

THE
JĀTAKA

TOGETHER WITH ITS COMMENTARY

BEING

TALES OF THE ANTERIOR BIRTHS

OF

GOTAMA BUDDHA.

9241

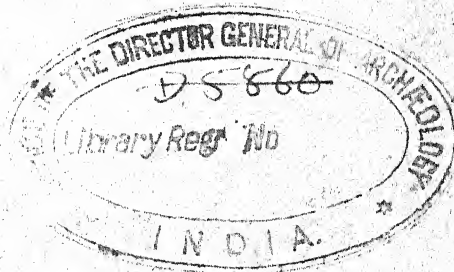
FOR THE FIRST TIME EDITED IN THE ORIGINAL PĀLI

BY

V. FAUSBØLL

VOL. V.

BPa81
Fau

LONDON

KEGAN PAUL TRENCH TRÜBNER & CO., Ltd.

1891.

[All Rights Reserved.]

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.

Acc. No. ~~2941~~ 9241)

Date 3. 8. 57

Call No. BPa 8

Fau .

TO
THE ENERGETIC STARTER AND SUPPORTER OF THE PĀLI TEXT SOCIETY

T. W. RHYS DAVIDS,
Ph. D., L. L. D., Professor,

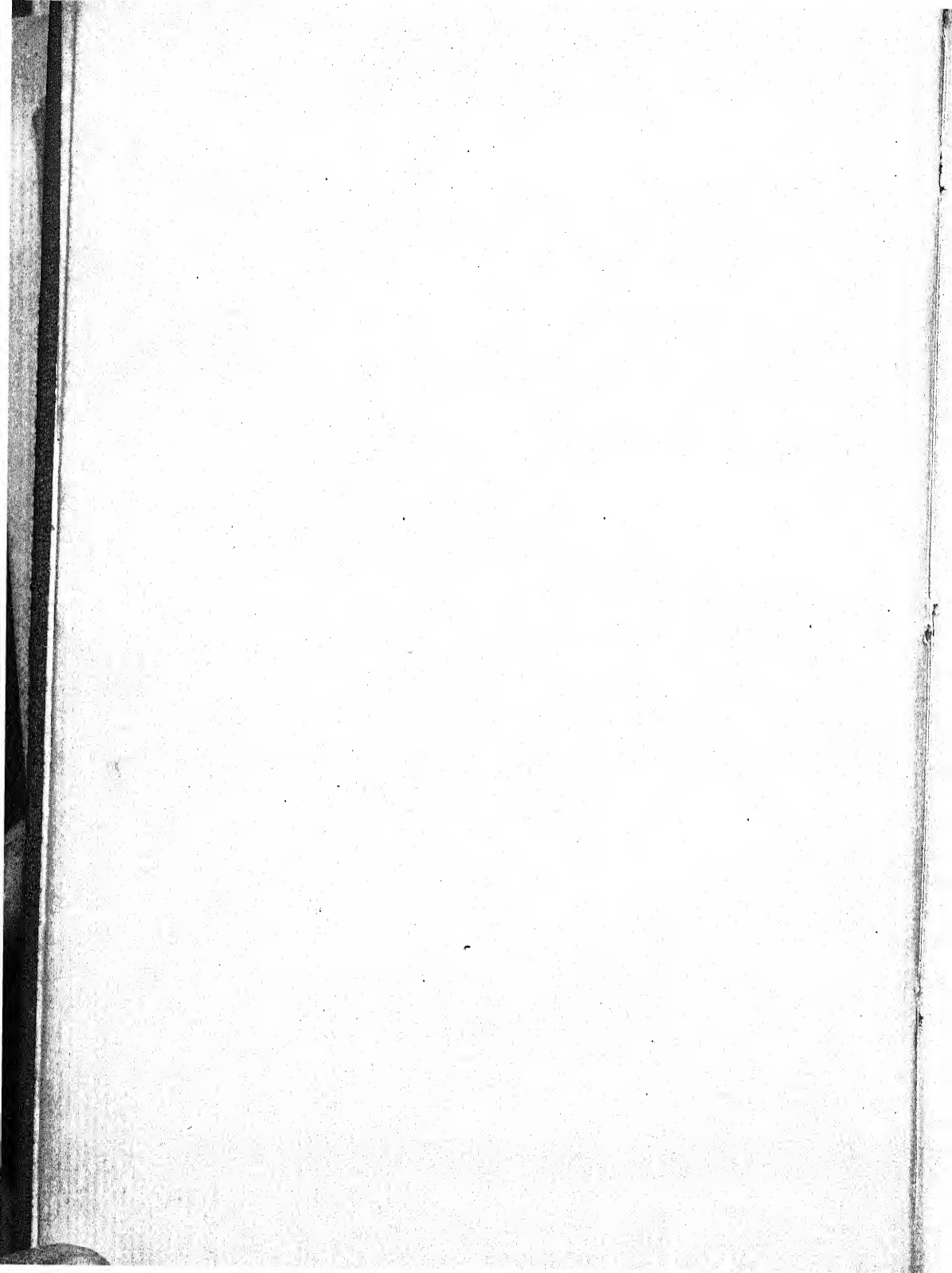
AND

THE STRENUOUS AND INGENIOUS INTERPRETER OF THE PĀLI LANGUAGE

THE REV. RICHARD MORRIS,
M. A., D. D. L.

THIS VOLUME IS DEDICATED WITH PROFOUND RESPECT.

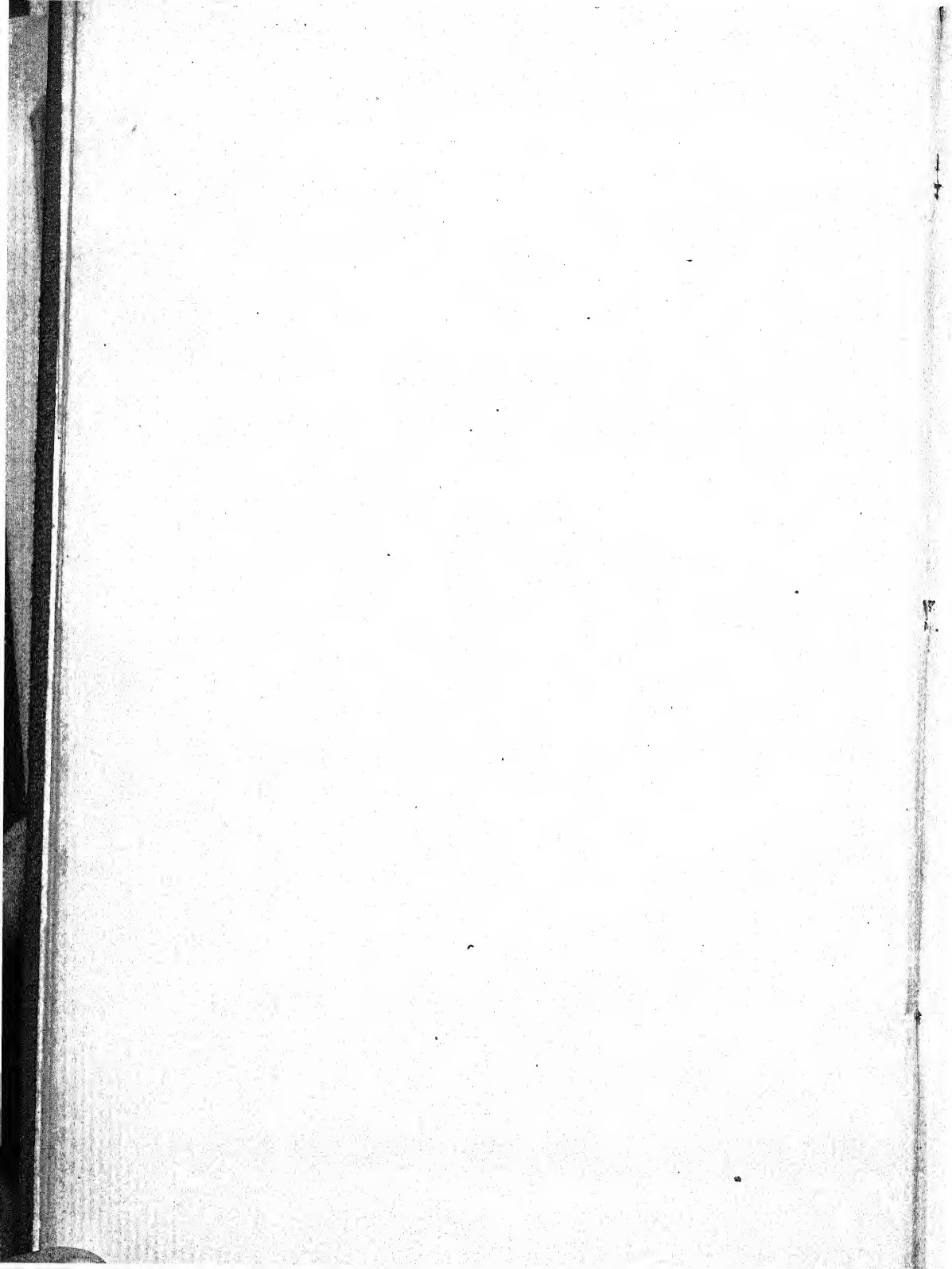
PRELIMINARY REMARKS 6.

I have done my utmost by abbreviations to compress the text, still it has not been possible to finish the book in 5 vols, as originally computed, because of the many verses that appear in the latter Jātakas and take up so much space. In the remaining part of the book there are also many verses, but by employing local abbreviations, if I may say so, I mean abbreviations in each separate Jātaka besides the general ones, I hope to finish the whole of it in two more volumes.

For the Cullahamsajātaka I have had one extra MS. written in Siamese characters procured for me by Doctor Sofus Deuntzer at Bangkok and marked *S^{dr}*. From the Various Readings it will be seen that this MS., in most instances, agrees with B in opposition to C.

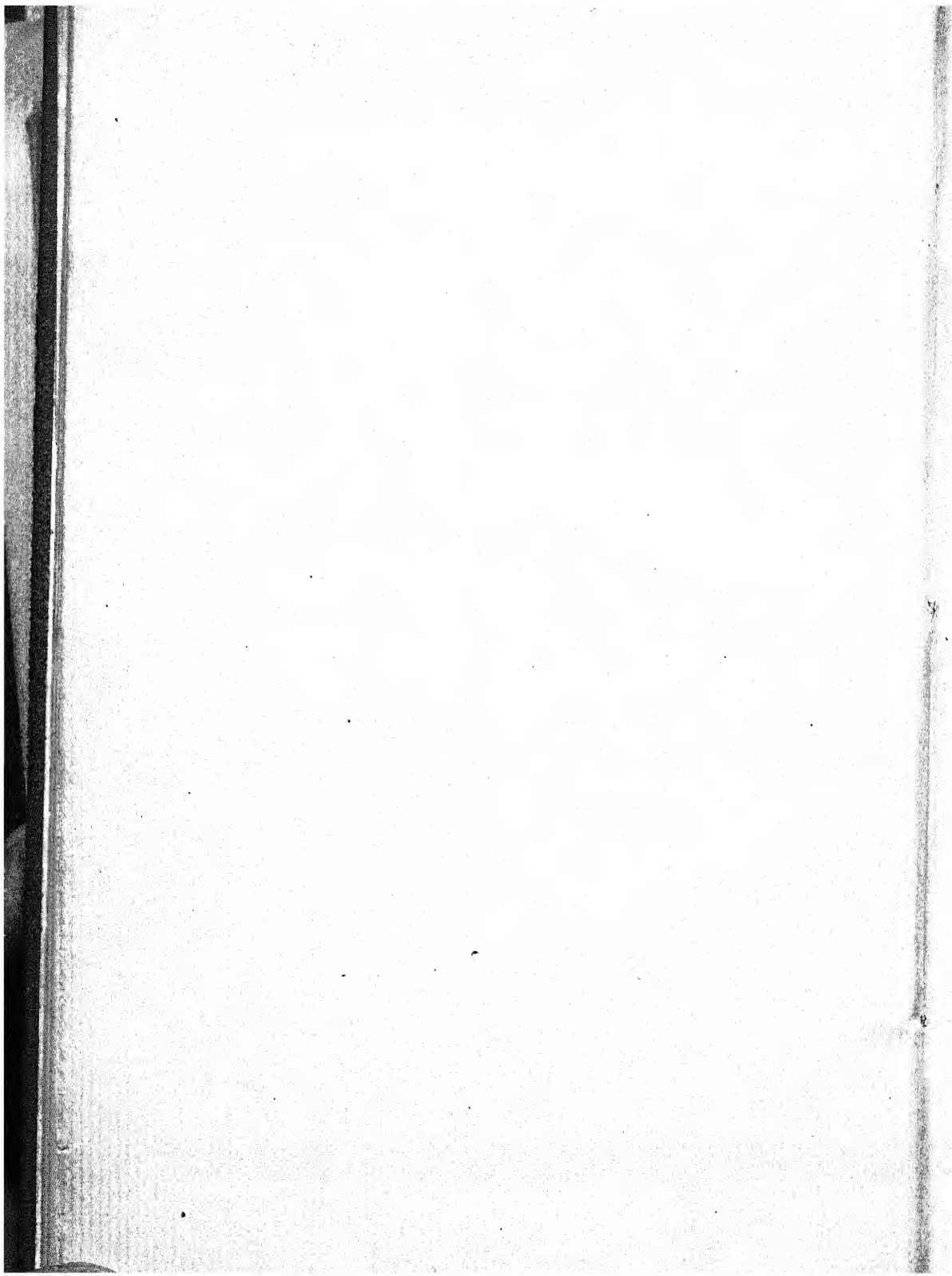
Kopenhagen, 29 June 1891.

V. Faushøll.

ADDITIONAL ABBREVIATIONS.

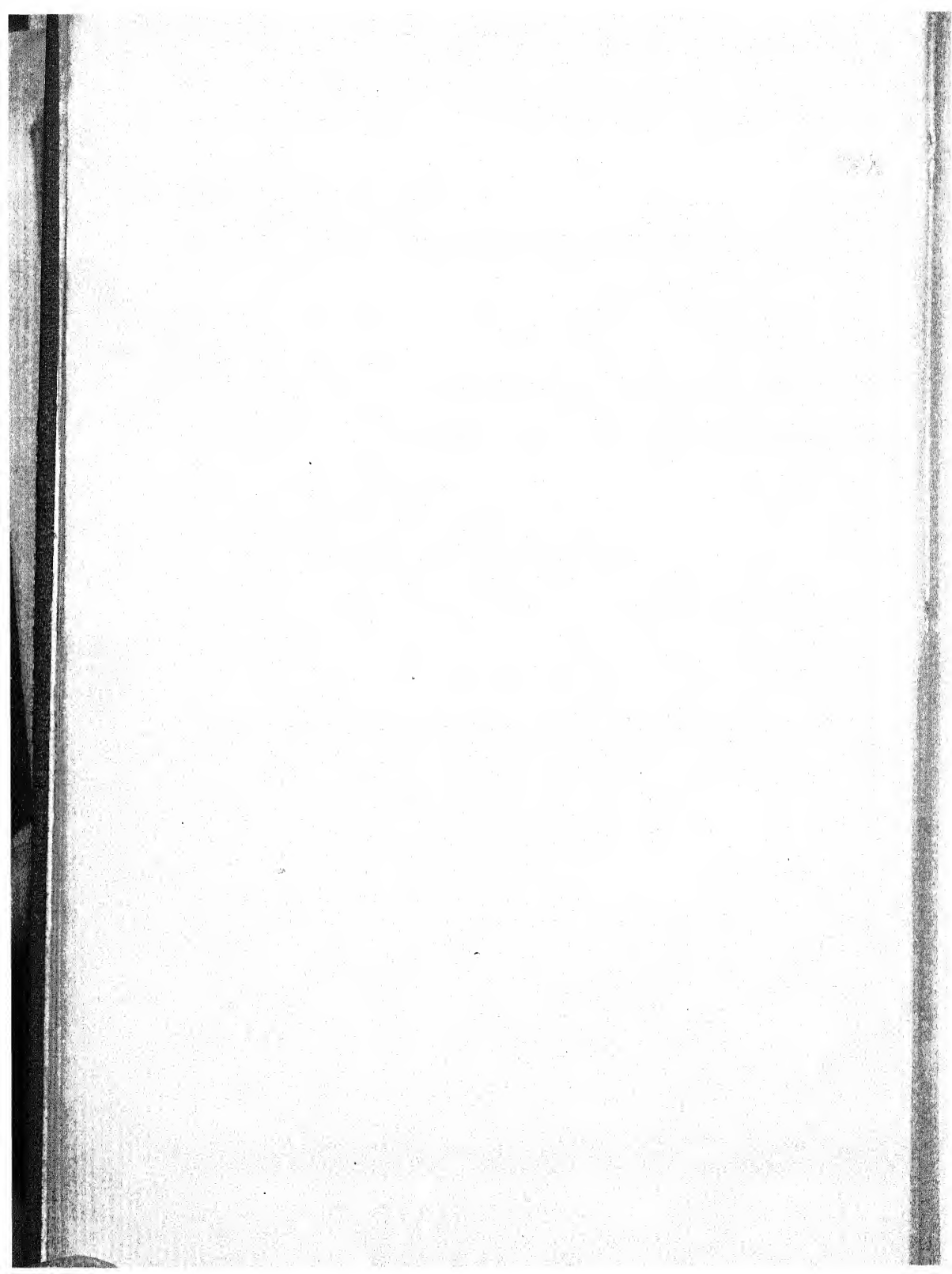
- A. after ti means attho.
Ā. = āha.
Bā. = Bārāṇasī.
Bhi. = bhikkhave.
Dh. = dhammaṃ.
J. = Jetavane.
Ta. = tattha.
Dh. d. = dhammaṃ desesi.
G. ā. = gātham āha.
J. s. = jātakam samodhānesi.
T. a. = tass' attho.
I. v. h. = idaṃ vuttaṃ hoti.
T. a. p. S. = tam atthaṃ pakāseto Satthā.
K. n. bh. e. k. s. ti p. i. n. ti v. na bh. i. p. = kāya nu 'ttha
bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā ti pucchitvā imāya nāmā
ti vutte na bhikkhave idān' eva pubbe.
-

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page 48 l. 29 read „idha āvātaṃ khaṇitvā tasmīṃ etc.
 — 65 l. 24 add (= Sumaṅgala- $\frac{1156}{1}$) after tathā.
 — 87 l. 24 read Indassa vākyena hi Saṃvaro.
 — 93 l. 24 read paridevamānaṃ.
 — 109 l. 2 cfr. Senart, Mahāvastu I p. 282.
 — 123 l. 15 cfr. Mahāvastu I p. 281.
 — 140 l. 17 cfr. Sumaṅgala- I $\frac{155}{17}$.
 — 180 l. 21 read karuṇā.
 — 354 l. 9 read Saṃyamassa for Seyyassa.
 — 364 l. 24 read Bārāṇasiraṭṭhā pana Saṃyamena.
 — 372 l. 25 read baddhabhāvaṃ.
 — 384 l. 27-29 read „Sāmi, paṇḍuvaṇṇo si jāto, kiṃ nu te kāci cintā atthi,
 udāhu rājā - - taṇhā uppannā - - taṇhā - - naṃ. (Neglect of the
 compositor in the last proof)
 — 387 l. 12 cfr. Mahāvastu II p. 49 sq.

-
- Vol. IV Page 5 l. 36 $\frac{11 \cdot 14}{1}$ read Cks.
 — — 48 l. 16 read niddhāpaye, cfr. $\frac{41}{26}$, III $\frac{99}{8}$.
 — — 57 l. 2 read na asmase.
 — — 64 l. 8 cfr. Feer, Saṃyutta- I p. 18 sq.
 — — 71 l. 18 cfr. III $\frac{318}{10}$.
 — — 89 l. 1 read rājā satīm.
 — — 95 l. 14 read ekadā.
 — — 132 l. 15 read ayapaṭṭen' eva, cfr. V $\frac{359}{4}$.
 — — 141 l. 1 read patidissati.
 — — 163 l. 11 read modathavho.
 — — 166 l. 1 cfr. Milindap. p. 422.
 — — 177 l. 5 read gāmakūṭakammaṃ vā pisunakammaṃ vā.
 — — 192 l. 27 read appaṭivekkhitvā.
 — — 239 l. 22 read sammantaṃ.
 — — 266 l. 23 read me.
 — — 285 l. 8 read paribhāsenti.
 — — 357 l. 24 read vedayittho.
 — — 398 l. 6 cfr. Saṃyutta- I p. 2.
 — — 499 l. 26 read : ¹ Bā Ck

XVI. TIMSANIPĀTA.

1. Kimchandajātaka.

Kimchando kimadhippāyo ti. Idam S. J. v. uposathakammaṃ ā. k. Ekadivasam hi S. bahū¹ upāsake ca upāsikāyo ca uposathike dhammasavanatthāya āgantvā dhammasabhāyaṃ nisinne 5 „uposathik’ attha upāsakā“ ti pucchitvā „āma bhante“ ti vutte „sādhu vo kataṃ uposatham karontehi, porāṇakā upaḍḍhuposathakamassa nissandena mahantaṃ yasaṃ paṭilabhimsū“ ’ti vatvā tehi yācito a. ā.:

A. B. Brahmaddatto dhammena r. kārento saddho² 10 ahosi dānasīluposathakammesu appamatto. So sese pi amaccādayo dānādīsu samādapesi³. Purohito pan’ assa para-piṭṭhimaṃsiko⁴ lañcakhādako kūtavinicchayiko⁵ ahosi. Rājā uposathadivase amaccādayo pakkosāpetvā „uposathikā hothā“ ’ti āha. Purohito uposatham na samādiyi, atha nam divā 15 lañcaṃ gahetvā kūtattam⁶ katvā upaṭṭhānaṃ āgataṃ rājā „tvam⁷ uposathiko“ ti amacce pucchanto „tvam pi⁸ ācariya uposathiko“ ti puechi. So „āmā“ ’ti musāvādaṃ katvā pāsādā otari. Atha nam eko amacco „nanu tumhe na uposathikā“ ti codesi⁹. So āha: „aham velāyam eva bhuñjīm, 20 geham pana gantvā mukham vikkhāletvā uposatham adhiṭṭhāya

¹ Ck Bā -u. ² Bā su-. ³ Ck -dā-. ⁴ Bā adds viya. ⁵ Ck Bā ku-. ⁶ Bās tumhe. ⁷ Bās -kā. ⁸ Bās omit pi. ⁹ Ck ce-.

sāyaṃ na bhuñjissāmi, rattiṃ sīlaṃ rakkhissāmi¹, evaṃ me
 upaḍḍhuposathakammaṃ bhavissatīti². „Sādu ācariyā“³ ti. So⁴
 gehaṃ gantvā tathā akāsi. Pun' ekadivasam tasmiṃ vinicchaye
 nisinne aññatarā sīlavatī itthi aṭṭam karonti⁵ gharaṃ gantum
 5 alabhamānā „uposathakammaṃ nātikkamissāmi“⁶ upakaṭṭha-
 kāle⁷ mukhaṃ vikkhāletum ārabhi. Tasmiṃ khaṇe brāhma-
 ṇassa supakkānaṃ ambānaṃ⁸ ambapiṇḍi⁹ āhariyittha¹⁰. So
 tassā uposathikabhāvaṃ ñatvā „imaṃ¹¹ khādītva uposathikā
 hohīti“¹² adāsi. Sā tathā akāsi. Ettakaṃ brāhmaṇassa kam-
 10 maṃ. So aparabhāge kālaṃ katvā Himavantapadese Kosiki-
 gaṅgāya¹³ tīre tiyojanike ambavane ramaṇīye bhūmibhāge so-
 bhaggappatte kanakavimāne alaṃkatasirisayane suttappa-
 buddho viya nibbatti alaṃkatapaṭiyatto uttamarūpadharo soḷasa-
 sahassadevakaññāparivāro, so rattiṃ yeva taṃ sirisampattiṃ
 15 anubhoti, vemānikapetabhāvena hi 'ssa kammassa sarikkhako¹⁴
 vipāko ahosi, tasmā aruṇe uggaḇchante¹⁵ ambavanaṃ pavisati,
 pavitṭhakkhaṇe yev' assa dibbattabhāvo antaradhāyati, asīti-
 tālahatthappamāṇo¹⁶ attabhāvo nibbattati¹⁷, sakalasarīraṃ
 jhāyati, supupphitakiṃsuko viya hoti, dvīsu hatthesu ekekaṃ va
 20 aṅguli, tattha¹⁸ mahākuddālappamāṇā¹⁹ nakhā honti, tehi
 nakhehi attano piṭṭhimaṃsaṃ phāletvā uddharitvā khādanto
 vedanāmatto²⁰ mahāravaṃ ravanto dukkhaṃ anubhoti. Suriye
 atthamente²¹ sarīraṃ antaradhāyati, dibbasarīraṃ nibbattati,
 alaṃkatapaṭiyattā dibbanāṭakiyo²² nānāturīyāni gahetvā pari-
 25 vārenti, so mahāsampattiṃ anubhavanto ramaṇīye ambavane
 dibbapāsādaṃ abhirūhati²³. Iti so uposathikāya itthiyā amba-
 phaladānassa²⁴ nissandena tiyojanikaṃ²⁵ ambavanaṃ paṭilabhi,
 lañcaṃ gahetva kūtattakāraṇanissandena pana piṭṭhimaṃsam

¹ Bā - mā ti. ² Cks omit so. ³ all three MSS. -i. ⁴ Bā - kaṭhe-. ⁵ Bā
 ambaphalānaṃ. ⁶ Cks -im, Bā -i. ⁷ Ck -riyitta, Cs -rayittha, Bā -ra-. ⁸ Bā
 imāni. ⁹ Cks -sa-. ¹⁰ Cs kammassasariikkhako, Ck kammassari-, Bā -sariikkhiko.
¹¹ Bā upaga-. ¹² Bā asītiatthātālakkhandhappa-. ¹³ Bā nippatti. ¹⁴ Bā
 hatthā. ¹⁵ Bā -ṇa. ¹⁶ Bā -nappatto. ¹⁷ Cks -mante, Bā atthaṅgamite taṃ.
¹⁸ Bā -kitthiyo. ¹⁹ Bā -hi. ²⁰ Ck -naṃ, Cs -na. ²¹ Cks -kā.

uppāṭetvā khādati, upaḍḍhuposathassa nissandena¹ rattim
 rattim² yasaṃ anubhoti³ soḷasasahassanāṭakiparivuto⁴ [pari-
 vāreti⁵]. Tasmim kāle Bārānasirājā kamesu dosaṃ disvā
 isipabbajjāṃ pabbajitvā Adhogaṅgāya ramaṇīye bhūmippadese
 paṇṇasālam kāretvā uñchācariyāya yāpento vihāsi. Ath' eka- 5
 divasaṃ tamhā ambavanā mahāghaṭappamāṇaṃ ambapakkāṃ
 Gaṅgāya patitvā sotena vuyhamānaṃ tassa tāpasassa pari-
 bhogatitthābhimukhaṃ āgami⁶, so mukhaṃ dhovanto taṃ
 majjhe nadiyā āgacchantāṃ disvā udakaṃ taranto gantvā
 ādāya assamapadaṃ āharitvā agyāgāre⁷ ṭhapetvā satthakena 10
 phāletvā yāpanamattaṃ khāditvā sesaṃ kadalipañṇehi paṭicchā-
 detvā punappuna divase divase⁸ yāva parikkhayā khādi. Tasmim
 pana khīṇe aññaṃ⁹ phalāphalam khādituṃ nāsakkhi, rasa-
 taṇhāya bajjhivā „tam eva ambapakkāṃ khādissāmīti“ nadī-
 tīraṃ¹⁰ gantvā nadiṃ olokeno „ambaṃ alabhitvā na utṭha- 15
 hissāmīti“¹¹ sannitṭhānaṃ katvā nisīdi. So tattha nirāhāro
 ekam pi divasaṃ dve pi tīni catupaṇcachaḍivasāni¹² vātāta-
 penā parisussanto olokeno nisīdi, atha sattame divase nadī-
 devatā āvajjamānā taṃ kāraṇaṃ ṇatvā „ayaṃ tāpaso taṇhāva-
 siko hutvā sattāhaṃ nirāhāro Gaṅgaṃ olokeno pi nisīdi, 20
 imassa ambapakkāṃ adātuṃ¹³ na yuttaṃ, alabhanto marissati,
 dassāmi 'ssā¹⁴ 'ti āgantvā Gaṅgāya upari ākāse ṭhatvā tena
 saddhiṃ sallapantī paṭhamāṃ gātham āha:

1. Kimchando kimadhippāyo eko sammasi ghammani,

kiṃ patthayaṇo kiṃ esaṃ kena atthena brāhmaṇā 'ti. 1. 25

Tattha chando ti ajjhāsayo, adhippāyo ti cittaṃ, sammāsīti acchasi,
 ghammanīti gimhe, esaṃ ti esanto, brāhmaṇā 'ti pabbajitattā tāpasāṃ
 ālapati, idaṃ vuttaṃ hoti: brāhmaṇa tvaṃ kimadhippāyo kiṃ cinto kiṃ
 patthento kiṃ gavesanto ken' atthena imasmim Gaṅgātīre Gaṅgaṃ olokeno
 nisinno ti. 30

¹ Ck omits pana - - nissandena. ² Bd only one ratti. ³ Cks - bhonti. ⁴ Cks - tā.

⁵ Bd - si, Cs parivāreti corr. to - cāreti. ⁶ Bd - māsi. ⁷ Ck agya-. ⁸ Ck only
 one di-. ⁹ Ck - a. ¹⁰ Bd - re. ¹¹ Bd upaṭha-. ¹² Ck dve pi niṇja divasāni.
¹³ Cks ā-. ¹⁴ Bd tassā.

Taṃ sutvā tāpaso nava gāthā abhāsi:

2. Yathā mahā vāridharo kumbho supariṇāmavā
tathūpamaṃ ambapakkam vaṇṇagandharasuttamaṃ. 2.
3. Taṃ vuyhamānaṃ soteṇa disvāṇ' amalamajjhime
5 pāṇihi naṃ gahetvāna agyāyatanam āharim. 3.
4. Tato kadalipattesu nikkhipitvā sayam ahaṃ
satthena naṃ vikappetvā khuppiṇāsaṃ¹ ahāsi me. 4
5. So² 'haṃ apetadaratho³ vyantibhūto dukhakkhamo
assādaṃ nādhigacchāmi phalesv-aññesu kesuci⁴. 5.
- 10 6. Sosevā nūna⁵ maraṇaṃ taṃ mamaṃ āvahissati
ambaṃ y'assa⁶ phalaṃ sādum⁷ [yam uddharim⁸] vuyhamānaṃ
[udadhismā⁹] mahaṇṇave. 6.
7. Akkhātan te mayā sabbaṃ yasmā upavasāmaṃ aham,
rammaṃ pati nisinno 'smi, puthulomāyutā puthū¹⁰. 7.
- 15 8. Tvaṇ ca kho me va akkhāhi attānaṃ apalāyini,
kā vā tvam asi kalyāṇi, kissa vā tvam sumajjhime. 8.
9. Ruppapaṭṭapalimatthīva¹¹ vyagghīva girisānujā
yā santi¹² nariyo¹³ devesu devānaṃ paricārikā 9.
10. Yā ca manussalokasmiṃ rūpen' anvāgatitthiyo¹⁴ —
20 rūpe te sadisī n' atthi
devesu¹⁵ gandhabbamanussaloke¹⁵,
puṭṭhāsi me, cārupubbaṅgi brūhi,
akkhāhi me nāmaṃ ca bandhave cā 'ti. 10.

Tattha vāridharo kumbho ti udakaghaṭṭo, supariṇāmavā ti susaṇ-
25 ṭhito¹⁷, vaṇṇagandharasuttamaṃ ti vaṇṇagandharasehi uttamaṃ, disvāṇā
'ti disvā, amalamajjhime ti nimmalamajjhe, devataṃ ālapanto evaṃ āha,
pāṇihiti hatthehi, agyāyatanamāharin ti attano aggihuttasālaṃ āharim,
vikappetvā ti vicchinditvā¹⁸, vikantetvā ti pi pāṭho, khādin ti pāṭhaseso,
ahāsi me ti taṃ jivhagge ṭhapitamattam eva sattarasaharaṇisatāni¹⁹ pharitvā

¹ Ck -sa. ² Ck yo. ³ Ck -dharato. ⁴ Cks -pi. ⁵ Cks sosetvā nūna, Bā
sositvā nanu. ⁶ Bā passa. ⁷ Ck -dhum. ⁸ Ck sam-. ⁹ Ck -samā, Bā
-sammā. ¹⁰ Bā -u. ¹¹ Cs -palimatthima, Bā rūpapaṭṭaplamatti, Bā rupa-
mattaplamantīva. ¹² Ck yassanti. ¹³ Bā nā-. ¹⁴ Bā rūpenānvā-. ¹⁵ Cks
devesi. ¹⁵ Bā gandhabbesu-. ¹⁷ Bā -saṇṭhāno. ¹⁸ Ck chin-. ¹⁹ Bā -ṇisa-
hassāni.

mama khudaṇ ca pipāsaṇ ca hari, apetaḍaratho ti vigatakāyacittadaratho, sudhābhōjanaṇ bhuttassa viya hī tassa taṇ sabbadarathaṇ apāhari, vyanti-bhūto ti tassa ambapakkassa vīgataṇto jāto, parikkhīpaambapakko hutvā ti attho, dukkhakkhamo ti dukkhena asātena kāyakkhamena c' eva cīttakkhamena¹ ca samannāgato, aññesu² kadalipanasādisu phalesu parittakam pi assādaṇ³ nādhigacchāmi, sabbāni⁴ jivhāya ṭhapitamattāni tittān' eva sampajjan-tīti dīpeti, sosetvā⁵ ti nīrahāratāya sosetvā⁶ sukkhāpetvā, taṇ mamaṇ⁷ ti taṇ mamaṇ⁸, yassā 'ti yaṇ assa, yaṇ⁹ ahoṣīti attho, idaṇ vuttaṇ hoti: yaṇ phalaṇ mama sāduṇ ahoṣi yaṇ ahaṇ gambhīre¹⁰ puthulanda-kakkhandha-saṇkhāte mahaṇṇave vuyhamānaṇ tato uḍaḍhismā uddharaṇ¹¹ ambaṇ mama 10 maraṇaṇ āvahissatīti maññāmi, mayhaṇ¹² taṇ alabhantassa jīvitaṇ na-ppa-vattissatīti, upavasāmiti khuppipāsāhi upagato¹³ vassāmi¹⁴, rammaṇ pati nisinnō smīti ramaṇīyaṇ nadiṇ pati ahaṇ nisinnō, puthulomāyutā puthū ti yaṇ nadi puthulomehi macchehi āyutā, puthū ti vipulā, api nāma me ito sotthi¹⁵ bhavēyyā 'ti adhippāyo, apalāyiniṇti apalāyitvā mama sam- 15 mukhe¹⁶ thite ti devataṇ ālapati, apalāpiniṇti¹⁷ pi pāṭho, palāparahite¹⁸ ana-vajjasarīre ti attho, kissa vā ti kissa vā kāraṇ idhāgato sīti pucchati, ruppapaṭṭapalimaṭṭhivā¹⁹ 'ti suṭṭhupalimaṭṭhakaṇcaṇapaṭṭasadisā²⁰, vy-agghivā 'ti līlāvilāsena taruṇavyagghapotikā viya, devānaṇ ti channaṇ²¹ kāmāvacaraḍevānaṇ, yā ca manussalokasmiṇ ti yā ca manussaloke, rū- 20 penanvāgatitthiyo²² ti rūpena anvāgatā²³ itthiyo, natthīti attano sam-bhāvaṇāya evaṇ āha, tava rūpasadisāya nāma na bhavitabbaṇ ti hī'ssa adhip-pāyo, gandhabba-manussaloke ti mūlagandhādiniṣṣitesu²⁴ gandhabbesu ca manussaloke²⁵ ca, cārupubbaṇṇīti cārunā pubbaṇgena varalakkhapena²⁶ samannāgato, nāmaṇ ca bandhave cā 'ti attano nāma gottaṇ ca bandhave 25 ca mayhaṇ akkhāhīti vadati.

Tato²⁷ devatā aṭṭha gāthā abhāsi:

11. Yaṇ tvaṇ pati nisinnō si rammaṇ brāhmaṇa Kosikim sāhaṇ²⁸ bhusālayā vutthā²⁹ varavāriyahoghasā. 11.
12. Nānāḍumagaṇākiṇṇā bahukā³⁰ girikandarā mam' eva pamukhā honti, abhisandanti pāvuso³¹. 12.

¹ Cks cittakilamathena. ² Bā adds paṇa. ³ Ck Bā -da. ⁴ Bā adds me. ⁵ Cks sositvānā, Bā sositvā. ⁶ all three MSS. soti-. ⁷ Ck man. ⁸ Bā mama. ⁹ Ck omits yaṇ. ¹⁰ Bā -ra. ¹¹ Bā -ritāni. ¹² Bā mayhe. ¹³ Cks upā-. ¹⁴ Cks -mīti. ¹⁵ Bā sutthi. ¹⁶ Bā samukhaṇ. ¹⁷ so Bā; Bā apalāsinīti. Ck apalā-yiti, Ck apalāyiniṇti. ¹⁸ Bā malāyarahite. ¹⁹ Bā rūpapaṭṭaplamattivā, Bā ruppe-pattaplamattivā. ²⁰ Cks -saṇ. Bā -si, Bā -sī. ²¹ Cks cha. ²² Bā -nānvā-. ²³ Cks -ta. ²⁴ Bā -khandhā-. ²⁵ Bā -esu. ²⁶ Bā urulak-. ²⁷ Bā add sā. ²⁸ Bā ahaṇ. ²⁹ Bā vutthā, Bā vuttā. ³⁰ Bā adds na. ³¹ Bā -se.

13. Atho bahū vanato 'dā' nīlavārivahindharā
bahukā nāgavittodā abhisandanti vārinā. 13.
14. Tā ambajambulabujā nipā tālā c' udumbarā²
bahūni phalajātāni āvahanti abhinhaso. 14.
- 5 15. Yaṁ kiñci ubhatotīre phalaṁ patati ambuni
asaṁsayāṁ taṁ sotassa phalaṁ hoti vasānugaṁ. 15.
16. Etad aññāya medhavi puthupañña suṇohi me,
mā rocaya-m-abhisāṅgam paṭisedha janādhīpa. 16.
17. Na vāhaṁ³ vaddhavaṁ maññe yaṁ tvaṁ raṭṭhābhivaddhana
10 āceyyamāno⁴ rājisi maraṇaṁ abhikaṁkhasi. 17.
18. Tassa⁵ jānanti pitaro gandhabbā ca sadevakā
ye cāpi isayo loke saññatattā yasassino,
asaṁsayan te⁶ jānanti vaddhabhūtā⁷ yasassino ti. 18.

Tattha Kosikin ti yaṁ tvaṁ brāhmaṇa rammaṁ Kosikigaṅgaṁ patinī-
15 sinno, bhūṣālayā vutthā⁸ ti bhūse⁹ caṇḍasote¹⁰ ālayo yassa vimānassa
tasmiṁ addhivatthā, Gaṅgaṭṭhakavimānavāsiniṭi attho, varavārivahoghasā ti
varavārivahena oghena samannāgatā, pamukkhā ti tā vuttappakārā giṭikandarā
maṁ pamukhaṁ karonti, ahaṁ tasmaṁ pāmokkhā homiṭi dasseti, abhisandan-
tīti sandanti pavattanti, tato āgantvā maṁ Kosikigaṅgaṁ pavisantīti attho,
20 vanatodā¹¹ ti na kevalaṁ kandarā va atha kho bahū vanatodā tamhā tamhā
vanambhā¹² udakāni pi bahūni pavisanti¹³, nīlavārivahindharā ti maṇi-
vapṇena nīlena vārinā yutte udakakkhandhasaṁkhāte vahe dhārayantiyo, nāga-
vittodā ti nāgānaṁ vittakarena¹⁴ vanasaṁkhātēna¹⁵ udakena samannāgatā,
vārinā ti evarūpā hi bahunadiyo maṁ vārinā va abhisandanti pūrentīti dasseti,
25 tā ti tā nadiyo, āvahantīti etāni ambādīni ākaḍḍhanti, sabbāni hi etāni
upayogatthe paccattavacanāni, atha vā tā ti upayogabahuvacanaṁ, āvahantīti
imāni ambādīni tā nadiyo āgacchanti¹⁶ upagacchantīti attho, evaṁ upagatāni
pana mama sotāni pavisantīti adhippāyo, sotassā 'ti yaṁ ubhatotīre jāta-
rukkhehi phalaṁ mama ambuni patati sabbaṁ taṁ mama sotass' eva vasānugaṁ
30 hoti, n' atth' ettha saṁsayo ti, evaṁ ambapakkassa nadisotena āgamanakāraṇaṁ
kathesi, medhavi puthupañña 'ti ubhayaṁ ālapanam eva, mā rocayā 'ti
evaṁ taṇhābhisaṅgaṁ mā rocaya¹⁷, paṭisedhā 'ti paṭisedha¹⁸ naṁ ti rājānaṁ
ovadati, vaddhavan ti paññāvaddhabhāvaṁ paṇḍitabhāvaṁ, raṭṭhābhi-

¹ Bā dhanatodā, C^k vanatodā, read vanat' odā or vanato 'dā? ² Bā -talamudum-
parā. ³ C^k cāhaṁ. ⁴ Bā adds hutvā. ⁵ C^k tattha. ⁶ Bā adds pi, C^k vi. ⁷
Bā saṇhabhūtā. ⁸ Bā vutthā. ⁹ C^k bhūye, Bā bhūse. ¹⁰ Bā -tena. ¹¹ C^k -jā.
¹² C^k vanamānā. ¹³ C^k tīti. ¹⁴ Bā vittakamraṇena, C^k vittikarena. ¹⁵ Bā
dhana-, C^k adds vā. ¹⁶ Bā ākaḍḍhanti. ¹⁷ Bā rocatha. ¹⁸ Bā -dhehi.

vaddhanā 'ti rañhassa abhivaddhana, āceyyamāno ti maṃsalohitehi
 ācīyanto¹ vaññhanto² taruṇo va hutvā ti attho, rājisīti taṃ ālapati, idaṃ
 vuttam hoti: yaṃ tvaṃ nirāhāratīya sussamāno taruṇo va samāno ambalobhena
 maraṇaṃ abhikaṃkhasi na ve ahaṃ tava³ paññitabhāvaṃ maññāmi, tassā
 'ti yo puggalo taṇhāvasiko hoti tassa taṇhāvasikabhāvaṃ, pitaro ti saṃkhā- 5
 gatā brāhmaṇā ca saddhiṃ kāmāvacaradevehi gandhabbā ca vuttapakārā dibba-
 cakkhukā isayo ca asaṃsayam jānanti, anacchariyam e' etaṃ yaṃ te iddhamanto⁴
 jāneyyuh; asuko nāma taṇhāvasiko ti⁵, tesaṃ bhāsamānānaṃ vacanaṃ sutvā ye
 pi tesaṃ vaddhabhūtā⁶ yasassino paricārīkā⁷ te pi jānanti, pāpaṃ⁸ karontassa
 hi raho nāma n' atthīti tāpasassa saṃvegaṃ uppādentī evaṃ āha. 10

Tato tāpaso catasso gāthā abbāsi:

19. Evaṃ viditvā vidū sabbadhammaṃ
 viddhamsanam cavanam⁹ jīvitassa
 na cīyati¹⁰ tassa narassa pāpaṃ
 sace na ceteti vadhāya tassa. 19. 15
20. Isipūgasamaññāte evaṃ lokyā¹¹ viditā satī¹²
 anariyaparisambhāse pāpakammaṃ jigimsasi¹³. 20.
21. Sace ahaṃ marissāmi tīre te puthusussoṇi
 asaṃsayam asiloko mayi pete¹⁴ āgamissati. 21.
22. Tasmā hi pāpakaṃ kammaṃ rakkhass' eva sumajjhime 20
 mī taṃ¹⁵ sabbo jano pacchā pakatthāsi¹⁶ mayi mate ti. 22.

Tattha evaṃ viditvā ti yathā ahaṃ sīlaṃ ca aniccataṃ ca jānāmi evaṃ
 jānitvā ñhitassa, vidū ti viduno, sabbadhammaṃ ti sabbam sucaritadhammaṃ,
 tividham sucaritam hi idha sabbadhammo ti adhippetam. viddhamsanam
 ti bhaṅgaṃ, cavanam ti cutim, jīvitassā 'ti āyuno, idaṃ vuttam hoti: evaṃ 25
 viditvā ñhitassa paññitassa sabbasucaritadhammaṃ jīvitassa ca aniccataṃ jānan-
 tassa evarūpassa narassa pāpaṃ na cīyati na vaññhati, sace naceteti
 vadhāya tassā 'ti¹⁷ saṃkham gatassa parapuggalassa vadhāya na ceteti na
 kappeti, n' eva parapuggalaṃ vadhāya ceteti nāpi parasantakaṃ nāseti¹⁸, ahaṃ
 ca kassaci vadhāya acetva kevalam ambapakke āsaṃ¹⁹ katvā Gaṇgaṃ olokento 30
 nisinnu, tvaṃ²⁰ mayham kin nāma akusalaṃ passasīti, isipūgasamaññāte

¹ ? Ck Bā ac-, Cs ajiyanto. ² Cks vaññanto. ³ Bā adds idaṃ. ⁴ Ck -te. ⁵ Bās hotīti
 puna. ⁶ Bā pasañhabhūtā. ⁷ Ck -vārakā. ⁸ Bā pāpakammaṃ. ⁹ all three MSS.
 vacanam. ¹⁰ Ck nāciyati, Bā najiyati. ¹¹ Ck -a. ¹² Bā viditā ti. ¹³ Cks
 jigimsati, Bā jigīsasi. ¹⁴ Bā mate. ¹⁵ Bā tvaṃ. ¹⁶ Cks -katvāsi, Bā pakvat-
 thāsi. ¹⁷ Bā adds tassā. ¹⁸ Cks puggalānaṃ pissa santikaṃ vināseti. ¹⁹ Ck
 āsaṃgaṃ katvā. ²⁰ Bās add olokenti.

ti isigaṇena suṭṭhu aññāte isīnaṃ sammate¹, evaṃ lokaṃ ti tvaṃ nāma
pāpavāhanaṇa lokassa hitā ti evaṃ viditvā, satīti² satī³ sobhane uttame
ti ālapanam etam, anariyapaṇisaṃbhāse ti tassa jñanti pitaro ti ādikāya⁴
asundarāya paribhāsāya samannāgate⁵, jigimsasīti⁶ mayi pāpe avijjante pi
5 maṃ⁷ paribhāsanti maramānaṃ⁸ ajjupekkhanti ca attano⁹ pāpakammaṃ
gavesasi uppādesi, tīre te ti tava tīre, puthussuṇṇīti puthulāya sunda-
rāya soṇiyā samannāgate. pete¹⁰ ti ambapakkam alabhitvā paralokaṃ gate,
mate ti attho, pakatthāsīti¹¹ akkosi garahi nindi, paccakkhāsīti¹² pi pāṭho.

Taṃ sutvā devadhītā pañca gāthā abhāsi:

- 10 23. Aññātaṃ etaṃ avisayhasāhi,
attānaṃ ambaṃ ca dadāmi te taṃ
yo duccejae kāmagaṇe pahāya
santiṇ ca dhammaṃ ca adhiṭṭhito si. 23.
24. Yo hitvā pubbasamyogaṃ pacchā saṃyojane ṭhito
15 adhammaṃ c' eva carati pāpaṃ c' assa pavaḍḍhati. 24.
25. Ehi, taṃ pāpayissāmi, kāmaṃ¹³ appossuko bhava,
upanayāmi¹⁴ sītasmiṃ, viharāhi anussuko. 25.
26. Taṃ puppharasamattehi vakkaṇgehi arindama,
koṇcā mayūrā diviyā koyatṭhimadhusālīyā
20 kūjitā haṃsapūgehi kokil' ettha pabodhare. 26.
27. Amb' ettha vippasūnaggā palālakhalasannibhā
kosumbhasalālānīpā pakkatālavilambino ti. 27.

Tattha aññātametan ti garahā te bhavissatīti vadanto ambapakkatthāya
vadasīti etaṃ kāraṇaṃ¹⁵ mayā nātaṃ, avisayhasāhīti rājāno nāma dussahaṃ
25 sahaṇtīti¹⁶ tena naṃ ālapanti evaṃ āha, attānaṃ ti taṃ ālīngitvā ambavanāṃ
nayanti attānaṃ ca te dadāmi taṃ ca ambaṃ. kāmagaṇe ti kaṇḍanamāla-
setacchattapaṭiṃḍite vatthukāme, santiṇca dhammaṃcā 'ti dussīlyapasa-
mena¹⁷ santisāṃkhātāṃ sīlāṃ c' eva sucaritadhammaṃ cā 'ti, adhiṭṭhito sīti
yo¹⁸ tvaṃ ime gaṇe upagato etesu vā patiṭṭhito sīti attho, pubbasamyogaṃ
30 ti purimabandhanaṃ, pacchāsāṃyojane ti pacchimabandhane, idaṃ vuttam
hoti: ambho tvam tāpasa yo mahantaṃ rajjasirivibhavaṃ¹⁹ pahāya amba-

¹ Bā sammame. ² Bā patīti. ³ Bā pati. ⁴ Bā adds kathā. ⁵ Bā -to. ⁶ Ck
jigimsasīti, Bā jigīsati. ⁷ Bā add evaṃ. ⁸ Bā caṇaramaṇaṃ. ⁹ Ck -na,
Bā adds ca. ¹⁰ Bā mate. ¹¹ Ck pakatvā-, Bā pakvatthā-. ¹² Bā pakvatvā-
¹³ Bā komaṃ. ¹⁴ Bā upā-. ¹⁵ Bā adds mahāyana. ¹⁶ Bā sahaṇti. ¹⁷ Bā
dussilavūpasamena. ¹⁸ Ck so. ¹⁹ Ck rajjaṃ.

pakkamatte rasataphāya bajjhivā vātātaṃ agapetvā naditīre sūssamāno
 nisīdati so mahāsamuddaṃ taritvā velante saṃsīdanapuggalasadisso, yo puggalo
 rasataphāvasiko adhammaṃ e' eva carati rasataphūvasena kariyamānaṃ pāpaṃ¹ e'
 assa pavaḍḍhatīti, iti sā tāpasam garahantī evam āha, kāmaṃ appossukko
 bhavā 'ti ekaṃsen' eva ambapakke nirālayo hohi². sītale ambavane etan ti 5
 evaṃ vadamānā devatā tāpasam āliṅgitvā ure nipajjāpetvā ākāse pakkhantā³,
 tiyojanikaṃ dibbaṃ ambavanaṃ disvā sakuṇasaddaṃ ca sutvā tāpasassa
 ācikkhantī ehi tan⁴ ti⁵ āha, puppharasamattēhīti puppharasehi mattehī,
 vakkaṅgehīti vakkaṅgēvehi sakuṇehi abhināditaṃ ti attho, idāni te sakuṇe
 ācikkhantī koṇā ti ādim āha, tattha diviyā ti dibbā⁶, koyaṭṭhimadhusā- 10
 liyā⁷ ti koyaṭṭhisakuṇā⁸ ca nāma suvaṇṇasālikasakuṇā⁹ ca ete dibbasakuṇā
 ettha vasantīti dasseti, kūjitā haṃsapūgehīti haṃsagaṇehi upakūjitā¹⁰
 virāvasaṃghaṭṭitā¹¹, kokilettha pabodhare ti ettha ambavane kokilā
 vassantiyo attānaṃ pabodhenti nāpenti, ambetthā ti ambā ettha, vipa-
 sūnaggā ti phalabhārena uddhumātasākhaggā¹², palālakkhalasannibhā ti 15
 pupphasannicayena sālipalālakkhalasadisā¹³, pakkatālavilambinoti pakkatāla-
 phalavilambino¹⁴, evarūpā rukkhā ca ettha atthīti ambavanaṃ vaṇṇeti.

Vaṇṇayitvā ca pana tāpasam tattha otaretvā „imasmiṃ
 ambavane ambāni khādanto attano taṇhaṃ pūrehīti“ vatvā
 pakkāmi. Tāpaso ambāni khāditvā taṇhaṃ pūretvā vissamitvā 20
 ambavane vicāranto taṃ petam dukkhaṃ anubhontaṃ disvā
 kiñci vattum nāsakkhi, suriye pan' atthamite¹⁵ taṃ nātaka-
 parivāritaṃ dibbasampattiṃ anubhavamānaṃ disvā tisso
 gāthā abhāsi:

28. Mālī tirīṭi kāyūrī aṅgaḍi candanussado 25
 rattim tvaṃ paricāresi divā vedesi vedanaṃ. 28.
 29. Soḷas' itthisahassāni yā te 'mā¹⁶ paricārikā,
 evaṃ mahānubhāvo si abbhuto lomahaṃsano. 29.
 30. Kim kammaṃ akarī pubbe pāpaṃ attadukkhāvahaṃ
 yaṃ karitvā manussesu piṭṭhimaṃsāni khādasīti. 30. 30

Tattha māliṭi dibbamālādharo, tirīṭi¹⁷ dibbaveṭṭhanadharo¹⁷, kāyūrīti
 dibbābharanapatimaṇḍito, aṅgaḍiṭi dibbaṅgadasamannāgato, candanussado

¹ Bā kayīramānaṃ-. ² Bā hotīti. ³ Ck -ti, Bā -ti. ⁴ Ck etan, Bā tan. ⁵ Bā
 adda evam. ⁶ Ck divya. ⁷ Ck kosaṭṭhi-, Bā kopaṭhi-. ⁸ Ck kos-. ⁹ Bā
 -sāliyā-. ¹⁰ Ck pak-. ¹¹ Ck -saṃghaṭṭika, Bā saṃghaṭṭitā. ¹² Bā onamita
 sā-. ¹³ Bā omits khala. ¹⁴ Ck omits phala. ¹⁵ Bā aṭṭāgamite, Bā atthagamite.
¹⁶ Ck yāmāte. ¹⁷ Ck -vedhana-, Bā -vettana-.

ti dibbacandanavilitto, paricāresīti indriyāni dibbavisayesu cāresi¹, divā ti divā pana mahādukkhaṃ anubhosi, yā te mā ti yā te ima, abbhuto ti manussaloke abhūtapubbo, lomahaṃsano ti ye taṃ passanti tesāṃ lomāni haṃsanti, pubbe ti purimabhava, attadukkhāvaḥaṇaṃ ti attano dukkhāvahaṇaṃ, 5 manussesū² ti yaṃ³ manussaloke katvā idāni attano piṭṭhimaṃsāni khādasi⁴ti pucchati.

Peto taṃ sañjānitvā „tumhe maṃ na⁵ sañjānātha, ahaṃ pana tumhākaṃ purohito ahoṣiṃ, idam me rattiṃ sukhānubhavaṇaṃ tumhe nissāya katassa upaḍḍhuposathassa nissan- 10 dena laddhaṃ, divā dukkhānubhavaṇaṃ pana mayā katapāpass⁶ eva nissando⁷, ahaṃ hi tumhehi vinicchaye ṭhapito kūṭaṭṭaṃ karitvā laṅcaṃ gahe tvā parapiṭṭhimaṃsiko hutvā tassa divā katassa kammassa nissandena idaṃ dukkhaṃ anubhavāmi⁸“ vatvā gāthadvayaṃ āha:

- 15 31. Ajjhenāni patiggayha kāmesu gathito⁹ ahaṃ,
acarim digham addhānaṃ paresaṃ ahitāy¹⁰ ahaṃ. 31.
32. Yo piṭṭhimaṃsiyo¹¹ hoti evaṃ ukkacca khādati
yathāham ajja khādāmi piṭṭhimaṃsāni attano ti. 32.

Tattha ajjhenānīti vede, patiggayhā¹² ti patiggahetvā adhīyitvā, acariṇ 20 ti paṭipajji, ahitāyaḥaṇaṃ ti¹³ attanāsanāya ahaṃ, yo piṭṭhimaṃsiko ti yo puggalo paresaṃ piṭṭhimaṃsakhādako pisuno hoti, ukkaccā¹⁴ ti ukkantitvā¹⁵.

Idaṃ ca pana vatvā tāpasam pucchi: „tumhe kathaṃ idhāgatā¹⁶ ti. Tāpaso sabbam vitthārena kathesi. „Idāni pana bhante idh¹⁷ eva vasissatha gamissathā¹⁸“ ti. „Na vasissāmi, 25 assamapadaṃ yeva gamissāmi¹⁹“. Peto „sādhu bhante, ahaṃ vo²⁰ nibaddhaṃ ambapakkena upaṭṭhahissāmi²¹“ vatvā attano ānubhāvena assamapade yeva otāretvā „anukkaṇṭhantā idh²² eva vasathā²³“ ti patiññaṃ gahe tvā gato²⁴. Tato paṭṭhāya nibaddhaṃ ambapakkena upaṭṭhahi. Tāpaso taṃ paribhuñjanto 30 kasiṇaparikammaṃ jhānābhīññaṃ²⁵ nibbattetvā Brahmalo-
parāyano ahoṣi.

¹ Bā vicā-. ² Bā omits yaṃ. ³ C^k maṃ nana, Bā ma na. ⁴ Bā -ena. ⁵ Bā giddhito. ⁶ Bā -iko. ⁷ Bā adds ahitāya. ⁸ Bā ukkantitvā. ⁹ Bā te. ¹⁰ C^k omits gato. ¹¹ Bā -ā.

S. upāsakānaṃ i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino: „Tadā devatā¹ Uppala-vaṇṇā ahoṣi, tāpaso aham evā“ ti. Kimchandajātakāṃ.

2. Kumbhajātaka.

Ko pāturāsīti. Idam S. J. v. Visākhāya sahāyikā surā-
pāyikā² pañcasatā itthiyo ā. k. Sāvatthiyaṃ kira surācchaṇe ghuṭṭhe³
tā pañcasatā itthiyo sāmikānaṃ chaṇakīlāvasāne tikkhasuram paṭi-
yādetvā⁴ „chaṇaṃ kīlissāmā“ ti sabbāpi Visākhāya santikaṃ gantvā
„sahāyike chaṇaṃ kīlissāmā“ ti vatvā⁵ „ayaṃ surācchaṇo, aham
suram na pivissāmi“ vutte „tumhe Sammasambuddhassa dānaṃ
detha, mayam chaṇaṃ karissāmā“ ti āhaṃsu. „Sādhū“ ti sam-
paṭicchitvā tā⁶ uyyojetvā S-ram nimantāpetvā mahādānaṃ datvā
bahum⁷ gandhamālaṃ ādāya sāyaṇhasamaye dhammakathaṃ sotum tāhi
parivāritā⁸ Jetavanaṃ agamāsi. Tā pan' itthiyo suram⁹ pivanamā¹⁰
va¹¹ tāya saddhiṃ gantvā dvārakoṭṭhake ṭhatvāpi¹² suram pivitvā va
tāya saddhiṃ Sattlu santikaṃ agamaṃsu. Visākhā S-ram vanditvā
ekamantaṃ nisīdi, itarāsu ekaccā Sattlu santike yeva naccimṃsu
ekaccā gāyimsu ekaccā hatthakukkucapādakukkuccāni¹³ ekaccā
kalahaṃ akaṃsu. S. tāsāṃ saṃvegaṃ¹⁴ jananatthāya¹⁵ bhamukalo-
mato raṃsim¹⁶ vissajjesi, andhakāratimissā¹⁷ ahoṣi. Tā bhītā¹⁸ ahesuṃ
maraṇabhayaatajjitā, tena tāsāṃ surā jiri¹⁹. S. nisiṇṇapallaṃke
antarahito²⁰ Sinerumuddhani ṭhatvā uṇṇalomato raṃsim vissajjesi,
candasahassuggamanaṃ²¹ viya ahoṣi. S. tattha ṭhito va tāsāṃ saṃ-
vegajananatthāya

Ko nu hāso kim ānando niccaṃ pajjalite sati, (Dhp. p. 146.)
andhakārena onaddhā padīpaṃ na gavessathā ti
imaṃ gātham āha. Gāthāpariyosāne tā pañcasatāpi sotāpattiphale
paṭiṭṭhabhiṃsu. S. āgantvā gandhakuṭicchāyāya Buddhāsane nisīdi.
Atha naṃ Visākhā vanditvā „bhante idam hirottappabhedanaṃ surā-
pānaṃ nāma kadā²² uppannaṃ“ ti pucchī. So tassā ācikkhanto a. ā.:

¹ Bā devadhītā. ² Bā surāpitā. ³ Bā saṃghuṭṭhe. ⁴ Bā pati-. ⁵ Bā gatvā. ⁶ Cks taṃ. ⁷ Ck -u. ⁸ Bā -vutā. ⁹ Ck -raṃ. ¹⁰ Ck pivamānā, Cs pivamanā corr. to pivamānā, Bā pivanamānā. ¹¹ Bā ca. ¹² Bā omits pi. ¹³ Cks -ccā-pāda-, Bā -ccāpādakukkuccā. ¹⁴ Cs -ga, Bā savega. ¹⁵ Bā janatthāya. ¹⁶ all three MSS. -i. ¹⁷ Bā -ssā. ¹⁸ Ck Bā bhi-, Cs si- corr. to bhi-. ¹⁹ Bā jiri. ²⁰ Bā -hino. ²¹ Bā candasuriyasahassa-. ²² Bā adds kāle.

A. B. Br. r. k. eko Kāsiratthavāsī¹ Suro nāma vanacarako
 bhaṇḍapariyesanattāya Himavantaṃ agamāsi. Tatth' eko
 rukkho uggantvā porisamatte thāne tidhākappo ahoṣi, tassa
 tiṇṇaṃ kappānaṃ antare surācāṭippamaṇo² āvāto ahoṣi, so
 5 deve vassante udakena pūri³. Taṃ parivāretvā harīṭakī⁴
 āmalakī maricagaccho ca ahoṣi, tesāṃ pakkāni phalāni⁵
 chijjivvā⁶ patanti. Tassāvidūre sayañjāto⁷ va⁸ sāli. Tato
 suvā⁹ sālisīsāni āharitvā¹⁰ tasmiṃ rukkhe nisīditvā khādanti,
 tesāṃ khādamānānaṃ patito¹¹ sāli pi taṇḍulāpi tattha patanti,
 10 iti taṃ¹² udakaṃ suriyātapena¹³ paccamānaṃ¹⁴ salohita-
 vaṇṇaṃ¹⁵ ahoṣi. Nidāghasamaye pipāsītā saṇḍagāṇā¹⁶ taṃ
 pivivvā mattā¹⁷ patitvā¹⁸ rukkhamūle thokaṃ niddāyivvā
 vikūjamānā¹⁹ pakkamanti, rukkhasunakhamakkaṭṭādisu pi es'
 eva nayo. Vanacarako taṃ disvā „sace idaṃ viṣaṃ bhaveyya
 15 ime mareyyuṃ²⁰, ime pana thokaṃ niddāyivvā yathāsukhaṃ
 gacchanti²¹, na idaṃ²² viṣaṃ²³ ti²⁴ sayāṃ pivivvā matto hutvā
 maṃsaṃ²⁵ khādītukāmo ahoṣi, tato aggim katvā²⁶ rukkhamūle
 patite²⁷ tittirakukkuṭṭādayo²⁸ māretvā maṃsaṃ aṅgāresu pacitvā
 ekena hatthena naccanto ekena maṃsaṃ²⁹ khādanto ekāha-
 20 dvīhaṃ tatth' eva ahoṣi. Tato pana avidūre eko Varuṇo
 nāma tāpaso vasati. Vanacarako aññadāpi³⁰ tassa santikaṃ
 gacchati. Ath' assa etad ahoṣi: „idaṃ pānaṃ³¹ tāpasena
 saddhīm pivissāmīti“ so ekaṃ velunālikāṃ³² pūretvā pakka-
 maṃsena saddhīm haritvā³³ paṇṇasālaṃ gantvā „bhante imaṃ

¹ so all three MSS. -i. ² Bā sucāṭi-. ³ Bās pūrito. ⁴ Bā harittaki. ⁵ Cks
 vaṇṇā. ⁶ Bās add tattha. ⁷ Bās sayāṃ jāta. ⁸ Bā omits va. ⁹ Bā suvakā.
¹⁰ Bā haritvā. ¹¹ Cks -tāya, Bā patita. ¹² Cks tā, omitting iti. ¹³ Bā -yasantā-
 pena. ¹⁴ Bā -na. ¹⁵ Cks sasalo-, Bā lo-, Bā rasaṃlo-. ¹⁶ Bā -gaṇḍagantvā. ¹⁷
 Bā adds upari, Bā upariśākhā. ¹⁸ Cks paṭipatitvā. ¹⁹ Cs viku-, Bā vikuṇca-.
²⁰ Bā mā-. ²¹ Bā kūjivvā utthāya pakkamaṃ ti in the place of y. g. ²² Bā
 yidaṃ. ²³ Bā adds tato thokaṃ gaṇḍevā. ²⁴ Bā maṃsādi, Bā maṃsāni. ²⁵
 Bā adds nippajji, Bā pajjalitvā. ²⁶ Bā patita. ²⁷ Cks tittura-, Bā utthira-. ²⁸
 Bā omits ma-. ²⁹ Bā aññe divase. ³⁰ Ck pana. Cs pana corr. to pānaṃ, Bā
 pipānaṃ. ³¹ Ck -nalakāṃ, Cs -nālīkaṃ corr. to -nalakāṃ. ³² Bā gaṇḍevā.

pānaṃ¹ pivathā² “ti vatvā ubho pi maṃsaṃ khādantā pi-
vimsu. Iti Surena ca Varuṇena ca diṭṭhattā tassa pānassa
„surā³“ ti ca „vārūṇīti⁴“ ca nāmaṃ jātaṃ. Te ubho pi „atth⁵
eso⁶ upāyo⁷“ ti veḷunāliyo pūretvā kācenādāya⁸ paccantana-
garam gantvā „pānāgarikā⁹“ nāma āgatā¹⁰ “ti rañño ārocāpesuṃ. 5
Rājā pakkosāpesi, te tassa pānaṃ upanesuṃ, rājā dve tayo
vāre pivitvā majji, tassa taṃ¹¹ ekāhadvihamattam eva ahoṣi.
Atha ne „aṇṇaṃ pi atthīti¹²“ pucchi, „atthi devā¹³“ ‘ti, „kuhiṇ¹⁴
ti, „Himavante devā¹⁵“ ‘ti, „tena hi ānethā¹⁶“ ‘ti. Te gantvā¹⁷
ekadvevāre¹⁸ ānetvā „nibaddhaṃ¹⁹“ gantuṃ na sakkhissāma²⁰ “ti 10
sambhāre sallakkhetvā tassa rukkhassa taccaṃ ādiṃ katvā
sabbasambhāre²¹ parikkhipitvā²² nagare suraṃ karimsu. Nāgarā
suraṃ pivitvā pamādam āpannā duggatā ahesuṃ, nagaraṃ
suṇṇaṃ viya ahoṣi. Te pānāgarikā²³ tato palāyitvā Bārāṇasīṃ
gantvā „pānāgarikā²⁴“ āgatā²⁵ “ti rañño ārocāpesuṃ. Rājā 15
pakkosāpetvā paribbayaṃ adāsi, tatthāpi suraṃ akaṃsu, tam
pi nagaraṃ tath’ eva vinassi. Tato palāyitvā Sāketāṃ²⁶ Sāke-
tato Sāvattthiṃ agamaṃsu²⁷. Tadā Sāvattthiyaṃ Sabbamitto
nāma rājā ahoṣi²⁸, so tesāṃ saṃgahaṃ katvā „kena vo
attho²⁹“ ti pucchitvā „sambhāramūlena c’ eva sālipiṭṭhena³⁰“ 20
pañcaḥ’ eva ca³¹ cāṭisatehīti³² vutte sabbāṃ dāpesi. Te pañ-
casu cāṭisatesu suraṃ saṇṭhāpetvā³³ cāṭirakkhanatthāya³⁴ eke-
kāya cāṭiyā santike ekekaṃ bilālaṃ³⁵ bandhiṃsu, te³⁶ paccitvā³⁷
uttaraṇakāle³⁸ cāṭikucchisu paggharantaṃ suraṃ pivitvā mattā
niddāyimsu³⁹, mūsikā āgantvā tesāṃ⁴⁰ kaṇṇaṇāsikadāṭhikanaṃ- 25
gutṭhe khāditvā agamiṃsu⁴¹. „Bilālā⁴²“ suraṃ pivitvā matā⁴³

¹ C^s naṃ, C^s naṃ corr. to pānaṃ. ² B^d varuṇo ti. ³ B^d eko. ⁴ B^d kāje.

⁵ B^d pānaṃkārikā. ⁶ B^d omits taṃ. ⁷ B^d atthinaṭṭhīti. ⁸ C^s āg-. ⁹ B^d ekaṃdvevāraṃ. ¹⁰ B^d nibandhaṃ. ¹¹ B^d -raṇ. ¹² B^d pakkhi-. ¹³ B^d pānākā-
guṇā. ¹⁴ C^s -ke, C^s -ko, B^d pānākārikā, B^s pānākārikā. ¹⁵ C^s -ta, B^d omits
sāketāṃ. ¹⁶ B^d āg-. ¹⁷ B^d hoti. ¹⁸ B^d add ca. ¹⁹ C^s pañcāmeva, omitting
ca, C^s pañcāmeva ca, B^d pañcahi, omitting eva ca. ²⁰ C^s B^d saṇṭha-, B^d add
mūsikā bhayena. ²¹ B^d -ṇa-. ²² C^s bilā-, C^s bilā corr. to bilā-, B^d bilāraṃ.
²³ B^d bilārā te. ²⁴ C^s paṇḍitvā, B^d pacitvā, B^s muñcitvā. ²⁵ B^d uttāraṇa-,
B^s uttānakāye. ²⁶ B^d nicāṭiyaṃ. ²⁷ B^d ne-. ²⁸ āg. ²⁹ B^d rājā bilārā.

ti āyuttakapurisā rañño ārocesuṃ. Rājā „visakārakā ete bhavissantīti“ dvinnaṃ pi janānaṃ sīsāni chindāpesi, te „suram detha¹, madhuraṃ dethā²“ 'ti vadentā³ va marimsu⁴. Rājā te mārāpetvā „cāṭiyo bhindathā“ 'ti ānāpesi. Bilālāpi⁵ surāya
 5 jīṇṇāya utṭhahitvā kiḷantā vicarimsu. Te disvā rañño ārocesuṃ⁶. Rājā „sace viṣaṃ assa ete mareyyuṃ, madhuren' eva⁷ bhavitabbaṃ, pivissāma⁸ nan“ ti nagaraṃ alaṃkārapetvā⁹ rājaṅgaṇe maṇḍapaṃ kāretvā¹⁰ alaṃkatamaṇḍape samussita-setacchatte¹¹ rājpallaṃke nisīditvā amaccagaṇaparivuto suraṃ
 10 pātuṃ ārabhi. Tadā Sakko devarājā „ke nu kho mātu-paṭṭhānādīsu appamattā tīṇi sucaritādīni pūrentīti“ lokaṃ volokento¹² taṃ rājānaṃ suraṃ pātuṃ nisinnaṃ disvā „sac' āyaṃ suraṃ pivissati sakala-Jambudīpo nassissati, yathā na pivati¹³ tathā naṃ karissāmīti“ ekaṃ surāpuṇṇaṃ kumbhaṃ
 15 hatthatale ṭhapetvā brāhmaṇavesenāgantvā rañño sammu-khatṭhāne ākāse ṭhatvā „imaṃ kumbhaṃ kiṇatha imaṃ kumbhaṃ kiṇathā“ 'ti āha. Sabbamittarājā taṃ tathā vadantaṃ ākāse ṭhitaṃ disvā „kuto nu kho brāhmaṇo āgacchatīti“ tena saddhiṃ sallapanto¹⁴ tisso gāthā abhāsi:

- 20 1. Ko pātur āsī tidivā nabhamhi
 obhāsayaṃ saṃvarim candimā va,
 gattehi te rasmiyo niccharanti
 sateratā¹⁵ vijju-r-iv' antalikkhe. 33.
 2. So chinnavātaṃ¹⁶ kamasī aghamhi¹⁷,
 25 vehāsayaṃ gacchasi tiṭṭhasī ca,
 iddhī nu te vatthukatā¹⁸ subhāvitā
 anaddhagūṇāṃ api¹⁹ devatānaṃ. 34.
 3. Vehāsayaṃ saṃkammāgama²⁰ tiṭṭhasi
 'kumbhaṃ kiṇāthā' 'ti yam etam atthaṃ

1. Bds deva. 2 Bds devā. 3 Bā viravantā. 4 Bā mā-. 5 Bā bilār-. 6 Bā -cāpesuṃ. 7 Cks -renekena. 8 Bā -mi. 9 Bā -karetvā. 10 Bā kārāpetvā. 11 Bā omits seta. 12 Bā olo-. 13 Bds pivissati. 14 Bā -pento. 15 Bds -ri-. 16 Ck jīṇṇa-, Bā channa-. 17 Bā agghasmi. 18 Ck -thā. 19 Bā andhagūṇamasi.
 20 Ck saṃtamamāg-, Ck saṃkamamāg-, Bds saṃgammamāg-.

ko vā tuvañ¹ kissa vatāya² kumbho
akkhāhi me brāhmaṇa etam atthan ti. 35.

Tattha ko pāturaṣīti kuto pātubhūto kuto āgato sīti attho, tidivā nabhamhīti kiṃ Tāvātimsabhavanā āgantvā idha nabhamhi ākāse pākaṇo jāto sīti pucchati, sañvarin ti rattin, sateratā³ ti evaṃnāmikā⁴, so ti so tvañ, 5
chiṇṇavātan ti valāhako pi tāva vātena kamati, tassa pana so pi vāto n' atthi, ten' evaṃ āha, kamasīti pavattasi, aghamhīti⁵ appatighe ākāse, vatthukatā⁶ ti vatthu viya patiṭṭhū viya katā, anaddhagūnāmapi⁷ devatānan ti yā va padasā addhānaṃ agamanena⁸ anaddhagūnaṃ⁹ devānaṃ¹⁰ iddhi yā api¹¹ tava subhūvitā ti pucchati, vehāsayaṃ saṃkamamāgammā¹² 'ti 10
ākāse pavattapadaṇṭhīhāraṃ¹³ paṭicca nissāya ca¹⁴ tiṭṭhasi¹⁵, imassa ko vā tuvañ¹⁶ ti iminā sambandho, evaṃ tiṭṭhamāno ko vā¹⁷ tvañ ti attho, yaṃ etam attham ti yaṃ¹⁸ etaṃ¹⁹ vadasi imissa²⁰ kissa vatāyaṃ ti iminā sambandho, yaṃ etaṃ kumbhaṃ kiṇāthā 'ti vadasi²¹ kissa vā te yaṃ kumbho ti attho. 15

Tato Sakko „tena hi suṇāhīti“ vatvā surāya dose das-sento āha:

4. Na sappikumbho na pi telakumbho
na phāṇitassa na madhussa kumbho,
kumbhassa vajjāni anappakāni, 20
dose bahū kumbhagate²² suṇātha. 36.
5. Gaḷeyya yaṃ²³ pītvā²⁴ pate papātāni
sobbhaṃ guhaṃ candaniyoligallaṃ²⁵
bahum pi bhuñjeyya abhojaneyyaṃ
tassā puṇṇaṃ kumbham imaṃ kiṇātha. 37. 25
6. Yaṃ²⁶ pītvā²⁷ cittasmi²⁸ anesamāno
āhiṇḍatī go-r-iva bhakkhasārī²⁹

¹ Cks tvañ, Bā tuvā. ² Ck tāya, Cs catāya, Bā vatāyaṃ. ³ Bā -ri-. ⁴ so Cks; Bā -mako. ⁵ Bā agghasmi. ⁶ Ck -thā. ⁷ Cks -bhūnāmapi, Bā anantaḡuṇamasi. ⁸ Bā yā padisā andhāna andhāgamanena, Bs addhāgamanena. ⁹ Ck anañḡabhūnaṃ, Cs anaddhabhūnaṃ corr. to anaddhagūnaṃ, Bā anandhagūnaṃ. ¹⁰ Ck devāna, Bā devatānaṃ. ¹¹ read: sā api? Bā iddha va yā asi. ¹² Cks saṃkamamāgammā, Bā saṃgamamāgammā. ¹³ Bā pavattaṃpa-. ¹⁴ Bā omits ca. ¹⁵ Bā -siti. ¹⁶ Cks tvañ. ¹⁷ Bā nāma. ¹⁸ Bs paraṃ. ¹⁹ Bā evaṃ. ²⁰ Bā imassa. ²¹ Bā -ti. ²² Bā -ghaṭe. ²³ Ck gaḷeyyaṃ, omitting yaṃ, Bā gaḷeyyaṃ, omitting yaṃ. ²⁴ Bā pīvitvā. ²⁵ Cks -nioli-. ²⁶ Cks yaṃ. ²⁷ Bā pīvitvā, Bs ve pīvitvā. ²⁸ Cks -smiñ. ²⁹ Cks -sāvī.

- anāthamāno¹ upagāti² naccati³
tassā puṇṇaṃ kumbham imaṃ kiṇātha. 38.
7. Yaṃ ve⁴ pivitvā acelo va naggo
careyya gāme visikhantarāni
5 sammūlharitto ativelasāyi⁵
tassā puṇṇaṃ kumbham imaṃ kiṇātha. 39.
8. Yaṃ⁶ pītvā⁷ utthāya pavedhamāno
sīsaṃ ca bāhaṃ⁸ ca pacālayanto
so naccati dārukaṭallako va etc. 40.
- 10 9. Yaṃ ve⁴ pivitvā aggidaddhā sayanti
atho sigālehi pi⁹ khāditāse
bandhaṃ vadhaṃ bhogajāniṃ c' upenti etc. 41.
10. Yaṃ⁶ pītvā¹⁰ bhāseyya abhāsaneyyaṃ
sabbhāyaṃ āsīno¹¹ apeta vattho
15 sammakkhito vanta gato vyaśanno etc. 42.
11. Yaṃ⁶ pītvā¹² ukkaṭṭho āvilakkho¹³
maṃ' eva sabbā puthavīti¹⁴ maññe
na me samo cāturanto pi rājā etc. 43.
12. Mānātimānā¹⁵ kalahāni¹⁶ pesuṇāni¹⁷
20 dubbhaṇṇiṇi naggayini palāyini
corāna¹⁸ dhuttānaṃ gatī niketo etc. 44.
13. Iddhāni phīṭṭāni kulāni assu
anekasāhassadhanāni¹⁹ loke
ucchinnaḍāyajjakatān' imāya etc. 45.
- 25 14. Dhaññaṃ dhaṇaṃ rajataṃ jātārūpaṃ
khettaṃ gavaṃ yattha vināsayanti
ucchedanī vitta vatāṃ²⁰ kulānaṃ etc. 46.

¹ Bā adds va. ² Bā -gāyati. ³ Bā adds ca. ⁴ Cks yañce. ⁵ Cks -sāsi. ⁶ Cks
yam. ⁷ Bā pivitvā, Bs ve pivitvā. ⁸ Bā bāhaṃ. ⁹ Cks -lepihi, Bā atho piṣiṅgalehi.
¹⁰ Bā yaṃ ve pivitvā. ¹¹ Cks āsi-, Bā abhāsamāsino. ¹² Bā ve pivitvā, adding
bhāseyya. ¹³ Bā ava-. ¹⁴ Bā patha-. ¹⁵ Bā mānātimāno. ¹⁶ Cks kalahā. ¹⁷
Bā paresuni, Bs pesuni. ¹⁸ all three MSS. -naṃ. ¹⁹ Ck -sasāhassahananāni,
Cs -sāhassagananāni, Bā -sahassāni dhanāni, Bs -sāhassadhanāni. ²⁰ Bā
vattatāṃ.

- na hi vāruṇiyā vego¹
narena susaho-r-iva². 55.
24. Yaṁ manussā vivajjenti³
sappaṁ ghoravisam⁴ iva⁵
5 taṁ loke visasamānaṁ
ko naro pātum arahati. 56.
25. Yaṁ ce pītvā⁶ Andhakaveṇhuputtā⁷
samuddatire paricārayantā
upakkamuṁ musalehi⁸ aññamaññaṁ etc. 57.
- 10 26. Yaṁ ce pītva⁶ pubbadevā pamattā
tidivā cutā sassatiyā samāyā
taṁ tādisaṁ majjam imaṁ niratthakaṁ
jānaṁ mahārāja kathaṁ pipeyya⁹. 58.
27. Na imasmi kumbhasmiṁ¹⁰ dadhi vā madhuṁ vā
15 evaṁ abhiññāya kiṇāhi rāja,
evaṁ hi maṁkumbhagatā mayā tē,
akkhātārūpaṁ tava Sabbamittā 'ti. 59.

Tattha vajjānīti ādinavā, gaḷeyyā 'ti gacchanto pade pade pari-
vaṭṭeyya¹¹, yaṁ pītva¹² pate ti yaṁ pītvā pateyya, sobbhan ti āvātaṁ,
20 candaniyoḷigallan ti candanikaṇ¹³ ca oḷigallaṇ¹⁴ ca, abhojaneyyan ti
bhuñjītum ayuttaṁ, anesamāno ti anissaro, gorivā 'ti goṇo viya, bhakkha-
sārīti¹⁵ purāṇakasatākhādako¹⁶, yathā so tattha tattha bhakkhaṁ¹⁷ sampari-
yesanto āhiṇḍati¹⁸ evaṁ āhiṇḍatīti attho, anāthamāno ti nīravassayo anātho
viya, upagāyati¹⁹ aññaṁ gāyantaṁ disvā upagantvā va²⁰ gāyati, acelo vā 'ti
25 acelako viya, visikhantarānīti antaravithiyā, ativelasāyīti²¹ aticīram²²
pi niddaṁ okkameyya, ativelacārīti pi pāṭho, ativelacārī hutvā careyyā 'ti attho,
dārukaṭallako vā 'ti dārumayantarūpakam viya, bboḷajānīncupentīti
bhogajānīṇi ca upenti pāṇātipātādīni katvā daṇḍapīlītā dhanajānīṇi ca aññaṁ
c' eva²³ vadhabandhādīdukkhaṁ pāpuṇantīti attho, vantaḡato ti attano²³

¹ B^s saṁvego. ² B^s narakesussābhoriva. ³ B^d -jjanti. ⁴ B^d ghoramvi-. ⁵ C^k
civa, C^s nīva, B^d -visamiva. ⁶ B^d yaṁ ve pītvā. ⁷ C^s -kāveṇṇu-, C^k -ka-
veṇṇu-, B^d -kāveṇṇa-. ⁸ so all three MSS. for musale or -leh'? ⁹ B^d pive-.
¹⁰ B^d na himasmi kumbhamhi, C^k na imasmim-, read n' imasmi kumbhe. ¹¹
B^d paripateyya. ¹² C^k pītvā, B^d pītva. ¹³ B^d -yaṇ. ¹⁴ C^k oli-. ¹⁵ C^k
-sāvīti. ¹⁶ C^s surākasate-. ¹⁷ B^d -ā. ¹⁸ B^d omits āh-. ¹⁹ B^d omits va. ²⁰
C^k -sāsiti. ²¹ B^d atirekataram. ²² C^k aññaṁ. ²³ C^k -nā.

vantasmiñ gato, vyasanno¹ ti vyasanāpanno, visanno² ti pi pāṭho, tasmiñ vante csanno³ ti attho, ukkaṭṭho ti ayañ mahāyodhako⁴ mayā sadiso atthīti evaṃ ukkaṃsagato hutvā, āvilakkho ti rattakkho, sabbā paṭhavīti sabbā paṭhavi, sabbā puthavīti pi pāṭho, cāturato ti catusamuddantāya⁵ paṭhaviyā⁶ issaro, mānātimānā ti mānakārīkā, sesapadesu pi es' eva nayo, gatīti⁷ nipphatti⁸, niketo ti nivāso, tassā puṇṇaṃ ti yā evarūpā tassā puṇṇaṃ⁹ yattha vināsayantīti yañ nissāya yattha paṭiṭṭhitā evaṃ bahum pi dhaññādisāpateyyaṃ¹⁰ nāsenti kapaṇā¹¹ honti, iddhānīti samiddhānī¹², phīṭānīti vatthalaññakārabhaṇḍehī¹³ pupphitāni, ucchinnadāyajjakatānīti ucchiṇṇadāyajjāni niddhanāni katāni¹⁴, dittarūpo ti gabbitarūpo¹⁵, gaṇḍheyyā 'ti¹⁶ bhariyasaññāya¹⁷ kilesavasena hatthena gaṇḍheyya, dāsampi gaṇḍhe ti attano dāsam pi kilesavasena sāmiko me ti gaṇḍheyya, pivitvānā ti pivitvā, duc-caritaṃ caritvā ti evaṃ tīhi dvārehi dasavidham pi akusalaṃ katvā, yañ yācamānā ti yañ purisaṃ pubbe suraṃ apivantaṃ, bahuṃ hiraññāṃ paricca-jantāpi musāvādaṃ karohīti yācamānā na labhanti, pītvā¹⁸ ti pivitvā ṭhito¹⁹ nappajānāti vutto ti ken' atthena²⁰ gatosīti vutto sūsanassa duggahitattā²¹ tañ²² atthaṃ²³ na jānāti, hirimaṇapīti hiriuttacittāpi, ekathūpā²⁴ ti sūkarapotakā viya hīñjaccehi²⁵ saddhiṃ ekarāsī hutvā, anāsakā ti nirāhārā²⁶, thaṇḍiladuḥkhasēyyaṃ ti bhūmiyaṃ duḥkhasēyyaṃ sayanti, āyasakkaṇ²⁷ ti garaṇaṃ, pattakkhandhā ti patitakkhandhā, kūṭahatā²⁸ ti gīvāya bad-dhena kūṭena hatā²⁹ gāvo viya³⁰, yathā tā³¹ tiṇaṃ akhādantiyo pāṇiyaṃ apī-vantiyo sayanti tathā sayanti³² attho, ghoravisammivā³³ 'ti ghoravisaṃ viya, visasamānaṃ ti visasadisāṃ, Andhakaveṇḍhuputtā³⁴ ti dasabbhāṭika-rājāno, upakkamuṇ ti pahariṃsu, pubbadevā ti Asurā, tidivā ti Tāva-tiṃsadevalokā³⁵, sassatiyā ti sassatā³⁶ dīghāyukabhāvena³⁷, niccasammatā³⁸ devalokā³⁹ ti attho, samāyā ti saddhiṃ asuraṃyāhi⁴⁰, jānaṃ ti evaṃ ni-ratthakaṃ etan⁴¹ ti jānanto tumhādiso paṇḍitapuriso kathaṃ pipeyya⁴², kum-bhagatā mayā⁴³ ti kumbhagataṃ mayi⁴⁴ ayaṃ eva vā pāṭho, akkhātā-rūpaṇ ti sabhāvato akkhātāṃ.

Taṃ sutvā rājā surāya ādīnavāṃ űatvā⁴⁵ tuṭṭho Sakkassa⁴⁶ 30
thutim karonto dve gāthā abhāsi:

¹ Cks vyaccannā. ² Bā vipanno, Ck visatto. ³ Cks osanto. ⁴ Bās -yodhoko. ⁵ Ck -tā, Bā cāturasamuddantā. ⁶ Ck sabbapa-. ⁷ Ck Bās nibbatti. ⁸ yā evarūpā tassā puṇṇaṃ wanting in Cks. ⁹ Cks yaññādi-. ¹⁰ all three MSS. -nā. ¹¹ Cks -ddhā. ¹² Bā -kārakappabhaṇḍehī. ¹³ Cks repeat katāni. ¹⁴ Bā dippata-, Bā dappita-. ¹⁵ Bā -yyā-. ¹⁶ Bā pivitvā vā. ¹⁷ Bā tenatthenā. ¹⁸ Ck -tthā. ¹⁹ Cks nañ. ²⁰ Ck omits atthaṃ. ²¹ Cks -thupo, Bā -thupā. ²² Bā -ena. ²³ Cks nira-phārā. ²⁴ Bk -saṇṇan. ²⁵ Ck ku-, Bā kūṭahatā. ²⁶ Bā hatā. ²⁷ Bā omits viya. ²⁸ Bā omits tā. ²⁹ Bā omits tathā - - ti. ³⁰ Bā -visamivā. ³¹ Ck -vennu-, Ck -veṇhu-, Bā -veṇḍu-. ³² Cks -ke. ³³ Bā -ti. ³⁴ Bā -kābhavena. ³⁵ Ck tiḍasamattā? Bā niccasamattā. ³⁶ Cks -ko. ³⁷ Cks -yābhi. ³⁸ Cks patan. ³⁹ Bā pive-. ⁴⁰ Bā māyā. ⁴¹ Bā -gatā mayā. ⁴² Cks add disvā.

28. Na me pitā vā athavāpi mātā
etādisā yādisako tuvaṃ si,
hitānukampī paramatthakāmo
so 'haṃ karissaṃ vacanaṃ tav' ajja. 60.

5 29. Dadāmi te gāmavarāni pañca
dāsīsataṃ satta gavaṃ satāni
ājaññayutte ca rathe dasā ime,
ācariyo hosi mam' atthakāmo ti. 61.

Tattha gāmavarānīti brāhmaṇa ācariyassa nāma ācariyabhāgo icchī-
10 tabbo saṃvachare sataśaṣaṭṭhānake tuyhaṃ pañca gāme dadānīti vadati,
dasā ime ti dasa¹ ime purato ṭhite kañcanavicittarathe² dassento evaṃ āha.

Taṃ sutvā Sakko devadattabhāvaṃ dassetvā attānaṃ
jānāpento ākāse ṭhatvā dve gāthā abbhāsi:

30. Tav' eva dāsīsataṃ atthu rāja³,
15 gāmā ca gāvo ca tav' eva hontu,
ājaññayuttā ca rathā tav' eva,
Sakko 'haṃ asmī tidasānam indo. 62.

31. Maṃsodanaṃ sappipāyasaṃ bhuñja,
khādassu⁴ ce⁵ tvaṃ madhuna apūpe⁶,
20 evaṃ tuvaṃ⁷ dhammarato janinda
anindito saggam upehi ṭhānaṃ ti. 63.

Tattha evaṃ tuvaṃ⁷ dhammarato ti evaṃ tvaṃ nānaggarasasu-
bhojanaṃ bhuñjanto surāpānavirato tiṇi duccharitāni pahāya tividhasucarita-
dhamme⁸ rato hutvā kenaci anindito saggatṭhānaṃ⁹ upehiti¹⁰.

25 Iti Sakko tassa ovādaṃ datvā saggatṭhānaṃ eva gato.
So pi suraṃ apivītvā surābhājanāni bhindāpetvā sīlaṃ samā-
dāya dānaṃ datvā saggapārāyano ahosi. Jambudīpe pi anukka-
mena surāpānaṃ vepullappattaṃ jātaṃ.

S. i. d. ā. j. s.: „Tadā rājā Anando ahosi, Sakko aham evā“ 'ti.
30 Kumbhajātakaṃ.

¹ Bā ime dasa, ² Bā -tte rathe. ³ Cks rājā. ⁴ Cks -dassa. ⁵ so all three MSS. for ca? ⁶ Bā sapūva. ⁷ Cks tvaṃ. ⁸ Bā -mma. ⁹ Cks -nā. ¹⁰ C^s -hīti, Bā upeti.

3. Jayaddisajātaka.

Cirassam¹ vata me ti. Idam S. J. v. mātiposaka-
bhikkhum² ā. k. Paccuppannavatthum Sāmajātaka vatthusadisam.
Tadā pana S. „porāṇakapaṇḍitā kañcanamālam setacchattam pahāya
mātāpitaro posesun“ ti vatvā a. ā.:

5

Atīte³ Kampillaratthe Uttarapañcālanagare Pañcālo
nāma rājā ahoṣi. Tassa aggamaheṣi gabbhaṃ paṭilabbhitvā
puttaṃ vijāyi. Tassā purimabhava ekā sapattikā⁴ kujjhivā
„tuyham jātaṃ pajam khāditum samatthā bhavissāmīti“⁵ pat-
thanaṃ ṭhapetva yakkhinī ahoṣi. Sā tadā okāsaṃ labhitvā 10
tassā passantiyā va⁶ taṃ allamaṃsapesivaṇṇaṃ kumārakaṃ⁷
gahetvā murumurā⁸ ti khāditvā pakkāmi. Punavāre⁹ pi tath’
eva akāsi. Tatiyavāre pana tassā sūtiggharaṃ pavittakāle
gehaṃ parivāretvā gālhaṃ¹⁰ ārakkhaṃ akāmsu. Vijāta divase
yakkhinī āgantvā puna dārakaṃ gahesi¹¹. Devī „yakkhinīti“ 15
mahāsaddam akāsi. Āvudhahatthā purisā āgantvā deviyā
dinnasaññāya¹² yakkhinīm anubandhimsu. Sā khāditum okā-
saṃ alabhanti palāyitvā udakaniddhamanaṃ pāvīsi. Dārako
mātusaññāya¹³ tassā thanaṃ¹⁴ mukhena gaṇhi, sā puttasiṇhaṃ
uppadetvā susānaṃ gantvā dārakaṃ pāsāṇalene¹⁵ katvā¹⁶ paṭi- 20
jaggi. Ath’ assa anukkamena vaḍḍhamānassa [manussamaṃ-
saṃ āharitvā adāsi, ubho pi manussamaṃsaṃ khāditvā vasimsu.
Dārako attano manussabhāvaṃ na jānāti, „yakkhinīputto
'smīti“ saññāya¹⁷ attabhāvaṃ jahitvā antaradhāyitum na
sakkoti. Ath’ assa sā antaradhānatthāya ekaṃ mūlaṃ adāsi. 25
So mūlānubhāvena antaradhāyitvā¹⁸ manussamaṃsaṃ khādanto
vicarati. Yakkhinī Vessavaṇamahārājassa veyyāvaccatthāya
gatā¹⁹ tatth’ eva kalam akāsi. Devī pi catutthe²⁰ vāre aññaṃ

3. Cfr. Cariyāp. p. 90. ¹ Ck -ssa. ² Bā mātu-. ³ Bā adds kira. ⁴ Bā omits
kā. ⁵ Bā bhavēyanti. ⁶ Bā ga. ⁷ Bā -raṃ. ⁸ Bā murumūmūrā, C⁸ murū
corr. to murumūrā. ⁹ Bā dutiyavāre. ¹⁰ Bā dalhaṃ. ¹¹ Bā agga-. ¹² Bā
dinnāya sa-, Ck diyādinnasaññāya. ¹³ Bā mātā ti saññāya. ¹⁴ Bā thaññaṃ. ¹⁵
Bā -lene. ¹⁶ Bā kapetvā, B¹⁶ ṭhapetvā. ¹⁷ Ck asaṃññāya. ¹⁸ Bā -yi. ¹⁹ B¹⁹
gantvā. ²⁰ Bā -a.

puttaṃ vijāyi, so yakkhiniyā matattā¹ ārogo² ahosi³, tassa paccāmittaṃ yakkhimim jinitvā jātattā Jayaddisakumāro ti⁴ nāmaṃ akaṃsu⁵. So vayappatto sabbasippe⁶ nipphattiṃ patvā chattaṃ ussāpetvā rajjaṃ⁷ anusāsi. Tadā Bo. tassa

5 aggamahesiyā kucchimim⁸ nibbatti, Alīnasattukumāro ti 'ssa nāmaṃ kariṃsu. So vayappatto uggahitasabbasippo uparājā ahosi. So pi⁹ yakkhinīputto aparabhāge pamādena taṃ mūlaṃ nāsetvā antaradhāyitum asakkonto dissamānarūpo

10 āgantvā rañño upakkosim¹⁰ „deva eko yakkho dissamānarūpo¹¹ susāne manussamaṃsaṃ khādati, so anukkamena nagaraṃ pavisitvā manusse māretvā khādissati, taṃ gāhāpetum¹² vaṭṭatīti“. Rājā „sādhū“ 'ti paṭisunītvā „gaṇhatha¹³ nan“ ti āṇāpesi. Balakāyo gantvā susānaṃ parivāretvā aṭṭhāsi.

15 Yakkhinīputto naggo uggarūpo¹⁴ maraṇabhayaabhīto viravanto manussānaṃ antaram¹⁵ pakkhandi. Manussā „yakkho“ ti maraṇabhayaabhītā dvidhā bhijjimsu. So pi tato palāyitvā araṇṇaṃ pāvisi, na puna manussapathaṃ āgañchi¹⁶. So ekaṃ mahāvattaniāvaṃ¹⁷ nissāya maggapaṭipannesu manussesu

20 ekekaṃ gahetvā araṇṇaṃ pavisitvā māretvā khādanto ekasmiṃ nigrodharukkhamūle vāsaṃ kappesi. Ath' eko satthavāha-brāhmaṇo āṭavipālānaṃ sahaṃsaṃ datvā pañcahi sakaṭasatehi taṃ maggaṃ paṭipajji. Manussayakkho viravanto pakkhandi. Bhītā manussā ure nipajjimsu. So brāhmaṇaṃ gahetvā palā-

25 yanto khāpunā¹⁸ viddho āṭavipālesu anubandhantesu brāhmaṇaṃ chaddetvā¹⁹ gantvā attano vasanarukkhamūle nipajji. Tassa tattha nipannassa sattame divase Jayaddisarājā migavaṃ²⁰ āṇāpetvā nagarā nikkhami. Taṃ²¹ nagarā nikkhantamattam

¹ Bā mutattā, B^o vuttattā. ² Bā a-. ³ Bā -siti. ⁴ Bā tissa. ⁵ Bā kariṃsu.
⁶ Bā -āni. ⁷ Bā -am. ⁸ Bā -imhi. ⁹ Bā omiṭṭa pi. ¹⁰ Bā ārocesi. ¹¹ Ck^s
 -rūpena. ¹² Bā ga-. ¹³ Bā -hā-. ¹⁴ Bā ubbhiggatarū-, B^o uggata-. ¹⁵ Bā
 -re. ¹⁶ C^s āgañji, Bā āgacchi. ¹⁷ Ck^s -viyaṃ, Bā -vi, B^o mahāāvaṃ. ¹⁸
 Bā add pāde. ¹⁹ Ck^s ja-, Bā chaṭṭe-. ²⁰ Bā add vadhāya. ²¹ Ck^s naṃ.

eva¹ Takkasila-vāsī² Nando nāma mātiposakabrāhmaṇo³ catasso
 satārahā gāthā ādāya āgantvā⁴ addasa. Rājā nivattitvā
 „suṇissāmīti“ tassa nivāsagehaṃ⁵ dāpetvā nigavaṃ gantvā
 „yassa passena⁶ migo palāyati tass’ eva⁷ gīvā“ ti āha. Ath’
 eko pasadamigo utthahitvā rañño abhimukhaṃ gantvā palāyi. 5
 Amaccā parihāsaṃ karīṃsu. Rājā khaggaṃ gahetvā taṃ
 anubandhitvā tiyojanamatthake patvā⁸ khaggena paharitvā dve
 khaṇḍāni kāce katvā⁹ āgacchanto manussayakkhassa nisin-
 natthānaṃ¹⁰ patvā dabbatīṇesu nisīditvā thokaṃ vissamitvā
 gantum ārabhi. Atha naṃ so utthāya „tiṭṭha kuhiṃ gacchasi, 10
 bhakkho me sī¹¹“ ti¹² hatthe gahetvā paṭhamaṃ gāthaṃ āha:

1. Cirassaṃ vata me¹³ udapādi ajja
 bhakkho mahā sattamibhattakāle¹⁴,
 kuto si ko vāsi tad imgha brūhi,
 ācikkha jātīm vidito¹⁵ yathāsīti. 64.

15

Tattha bhakkho mahā ti mahābhakkho, sattamibhattakāle¹⁴ ti
 pāṭipadato paṭṭhāya nīrahārassa sattamiyaṃ bhattakāle, kuto sīti kuto āgato si.

Rājā yakkhaṃ disvā bhīto ūrukkhambhaṃ¹⁶ patvā¹⁷ palā-
 yitum nāsakkhi, dhitim pana paccupatthāpetvā dutiyaṃ
 gātham āha:

20

2. Pañcālarājā migavaṃ pavuttho¹⁸
 Jayaddiso nāma yadi-ssuto te
 carāmi kacchāni¹⁹ vanāni cāhaṃ,
 pasadaṃ²⁰ imaṃ khāda, mam ajja muñcā ’ti. 65.

Tattha migavaṃ pavuttho¹⁸ ti migavadhatthāya²¹ raṭṭhā nikkhanto, 25
 kacchānīti¹⁹ pabbatassā ’ti²².

¹ Bā nikkantameva. ² all three MSS. -i. ³ Bā mātu-. ⁴ Bā adds taṃ. ⁵
 Bā nivesana-. ⁶ Ck passeva. ⁷ Cks add so. ⁸ Bās gantvā. ⁹ Bā kājenaādāya,
 Bā kājenādāya. ¹⁰ Bās nipanna-. ¹¹ Bās si me. ¹² Cks omit ti. ¹³ so all
 three MSS. for cirassa ve me? ¹⁴ Bā -me-. ¹⁵ Ck vidhito, Bā viditvā. ¹⁶
 Ck ūrukamhaṃ, Bā urukammaṃ. ¹⁷ Bā katvā. ¹⁸ Bā pavīṭho. ¹⁹ Bās ga-
²⁰ Cks visa-. ²¹ Bā migamvādhaya. ²² Bā pappatapassāni, adding pasadanti
 sarabhamigaṃ.

Taṃ sutvā yakkho tatiyaṃ gātham āha:

a. Sen' eva tvaṃ paṇasī¹ sassamāno²,
mam' esa bhakkho pasad' āyaṃ³ vadesi,
taṃ khādiyānaṃ⁴ pasadaṃ dighaññaṃ⁵
khādissaṃ⁶ pacchā, na vilāpakālo⁷ ti. 66.

Tattha senevā 'ti mama santaken' eva, paṇasīti⁸ voharasi⁹ attānaṃ
vikkīpaṇi, sassamāno¹⁰ ti hiṃsamāno¹¹, taṃ khādiyānaṃ¹² ti taṃ paṭha-
maṃ¹³ khāditvā, pasadaṃ ti pasadamigaṃ, dighaññaṃ¹⁴ ti ghasitukāmo
'smi¹⁵, khādissaṃ¹⁶ ti tasmā etaṃ pacchā khādissāmi, na vilāpakālo ti
mā vilāpi¹⁷ nāyaṃ vilāpakālo ti vadati.

Taṃ sutvā rājā Nandabrāhmaṇaṃ saritvā catuttham
gātham āha:

4. Na c' atthi makkho mama nikkayena
gantvāna paccāgamanāya¹⁵ paṇhe¹⁷
taṃ saṃgaram¹⁸ brāhmaṇassa-ppadāya¹⁹
saccānurakkhī punar āvajissaṃ ti. 67.

Tattha na catthīti na²⁰ ce mayhaṃ nikkayena vinimayena²¹ makkho
atthi, gantvānā 'ti evaṃ sante ajja imaṃ migaṃ²² khāditvā mama nagaraṃ
gantvā paṇhe²³ ti²⁴ paṇhe²⁵ yeva sve tava pātārāsakūle paccāgamanatthāya¹⁶
paṭiññaṃ gaṇhā 'ti adhippāyo, taṃ saṃgaram¹⁸ ti mayā dhanan te dassamīti
brāhmaṇassa saṃgaram¹⁸ kato, taṃ tassa datvā imaṃ mayā vuttam saccam
anurakkhanto ahaṃ puna āgamissāmīti²⁶ attho.

Taṃ sutvā yakkho pañcamaṃ gātham āha:

5. Kiṃ kammajātaṃ anutappaṭi taṃ²⁷
pattaṃ samīpaṃ maraṇassa rāja²⁸,
ācikkha me taṃ, api sakkuṇemu
anujānitum āgamanāya paṇhe¹⁷ ti. 68.

¹ Bā palassi. ² Ck sasmāno. Bā sayamāno. ³ Ck pasadayam, Bā pasadoyam,
read pasado, omitting yaṃ? ⁴ Bā -na. ⁵ Bā ji-; C. tator jighacchaṃ? ⁶
Bā -disaṃ. ⁷ Bā -le. ⁸ Bā palāsiti. ⁹ Ck Bā -hā-. ¹⁰ Ck ssamāno, Bā sa-
yamāno. ¹¹ Bā vihisayamāno. ¹² Bā -nā. ¹³ Bā pasadamānsaṃ. ¹⁴ Bā si.
¹⁵ Ck vilapa, Bā lapi. ¹⁶ Bā pacchā-. ¹⁷ Ck paṇhe. ¹⁸ Bā saṅka-. ¹⁹ Bā
-passasampadāya. ²⁰ Bā sa. ²¹ Bā pi na vi in the place of vi-. ²² Bā
migaṃsaṃ. ²³ Ck paṇhe, Ck paṇhihe. ²⁴ Ck su, Ck omits ti. ²⁵ Bā
padose. ²⁶ Bā punāga-. ²⁷ Bā tvaṃ. ²⁸ Ck Bā rāja.

Tattha kammameva kammajātāṃ, anutappatīti¹ anutappati, pattan
ti upagataṃ, api sakkuṇemū 'ti api nāma taṃ tava sokakāraṇaṃ sutvā pāto
va āgamanāya taṃ anujānitun sakuṇeyyāma 'ti attho.

Rājā taṃ kāraṇaṃ kathento chaṭṭhaṃ gātham āha:

6. Katā mayā² brāhmaṇassa dhanāsā³,
taṃ saṃgaram⁴ paṭimokkhaṃ⁵ na muttam,
taṃ saṃgaram⁴ brāhmaṇassa-ppadāya⁶
saccānurakkhī punar āvajissan⁷ ti. 69.

Tattha paṭimokkhaṃ na muttan ti catasso satārahā gāthā sutvā
dhanan te dassāmīti paṭiññāya mayā attani paṭimuñcivā ṭhapitaṃ na pana¹⁰
muttam dhanassa adinnatā.

Taṃ sutvā yakkho sattamaṃ gātham āha:

7. Yā te katā brāhmaṇassa dhanāsā⁸
taṃ saṃgaram⁴ paṭimokkhaṃ⁹ na muttam,
taṃ saṃgaram⁴ brāhmaṇassa-ppadāya⁶
saccānurakkhī punar āvajassū¹⁰ 'ti. 70.

Tattha punarāvajassū¹¹ 'ti puna āgacchassu¹².

Evañ cā pana vatvā rājānaṃ vissajjesi. So tena vissaṭ-
ṭho „tvaṃ mā cintaya¹³, ahaṃ pāto va āgamiṣṣāmīti“ vatvā
magganimittāni sallakkhanto attano balakāyaṃ upagantvā²⁰
balaparivuto nagaraṃ pavisitvā Nandabrāhmaṇaṃ pakkosā-
petvā mahārahe āsane nisīdāpetvā tā gāthā sutvā cattāri
sahassāni datvā yānaṃ āropetvā „imaṃ Takkaṣilaṃ eva
nethā“ 'ti manusse pesetvā¹⁴ brāhmaṇaṃ uyyojetvā¹⁵ dutiyadivase
paṭigantukāmo hutvā puttaṃ āmantetvā anusāsī.

Tam atthaṃ dīpento S. dve gāthā abhāsi:

8. Mutto ca 'so purisādassa¹⁶ haṭṭhā
gantvā sakaṃ mandiraṃ kāmakāmī

¹ Bā tappatīti. ² Bā mahā. ³ Cks -sa, read: -ṇassa-ddhanāsā? ⁴ Bā saṅka-.

⁵ Bā pati-. ⁶ Bā -ṇassasampadāya. ⁷ Cks -jissun. ⁸ Ck -sa. ⁹ Bā -mukkaṃ.

¹⁰ Ck -jissu, Ck āvapussu, Bā āvajassu. ¹¹ Cks -jassu. Bā punarāvajassu. ¹²

Ck āgacchessun. ¹³ Bā -yi. ¹⁴ Cks datvā. ¹⁵ Ck uyyedetvā, Ck uyyodetvā,

Bā uyotvā. ¹⁶ Cks purisodassa.

taṃ saṃgaram¹ brāhmaṇassa-ppadāya²
āmantayī puttāṃ Alīnasattun³: 71.

9. Ajj' eva rajjaṃ abhisecayassu,
dhammaṃ cara⁴ sesu⁵ paresu cāpi,
5 adhammakāro te māhu raṭṭhe,
gacchāṃ' ahaṃ porisādassa nātte⁶ ti. 72.

Tattha Alīnasattun⁷ ti evaṃnāmakam kumārakam⁸ Pāliyam⁹ pana
Adīnasattun¹⁰ ti likhitam, ajjeva rajjaṃ ti putta rajjaṃ te dammi tvaṃ ajj'
eva muddhani abhisekam abhisecayassu¹¹, nātte¹² ti ty-ante¹³ santike ti attho.

10 Tam sutvā kumāro dasamaṃ gātham āha:
10. Kiṃ kamma kubbaṃ tava deva pāde
nārādhayim, tad icchāmi sotum
yam ajja rajjamhi udassaye¹⁴ tuvaṃ¹⁵,
rajjam pi n' iccheyyaṃ¹⁶ tayā vinā ahan ti. 73.

15 Tattha kubbaṃ ti karonto, yamajjā 'ti yena anārādhanaena¹⁷ kammena
ajja maṃ rajjamhi tvaṃ udassaye¹⁸ ussayāpesi¹⁸ tam me ācikkha, ahaṃ hi¹⁹
tayā vinā rajjaṃ pi na icchāmiti attho:

Tam sutvā rājā anantaram gātham āha:

11. Na kammanā²⁰ vā²¹ vacasā va²² tāta
20 aparādh' ito²³ 'haṃ tuyhaṃ²⁴ sarāmi,
sandhiṃ ca²⁵ katvā purisādakena
saccānurakkhī pun' ahaṃ²⁶ gamissan ti. 74.

Tattha aparādhito²³ ti aparādham²³ ito, tuyhaṃ ti²⁷ tava santakam²⁸,
idaṃ vuttaṃ hoti: tāta ahaṃ ito tava kammato vā vacanato vā kiñci²⁹ mama
25 appiyaṃ aparādham²² na sarāmiti, sandhiṃ ca katvā tī maṃ pana mi-

¹ Bā saṅka-. ² Bā -ṇassa sampadāya. ³ Bā alīnasuttam. ⁴ Bā care. ⁵ Bā sesa. ⁶ Cā nātetta, Bā nānte, Bā dassu sante. ⁷ Bā alīnua-. ⁸ Bā -ram. ⁹ Cā pāliyam, Cā pāliyam. ¹⁰ Cā ādīnasattun, Bā arindasattun, Bā adīnna-sattun. ¹¹ Cā abhiseka abhisekaṇa, Cā abhisekam abhisekaṇcayam, Bā abhisekam abhisecassu, Bā abhiseceyyum. ¹² Bā nānte, Bā sante. ¹³ Cā nānte, Cā omits ti tyante. ¹⁴ Bā udi-. ¹⁵ Cā tvaṃ, Cā tvā. ¹⁶ Cā na iccheyya. ¹⁷ Cā -dhane, Bā -dhanam. ¹⁸ Bā ussayāpesi, Cā assasāpesi. ¹⁹ Bā ahañhi. ²⁰ Bā -unā. ²¹ vā wanting in all three MSS. ²² Bā ca. ²³ Cā ava-. ²⁴ Bā yantuvīyam in the place of haṃ tuyhaṃ. ²⁵ Bā saddhiṃ ca. ²⁶ Cā puṇāham, Bā punarā. ²⁷ Bā hantuvīyanti in the place of tuyhanti. ²⁸ Bā -ti-. ²⁹ Bā adds tava santikam.

gavaṃ¹ gataṃ eko yakkho khādisamīti gaṇhi athāhaṃ brāhmaṇassa dhamma-kathaṃ sutvā tassa sakkāraṃ katvā svē tava pātarāsakāle āgamissāmīti tena purisādakena sandhiṃ² katvā āgato tasmā taṃ saccaṃ anurakkhanto puna tattha gamissāmīti³ tvaṃ rajjaṃ karehīti vadati.

Taṃ sutvā kumāro gātham āha :

5

12. Ahaṃ gamissāmi, idh' eva hohi,
n' atthi tato jīvato vippamokkho,
sace tuvaṃ⁴ gacchasi yeva rāja
aham pi gacchāmi, ubho na homā 'ti. 75.

Tattha idheva 'ti tvaṃ idh' eva hohi, tato ti tassa santikā jīvantassa 10
mokkho nāma n' atthi, ubho ti evaṃ sante⁵ ubho pi na bhavissāma.

Taṃ sutvā rājā gātham āha :

13. Addhā hi tāta satān' esa⁶ dhammo,
maraṇā ca me dukkhataṃ tad assa⁷
kammāsapādo taṃ yadā pacitvā
pasayha⁸ khāde hitarukkhasūle⁹ ti. 76.

15

Tass' attho: addhā¹⁰ esa tāta satānaṃ paṇḍitānaṃ dhammo sabbāvo
yuttaṃ tvaṃ vadasi¹¹, api ca kho pana mayhaṃ maraṇato p' etaṃ¹² dukkha-
taraṃ assa yadā taṃ so kammāsapādo hitarukkhasūle¹³ ti tikhiparukkha-
sūle¹⁴ hitvā¹⁵ pacitvā¹⁶ pasayha balakkārena khādeyya 'ti. 20

Taṃ sutvā kumāro gātham āha :

14. Pāṇena te pāṇam ahaṃ nimissaṃ,
mā tvaṃ agā porisādassa ñatte¹⁷,
evaṇ ca¹⁸ te pāṇam ahaṃ nimissaṃ,
tasmā mataṃ jīvitassa vaṇṇemīti. 77.

25

Tattha nimissan ti ahaṃ idh' eva tava pāṇena mama pāṇaṃ pari-
vattessaṃ¹⁹, tasmā ti yasmā²⁰ etaṃ pāṇaṃ tava pāṇenāhaṃ nimissaṃ tasmā²¹

¹ Bā -vadhānvanāṃ. ² Ck saddhiṃ, Bā saddhiṃ saccaṃ. ³ Bā -ssāmi. ⁴ Ck^s tvaṃ. ⁵ Ck^s omit ubho ti evaṃ sante. ⁶ Ck^s sutanesa. ⁷ Bā tavassa. ⁸ Bā paseyha. ⁹ so Ck; C^s hirutakkha-, Bā bhidārukkha-, Bā tidārukkha-. ¹⁰ Bā add ekamsena. ¹¹ Bā -desi. ¹² Bā metaṃ. ¹³ C^s hitarukkhamūle, Bā bhidārukkhamūle. ¹⁴ Ck tinarukkha-, Bā tikkhapesukkarukkhasūle. ¹⁵ Bā bhitvā. ¹⁶ Bā omits pa-. ¹⁷ Bā ñante. ¹⁸ Bā etaṇca. ¹⁹ Bā -eyyaṃ. ²⁰ Ck yatasmā, Bā omits ti yasmā. ²¹ Ck^s omit tasmā.

tava jīvitass' atthāya mama maraṇaṃ¹ vappemi, maraṇam eva vāremi²
icchāmi³ attho.

Taṃ sutvā rājā puttassa balam³ jānanto „sādhū tāta,
gacchā 'ti sampatīcchi. So mātāpitaro vanditvā nagarā
5 nikkhami.

Tam attham pakāsento S. upadḍhagātham āha:

15^a. Tato have⁴ dhitimā rājanputto

vandittha⁵ mātuc ca pituc ca pāde ti.

Tattha pāde ti pāde vanditvā nikkhanto ti attho.

10 Ath' assa mātāpitaro pi bhaginī pi bhariyāpi amacca-
janāpi⁶ saddhim yeva⁷ nikkhamiṃsu. So nagarā nikkhamitvā
pitarāṃ maggaṃ pucchitvā suṭṭhu vavatthapetvā⁸ seṣānaṃ
ovādaṃ datvā asambhūto kesarasīho viya maggaṃ āruya
yakkhāvāsaṃ⁹ pāyāsi. Taṃ gacchantāṃ disvā mātā saka-
15 bhāvena saṇṭhātum¹⁰ asakkonti paṭhaviyaṃ papati¹¹. Pitā
bāhā paggayha mahantena saddena kandati.

Tam pi attham pakāsento S.

15^b. Dukhina 'ssa mātā nipatī¹² pathavyā,

pit' assa paggayha bhujāni kandatīti 78.

20 upadḍhagātham vatvā tassa pitarā payuttaṃ āsiṃsaṃ¹³ mātibhagi-
nibhariyāhi¹⁴ kataṃ¹⁵ saccakiriyaṃ pakāsento aparāpi catasso
gāthā abhāsi:

16. Taṃ gacchataṃ¹⁶ tāva¹⁷ pitā viditvā

parammukho vandati pañjali so:

25 Somo ca rājā Varuṇo ca rājā

Pajāpati candimā sūriyo ca¹⁸ —

ete hi gutto purisādakambhā

anuññāto¹⁹ sotthi paccehi²⁰ tāta. 79.

¹ Bā matarā. ² Bā omits maraṇameva vāremi. ³ Bā phalaṃ. ⁴ Cks bha-
⁵ Cks -tva, Bā -tvā. ⁶ Bā -pariṇāpi. ⁷ Bā űeva. ⁸ Ck Bā -tta-, Cs -tva- corr.
to -ttha-? ⁹ Bā yakkha-. ¹⁰ Bā sandhāretum. ¹¹ Bā pati. ¹² Cks -tā, Bā -ti.
¹³ Cks -sa, Bā tāsīsavādaṃ, Bā āsiṃsavāda. ¹⁴ Bā mātā-, Cs -yāya, Ck matī-
yāya. ¹⁵ Ck katā, Cs katā corr. to kataṃ. ¹⁶ Cks -ti. ¹⁷ Cks teva. ¹⁸ Cks
va. ¹⁹ so all three MSS. ²⁰ Bā muñcehi.

17. Yam Daṇḍakāraṇṇagatassa¹ mātā
Rāmass' akā² sotthānaṃ sugattā³
tan te⁴ ahaṃ sotthānaṃ karomi,
etena saccena sarantu devā,
anuññāto⁵ sotthi paccehi⁶ putta⁷. 80. 5
18. Āvī raho pi manopadosaṃ
nāhaṃ sare jātum Ālīnasatte⁸,
etena saccena sarantu devā,
anuññāto⁹ sotthi paccehi¹⁰ bhātā¹¹. 81.
19. Yasma ca me anadhimano¹² si¹³ sāmi
na cāpi me manasā appiyo si,
etena saccena sarantu devā,
anuññāto sotthi paccehi¹⁴ sāmīti. 82. 10

Tattha parammukho ti ayam me putto parammukho gacchatīti taṃ
viditvā¹⁵, pañjalīti tasmīṃ kāle sirasi añjalitūṃ tṭhapetvā vandatī devatā na- 15
massatī, purisāḍakamhā 'ti purisāḍakassa santikā tena anuññāto sotthinā
paccehi¹⁶, Rāmassakā¹⁷ ti Rāmassa akāsi, eko kira Bārāpasivāsi¹⁸ Rāmo
nāma mātīposako¹⁹ mātāpitāro paṭijagganto vohāratthāya gato Daṇḍakiraṇṇo
vijite Kumbhavatinagaraṃ gantvā navavidhena vassena sakalapaṭṭhe vināsiya-
māne mātāpitunnaṃ²⁰ guṇaṃ sari, ahaṃ mātupaṭṭhānadharmassa²¹ balena²² 20
devatā sotthinā ānāyitvā mātu adamsu, taṃ kāraṇaṃ sutivasena²³ āharitvā evaṃ
āha, sotthānaṃ ti sotthibhāvaṃ²⁴ pana kiñcāpi devatā kariṇṇu mātupaṭṭhānaṃ
nissāya nibbattatā pana mātā akāsi vuttaṃ, taṃ te²⁵ ahaṃ ti ahaṃ pi te
tath' eva sotthānaṃ²⁶ karomi, maṃ nissāya tath' eva²⁷ sotthibhāvo hotū 'ti
attho, aha vā karomīti icchāmi, etena saccena 'ti sace devatāhi tassa 25
sotthinā ānītabhāvo sacco etena saccena mātāpitunnaṃ²⁸ sarantu devā, Rāmaṃ
viya taṃ pi ānetvā mama dassentū 'ti attho, anuññāto ti porisādena gacchā
'ti anuññāto devatānaṃ ānubhāvena sotthiṃ²⁹ paṭiāgaccha puttā 'ti vadati,
jātum ālīnasatte³⁰ ti jātu³¹ Ālīnasatte³² mama bhātike ahaṃ sammukhā
vā parammukhā vā manopadosaṃ na sarāmi, na mayā tamhi manopadoso kata- 30
pubbo pi³³, evaṃ assa kaniṭṭhā saccam akasi, yasmā ca me anadhimano

¹ Bā -kīraṇṇo-. ² Bā akosi, Bā akāsi. ³ Bā sugutto, Bā suguttā. ⁴ Bā bhante.
⁵ so all three MSS. ⁶ Bā muñcehi. ⁷ Ck puttaṃ. ⁸ Ck jāmadina, Bā jātum-
alinasatte. ⁹ Bā -āto. ¹⁰ Bā muccehi, Ck pañcehi. ¹¹ Ck hoti. ¹² Bā -māno.
¹³ Bā pi. ¹⁴ Bā mañceti. ¹⁵ Bā adds mātāpitāro vanditvā gacchatīti iti etaṃ
taṃ parammukha gacchantāṃ puttāṃ disvā in the place of taṃ viditvā. ¹⁶
Bā muñcehi. ¹⁷ Bā -kāsi. ¹⁸ so all three MSS. ¹⁹ Bā mātu-. ²⁰ Bā -tu.
²¹ Bā -kamma. ²² Bā phalena. ²³ Bā suta-. ²⁴ Bā add taṃ. ²⁵ Bā bhan-
te. ²⁶ Bā tameva sotthinā. ²⁷ Bā tattheva. ²⁸ Bā mamapiputtaṃ. ²⁹ all
three MSS. -i. ³⁰ Ck jātumādina-, Bā jātumandalisatte. ³¹ Bā add ekaṇṇena.
³² Ck ādi-, Bā ālīnasatte, Bā alina-. ³³ Bā ti.

s i sāmīti mama sāmi Alīnasattu¹ yasmā tvaṃ adhimano² maṃ³ adhibhavitvā⁴ atikkamitvā aññaṃ manena na patthesi⁵, na cāpi me manasā appiyo sīti mayham pi ca⁶ manasā tvaṃ⁷ appiyo na hosi, aññaṃaññaṃ piyasaṃvāsū va mayan ti evaṃ assa aggamaheṣi saccam akāsi.

- 5 Kumāro pi⁸ pitarā akkhātanayena yakkhāvāsamaggaṃ paṭi-
pajji. Yakkho pi⁹ „khattiyā nāma bahumāyā honti, ko jānāti
kiṃ bhavissatīti“ rukkhaṃ abhirūhitvā rañño āgamaṇaṃ¹⁰
olokento nisīdi. So kumāraṃ āgacchantāṃ disvā „pitaraṃ
nivattetvā¹¹ putto āgato bhavissati¹², n' atthi me bhayaṇ“ ti
10 otaritvā tassa piṭṭhiṃ dassetto nisīdi. So āgantvā tassa purato
atṭhāsi. Atha¹³ yakkho g. ā.:

20. Brahā¹⁴ ujū cārumukho kuto si,
na maṃ pajānāsi vane vasantaṃ,
luddaṃ maṃ nātva purisādako ti
15 ko sotthim ājānam idhāvajeyyā 'ti. 83.

Tattha ko sotthimājānam idhāvajeyyā 'ti kumārako nāma puriso
attano sotthibhāvaṃ jānanto icchanto¹⁵ idhāgaccheyyā¹⁶, ājānanto āgato maññe ti.

Taṃ sutvā kumāro gātham āha:

21. Jānāmi ludda: purisādako tvaṃ,
20 na taṃ na¹⁷ jānāmi vane vasantaṃ,
aham pi¹⁸ putto 'smi Jayaddisassa,
mam ajja khāda pituno pamokkhā¹⁹ ti. 84.

Tattha pamokkhā ti pamokkhaḥetu²⁰, ahaṃ pitu jīvitaṃ datvā idhā-
gato, tasmā taṃ²¹ muñca maṃ khādā 'ti attho.

- 25 Tato yakkho gātham āha:
22. Jānāmi: putto ti²² Jayaddisassa,
tathā hi vo makhavaṇṇo ubhinnaṃ,

¹ Bā alinda-. ² Bā anadhimāno. ³ Bā nāma. ⁴ Bās abhibha-. ⁵ Bā patthesi.
⁶ Bā omits ca. ⁷ Bā adds pi. ⁸ Cks omit pi. ⁹ Bā adds evaṃ cintesi. ¹⁰
Bā ga-, Bā āgamanamaggaṃ? ¹¹ Bā -itvā. ¹² Bā -tīti. ¹³ Bā athassa, Bā
atha naṃ. ¹⁴ Ck brū-? Bā brahmā. ¹⁵ Bā omits ic-. ¹⁶ Bās add tvaṃ. ¹⁷
Cks Bā omit na. ¹⁸ Bās ahañca. ¹⁹ Bā -o, Bā pamukkhā. ²⁰ Bā -kkhā-. ²¹
Cks tvaṃ. ²² Bā si.

sudukkaraṃ c' eva kataṃ tavēdaṃ
yo maccum¹ icche pituno pamokkhā² ti. 85.

Tattha tathā hi vo ti tādiso va³ vo tumhākaṃ ubhinnaṃ pi sadiso va mukhavaṇṇo ti attho, kataṃ tavedaṃ ti idaṃ tava kammaṃ sudukkaraṃ.

Tato kumāro g. ā.:

5

23. Na dukkaraṃ kiñci-m-ah' ettha maññe
yo maccum⁴ icche pituno pamokkhā
mātu⁵ ca hetū paraloka gamya⁶
sukhena saggena ca sampayutto ti. 86.

Tattha kiñci mahettha maññe ti kiñci ahaṃ ettha na maññāmi, idaṃ 10
vuttaṃ hoti: yakkha yo puggalo pitu vā pamokkhatthāya⁷ mātu vā⁸ hetu⁹
paralokaṃ gantvā sukhena¹⁰ sagge nibbattanasukhena¹¹ sampayutto bhavitum
maccum icche¹² maritum icchati, tasmā ahaṃ ettha mātāpitunnāṃ atthāya
jīvitaparicceḍḍe kiñci dukkaraṃ na maññāmi.

Taṃ sutvā yakkho „kumāra maraṇassa abhayanakasatto¹³ 15
nāma n' atthi, tvaṃ kasmā na bhāyasīti“ pucchi. So tassa
kathento dve gāthā abhāsi:

24. Ahañ ca kho attano pāpakiriyaṃ
āvī¹⁴ raho vāpi¹⁵ sare na jātu,
saṃkhātajātīmarāṇo¹⁶ 'ham asmi,
yath' eva me idha tathā parattha. 87.
25. Khād' ajja man dāni mahānubhāva,
karassu kiccāni imaṃ sarīraṃ,
rukkhassa vā te papatāmi¹⁷ aggā,
chādayamāno¹⁸ me yaṇ¹⁹ tvaṃ adesi maṃsaṃ ti. 88. 25

20

Tattha sare na jātū 'ti ekaṃsen' eva na²⁰ sarāmi, saṃkhātajātī-
maraṇaḥamasmīti²¹ ahaṃ nānena suparicchinna-jātīmarāṇo jātasatto²² amara-
naḥhammo nāma n' atthīti jānāmi, yatheva me idhā 'ti yath' eva²³ mama

¹ Bā mattam. ² Bā pamukkhā. ³ Cks ca. ⁴ Bā matthum. ⁵ so all three MSS.
for matuc-? ⁶ Bā -kaṃ gantvā. ⁷ Bā pamukkhā-. ⁸ Bā adds pitu vā. ⁹ Bā
atthāya. ¹⁰ Bā sukha saggena ti. ¹¹ Bā nippatita-. ¹² Bā mattumicche ti. ¹³
Cks abhā-. ¹⁴ Ck Bā avi. ¹⁵ Cks cāpi. ¹⁶ all three MSS. -jāti-. ¹⁷ Cā pi-
patāmi, Bā omits pi. ¹⁸ so Cks; Bā chādayamāno. ¹⁹ Cks me ya, Bā mayhaṃ.
²⁰ Cks omit na. ²¹ Cks -jāti- asminti, Bā -jātīmarāṇo, omitting hamasmīti.
²² Bā ti attho in the place of jā-. ²³ Cks tatheva.

idha tathā paraloke tathā idhāpi maraṇato mutti¹ nāma n' atthīti idam me²
 nāṇena suparicchinnaṃ, karassu kiccānīti iminā sarīrena kattabbakiccāni
 kara³, iman te mayā nissatthaṃ sarīraṃ, chādayamāno⁴ me yantvama-
 desimahiṃsaṃ⁵ ti mayi rukkhaggā patitvā mate mama sarīrato⁶ tvaṃ chāda-
 5 yamāno⁷ rocayamāno yaṃ yaṃ icchasi taṃ taṃ maṃsaṃ adesi⁸ khādeyyā-
 sīti attho.

Yakkho tassa vacanaṃ sutvā bhīto hutvā „na sakkā imassa
 maṃsaṃ khādītum, upāyena naṃ palāpessāmīti“ cintetvā

26. Idañ ca⁹ te ruccati rājaputta:

10 cajāsi¹⁰ pāṇaṃ pituno pamokkhā¹¹,

tasmā hi so¹² tvaṃ taramānarūpo

sambhañja katthāni jalehi¹³ aggin ti ā. 89.

Tattha jalehīti¹³ araṇṇaṃ pavisitvā sārādārūni āharitvā aggin jaletvā¹³
 middhūme¹⁴ aṅgāre kara tattha te maṃsaṃ pacitvā khādissāmīti dīpeti.

15 So tathā katvā tassa santikaṃ agamāsi.

Taṃ kāraṇaṃ pakāśento S. itaraṃ gāthaṃ āha:

27. Tato have¹⁵ dhitimā rājaputto

dārū samāhatva¹⁶ mahantaṃ aggin¹⁷

sandīpayitvā¹⁸ paṭivedayittha¹⁹:

20 ādīpito dāni mahāyam aggīti²⁰. 90.

Yakkho aggin katvā āgataṃ kumāraṃ oloketvā „ayaṃ
 purisasīho²¹, maraṇena²² pi 'ssa bhayaṃ n' atthi, mayā etta-
 kaṃ kālāṃ evaṃ nibbhayo nāma na diṭṭhapubbo“ ti loma-
 haṃsajāto kumāraṃ punappuna²³ olokeno nisīdi. Kumāro

25 tassa kiriyāṃ disvā g. ā.:

28. Khād' ajja man dāni²⁴ pasayhakārī²⁵,

kiṃ maṃ muhuṃ pekkhasi haṭṭhalomo,

¹ B^d mutto. ² B^d mama. ³ B^d karaṇa. ⁴ B^d khādayamāno. ⁵ C^k yantvaṃ
 mandesi-, C^s yantvaṃ madesi-, B^d mayhaṃ tvamadesi maṃsaṃ in the place
 of me- -. ⁶ C^k sarīro. ⁷ B^d khādayamāno. ⁸ B^d khādesi. ⁹ so all three
 MSS. force? ¹⁰ C^k carāsi, C^s cchāsi. ¹¹ B^d o. ¹² C^k haṃ, C^s bha. ¹³ B^d jā-.
¹⁴ B^d nanidhū-. ¹⁵ C^k bha-. ¹⁶ C^k -bhatva, B^d -hantvā. ¹⁷ all three MSS. -i.
¹⁸ C^k sandhī-, B^d sanni-. ¹⁹ C^k -ttho, B^d pati-. ²⁰ B^d mahāyakkhamaggīti. ²¹
 B^d -sosiho viya. ²² B^d haraṇa. ²³ B^d -naṃ. ²⁴ B^d maddāni. ²⁵ C^k B^d -ri.

tathā tathā tuyham ahaṃ karomi
yathā yathā maṃ chādamāno¹ adesīti. 91.

Tattha muhun ti punappuna, tathā tathā tuyhamahan ti ahaṃ
tuyham tathā tathā² vacanaṃ karomi, idāni³ karissāmi yathā yathā maṃ
chādayamāno⁴ adeṣi khādisasi, tasmā khād' ajja man ti. 5

Ath' assa⁵ vacanaṃ sutvā yakkho g. ā.:
29. N' etādisaṃ⁶ arahati khāditāye⁷
dhamme ṭhitaṃ saccavādiṃ vadaññuṃ,
muddhāpi tassa vipphaleyya⁸ sattadhā
yo tādisaṃ saccavādiṃ adeyyā 'ti. 92.

Taṃ sutvā kumāro „sace maṃ na khāditukāmo si atha
kasmā dārūni⁹ bhañjāpetvā aggim kāresīti¹⁰“ vatvā „palā-
yissati nu kho no ti tava parigaṇhatthāyā“ 'ti vutte „tvam
idāni maṃ kathaṃ parigaṇhissasi, so¹¹ 'haṃ tiracchānayaniyaṃ
nibbatto Sakkassa¹² devarañño attānaṃ parigaṇhituṃ¹³ na¹⁴ 15
adāsin“ ti vatvā

a. Indaṃ¹⁵ hi so brāhmaṇaṃ¹⁶ maññamāno (vol. III p. 51.)
saso¹⁷ avāsesi¹⁸ sake sarīre,
ten' eva so candimā devaputto
sasatthuto¹⁹ kāmduh' ajja²⁰ yakkho ti ā. 93.

Tass' attho: Indaṃ²¹ hi so sasapaṇḍito brāhmaṇo eso ti brāhmaṇaṃ
maññamāno ajja imaṃ sarīraṃ khāditvā idha vasā 'ti²² evaṃ sake sarīre attano
sarīraṃ dātum avāsesi²³ vāsūpesīti²⁴ attho sarīraṃ c' assa bhakkhatthāya adāsi,
Sakko pabbatarasaṃ piḷetvā ādāya candamaṇḍale sasalakkaṇaṃ akāsi, tato
paṭṭhāya ten' eva sasalakkaṇena so candimā devaputto sasi sasi evaṃ sa- 25
satthuto²⁵ lokassa kāmduho²⁶ pemavaddhano²⁷ ajja²⁸ yakkho virocati,
kappaṭṭhiyaṃ h' etaṃ²⁹ paṭṭhāriyaṃ ti.

¹ Bā khāda-; read chādamāno? ² Cks omit one tathā. ³ Bā adds kim. ⁴ Ck
cā-, Bā khā-, adding rocamamāno. ⁵ Bā kumārassa in
the place of athassa. ⁶ Bā ko tā-. ⁷ Bā -tāse. ⁸ Ck vipa-, C^s vipha-, Bā
phaleyyuṃ. ⁹ all three MSS -uni. ¹⁰ Bā kāresīti, Cks karohīti. ¹¹ Bā yo.
¹² Bā sakka. ¹³ Ck -tun. ¹⁴ Bā omits na. ¹⁵ so C^s; Bā idam, Ck na idam.
¹⁶ B^s -po. ¹⁷ Bā yaso. ¹⁸ Ck Bā ā-, C^s ā- corr. to a-. ¹⁹ Bā sasatthako.
²⁰ Bā -ruhaḥja. ²¹ C^s indam corr. to idam, Bā idam, Ck na idam. ²² Bā hi.
²³ Ck āva-, C^s āvā-. ²⁴ C^s va-. ²⁵ Ck sasutthato, Bā sasatthuko. ²⁶ Bā -ruho.
²⁷ Bā -vaḍhano. ²⁸ Bā ajjāpi. ²⁹ Bā kappaṭṭhiyaṃhetam, Cks kappaṭṭhiyaṃ-

Taṃ sutvā yakkho kumāraṃ vissajjento

81. Cando yathā Rāhumukhā pamutto

virocate pannarase va bhānumā

evaṃ tuvaṃ¹ porisādā pamutto

viroca Kampilla mahānubhāva²

5 āmodayaṃ³ pitaraṃ mātaraṃ ca,

sabbo ca te nandatu nātipakkho⁴ ti ā. 94.

Tattha bhānumā ti suriyo, i. v. h.: yathā⁵ pannarase Rāhumukhā pamutto cando vā bhānumā vā viroceti evaṃ tvam pi mama santikā mutto

10 Kampillaraṭṭhe viroca mahānubhāva⁶ 'ti, nandatū 'ti tussatu⁶.

„Gaccha mahāvīrā“ 'ti M-am uyyojesi. So pi taṃ nibbisevanam katvā pañcasīlāni⁷ datvā „yakkho nu kho eso no“ ti parigaṇhanto „yakkhānaṃ akkhīni rattāni honti animi-sāni, chāyā na paññāyati, asaṃbhītā honti, nāyaṃ yakkho, manusso esa, mayhaṃ kira pitu⁸ tayo bhātaro yakkhiniyā

15 gahitā, tesu tāya⁹ dve khādītā bhavissanti eko¹⁰ puttasinehena paṭijaggito bhavissati¹¹, iminā tena bhavitabbaṃ, imaṃ netvā mayhaṃ pitu⁸ ācikkhitvā rajje paṭiṭṭhāpessāmīti“ cintetvā „evam¹² bho, na tvaṃ yakkho, pitu me jeṭṭhabhātiko si, ehi

20 mayā saddhiṃ gantvā kulasantake rajje chattaṃ ussāpehīti“ vatvā itarena „nāhaṃ manusso“ ti vutte „na tvaṃ mayhaṃ saddahasi, atthi pana so yassa saddahasīti“ pucchitvā „atthi asukaṭṭhāne dibbacakkhutāpaso¹³“ ti vutte taṃ ādāya tattha agamāsi. Tāpaso taṃ disvā va „kiṃ karonto¹⁴ pitāputtā

25 araṇṇe carathā“ 'ti vatvā tesam nātibhāvaṃ kathesi. So¹⁵ porisādo tassa saddahitvā „tāta tvaṃ gaccha, ahaṃ ekasmiṃ yeva¹⁶ attabhāve dvidhā¹⁷ jāto, na me rajjen' attho, pabba-jissāmaṃ ahan“ ti tāpasassa santike isipabbajjaṃ pabbaji. Atha naṃ kumāro vanditvā nagaram agamāsi.

¹ Ck^s tvaṃ. ² Ck^s -vā. ³ Bā amodaya. ⁴ Ck^s pamokkhā. ⁵ Bā tathā. ⁶ Bā adds vā. ⁷ Bā -lādi. ⁸ Bā -tuno. ⁹ Bā omits tāya. ¹⁰ Ck^s eke, C^s eke corr. to eko. ¹¹ Bā -nti. ¹² Bā ehi. ¹³ Bā -kkhukata-. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Bā -omits so. ¹⁶ Bā -ññeva. ¹⁷ C^s dvidhā, Ck^s dvi- corr. to dvi-, Bā dvidho.

Tam atthaṃ pakāsento S.¹

32. Tato have² dhitimā rājaputto
katañjalī paggayha³ porisādaṃ
anuññāto sotthi sukhi arogo
paccāga⁴ Kampillam Alīnasatto⁵ ti 95.

gāthaṃ vatvā tassa nagaraṃ gatassa negamādihi katakiriyaṃ das-
sento osānagāthaṃ ā.:

33. Taṃ negamā jānapadā ca sabbe
hatthārohā rathikā pattikā ca
namassamānā pañjalikā-m-upāgamuṃ⁶:
naṃ' athhu te, dukkarakārako sīti. 96.

Rājā⁷ „kumāro kirāgato“ ti sutvā paccuggamanaṃ akāsi.
Kumāro mahājanaparivāro gantvā rājānaṃ vandi. Atha naṃ
so pucchi: „tāta kathaṃ tādīsā porisādā mutto sīti“. „Tāta
nāyaṃ yakkho, tumhākaṃ jeṭṭhabhātā⁸ esa mayhaṃ petteyyo“
ti sabbapavattim⁹ ārocetvā „tumhehi mama petteyyaṃ daṭṭhuṃ
vaṭṭatīti“ āha. Rājā taṃ khaṇaṃ ñeva bherim carāpetvā
mahantena parivārena tāpasānaṃ santikaṃ¹⁰ agamāsi. Mahātā-
paso tassa¹¹ yakkhiniyā ānetvā akhādītva positakāraṇaṃ ca
yakkhabhāvākāraṇaṃ ca¹² tesam nātibhāvaṃ ca sabbam vitthā-
rena katesi. Rājā „ehi bhātika, rajjam kārehīti“ āha.
„Alaṃ mahārājā“ ti. „Tena hi etha¹³, uyyāne vasissatha,
ahaṃ vo catupaccayehi¹⁴ upaṭṭhahissāmīti“. „Nāgacchāmi¹⁵
mahārājā“ ti. Rājā tesam assamato¹⁶ avidūre ekaṃ pabba-
tantaraṃ¹⁷ khandhāvāraṃ¹⁸ bandhitvā mahantaṃ taḷākam
kāretvā kedāre sampādetvā mahādhanam¹⁹ kulasahassaṃ ānetvā²⁰
mahāgāmaṃ²¹ nivesetvā²² tāpasānaṃ bhikkhābhāraṃ²³ pattha-
pesi. So gāmo Cullakammāsadammanigamo²⁴ jāto. Suta-

¹ Bā adds āha. ² Ck bha-. ³ Bā -hā, Ck* pariyagā. ⁴ Bā paccāgamā. ⁵ Bā
-līna-. ⁶ read: namassamān' añj-? Bā pañjaligatā up-. ⁷ Ck* rāja. ⁸ Bā
-tiko. ⁹ Bā sabbam-. ¹⁰ Bā -ke. ¹¹ Bā tassā. ¹² Ck* omits yakkha-. ¹³ Bā
ettha. ¹⁴ Bā catūhi-. ¹⁵ Bā na āg-, C* na ga-. ¹⁶ Bā asamāpadato. ¹⁷ C*
pabbatattaraṃ? Bā pappautaraṃ. ¹⁸ Ck* omit kha-. ¹⁹ Bā mahantaṃ. ²⁰
Bā adds mahādhanam kulasahassaṃ. ²¹ Bā omits mahā. ²² Bā nivāsetvā. ²³
Bā -ācāraṃ. ²⁴ Bā khuddakak - - nāma.

somamahāsattena porisādassa damitapadeso¹ Mahākammāsa-
dammañ² nāmā³ 'ti veditabbo.

S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne mātīposakatthero³ sotā-
pattiphale patitṭhahi): „Tadā mātāpitāro mahārājakulāni ahesum,
5 tāpaso Sāriputto, porisādo Aṅgulimālo, kaṇṭṭhā Uppalavaṇṇā, agga-
mahesī Rāhulamātā, Alīnasattukumāro⁴ aham evā⁵“ 'ti. Jayaddisa-
jātakam.

4. Chaddantajātaka.

Kinnu socasīti. Idam S. J. v. ekaṃ daharabhikkhunim
10 ā. k. Sā kira Sāvatthiyaṃ ekā kuladhītā gharāvāse ādinavaṃ disvā
pabbajitvā ekadivasaṃ bhikkhunihi saddhīm dhammasavanāya gantvā
alaṃkatadhammāsane nisīditvā dhammaṃ desentassa Dasabalassa
aparimāṇapupūṇāppabhāvanibbattaṃ uttamarūpasampattiyyuttaṃ atta-
bhāvaṃ oloketvā „paricīṇṇapubbā⁵“ nu kho me bhavaṃhi carantiyā⁶
15 imassa purisassa pādapariṇālikā⁷“ ti cintesi. Ath' assā taṃ khaṇaṃ
ñeva jātissaraṇṇānaṃ uppajji: „Chaddantavāraṇakāle ahaṃ imassa
purisassa pādapariṇālikā bhūtapubbā⁸“ 'ti. Ath' assā sarantiyā
mahantaṃ pītipāmojjaṃ uppajji. Sā pītivegena mahāhasitaṃ hasitvā
puna cintesi: „pādapariṇālikā nāma sāmikānaṃ hitajjhāsaya⁹ hi”
20 appakā⁹ ahitajjhāsaya¹⁰ va bahutarā, hitajjhāsaya¹¹ nu kho ahaṃ imassa
purisassa ahoṣiṃ ahitajjhāsaya¹²“ ti sā anussaramānā „ahaṃ appa-
mattakam¹⁰ dosaṃ hadaye ṭhapetvā viśamratanasatikam Chaddanta-
mahāgajissaraṃ Sonuttaraṃ nāma nesādaṃ pesetvā viśapītasallena¹¹
vijjhāpetvā jīvitakkhayaṃ pāpesi¹²“ ti addasa. Ath' assā soko
25 udapādi, hadayaṃ uṇhaṃ ahoṣi, sā sokaṃ sandhāretuṃ asakkonti
assasitvā passasitvā¹³ mahāsaddena parodi. Taṃ disvā S. sitaṃ
pātukaritvā¹⁴ „ko nu kho bhante hetu¹⁵ sitassa pātukammāyā¹⁶“ 'ti
bhikkhusaṃghena puṭṭho „bhikkhave ayaṃ daharabhikkhuni pubbe
mayi kataṃ aparādhaṃ saritvā rodīti¹⁶“ vatvā a. ā.:

¹ B^o adds pana. ² B^os -dammanigamo. ³ B^o mātu-. ⁴ B^o alina-. ⁵ C^k
-cīṇṇā-, C^o parimutā-, B^o paricīṇṇam-, B^o paricīṇṇa. ⁶ B^o vica-. ⁷ so
all three MSS. for -cāriyā? ⁸ B^o omits hi. ⁹ C^ks omit appakā. ¹⁰ B^o -kampi.
¹¹ B^o viśayantena sallena. ¹² C^k -sen. B^o -sī. ¹³ P^o omits pa-. ¹⁴ B^o pātum-.
¹⁵ B^o adds ko paccayo. ¹⁶ B^o rodāti.

Atīte Himavati¹ Chaddanta-dahaṃ upanissāya atṭhasa-
hassā hatthināgā vasimsu iddhimanto vehāsayaṃgamā². Tada
Bo. jeṭṭhakavāraṇassa putto hutvā nibbatti, so sabbaseto ahosi
rattamukhapādo. So aparabhāge vuddhippatto³ atṭhāsīti-
hatthubbedho ahosi vīsaṃratanaśatāyāmo⁴ atṭhapannāsahatthāya 5
rajatadāmasadisāya soṇḍāya samannāgato, dantā paṇ' assa
parikkhepato paṇṇarasahatthā ahesuṃ dīghato tiṃsahatthā⁵
chabbannāhi rasmihi⁶ samannāgatā. So atṭhannam nāgasa-
hassānaṃ jeṭṭhako ahosi, paccekabuddhe⁷ pūjesi. Tassa dve
aggamahesiyo ahesuṃ Cullasubhaddā Mahāsuhaddā cā 'ti. 10
Nāgarājā atṭhasahassanāgaparivāro Kañcanaguḥāyaṃ vasati.
So pana Chaddantadaḥo āyāmato ca vitthārato ca paññāsa-
yojano hoti, tassa majjhe dvādasayojanappamāṇe tṭhāne sevālaṃ
vā paṇakam⁸ vā n' atthi, maṇikkandhavaṇṇaṃ udakam eva
santiṭṭhati. Tadanantaraṃ yojanavitthataṃ suddhaṃ kalla- 15
hāravanam⁹ taṃ udakam parikkhipitvā tṭhitaṃ. Tadanantaraṃ
yojanavitthataṃ eva suddhaṃ¹⁰ nīluppalavanam taṃ parikkhi-
pitvā tṭhitaṃ, yojanayojanavitthatān⁷ eva rattuppalasetuppala-
rattapadumasetapadumakumudavanāni purimaṃ purimaṃ pa-
rikkhipitvā tṭhitāni, imesaṃ pana sattannaṃ vanānaṃ anantaraṃ 20
sabbesaṃ pi tesam kallahārādivasena¹¹ omissakavanam yojana-
vitthataṃ eva tāni parikkhipitvā tṭhitaṃ. Tadanantaraṃ nā-
gānaṃ patiṭṭhappamāṇe¹² uḍake yojanavitthataṃ eva rattasāli-
vanam. Tadanantaraṃ udakapariyante nīlapītalohitodātasura-
bhīsukhumakusumasamākiṇṇaṃ khuddakagacchavanam. Iti 25
imāni dasa vanāni yojanayojanavitthatān⁷ eva. Tato khuddaka-
rājamahārājamāsamuggavanam. Tadanantaraṃ tipusaēlāluka-
lā-bukakumbhaṇḍavallivanāni¹³. Tato pūgarukkhaṇḍappamāṇam¹⁴
ucchuvanam. Tato hatthidantappamāṇam¹⁵ kadaliṭṭhalaṃ

¹ Bā -vante. ² Bā vehāsam-. ³ Bā vuḍhi-. ⁴ Bā vīsa ra-. ⁵ Bā casa-. ⁶ Bā
raṃsihi. ⁷ Bā pañcasate pacceka-. ⁸ Ck pāna-, C^s panna-. ⁹ Bā kallā-. ¹⁰
Ck^s suddha ¹¹ Bā kallahārādīnaṃ vasena. ¹² Bā^s kaṭippa- ¹³ Bā -vanam.
¹⁴ Ck puga-, Bā pugga-. ¹⁵ -daṇḍa-, adding phalaṃ.

kadalivanam. Tato sālivanam. Tadanantaram cāṭṭipamāṇa-phalaṃ¹ panasavanam. Tato madhuraphalaṃ ciñcavanam. Tato kavittḥavanam². Tato omissako mahāvanasaṇḍo³. Tato veṇuvanam. Ayam assa tasmim kāle sampatti, Saṃyuttatṭṭha-kathāya pana idāni vattamānasampatti yeva kathitā. Veṇu-
⁵ vanam⁴ pana parikkhipitvā sattapabbatā ṭhitā, tesam bāhiraṇ-
 tato⁵ paṭṭhāya paṭhamo Cullakālapabbato⁶ nāma, dutiyo
 Mahākālapabbato⁷ nāma, tato Udakapabbato⁸ nāma, tato
 Candapassapabbato nāma, tato Suriyapassapabbato nāma, tato
¹⁰ Maṇipassapabbato nāma, tato⁹ sattamo Suvannapassapabbato
 nāma, so ubbedhato sattayojaniko Chaddantadahaṃ parikkhi-
 pitvā pattassa mukhavaṭṭi viya ṭhito, tassa abbhantarimapaṇṇam
 suvaṇṇapaṇṇam, tato nikkhantena obhāseṇa Chaddantadaho
¹⁵ samuggatabālasuriyo viya hoti, bāhirimappabbatesu¹⁰ pana eko
 ubbedhato cha yojanāni eko pañca eko cattāri eko tīni eko
 dve eko yojanam. Evaṃ sattapabbataparikkhittassa pana
 tassa dahassa pubbuttarakaṇṇe udakavātapaharaṇokāse mahā-
 nigrodharūkkho¹¹, tassa khandho parikkhepato pañcayojaniko
 ubbedhato sattayojaniko, catūsu disāsu catasso sākḥā chayo-
²⁰ janikā, uddham uggatasākḥāpi chayojanikā va, iti so mūlato
 paṭṭhāya ubbedhena terasayojaniko sākḥānaṃ orimantato yāva
 pārimantā dvādasayojaniko¹² atṭṭhahi pārohasahasseehi¹³ paṭi-
 mandito Muṇḍamanipabbato viya vilasaṇḍo¹⁴ tiṭṭhati. Chad-
 dantadahassa pana pacchimadisābhāgena¹⁵ Suvannapabbate
²⁵ dvādasayojanikā Kañcanaguhā. Chaddanto¹⁶ nāgarājā vassā-
 ratte atṭṭhasahassanāgaparivuto Kañcanaguhāyaṃ vasati, gimha-
 kāle udakavātaṃ sampaṭicchamāno mahānigrodhamūle pāro-
 hantare¹⁷ tiṭṭhati. Ath' assa ekadivasam „mahāsālavanam
 pupphitan“ ti ārocayimsu, so saparivāro „sālakīlaṃ kilissāmīti“

¹ Cks -ṇam-. ² Bā kapītha-, B² kapittha-. ³ Bā sonḍo. ⁴ Bā tato veṇuvanam.

⁵ Bā -rantarato. ⁶ C² -kāla-, Bā cūla-. ⁷ C² -kāla-. ⁸ Cks udakapassapab-

⁹ C² Bā omīti tato. ¹⁰ so Cks; Bā bāhīrapa-. ¹¹ Bā² add atthi. ¹² Bā -kā-

¹³ C² roha-, Bā poro-. ¹⁴ C² Bā vilā-, C² vila- corr. to vilā-. ¹⁵ C² Bā -ge-

¹⁶ Bā add² nāma. ¹⁷ Bā poro-.

taṃ sālavanam gantvā ekaṃ supupphitaṃ sālaruḁkkaṃ kum-
 bhena pahari. Tadā¹ Cullasubhaddā uparivātapasse ʒhitā,
 tassā sarīre sukkhadaṇḁakamissāni² purānapaṇṇāni c' eva
 tambakipillikāni ca patiṃsu. Mahāsubhaddā pana³ adhovāta-
 passe ʒhitā, tassā sarīre pupphareṇukiṇṇjakkhapattāni patiṃsu. 5
 Cullasubhaddā⁴ „attano piyabhariyāya upari pupphareṇukiṇ-
 jakkhapattāni pātesi, mama sarīre sukkhadaṇḁakamissāni
 purānapaṇṇāni c' eva tambakipillikāni ca⁵, hotu jānissāmīti“
 Mahāsatte veraṃ bandhi. Aparam pi divasaṃ nāgarājā sa-
 parivāro nahānatthāya Chaddantadahaṃ otari, atha dve taruṇa- 10
 nāgā soṇḁehi usīrakalāpe gahetvā Kelāsakūṭaṃ majjantā viya
 nahāpesuṃ, tasmīṃ nahātvā uttiṇṇe dve kaṇeruyo⁶ nahāpesuṃ,
 tāpi uttaritvā M-assa santike aṭṭhaṃsu. Tato aṭṭhasahassa-
 nāgā saraṃ otaritvā udakakīlaṃ kīlitvā sarato nānapupphāni
 āharitvā rajatathūpaṃ alaṃkarontā⁷ viya M-aṃ alaṃkaritvā 15
 pacchā dve kaṇeruyo⁸ alaṃkarīṃsu. Ath' eko hatthi sare
 vicaranto sattuddayamahāpadumaṃ⁹ labhitvā āharitvā M-assa
 adāsi. So taṃ soṇḁāya gahetvā reṇuṃ kumbhe okiritvā
 jeṭṭhikāya⁹ Mahāsubhaddāya adāsi. Taṃ disvā itarā „idaṃ pi
 sattuddayamahāpadumaṃ¹⁰ attano piyabhariyāya eva dadāti 20
 na mayhan“ ti puna pi tasmīṃ veraṃ bandhi. Ath' eka-
 divasaṃ B-tte madhuraphalāni c' eva bhisamuḁlālāni¹¹ ca
 pokkharamadhunā yojetvā paṇcasate paccekabuddhe bhojente¹²
 Cullasubhaddā⁴ attanā laddhaphalāphalaṃ paccekabuddhānaṃ
 datvā „ito dāni cavītvā Maddarājakule nibhattitvā Subhaddā nāma 25
 rājakaṇṇā hutvā vayappattā Bārāṇasiraṇṇo aggamaheṣibhāvaṃ
 patvā tassa piyā manāpā taṃ attano ruciṃ kāretuṃ samatthā
 hutvā tassa ācikkhitvā ekaṃ luddakāṃ¹³ pesetvā imaṃ hat-
 thiṃ visapītena kaṇḁena vijjhāpetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā

¹ C^{ks} omit ta-. ² Bā rukkha - - missakāni. ³ C^{ks} omit pana. ⁴ Bā cūla-. ⁵
 Bā adds pātesi. ⁶ Bā kaṇerukāyo. ⁷ Bā -to, C^s -tā corr. to -to. ⁸ Bā
 -ddayaṃ nāma mahā-. ⁹ C^k jeṭṭhitā ti, C^s jeṭṭhitā ni. ¹⁰ Bā -yaṃmahā-.
¹¹ Bā -mūlāni. ¹² C^s -to corr. to -te, Bā -jante. ¹³ Bā luddaṃ.

chabbaṇṇaramsī vissajjente yamakadante āhārāpetum samatthā
 homīti¹ patthanam t̐hapesi. Sā tato paṭṭhāya gocaram aga-
 hetvā sussitvā nacirass' eva kālam katvā Maddaratthe rāja-
 mahesiyā kucchismim nibbatti, Subhaddā ti 'ssā nāman
 5 karimsu. Atha nam vayappattam Bārāṇasirañño adamsu, sā
 tassa piyā ahosi manāpā soḷasannam itthisahassānam jeṭṭhikā,
 jātissaraññānam patilabhi. Sā cintesi: „samiddhā me patthanā,
 idāni tassa nāgassa yamakadante āhārāpessāmīti². Tato sarīram
 telena makkhetvā kiliṭṭhavattham nivāsetvā gilānākāram das-
 10 setvā³ mañcake nipajji. Rājā „kuhim Subhaddā⁴“ ti vatvā
 „gilānā“ ti sutvā sirigabbham pavisitvā mañcake nisīditvā
 tassā piṭṭhim parimajjanto paṭhamam g. ā.:

1. Kin nu socasi anujjaṅgi⁵, paṇḍu sī varavaṇṇini,
 milāyasi visālakkhi, mālā va parimadditā ti. 97.

15 Tattha anujjaṅgīti⁶ kañcaasannibhasarīre, mālā va parimadditā
 ti batthehi parimadditapadumamālā viya.

Tam sutvā sā itaram gātham āha:

2. Dohaḷo me mahārāja supinanten' upaccagā,
 na so sulabharūpo va yādiso mama dohaḷo ti. 98.

20 Tattha na so ti yādiso mama supinanta upaccagā supinam passantiyā
 mayā diṭṭho dohaḷo so sulabharūpo viya na hoti dullabho so, mayham pana
 tam⁷ alabhantiyā jīvitam n' atthitī avoca⁸.

Tam sutvā rājā gātham āha:

3. Ye keci mānusa kāmā idhalokasmin nandane
 25 sabbe te pacurā mayham, ahan te dammi dohaḷan ti. 99.

Tattha pacurā ti bahū sulabhā⁹.

Tam sutvā devī „mahārāja, dullabho mama dohaḷo, na
 nam idāni kathemi, yāvatakā pana vo¹⁰ vijite luddā te sabbe

¹ B² adds sirigabbham pavisitvā. ² B² cūlasu-. ³ B² -caṅgi. ⁴ B² -caṅgiti.
⁵ B² tañca. ⁶ B² -cam. ⁷ B² add bhadde subhaddā idhalokasmi manussā
 kāmā manussehi paṭhiyamānā ye keci sattaratana mandane manussehi ye keci
 pañca kāmagaṇā atthi sabbe te vatthukāmakilesakāme aham te tuyham dadāmi
⁸ B² te.

sannipātāpetha¹, tesam majjhe kathessāmīti²“ dipentī anan-
taram g. ā.:

4. Luddā deva samāyantu ye keci vijite tava,
etesam aham akkhissam yādiso mama dohaḷo ti². 100.

Rājā „sādhū“³ 'ti sirigabbhā nikkhamitvā „yāvatikā“⁴ 5
tiyojanasatike Kāsiraṭṭhe luddā te sabbe⁴ sannipātentū' 'ti'⁵
bheriṇ carāpethā⁶ 'ti amacce ānāpesi, te tathā akamsu.
Nacirass' eva Kāsiraṭṭhavāsino⁶ luddā yathābalaṃ paṇṇākaram
gahetvā⁷ āgatabhāvaṃ raṇṇo ārocāpesuṃ, te sabbe pi satṭhi-
sahassamattā ahesuṃ. Rājā tesam āgatabhāvaṃ ñatvā vāta- 10
pāne tṭhito hattham pasāretvā tesam āgatabhāvaṃ deviyā
kathento

5. Ime te luddakā devi katahatthā visāradā
vanaññū ca migaññū ca, mama te⁸ cattajīvītā ti ā. 101.

Tattha ime te ti ye tvam sannipātesī⁹ ime te, katahatthā ti vijjhana- 15
chedane sukatahatthā kusalā susikkhitā, visāradā ti nibbhayā, vanaññū ca
migaññū ca 'ti vanañ ca mige ca jānanti, mama te⁹ ti sabbe pi te mama¹⁰
cattajīvītā, yam aham¹¹ icchāmi tam karontīti.

Tam sutvā devī te āmantetvā itaram g. ā.:

6. Luddaputtā nisāmetha yāvant' ettha samāgatā: 20
chabbisāṇaṃ¹² gajaṃ setaṃ addasaṃ supinen' aham¹³,
tassa dantehi me attho, alābhe n' atthi jivitan ti. 102.

Tattha nisāmethā 'ti supātha, chabbisāṇaṃ ti chabbapaṇṇavisāṇaṃ.

Tam sutvā luddaputtā

7. Na no pitunnaṃ na pitāmahānaṃ 25
diṭṭho suto kuñjaro chabbisāṇo

¹ Bā -pāthetha. ² Bā^s add tattha deva ye keci tava vijitā yattakā luddā atthi
sabbe te luddā samāyanti pakkosimsu aham yādiso mama dohaḷo etesaṃ lud-
dānaṃ akkhissam akkhissāma tam. ³ Bā -vattakā. ⁴ Bā sam. ⁵ Bā sanni-
pātattāya in the place of san-. ⁶ Bā kāsikaraṭṭha-. ⁷ Bā^s add āgantvā. ⁸
C^s omits te, Bā has hatthe. ⁹ C^s mama te corr. to mamatthe, Bā mamatte.
¹⁰ Bā pi ca ete mamatte. ¹¹ Bā -tā yam ayaṃ. ¹² Ck Bā -naṃ. ¹³ Bā
supine aham.

yam addasā¹ supine rājaputti,
akkhāhi no yādiso hatthināgo² ti bhāsimṣu. 103.

Tattha pītunnaṃ ti karaṇatthe sāmivacanāṃ, i. v. h.: n¹ eva amhākaṃ
pītūhi na pītimahehi evarūpo kuñjaro diṭṭhapubbo pāgeva amhehi, tasmā attanā
5 diṭṭhalakkhaṇavasena akkhāhi³ no yādiso tayā diṭṭho hatthināgo ti.

Anantaraṃ gāthāpi tehi⁴ yeva vuttā:

s. Disā catasso vidisā catasso⁵ (vol. I p. 401.)

uddhaṃ adho, dasa disā⁶ imāyo,

katamaṃ: disaṃ tiṭṭhati nāgarājā

10 yam addasā¹ supine chabbisāṇaṃ ti. 104.

Tattha disā⁷ ti disā⁸, katamaṃ ti etāsu disāsu katamāya disāya.

Evam vutte Subhaddā⁹ sabbe ludde oloketvā tesam
antare patthaṭapādam¹⁰ bhattapuṭasadisajamgham¹¹ mahājānum
mahāphāsukaṃ¹² bahalamassuṃ tambadāṭhikaṃ nibbidha-
15 piṅgalaṃ¹³ dussaṇṭhānaṃ bhībhaccaṃ¹⁴ sabbesaṃ matthaka-
matthakena paññāyamānaṃ M-assa pubbe verim Sonuttaraṃ¹⁵
nāma nesādaṃ disvā „esa mama vacanaṃ¹⁶ kātuṃ sakkhissa-
tīti“ rājānaṃ anujānāpetvā taṃ ādāya sattabhūmakapāsādassa
uparimatalaṃ āruya uttarasīhapañjaraṃ vivarītvā Uttara-
20 himavantābhimukhaṃ hatthaṃ pasāretvā catasso gāthā ābhāsi.

9. Ito ujum¹⁷ uttariyaṃ¹⁸ disāyaṃ

atikamma¹⁹ so satta girī²⁰ brahante

Suvappapasso nāma²¹ girī²⁰ ulāro

supupphito kimpurisānuciṇṇo. 105.

25 10. Āruya selaṃ bhavanaṃ²² kinnarānaṃ

olokaya²³ pabbatapādamūlaṃ,

¹ C^s -sā corr. to -saṃ, B^d -sa. ² C^{ks} hatthināho. ³ B^d bhak-. ⁴ C^{ks}
gāthāhi te. ⁵ C^k omits vi-. ⁶ C^{ks} disā tā. ⁷ C^k disatā, C^s disātā. ⁸ B^d
disāsu. ⁹ B^d cūlasu-. ¹⁰ B^d patthatha-. ¹¹ C^k hattapuṭasādisaṃ-, C^s
bha--saṃ-, B^d -sadīgha-. ¹² C^k B^d -pā-. ¹³ B^d nippaddham-. ¹⁴ B^d
vibhajjāṃ. ¹⁵ C^s soṇu-. ¹⁶ C^k esa camamaṃ, C^s esa mamamanaṃ? ¹⁷ C^{ks} -ū.
¹⁸ B^d -rā-. ¹⁹ C^{ks} atikka-. ²⁰ all three MSS. -ri. ²¹ so all three MSS. for
pi? ²² so all three MSS. for bhavaṃ? ²³ so all three MSS. for -yā?

atha dakkhaṣi meghasamānavannaṃ
nigrodharājaṃ aṭṭhasahassapādaṃ¹. 106.

11. Tath' acchatī kuṇḍaro chabbisāṇo
sabbaseto² duppasaho parehi³,
rakkhanti naṃ⁴ aṭṭhasahassanāgā
īśādanā⁵ vātajavappahārino. 107.

12. Tiṭṭhanti te bhīmūla⁶ passasantā,
kuppanti vātassa pi eritassa,
manussabhūtaṃ pana tattha disvā
bhasmaṃ⁷ kareyyuṃ, nāssa⁸ rajo pi tassā 'ti. 108. 10

Tattha⁹ ito ti imamahā ṭhānā, uttariyaṃ¹⁰ ti uttarāyaṃ¹¹, ulāro ti
mahā¹² itarehi chahi pabbatehi uccāro, olokayā 'ti¹³ olokeyyāsi, tattha ac-
chatīti tasmiṃ nigrodharukkhamūle gimhasamaye udakavātaṃ sampaññe chanto¹⁴
tiṭṭhati, duppasaho ti aññe¹⁵ taṃ upagantvā pasayhakāraṃ kātuṃ samatthā
nāma n' atthīti duppasaho parehi¹⁶, īśādanā¹⁷ ti rathīsāsamādanā, vāta-
javappahārino ti vātajavena gantvā paccūmitte paharapasilā¹⁸, bhīmūlā¹⁹
ti bhīmasanakamahāsaddā nibaddham²⁰ assāsāṃ²¹ muñcantā²², eritassā 'ti
vātassa yaṃ²³ saddānubaddham eritaṃ calanaṃ kampanaṃ tassa²⁴ pi kuppanti²⁵
evaṃ pharusāṃ, nāssa²⁶ 'ti tassa nāsāvātēna²⁷ viddhamāsitvā bhasmaṃ ka-
tassa²⁸ tassa rajo²⁹ pi na³⁰ bhavēyya. 20

Taṃ sutvā Sonuttaro³⁰ maraṇabhayaabhīto³¹

13. Bahū h' ime rājakulamhi santi
piladdhanā³² jātarūpassa devi

¹ so Cks; Pds - poraṃ; read pi for aṭṭha? ² so all three MSS. ³ Bā - bhi.
⁴ Cks taṃ. ⁵ Bā byāsādanā. ⁶ so Bā for bhīmūlā, Cks timūlā. ⁷ Bā
asmī. ⁸ so Cks for na? Bā naṣā, B^s nāsā. ⁹ Bds add bho luddaputta so tvaṃ.
¹⁰ Bā - rū-. ¹¹ Bā - rāya dīsāyaṃ, adding ujum gaccha gacchāhi gantvāna bra-
hante sattagiri atikkamma atikkantena tayā pathamameva chapabbate atikkamitvā
suvaṇṇapasso nāma giri kidiso. ¹² Bā mahanto. ¹³ Cks si ¹⁴ Bā adds ac-
chatī. ¹⁵ Bds - ehi. ¹⁶ Bā parebhi, adding evarūpo kuṇḍaro tattha tasmi nigro-
dhamūle gimhasamaye udakavātaṃ sampaññe chanto acchatī tiṭṭhati ludda aṭṭha
sahassanāgā kiṇḍisā. ¹⁷ Bā adds evarūpā aṭṭhassa nāgā naṃ rakkhanti. ¹⁸ Bā
bhīmūlan, Cks timūlā. ¹⁹ Bā nubandham. ²⁰ Bā - sa passāsantā. ²¹ Cks muc-
cantā, Bā muñcantā tiṭṭhanti. ²² Bā vātapaharitassa yaṃ. ²³ Bā tassā. ²⁴
Bā adds te nāgā tattha tasmi ṭhāne āgataṃ manussabhūtaṃ disvā. ²⁵ Bā
nassā. ²⁶ Bā nāsāvātēna. ²⁷ Bā katvā. ²⁸ Bā adds rājāññabhāvaṃ
bhasmaṃ pi kareyyuṃ. ²⁹ Bā omits pina. ³⁰ C^s Bā soṇu-. ³¹ Bā adds
hutvā. ³² Bā piladdhanā.

muttā maṇī veluriyāmayā ca,
kiṃ kāhasī dantapiladdhanena¹,
udāhu ghāteṣṣasi luddaputte ti āha. 109.

Tattha piladdhanā² ti ābharaṇāni, veluriyāmayā ti veluriyāmayāni,
5 ghāteṣṣasīti udāhu piladdhanapadesena luddaputte ghātāpetukāmāṣṭi pucchati³.

Tato devī gātham āha:

14. Sā issitā dukkhitā c' asmi ludda,
uddhañ ca⁴ sussaṃi anussarantī,
karoḥi me luddaka etaṃ atthaṃ,
10 dassāmi te gāṇavarāni pañcā 'ti. 110.

Tattha sā ti sā ahaṃ, anussarantīti tena vāraṇena⁵ mayi kataṃ
veraṃ anussaramānā, dassāmi te ti etaṃvā te atthe nipphādite⁶ saṃ-
vacchare sataṣaṣṣuṭṭhānake pañca gāme⁷ dadāmiti.

Evañ ca pana vatvā „samma luddaka 'ahaṃ etaṃ'
15 chaddantahatthiṃ mārāpetvā⁸ yamakadante āharāpetuṃ¹⁰
samatthā homīti' paccekabuddhānaṃ dānaṃ datvā patthanaṃ
ṭhapesiṃ, mayā supinantena diṭṭhaṃ¹¹ nāma n' atthi, sā pana
mayā patthitapatthanaṃ samijjhissati, tvaṃ gacchanto mā bhā-
yīti¹² taṃ samassāsesi¹³. So „sādhū ayyo¹⁴“ ti tassā va-
2- canaṃ sampāṭicchitvā „tena hi me pākaṭaṃ katvā tassa
vasanaṭṭhānaṃ kathehīti¹⁵“ pucchanto

15. Katth' acchatī¹⁴ kattha-m-upeti ṭhānaṃ,
vīthi 'ssa kā nahānagatassa hoti,
kathaṃ¹⁵ hi so nahāyati nāgarājā,
25 kathaṃ vijānemu gatiṃ gajassā 'ti ā. 111.

Tattha katthacchatīti kattha vasati, katthamupeti ṭhānaṃ ti
kattha tiṭṭhatīti attho, vīthissa kā ti tassa nahānagatassa kā vīthi hoti,
kataramaggena nāma¹⁶ gacchatīti¹⁷, kathaṃ vijānemu 'ti tayā akathite
mayā kathaṃ tassa gajassa gatiṃ vijānissāma, tasmā kathehi no ti attho.

¹ Bā piladdhanena, adding māretukāma kuṇḍaraṇaṃ chabbisaṇaṃ. ² C^{ks} -nāni, Bā piladdhanā. ³ Bā pucchī. ⁴ Bā uddhaṇa. ⁵ Bā adds pūra. ⁶ C^k Bā nippā-. ⁷ Bā varagāme te tuyhaṃ dassāmi. ⁸ Bā eka. ⁹ Bā māretvā. ¹⁰ C^s -tu. ¹¹ Bā diṭṭhā. ¹² Bā -ssāsīti. ¹³ Bā -e. ¹⁴ all three MSS. -ti. ¹⁵ C^k kattha, C^s kattha corr. to kathaṃ, Bā kathaṃ. ¹⁶ Bā adds so. ¹⁷ Bā -ati.

Tato sā jātissaraññāpena paccakkhato dīṭṭhaṭṭhānaṃ tassa
ācikkhantī dve gāthā abbhāsi:

16. Tatth' eva sā pokkharanī adūre
rammā sutitthā ca mahodikā¹ ca
sampupphitā bhamaragañānucinnā,
ettha hi so nahāyati nāgarājā. 112.

5

17. Sīsaṃ nahāto² uppalamālabhārī
sabbaseto puṇḍarīkattacaṃgi³
āmodamāno⁴ gacchatī [san] niketaṃ
purakkhatvā mahesiṃ sabbabhaddan ti. 113.

10

Tattha tatthevā 'ti tassa vasanaṭṭhāne yeva, pokkharanīti Chad-
dantadāham sandhāyāha, sampupphitā ti duvidhehi kumudehi tividhehi
uppalehi pañcavaṇṇehi ca padūmehi samantato pupphitā, ettha hi so ti so
nāgarājā ettha Chaddantadahe nahāyati, uppalamālabhārīti uppalādināṃ
jalajathalajānaṃ pupphānaṃ mālāṃ bharanto⁵, puṇḍarīkattacaṃgi⁶ti⁶ puṇ- 15
ḍarīkasadisattacabhāvena⁷ odātena aṭṭgena samannāgato, āmodamāno⁸ ti
āmoditapamodito, sanniketan ti attano vasanaṭṭhānaṃ, purakkhatvā ti
sabbabhaddaṃ⁹ nāma mahesiṃ purato katvā aṭṭhahi nāgasahashehi parivuto
attano vasanaṭṭhānaṃ gacchatī.

Taṃ sutvā Sonuttaro „sādhu ayye, ahan taṃ vāraṇaṃ 20
māretvā dante āharissāmiti“ sampatiṇchi. Ath' assa sā
tuṭṭhā sahaṣsaṃ datvā „gehaṃ tāva gaccha, ito sattābhacca-
yena tattha gamissasīti“ taṃ uyyojetvā kammāre pakkosā-
petvā „tāta“¹⁰ amhākaṃ vāsipharasukuddālanikhādanamuṭṭhika-
velugumbacchedanasatthitiṇalāyanaasilohadaṇḍakhānukaayasim- 25
ghāṭakehi attho, sabbāṃ sīghaṃ katvā āharā“ 'ti āṇāpetvā
cammakāre pakkosāpetvā „tāta amhākaṃ kumbhakāragāhikaṃ“¹¹
cammabhastaṃ¹² kātum vaṭṭati¹³, cammayottavarattahatthipāda-
upāhanacammachattehi¹⁴ pi no attho, sabbāṃ sīghaṃ katvā
āharā 'ti āṇāpesi. Te ubho pi sabbāni tāni sīghaṃ katvā 30

¹ Bā -dakā. ² read nahāt? ³ Ck -ī, Bā puṇḍarīkattacaṃgi. ⁴ Ck Bā a-. ⁵
Bā dhārento. ⁶ Ck puṇḍarīkattha-, Bā puṇḍarīkattacaṃgi. ⁷ Bā puṇḍari-
kasadisattabhāvena. ⁸ Ck a-. ⁹ Cks sabbāṃ-. ¹⁰ Ck tāta, Cs tāta corr. to tāta.
¹¹ Bā -gāhikaṃ. ¹² Cs cammaṃ bhastaṃ. ¹³ Cks vaṭṭatīti. ¹⁴ Cks yottañca-
ratta --, Cs -upāhanañca cam-, Bā -yottaṃ varattaṃ -- upāhanaṃ.

āharitvā adamsu. Sā tassa pātheyyaṃ saṃvidahitvā aranīsa-
hitam ādim katvā¹ sabbaṃ upakaraṇaṃ ca baddhasattuādikaṃ²
pātheyyaṃ ca sammabastāyaṃ pakkhipi, tam sabbam pi
kumbhabhāramattaṃ ahosi. Sonuttaro pi attano parivacchaṃ
5 katvā sattame divase āgantvā devīm vanditvā atthāsi. Atha
naṃ sā „niṭṭhitam te samma⁴ panthūpakaraṇaṃ⁵, imaṃ⁶ tāva
pasibbakaṃ gaṇhā“⁷ ti āha. So pana mahāthāmo pañcannaṃ
hatthīnaṃ balaṃ dhāreti, tasmā tam pūpapasibbakaṃ⁷ viya
ukkipitvā upakacchantare ṭhapetvā rittahattho viya atthāsi.
10 Cullasubhaddā⁸ luddassa dāraṇānaṃ paribbayaṃ datvā rañño
ācikkhitvā Sonuttaraṃ uyyojesi. So pi rājānaṃ ca devīṃ ca
vanditvā rājanivesanā oruḥa rathe ṭhapetvā mahantena pari-
vārena nagarā nikkhamitvā gāmanigamaparamparāya⁸ paccan-
tam patvā jānapade⁹ nivattetvā paccantavāsīhi saddhiṃ
15 araṇṇiṃ pavisitvā manussapathaṃ atikkamma paccantavāsīno
pi nivattetvā ekako va gacchanto timsayojanikaṃ maggaṃ¹⁰
dabbagahanaṃ kāsagahanaṃ tiṇagahanaṃ¹¹ tulasigahanaṃ¹²
saragahanaṃ¹³ tirivacchagahanaḍḍiṇi¹⁴ chakaṇṭakagumbaka-
gahanaṇi vettagahanaṃ omīssakagahanaṃ naḷavanasaravana-
20 gahanasadisam¹⁵ uragena pi dubbinivijjhaṃ ghanavanagahanaṃ
rukkhagahanaṃ veḷugahanaṃ¹⁶ kalalagahanaṃ udakagahanaṃ
pabbatāgahanaṃ ti atthārasagahanaṇi paṭipāṭiyā patvā¹⁷ dabbā-
gahanaḍḍiṇi asitena lāyitvā¹⁸ tulasigahanaḍḍiṇi veḷugumbacche-
danasatthena chinditvā rukkhe pharasunā koṭṭetvā¹⁹ atimahante
25 nikhādanena vijjhitvā maggaṃ karonto veḷuvane nissenim katvā
veḷugumbaṃ²⁰ āruḥa veḷum chinditvā aparassa veḷugumbassa
upari pātetvā veḷugumbamatthaken⁷ eva gantvā kalalagahane

¹ Bā āharitvā. ² Ck -sattuṃ-, Bā bandhasattuādikaditvā. ³ Bā omits sa-. ⁴ Bā sabbūpa-. ⁵ Bā idam. ⁶ Ck puppasimbakaṃ, Bā tamulapasippa-. ⁷ Bā omits culla. ⁸ Bā -nigama janapadamparamparāya. ⁹ Bā ja-. ¹⁰ Ck timsayojana, Ck timsayojanikaṃ maggaṃ corr. to timsayojanaṃ. ¹¹ Bā adds saragahanaṃ. ¹² Bā tū-. ¹³ Ck sarasiga-. ¹⁴ Bā -ḍḍiṇiṃ vasena. ¹⁵ Bā naḷagahanaṃ sara-. ¹⁶ Ck omits rukkhagahanaṃ veḷugahanaṃ. ¹⁷ Bā patvā upagantvā. ¹⁸ Bā palā-. ¹⁹ Ck koṭṭhe-, Bā koṭe-. ²⁰ Bā veḷuvanagumbaṃ.

sukkhapadaram¹ attharivā tena gantvā aparam attharivā
 itaram khipitvā puna purato attharanto tam atikkamitvā
 donim katvā tāya udakagahanam taritvā pabbatapāde tthatvā
 ayasimghāṭakam yottena bandhitvā uddham khipitvā pabbate
 laggāpetvā yottenāruyha vajiraggena lohadaṇḍena pabbatam 5
 vijjhivā khāṇukam koṭṭetvā tattha tthatvā simghāṭakam
 ākaddhitvā puna upāri laggāpetvā tattha tthito cammayottam
 olambetvā tam ādāya otarivā heṭṭhimakhāṇuke bandhitvā
 vāmahatthena yottam gabetvā dakkhiṇahatthena muggaram
 ādāya yottam paharivā khāṇukam niharivā puna abhirūhati, 10
 eten' upāyena pabbatamatthakam āruyha parato² otaranto³
 purimanayen' eva paṭhamapabbatamatthake khāṇukam koṭṭetvā
 cammapasibbake yottam⁴ bandhitvā khāṇuke⁵ veṭhetvā⁶ sayam
 antopasibbake nisīditvā makkatākānam makkatasuttavissajjanā-
 kārena yottam viniveṭhento otari⁷, cammachattena vātam gāhā- 15
 petvā sakuṇo viya otaratīti⁸ pi vadanti yeva. Evaṃ tassā
 Subhaddāya vacanam ādāya nagarā nikkhamitvā sattarasa-
 gahanāni atikkamitvā pabbatagahanam patvā tatrāpi cha
 pabbate atikkamitvā Suvannapassapabbatamatthakam abhirūḷha-
 bhāvam⁹ ācikkhanto¹⁰ S. ā.: 20

18. Tatth' eva so uggahetvāna vākyam
 ādāya tūpiṇ ca dhanuṇ ca luddo
 vitureyyati¹¹ satta giri¹² brahante
 Suvannapassam nāma giriṃ¹³ ulāram. 114.
 19. Āruyha selam bhavanam¹⁴ kiṇṇarānam 25
 olokayī¹⁵ pabbatapādamūlam,
 tatth' addasā meghasamānavanṇam
 nigrodharājam atthasahassapādam¹⁶. 115.

¹ Bā sukharukkha-. ² Bā pu-. ³ Bā adds itare. ⁴ Bā yottakam. ⁵ Bā
 -kam. ⁶ Bā pavedhitvā. ⁷ Bā -riti. ⁸ Bā otarantiti. ⁹ Bā abhirūyha. ¹⁰
 Bā avikaronto. ¹¹ so Cks; Bā vitariyati. ¹² all three MSS. -i. ¹³ so all
 three MSS. for pi? ¹⁴ so all three MSS. for bhavam? ¹⁵ all three MSS. -yi.
¹⁶ so Cks; Bā -poram; read pi for attha?

20. Tatth' addasā kuṇjaram chabbisāṇaṃ
sabbasetam dūppasahaṃ parehi¹,
rakkhanti naṃ atṭhasahassanāga
isādantā² vātajavappahāriṇo. 116.
- 5 21. Tatth' addasā pokkharaniṃ adūre
rammaṃ sutitthaṃ ca mahodikaṃ³ ca
sompupphitaṃ bhamaragaṇānucciṇṇaṃ
yattha hi so nahāyati nāgarājā. 117.
- 10 22. Disvāna nāgassa gatiṃ tṭhiṇi ca
vīthi ssa yā nahānagatassa hoti
opātaṃ āgañchi anariyarūpo
payojito cittavasānugāyā⁴ ti. 118.

Tattha so ti bhikkhave so luddo tatth' eva sattabhūmikapāsūdatale
tṭhitāya tassā⁵ vacanaṃ uggahetvā saratūpīraṇ⁶ ca mahādhanuṃ ca ādāya
15 pabbatagahanaṃ patvā kataro nu kho Suvanna-passapabbato nāmā⁷ ti satta
mahāpabbate vitureyyāti⁸ tasmim kāle tuletī tīreti, so evaṃ tīrento Suvanna-
passaṃ nāma girivaraṃ⁹ disvā ayaṃ so bhavissatīti cintesi, olokayīti taṃ
kinnarānaṃ bhavanabhūtaṃ¹⁰ pabbataṃ āruya Subhaddāya dinnasaṇṇāvasena¹¹
hetṭhā¹² olokesi, tatthā¹³ ti tasmim pabbatapādamūle avidūre yeva taṃ
20 nigrodhaṃ addasa, tatthā¹⁴ ti tasmim nigrodhamūle tṭhitaṃ, tatthā¹⁵ ti tatth'
eva antopabbate tassa nigrodhassa avidūre¹⁶ yattha so nahāyati taṃ pokkha-
raṇiṃ addasa, disvānā¹⁷ ti gāthāyaṃ Suvanna-passapabbatā oruya hatthinaṃ
gatakāle hatthipādakaupāhanaṃ āruya tassa nāgarāṇṇo gate tṭhenaṃ nibaddha-
vasana tṭhānāni¹⁸ upadhārento iminā maggena gacchati idha nahāyati nahāyitvā¹⁹
25 uttiṇṇo idha tṭṭhatīti sabbam disvā ahirika bhāvena anariyarūpo tāya citta-
vasānugāya payojito tasmā opātaṃ āgañchi²⁰ paṭipajji, āvātaṃ khaṇitī attho.

Tatthāyaṃ²¹ anupubbikathā: so kira M-assa vasanokāsaṃ
sattamāsādhikehi sattehi saṃvaccharehi²² sattadivasehi patvā
vuttanayena tassa²³ vasanokāsaṃ sallakkhetvā idha āvātaṃ
30 khaṇitvā²⁴, „tasmim tṭhito vāraṇādhīpatim²⁵ vijjhitvā jīvitakkha-
yaṃ pāpessāmīti“ vavatthapetvā araṇṇaṃ pavasiṭtvā thambhā-
dīnaṃ²⁶ atthāya rukkhe chinditvā dabbasambhāre sajjetvā

¹ Bā - bli. ² Bā byāsā-. ³ Bā - da-. ⁴ Bā adds subhaddāya. ⁵ Cks - tuṇhiraṇ. Bā - tuṇhiṇ. ⁶ so Cks; Bā vitariyatīti. ⁷ Bā gīriulāraṃ. ⁸ Cks - naṃbhū-. ⁹ Bā - saṇṇāyavasena. ¹⁰ Cks add na. ¹¹ Bā adds patvā. ¹² Bā nibandhaṃ vasana tṭhānaṃ. ¹³ Bā nhatvā. ¹⁴ Bā tasmā upātaṃ āgacchi, Cks tassā ovādaṃ āgañchi. ¹⁵ Bā tatrāyaṃ. ¹⁶ Bā adds ca. ¹⁷ Ck tassā, Cg tassā corr. to tassa. ¹⁸ C Bā - ni-, Ck - ni-. ¹⁹ Bā adds visapitena kaṇḍena. ²⁰ Bā sambhārādīnaṃ.

batthīsu nahānatthāya gatesu tassa thānokāse¹ mahākuddālena
 caturassam āvātaṃ khaṇitvā uddhaṭapaṃsum² bijam vapanto viya
 uduke vikiritvā udukkhalapāsāṇaṃ upari thambhe patitthā-
 petvā tulā ca kāce³ ca datvā padarāṇi attharivā kaṇḍappa-
 māṇaṃ chiddaṃ katvā upari paṃsuṃ ca kacavaraṇi ca pakkhi- 5
 pitvā ekena passena attano pavisanaṭṭhānaṃ katvā evaṃ
 niṭṭhite āvāte paccūsakāle yeva paṭisīsakam paṭimuṇcitvā
 kāsāvāni paridahitvā saddhim visapītena⁴ sallena dhanuṃ
 ādāya āvātaṃ otarivā aṭṭhāsi.

Tam atthaṃ pakāsento S.⁵:

10

23. Katvāna⁶ kāsūṃ phalakehi chādayi
 attānaṃ odhāya dhanuṃ ca luddo,
 passāgataṃ puthusallena nāgaṃ
 samappayī dukkatakkammakārīti vatvā⁷ 119.

24. Viddho ca nāgo⁸ koṇcam anādi ghoram⁹,
 sabbe va¹⁰ nāgā niṇṇadam¹¹ ghorarūpaṃ,
 tiṇaṃ ca kaṭṭhaṃ ca cuṇṇam¹² karontā
 dhāvimsu te aṭṭhadisā samantato. 120.

15

25. Vadhissam etan ti¹³ parāmasanto
 kāsāvam¹⁴ addakkhi dhajam isīnaṃ,
 dukkkena phuṭṭass' udapādi¹⁵ saṇṇā:
 arahaddhajo¹⁶ sabbhi avajjharūpo¹⁷ ti ā. 121.

20

Tattha odhāyā¹⁸ 'ti odahitvā pavesetvā, passāgatan ti attano¹⁹ āvāssa
 passaṃ āgataṃ, so kira dutiyadvase āgantvā nahātvā²⁰ uttiṇṇo²¹ tasmiṃ
 mahāvisūlamūlake nāma padese aṭṭhāsi, ath' assa sarīrato udakam²² nēbhippa- 25
 desena ogaḥitvā²³ tena chiddena²⁴ luddassa sarīre pati, tāya saṇṇāya so M-assa
 āgantvā hitabhāvaṃ ātāva²⁵ tam²⁶ passāgataṃ puthunā sallena samappayī²⁷ vijjhi,
 dukkatakkammakārīti tassa M-assa²⁸ kāyikacetasikassa dukkhasa uppā-
 danena dukkatassa kammassa kāraṇo, koṇcam anādīti koṇcanādam kari, tassa
 kira tam sallam²⁹ nābhīyā pavisitvā pihakādīni saṃcuṇṇitvā antāni chinditvā 30

¹ Bā vasanokāsaṃ. ² Cs -su, Bā uddhaṭapaṃsu. ³ Bā -je. ⁴ Bā adds ca. ⁵ Bā adds āha. ⁶ Bā khaṇitvā. ⁷ Cs Bā omit vatvā. ⁸ so all three MSS. for so? ⁹ Cks ku-. ¹⁰ Bā ca. ¹¹ so all three MSS. for nadum? ¹² Cks raṇam. ¹³ Bā vadhissāminanti. ¹⁴ Cks -yam. ¹⁵ Ck puṭṭh-, Bā puṭh-. ¹⁶ Bā aharad-
 dhajo. ¹⁷ Ck avajja-, Bā apajha- ¹⁸ Bā add ca. ¹⁹ Bā nahātvā. ²⁰ Ck -e.
²¹ Ck Bā -ka. ²² Bā ogaḥitvā. ²³ Cks omit chiddena. ²⁴ Bā omits tam ²⁵
 Ck samappayī, Cs sampayī. ²⁶ Bā omits m-assa. ²⁷ Bā sallena.

piṭṭhibhāgaṃ pharasunā phālentā¹ viya uggantvā ākāse pakkhandi, bhinnarajatakumbhato rajataṃ² viya pahāramukhena lohitāṃ pagghari, balavavedanā uppajji, so vedanaṃ adbhivāsetum asakkonto vedanāmatto akalapabbataṃ eka-ninnādaṃ karonto tikkhattum mahantaṃ koṇcaṇādaṃ nadi, sabbeva³ 'ti te
 5 pi sabbe aṭṭhasahassā nāgā taṃ saddaṃ sutvā maraṇabhayaabhītā ghorarūpaṃ ninnaduṃ⁴, cuṇṇaṃ⁵ karontā ti tena saddenāgantvā⁶ chaddantavāraṇaṃ vedanāmatto disvā paccāmittaṃ gaṇhissāma 'ti tīpaṇca kaṭṭhaṃ ca cuṇṇavi-cuṇṇaṃ karontā dhāvinsu, vadhissametaṃ ti⁷ bhikkhave so chaddanta-vāraṇo disā pakkhantesu nāgesu Subhaddāya kaṇeruyā⁸ passe ṭhatvā sandhāretvā
 10 samassāsayaṃānāya vedanaṃ adbhivāsetvā kaṇḍassa āgataṭṭhānaṃ sallakkhento⁹ sace imaṃ¹⁰ puratthimadisādīhi āgataṃ bhavissa¹¹ kumbhādīhi pavisitvā pacchi-makāyādīhi nikkhāmissati imaṃ¹⁰ pana nābhīṃ¹² pavisitvā ākāsaṃ pakkhantaṃ tasmā paṭbaviyaṃ ṭhitena vossatṭhaṃ¹³ bhavissatīti upadhāretvā ṭhitatṭhānaṃ upaparikkhitukāmo ko jānāti kim bhavissati Subhaddaṃ apānetum vaṭṭatī¹⁴
 15 cintetvā bhadde aṭṭhasahassanāgā mama paccāmittaṃ pariyesantā disā pakkhantā tvaṃ idha kiṃ karosīti vatvā ahaṃ tumhe sandhāretvā samassāsenti¹⁵ ṭhitā khamatha me ti tikkhattum padakkhiṇaṃ katvā catūsu ṭhānesu vanditvā tāya ākāsaṃ pakkhantāya bhūmiṃ pādanakhena pahari, padaraṃ uppatitvā gataṃ, so¹⁵ chiddena olovento Sonuttaraṃ¹⁶ disvā vadhissametaṃ ti⁷ cittaṃ
 20 rajatadāmaṇṇaṃ soṇḍaṃ pavesetvā parāmasanto Buddhādīnaṃ isiṇaṃ dhaṇaṃ kāsāvaṃ addakkhi, luddo kāsāvaṃ M-assa hatthe ṭhapesi, so tam ukkhipitvā purato ṭhapesi, ath' assa tena¹⁷ tatharūpenāpi dukkhena phutṭhassa¹⁸ arahaddhajo¹⁹ nāma sabbi²⁰ paṇḍitehi avajjharūpo²¹ aññadatthu²² sakkātabbo garukātabbo yevā ti ayaṃ saññā udapādi, so tena saddhīṃ sallapanto gātha-
 25 dvayaṃ ā.:

26. Anikkasāvo kāsāvaṃ yo vatthaṃ paridahessati²³

apeto damasaccena na so kāsāvaṃ arahati. 122. (Dhp. 9-10.

Jāt. II. 198. Therag. v. 969.)

27. Yo ca vantakāsāv' assa sīlesu susamāhito

30 upeto damasaccena sa ve kāsāvaṃ arahahīti. 123.

Tass' attho: samma luddaputta yo puriso rāgādīhi kāsāvehi anikkasāvo indriyadamanena²⁴ c' eva vacīsaccena ca²⁵ anupagato tehi guṇehi kāsāyarasa-pitāṃ kāsāvavattaṃ paridahatā so²⁶ taṃ kāsāvaṃ nārahati, ananuechaviko²⁷ so

¹ Ck pāl-, Cs phāl-, Bā padāl-. ² Ck Bā -naṃ. ³ Bā -cā. ⁴ Bā ninnādaṃ. ⁵ Bā cuṇṇaṃ, Ck saṇṇaṃ. ⁶ Bā -na-. ⁷ Bā vadhissāminanti. ⁸ Bā kaṇeruyā. ⁹ Bā -etvā. ¹⁰ Bā idaṃ. ¹¹ Bā abha-. ¹² Bā -iyā. ¹³ Bā viṣaṭhaṃ. ¹⁴ Ck -santi. ¹⁵ Bā adds taṃ. ¹⁶ Cs soṇ-. ¹⁷ Bā omits tena. ¹⁸ Ck pu-. ¹⁹ Bā arahattadhajo. ²⁰ Ck sabba. ²¹ Bā abajha-. ²² Bā aññādaṭṭhuṃ. ²³ read paridhassati? ²⁴ Bā -damena. ²⁵ Bā adds apeto. ²⁶ Bā yo. ²⁷ Bā nānu-.

tassa vatthassa, yo pana tesam kāsāvānaṃ¹ vantattā² vantakasāvo³ assa sīlesu
susamāhito suppatīṭṭhito paripuṇṇasīlācāro so etaṃ kāsāvānaṃ arahaṃ nāma⁴ 'ti.

Evam vatvā M. tasmim cittaṃ nibbāpetvā „samma ki-
matthaṃ tvaṃ maṃ vijjhi⁴ attano atthena⁵ udāhu aññena
payojito sīti“ pucchi.

5

Tam attham āvikaronto S.⁶

28. Samappito puthusallena nāgo

aduṭṭhacitto luddakaṃ ajjhabhāsi⁷:

kimatthiyaṃ kissa vā samma hetu

mamaṃ vadhī kassa vāyaṃ payogo ti. 124.

10

Tattha kimatthiyaṃ ti āyatim kiṃ patthento, kissa va ti kissa hetu
kena kārāṇa, kiṃ nāma tava mayā saddhim veran ti adhippāyo, kassa vā
ti kassa vā aññassa yaṃ payogo, kena payojito maṃ vadhīti attho.

Ath' assa ācikkhanto luddo gātham āha:

29. Kāsissa rañño mahesī⁸ bhadante,

15

sā pūjitā rājakule Subhaddā

[sā] taṃ addasā sā ca mamaṃ asaṃsi,

dantehi attho ti⁹ ca maṃ avocā 'ti. 125.

Tattha pūjitā ti aggamahesīṭṭhānena¹⁰ pūjitā, addasā ti sā kira taṃ
supīnena addasa, asaṃsīti sā ca mama sakkāraṃ kāretvā Himavantapadese 20
evarūpo nāma nāgo asukasmim nāma ṭhāne vasīti ācikkhi, dantehīti tassa
nāgassa chabbappaṇaṃsī samujjaladantā¹¹ tehi maṃ' attho¹² pillandhanaṃ
kātukāmo¹³ 'mhi te me āharā 'ti maṃ avoca.

Taṃ sutvā „idaṃ¹⁴ Cullasubhaddāya kamman“ ti ñatvā
M. vedanaṃ adhvāsetvā „tassā mama dantehi attho n' atthi, 25
māretukāmatāya pana paṇṇīti“ dīpento gāthadvayaṃ ā.:

30. Bahū hi me dantayugā ulārā

ye me pitunnam pi pitāmahānaṃ,

jānāti sā kodhanā rājaputtī,

vadhatthikā veram akāsi bālā. 126.

30

¹ Cks -vaṃ. ² Cks vantatā. ³ Bā -kā-. ⁴ Bā vijhasi, adding kiṃ. ⁵ Bā omits
atthena. ⁶ Bā adds āha. ⁷ so all three MSS. for ajjhabhāsi luddaṃ? ⁸ all
three MSS. -i. ⁹ Bā te. ¹⁰ Bā -ṭhāne ṭhapetvā. ¹¹ Cks -lantā. ¹² Bā adds
atthi. ¹³ Bā kāretukāma. ¹⁴ Bā imaṃ.

31. Uṭṭhehi tvaṃ ludda, khuraṃ¹ gahetvā
dante ime chinda purā marāmi,
vajjāsī taṃ kodhanaṃ rājaputtiṃ:
nāgo hato, handa im' assa dantā ti. 127.

5 Tattha ime ti² tassa kira pitupitāmahanāṃ dantā mā vinassimsū 'ti
guhāya sannicitā, te sandhāya evam āha, jānātīti bahunnaṃ vārapānaṃ idha
sannicite dante jānāti, vadhatthikā ti kevalaṃ pana sā maṃ māretukāmā
appamattā³ dosaṃ hadaye tṭhapetvā attano veraṃ akāsi, evarūpena pharusa-
kammena matthakaṃ pāpesi, khuraṃ¹ ti kakacaṃ, purā marāmiti yāva na
10 marāmi⁴, vajjāsīti⁵ vadeyyāsī, handa imassa dantā ti hato so mayā
nāgo, manoratho te matthakaṃ patto, gaṇha ime tassa dantā ti.

So tassa vacanaṃ sutvā nisinnaṭṭhānā uṭṭhāya⁶ kakacaṃ
ādāya „dante chindissāmīti“ tassa santikaṃ upagato. So pana
ubbedhato aṭṭhāsītihattho pabbato viya⁷ apaviddho, ten' assa
15 so dantaṭṭhānaṃ na pāpuṇi⁸. Atha M. kāyaṃ upanāmento
heṭṭhāsīsako⁹ nipajji, tadā nesādo M-assa rajatadāmasadisāṃ
soṇḍaṃ maddanto abhirūhitvā Kelāsakūte viya kumbhe tṭhatvā
mukhakoṭimamsaṃ jānuna¹⁰ paharitvā anto pakkhipitvā kum-
bhato oruyha kakacaṃ antomukhe pavesesi. M-assa balava-
20 vedanā uppajji, mukhaṃ lohitaṇa pūri. Nesādo ito c' ito ca
sañcārento¹¹ kakacena chinditum na¹² sakkhi. Atha naṃ M.
mukhato lohitaṃ chaḍḍetvā vedanaṃ adhivāsetvā „kiṃ samma
chinditum na sakkosīti¹³“ pucchi. „Āma sāmīti“ vutte¹⁴ M.
satim paccupaṭṭhāpetvā „tena hi samma mama soṇḍaṃ ukkhi-
25 pitvā kakacakoṭiyaṃ¹⁵ gaṇhāpehi, mama sayāṃ soṇḍaṃ ukkhi-
pituṃ balaṃ n' atthīti“ āha. Nesādo tathā akāsi. M. soṇ-
ḍāya kakacaṃ gahetvā aparāparaṃ cālesi, dantā kaḷirā viya
chijjimsu. Atha ne āharāpetvā gaṇhitvā „samma luddaputta,
ahaṃ ime dante tuyhaṃ dadamāno n' eva „mayhaṃ appiyā“

¹ Bā kha-. ² all three MSS. ime hi. ³ Bā appamattakaṃ. ⁴ Bā adds tāva
ime dantā kacchaṃ kakacaṃ pūretvā chinda te gahetvā kāsipurāṃ gaṇitvā de-
vīyā datvā taṃ kodhanaṃ rājaputti. ⁵ Bā vajjāsīti, Cks vajjeyyāsīti. ⁶ Bā vu-
thāya. ⁷ Bā adds aṭṭhāsī. ⁸ Bā -pāti. ⁹ Bā hatthā-. ¹⁰ Bā jānuna. ¹¹ Cs
sañcārente, Bā sañcaranto. ¹² Cs Bā rā. ¹³ Bā nāsakkhiti. ¹⁴ Bā omits vu-
¹⁵ Bā -ti.

Tehi¹ saddhim Subbhaddāpi āgatā, te sabbe tattha roditvā
 kanditvā M-assa kulūpakapaccekabuddhānam² santikaṃ gantvā
 „bhante tumhākaṃ paccayadāyako visasallena³ viddho kāla-
 kato, sīvathikadassanam assa āgacchathā“⁴ ti vadimsu.
 5 Pañcasatāpi⁴ paccekabuddhā⁵ ākāsenāgantvā mālake⁶ otarimsu.
 Tasmim khape dve taruṇanāgā nāgarañño sarīraṃ dantehi
 ukkhipitvā paccekabuddhe vandāpetvā citakaṃ āropetvā⁷ jhā-
 payimsu. Paccekabuddhā sabbarattim ālāhane⁸ sajjhāyam
 akaṃsu. Aṭṭhasahassā⁹ nāgā ālāhanam¹⁰ nibbāpetvā nahātvā
 10 Subhaddam purato katvā attano vasanaṭṭhānam gamimsu¹¹.

Etam attham pakāsento S.

34. Te tattha kanditvā roditva¹² nāgā
 sīse sake¹³ paṃsukaṃ okiritvā
 agamaṃsu¹⁴ te sabbe sakaṃ niketaṃ
 15 purakkhatvā mahesiṃ sabbabhaddan¹⁵ ti ā. 130.

Tattha paṃsukaṃ ti ālāhanapaṃsukaṃ.

Sonuttaro¹⁶ pi appatte yeva sattame divase dante ādāya
 Bāraṇasiṃ pāvīsi¹⁷.

Tam attham pakāsento S.¹⁸

20 35. Ādāya dantāni gajuttamassa
 vaggū subhe appaṭṭime pathavyā
 suvaṇṇarājīhi samantamodare
 so luddako Kāśipuram upāgami,
 upanesi so rājakaññāya dante:
 25 nāgo hatto, handa im' assa dantā ti. 131.

Tattha suvaṇṇarājīhīti suvaṇṇaramsīhi¹⁹, samantamodare ti sa-
 mantato obhāsento²⁰, sakalavanasaṇḍam suvaṇṇavaṇṇam viya karonte²¹,
 upanesīti Chuddantavāraṇassa chabbāṇṇaramsī viya vissajjamāne yamakadante

¹ Cks tena hi. ² Bā -kānam pac-. ³ Bā visapitena sa-. ⁴ Bā omits pi. ⁵ Bā
 adds pi. ⁶ Cks mā-, Bā visālamālake. ⁷ Ck citam āpetvā, Bā cittakam-.
 Ck Bā ālā-, Bā adding dhammam. ⁸ Bā -a. ⁹ Ck ālā-. ¹⁰ Ck ālā-. ¹¹ Bā āg-. ¹² Cks
 -tvā, Bā tvāna. ¹³ Ck sisakena, Cs sisakena. ¹⁴ Bā āgamiṃsu. ¹⁵ read: katvā
 pure sabbabhaddam mahesiṃ? ¹⁶ Cs soṇ-. ¹⁷ Bā -nasiyam sampāpuni. ¹⁸
 Bā adds āha. ¹⁹ Cks -rājīhi. ²⁰ Bā -sante, Cks -sento ²¹ Cks -to.

ādāya āgacchāmi¹ nagaraṃ alaṃkārapetū 'ti deviyā sāsanaṃ pesetvā tāya rañño ārocetvā² devanagare³ viya nagare alaṃkārapite Sonuttaro⁴ pi nagaraṃ pavisitvā pāsādaṃ āruhya⁵ dante upanesi.

Upanetvā⁶ ca pana „ayye yassa kira tumhe appamattakaṃ⁷ dosaṃ hadaye karittha⁸ so nāgo mayā⁹ hato mato“ ti¹⁰. „Mata-
bhāvaṃ me āroceyyāsīti“ āha. „Tassa matabhāvaṃ jānātha,
ime tassa¹¹ dantā“ ti dante adāsi. Sā M-assa chabbanna-
raṃsivicitte dante¹² maṇitālavapaṇa¹³ gahetvā ūrusu ṭhapetvā
purimabhava¹⁴ attano piyasāmikassa dante oloketi „evarūpaṃ
nāma sobhaggappattaṃ vāraṇaṃ visapītena sallena jīvitakkha-
yaṃ pāpetvā¹⁵ dante chinditvā¹⁶ āgato“ ti M-aṃ¹⁷ anussaranti
sokaṃ uppādetvā adhivāsetuṃ [nāsakkhi, ath' assā tatth' eva
hadayaṃ phali¹⁸, taṃ divasaṃ eva kālam akāsi¹⁹.

Tam atthaṃ-ppakāsento S.¹⁹

36. Disvāna dantāni gajuttamassa
bhattu-ppiyassa purimāya jātiyā
tatth' eva tassā hadayaṃ aphālī,
ten' eva sā kālam akāsi bālā ti āha. 132. 15
37. Sambodhipatto va²⁰ mahānubhāvo
sitāṃ akāsi parisāya majjhe,
pucchimsu bhikkhū suvimuttacittā,
nākāraṇe pātukaronti buddhā. 133. 20
38. Yam addasātha²¹ daharim kumārīm
kāśāya vatthaṃ anagāriyaṃ²² carantiṃ
sā kho tadā rājakaṇṇā ahosi,
ahaṃ tadā nāgarājā ahosiṃ. 134. 25
39. Ādāya dantāni gajuttamassa
vaggū subhe appaṭime pathavyā

¹ Cks ga-. ² Bā -cāpetvā. ³ Bā -raṃ. ⁴ Cs soṇ-. ⁵ Cks oruhyā, Bā āruhyitvā.

⁶ Bā upanāmesi upanāmetvā. ⁷ Bā -ka. ⁸ Bā -tthā ti vadati. ⁹ Cks omit mayā.

¹⁰ Cks omit matoti. ¹¹ Bā jānāthā ti handa tassa ime. ¹² so Cks; Bā maṇi-

kālahatthavaṇṇe, Bā maṇitālahatthavaṇṇe ¹³ Bā porāṇaka, Bā porāṇakassa. ¹⁴

Bā add ime. ¹⁵ Bā add sonuttaro. ¹⁶ Bā mahāsuttaṃ. ¹⁷ Bā phalitvā. ¹⁸

Bā -siti. ¹⁹ Bā add āha. ²⁰ Bā ca ²¹ Bā -ssatha ²² Bā anagāriyaṃ.

Imaṇ ca pana desanaṃ sutvā bahū sotāpannādayo ahesuṃ, sa pana bhikkunī pacchā vipassitvā arahattaṃ pattā ti. Chaddanta-jātakaṃ.

5. Saṃbhavajātaka.

Rajjaṇca paṭipannasmā 'ti. Idam S. J. v. paṇḍāpāramiṃ 5 ā. k. Paccuppannavatthum Mahāummaggajātaka āvibhavissati.

Atite pana Kururaṭṭhe Indapattanagare Dhanañ-jayakora byo nāma¹ rajjaṃ kāreti². Tassa Sucīrato nāma brāhmaṇo purohito atthadhammānusāsako ahoṣi. Rājā dānādāni puññāni karonto dhammena rajjaṃ anusāsi. So ekā- 10 divasaṃ dhammayāgaṃ nāma pañhaṃ abhisamkharitvā Sucīrataṃ brāhmaṇaṃ āsane nisīdāpetvā sakkāraṃ katvā pañhaṃ pucchanto catasso gāthā abhāsi:

1. Rajjaṇ ca paṭipann³ asmā adhipaccaṃ Sucīrata,
mahattaṃ⁴ pattum icchāmi vijetum paṭhaviṃ imaṃ 138. 15
2. Dhammena no adhammena, adhammo me na ruccati,
kicco va⁵ dhammo carito rañño hoti Sucīrata, 139.
3. Idha c' evāninditā⁶ yena pecca⁷ yena aninditā
yasaṃ devamanussesu yena pappomu brāhmaṇa. 140.
4. Yo 'haṃ⁸ atthaṇ ca dhammaṇ ca kattum icchāmi brāhmaṇa 20
taṃ tvaṃ atthaṇ ca dhammaṇ ca
brāhmaṇ⁹ akkhāhi pucchito ti. 141.

Tattha rajjan ti ācariya mayaṃ imasmiṃ sattayojanike Indapattanagare rajjaṇ ca tiyojanasatike Kururaṭṭhe issariyabhāvasamkhātāṃ adhipaccaṃ ca paṭipannā adhigatā, mahattaṃ⁸ ti idāni mahantabhāvaṃ pattum icchāmi, 25 vijetun ti imaṃ paṭhaviṃ dhammena abhibhavitum ajjhottharituṃ icchāmi, kicco⁹ vā¹⁰ 'ti avasesajanehi rañño va¹¹ dhammo kicco¹² karaṇiyataro, rājā-nuvattako hi loko. so tasmīṃ dhammike sabbo¹³ dhammiko hoti, tasmā esa dhammo¹⁴ rañño va kicco ti, idha evāninditā ti yena mayaṃ idhaloke

¹ Bās add rājā. ² Bds -si. ³ Ck Bā mahantaṃ, Cs mahattaṃ? ⁴ Bā ca. ⁵ Ck idha vevā-. ⁶ Bā pacca. ⁷ Cks sohaṃ. ⁸ Bā mahantaṃ. ⁹ Cks kiso. ¹⁰ Bā cā. ¹¹ Bā carito. ¹² Bā adds ca. ¹³ Bds add pi. ¹⁴ Bds add nāma.

ca¹ paraloke ca aninditā, yena pappomū² 'ti yena mayam³ nirayādīsu
 anibbattitvā devesu ca manussesu ca⁴ yasañ⁵ issariyañ sobhaggañ pāpuṇey-
 yāma tañ⁶ kāraṇaṃ kathehīti, yo han ti brāhmaṇo yo ahañ phalavipākaśa-
 khātañ atthañ ca tassa⁷ atthassa herubhūtañ dhammañ ca kattuñ samādāya
 5 vattituñ uppādetuñ ca icchāmi, tañ tvañ ti⁸ tañ⁹ tassa¹⁰ mayhañ tvañ
 sukheñ' eva nibbānagāmiṃ maggañ āruya appaṭisaṇḍhikabhāvañ patthentassa tañ
 atthañ ca dhammañ ca pucchito akkhāhi me pākaṇaṃ katvā kathehīti brāh-
 maṇaṃ dhammayāgapañhañ pucchi.

Ayañ pana pañho gambhīro Buddhavisayo, sabbaññu-
 10 buddham ev' etañ¹¹ pucchituñ yuttañ, tasmañ asati sabbaññu-
 tañānapariyesakañ Bodhisattañ. Sucīrato pana attano abodhi-
 sattatāya pañhañ kathetuñ nāsakkhi asakkonto ca paṇḍita-
 mānañ akatvā attano asamatthabbhāvañ kathento

5. Nāññatra¹² Vidhurā¹³ rāja etad akkhātum¹⁴ arahati
 15 yañ tvañ atthañ ca dhammañ ca
 kattuñ icchasi khattiyā 'ti g. ā. 142.

Tass' attho¹⁵: avisayo esa mahārāja pañho mādīsanañ, ahañ hi n' ev'
 assa ādīn na pariyoṣaṇaṃ passāmi, andhakārāni¹⁶ pavittḥo viya homi, Bārāṇasi-
 rañño pana purohito Vidhuro nāma brāhmaṇo atthi so etañ ācikkheyya,
 20 tañ tṭhapetvā yañ tvañ atthañ ca dhammañ ca kātuñ icchasi etad¹⁷ akkhātum
 na añño arahatīti.

Rājā tassa vacanañ sutvā „tena hi brāhmaṇa khippaṃ
 tassa santikam gacchā“ 'ti paṇṇākāraṃ datvā tañ pesetukāmo

6. Ehi kho pahito gaccha Vidhurassa upantikañ,
 25 nikkham imañ¹⁸ suvaṇṇassa hamañ gaccha Sucīrata,
 abhihārañ imañ dajjā atthadhammānusatthiyā ti g. ā. 143.

Tattha upantikañ ti santikañ, nikkhañ ti pañcadasasuvanna¹⁹ eko
 nikkho, ayañ pana rattasuvannaṃ nikkhasahassañ datvā evaṃ āha, imañ
 dajjā ti tena imasmiñ dhammayāgapañhe kathite tassa²⁰ atthadhammānu-
 30 satthiyā abhihārañ pūjañ karonto imañ nikkhasahassañ dadeyyāsīti²¹.

¹ Bā omits ca. ² Bā pappe-. ³ Bā mayā. ⁴ Bā ma. ⁵ Cks yañ. ⁶ Bā tañ
 no. ⁷ Cks cassa. ⁸ Ck omits tañ tvañ ti. ⁹ Bā omits tañ. ¹⁰ Ck omits
 tassa. ¹¹ Ck evenañ, Bā buddhametañ. ¹² Cks naa-. ¹³ Bā vidhūrā. ¹⁴ Ck
 akko-, Cs akkho-. ¹⁵ Ck has etadakkhātum na añño arahatīti in the place of
 khattiyā - - attho. ¹⁶ Bā -ra. ¹⁷ Bā etañ. ¹⁸ Bā nikkhañci-. ¹⁹ Ck -e,
 Cs -o. ²⁰ Bā tassa. ²¹ Cks dadeyyāti.

Evañ ca pana vatvā pañhavissajjanassa likhanatthāya
 satasahassagghanikaṃ suvaṇṇapaṭṭaṃ¹ gamanatthāya yānaṃ
 parivāratthāya² balakāyaṃ³ tañ ca paṇṇākāraṃ datvā taṃ
 khaṇaṃ ñeva uyyojesi. So⁴ Indapattanagarā nikkhamitvā
 ujukam eva Bārāṇasīṃ agantvā⁵ yattha yattha paṇḍitā vasanti
 sabbāni tāni tñānāni upasaṃkamitvā sakala-Jambudīpe pañ-
 haṃ⁶ vissajjetāraṃ⁷ alabhitvā anupubbena Bārāṇasīṃ patvā
 ekasmiṃ tñāne nivāsaṃ gahetvā katipayehi⁸ saddhiṃ pātārā-
 saṃ⁹ bhuñjanavelāya Vidhurassa¹⁰ nivesanaṃ gantvā āgata-
 bhāvaṃ ārocāpetvā tena pakkosāpito taṃ sake ghare bhuñja-
 mānaṃ addasa.

Tam atthaṃ pakāsento S. sattamaṃ gātham āha:

7. Sv-ādhippāgā¹¹ Bhāradvājo Vidhurassa upatikaṃ,
 tam addasa mahābrahmā asamānaṃ sake ghare ti. 144.

Tattha svādhippāgā¹² ti so Bhāradvājagotto Sucirato adhippāgato¹³
 ti attho, mahābrahmā ti mahābrāhmaṇo, asamānaṃ ti bhuñjāmānaṃ.

So pana tassa bālasahāyako ekācariyakule ugghahitasippo,
 tasmā tena saddhiṃ ekato bhuñjitvā bhattakiccapariyosāne
 sukhanisinno „samma kimatthaṃ āgato sīti“ [putṭho āgamana-
 kāraṇaṃ ācikkhanto atṭhamam g. ā.

8. Rañño 'haṃ pahito dūto Korabyassa¹⁴ yasassino,
 'atthaṃ dhammaṃ ca pucchasi' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
 taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
 Vidhur' akkhāhi¹⁵ pucchito ti. 145.

Tattha rañño ti ahaṃ rañño Korabyassa²⁰ yasassino dūto. pahito²⁷ ti
 tena pesito idhāgamiṃ, pucchasi²⁸ ti so Yudhiṭṭhilagotto Dhanañjayaṃjā maṃ
 dhammayāgapaṇhaṃ nāma pucchi, ahaṃ kathetuṃ asakkonto tvaṃ¹⁵ sakkhissa-
 sīti ñatvā tassārocesīṃ¹⁹, so paṇṇākāraṃ datvā pañhaṃ pucchanaṭṭhāya maṃ
 tava santikaṃ pesento Vidhurassa²⁰ santikaṃ gantvā imassa pañhassa atthaṃ ca
 pāḍidhammaṃ ca puccheyyāsīti iti abravi. taṃ tvaṃ idāni mayā pucchito akkhāhīti.

¹ Bā - paṭṭaṇṇa. ² Bā - raṇatthāya. ³ Bā - yaṇa. ⁴ Bā adds pana. ⁵ Ck Bā
 āg-. ⁶ Ck -a. ⁷ Bā panhassa visajjanākāraṃ. ⁸ Bā adds janehi. ⁹ Bā -a. ¹⁰
 Bā -dhū-. ¹¹ Ck svādhippāgā, Cs -ppagākā. ¹² Cks svādhippākā. ¹³ Cks
 adhippāgāhato, Bs adhippāgā āgato? ¹⁴ Bā korabbassa. ¹⁵ Bā vidūra-. ¹⁶ Cks
 -vyassa. ¹⁷ Cs pahī-, Bā pāhi-. ¹⁸ Cks taṃ. ¹⁹ Bā tassa ā- ²⁰ Bā vidhūra.

Tadā pana so brāhmaṇo „mahājanassa cittaṃ gaṇhissā-mīti“ Gaṇḡaṃ pidahanto viya vinicchayaṃ vicāreti, nāssa pañhavissajjane okāso atthi¹.

So tam atthaṃ ācikkhanto navamaṃ gātham āha:

9. Gaṇḡaṃ me pidahissanti, na naṃ² sakkomi brāhmaṇa
apidhetuṃ mahāsindhuṃ, taṃ kathaṃ so bhavissati,
na te sakkomi akkhātūṃ
atthaṃ dhammaṃ ca pucchito ti. 146.

Tass' attho: brāhmaṇa mayhaṃ³ mahājanassa nānācittagatisaṃkhātāṃ
10 gaṇḡaṃ pidahissanti, vyāpāro uppanno, tam ahaṃ mahāsindhuṃ apidhetuṃ na
sakkomi⁴, tasmiṃ kathaṃ so okāso bhavissati yasmīṃ⁵ te ahaṃ pañhe⁶ vissaj-
jeyyaṃ, iti cittekaḡgataṃ c' eva⁷ okāsaṃ ca alabhanto na te sakkomi akkhātūṃ
atthaṃ dhammaṃ ca pucchito ti.

Evaṃ ca pana vatvā „putto me paṇḍito mayā nāṇavanta-
15 taro, so te vyākarissati⁸, tassa santikaṃ gaḡcchā“ 'ti vatvā
dasamaṃ gātham āha:

10. Bhadrakāro ca me putto oraso mama atrajo,
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
gantvā pucchassu brāhmaṇā 'ti. 147.

20 Tattha oraso ti ure saṃvaddho, atrajo ti attano jēto.

Taṃ sutvā Sucīrato Vidhurassa⁹ gharā nikkhamitvā Bha-
drakārassa bhuttapātarāsassa attano parisāya majjhe nisinna-
kāle nivesanaṃ agamāsi¹⁰.

Tam atthaṃ pakāsento S. ekādasamaṃ g. āha:

- 25 11. Sv-ādhīppāgā¹¹ Bhāradvājo Bhadrakārass' upantikaṃ,
tam addasa mahābrahmā nisinnaṃ samhi vesmanīti. 148.

Tattha vesmanīti ghare.

So tattha gantvā Bhadrakāramāṇavena katāsanābhihāra-
sakkāro nisīditvā āgamanakāraṇaṃ puṭṭho dvādasamaṃ g. āha:

¹ Bā tassa pañhassa vi -- natthi. ² Bā taṃ. ³ Bā pañhaṃ. ⁴ Bā na taṃ
sakkomi brahmaṇa apidhetuṃ mahāsindhuṃ. ⁵ Bā yasmā. ⁶ Bā -aṃ. ⁷ Bā
tava. ⁸ Bā -titi. ⁹ Cks -nā. ¹⁰ Bā āg-. ¹¹ Cks svādhīppakā

12. Rañño 'haṃ pahito dūto Koravyassa' yasassino,
'atthaṃ dhammaṃ ca pucchasi' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
Bhadrakāra brāvihi² me ti. 149.

Atha naṃ Bhadrakāro „tāta ahaṃ imesu divasesu³
paradāra-kakamme⁴ abhinivīṭṭho, cittaṃ me vyākulaṃ⁵, tena
ty-āhaṃ⁶ vissajjetuṃ na sakkhissāmi, mayhaṃ pana kaniṭṭho
Saṇḍayakumāro⁷ mayā⁸ visadañāṇatāro⁹, taṃ puccha, so te
taṃ paṇhaṃ vissajjessatīti¹⁰ tassa santikaṃ pesetuṃ dve
gāthā abhāsi:

13. Maṃsakācaṃ¹¹ avahāya godhaṃ anupatāmaṃ¹² ahaṃ,
na te sakkomi akkhātuṃ atthaṃ dhammaṃ ca pucchito. 150.
14. Saṇḍayō nāma me bhātā kaniṭṭho me Sucīrata,
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
gantvā pucchassu brāhmaṇa¹³ ti. 151.

Tattha maṃsakācaṃ¹⁴ ti yathā nāma puriso thūlamigamaṃsaṃ kācena-
dāya¹⁵ gacchanto antaramagge godhapotakaṃ disvā maṃsakācaṃ¹⁶ chaḍḍetvā taṃ
anubandheyya evam evaṃ¹⁷ attano ghare vasantiṃ¹⁸ bhariyaṃ chaḍḍetvā parassa
rakkhitagopitaṃ¹⁹ itthiṃ anubandhanto homīti dīpento evam āha.

So tasmiṃ yeva khane Saṇḍayassa nivesanaṃ gantvā tena²⁰
katasakkāro āgamanakāraṇaṃ puṭṭho ācikkhi.

Taṃ atthaṃ pakāsento S. dve gāthā abhāsi:

15. Sv-adhippāga²¹ Bhāradvājo Saṇḍayassa upantikaṃ,
taṃ addassa mahābrāhmaṇaṃ nisinnaṃ sa[mhi] parisati²². 152.
16. Rañño 'haṃ pahito dūto Koravyassa' yasassino,
'atthaṃ dhammaṃ ca pucchasi' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca Saṇḍay' akkhāhi pucchito ti. 153.

Saṇḍayakumāro pi pana tadā paradāraṃ eva sevati, ath'
assa „so ahaṃ tāta paradāraṃ sevāmi, sevanto ca²³ Gaṃgaṃ

¹ Bā -byassa. ² Bā pabrūhi. ³ C^{ks} pā-. ⁴ Bā byā-. ⁵ Bā kyāhaṃ. ⁶ Bā
sañceyya-. ⁷ Bā mahā. ⁸ Bā ativiyañāṇavāntatāro. ⁹ Bās -jaṇi. ¹⁰ Bās kaje-.
¹¹ Bā eva. ¹² Bās vasavattantiṃ. ¹³ Bā -taṃgo-. ¹⁴ C^{ks} -ppakā. ¹⁵ C^k Bā
parisati, C^s parisatiṃ. ¹⁶ Bā adds pana.

taritvā paratīraṃ gacchāmi, taṃ maṃ sāyaṃ ca pāto ca nadim
tarantaṃ maccu gilati nāma, tena me cittaṃ vyākulaṃ, na
ty-āhaṃ ācikkhituṃ sakkhissāmi¹, kaniṭṭho pana me² Sam-
bhavakumāro nāma atthi jātiyā sattavassiko mayā sata-
5 guṇena saḥassaguṇena³ adhikañño⁴, so te ācikkhissati, gaccha
taṃ⁵ pucchā⁶ 'ti.

Tam atthaṃ pakāsento S. dve gāthā abhāsi:

17. Sadā maṃ gilati⁷ maccu sāyaṃ pāto Sucīrata,
na te sakkomi akkhātuṃ atthaṃ dhammaṃ ca pucchito. 154.
10 18. Sambhavo nāma me bhātā kaniṭṭho me Sucīrata.
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
gantvā pucchassu brāhmaṇā 'ti. 155.

Taṃ sutvā Sucīrato „ayaṃ pañho imasmiṃ loke abbhuto
bhavissati, imaṃ vissajjetuṃ samattho nāma n' atthi, maññe“

15 ti cintetvā dve gāthā abhāsi:

19. Abbhuto vata bho dhammo, nāyaṃ asmāka ruccati,
tayo janā pitā puttā te su paññāya no vidu. 156.
20. Na taṃ sakkotha akkhātuṃ atthaṃ dhammaṃ ca pucchitā,
kathan nu daharo jaññā atthaṃ dhammaṃ ca pucchito ti. 157.

- 20 Tattha nāyan ti ayaṃ pañhadhammo⁸ abbhuto, imaṃ kathetuṃ sa-
matthena⁹ nāma na bhavitabbaṃ, tasmā yaṃ tvaṃ kumāraṃ kathessatīti vadesi¹⁰
nāyaṃ amhākaṃ ruccati, te sū 'ti ettha sukāro nipātamattaṃ, pitā Vidhuro¹¹
putto Bhadrakāro ca Sañjāyo cā 'ti te pi me tayo pitā puttā paññāya imaṃ
dhammaṃ no vidu na vijñuanti¹², añño ko jānissatīti attho, na tan ti tumhe
25 tayo janā pucchitā etaṃ akkhātuṃ na sakkotha daharo sattavassikakumāro puc-
chito nu jaññā, kena kāraṇena jānituṃ sakkhissatīti attho.

Taṃ sutvā Sañjayakumāro „tāta Sambhavakumāraṃ
daharo ti mā maññāsi, sace pi pañhaṃ¹³ vissajjane n' atthi
ko¹⁴ gaccha taṃ pucchā¹⁵ 'ti atthadīpanāhi upamāhi kumā-
30 rassa vaṇṇam pakāsento dvādasa gāthā abhāsi:

¹ Bā -miti. ² Cks omit me. ³ Bā adds sataḥassaguṇena. ⁴ Bā -ñāpataro.

⁵ Bā tvaṃ. ⁶ Bā pucchāhi. ⁷ Bā -te. ⁸ Bā -hā-. ⁹ Cks -ttho. ¹⁰ Bā vada-.

¹¹ Bā -dhū-. ¹² Cks viditanti, Bā vidu ti. ¹³ Bā pañhā. ¹⁴ so all three MSS.

for koci? ¹⁵ Ck gacchā, omitting taṃ pucchā, Bā gaccha naṃ pucchā.

21. Mā nañ daharo [ti] uññāsi¹ apucchitvāna² Sambhavañ,
pucchitvā Sambhavañ jaññā
atthañ dhammañ ca brāhmaṇa. 158.
22. Yathāpi cando vimalo gacchañ ākāsadbatuyā
sabbe tārāgaṇe³ loke ābhāya atirocati 159. 5
23. Evam pi dahar' ūpeto⁴ paññāyogena Sambhavo,
mā nañ daharo [ti] uññāsi¹ apucchitvāna² Sambhavañ,
pucchitvā Sambhavañ jaññā
athañ dhammañ ca brāhmaṇa. 160.
24. Yathāpi rammako⁵ māso gimhānañ hoti brāhmaṇa 10
at' ev' aññehi māsehi dumapupphehi sobhati 161.
25. Evam pi dahar' ūpeto -pe-. 162.
26. Yathāpi himavā brahme pabbato Gandhamādano
nānārukkehi sañchanno⁶ mahābhūtagaṇālayo
osadhehi ca dibbehi disā bhāti pavāti ca 163. 15
27. Evam pi dahar' ūpeto -pe-. 164.
28. Yathāpi pāvako brahme accimālī yasassimā
jalamāno carañ kacce⁷ analo⁸ kaṇhavattani 165.
29. Ghatāsano⁹ dhumaketu uttamāhevanandaho¹⁰
nisithe¹¹ pabbataggasmim pahūtedho¹² virocati 166. 20
30. Evam pi dahar' ūpeto -pe-. 167.
31. Javena bhadrañ jānanti balivaddaṇ ca vāhiye¹³
dohena dhenuñ jānanti bhāsamānañ ca paṇḍitañ, 168.
32. Evam pi dahar' ūpeto paññāyogena Sambhavo,
mā nañ daharo [ti] uññāsi apucchitvāna² Sambhavañ, 25
pucchitvā Sambhavañ jaññā
atthañ dhammañ ca brāhmaṇa 'ti. 169.

Tattha jaññā ti jānissasi¹⁴, cando ti puṇṇacando, vimalo ti abbhā-
dimalarahito, evampi dahar' ūpeto ti evaṃ Sambhavakumāro daharabbhāvena

¹ Bā maññāsi. ² Bā āp-. ³ Ck tarāgāṇā, Bā tārāgaṇe. ⁴ Cks upe-. ⁵ Ck
rammako. ⁶ Ck sañjanno, Cs sañjatto, Bā sacchanno. ⁷ Ck varañ kacce, Cs
varañ kacco, Bs vane gacce. ⁸ Cs atalo yathā pi pāvako - - - analo wanting in
Bā. ⁹ Ck -ne. ¹⁰ Ck -hemaññācāho, Cs -hevanandāho, Bā -hevandaneho. ¹¹
Ck -te, Bā nisive. ¹² Bā bahutejo. ¹³ Cks -se, Bā vāhiye. ¹⁴ Cks -ti.

- upeto pi paññāyogena sakale pi¹ Jambudīpatale avasesapaṇḍitehi² atirocati³ bhāsati⁴, rammako ti cittaṃāso, atevaññehīti ativiya aññehi ekādasahi māsehi, evan ti evaṃ Sambhavo pi paññāyogena sobhati, himavā ti hima-pātasamaye himayutto ti himavā, gimhakāle himaṃ vamatīti⁵ himavā, sampattia-
 5 janam⁶ gandhena madayatīti⁷ Gandhamādanā, mahābhūtarāṇālayo ti devagāṇanivāso, disā bhātīti sabbadisā ekobhāso⁸ viya karoti, pavātīti gandhena sabbadisā⁹ pharati¹⁰, evan ti Sambhavo pi nāpayogena¹¹ sabbadisā¹² bhāti¹³ c' eva pavāti ca, yasassimā ti tejasampattiya yasassinihi accīhi¹⁴ yutto, jalamāno caram¹⁵ kacche¹⁶ ti kaccasamkhāte¹⁶ mahāvane
 10 jalanto carati, analo ti atitto gatamaggassa kaphabhāvena kaphavattani yaññe āhutivasena¹⁷ āhutaṃ¹⁸ ghatam asanātīti ghatāsano dhūmaketu kiccaṃ assa sādhetīti dhūmaketu, uttamāhevanandaho¹⁹ ti ahevanam vuccati vanasaṇḍo, uttamavanasanḍadaho ti²⁰ attho, nisīthe²¹ ti rattibhāge, pabbataggasmin ti pabbatasikhare, pahūtedho²² ti bahuindhano²³, virocacīti
 15 sabbadisāsu obhāsati²⁴, evan ti evaṃ mama kaṇiṭṭho Sambhāvakumāro pi paññāyogena virocacīti, bhādran ti bhādrāṃ assājānīyam javasampattiya jānanti na sarīrena, vāhiye²⁵ ti vahitabbe bhāre sati bhāravahanatāya²⁶ ayaṃ uttamo ti²⁷ bahivaddam jānanti, dohenā ti dohasampattiya dhenum sakhīrā ti jānanti, bhāsamānan ti ettha pana²⁸ bhāsamānam jānanti missam bālehi papḍitan
 20 ti suttaṃ āharitabbam.

Sucīrato evaṃ etasmiṃ²⁹ Sambhavam vaṇṇante „pañham pucchitvā jānissāmīti“ „kham pana te kumārakaṇiṭṭho“ ti pucchi. Ath' assa so sīhapañjaram vivaritvā hattham pasāretvā „so esa³⁰ pāsāadvāre antaravīthiyam kumārakehi sad-
 25 dhim suvaṇṇavaṇṇo kīlati ayaṃ mama kaṇiṭṭho, upasamkamitvā nam puccha³¹, Buddhaliḥhāya te pañham kathessatīti“ āha. Sucīrato tassa vacanam sutvā pāsādā oruyha kumārassa santikam agamāsi, kāya velāyā 'ti kumārasya³² nivatthasāṭakam

¹ Bā sakala. ² Bā -te. ³ Bā atikkamitvā pirocati. C^s atirocati atakkamitvā virocacīti. ⁴ Bā sobhati. ⁵ C^k himaṃ vatīti, Bā himaṃca vamatī. ⁶ Bā -ttanja-. ⁷ Bā mo-. ⁸ so all three MSS. ⁹ Bā sabbā-. ¹⁰ C^k pa-, Bā vāyati. ¹¹ Bā paññāyo-. ¹² Bā sabbā-. ¹³ Bā bhāsati. ¹⁴ Bā -ya yasassimā acchimāhiti accīhi. ¹⁵ Bā vane. ¹⁶ Bā ga-. ¹⁷ C^s āhū-. ¹⁸ C^s āhū-, Bā abuti. ¹⁹ C^k -naṇḍaho. ²⁰ Bā -saṇḍam dabatīti. ²¹ C^k nisīce, Bā nisive. ²² C^k bahu-, C^s bahū-, Bā bahūtejo, B^s pahūtejo. ²³ Bā bahutaiddhino, B^s pahūtaindhano. ²⁴ C^k obhāsāsati. ²⁵ Bā vāhaye. ²⁶ C^k -vahanatāya, Bā -vahanatāya. ²⁷ C^k omit ti. ²⁸ Bā nā. ²⁹ Bā tasmiṃ. ³⁰ Bā eso; all three MSS. so for yo ³¹ Bā tam pucchatha. ³² C^k -re.

mocetvā khandhe¹ khipitvā ubhohi hatthehi paṁsum gahetvā
 ʒhitavelāya.

Tam atthaṁ āvikaronto S.

33. Sv-ādhippāgā² Bhāradvājo Sambhavassa upantikaṁ,
 tam addasa mahābrahmā kīlamānaṁ bahi pure ti g. ā. 170. 5

Tattha bahi pure ti bahi nivesane.

M. pi brāhmaṇaṁ āgantvā purato ʒhitam disvā „tāta
 ken' atthenāgato sīti“ pucchitvā „tāta kumāra ahaṁ Jambudī-
 patale āhiṇḍanto mayā pucchitaṁ pañhaṁ kathetuṁ samatthaṁ
 alabhitvā tava santikaṁ³ āgato 'mhīti“ vutte „sakala-Jam- 10
 budīpe kira avinicchito pañho, mama santikaṁ āgato, ahaṁ
 nāṇena mahallako“ ti hiriottappaṁ paṭilabhitvā hatthagataṁ
 paṁsum chaḍḍetvā khandhato sātakaṁ ādāya nivāsetvā „puc-
 cha brāhmaṇa, Buddhalīlāya te kathessāmīti“ sabbaññū pavā-
 raṇaṁ pavāresi. Tato brāhmaṇo 15

34. Rañño 'haṁ pahito dūto Koravyassa yasassino,
 'atthaṁ dhammaṁ ca pucchassu' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
 taṁ tvaṁ atthaṁ ca dhammaṁ ca
 Sambhav' akkhāhi pucchito ti 171.

gāthāya pañhaṁ pucchi. 20

Tass' attho Sambhavapaṇḍitassa gaganamajjhe puṇṇa-
 cando viya pākato ahosi. Atha naṁ „tena hi suṇāhīti“ vatvā
 dhammayāgapañhaṁ vissajjento

35. Taggha⁴ te aham akkhissaṁ yathāpi kusalo tathā,
 rājā ca kho naṁ⁵ jānāti yadi kāhati vā na vā ti g. ā. 172. 25

Tassa antaravithiyaṁ ʒhatvā maḍhurassarena⁶ dhammaṁ
 desentassa saddo dvādasayojanikaṁ sakala-Bārāṇasīnagaraṁ⁷
 avatthari⁸, atha rājā⁹ uparājādayo ca sabbe sannipatiṁsu, M.
 mahājanamajjhe¹⁰ dhammadesanaṁ paṭṭhapesi.

¹ Bā adds kaṇṭhe. ² Cks -ppakā. ³ Bā -ke. ⁴ Ck -ā. ⁵ Bā taṁ. ⁶ Bā -rena
 sarena. ⁷ Bā -lambārā-. ⁸ Bā atthari. ⁹ Bā adds ca. ¹⁰ Bā -nassamajjhe.

Tattha tagghā 'ti ekamsavacanāṃ, yathāpi kusalo ti yathā atikusalo
sabbānñū Buddho ācikkhati tathā ekamsen¹ eva aham akkhissan ti attho, rājā
ca kho nan² ti ahaṃ etam² pañhaṃ yathā tumhākaṃ rājā jānitum sakkoti
tathā kathessāmi, tato uttarim rājā evaṃ taṃ jānāti yadi karissati vā na vā
5 karissati, karontassa hi vā akarontassa vā tass' eva nān² bhavissati mayhaṃ
pana dōso n' atthīti dīpeti.

Evam imāya gāthāya pañhakathanāṃ paṭijānitvā idāni
dhammayāgapañhaṃ kathento

36. Ajja suve ti samseyya raññā puṭṭho Sucīrata
10 mā katvā avasī rājā atthe jāte Yudhiṭṭhilo. 173.
37. Ajjhataṃ ñeva samseyya raññā puṭṭho Sucīrata,
kummaggaṃ na niveseyya³ yathā mūlho acetaso. 174.
38. Attānaṃ⁴ nātivatteyya, adhammaṃ na samācare,
atitthe na-ppātareyya⁵, anatthe na yuto⁶ siyā. 175.
15 39. Yo ca etāni ṭhānāni kattuṃ jānāti khattiyo
sadā⁷ so vaḍḍhate rājā sukkapakke va candimā. 176.
40. Ñātinaṃ ca piyo hoti mittesu ca virocati,
kāyassa bhedā sappañño saggāṃ so upapajjatīti āha. 177.

- Tattha samseyyā 'ti katheyya, i. v. h.: tāta Sucīrata sace tumhākaṃ
20 raññā ajja dānaṃ dema sīlaṃ rakkhāma uposathakammaṃ karomā⁸ 'ti koci
puṭṭho mahārāja ajja tāva pāpaṃ hanāma⁹ kāme paribhuñjāma suraṃ piṇḍa¹⁰
kusalaṃ pana¹¹ karissāma sve ti rañño samseyya¹² tassa atimahantassāpi
amaccassa vacanaṃ katvā tumhākaṃ rājā Yudhiṭṭhilaḡotto tathārūpe atthe jāte
tari divasaṃ pamādena vitinōmento mā avasi tassa vacanaṃ akatvā uppannaṃ
25 kusalacittaṃ aparihāpetvā kusalapāṭisaṃyuttaṃ kammaṃ karotu yeva idam assa
katheyyāsīti, evaṃ M. imāya gāthāya 'ajj' eva kiccaṃ ātappaṃ ko jaññā mara-
ṇaṃ suve' ti Bhaddekarattasuttaṃ c' eva 'appamādo amatapadaṃ pamādo mac-
cuno padan' ti Appamādoṇādaṃ ca kathesi, ajjhataṃ yevā 'ti tāta Sucīrata
Sambhavapaṇḍito tayā dhammayāgapāṇhe pucchite kiṃ kathesi ti raññā¹³ puṭṭho
30 samāno tumhākaṃ rañño¹³ ajjhataṃ eva samseyya niyakajjhattasamkhātāṃ¹⁴
khandhapaṇcakaṃ hutvā abhavaṭṭāya¹⁵ aniccaṃ ti katheyyāsi, ettāvata M. 'sabbe
saṃkhārā aniccā ti yadā paññāya passati' 'aniccā vata saṃkhārā uppādaya-
dhammino' ti evaṃ pi bhāsitaṃ aniccataṃ kathesi. kummaggaṃ ti brāhmaṇa

¹ Bā tan. ² Bā taṃ. ³ Bā niseveyya. ⁴ ajja suve - - - attānaṃ wanting in C^s

⁵ Bā pahāreyya. ⁶ Bā yutto. ⁷ C^s sataṃ. ⁸ C^s karissāmā. ⁹ Bā pākema.

¹⁰ C^s Bā piva-. ¹¹ C^s patata corr. to pana, C^s pana na. ¹² Bā add ka-

theyya. ¹³ C^s -ā. ¹⁴ C^s niyakajjhattasamkhātā, C^s tikajjhata-, Bā niyyakajha.

¹⁵ Bā abhāvato.

yathā mūlho acetano andhabālaputhujjano dvāsattḥiditḥigatasamkhātān kum-
 maggañ sevati etañ tava rājā tañ na seveyya niyyānikān dasakusalakamma-
 pathamaggañ eva sevatu¹ 'ti evaṃ assa vadeyyāsīti, attānañ ti imañ sugatīyañ
 tḥitañ² attabbhāvān nātivatteyya, yena kammena tisso kusalasampattiyo sabba-
 kāmamagge³ atikkamitvā apāye nibbattati tañ⁴ kammañ na kareyyā⁵ 'ti attho, 5
 adhammañ ti tividhauccaritasamkhātān adhammañ na samācareyya, atitthe
 ti dvāsattḥisamkhāte atitthe nappatāreyya⁶, na otāreyyā⁷ 'ti pi pāṭho, attano
 diṭṭhānugatiñ āpajjantañ janañ na otāreyya, anatthe⁸ 'ti akāraṇe⁹, yuto¹⁰
 ti yuttapayutto na siyā, brāhmaṇa yadi te rājā dhammayāgapañhe vattitu-
 kāno imasmiñ ovāde vattatū 'ti tassa katheyyāsīti ayam ettha adhippāyo, 10
 sadā ti satatañ, i. v. h.: yo khattiyo etāni kārāṇāni kātuñ jēnāti so rājā
 sukkapakke¹¹ cando viya sadā vadḍhati, virocātīti¹² mittāmaccaṃajje attano
 silācārāṇāpādiguṇehi¹³ sobhati virocātīti.

Evam M. gaganatale candam utthāpento viya Buddhalī-
 hāya brāhmaṇassa pañhe¹⁴ kathesi. Mahājano nadanto selento¹⁵ 15
 appoṭhento sādhu-kārasahassāni adāsi celukkhepe ca aṅguli-
 poṭhe ca pavattesi, hatthapilandhanādīni khipi, evaṃ khitta-
 dhanam koṭimattañ ahoṣi. Rājāpi 'ssa tuṭṭho mahantañ yasañ
 adāsi. Sucīrato pi nikkhasahassena pūjetvā¹⁶ suvaṇṇapaṭṭe
 jātihiṅgulakena pañhe¹⁷ vissajjanañ likhitvā Indapattana-garañ 20
 gantvā rañño dhammayāgapañhañ kathesi. Rājā tasmiñ
 dhamme vattitvā saggapadañ¹⁸ pūresi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi T. mahāpañho yevā"
 'ti vatvā j. s.: „Tadā Dhanañjaya-rājā Anando ahoṣi, Sucīrato Anu-
 ruddho¹⁹, Vidhuro Kassapo²⁰, Bhadrakāro Moggallāno²¹, Sañjaya- 25
 māṇavo Sāriputto²², Sambhava-paṇḍito aham evā²³ 'ti. Sambhava-
 jātakaṃ.

6. Mahākapijātaka.

Bārāṇassaṃ²⁴ ahū rājā ti. Idam S. Veḷuvane v. Deva-
 dattassa silāpavijjanañ ā. k. Tena hi dhanuggahe payojetvā apara- 30

¹ Cks -yaṭṭhitañ. ² Cks -kāmage, Bā -kāmasage. ³ Ck sañ, Cs yañ. ⁴ Bā
 nappakāreyya. ⁵ Bā -ṇena. ⁶ all three MSS. yutto. ⁷ Ck adds va. ⁸ Ck
 -cati. ⁹ Bā -dīhigu- ¹⁰ Bā -am. ¹¹ Bā omits se-. ¹² Bā pūjañ katvā.
¹³ Bā -am. ¹⁴ Bā -pūrañ. ¹⁵ Bā adds ahoṣi. ¹⁶ Bā -syañ.

bhāge silāya paviddhāya¹ bhikkhūhi Devadattassa avanṇe kathite S.
„na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto mayhaṃ silaṃ" pavijjhi yevā" 'ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Kāsīgāmake³ eko kassakabrāhmaṇo khet-
5 taṃ kasitvā goṇe vissajjetvā kuddālakammaṃ kātuṃ ārabhi.
Goṇā ekasmiṃ gacche paṇṇāni⁴ khādantā anukkamena aṭaviṃ
pavisitvā palāyimsu. So velaṃ sallakkhetvā kuddālaṃ ṭha-
petvā goṇe olokeno⁵ adisvā domanassappatto te pariyesanto
aṭaviṃ⁵ pavisitvā āhiṇḍanto anto⁶ Himavantāṃ pāvisi, so tattha
10 disāmuḷho⁷ sattāhaṃ nirāhāro vicaranto ekaṃ tiṇḍukarukkhaṃ
disvā abhiruyha phalāni khādanto⁸ parigalivā⁹ saṭṭhihatthe
narakapāpāte pati, tatr' assa dasadivasā vītivattā. Tadā Bo.
kapiyoniyāṃ nibbattitvā phalāphalāni khādanto taṃ purisaṃ
disvā silāya yoggaṃ¹⁰ katvā taṃ purisaṃ uddhari. So tassa
15 niddāyantassa silāya matthakaṃ padālesi¹¹. M. tassa taṃ
kammaṃ ṇatvā uppatitvā sākāya nisīditvā „bho purisa, tvaṃ
bhūmiyaṃ¹² gaccha, ahaṃ sākaggena tuyhaṃ maggaṃ ācik-
khanto gamissāmi¹³" taṃ purisaṃ araṇṇato nīharitvā magge
ṭhapetvā pabbatapādam eva pāvisi. So¹³ puriso M-e aparaj-
20 jhitvā kuṭṭhī¹⁴ hutvā diṭṭhadhamme yeva manussapeto ahoṣi,
so sattavassāni dukkhapīlito vicaranto Bārāṇasiyaṃ Migā-
ciraṃ¹⁵ uyyānaṃ pavisitvā pākārantare kadalipaṇṇaṃ attharitvā
vedanāmatto¹⁶ nipajji. Tadā Bārāṇasirājā uyyānaṃ gantvā
tattha vicaranto taṃ disvā „ko si tvaṃ, kiṃ vā katvā imaṃ
25 dukkhaṃ patto" ti pucchi. So pi 'ssa sabbaṃ vitthārato
ācikkhi.

Tam atthaṃ pakāseno S. āha:

1. Bārāṇassaṃ¹⁷ ahū rājā Kāsīnaṃ raṭṭhavaḍḍhanaṃ,
mittāmaccaparibbūho agamāsi Migāciraṃ¹⁵. 178.

¹ Bā -vijhāya-. ² Ck Bā sī-. ³ Bā -gāme. ⁴ Bā tiṇāni. ⁵ Bā anto aṭavi. ⁶ Bā omits anto. ⁷ Bā adds hutvā. ⁸ Bā tiṇḍukarukkato. ⁹ Bā -li-. ¹⁰ Ck bhoggaṃ. ¹¹ Ck pā-. ¹² Bā -yā. ¹³ Bā adds pi. ¹⁴ Ck kuṭṭhi. ¹⁵ so Ck; Bā migājināṃ. ¹⁶ Bā -patto. ¹⁷ Bā -ṇasyaṃ.

2. Tattha brāhmaṇam addakkhi setaṃ citraṃ kilāsinam
viddhastaṃ kuviḷāraṃ¹ va kisaṃ dhamanisanthataṃ. 179.
3. Paramakāruṇṇataṃ pattaṃ disvā kicchagataṃ naraṃ
avaca² vyamhito³ rājā: yakkhānaṃ katamo nu si, 180.
4. Hatthapādā ca te setā, tato setataro⁴ siro, 5
gattaṃ kammāsavaṇṇan te, kilāsabahulo c' asi, 181.
5. Vaṭṭhanāvalisaṃkāsa⁵ piṭṭhi te ninnatunnatā,
kāḷā pabbā⁶ ca te aṅgā, nāṇṇaṃ⁷ passāmi edisaṃ, 182.
6. Ugghaṭṭapādo⁸ tasito kiso dhamanisanthato
chāto ātattarūpo⁹ si, kuto nu tvaṃ¹⁰ agacchasi¹¹, 183. 10
7. Duddasī appakāro si dubbhaṇṇo bhīmadassano¹²,
janetti yāpi te mātā na taṃ iccheyya passitum, 184.
8. Kiṃ kammam akara¹³ pubbe, kaṃ avajjhaṃ aghātayi¹⁴,
kibbisam yaṃ karitvāna idaṃ dukkhaṃ upāgamīti. 185.

Tattha Bārāṇasā¹⁵ ti Bārāṇasiyaṃ, mittāmaccaparibbūḷho ti 15
mittehi ca dāḥabhattihi amacehi parivuto, Migāciraṇ¹⁶ ti evaṇṇamakaṃ
uyyānaṃ, setaṃ ti setakuṭṭhena setaṃ kabarakuṭṭhena citraṃ¹⁷ pabhinna
kaṇḍūyanakilāsakuṭṭhena¹⁸ kilāsinam vedanāmattaṃ¹⁹ kadalipaṇṇe nipannaṃ²⁰
addasa, viddhastaṃ kuviḷāraṃ vā 'ti vaṇamukhehi patantena²¹ maṇṣena
viddhastaṃ supupphitakuviḷārasadisāṃ²². kisaṃ ti ekacesu padasesu aṭṭhi- 20
cammamattasāriraṃ²³ sirājālasantharaṃ²⁴, vyamhito²⁵ ti bhīto vimhaya-
puppo²⁶ vā, yakkhānaṃ ti yakkhānaṃ antare tvaṃ katarayakkho nāma 'ti,
vaṭṭhanāvalisaṃkāsa²⁷ ti piṭṭhikaṭṭhāne²⁸ āvūṇitvā ṭhāpitā vaṭṭhanāvali-
sadisā²⁹, aṅgā ti kālapabbavallisadisāni³⁰ te aṅgāni, nāṇṇaṃ ti aññaṃ purisaṃ
ca³¹ edisaṃ na passāmi, ugghaṭṭapādo³² ti rajokinnapādo, ātattarūpo³³ 25
ti sukkhasārīro, duddasīti dukkhena passitabbo, appakāro sīti sarirappa-
kārahito, dussanṭhāno sīti attho, kiṃ kammaṃ akaraṃ³⁴ ti ito pubbe kiṃ
kammaṃ akara³⁵, akāsīti attho, kibbisā³⁶ ti dāruṇakammaṃ.

Tatoparaṃ brāhmaṇo āha:

9. Taggha te ahaṃ akkhissaṃ yathāpi kusalo tathā, 30
saccavādīm hi³⁴ lokasmiṃ pasaṃsant' idha paṇḍitā. 186.

¹ Bā ko-. ² Ck avañca. ³ Bā byamitto. ⁴ Bā -raṃ. ⁵ so Ck; C^o vaṭṭhatā-
vali-, Bā vaṭṭanā-, Bā vaḍḍhana-. ⁶ Bā kālapuḍbā. ⁷ Bā nāṇṇaṃ. ⁸ Bā ug-
ghaṭṭha-. ⁹ Ck ātattā-, Bā āditta-. ¹⁰ Ck Bā tvaṃ. ¹¹ Bā kuto si kattha
gacchasi. ¹² Ck hima-, Bā bhimm-. ¹³ Bā -raṃ. ¹⁴ Ck -si, Bā aghātayi. ¹⁵
Bā -syan. ¹⁶ Bā migājīnan. ¹⁷ Bā vici-. ¹⁸ Bā kaṇḍupharanaki-. ¹⁹ Bā -nap-
pattaṃ. ²⁰ C^o tipa-, Bā nippa-. ²¹ Bā paggharaṇ-. ²² Bā puppitaṃ ko-. ²³
C^o Bā -mattaṃ-. ²⁴ Ck -santhavaṃ, C^o -santhavaṃ corr. to -santhataṃ, Bā
sīrajālasapataṃ. ²⁵ Bā by-. ²⁶ Bā vimhayamāpanno. ²⁷ so Ck; C^o vaṭṭhatāvali-,
Bā vaṭṭanāvali-. ²⁸ Bā piṭṭhikaṇḍukathāne. ²⁹ Ck kālāvalli-, C^o kāḷāpavalli-.
³⁰ Bā -saṃ, omitting ca-. ³¹ Bā attita-, B^o āditta-. ³² so all three MSS. for
-rā? ³³ Bā -raṃ. ³⁴ Ck -dīmhi, Bā -dī hi.

10. Eko caram gogaveso mūlho¹ accasarim vane
araññe iriṇe² vane³ nānakuṇjarasevite. 187.
11. Vālamigānucarite vippanattho⁴ 'smi kānane,
acarim tattha sattāham khuppiāsāsamappito. 188.
- 5 12. Tattha tindukam addakkhim visamatthabubhukkhito
papātam abhilambantam sampannaphaladhārinam. 189.
13. Vātasītāni bhakkhesim, tāni ruccimsu me bhusam,
atitto⁴ rukkhām āruhim⁵, 'tattha hessāmi āsito'. 190.
14. Ekam me bhakkhitam āsi dutiyam abhipatthitam,
10 tato sā bhañjatha⁶ sākhā chinnā pharasunā viya. 191.
15. So 'ham sahā va sākhāhi uddhapādo⁷ avamsiro
appatitthe anālame giriduggasmi pāpataṃ. 192.
16. Yasmā ca vāri gambhīram tasmā na samabhajjisam⁸,
tattha sesim nirānando anūnā dasa rattiyo. 193.
- 15 17. Ath' ettha kapi-m-āgañchi⁹ gonaṅgulo¹⁰ daricaro
sākhā [hi] sākhām vicaranto¹¹ khādamāno dumapphalam,
so maṃ disvā kisaṃ paṇḍum kāruṇṇam akaram¹² mayi: 194.
18. Ambho ko nāma so ettha evaṃ dukkhena aṭṭito,
manusso amanusso vā attānam me pavedaya. 195.
- 20 19. Tass' añjalim paṇāmetvā idam vacanam abravim:
manusso 'ham vasaṃ patto, sā me n' atthi ito gati,
tam vo¹³ vadāmi: bhaddam vo¹³, tvaṃ ca me saraṇam bhava¹⁴. 196.
20. Garusilam¹⁵ gahetvāna vicari pabbate kapi,
silāya yoggaṃ katvāna nisabho etad abravi: 197.
- 25 21. Ehi me piṭṭhim āruya gīvaṃ gaṇhāhi bāhuhi¹⁶,
ahan tam uddharissāmi giriduggato vegasā. 198.
22. Tassa tam vacanam sutvā vānarindassa sirimato
piṭṭhim āruya dhīrassa gīvaṃ bāhāhi aggahim. 199.
23. So maṃ tato samuṭṭhāsi tejasī¹⁷ balavā kapi
30 vihañṇamāno kicchena giriduggato vegasā. 200.
24. Uddharitvāna maṃ santo nisabho etad abravi:
imgha maṃ sanma rakkhassu, passupissam¹⁸ muhuttakam¹⁹. 201.

¹ Ck -e, Cs -a. ² Cks iriṇe, Bā iriṇe. ³ Ck vicīṇe, Cs vicīṇe. ⁴ Bā atitto.
⁵ Bā āruhi. ⁶ Cks bhajjitā. ⁷ Bā uddham-. ⁸ Bā sampapajjiyam. ⁹ Ck
gañji, Bā gacchi. ¹⁰ Bā -guttho. ¹¹ so all three MSS. ¹² so all three MSS.
for -rā? ¹³ Bā te. ¹⁴ Ck -vaṃ, Cs -ve. ¹⁵ Ck Bā silam. ¹⁶ Cks -hāhi. ¹⁷
Ck terasī, Bā tejasī. ¹⁸ Cks passa-, Bā pasu-. ¹⁹ Bā -tti.

25. Sihavyagghā¹ ca dīpi² ca acchako kataracchayo
te mañ pamattam himseyyūṃ, te tvañ disvāna³ vāraya. 202.
26. Evam me paritātūna⁴ passupi so muhuttakam:
tadāhañ pāpikam dīṭṭhiñ paṭilacchiñ ayoniso: 203.
27. Bhakkho ayañ manussānañ yathā c' aññe vane migā,
yañ nūñ imañ vadhivāna chāto khādeyya vānarañ. 204. 5
28. Āsito⁵ ca gamissāmi mañsam ādāya sambalañ,
kantārañ nittharissāmi, pātheyyam me bhavissati. 205.
29. Tato silaṃ⁶ gahetvāna matthakam sannitālayiṃ⁷,
mama hatthakilantassa⁸ pahāro dubbalo abu. 206. 10
30. So ca vegen' udappatto⁹ kapi ruhiramakkhito
assupunñehi nettehi rodanto mañ udikkhati: 207.
31. Māyyo¹⁰ mañ kari¹¹, bhaddan te, tvañ ca nāñ edisañ kari,
tvañ ca kho nāma dīghāyu¹² aññañ¹³ vāretuñ arahasi. 208.
32. Aho vata re purisa tāva dukkarakāraka¹⁴
edisā visamā duggā papātā uddhaṭo¹⁵ mayā. 209. 15
33. Anīto¹⁶ paralokā va dubbheyyaṃ¹⁷ mañ amaññatha,
tañ tena¹⁸ pāpadhammena¹⁹ pāpañ pāpena cintitañ. 210.
34. Mā²⁰ h' eva tvañ adhammaṭṭha vedanañ kaṭukañ phusi,
mā h' eva pāpañ kammantañ phalañ veḷuñ va tañ²¹ vadhi. 211. 20
35. Taya me n' atthi vissāso, pāpadhammañ amaññatha²²,
ehi me piṭṭhito gaccha dissamāno va santike. 212.
36. Mutto si hatthā vālānañ²³, patto si mānusiñ padañ,
esa maggo adhammaṭṭha, tena gaccha²⁴ yathāsukhañ. 213.
37. Idañ vatvā giricaro rahade²⁵ pakkhalya matthakam
assūni sañpamajjitvā tato pabbatam āruhi. 214. 25
38. So 'hañ tenābhisatto²⁶ 'smi pariāhena aṭṭito²⁷,
ḍayhamānena gattena vāriñ²⁸ pātum upāgamiñ. 215.
39. Agginā viya santatto rahado ruhiramakkhito
pubbalohitasanikāso sabbo²⁹ me samapajjatha³⁰. 216. 30

¹ Bā sihā byagghā. ² all three MSS. -i. ³ Bā -ni. ⁴ Ck -tetuna, Cs -tātūna? Bā -ttātūna. ⁵ Ck āsino, Cs āsito? Bā asito. ⁶ all three MSS. sī-. ⁷ Cs -layiñ, Bā -layi. ⁸ Cs bhatta-, Bā -gatta-, B^s -gattañ-. ⁹ Bā -naduppatto. ¹⁰ Ck māyye. ¹¹ Cks omit kari. ¹² Bā dīghāvu. ¹³ Bā -e. ¹⁴ Ck -kā, Bā -rikañ. ¹⁵ Bā -to. ¹⁶ Ck ānito, Bā anito. ¹⁷ Cks dumbheyya. ¹⁸ Cks tetam. ¹⁹ Bā -kammena. ²⁰ Cks me. ²¹ Cks va kañ. ²² Cks asaññata. ²³ Ck vālā-. ²⁴ Ck -e. ²⁵ Bā ruhirañ. ²⁶ Cks tenābhisatto, Bā tenābhisitto. ²⁷ Ck aṭṭhi-, Bā aṇḍito. ²⁸ Bā -i. ²⁹ Cks -e. ³⁰ all three MSS. sammap-.

40. Yāvanto udabindūni kāyasmim nipatiṃsu me
tāvanto gaṇḍū¹ jāyetha addhabeluvasādisā². 217.
41. Pabbinnā paggharimṃsu me³ kuṇapā pubbalohitā,
yena yen' eva⁴ gacchāmi gāmesu nigamesu ca 218.
- 5 42. Daṇḍahatthā nivārenti itthiyo purisā ca maṃ:
okkitā⁵ pūṭigandhena māssu orena-m-āgamā⁶. 219.
43. Etādisaṃ idaṃ dukkhaṃ sattavassāni dāni me
anubhomi sakaṃ kammaṃ pubbe dukkatam attano. 220.
44. Taṃ vo vadami bhaddaṃ vo yāvant' ettha samāgatā: (Dhp. v. 337.)
māssu mittānaṃ dubbhittho⁷, mittadubbho⁸ hi pāpako. 221.
- 10 45. Kuṭṭhī kilāsī bhavati yo mittānaṃ idha⁹ dubbhati,
kāyassa bhedaṃ mittaddu¹⁰ nirayaṃ [so] upapajjati. 222.

- Tattha kusalo ti yathā cheko kusalo katheti¹¹ tathā¹² kathessāmi, go-
gaveso ti natthagone¹³ gavesanto, accasarin ti manussapathaṃ atikkamitvā
- 15 Hīmavantaṃ pāvisim, araṇṇe ti arājake¹⁴ suṇṇe, iriṇe¹⁵ ti sukkhakantāre,
vicine¹⁶ ti vititte¹⁷, vippanatṭho ti maggamūḷho, bubhukkhitō ti saṇ-
jātabubhukkho chātājḥatto, papātamabbhilaṃbantaṃ ti papātaabhimukhaṃ¹⁸
olambantaṃ, sampānaphaḷadhārin ti madhuraphaladhārināṃ, vātasitānī ti
paṭhamāṃ tāva vātapatitāni khādim¹⁹, tattha²⁰ hessāmīti tasmim rukkhe
- 20 subhito bhavissāmīti ārūḷho 'mhi, tato sā²¹ ti tassa abhipatthitassa atthāya
hatthe pasārite sā mayā abhirūḷhasākhā²² pharasunā chinnā viya abhañjatha²³,
anālambe ti ālambitaṭṭhānarahite²⁴, giriduggasmin ti girivisame, sesin
ti sayito 'mhi, kapimāgañchīti²⁵ kapi āgacchi²⁶, gonaṅgulo²⁷ ti gunnaṃ²⁸
naṅguṭṭhasadisaṇaṅguṭṭho, gonaṅguṭṭho²⁹ ti pi pātho, gonaṅgulīti pi paṭhanti,
- 25 akaraṃ mayīti akari mayi, ambho ti maharāja so kapiṛajā tasmim Nara-
kapapāte³⁰ mama udakapothanasaddaṃ sutvā maṃ ambho ti ālapitvā ko
nāma³¹ so ti puechi, vasappatto ti vyasanaṃ patto³², papātassa vasam
patto³³ ti attho, bhaddaṃ³⁴ vo³⁵ ti tasmā tumhe vadāmi: bhaddaṃ tum-
hākaṃ hotu, garusilan ti maharāja so kapiṛajā mayā evaṃ vutte mā bhūyīti
- 30 maṃ assāsetvā paṭhamāṃ tāva garuṃ silaṃ³⁶ gahetvā yoggaṃ karonto pabbate

¹ Bds gaṇḍu, Cks anu. ² Bā adha-. ³ Cks omit me. ⁴ Bā yena ca. ⁵ Ck osakkhitā, Cs osakkitā. ⁶ Ck oṇemāgamāṃ, Cs oṇeṇa-, Bā orena āmāha. ⁷ Bā dubbhi-. ⁸ Cks -dubho. ⁹ so alḥ three MSS. ¹⁰ Bā -dubbhi. ¹¹ Bā -si. ¹² Bds add vo. ¹³ Bds natṭhe-. ¹⁴ Bā araṇṇe ti rājake, Cks āraṇṇake ti arājake. ¹⁵ Ck irino, Cs irine, Bds irane. ¹⁶ so Cs; Ck -ṇe, Bā vivane. ¹⁷ Cks vicitte. ¹⁸ Bā -tābhī-. ¹⁹ Bā omits khā-. ²⁰ Cks omit tattha. ²¹ Bds sākha. ²² Bā -hā sākha. ²³ Ck abhijja, Cs abhijjatha, Bā abhañcatha-. ²⁴ Bds ālambitabba-. ²⁵ Ck -gacchiti, Cs -gañjīti? Bā -gacchiti. ²⁶ Ck āgacchi, Cs āgañji? ²⁷ Bā gonaṅguṭṭho. ²⁸ Ck gunnā, Cs gunṇa. ²⁹ Bā omits go-. ³⁰ Bā -ke-. ³¹ Cks -mo. ³² Cks panno. ³³ Bā omits va. ³⁴ Cks bhaddaṃ. ³⁵ Bds bhaddante. ³⁶ Ck Bā sī-.

vicari, nisabho ti purisanisabho uttamavānarindo papātata¹ t¹hatvā mañ
 etad² abravi, bāhu³hīti³ dvīhi bāhāhi mama gīvañ sugahitañ gañhi⁴, vegasā
 ti vegena, sirīmato ti paññāvantassa, aggahin, ti saṭṭhihatthañ Narakapa-
 pātāñ⁵ vātavegena otaritvā⁶ udakapiṭṭhe t¹hitassa ahañ vegena piṭṭhiñ abhirū-
 hitvā ubhohi bāhāhi gīvañ aggahesiñ, vihaññamāno ti kilanto, kiechenā⁵
 'ti dukkhena santo paṇḍito athavā parisanto kilamanto, rakkhassū 'ti ahañ
 tañ uddharanto va⁷ kilanto⁸ muhuttañ vissamanto passupissañ tasmā mañ⁹
 rakkhābhi¹⁰, yathā c' aññe¹⁰ vane migā ti sīhādhi¹¹ aññe pi ye imasmīñ
 thāne¹² vālamigā, pāliyañ pana acchako¹³ kataracchayo ti likhanti, pari-
 tātūnan¹⁴ ti mahārāja evaṃ¹⁵ so kapiṭṭhā mañ attano parittāṇaṃ katvā¹⁶
 muhuttañ passupi ayonisomanasikārena, bhakkho ti khādibbayuttako, āsīto
 ti dhāto¹⁶ suhito, sambalan ti pātheyyañ, matthakañ sannitālayin¹⁷
 ti tassa vānarindassa matthakañ pahariñ¹⁸, sannitālayin¹⁹ ti pi pāṭho, dub-
 balo ahū 'ti na balavā āsi²⁰ yathādhippāyañ na agamāsi, vegena²¹ 'ti mayā
 pahaṭapāsāṇavegena²¹, udappatto²² ti utt¹hito, māyyo²³ ti tena mittadūbhi-
 purisena²⁴ silāya paviddhūya²⁵ mahācammañ chijjivā²⁶ olambi, ruhirañ pag-
 ghari, M. vedanamatto²⁷ cintesi: imasmīñ thāne añño²⁸ n' atthi, idañ bhayañ
 imañ²⁹ purisañ nissāya uppannan ti so maraṇabhayaḥ hito olambantañ camma-
 vaṭṭiñ³⁰ hatthena gahetvā uppatitvā sākhañ abhiruyha tena pāpēna saddhiñ
 sallapanto māyyo²³ man ti ādim āha, tattha māyyo²³ mañ bhaddante ti mā²⁰
 ayyo³¹ mañ bhaddante ti³² tañ nivāreti, tvañ nāma evaṃ mayā papātā uddhato¹¹
 edisañ pharusakammañ mayi kari aho te ayuttañ katan ti, aho vatā 'ti gara-
 hanto evaṃ āha, tāva dukkarakārakā³³ 'ti mayi aparajjanena atidukkata-
 kammakāraka, paralokā vā 'ti paralokato viya ānito, dūbhēyya³⁴ ti dūbbhi-
 tabbañ vadhitabbañ, vedanañ kaṭukan ti evaṃ sante pi tvañ adhammaṭṭha²⁵
 yādisa³⁵ ahañ phusāmi edisañ³⁶ vedanañ kaṭukañ mā phusi, tañ pāpa-
 kammañ phalañ veḷuñ va tañ mā vadhi ti mañ mahārāja piyaputtakañ viya
 anukampi, atha nañ ahañ etad avocañ: ayya mayā katañ dosañ hadaye³⁷ mā
 kari, mā mañ asappurisañ evarūpe araññe mārayi³⁸, ahañ disāmūlho maggañ
 na jānāmi, attanā katakammañ³⁹ mā⁴⁰ nāsetha, jīvitadānañ me detha, araññā³⁰
 nīharitvā manussapathe⁴¹ t¹hapethā 'ti evaṃ vutto so mayā saddhiñ sallapanto
 tayi me n' atthi viśāso ti ādim āha, tattha tayi ito paṭṭhāya mayhañ tayi

¹ Bds pabbatapapāte. ² Bd etañ. ³ all three MSS. bāhāhīti. ⁴ Cks -a. ⁵ Bd -te. ⁶ Cks notaritvā. ⁷ Bd omits va. ⁸ Bd kilamanto. ⁹ Bs nañ. ¹⁰ Cks yo cevaññe. ¹¹ so all three MSS. ¹² Bd vane. ¹³ Cks acchā-. ¹⁴ Ck -tātun, Bd parittānā. ¹⁵ Bd omits e-. ¹⁶ Bd khādito. ¹⁷ Ck -tālayin, Bd -tālayin. ¹⁸ all three MSS. -ri. ¹⁹ Cks -tālayin, Bd -tālan. ²⁰ Bd asi. ²¹ Bd pahita-. ²² Cks udapa-. ²³ Ck māyye. ²⁴ Ck -dubhi-, Cs -dūbhī, Bd -dubbhi-. ²⁵ Bd pavithāya. ²⁶ Bd bhijjivā. ²⁷ Bd -ppatto. ²⁸ Bd -e. ²⁹ Bd omits i-. ³⁰ Bds cammabandhañ. ³¹ Ck Bd -e. ³² Bd omits mā - - ti. ³³ Cks -rikā. ³⁴ Bd dubbh-. ³⁵ Bds adds vedanañ. ³⁶ Bd id-. ³⁷ Cks omit dosañ hadaye. ³⁸ Bd mā nassa. ³⁹ Bd katañ-. ⁴⁰ so all three MSS. for mā mañ? ⁴¹ Bd -añ.

vissāso n' atthi, ehīti bho purisa ahañ tayā saddhīm magge na gamissāmi
 tvañ pana ehi mama piṭṭhito avidūre dissamānasarīro va gaccha ahañ ruk-
 khaggen' eva¹ gamissāmi, mutto sīti atha mañ so mahārāja araṇṇā niharitvā
 bho purisa mutto si vālamigānañ hatthā², patto si mānusiñ padan ti
 5 manussupacārañ³ āgato si, esa te maggo etena gacchā 'ti āha. giricaro ti
 giricārivānaro, pakkhalyā 'ti dhovivā, tenābhisatto ti so ahañ mahārāja
 tena vānarena abhisatto pāpakamme parīpate⁴ tenābhisatto⁵ 'smiti maññamāno
 evam āha, aṭṭito⁶ ti upadduto, upāgamin ti ekañ rahadañ upagato 'smi,
 samapajjathā⁷ 'ti jāto evarūpo hutvā upaṭṭhāsi, yāvanto ti yattakāni,
 10 gaṇḍū⁸ jāyethā 'ti gaṇḍā jāyīṃsu, so kira pipāsāñ sandhāretuñ asakkonto
 udakañjalīñ ukkhipitvā⁹ thokañ pivitvā sesañ sarīre siñci¹⁰, ath' assa tāvad
 eva udabindugajānāya addhabeluvapakkapamāpā¹¹ gaṇḍā utṭhahīṃsu, tasmā
 evam āha, pabbhinnā ti te gaṇḍā tañ divasañ eva bhijjivā kuṇapā¹² pūti-
 gandhikā hutvā pubbalohitāni paggharīṃsu, yena 'ti yena¹³ maggena, okkhitā¹⁴
 15 ti¹⁵ pūtigandhena okkhipā parikkhitā¹⁶ parivāritā. māssu orena āgamā ti¹⁷
 duṭṭhasatta orena māssu āgamā, amhākañ santikañ mā āgamāsi¹⁸, evaṃ vadantā
 nivārenti¹⁹ attho, dāni me ti mahārāja tato paṭṭhāya idāni sattavassāni mama
 ettakañ kālāñ sakakammañ anubhomī, itī so attano mittadūbbhikammañ²⁰
 vitthāretvā mahārāja mañ yeva oloketvā evarūpañ kammañ na kenaci kattabban
 20 ti vatvā tañ vo ti ādim āha, tattha tañ ti tasmā yasmā evarūpañ kammañ
 evaṃ dukkhavipākañ tasmā ti attho, kuṭṭhī kilāsī bhavati yo mittānañ idha
 dubbhatī kāyassa bhedā mittaddu²¹ nīrayañ so upapajjati²² ayañ abhisam-
 buddhagāthā, bhikkhave yo idha imasmiñ²³ loke mittānañ dubbhatī hīmsati
 so evarūpo hoti²⁴ attho.

25 Tassāpi purisassa raṇṇā saddhīm kathentassa kathentass'
 eva paṭhavi vivaram adāsi, tañ khaṇaṃ nēva cavitvā avācimhi
 nibbatto. Rājā tasmiñ paṭhaviñ pavitṭhe uyyānā nikkhamitvā
 nagarañ pavitṭho.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto mayhañ
 30 silaṃ²⁵ pavijjhi²⁶ yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā mittadūbbhipuriso Deva-
 datto ahoṣi, kapiṛājā ahañ evā“ 'ti. Mahākapijātakaṃ.

¹ Bā -ggeheva. ² Cks hattha. ³ Bā adds patto. ⁴ Bā -to. ⁵ Cks tena satto.
⁶ Cks atthi-, Bā añḍi-. ⁷ Cks sammapp-. ⁸ Cks andu, Bā gaṇḍu. ⁹ Cks
 udakañjalīñ-, Bā udakañcalikkhipitvā. ¹⁰ Bā -cati. ¹¹ Bā adhabelupakka-. ¹²
 Cks -pa. ¹³ Bā repeats yena. ¹⁴ Ck okkhitā. ¹⁵ Cks add okkhitā. ¹⁶ Ck
 -kkhata. Cks -kkhita, Bā -kkhitā. ¹⁷ māssu - - ti wanting in Cks. ¹⁸ Bā -siti.
¹⁹ Cks -retitī. ²⁰ Bā attanā dubbhi-. ²¹ Bā -dubbhi. ²² all three MSS.
 uppa-. ²³ Bā omits im-. ²⁴ Cks ahoṣitī. ²⁵ all three MSS. silaṃ. ²⁶ Bā
 pativijjhi, cfr. Dh. p. 279.

7. Dakarakkhasajātaka.

Sace vo vuyhamānānan ti. Dakarakkhasajātakaṃ. Tam
sabbam Mahāummaggajātake āvibhavissati. Dakarakkhasa-
jātakaṃ.

8. Paṇḍarajātaka.

5

Vikiṇṇavācan ti. Idam S. J. v. musāvādam katvā Deva-
dattassa paṭhavipavesanam ā. k. Tadā hi S. bhikkhūhi tassa
avaṇṇe kathite „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto musā-
vādam katvā paṭhavim pavittṭho yevā" 'ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. pañcasatavāṇijā nāvāya samuddam pakkhan- 10
ditvā sattame divase 'atīradassaniyāya nāvāya samuddapittṭhe
bhinnāya ṭhapetvā ekaṃ avasesā macchabhattā¹ ahesum. Eko
pana vātavasena² Karambiyapaṭṭanam nāma pāpuṇi, so sa-
muddato uttaritvā naggabhoggo tasmim paṭṭane³ bhikkhāya
cari. Tam enaṃ manussā „ayaṃ samaṇo apiccho santuttṭho“ 15
ti sambhāvetvā sakkāram karimsu. So „laddho me jiviko-
pāyo“⁴ ti tesu nivāsanapāpuraṇaṃ⁵ dadantesu⁶ pi na icchi⁷.
Te „n' atthi ito uttarim appiccho samaṇo“⁸ ti bhiyyo bhiyyo
pasīditvā tassa assamapadam katvā tattha naṃ vāsesum⁹.
So karambiyaacelo⁹ ti paññāyi. Tassa tattha vasantassa 20
mahālābhasakkāro udapādi, eko nāgarājāpi 'ssa supaṇṇarājā
ca upaṭṭhānam āgacchanti, tesu nāgarājā nāmena Paṇḍaro
nāma. Ath' ekadivasam supaṇṇarājā tassa santikaṃ gantvā
vanditvā ekamantaṃ nisinno evam āha: „bhante amhākaṃ
ñātakā nāge gaṇhantā bahu vinassanti, etesaṃ nāgānaṃ 25
gaṇhananiyāmaṃ¹⁰ mayam na jānāma¹¹, gūyhaḥkaraṇaṃ¹¹ kira
nesaṃ atthi, sakkheyyātha¹² nu kho tumhe ete piyāyamānā¹³

¹ Bds macchakacchapabhakkhā. ² Bā -vegena. ³ Bā adds neva. ⁴ Bā -topāyo.

⁵ Bā -pārappanāṃ. ⁶ Bā dentesu; ahesum eko - - - tesu wanting in Ck. ⁷

Bā icchati. ⁸ Bā vāsāpesum. ⁹ Bā -biyam acelo, Cks -biyavelo. ¹⁰ Bā -tani-

yāmaṃ. ¹¹ Cks gūyhaṃ-. ¹² Bds sakkheyyātha. ¹³ Bā piyāmanā.

viya taṃ kāraṇaṃ pucchitun“ ti. So „sādhū“ 'ti sampatichhitvā supaṇṇarāje vanditvā pakkante¹ nāgarājassa āgata-kāle vanditvā nisinnaṃ nāgarājānaṃ pucchi: „nāgarāja supaṇṇā kira tumhe gaṇhantā bahu vinassanti, tumhe gaṇhantā
 5 kathaṃ gaṇhitum sakkontīti“. „Bhante, idaṃ amhākaṃ gūyaṃ² rahassaṃ, mayā imaṃ kathentena nātisaṃghassa maraṇaṃ ābhataṃ³ hotīti“. „Kiṃ pana tvaṃ āvuso 'ayaṃ⁴ aññassa kathessatīti“ evaṃsaññī hosi⁵, nāhaṃ aññassa⁷ kathessāmi, attanā⁸ pana jānitukāmatāya pucchāmi⁹, tvaṃ
 10 mayhaṃ saddahitvā nibbhayo hutvā kathehīti“. Nāgarājā „kathemi bhante“ ti vanditvā pakkāmi. Punadivasam¹⁰ pi pucchi, tadāpi 'ssa na kathesi. Atha naṃ tatiyadivase āgantvā nisinnaṃ nāgarājānaṃ „ajja tatiyo divaso, mama pucchantassa kimatthaṃ na kathesīti“. „Tumhe aññassa
 15 ācikkhissathā 'ti bhayena bhante“ ti. „Kassaci na kathessāmi, nibbhayo kathehīti“. „Tena hi bhante aññassa mā kathayitthā“ 'ti paṭiññaṃ gahetvā „bhante mayaṃ mahante mahante pāsāṇe gilitvā bhāriyā hutvā nipajjitvā supaṇṇānaṃ āgamanakāle mukhaṃ nibbāhetvā dante vivaritvā supaṇṇe ḍasitum
 20 gacchāma¹¹, te āgantvā amhākaṃ sīsaṃ gaṇhanti, tesāṃ amhe garubbhāre hutvā nipanne uddharitum vayamantānaṃ¹² ñeva udakaṃ ottharati, te anto udake yeva maranti, iminā kāraṇena bahū supaṇṇā vinassanti, tesāṃ amhe gaṇhantānaṃ kiṃ sīsenā gahitena, bālā naṅgutthe¹³ gahetvā amhe hetthā-
 25 sīsake¹⁴ katvā gahitagocaraṃ¹⁵ mukhena chaḍḍāpetvā lahuke katvā gantum¹⁶ sakkontīti“. Iti so attano rahassakāraṇaṃ tassa dussīlassa kathesi. Atha tasmiṃ pakkante supaṇṇarājā āgantvā karambiyaacelakaṃ¹⁷ vanditvā „kiṃ bhante pucchitaṃ te nāgarājassa gūyakāraṇaṃ¹⁸ ti āha. So

¹ Ck pakkhante. ² Bđ gūya. ³ Bđ ahataṃ, Cks āvāṭaṃ. ⁴ Bds ahaṃ. ⁵ Bđ kathissāmi, B° kathissanti. ⁶ Bds ahoṣīti. ⁷ Bđ aññāṃ. ⁸ Bđ -no. ⁹ Cks pucchi. ¹⁰ Bđ -se. ¹¹ Bđ icchāma. ¹² Bđ vāyamaṇa. ¹³ Bđ -ena. ¹⁴ Bđ sīse. ¹⁵ Ck -ti, Bđ gahitaṃ. ¹⁶ Cks add na. ¹⁷ Bđ -laṃ. ¹⁸ Cks gūyaṃ-.

„āma āvuso“¹ ti vatvā sabbaṃ tena kathitaniyāmen' eva
kathesi. Tam sutvā supaṇṇo „nāgarājena ayuttaṃ kataṃ“²,
ñātīnaṃ nāma nassananiyāmo parassa na³ kathetabbo, hotu
ajja mayā supaṇṇavātaṃ⁴ katvā paṭhamam eva⁵ eva gahe-
tum vaṭṭatīti“ so supaṇṇavātaṃ katvā Paṇḍaranāgarājānaṃ⁶
naṅguṭṭhe⁶ gahetvā hetthāsīsakam⁷ katvā gahitagocaraṃ⁸
chaddāpetvā uppatitvā ākāsaṃ pakkhandi. Paṇḍarako⁹ ākāse
hetthāsīsakam olambanto „mayā va“¹⁰ mama dukkhaṃ ābha-
tan“ ti paridevanto āha

1. Vikiṇṇavācam anigūḷhamantaṃ¹¹ 10
asaññataṃ aparicakkhitāraṃ¹²
bhayaṃ tam anveti¹³ sayam abodhaṃ¹⁴
nāgaṃ yathā Paṇḍarakaṃ supaṇṇo. 223.
2. Yo guyhamantaṃ parirakkhaneyyaṃ¹⁵
mohā naro saṃsati bhāsamāno¹⁶ 15
taṃ bhinnamantaṃ bhayaṃ¹⁷ anveti khippaṃ
nāgaṃ yathā Paṇḍarakaṃ supaṇṇo. 224.
3. Nānumitto garuṃ¹⁸ atthaṃ guyhaṃ vedetum arahati
sumitto ca asambuddhaṃ sambuddhaṃ vā¹⁹ anattavā. 225.
4. Vissāsaṃ āpajjim²⁰ ahaṃ: acelo 20
samaṇo ayaṃ sammato bhāvitatto,
tassāhaṃ akkhiṃ vivariṃ guyhaṃ atthaṃ²¹,
ātītamatto kapaṇo²² rudāmi. 226.
5. Tassāhaṃ paramaṃ brahme guyhaṃ²³
vācam h' imaṃ nāsakkhi saṃyametuṃ, 25
tappakkhato hi bhayaṃ āgataṃ mama,
ātītamatto kapaṇo²² rudāmi, 227.

¹ Bā karananti āmāvuso. ² Bā ak-. ³ Bā omits na. ⁴ Bā -vākaṃ. ⁵ Bā etam. ⁶ ti vatvā - - - naṅguṭṭhe wanting in Ck. ⁷ Bā sīsaṃ. ⁸ Ck -te-. ⁹ Ck -ra, Bā -ro. ¹⁰ Bā omits va. ¹¹ Bā -guyha-. ¹² Bā aparirakkhi-. ¹³ Ck's anve. ¹⁴ Ck akkho-, C's akho-. ¹⁵ Bā -rakkheyyaṃ. ¹⁶ Bā hā-. ¹⁷ so all three MSS. for bhay'/? ¹⁸ Bā guru. ¹⁹ Ck's ca. ²⁰ Bā -i. ²¹ Ck Bā guyhamattaṃ, C's guyhamattaṃ for guyhatthaṃ? ²² Bā's -paṇ. ²³ so all three MSS. for tassāha brahme paramaṃ guyhatthaṃ?

6. Yo ve naro suhadam maññamāno
guyham attham sāmsati dukkulīne'
dosā bhayā athavā rāgaratto
pallittho² bālo asaṃsayam so. 228.
- 5 7. Tirokkhavāco³ asatam pavittḥo
yo saṃgatīsu⁴-m-udīreti⁵ vākyam
āsiviso dummukho ty-āhu tam naram,
ārā⁶ arā⁷ saṃyame tādisamhā. 229.
- 10 8. Annaṃ pānaṃ kāsikaṃ⁸ candanaṃ ca
manāpittḥiyo mālamucchādanaṃ ca
ohāya gacchāmase sabbakāme,
supaṇṇa pāṇupagatā va ty-amhā 'ti. 230.

Tattha vikiṇṇavācan ti patthaṭṭavacanaṃ, anigūḷhamantaṃ² apa-
ticchannamantaṃ, asaññātan ti kāyadvārādīni rakkhituṃ asakkontaṃ, aperi-
15 cakkhitāraṇ¹⁰ ti ayaṃ mayā kathitamantaṃ rakkhituṃ¹¹ na¹² sakkhissatīti
puggalaṃ oloketuṃ upaparikkhituṃ asakkontaṃ, bhayaṃ tan¹³ ti tam imehi
catūhi aṅgehi samannāgataṃ abodhaṃ¹⁴ nippaṇṇaṃ puggalaṃ sayamkatam eva
bhayaṃ anveti¹⁵ yathā maṃ Paṇḍarakaṃ nāgaṃ supaṇṇo anvāgato ti, saṃ-
sati bhāsamāno ti rakkhituṃ asamatthassa pāpapurisassa bhāsamāno ka-
20 theti¹⁶, nānumitto ti na anumitto anuvattanamatthena¹⁶ yo mitto na hadayena
so guyham¹⁸ attham jānituṃ nārahaṭṭi¹⁹ paridevati, asambuddhan ti asam-
buddhaṃ ajānanto, appaṇṇo ti attho, sambuddhan ti sambuddhaṃ jānanto
ti attho, i. v. h.: yo pi suhadayo mitto apaṇṇo sapaṇṇo pi vā yo²⁰ anattavā
anattacaro so pi guyham vedituṃ [nārahat' evā 'ti, samaṇo ayaṃ ti ayaṃ
25 samaṇo ti ca lokasammato ti ca bhāvitatto ti ca maññamāno ahaṃ etasmiṃ
vissāsaṃ āpajjīṃ, akkhiṃ ti kathesiṃ, atītamatto ti atītattho atikkan-
tattho hutvā idāni kapaṇaṃ rudāmīti paridevati, tassā 'ti tassa acelassa
brahme ti supaṇṇaṃ ālapati, [saṃyametun ti idaṃ²¹ guyham vācaṃ ra-
hassakāraṇaṃ²² rakkhituṃ guyhituṃ²³ na²⁴ sakkhiṃ, tappakkhato hīti idāni
30 idaṃ bhayaṃ mama tassa acelassa pakkhato²⁵ koṭṭhāsato santikā āgataṃ iti
atītattho kapaṇaṃ rudāmīti, suhadan ti suhado me ayaṃ ti maññamāno.

¹ Cks -no. ² so C; Ck pallitto, Bds pallatthito. ³ Ck nirukkhā-, Cs rika-
rakkhā-. ⁴ Bā -tisu, Cks -tisa. ⁵ Bs sumu-. ⁶ Bds arā. ⁷ C arā. ⁸ Bā
-ka. ⁹ Bā -guyha-. ¹⁰ Ck parimakkhi-, Cs paricakkhi-, Bā aparirakkhi-. ¹¹
Cks add rakkhissati. ¹² Bā nā. ¹³ Bā bhayamanveti. ¹⁴ Ck akhodaṃ, Cs
akhodaṃ corr. to abo-. ¹⁵ Cks āroceti. ¹⁶ Bā kathesi. ¹⁷ Cks -mantena. ¹⁸
Cs Bā -a. ¹⁹ Bā araha-. ²⁰ Cks so. ²¹ Bā imaṃ. ²² Cks rahassaṃ-. ²³ Bds
rahituṃ o: gu-. ²⁴ Bā nā. ²⁵ Ck ra-.

dukkulīne ti akulīne¹ nīce, dosā ti etehi dosādihi kāraṇehi yo evarūpe²
 guyhaṃ saṃsati so bālo asaṃsayaṃ pallatthito³ parivattetvā patito⁴ hato yeva
 nāmā⁵ 'ti attho, tirokkhavāco ti attano⁶ vācam bhāsītukāmo⁷ tassa tirokkha-
 kattā⁸ paṭicchannavāco⁹, asataṃ pavittṭho ti asappurisānaṃ antaraṃ pa-
 vitṭho asappurisesu pariyāpanno, saṃgatisuṃ udiretṭi¹⁰ saṃgatisu udireti¹¹ 5
 yo evarūpo paresam rahassaṃ sutvā parisamajjesu asukena asukaṃ nāma
 kataṃ vā vuttaṃ vā ti vākyam udireti taṃ naraṃ āsiviso dummukho pūti-
 mukho ti āhu, tādīsamhā purisā ārā ārā¹² saṃyame dūradūrato¹³ virameyya,
 parivajjeyyā¹⁴ 'ti attho, mā lamuccchādānañcā¹⁵ 'ti mālā¹⁶ ca dībbaṃ catu-
 jātīgandhaucchādānaṃ ca¹⁷, ohāyā¹⁸ 'ti etehi¹⁹ dībbaannādayo sabbakāme ajja²⁰ 10
 mayaṃ ohāya chaḍḍetvā gamissāma, supaṇṇapaṇṇupagatāvatyamhā 'ti bho
 supaṇṇa pāṇehi upagatā va te amhe²¹ saraṇaṃ no hohīti.

Evam Paṇḍarako ākāse heṭṭhāsīsako olambanto aṭṭhahi
 gāthāhi paridevi¹⁰. Supaṇṇo tassa paridevanasaddaṃ sutvā
 „nāgarāja attano rahassaṃ acelakassa kathetvā idāni ki- 15
 matthaṃ paridevasīti“ taṃ garahitvā

- o. Ko n' idha tiṇṇaṃ garaḥaṃ upeti
 asmiṃ dha loke pāṇabhū² nāgarāja:
 samaṇo supaṇṇo athavā tav' eva,
 kiṃkāraṇā Paṇḍaraka-ggahīto ti gātham āha. 231. 20

Tattha koṇḍhā 'ti idha amhesu tīsu janesu ko nu, asmiṃ²⁰ dhā 'ti
 ettha, idhā 'ti nipātamattaṃ, asmiṃ loke ti attho, pāṇabhū ti pāṇabhūto,
 athavā tavevā 'ti udāhu tava yeva, tattha samaṇaṃ tava mā garaḥa, so hi
 upāyena taṃ rahassaṃ pucchī, supaṇṇaṃ pi mā garaḥa, ahaṃ pi tava²¹ pac-
 catthiko, Paṇḍarakaggahīto ti samma Paṇḍaraka ahaṃ kiṃkāraṇā supaṇṇena 25
 gahito ti cintetvā pana attānaṃ eva garaḥa tayā hi rahassaṃ kathentena attanā
 va attano anatto kato ti ayam ettha adhippāyo.

Taṃ sutvā Paṇḍarako itaraṃ gātham āha:

10. Samaṇo ti²² me sammatatto ahosi
 piyo ca me manasā bhāvitatto, • 30

¹ Bā akusalaje, B^s akulaje. ² Bā^s -paṇ. ³ so all three MSS. ⁴ Bā pāpito. ⁵
 Cks add yā. ⁶ Bā kathetu-. ⁷ Ck tirokatatthā, C^s tirokatattā. ⁸ Bā apaṭi-. ⁹
 Ck saṃhatisa-, C^s saṃgatisa-. ¹⁰ Bā^s arā arā. ¹¹ Bā omits dūra. ¹² all three
 MSS. -yyan-. ¹³ Cks mālāucchā-. ¹⁴ Bā -laṃ. ¹⁵ Bā^s -jātiyagandhañca-. ¹⁶
 Cks -ya. ¹⁷ Bā^s omit hi. ¹⁸ Bā amhaṃ. ¹⁹ Bā -viti. ²⁰ all three MSS.
 asmi. ²¹ Bā tava. ²² Cks hiyo.

tasmāham¹ akkhiṃ vivariṃ gūyham atthaṃ²,
atītamatto kapaṇaṃ rudāmīti. 232.

Tattha sammatatto ti so samaṇo mayhaṃ sappuriso ayan ti sammata-
bhāvo³ ahoṣi, bhāvitatto ti sambhāvitabhāvo³ ca me ahoṣi.

5 Tato supaṇṇo catasso gāthā abhāsi:

11. Na c' atthi satto amaro pathavyā,
paññāvidhā n' atthi na⁴ ninditabbā⁵,
saccena dhammena dhiyā⁶ damena
alabbham avyāharatī naro idha. 233.

10 12. Mātāpitā paramā bandhavānaṃ,
nāssa⁷ tatiyo⁸ anukampak' atthi,
tesaṃ pi gūyhaṃ paramaṃ na saṃse
mantassa bhedaṃ parisamkamāno. 234.

15 13. Mātāpitā bhaginī bhātaro ca
sabhāya vā⁹ yassa hontī¹⁰ sapakkhā
tesaṃ pi gūyhaṃ paramaṃ na saṃse
mantassa bhedaṃ parisamkamāno. 235.

20 14. Bhariyā ce purisaṃ vajjā komārī piyabhāṇinī
puttarūpayasūpetā ñātisaṃghapurakkhatā
tassāpi gūyhaṃ paramaṃ na saṃse
mantassa bhedaṃ parisamkamāno ti. 236.

Tattha amaro ti amarasabhāvo satto nāma n' atthi, paññāvidhā
natthīti nakāro padasandhikaro, paññāvidhā atthīti attho, i. v. h.: nāgarāja
loke amaro pi n' atthi, paññāvidhāpi atthi, sā aññesaṃ paññākoṭṭhāsasaṃkhātā
25 paññāvidhā attano jīvīhetu na ninditabbā ti, athavā paññāvidhā ti
paññāsadisā na¹¹ ninditabbā¹² nāma, paññājātidhammā¹³ n' atthi, taṃ
kasmā nindasīti, yesaṃ pana paññāvidhānaṃ pi na ninditabban ti pi pāṭho
tesaṃ¹⁴ ujukam eva saccenā 'ti ādisu vacīsaccena ca sucaritadhammena ca
paññāsasaṃkhātāya dhiyā¹⁵ ca indriyadamaṇa¹⁶ alabbhaṃ dullabhaṃ attha-
30 samāpattiphalanibbānasaṃkhātā¹⁷ pi¹⁸ viśesaṃ avyāharatī¹⁹ āvahatī taṃ

¹ Bā tassā-. ² so all three MSS. for gūyhatthaṃ? ³ Cks -tasabhāvo. ⁴ Cks
omit na. ⁵ Cks nandi-. ⁶ Cks viyā, Bā dhītiyā for dhīcā, Bā dhītiyā. ⁷ Bā
nassa. ⁸ Bā tiyo; read na assatacco? ⁹ Cā sabhāvā, Bā sahāvā. ¹⁰ all three
MSS. -i. ¹¹ Ck omits na. ¹² Ck nandi-. ¹³ Ck aññāchātīdhammā, Bā aññā-
dhammajāti. ¹⁴ Cks tejasā. ¹⁵ Cks viyā, Bā dhītiyā, Bā vīthiyā. ¹⁶ Bā
-dhammena. ¹⁷ Bā -pattimaggaphala-. ¹⁸ Cks hi. ¹⁹ Bā abyā-.

nippādeti¹ naro idha, tasmā nārahasi² acelam nindituṃ, attānam eva garaḥa,
 acelena hi attano paññāvantatāya³ upāyakusalatāya taṃ⁴ vañcetvā tvaṃ⁵ ra-
 hassaṃ gūḷhamantaṃ⁶ pucchito ti attho, paramā ti ete ubho bandhavānaṃ
 uttamabandhavā nāma, nāssa⁷ tatiyo ti assa puggalassa mātā, itūhi añño
 tatiyo satto anukampako nāma u' atthi mantassa bhedaṃ parisamkamāno 5
 paṇḍito, tesam mātāpitunnam pi paramaguyhaṃ na saṃseyya, tvaṃ pana
 mātāpitunnam pi akathetabbaṃ acelassa kathesi ti attho, sabhāya⁸ vā ti suba-
 dayamittā vā, sapakkhā⁹ ti petteyyamātulapituechāmātuechādayo samāna-
 pakkhā nārayo¹⁰, tesampīti nesaṃ¹¹ pi nātimittānaṃ na katheyya, tvaṃ
 pana¹² acelakassa kathesi, attano va kujjhassū 'ti dīpeti, bhariyā vā¹³ ti 10
 komārī piyabhāṇinī¹⁴ puttehi ca rūpena ca yasena ca upetā evarūpā bhariyāpi
 ce¹⁵ ācikkhāhi me tava guyhaṃ ti vadeyya tassāpi na saṃseyya.

Tatoparā¹⁶:

13. Na guyhaṃ atthaṃ vivareyya rakkheyya naṃ yathā nidhiṃ,
 na hi pātukato sādhu guyho¹⁷ attho pajānatā¹⁸. 237. 15
 16. Thiyā¹⁹ guyhaṃ na saṃseyya amittassa ca paṇḍito
 yo cāmisenā²⁰ saṃbhīro²¹ hadayatthe no ca yo naro. 238.
 17. Guyhaṃ attham asambuddhaṃ sambodhayati yo naro
 mantabhedabhayā tassa dāsabhūto titikkhati. 239.
 18. Yāvanto purisass' atthaṃ guyhaṃ jānanti mantinaṃ 20
 tāvanto tassa ubbegā, tasmā guyhaṃ na vissaje²². 240.
 19. Vivicca bhāseyya divā rahassaṃ,
 rattiṃ giraṃ nātiavelaṃ pamuñce,
 upassutikā hi suṇanti mantaṃ,
 tasmā manto khippam upeti bhedaṃ ti 241. 25
- pañca gāthā Ummaggajātaka Pañcapaṇḍitapañhe āvibhavissanti²³.

Tatoparāsu:

20. Yathāpi assa²⁴ nagaraṃ mahantaṃ
 ālārakaṃ²⁵ āyasaṃ Bhaddasālaṃ

¹ Ck Bā nippā-. ² Bā nārahasi. ³ Bā paññāvantatāya. ⁴ Bā omits taṃ. ⁵ Cks
 omits tvaṃ. ⁶ Bā guyha-. ⁷ Bā nassa. ⁸ all three MSS. sabhāya. ⁹ Cks saparikkhā.
¹⁰ Cs Bā nāti-. ¹¹ Bā ete-. ¹² Cs adds mātāpitunnampi akathetabbaṃ. ¹³
 Bā ce. ¹⁴ Bā adds ti. ¹⁵ Cks me. ¹⁶ Bā adds āha. ¹⁷ Ck -aṃ. ¹⁸
 Bā -to. ¹⁹ Cks piyā, Bā tiyā. ²⁰ Cs -naṃ. ²¹ all three MSS. -hi-. ²² Bā
 vissaje. ²³ Cks -ssati. ²⁴ Bā aya. ²⁵ Bā advār-.

samantakhātāparikhāupetaṃ

evam pi me te idha guyhamantā. 242.

21. Ye guyhamantā avikinnavācā

daḥhā sadatthesu narā dujivhā¹

5 ārā amittā vyavajanti tehi

āsivisā vā-r-iva sattusaṃghā² ti dvīsu gāthāsu. 243.

Bhaddasālan ti āpāpādīhi³ sālādīhi sampannaṃ, samantakhātā-
parikhāupetan ti samantakhātāhi⁴ parikhāhi upetaṃ⁵, evam pi me ti
evam pi mayhaṃ te purisā khāyanti katāre ye idha guyhamantā, i. v. h.: yathā
10 ālādvārakassa⁶ ayomayanagarassa manussānaṃ upabhogo⁷ paribhogo auto hoti
na abbhantarimā bahi nikkhamanti na bāhirā anto pavisanti aparāparaṃ saṃ-
cāro⁸ chijjati gūḥhamantā⁹ purisā evarūpā honti attano gūḥhaṃ¹⁰ attano anto
yeva jīrūpentī¹¹ na aññassa kathentitī, daḥhā sadatthesū 'ti attano atthesu
thirā, dujivhā ti Paṇḍarakaṃ¹² nāgaṃ ālapati, vyavajantitī paṭikkamanti,
15 āsivisā vāriya sattusaṃghā¹³ ti ettha vā 'ti nipātamattaṃ, āsivisā sattu-
saṃghārīvā¹⁴ 'ti attho, yathā āsivisato sattusaṃghā¹⁵ jīvitukāmā manussā ārā
paṭikkamanti evaṃ tehi guyhamantehi narehi¹⁶ ārā amittā paṭikkamanti¹⁷,
upagantaṃ otāraṃ¹⁸ na labhantitī vuttaṃ hoti.

Evam supaṇṇena dhamme kathite Paṇḍarako:

20 22. Hitvā¹⁹ gharaṃ pabbajito acelo

naggo muṇḍo carati²⁰ ghāsahetu,

tamhī nu kho vivariṃ²¹ guyham atthaṃ²²,

atthā ca dhammā ca avāgat' amhā²³. 244.

23. Kathaṃkaro cā hi²⁴ supaṇṇarāja²⁵

25 kiṃsilo kena²⁶ vatena vattaṃ

samaṇo caraṃ hitvā mamāyitāni

kathaṃkaro saggam upeti ṭhānan ti āha. 245.

Tattha ghāsahetū 'ti nissiriko kucchipūrapatthāya khādaniyabhojanīyaṃ²⁷
pariyesanto carati, avāgatamhā²³ ti apagatā parihīn' amhā, kathaṃkaro

¹ Bā dujivā. ² Ck satthu-. Bā satta saṅkhā. ³ Bā apanādīhi sālāhi. ⁴ Bā samantā-. ⁵ Bā upagataṃ. ⁶ so Ck for āla-? Cs āvarakassa, Bā advār-. ⁷ Bā -ga. ⁸ Bā -caro. ⁹ Bā guyha-. ¹⁰ Bā guyhaṃ-. ¹¹ Ck Bā ji-. ¹² Bā -ka. ¹³ Bā satta-, Bā santa-. ¹⁴ Ck -gharivā, Cs -ttusaṃghārīvā corr. to -gharivā, Bā sattaṃghārīvā, Bā sattaṃghā-. ¹⁵ Bā sattaṃghā. ¹⁶ Bā na-garehi. ¹⁷ Bā atikkamanti. ¹⁸ Bā okāsaṃ. ¹⁹ Bā hitvāna. ²⁰ Cks vicarati. ²¹ Cks vicariṃ. ²² Ck Bā guyhamattaṃ. ²³ Bā apagatamhā. ²⁴ Cs ca hi, Bā hoti. ²⁵ Ck -jā. ²⁶ so all three MSS. for keneva? ²⁷ Bā -ye.

cā¹ ti idaṃ nāgarājā naggassa samaṇābhāvaṃ² ūtvā samaṇapaṭipattiṃ puc-
chanto āha, tattha kiṃsīlo ti katarena ācārena samannāgato, kena vatenā
'ti katarena³ vatasamādānena vattanto, samaṇo caran ti⁴ pabbajjāya⁵ saṇca-
ranto⁶ taṇhāmamāyitāni⁷ hitvā kathaṃ samitapāpasamaṇo nāma hoti, saggan
ti kathamkaronto ca suṭṭhu aggaṃ devanagaraṃ samaṇo upeti.

5

Supaṇṇo āha:

24. Hiriyā titikkhāya damena khantiyā

akkodhano pesuṇiyaṃ pahāya

samaṇo caran hitvā mamāyitāni

evamkaro saggam upeti ṭhānan ti. 246.

10

Tattha hiriyā ti samma nāgarāja ajjhatabhiddhāsamuṭṭhānehi hirottap-
pehi titikkhāsamkhātāya adhiṇāsanakhantiyā indriyadamena ca upeto akujjhana-
sīlo piṇḍavācāṃ pahāya taṇhāmamāyitāni ca hitvā pabbajjāya caranto samaṇo
nāma hoti, evamkaro yeva ca etāni hiriādīni ca kusalāni karonto saggam
upeti ṭhānan ti.

15

Imaṃ supaṇṇarājassa dhammakathaṃ sutvā Paṇḍarako
jīvitam yācanto

25. Mātā va⁸ puttāṃ taruṇaṃ tanujjāṃ⁹

sampassa taṃ¹⁰ sabbagattaṃ phareti¹¹

evam pi me tvaṃ pātur ahu dijjinda¹²

20

mātā va puttāṃ anukampamāno ti gātham āha. 247.

Tass attho: yathā mātā tanujāṃ¹³ attano sarīrajātāṃ taruṇaputtāṃ sam-
passaṃ disvā taṃ¹⁴ ure nipaṭṭhāpetvā thanaṃ¹⁵ pāyenti puttassampassena¹⁶
sabbāṃ attano¹⁷ gattaṃ phareti na pi¹⁸ mātā puttato bhāyati na putto
mātito evam pi me¹⁹ tvaṃ pātur ahu pātubhūto dijjinda²⁰ dijarāja, tasmā²¹ 25
mātā va puttāṃ mudukena hadayena anukampamāno maṃ passa jīvitam me dehi:

Ath' assa supaṇṇo jīvitam dadanto itaraṃ g. ā.:

26. Hand' ajja tvaṃ muñca vadhā dujivha²²

tayo hi puttā na hi añño atthi: .

¹ Cks vā. ² Cks assamaṇā-. ³ Bā adds saha. ⁴ Cks caratīti. ⁵ Cks -jjā. ⁶
Bā caranto. ⁷ Bds tamhā. ⁸ Cks ca. ⁹ Bds tanujāṃ. ¹⁰ Bds -tā. ¹¹ Cks
parehi. ¹² Cks dichinda. ¹³ Cks -jjāṃ. ¹⁴ Cks sampassaṃ disvā taṃ, Bā
sabbassatā, Bds sampassa tā, omitting disvā. ¹⁵ Bds thaṇṇāṃ. ¹⁶ Ck Bā -sam-
passena. ¹⁷ Bā adds va. ¹⁸ Bā hi. ¹⁹ Bā omits me. ²⁰ Cks dichinda, Bā
dijjindā ti. ²¹ Bds tasmā. ²² Cks di-

antevāsī dinnako atrajo¹ ca,

rajassu, putt' aññataro me ahoṣīti. 248.

Tattha 'muncā' ti muñcā², ayam eva vā pāṭho, dujivhā 'ti tam ālapati, añño ti añño catuttho putto nāma n' atthi, antevāsīti³ sippaṃ vā uggaṇ-
5 hanto⁴ pañhaṃ vā supanto santike vuttho⁵, dinnako ti ayam te putto hotū
'ti parehi dinno, rajassū 'ti abhiramassu, aññataro sīti tīsu puttesu añña-
taro⁶ antevāsiputto me tvaṃ jāto ti dīpeti.

Evañ ca pana vatvā ākāsa otarivā tam bhūmiyaṃ
patiṭṭhāpesi.

10 Tam atthaṃ pakāseto S. dve gāthā abhāsi:

27. Icc-eva⁷ vākyam visajī⁸ supaṇṇo
bhūmyā patiṭṭhāya diḷo dujivhaṃ⁹:
mutt' ajja tvaṃ sabbabhayātivatto
thalūḍake hohi mayābhigutto. 249.

15 28. Ātaṃkinam yathā¹⁰ kusalo bhisakko
pipāsītānam [udaka] rahado va sīto¹¹
vesmaṃ yathā himasisiraṭṭitānam¹²
evam pi te saraṇam ahaṃ bhavāmīti. 250.

Tattha icceva vākyan ti iti evaṃ¹³ vacanaṃ vatvā tam nāgarājānaṃ
20 vissajjesi¹⁴, bhūmyā ti so sayam pi bhūmiyaṃ patiṭṭhāya diḷo tam dujivhaṃ
samassāsento mutto ajja tvaṃ ito paṭṭhāya sabbabhayātivatto thale ca uḍake ca
mayā bhigutto rakkhito hohi āha, ātaṃkinan ti gilānānaṃ, evampi te ti
evaṃ ahaṃ tava saraṇam bhavāmīti

„Gaccha tvaṃ“ ti tam uyyojesi. So¹⁵ nāgabhavanaṃ pāvisi.

25 Itaro pi supaṇṇabhavanaṃ gantvā „mayā Paṇḍarako¹⁶ nāgo
sapathaṃ katvā saddahāpetvā vissajjito, kīdisaṃ¹⁷ nu kho mayi
tassa hadayaṃ, vimaṃsissāmi nan“ ti nāgabhavanaṃ gantvā
supaṇṇavātaṃ akāsi. Tam disvā nāgo „supaṇṇarājā maṃ
gaḥetuṃ āgato bhaviṣṣatīti“ maññaṃāno vyāmasahassamattam
30 attabhāvaṃ māpetvā pāsāne ca vālukaṃ ca gilitvā bhāriko¹⁸

¹ Cks -je. ² Ck muñca, Cs muñcā. ³ Bds -vāsi dinnako atrajo cā ti. ⁴ Bā
-hamāno. ⁵ Ck Bā vutto. ⁶ tīsu - - ro wanting in Cks. ⁷ Ck iccesu, Cs
iccesuva. ⁸ Ck visajjīm, Cs visajjīm, Bds vissajji. ⁹ Cks dijuvhaṃ. ¹⁰ so all
three MSS. for va? ¹¹ Cks sīno, Bā sito. ¹² Cks -ṭṭhitānaṃ, Bā himasitaṭṭi-
tānaṃ; read: himasiraṭṭitānaṃ or himasitaṭṭitānaṃ? ¹³ Bā etaṃ. ¹⁴ Bā
vissajji vissajjesi. ¹⁵ Bā adds nāgarājā. ¹⁶ Bā -ka. ¹⁷ Cks -so, Bā kiṇḍisaṃ.
¹⁸ Bā -to.

hutvā naṅguṭṭhaṃ heṭṭhā katvā bhogamatthake phaṇaṃ dhāra-
yamāno¹ nipajjitvā supaṇṇarājānaṃ ḍasitukāmo viya ahoṣi.
Taṃ disvā supaṇṇo itaraṃ g. ā.:

29. Sandhiṃ katvā amittena aṇḍajena jalābuja² (= II ⁵³/₁₆)
vivariya dāṭṭhaṃ³ sayasi⁴, kuto taṃ bhayam āgatan ti. 251. 5
Taṃ sutvā nāgarājā tisso gāthā abhāsi:
30. Saṃketh'eva⁵ amittasmiṃ, mittasmiṃ pi na vissase, (II ⁵³/₂₂)
abhayā bhayam uppannaṃ api mūlāni kantati. 252.
31. Kathan nu vissase tyamhi yenāsi kalaho kato,
niccayattena⁶ ṭhātabbaṃ, so disamhi⁷ na rajjati. 253. 10
32. Vissāsaye na ca naṃ⁸ vissaseyya,
asaṃkito⁹ ca¹⁰ saṃkito¹¹ bhaveyya,
tathā tathā viññū parakkameyya
yathā yathā bhāvaṃ¹² paro na jaññā ti. 254.

Tattha abhayā ti abhayatṭhānabhūtā¹³ mittamhā bhayaṃ uppannaṃ jīvita- 15
saṃkhātāni mūlā¹⁴ eva kantati, tyamhi tasmīṃ, yenāsi yena saddhiṃ
kalaho kato ahoṣi, niccayattena¹⁵ ti niceaṃ paṭiyattena¹⁶, so disamhi
na¹⁷ rajjatiti so¹⁸ niccayatto tiṭṭhati¹⁹, so attano sattūhi²⁰ saddhiṃ vissāsa-
vasena na rajjati, tato tesāṃ yathākāmakaraṇiyo²¹ na hoti attho, vissāsaye
ti paraṃ attani vissāsaya, taṃ pana sayam na vissaseyya, parena asaṃkito attā 20
va²² taṃ saṃkito bhaveyya, bhāvaṃ paro ti yathā yathā paṇḍito parakka-
matī tathā tathā tassa²³ paro bhāvaṃ na jānāti, tasmā paṇḍitena viriyaṃ kat-
tabbaṃ evā²⁴ ti dīpeti.

Iti te aṇṇamaññaṃ sallapitvā samaggā sammodamānā
ubho pi acelassa assamaṃ gamiṃsu. 25

Tam atthaṃ pakāseto S.:

33. Te devavaṇṇī²⁵ sukhumālarūpā
ubho samā²⁶ sujayo²⁷ puñṇagandhā²⁸

¹ Bā -ri-. ² Bā -jā. ³ Bā -dādhi. ⁴ Ck sasayi, Cs ḍasasi. ⁵ Ck yaṃ-, Bā saketeva. ⁶ Bā yatthena. ⁷ Bā risappi, Bā risabbhi. ⁸ Ck na, Bā taṃ. ⁹ Ck ās-. ¹⁰ Ck omī ca. ¹¹ Ck add ca. ¹² Ck -va. ¹³ Ck -nambhūtā, Bā abhatthānabhūtā. ¹⁴ Bā yatthenā. ¹⁵ niccapatiyatthena. ¹⁶ Bā so risabbhi ni. ¹⁷ Bā yo. ¹⁸ Bā niccayattena abhiṭṭhati. ¹⁹ Bā -kāmaṃ-. ²⁰ Ck atthāva, Bā attanā ca. ²¹ Ck ssa. ²² Ck -i, Bā -ā. ²³ Ck omī samā. ²⁴ so Ck; Bā -yā. ²⁵ Bā pañṇāgandhā.

apāgamum karambiyam¹ acelaṃ
missībhūtā assavāhā va² nāgā ti āha. 255.

Tattha samā ti samānarūpā sadisasaññānā hutvā, sujayo³ ti sucayo⁴
parisuddhā⁵ ayam eva vā pātho, puññagandhā⁶ ti katakusalatāya puñña-
5 gandham viṣṣajjenta⁷ viya⁸, missībhūtā ti hatthena hattham gahetvā kāya-
missībhāvaṃ upagatā, assavāhā va⁸ nāgā ti dhurayuttakā⁹ rathavāhā¹⁰ dve
assā viya purisanāgā¹¹. tassa assamaṃ agamaṃsu, gantvā pana supaṇṇarājā
cīntesi: ayam nāgarājā acelassa jīvitam na dassati, etaṃ¹² dussilaṃ na van-
dissāmīti so bahi tathvā nāgarājānam eva tassa santikaṃ pesesi.

10 Tam sandhāya S. itaraṃ gātham āha:

34. Tato have Paṇḍarako acelaṃ
sayam [evam] upāgama¹³ idaṃ avoca:
mutt' ajj' ahaṃ sabbabhayātivatto,
na ha¹⁴ nūna tuyhaṃ manaso piy' amhā ti. 256.

15 Tattha piyambā ti dussilaṃ agabbhoggaṃ musāvādi nūna mayaṃ tava manaso
na-ppiyā ahumhā ti taṃ paribhāsi.

Tato acelo itaraṃ gātham āha:

35. Piyo hi¹⁵ me āsi supaṇṇarājā
asamaṃsayam Paṇḍarakena saccaṃ,
20 so rāgaratto¹⁶ va akāsim etaṃ¹⁷
pāpaṃ kammaṃ sampajāno na mohā ti. 257.

Tattha Paṇḍarakenā 'ti tayā Paṇḍarakena so¹⁸ mama piyataro ahoṣi
saccaṃ etaṃ, so ti so ahaṃ tasmim supaṇṇe¹⁹ rāgena ratto hutvā etaṃ²⁰
pāpakammaṃ jānanto va akāsim na mohena ajānanto ti.

25 Tam sutvā nāgarājā dve gāthā abhāsi:

36. Na me piyaṃ appiyaṃ vāpi hoti
sampaṣṣato lokam imaṃ paraṃ ca, (IV $\frac{127}{17}$)
susaññatānaṃ hi viyañjana²¹
asaññato lokam imaṃ carāsi. 258.

¹ C^s kasambi-, B^d karampi, B^s karapi-. ² C^k ca. ³ B^d -yā. ⁴ C^k suṃcayo,
B^d sujayā. ⁵ C^{ks} -o. ⁶ B^d -khandhā. ⁷ B^d puññakhandhā viya, C^k -vi. ⁸
C^{ks} ca. ⁹ B^d dhure-. ¹⁰ C^{ks} -ha. ¹¹ C^{ks} -sā-. ¹² C^{ks} evaṃ. ¹³ B^d sayam-
evupāgamaṃ. ¹⁴ B^d hi. ¹⁵ C^{ks} omīti hi. ¹⁶ B^d so na rāgaratto. ¹⁷ B^d etaṃ
in the place of metaṃ. ¹⁸ B^d nāgā in the place of so. ¹⁹ B^d -ena. ²⁰ B^d
adds pi. ²¹ C^{ks} piyañjana, B^d viyañj-.

37. Ariyāvakāso si anariyo cāsi
asaññato saññatasannikāso,
kaṇhābhijātiko¹ si anariyarūpo,
pāpaṃ bahum duccaritaṃ acārīti. 259.

Tattha na me ti ambho dussilanaggamusāvādi pabbajitassa hi imaṃ ca 5
paraṃ ca lokaṃ² sampassato piyaṃ vā me appiyaṃ vāpi me ti na hoti, tvaṃ
pana susaññatānaṃ sīlavantānaṃ vyaññanena pabbajitaliṅgena asaññato hutvā
imaṃ lokaṃ vañcento carasi, ariyāvakāso sīti ariyapatirūpako³, asaññato
ti kāyādīhi asaññato si, kaṇhābhijātiko⁴ ti kālakasabhāvo, anariyarūpo
ti ahirikasabhāvo, acārīti akāsi. 10

- Iti nam⁵ garahitvā idāni abhisapanto imaṃ gātham āha:
38. Aduṭṭhassa tvaṃ⁶ dūbhi⁷ dūbhi⁸ ca piṣuṇo c' asi⁹,
etena saccavajjena muddhā [te] phalatu sattadhā ti. 260.

Tass' attho: ambho dūbhi¹⁰ tvaṃ aduṭṭhassa mittassa dūbhi¹⁰ ca piṣuṇo
cāsi, etena saccena muddhā te sattadhā phalatū 'ti. 15

Iti nāgarājassa passantass' eva¹¹ acelassa sīsaṃ sattadhā
phali, nisinnatṭhāne yev' assa bhūmi vivaraṃ adāsi. So
paṭhaviṃ¹² pavisitvā Avīcimhi nibbatti, nāgarājasupannarājāno
pi attano bhavanam eva agamaṃsu¹³.

- S. tassa paṭhaviṃ pavitṭhabhāvaṃ pakāsento osānag. ā.: 20
39. Tasmā hi mittānaṃ¹⁴ dubbhitabbaṃ,
mittadubbhā¹⁴ pāpiyo¹⁵ n' atthi añño,
āsittasatto¹⁶ nihato pathavyā,
indassa vākyena hi saṃvaro hato ti. 261.

Tattha tasmā ti yasmā mittadūbhikammasa¹⁷ pharuso vipāko tasmā, 25
āsittasatto¹⁶ ti āsittavisena satto¹⁸, indassā 'ti nāgindassa vākyena
saṃvaro ti¹⁹ saṃvare thito 'smīti paṭiññāya tvaṃ²⁰ paññāto²¹ ājiviko hato.

¹ so all three MSS. for -jacco? ² Cks loka. ³ Bā paṭirūpako si. ⁴ Cks -yo.
⁵ Bā taṃ. ⁶ Cks tvaṃ. ⁷ Bā dubbhi, Cks omit dūbhi. ⁸ Bā dubbhi, Ck
dūbhi, C^s dubhaṃ omitting ca. ⁹ B^s cāsi. ¹⁰ Cks -i, Bā dubbhi. ¹¹ Bā
sampa-. ¹² C^s -viyaṃ. ¹³ Bā āgamaṃsu. ¹⁴ Bā mittadubbhā. ¹⁵ Cks
-ko. ¹⁶ Bā -patto. ¹⁷ Bā -dubbhi-. ¹⁸ Bā patto. ¹⁹ Bā adds ahaṃ. ²⁰
C^s eva. ²¹ Bā saññāto.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto musā-
vādaṃ katvā paṭhaviṃ pavittḥo“ ti vatvā j. s.: „Tadā aceo Devadatto
ahosi, nāgarājā Sāriputto, supaṇṇarājā' aham evā“ 'ti. Paṇḍara-
jātakam².

9. Sambulajātaka.

5

Kā vedhamānā ti. Idam S. J. v. Mallikam devim ā. k.
Vatthum Kummāsapiṇḍajātaka vitthāritam eva. Sā pana T-assa
tiṇṇam kummāsapiṇḍakānam³ dānānubhāvena tam divasaṃ ũeva rañño
aggamahesibhāvaṃ patvā pubbuttḥāyikādīhi⁴ pañcāhi kalyāṇadhammehi
10 samannāgatā nāṇasampannā Buddhūpaṭṭhāyikā patidevatā ahosi, tassā
patidevatābhāvo sakalanagare pākaṭo ahosi. Ath' ekadivasaṃ dh.
k. s.: „āvuso Mallikā devī kira vattasampannā patidevatā“ ti. S.
āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave e. k. s.“ ti pucchitvā „imāya
nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva pubbe p' esā patidevatā
15 yevā“ 'ti vatvā a. ā.:

A. B. Brahmaddattassa rañño Soṭṭhiseno nāma putto
ahosi, tam⁵ rājā vayappattaṃ uparajje patiṭṭhāpesi. Sambulā
nāma aggamahesī ahosi uttamarūpadharā sarīrappabhāsam-
pannā, nivāte jalamānā⁶ dīpasikhā viya khāyati. Aparabhāge
20 Soṭṭhisenassa sarīre kuṭṭham⁷ uppajji, vejjā tikicchitum nā-
sakkhimsu. So bhijjamāne kuṭṭhe paṭikkūlo hutvā vipphaṇi-
sāram⁸ patvā „ko me rajjen' attho, araññe anāthamarāṇaṃ
marissāmiti“ rañño ārocāpetvā itthāgāraṃ⁹ chaddetvā nik-
khami. Sambulā bahūhi upāyehi nivattiyamānāpi anivattitvā
25 „aham tam sāmī¹⁰ araññe paṭijaggissāmiti“ vatvā saddhim
yeva nikkhami. So araññaṃ pavasitvā sulabhaphalāphale¹¹
chāyūdakasampanne¹² padese paṇṇasālaṃ katvā vasaṃ kappesi.
Rājadhītā tam paṭijaggi, katham: sā hi pāto utthāya assama-
padaṃ sammajjitvā pāṇīyaṃ¹³ paribhojanīyaṃ¹⁴ upaṭṭhāpetvā

¹ Bā -ṇṇo-. ² Bā paṇḍaranāgarājā-. ³ Bās -piṇḍi-. ⁴ Bā pubbuttḥāyikādīhi,
Ck pubbuttḥakā-, C* pubbuttḥukāyikā-. ⁵ Cks omit tam. ⁶ Ck jalamā, Cs
jalamanā. ⁷ Bā kuṭhi. ⁸ Ck -rī, Cs -rī. ⁹ Cks itthā-. ¹⁰ Bā sāmikam. ¹¹
Bā sulabhāmūlapha-. ¹² Bā chāyo-. ¹³ Bā pāniya, Ck pāniyam. ¹⁴ Ck Bā
-niyam.

dantakatthañ ca mukhadhovanañ ca upanāmetvā mukhe dhote
 nānāosadhāni piṃsītvā tassa vaṇe¹ makkhetvā madhurāni
 phalāphalāni khādāpetvā mukhañ vikkhāletvā hatthesu dhotesu
 „appamatto hohi devā“² 'ti vatvā vanditvā³ pacchikhanittiañ-
 kuse⁴ ādāya phalāphalattāya araṇṇaṃ pavisitvā phalāphalāni⁵
 āharitvā ekamante ṭhapetvā ghaṭena udakaṃ āharitvā nānā-
 cunṇehi ca mattikāhi ca sotthisenaṃ nahāpetvā puna madhura-
 phalāphalāni⁶ upanāmetvā⁷ paribhogāvasāne vāsītapānīyaṃ
 upanāmetvā⁸ sayāṃ phalāphalāni paribhuñjitvā padaratthara-
 kaṃ⁹ saṃvidahitvā tasmiṃ tattha nīpanne tassa pāde dhovitvā¹⁰
 sīsaparikkammaṃ piṭṭhiparikammaṃ pādaparikkammāni katvā sayana-
 passaṃ upagantvā nipajji¹¹, eten¹² upāyena sāmikaṃ paṭijaggi.
 Sā ekadivasāṃ araṇṇā¹³ phalāphalāni¹⁴ āharanti¹⁵ ekaṃ giri-
 kandaraṃ disvā sīsato pacchiṃ otāretvā kandaratiṇe ṭhatvā¹⁶
 „nahāyissāmi“¹⁷ otarivā haliddāya sarīraṃ ubbaṭṭetvā¹⁸ na-¹⁵
 hātvā¹⁹ sudhotasarīrā uttaritvā vākacīraṃ nivāsetvā kantara-
 tiṇe aṭṭhāsi. Ath' assā sarīrappabhāya vanaṃ ekobhāsaṃ
 ahoṣi. Tasmiṃ khaṇe eko dānavo gocaratthāya caranto taṃ¹⁵
 disvā paṭibaddhacitto hutvā gāthadvayam āha:

1. Kā vedhamānā girikandarāyaṃ²⁰
 ekā tuvaṃ¹⁶ tiṭṭhasi saññatūru¹⁷,
 puṭṭhāsi me pāṇipameyyamajjhe,
 akkhāhi me nāmañ ca bandhave ca. 270.
2. Obhāsayāṃ vanaṃ rammaṃ sīhavyagghanisevitaṃ²⁵
 kā vā tvam asi kalyāṇi, kassa vā tvam sumajjhime,
 abhivādemi taṃ bhadde, dānav' āhaṃ, nam' atthu te ti. 271.

Tattha¹⁸ vedhamānā ti nahātamattatāya¹⁹ sītabhāvena kampamānā,
 aṇṇatūru²⁰ 'ti sampiṇḍitūru²¹ uttamaūruḷakkhaṇe²², pāṇipameyya-

¹ Ck vaṇṇo. Bd vaṇe? ² Cs adds saṃkappesi. ³ Bd -kusake. ⁴ Bd omits phalā-
⁵ Bd -meti. ⁶ Bd upanetvā. ⁷ Bd padarasandharaṃ. ⁸ Bd -iti. ⁹ Ck -a, Bd -e.
¹⁰ Bd -laṃ. ¹¹ all three MSS. -i. ¹² Bd ṭhapetvā. ¹³ Bd uppattetvā. ¹⁴ Cs
 nahatvā, Bd nhāyitvā. ¹⁵ Cks tā. ¹⁶ Cks ekaṃ tuvaṃ. ¹⁷ Ck -turu, Cs Bd -turū.
¹⁸ Bd adds kā. ¹⁹ Bd nhāna-. ²⁰ all three MSS. -turū. ²¹ Cks -turu, Bd
 -turū. ²² Ck Bd -uru-.

majjhe ti hatthena minitabbamajjhe¹, kā vā tvaṇ ti kā vā tvaṇ, abhivādemīti vandāmi, dānavāhan ti ahaṃ eko dānavo, ayaṃ namakkāro tava atthu, añjalīn te paggaṇhāmīti² avaca.

Sā tassa vacanaṃ sutvā tisso gāthā abhāsi:

- 5 3. Yo putto Kāsirājassa Sotthiseno ti taṃ vidū
tassāhaṃ Sambulā bhariyā, evaṃ jānāhi dānava,
[abhivādemītaṃ bhante, Sambulāhaṃ, nam' atthu te ti]. 272.
4. Vedeḥaputto bhaddan te vane vasati āturo,
tam ahaṃ rogasammattaṃ³ ekā ekaṃ upaṭṭh' ahaṃ. 273.
- 10 5. Ahañ ca⁴ vanam uñchāya⁵ madhumaṃsaṃ migābilam
yadā harāmi taṃ bhakkho, tassa nūn' ajja nādhātīti⁶. 274.

Tattha Vedeḥaputto ti Vedeharājadhītāya putto, rogasammattan⁷
ti rogapiṭṭhaṃ, upaṭṭhahan ti upaṭṭhāmi patijaggāmi, upaṭṭhitā⁸ ti pi pāṭho,
vanam uñchāya⁹ 'ti vanam uñchitvā¹⁰ cariyāṃ caritvā, madhumaṃsaṃ ti
15 nimmakkh'kamadhuṃ ca migābilameṃsaṃ ca sīhavyaggaṃgehi khāditaṃsaṃsato
atirittāṃ¹¹ koṭṭhāsaṃ, taṃ bhakkho ti yaṃ¹² āharāmi¹³ taṃ¹⁴ bhakkho va,
so mama sāmiko, ta'ssa nūn'ajjā 'ti tassa maññe ajja āharāṃ alabhamānassa
sarīraṃ ātape¹⁵ pakkhittapadumaṃ viya nādhātī¹⁶ upatappati milāyati¹⁷.

Tatoparaṃ dānavassa ca tassā ca vacanapaṭivacana-
20 gāthā honti:

6. Kiṃ vane rājaputtana āturena karissasi
Sambule paricīṇṇena, ahaṃ bhattā bhavāmi te. 275.
7. Sokattāya¹⁸ durattāya¹⁹ kiṃ rūpaṃ vijjate mama,
aññaṃ pariyesa bhaddan te abhirūpataraṃ mayā. 276.
- 25 8. Ehi maṃgirim āruyha, bhariyā mayhaṃ catussatā²⁰,
tāsaṃ tvaṃ pavarā hohi²¹ sabbakāmasamiddhinī. 277.
9. Nanu hāṭakavaṇṇābhe²² yaṃ kiñci manas' icchasi
sabbān taṃ pacuraṃ mayhaṃ, ramasv-ajja²³ mayā saha. 278.

¹ Bā namitabba-. ² Cks paggaṇh-. ³ Bā sampattaṃ? ⁴ Cks addhāma in the place of ahanca. ⁵ Cks uñjāya, Bā uñcāya. ⁶ Cks nāvatīti. ⁷ Bā -pattan. ⁸ Ck utṭhitā, Bā upaṭṭhihā. ⁹ Ck uñjāyā, Bā uñcāyā. ¹⁰ Bā uñchā. ¹¹ Bā -a. ¹² Bā adds ahaṃ. ¹³ Bā -miti. ¹⁴ Ck omits taṃ. ¹⁵ Bā ātappe. ¹⁶ Cks nāva-, Bā nādhātīti. ¹⁷ Bā adds āha. ¹⁸ Cks sokattāya. ¹⁹ Ck durattāya. ²⁰ Ck matussatā, Ck catussatā? ²¹ Bā hoti. ²² Bā tārakāvaṇṇābhe, Bā bārīta-vaṇṇābhe. ²³ Ck ramasajja? Ck ramassajja, Bā rammasvajja.

10. No ce tuvaṃ¹ maheseyyaṃ Sambule² kārayissasi
alam tvaṃ³ pātarāsāya maññe bhakkhā bhavissasi. 279.
11. Tañ ca sattajaṭo luddo kaḷāro purisādako
vane nāthaṃ⁴ apassantiṃ⁵ Sambulaṃ aggaḥī bhuje. 280.
- 12 Adhipannā⁶ pi sācena luddenāmisacakkhunā
sā ca sattuvassam pattā⁷ patim evānūsocati. 281.
13. Na me idaṃ tathā dukkhaṃ yaṃ maṃ khādeyya rakkhaso
yañ ce⁸ me ayyaputtassa mano hessati aññathā. 282.
14. Na santi devā, pavasanti nūna, (II ¹²³/₁₃)
na ha⁹ nūna santi idha lokapālā,
sahasā karontānaṃ asaññatānaṃ
na ha⁹ nūna santi paṭisedhitāro¹⁰ ti. 283.

Tattha paricippaṇṇā 'ti tena ātūrena paricippaṇṇa kiṃ karissasi, so-
kaṭṭhāyā 'ti sokāturāyā¹¹, sokatṭhāyā 'ti pi pāṭho soke ṭhitāyā 'ti attho, du-
rattāyā¹² 'ti duggatakapapaṇṇabhāvappattāyā¹³ attabhāvāyā¹⁴, ehi maṇi ti mā¹⁵
tvaṃ duratt' amhīti¹⁵ cintayī¹⁶, etaṃ mama girīnihi dībbavimāṇaṃ ehi, imaṃ
girīm abhiruḍḍha, catussatā 'ti tasmīm me¹⁷ vimāṇe aparāḍḍi catussatā bhari-
yāyo atthi, sabbantaṃ ti yaṃ kiñci upbhogaparibhogāyā¹⁸ vatthābharapādi-
kaṇ¹⁹ 11cchaṃ sabbān taṃ naṃ mayhaṃ pacuraṇi bahuṃ sūlabhaṃ, tasmā
kapaṇ' amhīti mā cintayī, ehi mayā saha ramassū 'ti vadati, maheseyyaṃ ti²⁰
bhaddhe Sambule no ce me tvaṃ mahesibhāvāṃ kāressasi pariyattā tvaṃ mama
pātārāsāya, tena taṃ balakkāreṇa vimāṇaṃ nesaṃi, tatra maṃ asanigaṇṇanti
mama sve pāto va bhakkhā²⁰ bhavissasīti, taṃ cā 'ti evaṃ vatvā so sattahi
jaṭṭhi²¹ samannāgato²² dāruṇo nikkhantadaṇṭo tasmīm vane kiñci²³ attano
nāthaṃ apassantiṃ Sambulaṃ bujje aggahesi, adhi paṇṇā²⁴ ti ajjhotthaṭṭā²⁵,²⁵
āmisacakkhunā ti kilesalolena, paṭimevā 'ti attano acintetvā paṭini eva
anusocati, maṇo hessatīti maṃ ciriyantiṃ viditvā aññathā cittaṃ bhavissati²⁶,
na santi devā 'ti idaṃ sū dānavaṇa bujje gahitā devatujjāpāṇaṃ²⁷ 2 karonti
āha, lokapālā ti evaṃ rūpaṇaṃ sīlavantiṃ paṭidevatānaṃ pālākā lokapālā
nūna idhaloke na santīti paridevati.

1 *Cks* tvam. 2 *Bd* -lā. 3 *Cks* tam. 4 *Cks* -a. 5 *Bd* -i. 6 *Cks* -am. 7 *Ck* pannā, *Bd* satthā. 8 *Cs* *Bd* ca. 9 *Cs* *Bd* -ca. 10 *Ck* paṭime-, *Cs* paṭice-. 11 so-
kattāyā - - - turāya wanting in *Cks*. 12 *Ck* duratthayā. 13 *Cks* -ppatta. 14
Ck -vā. 15 *Bd* durattimhīti. 16 *Cks* cittayī. 17 *Bd* omits me. 18 *Bd* -gam.
19 *Bd* --kiin, 20 *Cks* -o. 21 *Bd* etāhi. 22 *Bd* adds luddako. 23 so all three
MSS. 24 *Bd* -pattā. 25 *Ck* ajjhetthaṭṭā, *Cs* ajjhothathā, *Bd* ajhottaṭṭā. 26 *Bd*
-titi. 27 *Bd* -kujjhā.

Ath' assā sīlatejena Sakkabhavanam kampi, Paṇḍu-kambasīlāsanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. Sakko āvajjanto taṃ kāraṇaṃ ṇatvā vajiraṃ ādāya vegenāgantvā dānavassa mat-thake ṭhatvā itaraṃ g. ā.:

- 5 15. Itthīnam esā pavarā yasassinī
santā samā aggi-r-iv¹ uggatejā,
taṃ ce² tuvaṃ³ rakkhasādesi kaṇṇaṃ
muddhā va⁴ hi sattadhā te phaleyya,
mā tvaṃ jahī⁵ muñca patibbatā yā 'ti. 284.

- 10 Tattha santā ti upasantā aha vā paṇḍitā ṇāpasampannā, samā ti kā-yavisamādirahitā⁶, adesīti khādasī⁷, phaleyyā 'ti iminā⁸ Indavajirena pa-haṇaṃ bhijjetha, mā tvaṃ jahitī⁹ tvaṃ imaṃ patibbataṃ mā vāraya.

- Taṃ sutvā dānavo Sambulaṃ vissajjesi. Sakko puna pi
„so esa¹⁰ evarūpaṃ kareyyā“ 'ti cintetvā dānavaṃ devasaṃ-
15 khalikāya bandhitvā puna anāgamanāya tatiye pabbatantare
vissajjesi, rājadhītaraṃ appamādena ovaḍitvā sakatṭhānam eva
gato. Rājadhītāpi atthamite¹¹ suriye candālokena assamaṃ
pāpuni.

T. a. p. S. aṭṭha gāthā abhāsi:

- 20 16. Sā ca assamaṃ āgaṇchi pamuttā purisāḍakā
nīlaṃ¹² phalinasakuṇīva¹³ gatasīṃgaṃ¹⁴ va ālayaṃ. 285.
17. Sā tattha paridevesi¹⁵ rājaputtī yasassinī
Sambulā utumattakkhā vane nāthaṃ apassantī: 286.
18. Samaṇe brāhmaṇe vande sampannacaraṇe ise,
25 rājaputtaṃ apassantī tumhaṃ hi saraṇaṃ gatā. 287.
19. Vande sihe ca vyagghe ca ye ca aññe¹⁷ vane migā
rājaputtaṃ etc. 288.
20. Tīṇalatāni¹⁸ osadhyo¹⁹ pabbatāni vanāni ca etc. 289.
21. Vande indīvarīsāmaṃ²⁰ rattim nakkhattamālinim²¹ etc. 290.

¹ Ck aggi pi. ² Ck tace, Bđ bhance. ³ Cks tvaṃ. ⁴ Bđ ca. ⁵ Cks -i, Bđ dihi.
⁶ Bđ -divira-. ⁷ Cks -ti. ⁸ Bđ adds me. ⁹ Bđ dahiti. ¹⁰ Bđ omits so esa.
¹¹ Bđ atthaṇṇa- ¹² Bđ āgacchi. ¹³ Bđ ninnam. ¹⁴ Ck palinasakuṇīva, Cs
palīnasakuṇīva, Bđ palīnaṃ sakuṇi ca. ¹⁵ so Ck; Bđ gavāsīṇga, Ck gatasīṃhaṃ.
¹⁶ Ck Bđ -vasi. ¹⁷ Cks canne. ¹⁸ Bđ -tā ca. ¹⁹ Ck osadध्ये, Cs -ddhyo, Bđ
osabyo. ²⁰ Ck indavaraṃ-, Cs indisaraṃ-, Bđ indipari. ²¹ Bđ nikkhitta-.

22. Vande Bhāgīrathin gaṅgam¹ savantīnam paṭiggaham etc. 291.
 23. Vande aham² [pabbata]rājaseṭṭham
 Himavantam siluccayam etc. 292,

Tattha nīlam³ phalinasakuṇivā⁴ 'ti yathā sakunikā mukhatuṇḍa-
 kena rocaram gahetvā kenaci upaddavena sakunapotaṭṭhānam phalinattā⁵ 5
 phalinasakuṇi⁶ nīlam⁷ āgaccheyya yathā vā gatasīṅgam⁸ ti⁹ nikkhanta-
 vacchakam ālayam suññam⁹ vacchakasālam vacchagiddhinī dhenu āgaccheyya
 evam suññam assamam jāgañchīti¹⁰ attho, tadā hi Soṭthiseno Sambulāya
 cirāyamanāya itthiyo nāma lolā paccāmittam pi me gahetvā āgaccheyyā 'ti
 parisamkanto paṇṇasālato nikkhamitvā gacchantaram pavisitvā nisīdi, tena 10
 vuttam utumattakkhā ti sokavegasamjātena¹¹ uṇhautunā¹² mattalocanā¹³,
 apassantīti tasmim vane nātham attano paṭiṭṭham apassantī ito e' ito ca
 sandhāvamānā paridevati, tattha samape brāhmaṇe ti samitapāpabāhitapāpa-
 samapabrāhmaṇena¹⁴ saha sīlānam¹⁵ aṭṭhannam samāpattinam vasena¹⁶ sam-
 pannacarāṇe ise vande ti, evam vatvā rājaputtam apassantī tumhākam sara- 15
 nam gat' amhi, sace me sāmikassa nisinnatṭhānam jānātha ācikkhathā 'ti pari-
 devesīti attho, sesagāthāsu pi es' eva nayo, tiṇṇalatāni osadhyo¹⁷ ti anto-
 pheggubāhisāratiṇāni ca latāni ca¹⁸ antosāraosadhiyo ca, imam gātham tiṇṇādisu
 nibbattadevatā¹⁹ sandhāyāha, indīvarisāman ti indīvaripupphasamānavapnam,
 tumhamhīti rattiṃ sandhāya tam pi aham pīti²⁰ āha, Bhāgīrathin²¹ ti 20
 evampariyāyanāmikam gaṅgam, savantīnam ti aññesam²² bahunnam nadīnam
 paṭiggāhikagaṅgāya nibbattadevatam²³ sandhāy' evam āha, Himavante pi es'
 eva nayo.

Tam evam paridevamanam disvā Soṭthiseno cintesi: „ayam
 ativiya paridevati, na kho pan' assā bhāvam jānāmi, sace mayi 25
 sinehena etaṃ²⁴ karoti hadayam pi 'ssā phaleyya, parigaṇhis-
 sāmī tāva nan' ti gantvā paṇṇasāladvāre nisīdi. Sāpi pari-
 devamānā paṇṇasāladvāram gantvā tassa pāde vanditvā
 „kuhiṃ gato si devā“ 'ti āha. Atha nam 'so „bhadde tvarī

¹ Ck bhāgīrasigaṅgā, Cs bhāgīrasigaṅgā, Bā bhagīrasigaṅga. ² Cks ham; read vande 'ham pabbataseṭṭham? ³ Ck linam, Cs linam? Bā niḍḍam. ⁴ Ck pālināna-, Bā pālināna-. ⁵ Ck phalīnatthā, Cs phalīnatthā, Bā pālinattā? ⁶ Cks phalīnasakunam, Bā pālinasakuṇi, Cks add vā gatasīṅgam vā. ⁷ Bā niḍḍam. ⁸ so Cks; Bā yathā gavāsīṅgavanti. ⁹ Cks -ā. ¹⁰ Bā āgacchati. ¹¹ Bā -vegena-samjātena. ¹² Bā uṇhena-. ¹³ Bā maṇḍa- or maṇḍa-. ¹⁴ Bā -pāpe samape brahmaṇe dammanacarāṇati. ¹⁵ Bā sīlena. ¹⁶ Bā adds ca. ¹⁷ Cks -ddhyo, Bā asabyo. ¹⁸ so Bā; Cks antepheggumhi sāratiṇāni. ¹⁹ Bā -ttā. ²⁰ Cs tampi ahamabbhīti, Bā tamhi amhīti. ²¹ Ck bhāgīrasan, Cs bhāgīrasan, Bā bhagīrasan. ²² Cks aññesam. ²³ Bā -hitam gaṅgāya nibbattam-. ²⁴ Ck ekam, Bā evam.

aññesu divasesu na imāya velāya āgacchasi, ajja atisāyaṃ āgatāsīti“ pucchanto gātham āha:

24. Atisāyaṃ vatāgañchi¹ rājaṃputti yasassini,

kena nu 'jja² samāgañchi³, ko te piyataro mayā ti³. 393.

5 Atha naṃ sā „ahaṃ⁴ ayyaputta phalāphalāni ādāya āgacchanti⁵ ekaṃ dānavam passim, so mayi paṭibaddhacitto hutvā maṃ hatthe gaṇhitvā 'sace me vacanam na karosi khādisāmi tan' ti āha, ahaṃ tāya velāya: tam nēva anusocanti⁶ evam paridevin⁶ ti vatvā

10 25. Idam kho 'haṃ tadāvocaṃ gaṇhitā tena sattunā,

na me⁷ idam tathā dukkhaṃ yaṃ maṃ khadeyya rakkhaso yaṃ ce⁸ me ayyaputtassa mano hessati aññathā ti g. ā. 294.

Ath' assa sesam pi pavattim ārocenti „tena panāhaṃ deva dānavena gaṇhitā attānaṃ vissajjāpetum asakkonti deva-
15 tujjhāpanakammaṃ⁹ akāsim, atha Sakko vajirahattho āgantvā ākāse thito dānavam santajjetvā maṃ vissajjāpetvā tam¹⁰ deva-
saṃkhalikāya bandhitvā¹¹ tatiye pabbatantare khipitvā pak-
kāmi, ev' ahaṃ Sakkaṃ nissāya jivitaṃ labhin“ ti āha. Tam
sutvā Soṭthiseno „bhadde hotu', mātugāmaṃ antare saccaṃ
20 nāma dullabhaṃ, Himavante¹² bahū¹³ vanacarakatāpasavijjā-
dharādayo vasanti¹⁴, ko tuyhaṃ saddahissatīti“ vatvā gā-
tham āha:

26. Corīnaṃ¹⁵ bahubuddhīnaṃ¹⁶ yāsu saccaṃ sudullabhaṃ

thīnaṃ bhāvo durājāno macchassēvōdake gatan ti. 295.

25 Sā tassa vacanam sutvā „ayyaputta¹⁷ ahaṃ tam¹⁸ asadda-
hantaṃ mama saccabalen' eva¹⁹ tikicchissāmīti“ udakalasam
pūretvā saccakiriyaṃ katvā tassa sīse udakaṃ āsiṃcanti

¹ Bā -gacchi. ² Cks nūnaja. ³ Cks omit ti. ⁴ Bā āha. ⁵ Cks -i, Bā gac-
chanti, Bā āgacchantim. ⁶ all three MSS. -i. ⁷ Cks ime. ⁸ Bā ca. ⁹ Ck
tujjāna-, Cs tujjhāna-, Bā devakujjhāna. ¹⁰ Cks ta. ¹¹ Bā add tam. ¹²
Bā adds hi. ¹³ Ck Bā -u. ¹⁴ Bā santi. ¹⁵ Ck Bā -inaṃ. ¹⁶ Ck -inaṃ, Bā
-vuddhinaṃ. ¹⁷ Cks -am. ¹⁸ Cks maṃ. ¹⁹ Bā saccaṃ phaleneva.

27. Tathā mañ saccam pāletu pālayissati ce mamañ
yathāham nābhijānāmi aññam piyataram tayā¹,
etena saccavajjena vyādhi te vūpasammatū 'ti g. ā. 296.

Tattha tathāsaddo ce maman ti iminā saddhiṃ yojetabbo, i. v. h.: yathā-
ham vadāmi tathā mama saccam, atha mañ idāni pi pāletu āyatim pi pālessati, 5
idāni me vacanam suṇa²: yathāham nābhijānāmi³, potthakesu pana tathā
mañ saccam pāletūti likhitam tam⁴ Aṭṭhakathāyaṇa n' atthi.

Evam tāya saccakiriyañ katvā uduke āsittamatte yeva
Sotthisenassa kuṭṭham ambiladhotam viya tambamalam tāvad
eva apagañchi⁵. Te katipāham tattha vasitvā araññato⁶ nik- 10
khamma Bārāṇasim patvā uyyānam pavisiṃsu. Rājā tesam
āgatabhāvañ űatvā uyyānam gantvā tatth' eva Sotthisenassa
chattam ussāpetvā Sambulam aggamahesiṭṭhāne abhisinācāpetvā
nagarañ pavesetvā sayam isipabbajjañ pabbajitvā uyyāne
vāsam kappesi, rājanivesane yeva nibaddham bhuñji. Sotthi- 15
seno pi Sambulāya aggamahesiṭṭhānamattam⁷ eva adāsi, na
pana⁸ koci sakkāro ahosi, atthibhāvañ pi 'ssā va na⁹ aññāsi,
aññāh' eva itthiṃ saddhiṃ abhirami. Sambulā sapattirosena¹⁰
kisā ahosi uppaṇḍuppaṇḍukajātā dhamanisanthagattā¹¹. Sā
ekadivasam sokavinodanattam bhuñjitum āgatassa sasuratā- 20
pasassa santikañ gantvā tam katabhattakiccañ vanditvā eka-
mantam nisīdi. So tam milātindriyañ¹² disvā

28. Ye kuñjarā sattasatā ulārā
rakkhanti rattindivam uyyutāvudhā¹³
dhanuggahānañ ca satāni soḷasa
kathamvidhe passati bhadde sattavo ti g. ā. 297.

Tass' attho: bhadde Sambule ye amhākañ sattasatā kuñjarā te va
khaggagatānañ¹⁴ yodhānañ ca vasena¹⁵ uyyutāvudhā¹⁶ aparāni ca soḷasa

¹ Ck yathā. ² Bā supātha. ³ Ck Bā -miti. ⁴ so B^s; Cks likhitāya, Bā likhi-
tam. ⁵ Bā -gacchi. ⁶ Bā araññā. ⁷ Bā -thānañ. ⁸ Bā puna. ⁹ Bā pissā ni.
¹⁰ Bā yasapatidosena. ¹¹ Ck dhamanasantagattā? Bā dhamanisaṇḍatagattā.
¹² Bā milāyati-. ¹³ Ck uyyatā-, Bā uyyuttā-. ¹⁴ Bā tesañceva khandhagatānañ,
Bā tesañca gandha-. ¹⁵ Ck yodhānavasena, Bā yodhānavasena. ¹⁶ Bā uyyuttā-.

dhanuggahasatāni rattindivāni Bārāpasīni rakkhanti, evaṃ surakkhite nagare
kathesūvidhe tvaṃ sattavo passasi¹, yassā tava sāsāmkā sappajibhayā araṇṇā
āgatakāle² pabbhāsampaṇṇaṃ sarīraṃ idāni pana milātapapaṇḍupalāsavaṇṇa³ ati-
viya kilantindriyāsi, kassa nāma tvaṃ bhāyasīti⁴.

5 Sā tassa vacanaṃ sutvā „putto te deva mayi na puri-
masadiso“ ti vatvā pañca gāthā abhāsi:

29. Alamkatāyo padumuttarattacā
virāgitā passati haṃsagaggarā,
tāsaṃ suṇitvā mitagītavādinaṃ⁵
10 na 'dāni⁶ me tāta tathā yathā pure. 298.
30. Suvannasāmkaccadharā⁷ suviggahā
alamkatā mānusiya⁸ accharūpamā
senūpiyā⁹ tāta aninditaṅgiyo
khattiyakaṇṇā paṭilābhayanti¹⁰ naṃ¹⁰. 299.
- 15 31. Sace ahaṃ tāta tathā yathā pure
patitā uñchāya¹¹ punā vane bhare
sammānaye maṃ na ca maṃ vimānaye
ito pi me tāta tato varaṃ¹² siyā. 300.
- 20 32. Yaṃ annapāne vipulasmi ohite
nārī vimaṭṭhābharanā alamkatā
sabbaṅgupetā patino va¹³ appiyā
ābajjha¹⁴ tassā maraṇaṃ tato varaṃ. 301.
- 25 33. Api ce daliddā¹⁵ kapaṇā anālhiyā¹⁶
kālādutiyā¹⁷ patino ca sā piyā
sabbaṅgupetāya pi appiyāya
ayam eva seyyā kapaṇāpi yā piyā¹⁸ ti. 302.

Tattha padumuttarattacā ti padumagabbhasadisauttarattacā, sabbāsāṃ
sarīrato suvaṇṇpābhā niccharantīti¹⁹ vā dīpeti, virāgitā ti vilaggasārīrā

¹ Bds add bhadde. ² Bds adds pi. ³ Ck - paṇḍusālavaṇṇā. ⁴ Bds add pucchi.
⁵ Cks suṇitvamhita-, Bds suṇitvā mitagītivāditaṃ, Bs suṇitvāpita-. ⁶ Cks idāni.
⁷ Bds -saṅkaṇṇa-. ⁸ Bds seno-. ⁹ Bds -lo-. ¹⁰ Cs taṃ. ¹¹ Ck patitā uñchāya,
Bds patitaṃ uccāya. ¹² Bds paraṃ. ¹³ Bds ca. ¹⁴ Ck ābajja, Bds abajja. ¹⁵
Bds dali-. ¹⁶ Ck anālhiyā, Bds adinālhiyā. ¹⁷ Cks -tiyā, Bds kaṭādutiyā. ¹⁸
Ck piyā, Bds miyāyā, Bs piyāyā. ¹⁹ Ck Bds nicca-.

tanumajjhā ti attho, haṁsagaggarā ti evarūpā haṁsamadhurassarā¹ nāriyo passati, tāsā ti so tava putto tāsāṁ nārīnaṁ gitādīnam² sutvā³ idāni me tāta yathā pure tathā na vattatī⁴ vadati, suvaṇṇasaṁkaccadharā ti suvaṇṇamayā⁵ ekaccālāṁkāradharā, alāṁkatā ti nāṇālāṁkārapatimapḍitā, mānu-siyaccharūpamā ti mānusiyo accharūpamā, senūpiyā⁶ ti sayanūpagatā⁷, 5 nan ti taṁ⁸ tava puttaṁ paṭilābhayanti⁹, sace ahaṁ ti tāta yathā pure sace ahaṁ puna pi taṁ patiṁ tath' eva kuṭṭharogena vanaṁ pavitṭhaṁ uñchiyā tasmīṁ vane bhare puna pi maṁ so¹⁰ sammāneyya na vimāneyya¹¹ tato me ito pi Bārāṇasirajjato taṁ araṇṇaṁ eva varaṁ siyā ti sapattirosena¹² sussantiyā⁵ ti dīpeti, yamaṇṇapāṇe ti yaṁ annapāṇe, ohite ti ṭhapite paṭiyatte, iminā 10 bahuvannapāṇaṁ¹³ gharāṁ dasseti, ayaṁ kir' assa¹⁴ adhippāyo: yā nārī vipulannapāṇe pi ghare ekikā va asaṁpattisamānā vimaṭṭhābharaṇā nāṇālāṁkārehi¹⁵ alāṁkatā sabbehi guṇehi upetā patino ca appiyā hoti ābajjha¹⁶ gīvāya vallīṁ vā rajjuṁ vā¹⁷ bandhitvā tassa¹⁸ tato gharāvāsato [maraṇaṁ eva varatarān ti, anālābhīyā ti na ālābhikā¹⁹, kālādutiya²⁰ ti nīpajjanakakaṭasarakadutiya¹⁵, seyyā ti kapaṇāpi samānā sā patino piyā ayaṁ eva uttamā ti.

Evam tāya attano parisussanakāraṇe tāpasassa kathite tāpaso rājānaṁ pakkosāpetvā „tāta Soṭṭhisena tayi kuṭṭharogābhībhūte²¹ araṇṇaṁ pavisante tayā saddhīm pavisitvā taṁ upaṭṭhahantī attano saccabalena tava rogaṁ [vūpasametvā yā 20 te rajjāpatiṭṭhānakāraṇaṁ²² akāsi tassā nāma tvaṁ n' eva ṭhitatṭhānaṁ na nisinnatṭhānaṁ jānāsi, ayuttaṁ te kataṁ, mittadūbhikammaṁ nāṁ' etaṁ pāpikaṇ²³“ ti vatvā puttaṁ ovadanto

34. Sudullabh' itthī purisassa yā hitā,

25

bhatt' itthiyā dullabho yo hito ca²⁴,

hitā ca te sīlavatī ca bhāriyā,

janinda dhammaṁ cara Sambulāyā 'ti gātham āha. 303.

Tass' attho: tāta yā²⁵ purisassa hitā muducittā anukampikā itthī yo ca bhattā itthiyā hito katagūṇaṁ jānāti uḥho pi²⁶ te sudullabhā, ayaṁ ca Sambulā 30

¹ B^s haṁsā viya madhu-. ² B^d mihitādini, B^s mitagītā. ³ B^d sunitvā. ⁴ B^d vaṭṭa-. ⁵ so all three MSS. ⁶ B^d seno-. ⁷ B^d soṭṭhisenassa piyā paṭipalobhayanti in the place of sayanūpagatā. ⁸ B^d naṁ. ⁹ B^d -lo-. ¹⁰ B^d adds na. ¹¹ B^d mānātimāneyyā, B^s nātimāneyya in the place of na vi-. ¹² B^d sapatidosena. B^s apatidosena. ¹³ B^d bahuvannapāṇaṁ. ¹⁴ C^{ks} tirassa. ¹⁵ B^d nāṇāla-. ¹⁶ B^d abajha. ¹⁷ B^d valliyā vajjuyā vā. ¹⁸ B^d tassā. ¹⁹ B^d na ālāhā, C^k na anālāhikā, C^s na anālāhikā. ²⁰ B^d kaṭadu-. ²¹ C^{ks} -to. ²² B^d rajje-. ²³ B^d pāpa. ²⁴ C^{ks} hitāya. ²⁵ C^{ks} tayā. ²⁶ B^d pe.

tuyhaṃ hitā c' eva sīlasampannā ca, tasmā etissā dhammaṃ vara, katagūṇaṃ jānitvā muducitto hohi, cittam assā paritosehīti.

Evaṃ so puttassa ovādaṃ datvā utṭhāya pakkāmi. Rājā pitari gate Sāmbulāṃ pakkosāpetvā „bhadde ettakaṃ kālaṃ
5 mayā katadosaṃ khama¹, ito paṭṭhāya sabbissariyaṃ tuyham eva dammīti“ osānagātham āha:

35. Sace tuvaṃ² vipule³ laddhabhoge

issāvatiṇṇā⁴ maraṇaṃ upesi

ahañ ca te bhadde imā ca kaṇhā⁵

10 sabbe va te vacanakarā bhavāmā 'ti. 304.

Tass' attho: bhadde Sambule sace tvaṃ ratanarāsimhi tḥaṭṭvā abhiśiñ-citvā⁶ aggamaheṣiṭṭhānavasena vipulabhoge⁷ labhivāpi issāya otiṇṇā maraṇaṃ upesi ahañ ca imā ca rājakaṇhāyo⁸ sabbe tava vacanakarā bhavāma tvaṃ yathādhippāyaṃ imaṃ rajjaṃ vicārehīti sabbissariyaṃ tassā adāsi.

15 Tato paṭṭhāya ubho samaggāvāsaṃ vasantā dānādīni puññāni katvā⁹ yathākammaṃ gamamsu. Tāpaso jhānābhīṇṇaṃ¹⁰ nibbattetvā Brahmaloḷkūpaḃ ahoṣi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Mallikā patidevatā yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā Sāmbulā Mallikā ahoṣi, Sotthiseno

20 Kosalarājā, pitā tāpaso aham evā“ 'ti. Sāmbulajātakaṃ.

10. Gaṇḍatindujātaka.

Appamādo ti. Idam S. J. v. rājovādaṃ ā. k. Rājovādo heṭṭhā vitthārito.

Atīte pana Kampillaratṭhe Uttarapañcālanagare
25 Pañcālo nāma rājā agatigamane tḥito adhammena pamatto rajjaṃ kāresi. Ath' aṣṣa amaccādayo sabbe pi adhammika jātā. Balipīṭā ratṭhavāsino puttadāre ādāya araṇṇe migā viya carimsu, gāmaṭṭhāne gāmo nāma nāhoṣi, manussā rāja-

¹ Bā khamatha. ² Ck^s tvaṃ. ³ Ck^s vipulama, C^s -lam? ⁴ Bā issācetiṇṇā. ⁵

Bā imā rājakaṇhā. ⁶ Bā -sittā. ⁷ Bā -le-. ⁸ Ck^s -kaṇhāso, Bā rājakaṇhā.

⁹ Bā karitvā. ¹⁰ Bā -āyo.

purisabbhayena divā gehe vasitum na sakkonti, gehāni kaṇṭha-
 kasākhāhi parikkhipitvā aruṇe nggacchante yeva araṇṇaṃ pavī-
 santi, divā rājapurisā¹ vilumpanti rattim corā². Tadā Bo.
 bahinagare gaṇḍatindurukkhe³ devatā hutvā nibhatti, anusam-
 vaccharaṃ raṇṇo santikā saḥassagghaṇakam⁴ balikammaṃ 5
 labhati, so cintesi: „ayaṃ rājā pamatto rajjaṃ kāreti, sakala-
 ratṭhaṃ vinassati, tṭhapetvā maṃ aṇṇo⁵ rājānaṃ patirūpe
 nivesetum samattho nāma n' atthi, upakārako cāpi me anu-
 samvaccharaṃ saḥassabalinā pūjesi⁶, ovadisāmi nan“ ti so
 rattibhāge raṇṇo sirigabbhaṃ pavisitvā ussīsakapasse tṭhatvā 10
 obhāsaṃ vissajjento⁷ ākāse atṭhāsi. Rājā taṃ bālasuriyaṃ viya
 jalamānaṃ disvā „ko si tvaṃ, kena vā kāraṇenāgato⁸“ ti pucchi.
 So tassa vacanaṃ sutvā „mahārāja ahaṃ tindukadevatā,
 tuyhaṃ ovādaṃ dassāmiti āgato mḥiti“. „Kim ovādaṃ nāma
 dassasīti“ evaṃ vutte M. „mahārāja, tvaṃ pamatto hutvā 15
 rajjaṃ kāresi, tena te sakalaratṭhaṃ bhataviluttaṃ⁹ viya vi-
 natṭhaṃ, rājāno nāma pamādena rajjaṃ kārentā sakala-
 ratṭhassāpi¹⁰ sāmīno na¹¹ honti, diṭṭhe va dhamme vināsaṃ
 patvā samparāye pana mahānirāye nibbattanti, tesu ca
 pamādaṃ āpannesu antojanā bahijanaṃ pi 'ssa pamattā va 20
 honti, tasmā raṇṇā atirekena appamattena bhavitabban“ ti
 vatvā dhammadesanaṃ paṭṭhapento āha:

1. Appamādo amatapadaṃ, pamādo maccuno padaṃ, (Dhp.v.21)
 appamattā na mīyanti, ye pamattā yathāmatā. 305.
2. Madā pamādo jāyetha, pamādā¹² jāyate khayō, 25
 khayā padosā¹³ jāyanti, mā mado¹⁴ bharatūsabha¹⁵. 306.
3. Bahū hi khattiyā jīnā¹⁶ atthaṃ ratṭhaṃ pamādino
 atho pi gāmīno gāmā anāgārā agārino. 307.

¹ B^d adds pi. ² B^d adds khādanti. ³ B^d gaṇḍatindurukkha. ⁴ B^d -nikam.
⁵ C^k aṇṇe maṃ, C^s aṇṇo maṃ. ⁶ B^d -ti. ⁷ B^d visajjētvā. ⁸ B^d -na idhā-
 gato si. ⁹ B^ds bhataviluppantaṃ. ¹⁰ B^d -ssa. ¹¹ B^d nāma. ¹² C^k B^d -do. ¹³
 C^ks -de-. ¹⁴ B^ds pamādo. ¹⁵ C^k -sabhaṃ. ¹⁶ C^k pītā? B^d jīṇā, B^s jānā.

4. Khattiyassa pamattassa raṭṭhasmiṃ raṭṭhavaddhana
sabbe bhogā vinassanti, rañño taṃ vuccate aghaṃ. 308.
5. N' esa dhammo mahārāja, ativeḷaṃ pamajjasi,
iddhaṃ¹ phitaṃ² janapadaṃ corā viddhamsayanti taṃ³. 309.
6. Na te puttā bhavissanti na hiraññaṃ na dhāniyaṃ,
raṭṭhe vilumpamaṇaṃhi sabbabhogehi jīyasi⁴. 310.
7. Sabbabhogaparijīṇaṃ⁵ rājānaṃ cāpi⁶ khattiya
nātimittā suhajjā ca na naṃ⁷ maññanti khattiyaṃ⁸. 311.
8. Hatthārūhā⁹ anīkaṭṭhā rathikā pattikārikā
tam evaṃ upajīvantaṃ na naṃ⁷ maññanti khattiyaṃ¹⁰. 312.
9. Asaṃvihitakammantaṃ bālaṃ dummantimantitaṃ¹¹
sirī jahati dummedhaṃ jīṇaṃ va urago taṇaṃ. 313.
10. Susaṃvihitakammantaṃ kālūṭṭhāyīṃ atanditaṃ —
sabbe bhogaḃbhivaḃḍhanti¹² gāvo saṃsabhā-m-iva. 314.
11. Upassutiṃ mahārāja raṭṭhe janapade cara,
tattha disvā ca sutvā ca tato taṃ paṭipajjasīti. 315.

Tattha appamādo ti satiṃ avippavāso, amatapadaṃ ti amatassa
nibbānassa padaṃ adhiḃama-kāraṇaṃ¹³, maccuno padaṃ ti maraṇassa kāraṇaṃ,
pamatto hi vipassanaṃ avaḃḍhetvā¹⁴ appaṭisaṇḍhikabhāvaṃ pattuṃ asakkonto
20 punappuna saṃsāre jāyati c' eva mīyati ca, tasmā pamādo maccuno padaṃ
nāma, na mīyanti vipassanaṃ vaḃḍhetvā appaṭisaṇḍhikabhāvaṃ pattā puna
saṃsāre anibbattantaṃ na mīyanti nāma, ye pamattā ti mahārāja ye puggalā
pamattā te yathāmatā¹⁵ tath' eva ḃaṭṭhabbā, tasmā¹⁶ aniecasādhanaṭṭhā tassāpi¹⁷
hi ahaṃ dānaṃ dassāmi sīlaṃ rakkhissāmi uposathakammaṃ karissāmi kalyāṇa-
25 kammaṃ karissāmi ābhogo¹⁸ vā patthanā¹⁹ vā pariyaṭṭhānaṃ vā n' atthi,
appattaviññāpattā²⁰ pamattassāpi appamāḃabbā vā ti, tasmā ubho p'ete ekadivasa
va²¹, madā ti mahārāja ārogyayobbanajīvitamadāsaṃkhātā tividhā madā²² pa-
mādo nāma jāyati, so pamatto pamādam āpanno paṇātipātādini pāpakammāni
karoti, atha naṃ rājāno chindāpenti vā hanāpenti vā sabbassa vā paṇ' assa²³
30 haranti, evaṃ assa pamādo²⁴ nātidhana-jīvitakkhaya jāyati, puna so²⁵ dhana-

¹ Bā idam. ² Cā pītaṃ, Bā pītaṃ. ³ Bā naṃ. ⁴ Ck riyati, Cs jīyati, Bā jīyasi.
⁵ Cks -junaṃ, Bs -jīnaṃ. ⁶ Bā vāpi. ⁷ Bā taṃ. ⁸ Bā mandiyaṃ. ⁹ Bā
-ro-. ¹⁰ Bā maññiyaṃ. ¹¹ Ck -naṃ. ¹² Bā bhogo pi vaḃḍhanti. ¹³ Bā -gamaṇa-.
¹⁴ Cks vaḃḍhetvā, Bā avaḃḍhetvā. ¹⁵ Bā adda te. ¹⁶ Ck Bā kasmā. ¹⁷ so Cks;
Bā matassa pi. ¹⁸ Cs a-. ¹⁹ Ck pattanā, Cs pattatthanā? Bā pathanā. ²⁰ Bā
aparagata. ²¹ so Cks; Bā ekasādivasāva. ²² Ck dā, Bā omits madā. ²³ so Cks;
Bā sabbāsaṃ vā dhanassa. ²⁴ so all three MSS. for -dā? ²⁵ Cks yo.

khayaṃ vā yasakkhayaṃ vā patto jīvitum asakkonto jīvitavuttattbhāya kāya-
 duccaritādāni karoti, ice-assa¹ khayā padosā jāyanti, tena taṃ vadāmi: mā
 mado² bharatūsabha raṭṭhabharaṇakajettha³ Bharatūsabha mā pamajja⁴, mā
 pamāḍi⁵ atho, atthaṃ raṭṭhan ti janapadavāsīnaṃ vuddhiṃ c' eva⁶ sakala-
 raṭṭhaṃ ca bahū pamāḍino⁷ jīnā⁸, tesam āvibhāvattbhāya Khantivādijātaka- 5
 Mātāṅgajātaka-Sarabhaṅgajātaka-Bharujātaka-Cetiyaajātakādāni kathetabbāni, gā-
 mino ti gāmabhojakāpi⁹ te te gāmino¹⁰ bahupamādadoseṇa jīnā⁸ parihīnā
 vinattā, anāgārā agārino ti pabbajitāpi pabbajitapaṭipattito gihī pi gharā-
 vāsato c' eva dhanadhaññādīhi ca bahū jīnā⁸ parihīnā ti vadati, taṃ vuccate
 aghaṇa ti mahārāja bhogaparihāni¹¹ nāma taṃ rañño dukkhaṃ vuccati, bhoga- 10
 bhāvena hi niddhanassa yaso hāyati, hīnayaso mahantaṃ kāyīkacetasikadukkhaṃ
 pāpuṇāti, nesa dhammo ti mahārāja esa porāpakarājūnaṃ dhammo na hoti,
 iddhaṃ phītaṃ ti annapānādīnā hiraññasuvannādīnā phītaṃ pupphitaṃ, na
 te puttā¹² ti mahārāja paveṇipālakā¹³ te puttā na bhavissanti, raṭṭhavāsīno
 hi adhammikarañño esa putto kiṃ amhākaṃ vaddhiṃ¹⁴ karissati nassa chattaṃ 15
 dassāma¹⁵ ti chattaṃ na denti, evaṃ evaṃ¹⁵ tesam paveṇipālakā¹³ puttā na
 honti nāma, pariṇṇaṇa¹⁶ ti parihīnaṃ rājānaṃ, cāpīti¹⁷ sace hi¹⁸ so rājā
 hoti aha naṃ rājānaṃ samānaṃ pi khattiyaṇ¹⁹ ti ayaṃ rājā ti garucittena²⁰
 mānetabbaṃ katvā na maññanti, upajīvantā ti upaṇissāya jīvantāpi ete
 ettakā janā garucittena maññitabbaṃ na maññanti, kiṃkāraṇa: adhammika- 20
 bhāvena, sirīti yasavibhāvo²¹, tacca²² ti yathā urago jīṇaṃ taccaṃ
 jigucchamāno jahati²³ na puna oloketi evaṃ tādissaṃ rājānaṃ sirī jahati, su-
 samāvihitakamantaṃ²⁴ ti kāyadvārādīhi pāpakammaṃ akaraṇaṃ²⁵, abhi-
 vaddhantīti abhimukhaṃ gacchantā²⁶ vaddhanti, saṇṭhāpita²⁷ ti sa-
 usabhā iva, appamattassa hi usabhajetthako²⁷ gogaṇo viya bhoga vaddhanti, 25
 upassutū ti janapadacārittasavanāya cārikaṃ attano sakalaratthe janapade ca
 cara, tatthā²⁸ ti tasmiṃ raṭṭhe caranto raṭṭhabbaṃ disvā sotabbaṃ sutvā
 attano guṇāguṇaṃ paccakkaṃ katvā tato attano hitapaṭipattiṃ paṭijaggissasi²⁹.

Iti M. ekādasahi gāthāhi rājānaṃ ovaditvā „gaccha pa-
 paṇcaṃ akatvā parigaṇha raṭṭhaṃ, mā nāsayīti“ vatvā sa- 30
 kaṭṭhānaṃ eva gato. Rājāpi tassa vacanaṃ sutvā sam-
 vegappatto hutvā²⁹ punadvase rājānaṃ amacce paṭicchāpetvā³⁰
 purohitena saddhiṃ kālāsa³¹ eva pācīnadvārena nagarā nikkha-

¹ Bā imassa. ² Bā pamādo. ³ Cks raṭṭhaṃ-. ⁴ Cks pajja. ⁵ Bā mā pamā-
 damāpajji. ⁶ Bā vuddhicceva, Cks vuddhameva. ⁷ Ck -ne, Bā padāpamādo. ⁸
 Bā jīṇā. ⁹ Bā -bhojanakāpi. ¹⁰ Bā gāmāpi. ¹¹ Bā yasabhoga-. ¹² Cks
 vuttā. ¹³ Cks pameṇi-. ¹⁴ Bā vuddhi. ¹⁵ Bā eva. ¹⁶ Cks pariṇṇaṇa. ¹⁷ Bā
 vāpiti. ¹⁸ Bā pi. ¹⁹ Bā mantiyaṇ. ²⁰ Bā tigarukacittena. ²¹ Ck sirini-
 yasavibhāvo, Ck sirītiyasavibhāvo, Bā sirīti-. ²² Cks tan. ²³ Bā hoti. ²⁴ Bā
 -kamman. ²⁵ Bā -to. ²⁶ Cks -taṃ. ²⁷ Bā sa usabho jetthako. ²⁸ Bā
 -pajjissasi. ²⁹ Bā omits hutvā. ³⁰ Bā -dervā.

mitvā yojanamattam gato. Tatth' eko gāmaṇasimahallako
 aṭavito kaṇṭhakasākhā¹ āharitvā gehadvāraṃ parikkhipitvā
 pidahitvā puttadāraṃ ādāya araṇṇaṃ pavisitvā sāyaṃ rāja-
 purisesu pakkantesu attano gharaṃ āgacchanto gehadvāre
 5 pāde kaṇṭakena² viddho ukkuṭikaṃ nisīditvā kaṇṭakaṃ³ nī-
 haranto

12. Evaṃ vedetu Pañcālo saṃgāme sarasamappito⁴

yathāham ajja vedemi kaṇṭakena⁵ samappito ti 316.

imāya gāthāya rājānaṃ akkosi, taṃ paṇ' assa akkosanaṃ⁶
 10 B-ssānubhāven' eva ahosi, B-ttena adhiggahito va so akkosīti
 veditabbo. Tasmiṃ pana samaye rājā ca purohito ca aññā-
 takavesena⁷ tassa santike va aṭṭhamsu. Ath' assa vacanaṃ
 sutvā purohito itaraṃ g. ā.:

13. Jijṇo dubbalacakkhū sī, na rūpaṃ sādhu passasi,

15 kiṃ attha Brahmāḍattassa

yaṇ taṃ maggheyya⁸ kaṇṭako⁹ ti. 317.

Tattha maggheyyā⁷ 'ti vijjheyya⁸, i. v. h.: yadi tvaṃ attano avyatta-
 tāya kaṇṭakena² viddho ko ettha raṇṇo doso ti yena rājānaṃ akkosasi kiṃ te
 raṇṇā⁹ kaṇṭako² oloketvā ācikkhitabbo ti.

20 Taṃ sutvā mahallako tisso gāthā abhāsi:

14. Pahottha¹⁰ Brahmāḍattassa.yo¹¹ 'haṃ maggo¹² 'smi brāhmaṇa,
 arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā¹³. 318.

15. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
 raṭṭhasmiṃ kuḍḍarājassa¹⁴ bahu adhammiko jano. 319.

25 16. Etādisse bhaye tāta bhayaṭṭhā tāva¹⁵ mānava
 nillanakāni kubbanti vane āhatvā¹⁶ kaṇṭakan² ti. 320.

Tattha pahotthā¹⁷ 'ū brāhmaṇa yo¹⁵ kaṇṭhakake magge¹⁹ patito
 sannisinno bahū²⁰ ettha Brahmāḍattassa dosā²¹, tvaṃ ettakaṃ kālāṃ raṇṇo

¹ Bā kaṇṭhakasākhāṃ. ² Bā kaṇṭa-. ³ Bā saramappito. ⁴ Cks -taṃ. ⁵ Bā
 -neva. ⁶ Bā yaṃ tvaṃ maggeyya. ⁷ Bā maggeyyā. ⁸ Ck Bā vijjheyya. ⁹ Bā -o.
¹⁰ so Ck; Ck bhotta, Bā pahettha. ¹¹ Bā so. ¹² so Cks for magge? Bā magga.
¹³ Bā matā. ¹⁴ Bā kuṭa-, Bā kūṭa-. ¹⁵ Ck nāna, Ck tāta. ¹⁶ Bā āhantā. ¹⁷
 Bā pahvetthā. ¹⁸ Bā so. ¹⁹ Cks kaṇṭakena maggo. ²⁰ Cks -u. ²¹ Bā -o.

dosena mama sakaṇṭake magge vicaraṇabhāvaṃ na jānāsi¹, arakkhitā-pe-
kaṇṭakan ti, tattha khādanatīti vilumpanti, tuṇḍiyā² 'ti vadhabandhanādīhi
pīletvā adhammabalīsādhakā³, kuḍḍarājassā⁴ 'ti pāparaṇño, adhammiko ti
paṭicchannakammanto, tātā 'ti purohitaṃ āapati, mānavā ti manussā⁵,
nillenaṇṇānīti nīliyaṇṇānāni, vane āhatva⁶ kaṇṭakan ti kaṇṭakan 5
āharitva dvārāni pidahitvā gharāṃ chaddetvā puttadāraṃ ādāya vanaṃ pavi-
sitvā tasmīṃ vane attano nīliyaṇṇānāni karonti, athavā vane yo kaṇṭako taṃ
āharitvā gharāni parikkhipanti, iti raṇño dosen' ev' amhi kaṇṭakena viddho mā
evarūpassa raṇño upatthambho hohīti.

Taṃ sutvā rājā purohitaṃ āmantetvā „ācariya mahallako 10
yuttaṃ bhaṇati, amhākam eva doso, ehi nivattāma, dhammena
rajjam kāressāmā“ 'ti āha. Bo. purohitassa sarīre adhi-
muccitvā⁷ purato ṭhatvā⁸ „parigaṇhāma tāva mahārājā“ 'ti
āha. Te taṃhā gāma āññaṃ gāmaṃ gacchantā antarāmagge
ekissā mahallikāya saddaṃ assosun, sā kir' ekā daḍḍidditthi dve 15
dhītaro vayappattā rakkhamānā tasmaṃ araṇñaṃ gantuṃ na
deti, sayam araṇñaṇto dārūni c' eva sākaṃ ca āharitvā dhītaro
paṭijaggi⁹. Sā taṃ divasaṃ ekam gumbaṃ āruyha sākaṃ
gaṇhanti pavaṭṭamānā¹⁰ bhūmiyaṃ patitvā rājānaṃ maraṇena
akkosanti 20

17. Kadāssu nāma ayaṃ rājā Brahmaddatto marissati
yassa raṭṭhasmim jīvanti¹¹ appatitā¹² kumārīkā ti g. ā. 321.

Tattha appatitā¹³ ti assāmikā, sace hi tā sassāmikā¹⁴ assu maṃ po-
syyuṃ, pāparaṇño pana rajje ahaṃ dukkhaṃ anubhomi, kadā nu kho esa
marissatīti evaṃ Bodhisattānubhāvena¹⁵ akkosi. 25

Atha naṃ purohito paṭisedhento

18. Dubbhāsitaṃ hi te jammī anattapadakovide,
kuhiṃ rājā¹⁶ kumārīnaṃ
bhattāraṃ pariyasatīti g. ā. 322.

¹ Bā add tassa hi. ² Bā ku-. ³ Ck s-sāṭakā, Bā adhammena balīsādhakā.
⁴ Bā kuṭa-, Bā kūṭa-. ⁵ Bā adds pi. ⁶ Cs āgatra, Bā āgantvā, Ck āhatvā. ⁷
Bā -muñci-. ⁸ Bā gaṇitvā. ⁹ Bā -ggati. ¹⁰ Bā pavatta-. ¹¹ Bā raṭṭhamhi
jīvanti. ¹² Bā appatikā. ¹³ Ck Bā appatikā, Cs appatitūka corr. to appatikā.
¹⁴ Bā tasamsāmikā. ¹⁵ Bā -neva. ¹⁶ Cs -a.

Taṃ sutvā mahallikā dve gāthā abhāsi:

19. Na me dubbhāsitaṃ brahme¹, Kovid² atthapadā ahaṃ,
arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 323.

20. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
5 ratthasmiṃ kuḍḍarājassa³ bahu adhammiko jano,
dujjīve dubbhare dāre kuto bhattā⁴ kumāriyo ti. 324.

Tattha kovidatthapadā ti ahaṃ atthapade kāraṇapade⁵ kovidā chekā,
mā tvaṃ etaṃ pāparājānaṃ pasaṃsi, dujjīve ti dujjīve ratthe⁶ dubbhare dāre
jāte manussesu⁷ bhītatasisu araṇṇe vasantesu, kuto bhattā kumāriyo ti⁸
10 kuto kumāriyo bhattāraṃ labhissantiti attho.

Te tassā vacanaṃ sutvā „yuttaṃ⁹ kathetīti“ parato⁹ gac-
chantā ekassa kassakassa saddaṃ assosum, tassa kira kassan-
tassa Sāliyo¹⁰ nāma balivaddo phālena pahato¹¹ sayi, so rājā-
naṃ akkosanto

15 21. Evaṃ sayatu Pañcālo saṅgāme sattiyaṃ hato¹².
yathāyaṃ kapaṇo seti hato phālena Sāliyo ti g. ā. 325.

Tattha yathā ti yathā ayaṃ vedanāmatto¹³ Sāliyabalivaddo seti evaṃ
sayatū ti attho.

Atha naṃ purohito paṭisedhento

20 22. Adhammena tuvaṃ¹⁴ jamma Brahmaddattassa kujjhasi
yo tvaṃ sapasi¹⁵ rājānaṃ aparajjhivāna attanā ti g. ā. 326.

Tattha adhammena ti akāraṇena asabhāvena.

Taṃ sutvā so¹⁶ tisso gāthā abhāsi:

23. Dhammena Brahmaddattassa ahaṃ kujjhāmi brāhmaṇa,
25 arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 327.

24. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
ratthasmiṃ kuḍḍarājassa¹⁷ bahu adhammiko jano. 328.

¹ Cs - a. ² Bā kuṭa-, Bs kūta-. ³ Ck hatthā, Bā tatthā. ⁴ Bā kāraṇe. ⁵ Cs
adds rattham. ⁶ Cs - sse. ⁷ Cs omits ti. ⁸ ti ahaṃ --- yuttaṃ wanting in
Ck. ⁹ Bds pu-. ¹⁰ Ck sālittassayo. ¹¹ Bā mahato. ¹² Cks bhato. ¹³ Bā
-nāppatto. ¹⁴ Cks tvaṃ. ¹⁵ Ck yapaṃsi, Cs pasaṃsi, Bā samasi or sapasi?
¹⁶ Cks omit so. ¹⁷ Bā kuṭa-

25. Sā nūna puna re pakkā vikāle bhattam āhari,
bhāttahāriṃ¹ apekkhanto hato phālena Sāliyo ti. 329.

Tattha dhammenā 'ti kāraṇen' eva na akāraṇena akkosatīti saññānāṃ mā kari, sā nūna puna re pakkā vikāle bhattamāharīti brāhmaṇa sā mama bhāttahārikā itthi pāto va mama bhattaṃ pacitvā āharanti adhammabalisādhakehi Brahmadattassa dāsehi palibuddhā bhavissati, te parivisitvā puna mayhaṃ bhattaṃ pakkāṃ bhavissati, tena kāraṇena vikāle bhattam āhari, ajja vikāle bhattam āharīti cintetvā chātajjhatto ahaṃ taṃ bhāttahāriṃ olokeno goṇaṃ aṭṭhāne patodeṇa vijjhiṃ, ten' esa pādaṃ ukkhīpitvā² phālena paharanto hato phālena Sāliyo, tasmā esa mayā hato ti saññānāṃ mā kari, pāparaṇṇo yeva hato nāṃ³ esa, mā narass'³ avaṇṇaṃ bhaṇīti. 10

Te parato⁴ gantvā ekasmiṃ gāme vasiṃsu. Punadivase pāto va ekā kūṭadhenū godohakaṃ pādena paharitvā saddhiṃ khīrena⁵ pavatṭesi⁶, so Brahmadattaṃ akkosanto

26. Evaṃ haññatu Pañcālo saṃgāme asinā dālhaṃ⁷ 15
yathāham ajja pahato khīraṃ ca me pavatṭitan⁸ ti g. ā. 330.
Taṃ sutvā⁹

27. Yaṃ pasu khīraṃ chaḍḍeti¹⁰ pasu phālaṃ ca hiṃsati
kiṃ tattha Brahmadattassa yaṃ no garahato¹¹ bhavan ti 331.

brāhmaṇena gāthāya vuttāya puna¹² tisso gāthā abhāsi: 20

28. Gārayho brahme Pañcālo, Brahmadattassa rājino
arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 332.

29. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā
raṭṭhasmiṃ kuḍḍarājassa¹³ bahu adhammiko jano. 333.

30. Caṇḍā aṭanagāvē¹⁴ yaṃ pure na duhāmase 25
taṃ dāni ajja dohāma khīrakāmeḥ¹⁵ upaddutā ti. 334.

Tattha caṇḍā ti pharusā, aṭanagāvēti¹⁵ palāyanasīlā, khīrakāmeḥiti adhammikaraṇṇo purisehi bahuṃ khīraṃ āharāpentehi upaddutā duhāma, sace hi so dhammena rajjaṃ kāreyya na no evarūpaṃ bhayaṃ āgaccheyyā¹⁶ ti. 30

¹ C^s bhāttagāriṃ, C^k -bhāriṃ. ² B^s add tena. ³ B^d C^k tarass. ⁴ B^d pu-
⁵ C^s sakhiṇena. ⁶ B^d -ttesi. ⁷ B^s hato. ⁸ C^s pavatṭhi-, B^d pavatti. ⁹
B^s add purohito. ¹⁰ B^d chaḍḍetvā. ¹¹ so C^s for -te? B^d -hito. ¹² B^d
punaṃ so. ¹³ B^d kuṭa-. ¹⁴ C^s aṭanagāvē, B^d akatanā-, B^s akaṭanā-. ¹⁵
C^s aṭanagāvēti, B^s akaṭanāti.

Te „yuttaṃ kathetīti“ tamhā gāmā nikkhamitvā mahā-
 maggaṃ āruyha nagarābhimukhā gamimsu. Ekasmiñ ca
 gāme balisādhakā¹ asikosatthāya ekaṃ taruṇaṃ kabara-
 vacchaṃ² māretvā cammaṃ gaṇhiṃsu, vacchakamātā dhenu
 5 puttasokena tiṇaṃ na khādanti pāṇiyāṃ³ na pivati parideva-
 mānā āhiṇḍati. Taṃ disvā gāmadārakā rājānaṃ akkosantā

31. Evaṃ kandaṭṭu Pañcālo viputto vippasukkhata
 yathāyaṃ kapaṇā gāvī viputtā paridhāvātīti g. ā. 335.

Tattha paridhāvātīti paridevamānā dhāvātīti.

10 Tato purohito itaraṃ gātham āha:

32. Yaṃ pasu pasupālassa⁴ pabbhameyya⁵ raveyya vā
 ko n' idha aparādh' atthi Brahmaddattassa rājino ti. 336.

Tattha pabbhameyya⁵ raveyya vā ti bhameyya vā viraveyya vā,
 i. v. h.: pasu nāma pasupālassa⁴ rakkhantass' eva dhāvati pi viravati tiṇaṃ
 15 pi na khādanti pāṇiyam pi na pivati, idha rañño ko nu aparādhō ti.

Tato gāmadārakā dve gāthā abhāsimsu⁶:

33. Aparādhō mahābrahme Brahmaddattassa rājino,
 arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 337.

34. Rattinhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
 20 raṭṭhaṃsiṃ kuḍḍarājassa⁷ bahu adhammiko jano,
 kathaṃ no⁸ asikosatthā khīrapā haññate pajā ti. 338.

Tattha mahābrahme ti mahābrāhmaṇa, rājino ti rañño, kathaṃ no
 ti kathaṃ nu kena nāma kāraṇena, khīrapā haññate pajā ti pāparājassa
 sevakehi khīrapako vacchako haññati, idān' eva sā dhenu puttasokena paridevatī,
 25 so pi rājā ayaṃ dhenu viya paridevatū 'ti rājānaṃ akkosimsu yeva.

Te⁹ „kāraṇaṃ vadathā“ 'ti vatvā pakkamimsu. Ath'
 antarāmagge ekissā sūkkhapokkharaniyā kākā¹⁰ tuṇḍehi vij-
 jhitvā maṇḍuke¹¹ khādanti. Bo. tesu taṃ ṭhānaṃ sampattesu
 attano ānubhāvena maṇḍukena

¹ Cks balisādhako. ² Bā -akam. ³ Cks pāṇi-, Bā pāṇi-. ⁴ Bā -phā-. ⁵ Bā
 sambha-. ⁶ Ck abhāsim. ⁷ Bā kuṭa-. ⁸ Bā nu. ⁹ Bā add sādhu vo. ¹⁰
 Cks kāka. ¹¹ Cks Bā -uke.

35. Evaṃ khajjatu Pañcālo hatō yuddhe saputtako
yathāham ajja khajjāmi gāmakehi¹ araṇṇājo ti 339.
rājānaṃ akkosāpesi.

Tattha gāmakehi¹ gāmaṇṇasīhi.

Taṃ sutvā purohito maṇḍukena² saddhiṃ sallapanto: 5

36. Na sabbabhūtesu vidhenti rakkhaṃ
rājāno maṇḍuka manussaloke,
n' ettāvata rājā adhammacārī
yaṃ tādisaṃ jīvaṃ adeyyu³ dhaṃkā ti g. ā. 340.

Tattha jīvaṃ ti jīvantaṃ, adeyyuṃ⁴ ti khādeyyuṃ⁵, dhaṃkā kākā. 10
Ettāvata rājā adhammiko nāma na hoti, kiṃ sakkā araṇṇaṃ pavasiṭvā raṇṇā
taṃ rakkhantena caritun ti.

Taṃ sutvā maṇḍuko dve gāthā abhāsi:

37. Adhammarūpe vata brahmacārī
anuppiyaṃ bhāsati khattiyassa,
vilumpamānāya puthuppajāya
pūjesi rājā⁶ paramappavādim⁷. 341. 15

38. Sace imaṃ brahme surajjakaṃ siyā
phītaṃ raṭṭhaṃ muditaṃ vippasaṇṇaṃ
bhutvā baliṃ aggapiṇḍaṃ ca kākā
na mādisaṃ jīvaṃ adeyyu dhaṃkā ti. 342. 20

Tattha brahmacārīti purohitaṃ garahantaṃ⁸ āha, khattiyassā⁹ ti
evārūpassa pāparaṇṇo, vilumpamānāya¹⁰ ti vilumpamānāya¹¹, ayaṃ eva vā
pātho, puthuppajāya¹² ti vipulāya pajāya vināsiyamānāya, pūjesi¹³ paṇḍitaṃ¹⁴,
surajjakaṃ ti chandādivasena agantvā¹⁵ dasa rājadhamme akopentena¹⁶ 25
rakkhiyamānaṃ sace idaṃ surajjaṃ¹⁷ bhavēyya, phītaṃ ti deveṣu¹⁸ sammā
dhāraṇā¹⁹ anuppavacchantesu²⁰ sampannasassaṃ²¹, na mādisaṃ ti²² evaṃ sante
mādisaṃ jīvamānaṃ yeva kākā na khādeyyuṃ, evaṃ chasu ṭhānesu akkosanaṃ
Bodhisattānubhāvena ahoṣi.

¹ Bds -mi-. ² Bd -ehi. ³ Cks adheyya, Bd adeyyuṃ. ⁴ Ck adheyyuṃ. ⁵ Cks
-dhe-. ⁶ Cks Bd rājāṃ. ⁷ Bd -daṃ. ⁸ Bds -to. ⁹ Bd viluppa-. ¹⁰ Cks
vilumpā-. ¹¹ Ck -sayāṃ, Ck -sayiṃ. ¹² Bd āg-. ¹³ Bd adda raṇṇā. ¹⁴ Bd
-akāṃ. ¹⁵ Cks deve-. ¹⁶ Cks samma-. ¹⁷ Bd -va-. ¹⁸ Bd -ssīsaṃ. ¹⁹
Ck khādiyaṃ, Ck khādisaṃ.

Tam sutvā rājā ca purohito ca araṇṇe vāsitaracchāna-
maṇḍukaṃ¹ upādāya sabbe amhe yeva akkosantīti. Tato va
nagaraṃ gantvā dhammena rajjaṃ karetvā M-assa ovāde ʒhitā
dānādīni puṇṇāni karimsu.

- 5 S. Kosalarāṇṇo i. d. ā. „mahārāja raṇṇā nāma agatigamaṇaṃ
pahāya dhammena rajjaṃ karetabban“ ti vatvā j. s.: „Tadā gaṇḍa-
tindukaderatā² ahaṃ evā“ ti. Gaṇḍatindukajātakam³. Tīm-
saṇipāta vaṇṇanā niṭṭhitā⁴.

¹ C^{ks} vāsaṃ-. ² B^d gaṇḍutinduka-. ³ B^d gaṇḍutindukajātakam niṭṭhitam. ⁴ B^d
omits tiṃsa - - tā.

XVII. CATTALĪSANIPĀTA.

1. Tesakunajātaka.

Vessantarantaṃ pucchāmiti. Idam S. J. Kōsalarāṇṇo
ovādasena¹ kathesi. Tam hi rājānaṃ dhammasavanatthāya āgataṃ
S. āmantetvā „mahārāja raṇṇā nāma dhammena rajjaṃ kāretabbaṃ. 5
yasmim hi samaye rājāno adhammikā honti rājayuttāpi tasmim² samaye
adhammikā hontīti“ Catukkanipāte āgatayuttanayena³ ovaḍitvā agati-
gamane ca agamane ca ādīnavaṃ ca ānisaṃsaṃ ca kathetvā supina-
kūpamā⁴ ti ādīnā nayena kāmesu ādīnavaṃ vitthāretvā⁵ „mahā-
rāja imesaṃ⁶

10

Maccunā saṃgaro⁷ n' atthi lañcaggāho na vijjati
yuddhaṃ n' atthi jayo n' atthi, sabbe maccuparāyanā,
tesaṃ paralokaṃ gacchantānaṃ tlapetvā attanā katakalyāṇakammaṃ⁸
aṇṇā⁹ paṭiṭṭhā nāma n' atthi, evaṃ ittarapaccupaṭṭhānaṃ avassaṃ
pahātabbaṃ, yasaṃ nissāya pamādaṃ kātuṃ na vaṭṭati¹⁰, appamat- 15
teṇa¹¹ hutvā dhammena rajjaṃ kāretuṃ vaṭṭati¹⁰, porāṇakarājāno¹²
anuppanne pi Buddhhe paṇḍitānaṃ ovāde tathavā dhammena r. kāretvā
devanagaraṃ pūrayamānā gamiṃsū“ ti vatvā tena yācito a. ā.:

A. B. Br-o r. k-o aputtako ahosi, patthento puttāṃ vā
dhītaraṃ vā na labhi¹³. So ekadivasaṃ mahantena parivārena 20
uyyānaṃ gantvā divasabhāgaṃ uyyāne kilivā maṅgalasāla-

¹ Bā adds ārabha. ² Bā adds hi. ³ Ck -suttanayena, Bā -vuttanayenena. ⁴
Ck -ku-, Bā -kūpamā kāmā. ⁵ Bā vivaretvā. ⁶ Bā -saṃhi. ⁷ Bā saṃka-. ⁸
Bā katan-. ⁹ Ck saṃhi. ¹⁰ Ck vaṭṭatīti. ¹¹ Bā appamattena. ¹² Ck
pārānakā. ¹³ Bā -ati.

rukkkhamūle sayanaṃ attharāpetvā¹ thokaṃ niddāyitvā pabuddho
 sālarukkkhaṃ olokento² tattha sakunaḥkulāvakaṃ passi, saha
 dassanen³ ev' assa sineho⁴ uppajji, so ekaṃ purisaṃ pakkosā-
 petvā „imaṃ rukkkhaṃ abhirūhitvā⁵ etasmim⁶ kulāvake kassaci
 5 atthitaṃ vā natthitaṃ vā jānāhīti“ āha. [So abhirūhitvā⁴ tattha
 tīṇi aṇḍakāni disvā rañño ārocesi. „Tena hi etesaṃ⁷ upari
 nāsāvataṃ⁸ mā vissajjesīti“ vatvā caṃkoṭake⁹ kappāsapicumaṃ
 attharivitvā „tatth' etāni¹⁰ aṇḍakāni ṭhapetvā sanikaṃ otarā¹⁰“ 'ti
 otarāpetvā caṃkoṭakaṃ¹¹ hatthena gahetvā „katarasakunaṇḍa-
 10 kāni¹² nāma etānīti“ amacce pucchi. Te „mayhaṃ na jānāma,
 nesādā jānissantīti“ vadiṃsu. Rājā nesāde pakkosāpetvā
 pucchi. Nesādā „mahārāja¹³, ekaṃ ulūkaṇḍaṃ¹⁴, ekaṃ sāli-
 kāya aṇḍaṃ, ekaṃ sukaṇḍaṃ¹⁵“ ti kathayimṃsu. „Kiṃ pana
 ekasmim kulāvake tiṇṇaṃ sakunikaṇaṃ aṇḍaṃ hontīti“.
 15 „Āma deva paripantho asati sunikkhittāni na nassantīti“.
 Rājā tussitvā „ime mama puttā bhavissantīti“ tāni tīṇi aṇḍāni
 tayo amacce paṭicchāpetvā¹⁶ „ime mayhaṃ puttā bhavissanti,
 tumhe sādhuḥkaṃ paṭijaggitvā aṇḍakosato nikkhantakāle mama
 āroceyyāthā“ 'ti āha. Te¹⁷ sādhuḥkaṃ rakkhimṃsu. Paṭhamāṃ¹⁸
 20 ulūkaṇḍaṃ bhijji, amacco ekaṃ nesādaṃ pakkosāpetvā „itthi-
 bhāvaṃ vā purisabhāvaṃ vā jānāhīti“ vatvā tena vimamsitvā
 „puriso“ ti vutte rājānaṃ upasaṃkamitvā „putto te deva jāto“
 ti āha. Rājā tuṭṭho tassa bahum¹⁹ dhanam datvā „putta-
 kaṃ²⁰ sādhuḥkaṃ paṭijagga, Vessantaro ti c' assa nāmaṃ
 25 karohīti“ vatvā uyyojesi. So tathā akāsi. Tato katipāhacca-
 yena sālikāya aṇḍaṃ bhijji, so pi amacco taṃ nesādena vī-
 maṃsāpetvā „itthīti“ sutvā rañño santikaṃ gantvā „dhītā
 deva jātā“ ti āha. Rājā tuṭṭho tassāpi dhanam²¹ datvā

¹ Bā attharivitvā. ² Bā -etvā. ³ Cks sneho. ⁴ Bā -ruyhitvā. ⁵ Bā ekasmim. ⁶ Bā tesam. ⁷ Bā nāsa-. ⁸ Bā caṃkoṭake. ⁹ Bā eva. ¹⁰ Bā -āhi. ¹¹ Bā caṃkoṭakaṃ. ¹² Cks -kā. ¹³ Bā adds tesu. ¹⁴ Bā -kaṇḍaṃ. ¹⁵ Bā suvaka-aṇḍaṃ. ¹⁶ Bā -detvā. ¹⁷ Bā adds tāni. ¹⁸ Bā tesu pa-. ¹⁹ C Bā -u. ²⁰ Bā adds me. ²¹ Bā bahudha-.

„dhītaraṃ me sādhukaṃ paṭijagga, Kuṇḍalinitī c' assā
 nāmaṃ karohīti“ vatvā uyyojesi. So¹ tathā akāsi. Puna
 katipāhaccayena sukaṇḍaṃ² bhijji, so pi amacco taṃ ne-
 sādēna vīmaṃsāpetvā „puriso“ ti vutte raṇṇo santikaṃ gantvā
 „putto te deva jāto“ ti āha. Rājā tuṭṭho dhaṇaṃ³ datvā 5
 „puttassa me mahantena parivārena maṃgalaṃ katvā Jam-
 buko ti⁴ nāma karohīti“ vatvā uyyojesi. So¹ tathā akāsi.
 Te tayo pi sakuṇā tiṇṇaṃ amaccānaṃ gehesu rājakumāra-
 parihārena vadḍhanti. Rājā „mama putto, mama dhītā“ ti
 voharati. Atha⁵ amaccā aññamaññaṃ avahasanti⁶: „passatha 10
 raṇṇo kiriyaṃ, tiracchānagate¹ ‘putto dhītā me’ ti vadanto
 vicarati⁷. Rājā cintesi: „ime amaccā etesaṃ pamāṇaṃ⁸
 paññāsampadaṃ na jānanti, pākaṭaṃ nesaṃ karissāmīti“.
 Ath' ekaṃ amaccaṃ Vessantarassa santikaṃ pesesi: „tumhe⁹
 pitā pañhaṃ pucchitukāmo, kadā kira āgantvā pucchati¹⁰“. 15
 Amacco āgantvā¹¹ Vessantaraṃ vanditvā taṃ sāsanaṃ ārocesi.
 Vessantaro attano paṭijaggakaṃ¹¹ amaccaṃ pakkhositvā¹²
 „mayhaṃ kira pitā maṃ¹³ pañhaṃ pucchitukāmo, tassa idhā-
 gatassa sakkāro¹⁴ kātuṃ vaṭṭatī¹⁵“, „kadā āgacchatī¹⁶“.
 pucchi. Amacco „ito sattame divase āgacchatū“ ti āha. Taṃ 20
 sutvā Vessantaro „pitā me ito sattame divase āgacchatū“ ti vatvā
 uyyojesi. So gantvā¹⁷ raṇṇo ārocesi¹⁸. Rājā sattame divase
 nagare bheriṃ carāpetvā puttassa vasananivesanaṃ¹⁹ agamāsi.
 Vessantaro raṇṇo mahantaṃ sakkāraṃ kāresi, antamaso dāsa-
 kammakarādīnaṃ²⁰ pi sakkāraṃ kārāpesi²¹. Rājā Vessantarassa- 25
 kuṇassa gehe bhuñjitvā mahantaṃ yasaṃ anubhavitvā sakani-
 vesanaṃ āgantvā rājaṃgane mahāmaṇḍapaṃ kāretvā²² nagare
 bheriṃ carāpetvā alaṃkatamaṇḍape mahājanaparivāro nisīditvā

¹ Bā adds pi. ² Bā suvaṇḍaṃ. ³ Bā bahudha-. ⁴ Bā adds cassa. ⁵ Bā athassa.

⁶ Cks abbasanti. ⁷ Bā mama puttānaṃ in the place of pamāṇaṃ. ⁸ Bā -hākaṃ. ⁹ Bā -tūti. ¹⁰ Bā gantvā. ¹¹ Bā -naṃ. ¹² Bā pakkosāpetvā. ¹³ Bā omits maṃ. ¹⁴ Bā -raṇ. ¹⁵ Cks vaṭṭatī. ¹⁶ Bā rājā āgacchatūti. ¹⁷ Bā āg-. ¹⁸ Bā ācikkhi. ¹⁹ Bā omits vasana. ²⁰ Bā -kārānaṃ. ²¹ Bā kāresi. ²² Bā kārāpetvā.

„Vessantarāṃ ānetū“ 'ti amraccassa santikaṃ pesesi. Amacco Vessantarāṃ suvaṇṇapīṭhe nisīdāpetvā ānesi. Sakuṇo pitu amke nisīditvā pitarā saha kīlitvā gantvā' tatth' eva pīṭhe nisīdi. Atha naṃ rājā mahājanamajjhe rājadhammaṃ puc-
5 chanto paṭhamāṃ gātham āha:

1. Vessantaraṃ taṃ pucchāmi², sakuṇa³ bhaddam atthu te,
rajjam kāretukāmena kiṃ su kiccaṃ kataṃ varan ti. 1.

Tattha sakuṇa 'ti taṃ ālapati, kiṃsū 'ti katarakiccaṃ, kataṃ varan ti uttamaṃ hoti, kathehi me tāta sakalaṃ rājadhammaṃ ti evaṃ kira naṃ⁴
10 so pucchi.

Taṃ sutvā Vessantaro pañhaṃ akathetvā va rājānaṃ tāva pamādena codento dutiyaṃ gātham āha:

2. Cirassaṃ vata maṃ⁵ tāto Kamso Bārāṇasiggaho
pamatto appamattaṃ maṃ pitā puttaṃ acodayīti. 2.

15 Tattha tāto 'ti pitā, Kamso ti idaṃ tassa nāmaṃ, Bārāṇasiggaho ti catūhi saṃgahavatthūhi Bārāṇasim gahetvā vattanto, pamatto ti evarūpānaṃ paṇḍitānaṃ santike vasanto pañhassa apucchanaṃ pamatto, appamattaṃ ti, silādiguṇayogena maṃ appamattaṃ, pitā ti posakapitā, acodayīti amaccehi tiracchānagate putte katvā voharatīti avahasiyamāno pamādaṃ āpajjitvā cirassaṃ
20 ajja codesi pañhaṃ pucchīti vadati.

Imāya gāthāya codetvā „mahārāja rañña nāma tīsu“ dhammesu ṭhatvā dhammena rajjaṃ kāretabban“ ti vatvā rājadhammaṃ kathento āha:

3. Paṭhamen' eva vitathaṃ kodhaṃ hāsaṃ⁷ nivāraye,
25 tato kiccāni kāreyya, taṃ vataṃ⁸ āhu khattiya. 3.
4. Yaṃ tvaṃ tāta tape kammaṃ pubbe kataṃ asaṃsayāṃ
ratto duṭṭho ca yaṃ kayirā na taṃ kayirā tato punaṃ⁹. 4.
5. Khattiyassa pamattassa raṭṭhasmiṃ raṭṭhavaddhana¹⁰
sabbe bhogā vinassanti, rañño taṃ vuccate aghaṃ. 5.
30 6. Sirī ca tāta Lakkhī ca pucchitā etad abravuṃ:
uṭṭhānaviriye¹¹ pose raṃ¹² āhaṃ¹² anusuyyake. 6.

¹ Bā omits ga-. ² Cks -ma. ³ Cks -naṃ. ⁴ Bā taṃ. ⁵ Bā me. ⁶ Ck nāmātisū. ⁷ Ck hāsaṃ, Cs hasaṃ. ⁸ Bā vattaṃ. ⁹ Cs Bā puna. ¹⁰ Bā -vaḍḍhana. ¹¹ Bā uṭṭhāne-. ¹² Ck ramahaṃ, Bā ramāmahaṃ.

7. Ussuyyake duhadaye purise kammadussake
kālakaṇṇī mahārāja ramati cakkabhañjanī. 7.
8. So [tvaṃ] sabbesaṃ¹ suhadayo sabbesaṃ rakkhito bhava,
alakkhiṃ² nuda mahārāja lakkhi³ bhava nivesanaṃ. 8.
9. Salakkhi dhisampanno puriso hi⁴ mahaggato
amittānaṃ Kāsipati mūlaṃ aggaṃ ca chindati. 9.
10. Sakko pi hi bhūtapati utṭhāne⁵ na-ppamajjati
sa kalyāṇe dhiṭṭiṃ katvā utṭhāne kurute mano. 10.
11. Gandhabbā pitaro devā sañjivā honti tādino,
utṭhahato appamajjato anutiṭṭhanti devatā. 11. 10
12. So appamatto akkuṭṭho tāta kiccāni kāraye
vāyamassu ca⁶ kiccesu, nālaso vindate sukhaṃ. 12.
13. Tatth' eva te vattapadā esā ca⁷ anusāsani
alaṃ mitte sukhāpetuṃ amittānaṃ dukkhāya cā⁸ 'ti. 13.

Tattha paṭhameneva vitathan ti tāta rājā nāma ādito va musāvādaṃ 15
nivāraye, musāvādino hi rañño raṭṭhaṃ nirojaṃ hoti, paṭhaviyā oja⁹ kamma-
karaṇaṭṭhānato sattaratanaṃ attamaṃ heṭṭhā bhassati¹⁰, tato āhāre¹¹ telamadhu-
phāṇitādisu vā osadhesu¹² oja⁹ na hoti, nirojāhārabhojino¹³ manussaṃ bāvha-
bādha¹⁴ honti, raṭṭhe thalajalapathesu āyo n' uppajjati, tasmīṃ anuppajjante
rājāno duggatā honti, te sevake saṃgaṇṇhituṃ na sakkonti, asaṃgaṇṇhitā rājānaṃ 20
garucittena olokenti, evaṃ tāta musāvādo nāma¹⁵ esa nirojo, so jīvitaṭetu pi
na¹⁵ katabbo, saccaṃ paṇa sādhuṭaraṃ¹⁶ rasānaṃ ti tad eva pariggahetabbhaṃ,
apī ca musāvādo nāma guṇaparidhamsako vipattipariyosāno dutiyakaccitavāre
avācīparāyaṇaṃ karoti, imasmiṃ paṇa¹⁷ atthe 'dhammo have hato hanṭi' Cetiya-
jātaṃ kathetabbhaṃ, kodhaṃ ti tāta rājā nāma paṭhamam eva kuṇḍhanalakka- 25
ṇaṃ kodhaṃ pi nivāreyya, tāta aññesaṃ hi kodho khippaṃ matthakaṃ na
pāpuṇāti rājūnaṃ¹⁷ pāpuṇāti, rājāno nāma jvācāvudhā kuṇḍhitvā olokitaṃ matte-
nāpi paresaṃ vināsenti, tasmā raññā aññehi manussehi atirekataraṃ nikkodhena
bhavitabbhaṃ khantimettānuddayasampannena attano piyaputtaṃ viya lokāṃ
volokentena, tāta atikodhanaṃ hi rājā uppannaṃ yasaṃ rakkhituṃ na sakkoti, 30
imassa paṇa¹⁸ atthassa dīpanatthaṃ Khantivādijātaka-Culladhammapāḷajātakāni
kathetabbhāni, Culladhammapāḷajātakasmiṃ hi Mahāpatāpano¹⁸ rājā puttaṃ

¹ Bā sabbe. ² Ck -ī, Bā -i. ³ Bā -i, B -khyā. ⁴ Bā ca. ⁵ C -no. ⁶ Bā sa. ⁷
Bā va. ⁸ Ck vā. ⁹ Ck oja. ¹⁰ so C; Ck hassati, Bā bhavissati. ¹¹ C -ro,
Bā -re vā. ¹² Bā add vā. ¹³ Bā -janā. ¹⁴ C bahmā, Bā bahvā. ¹⁵ Bā na
so j. pi musāvādo. ¹⁶ C sādhuṭara, C sādurasāṃ. ¹⁷ Bā rājānaṃ. ¹⁸ Bā
mahāpatāpano, Jāt. III ¹⁷/₁₉ mahāpatāpo.

- ghātetvā¹ puttāsokena hadaye² phalite matāya deviyā sayam pi devīm anuso-
canto hadayaphālanen' eva³ marī, atha ne tayo pi ekañjāhanen' eva⁴ jhāpesum,
tasmā raññā paṭhamam eva musāvādān vajjetvā dutiyam kodho vajjetabbo,
hāsan⁵ ti hassanā⁶, ayam eva vā pāṭho, tesu tesu kiccasu ubbillaṭṭācittatāya⁷
5 keḷisīlataṃ parihāsaṃ nivāreyya, tāta raññā nāma keḷisīlena na⁸ bhavitabbaṃ,
aparapattiyena⁹ hutvā sabbakiccāni¹⁰ attapaccakkhen' eva kātābbāni, ubbilla-
vitacitto¹¹ hi rājā atuletvā kammāni karonto laddhaṃ yasaṃ vināseti, imasmiṃ
pan' atthe Sarabhañjātāke purohitassa vacanaṃ gahetvā rañño¹² kisavacche
aparajjhivā saha raṭṭhena ucchijjivā¹³ Kukkulaniraye nibbattabhāvo¹⁴ Mā-
10 tañjātāke Mejjharañño brāhmaṇānaṃ kathaṃ gahetvā Mātāñjātāpase aparaj-
jhivā saha¹⁵ raṭṭhena ucchijjivā¹³ niraye nibbattabhāvo¹⁴ Ghatañjātāke dasa-
bhātikarājādārakānaṃ lobhamūlhanam¹⁶ Kaṇhadipāyane aparajjhivā Vāsudeva-
kulassa nāsitabhāvo ca katthetabbo, tato kiccāni kāreyyā¹⁷ 'ti evaṃ tāta
paṭhamam musāvādān dutiyam kodhaṃ tatiyaṃ adhammahāsaṃ vajjetvā tato
15 pacchā rājā raṭṭhavāsinaṃ katābbakiccāni kāreyya¹⁷, taṃ vataṃ¹⁸ āhu
khattiyā 'ti khattiya mahārāja yaṃ mayā vuttaṃ etaṃ rañño vatasamādānaṃ
ti porāṇakapaṇḍitā kathayimsu, na taṃ kayirā ti yaṃ taya rūgādivasena
pacchātāpakaraṃ kammaṃ kataṃ hoti tato pubbe kataṃ tato¹⁹ puna tādāsaṃ
kammaṃ na kayirā²⁰ mā kāreyyāsi²¹ tāta 'ti, vuccate ti taṃ rañño aghaṇ
20 ti vuccati, evaṃ porāṇakapaṇḍitā kathayimsu 'ti, siri cā 'ti²² Vessantara-
sakuṇe²³ pubbe Bārāpasīyaṃ pavattitaṃ kāraṇaṃ āharitvā dassento āha, tattha
abravun ti Suciparivāraseṭṭhinā pucchitā kathayimsu, utṭhānaviriye²⁴ ti
yo poso utṭhāne ca viriye ca paṭiṭṭhito na ca paresaṃ sampattiṃ dīsvā usuyyati²⁵
tasmīṃ ahaṃ abhīramāmiti²⁶ evaṃ²⁷ tāta Siri kathesi, usuyyake²⁸ ti Alakkhi
25 pana tāta pucchitā ahaṃ parasampattiusuyyake ducce²⁹ kalyāṇakamma dussake,
yo³⁰ kalyāṇakammaṃ dussento³¹ appiyāyanto aṭṭiyanto³² na karoti tasmīṃ
abhīramāmiti āha, evaṃ sā kālakaṇṇī mahārāja ramati paṭirūpadesaṃ vāsādino
kusalacakkassa bhañjani, suhadāyo ti sundaracitto hitacittako, nuddā³³ 'ti
nīhara³⁴, nivesanaṃ ti lakkhyā³⁵ pana³⁶ nivesanaṃ bhava paṭiṭṭhā hohi,
30 salakkhī dhitisampanno ti mahārāja Kāsiṇipati so puriso paññāya c' eva
viriyeṇa ca sampanno, mahaggato ti³⁷ mahajjhāsayo, corānaṃ paccayabhūte
gaṇhanto amittānaṃ mūlaṃ³⁸ core gaṇhanto amittānaṃ³⁹ aggaṃ chindatīti vadati,

¹ Bā ghāte-. ² Ck -ya, Cs -yam. ³ Bā hadayena phaliteneva. ⁴ Bā ekālāhāne.
⁵ Bā ha-. ⁶ Bā hā-. ⁷ Bā uppiḷāya cittaḷāya. ⁸ Cks keḷisīlān nāma. ⁹ Cks
-patta-. ¹⁰ Bā sabbāni-. ¹¹ Bā uppiḷāpita-. ¹² Bā daṇḍakirañño. ¹³ Cks
ucchinditvā. ¹⁴ Bā add ea. ¹⁵ Bā saka. ¹⁶ Bā moha mūlhanāṃ vacanaṃ gahetvā.
¹⁷ Bā ka-. ¹⁸ Bā vataṃ. ¹⁹ so Bā; Cks kataro in the place of kataṃ tato.
²⁰ Cks -ra. ²¹ Ck -rati, Cs -rāti. ²² Bā adds idaṃ, Bā imaṃ. ²³ Bā -ṇo.
²⁴ Bā -ne-. ²⁵ Bā usuyyati. ²⁶ Bā adds āha. ²⁷ Bā add tāva. ²⁸ Bā
ussuya-. ²⁹ Bā duhadāyo. ³⁰ Cks so. ³¹ Ck Bā dussanto. ³² Ck aṭṭhi-,
Bā aṭṭi-. ³³ Ck nuddā. ³⁴ Cks add ti. ³⁵ Ck -a, Cs lakhyā, Bā lakkhā. ³⁶
Bā ṇanān. ³⁷ Cks omit ti. ³⁸ Cks -le. ³⁹ so Bā; Cks omit amittānaṃ.

Sakko ti Indo, bhūtapatīti rājānaṃ ālapati, uṭṭhāne ti uṭṭhānaviriye na-
ppamajjati¹ sabbakiccāni karoti, sa² kalyāṇe ti so devarājā uṭṭhānaviriye
manāṃ karonto pāpakammaṃ akatvā kalyāṇe puññakammassmim ñeva dhiṭṭiṃ
katvā appamatto uṭṭhāne manāṃ karoti, tassa pana kalyāṇakamme viriyakaraṇa-
bhāvādassanattamaṃ³ dviṣu devalokesu devatāhi saddhiṃ Kaviṭṭhārāmaṃ⁴ 5
āgantvā pañhaṃ pucchitvā dhammassa sutabhāvo Mahākaphajātaka attano ānu-
bhāvena janaṃ tūsetvā osakkantassa pavattitabhāvo ti evaṃ ādini vatthūni
kathetabbānīti, gandhabbā ti cātummahārājikānaṃ heṭṭhā catuyonikadevā⁵
catuyonikattā yeva kir' ete⁶ gandhabbā nāma jātā, pitaro ti brahmagaṇadevā⁶
ti uppattivāsena⁷ chakāmāvacarā⁸, tādino ti tathāvidhassa kusalābhīratassa⁹ 10
rañño¹⁰ te sajjivā honti samānajīvikā upajjivittabbā, tādīsā hi rājāno dānādini
puññāni karonto¹¹ devatānaṃ pattiṃ denti, tā¹² taṃ pattiṃ¹³ anumoditvā
sampaṭicchitvā dibbayasena vadḍhanti, anuṭṭiṭṭhantīti, tādissa¹⁴ rañño viriyaṃ
karontassa appamādaṃ āpajjantassa devatā anuṭṭiṭṭhanti anugacchanti¹⁵ dhammika-
rakkhaṃ saṃvidahanti, so ti so tvaṃ, vāyamassu eā¹⁶ 'ti tāni raṭṭha- 15
kiccāni karonto tulanavasena tīraṇavasena paccakkhakammavasena¹⁷ tesu¹⁸ kic-
cesu viriyaṃ karassu, tattheva te vattapadā ti tāta yaṃ maṃ tvaṃ¹⁹ kiṃ
su²⁰ kiccaṃ kataṃ varan ti pucchī tattha vata²¹ pañhe ye²² ete mayā paṭha-
men' eva vitathan ti ādayo vuttā ete vattapadā vattakoṭṭhāsā ettha vattassu,
esā ti yā te mayā kathitā esā vata²³ anusāsani, aḷan ti evaṃ vattamāno 20
hi rājā attano mitte sukhāpetuṃ amittānaṃ ca dukkhāya alaṃ pariyatto²⁴
samatto²⁴ ti.

Evaṃ Vessantarasaṇḍeṇa ekāya²⁵ gāthāya rañño pa-
mādaṃ codetvā ekādasahi gāthāhi dhamme kathite Buddha-
liṅhāya pañho kathito ti. Mahājano acchariyabbhutatittajāto 25
sādhukārasatāni pavattesi. Rājā somanassappatto amacce
āmantetvā „bho²⁶ amaccā mama puttana Vessantarena evaṃ
kathentena kena²⁷ kattabbakiccaṃ“ ti²⁸ „mahāsenaguttana²⁹ devā“
ti „tena hi 'ssa mahāsenaguttatṭhānaṃ³⁰ dammīti“ Vessantaraṃ
ṭhānantare ṭhapesi. So³⁰ tato paṭṭhāya mahāsenaguttatṭhāne³¹ 30
ṭhito pitu kammaṃ akāsīti. Vessantarapañho niṭṭhito.

¹ Bā -tīti. ² Cks omit sa. ³ Bā adds sarabhaṇḍajātaka. ⁴ Bā kapiṭhā-. ⁵
Bā kira te. ⁶ Ck brā-, Bā brahmāno devā, Bā brāhmagaṇā-. ⁷ Bā upattideva-
vasena. ⁸ Bā adds deva. ⁹ Bā kusalavasenaṇḍhīratassa. ¹⁰ Bā adds tādissassa
rañño viriyaṃ karontassa rañño. ¹¹ so all three MSS. ¹² Bā te. ¹³ Cks
pavattim. ¹⁴ Bā tādissassa. ¹⁵ Cks gacchanti. ¹⁶ Cks vā. ¹⁷ Ck paccakkhaya-
dhammavasena, Ck paccakkayadh-. ¹⁸ Bā repeat tesu. ¹⁹ Bā omits tvaṃ. ²⁰
Bā ki su, Ck omits kiṃ su. ²¹ Bā tava. ²² Bā yeva. ²³ Bā vatava. ²⁴ so Bā
for samatto? Cks -anto. ²⁵ Bā ettakāya. ²⁶ Bā bhonto. ²⁷ Bā kiṃ. ²⁸ Cks
omit mahāsenaguttana devā ti tena hissa. ²⁹ Bā -senāgutta-. ³⁰ Cks omit so.

Puna rājā katipāhaccayena purimanayen' eva Kuṇḍaliniyā
santikam dūtaṃ pāhetvā¹ sattame divase tattha gantvā paccā-
gantvā tath' eva² maṇḍapamajjhe nisīditvā Kuṇḍaliniṃ ānā-
petvā³ suvaṇṇapīṭhe nisinnaṃ rājadhammaṃ pucchanto

- 5 14. Sakkhī tuvaṃ Kuṇḍalini maññasi khattiyabandhunī:
rajjam kāretukāmena kiṃ su kiccam kataṃ varan ti g. ā. 14.

Tattha sakkhīti mayā puṭṭhaṃ pañhaṃ kathetuṃ sakkhissasīti pucchati⁴,
Kuṇḍalinīti salīngato⁵ āgatanāmenālapati, tassā kira dvīsu kaṇṇapīṭhesu
10 kuṇḍalisañṭhānā⁶ dve lekhaṃ ahesuṃ, tena tassā⁷ Kuṇḍalinīti nāmaṃ kāresi,
maññasīti jānissasi mayā puṭṭhapañhassa atthan ti, khattiyabandhunīti
khattiyassa mahāsenaguttassa⁸ bhaginībhāvena nam' evaṃ ālapati, kasmā pan'
esa Vessantarasaṅgaṇaṃ evaṃ apucchitvā imam eva pucchatīti itthibhāvena,
itthiyo hi⁹ parittapaññā, tasmā sace sakkoti pucchissāmi no ce na pucchissā-
mīti¹⁰ vīmaṃsanavasena evaṃ pucchitvā taṃ űeva pañhaṃ pucchi.

- 15 Sā evaṃ raññā rājadhamme pucchite „tāta maṃ 'itthikā
nāma kiṃ kathessatīti' vīmaṃsasi¹¹ maññe, sakalan te rāja-
dhammaṃ dvīsu yeva padesu pakkhipitvā kathessāmīti“
vatvā¹² āha:

15. Dve va tāta padakāni yesu¹³ sabbaṃ patiṭṭhitam
20 aladhassa ca yo lābho laddhassa anurakkhaṇā¹⁴. 15.
16. Amacce tāta jānāhi dhīre atthassa kovide
anakkh' ākitave tāta asoṇḍe avināsake. 16.
17. Yo ca taṃ tāta rakkheyya dhanam yaṃ c' eva te¹⁵ siyā
sūto¹⁶ va ratham saṃgaṇhe so te kiccāni kāraye. 17.
25 18. Susaṃgahītantajano¹⁷ sayam cittam avekkhiya
nidhiṃ ca inadānaṃ ca na kare parapattiyā¹⁸. 18.
19. Sayam āyavayam¹⁹ jaññā, sayam jaññā katākatam,
niggaṇhe niggaḥārahaṃ, paggaṇhe paggaḥārahaṃ. 19.

¹ Bā pesetvā. ² Bā tattheva. ³ Bās āharāpe-. ⁴ Bā pucchi. ⁵ Bās tassālīn-
gato. ⁶ Cks -naṃ. ⁷ Bā tenassā. ⁸ Bā -senāgutta-. ⁹ Cks pi. ¹⁰ Cks -mi.
¹¹ Cks vīmaṃsati. ¹² Cks omit vatvā. ¹³ Bās yattha. ¹⁴ Bā -ñā. ¹⁵ Cks
vane. ¹⁶ all three MSS. su-. ¹⁷ Cks -antajano? Cks Bā -atthajano. ¹⁸ so all
three MSS. ¹⁹ Bās āyavayam, Cks ayavayam.

20. Sayam jānapadam attham¹ anusāsa rathesabha,
mā te adhammikā yuttā dhanam raṭṭhañ ca nāsayum. 20.
21. Mā ca vegena kiccāni kāresi kārayesi vā,
vegasā hi katañ kammañ mando pacchānutappati. 21.
22. Mā te avisare² muñca³ subālham adhikodhitam, 5
kodhasā hi bahū pi tā kulā akulatañ⁴ gatā. 22.
23. Mā tāta issaro 'mhīti anathāya patārayi,
itthīnañ purisānañ ca mā te āsi dukhudrayo⁵. 23.
24. Apetalomahamsassa rañño kāmānusārino
sabbe bhogā vinassanti, rañño tañ vuccate agham. 24. 10
25. Tatth' eva te vattapadā esā ca⁶ anusāsani,
dakkh' assu dāni puññakaro asoṇḍo avināsako,
sīlav' assu⁷ mahārāja, dussīlo vinipātako⁸ ti. 25.

Tattha padakānīti kāraṇapadāni, yesu⁹ 'ti yesu dvīsu padesu sabbañ
attham jātam¹⁰ hitasukham¹¹ patiṭṭhitam, aladdhassā 'ti yo pubbe aladdhassa 15
lābhassa lābho yā ca¹² laddhassa anurakkhañ, tāta anuppannañ hi lābhassa
uppadanañ nāma na¹³ bhāro uppannañ pana anurakkhanam¹⁴ eva bhāro,
ekacco hi yasañ¹⁵ uppādetvāpi yase pamatto mānañ¹⁶ uppādetvā paṇātipātā-
dīni karoti mahācoro hutvā raṭṭhañ vilumpamāno carati, atha nañ rājāno
gūhāpetvā mahāvināsañ pāpenti, athavā pana¹⁷ rūpādīsu kāmāgūnesu pamatto 20
ayoniso dhanam nāsento sabbasāpateye¹⁸ khīṇe kapaṇo hutvā cīrakavasano¹⁹
kapūlam²⁰ ādāya carati, pabbajito vā²¹ pana gandhadhurādivasena lābhasakkārañ
nibbattetvā pamatto hīnāya vattati, aparo paṭhamajjhānādīni nibbattetvāpi
muṭṭhassatitāya²² tathārūpe ārammaṇe bajjhītvā jhānā²³ parihāyati, evaṃ uppannañ
yasassa vā jhānādīlābhassa vā rakkhanam²⁴ eva dukkarañ, tadatthadīpanattham 25
pana²⁵ Devadattassa vatthuñ Mudulakkhaṇa-Lomasakassapa-Hāritajātaka-Saṃ-
kappajātakāni ca kathetabbāni, eko pana lābhasakkārañ uppādetvā appamāde
thatvā kalyāṇakammañ karoti, tassa so yaso sukkapakkhe cando viya pavaḍḍhati,
tasmā mahārāja²⁶ appamatto payogasampattiya²⁷ thatvā dhammena r. karento tava
uppannañ yasañ²⁷ anurakkhāhīti, jānāhīti bhaṇḍāgārikakammādikāraṇattham 30
upadhārehi, anakkhākitave ti anakkhe akitave ajūtakare²⁸ c' eva akerāṭike

¹ Cks raṭṭhañ, Bā janapade attam, Bs attham. ² Cks avisara, Bds adhisare. ³
Cks mucca. ⁴ Bā kusālā akusalam. ⁵ Bā āsi dukkhindriyo. ⁶ Bā va. ⁷ Bā
sīlavāssu, Cks sīlavassa. ⁸ Bā -tiko. ⁹ Bds yatthā. ¹⁰ Cs atthajātam, Ck
atthajāta. ¹¹ Bā hitam. ¹² Cks va. ¹³ Bā omits na. ¹⁴ Bā -nam. ¹⁵ Bā
sayam. ¹⁶ Bā pamādañ. ¹⁷ Bā uppanna. ¹⁸ Cks -patiyye. ¹⁹ Bā pilotika-
vasano. ²⁰ Bā kapalam? ²¹ Bā omits vā. ²² Bā muṭṭhassatitāya, Cks muṭṭha-
satiyā. ²³ Bā -nam. ²⁴ Bā omits pana. ²⁵ Bā adds tvañ. ²⁶ Ck sayam. ²⁷
Bds ajuta-, Cks adūta.

ca, asoṇḍe ti pūvasurāgandhamālāsoṇḍabhaṇḍavarahite, avināsake ti tava
 santakānaṃ dhanadhaṇḍānānaṃ anāsake¹, yo ti yo amacco taṃ c' eva² yaṇ ca
 te ghare dhanāṃ siyā taṃ rakkheyya, sūto³ vā 'ti rathasārathi viya yathā
 sārathi visamamagganivāraṇatthaṃ⁴ asse⁵ saṃgaṇhanto rathaṃ saṃgaṇheyya
 5 evaṃ yo saha bhogehi taṃ rakkhituṃ sakkoti so te amacco nāma, tādisaṃ gahetvā
 bhaṇḍāgārikakiccāni⁶ kāraye⁷, susaṃgaṇhītantajano⁸ ti tāta yassa hi rañño
 attano antojano antovaḷaṇḍanakaparijano⁹ ca dānādīhi asaṃgaṇhito hoti tassa
 antonivesane suvaṇṇahiraṇṇādīni tesāṃ¹⁰ asaṃgaṇhitamanussānaṃ vasena nassanti,
 antomanto bahi gacchati¹¹, tasmā tvaṃ¹² suṭṭbugahitaantojano¹³ hutvā etta-
 10 kaṃ hi¹⁴ nāma me vittaṃ ti sayāṃ attano dhanāṃ avekkhitvā asukaṭṭhāne
 nāma nidhiṃ nidhema asukassa iṇaṃ demā 'ti idaṃ ubhayam pi, na kare
 parapattiyā¹⁵ ti¹⁶ parapattiyāyitvā¹⁷ mā kari, sabbaṃ¹⁸ attapaccakkhen'
 eva¹⁹ kareyyāsīti vadati, āyavayaṃ²⁰ ti tato uppajjanakaṃ²¹ āyaṇ ca²² tesāṃ
 tesāṃ dātabbavayaṇ ca sayam eva jāneyyāsīti, katākatan ti saṃgāme vā
 15 navakamme vā aññesu vā kiccesu iminā idaṃ nāma mayhaṃ kataṃ iminā na
 katan ti evaṃ²³ pi sayam eva vā²⁴ jāneyyāsi²⁵ mā parapattiyā²⁶ ahoṣi,
 niggaṇhe ti tāta rājā nāma sandhicchedakārakaṃ niggaṇhāraṇaṃ ānetvā
 dassitaṃ upaparikkhitvā sodhetvā porāṇakarājūhi ṭhapitadāṇaṃ oloketvā
 dosānurūpaṃ niggaṇheyya, paggaṇhe ti yo pana paggaṇhāraho hoti abhinnaṃ
 20 vā parabalassa bhettā²⁷ bhinnaṃ vā sakabalassa ārādhako²⁸ aladdhassa vā
 rājassa āharako²⁹ laddhassa vā thāvarakārako yena vā pana jīvitaṃ dinnāṃ
 hoti evarūpaṃ paggaṇheyya³⁰ mahantaṃ sakkārasammānaṃ kareyya, evaṃ hi
 'ssa kiccesu aññesu³¹ pi uraṃ datvā kattaḃbaṃ karissanti, jānapadaṃ ti
 janapadavāsīnaṃ atthaṃ yasaṃ attapaccakkhen' eva anusāsa, adhammikā
 25 yuttā ti adhammikā tattha tattha niyuttā ayuttakālā ca gahetvā vinicchayaṃ
 bhindantā tava dhanaṃ ca raṭṭhaṃ ca mā nāsayūṃ, iminā kāraṇena appamatto
 hutvā sayam eva anusāsa, vegenā 'ti sahasā atuletvā atiretvā, vegasā ti
 atuletvā chandādivasena sahasā kataṃ kammaṃ³² na hi sādhuṃ³³ na
 sundaraṃ, kimkāraṇā: tādisaṃ hi katvā mando pacchā vipattiṣāravasena
 30 idhaloke apāyadukkhāni³⁴ anubhonto³⁵ paraloke ca anutappati³⁶, yaṃ paṇ'
 attho³⁷ 'isīnaṃ antaraṃ katvā Bharurājā³⁸ ti me sutā' ti Bharujātakena³⁹

¹ Bds avinā-. ² Bd yaṇceva. ³ all three MSS. su-. ⁴ Bds -maggagamanani-.
⁵ Cks asesu. ⁶ Bds -kādikiccāni. ⁷ Bds kāreyya, Cks kāraya. ⁸ Ck -attahajano,
 Cs -attajano? Bd -attajano. ⁹ Ck -antojana-, Cs rañño anne antovaḷaṇḍ-, Bd
 -antojano valaṇḍ-. ¹⁰ Cks tesā. ¹¹ so Cks; Bd anto bahi ca gacchantā. ¹²
 Bd taṃ. ¹³ Bd saṃga-. ¹⁴ Bd omits hi. ¹⁵ so all three MSS. ¹⁶ Cks omits
 ti. ¹⁷ Ck -patthiyāyitvā, Cs -patthiyādhitvā, Bd -pattiyāpitvā. ¹⁸ Bd tabbaṃ.
¹⁹ Ck -paccavekkheneva, Cs antopaccavekkheneva, Bds attapaccakkhameva. ²⁰
 Cks āya-, Bd yaṇ. ²¹ Cks -ka. ²² Bd ayaṇa. ²³ Bd etaṃ. ²⁴ Bd omits vā.
²⁵ Cks -ti. ²⁶ so Bd; Cks -yo. ²⁷ Bd tinno. ²⁸ Bd adhārako. ²⁹ Cks āhā-. ³⁰
 Bds paggaṇhārakaṃ paggaṇhetvā in the place of paggaṇheyya. ³¹ Cks añño. ³²
 Bd kappāhi. ³³ Cs sādhuṃ. ³⁴ Bd -aṇ. ³⁵ Bd -bhavanto. ³⁶ Bd -tapati.
³⁷ Bd adds ti. ³⁸ Bds garu-, Vol. II $\frac{172}{18}$. ³⁹ Bd garurājājāt-.

dīpetabbo, mā te avisare muñca¹ subālhamadhikodhitāṇ ti tāta tava hadayaṃ² kusalaṃ avisaritvā³ atikkamitvā⁴ pavatte paresaṃ akusaladhammesu⁵ subālhaṃ⁶ adhikodhitāṃ kujjhāpitaṃ⁷ hutvā mā muñca⁸ mā patitthayaṭṭu⁹ 'ti attho, i. v. h.: tāta yadā te vinicchaye ʔhitassa iminā puriso¹⁰ vā hato sandhi vā chinno¹¹ ti¹² coraṃ dassenti¹³ tadā te paresaṃ vacanehi suṭṭhu kodhitāṃ¹⁴ 5
pi hadayaṃ kodhavasena mā muñca⁸ apariggahetvā mā daṇḍaṃ panesi¹⁵, kiñ-kāraṇa: acoraṃ pi hi¹⁶ coro ti gahetvā ānenti, tasmā akujjhītva¹⁷ ubbinnaṃ attapaccakkhikānaṃ¹⁸ kathaṃ sutvā suṭṭhu sodhetvā attapaccakkhena tassa corabhāvaṃ ʔitvā paveṇiyā ʔhapitadaṇḍavasena kattabbaṃ karohi, raññā hi uppanne pi koddhe hadayaṃ sītaṃ akatvā kammaṃ na kātappaṃ, yadā 10
pan' assa hadayaṃ nibbutaṃ hoti mudukaṃ tadā vinicchayakammaṃ kātappaṃ, pharusehi citteti¹⁹ pakkaṭṭhite²⁰ uduke mukhanimittaṃ viya kāraṇaṃ na puññāyati, kodhasāhiti²¹ tāta kodhane hi bahūni pi tāni²² rājakulāni akulabhāvaṃ²³ gatāni mahāvīnaṣaṃ eva pattāniti, imassa pan' atthassa dīpa-natthaṃ Khantivādijātakaṃ²⁴ Nāḷikerarājassa vatthuṃ saḷassabāhu-Ajṇanavattthu- 15
ādini²⁵ kathetabbāni, patārayīti tāta ahaṃ pathavissaro ti mā mahājānaṃ kāyaduccaritādianatthāya patārayi²⁶ otārayi, yathā taṃ anattaṃ samādāya vattati mā evaṃ akāsi²⁷ attho, mā te āsi²⁸ tāta²⁸ tava vijjite manussa-jātikānaṃ vā tiracchānājātikānaṃ vā itthipuriṣānaṃ dukkhudrayo²⁹ dukkhuppatti mā āsi³⁰, yathā hi adhammikaṃ rājūnaṃ vijjite manussa kāyaduccaritādini karitvā³¹ 20
niraye uppaṇṇanti tava raṭṭhavāsīnaṃ dukkhaṃ yathā na hoti tathā karohiti attho, a petalo mahāmaṃsaṃ³² 'ti attānuvādādibhayehi nibbhayassa, iminā idaṃ dasseti: tāta yo rājā kismiñci āsāṃkaṃ ʔakatvā attano kammaṃ³³ eva anussarati chandavasena yaṃ yaṃ icchati taṃ taṃ karoti vissatṭhayaṭṭhi viya andho niraṃkuso viya caṇḍahatthi hoti tassa sabbe bhogā vīnaṣanti, tassa 25
taṃ bhogavyasanaṃ dukkhaṃ ti vuccati³⁴, tatth' eva te vattapaḍā ti³⁴ purimaṇayen' eva vedittabbaṃ³⁵, dakkhassu dāniti tāta tvaṃ imaṃ anuṣa-saṇiṃ³⁶ sutvā idāni dakkho analaso puññānaṃ karaṇena puññakaro surādi-pariharaṇena asoṇḍo diṭṭhadhammikasamparāyikassa atthassa avināsaṇena avinā-sako bhaveyyāsi, sīlavassū³⁷ 'ti sīlavā³⁸ ācārasampanno bhava, dasasu rāja-dhammesu patiṭṭhāya r. kārehi³⁹, dussīlo vinipātiko ti dussīlo hi mahā-rāja⁴⁰ attānaṃ niraye vinipātentō vinipātako⁴¹ nāma hotīti. 30

¹ Cks mucca, all three MSS. avisare. ² Bā adds dukkhaṃ. ³ Bā adhi-. ⁴ Bā aviti-. ⁵ Bā -kamme. ⁶ Bā suthu-. ⁷ Cks kujjha-, Bā kujjhāmitaṃ. ⁸ Cks mucca. ⁹ so Cks; Bā patittha. ¹⁰ Bā -sena. ¹¹ Bā chinnaṃ. ¹² Bā iti. ¹³ Bā dassissanti. ¹⁴ Cks kotam. ¹⁵ Cā paye-. ¹⁶ Cā acoraṃhi. ¹⁷ Bā add va. ¹⁸ Bā -paccattikānaṃ. ¹⁹ Cks eitte. ²⁰ Cā pakkaṭṭhate, Bā pakkutike, Bā pakkutititi. ²¹ Cks hi, omitting ti. ²² Cā bahunipitā ti, Cā bahūni, Bā bahūni pi tāni. ²³ Bā akusala-. ²⁴ Cks -vādajātakaṃ, Bā -dijātaka. ²⁵ Bā -aṇcuna-. ²⁶ Cā adds mā, Bā ha. ²⁷ Bā asiti. ²⁸ Bā adds ahaṃ pathavissaro. ²⁹ Cks dukkhadrayo? Bā dukkhindriyo. ³⁰ Bā dukkhuppattamakāsi. ³¹ Bā -tāni katvā. ³² Bā kāmam. ³³ Cks -anti. ³⁴ Cks omīti. ³⁵ Bā yojetabbaṃ. ³⁶ Bā -naṃ. ³⁷ Cks -vassū. ³⁸ Cks add ca. ³⁹ Cā ka-. ⁴⁰ Bā adds attā. ⁴¹ Bā -tiko.

Evam Kuṇḍalinī pi ekādasahi gāthāhi dh. desesi. Rājā
tuttho amacce āmantetvā pucchi: „bho' amaccā mama dhītāya
Kuṇḍaliniyā evam kathayamānāya kena kattabbakiccam katan-
ti. „Bhaṇḍāgārikena devā“¹ ti. „Tena hi 'ssā bhaṇḍāgāri-
5 kaṭṭhānam dammāti“ Kuṇḍaliniṃ² ṭhānantare ṭhapesi. Sā
tato paṭṭhāya bhaṇḍāgārikaṭṭhāne ṭhatvā pitu kamman akāsīti.
Kuṇḍalinipaṇho niṭṭhito.

Puna rājā katipāhaccayena purimanayen' eva Jambuka-
paṇḍitassa santikaṃ dūtaṃ pesetvā sattame divase tattha
10 gantvā sampattiṃ anubhavitvā paccāgato³ tath' eva maṇḍapa-
majjhe nisīdi. Amacco Jambukapaṇḍitaṃ kañcanabaddha-
piṭṭhe⁴ nisidāpetvā piṭṭhaṃ sīsenādāya āgañchi⁵. Paṇḍito pitu
amke⁶ nisiditvā kilītvā gantvā kañcanapiṭṭhe yeva nisīdi. Atha
nam rājā paṇhaṃ pucchanto

15 26. Apucchamhāpi⁷ kosikaṃ⁸ Kuṇḍaliniṃ ca tath' eva⁹,

Jambuka tvaṃ dāni vadehi¹⁰ balānaṃ balaṃ uttaman ti g. ā. 26.

Tass' attho: tāta Jambuka ahaṃ tava bhātaraṃ kosiyagottaṃ Vessantaraṃ
bhaginiṃ ca te Kuṇḍaliniṃ rājadhammaṃ pucchim¹¹, te attano balena kathe-
sum, yathā pana te¹² pucchim¹³ tath' eva idāni puttaṃ Jambukaṃ pucchāmi,
20 tvaṃ me rājadhammaṃ ca uttamabalaṃ ca kathehīti.

Evam rājā M-am paṇhaṃ pucchanto aññesaṃ pucchita-
niyāmena apucchitvā visesetvā pucchi. Ath' assa paṇḍito „tena
hi mahārāja ohitasoto suṇa¹⁴, sabban te kathesāmīti“ pasārita-
hatthe saḥassatthavikaṃ ṭhapento viya dhammadesanam ārabhi:

25 27. Balaṃ pañcavidhaṃ loke purisasmim mahaggate,
tattha bāhābalaṃ¹⁵ nāma carimaṃ vuccate balaṃ,
bhogabalaṃ ca dīghāvu dutiyaṃ vuccate balaṃ, 27.

28. Amaccabalaṃ ca dīghāvu tatiyaṃ vuccate balaṃ,
abhijaccabalaṃ c' eva¹⁶ taṃ catutthaṃ asaṃsayam,
30 yāni¹⁷ c' etāni sabbāni adhigaṇhāti paṇḍito 28.

¹ Bā bhonto. ² Bā -niyāva. ³ Bā^s paccā-. ⁴ Bā -bandha-. ⁵ Bā āgacchi. ⁶ Bā aṅge. ⁷ C^s -hāsi, Bā āpucchimha. ⁸ Bā kosiyagottaṃ. ⁹ so all MSS. for tatheva ca? ¹⁰ so all three MSS. for vada? ¹¹ Bā āpucchimhi, C^s pucchi, C^s pucchim. ¹² Bā^s panete. ¹³ Bā pucchitā. ¹⁴ Bā suṇāhi. ¹⁵ Bā -hu-. ¹⁶ C^s ahimajjaccabalaṃ, C^s abhimajjabalaṃ, Bā abhijjāñcaba-. ¹⁷ so all three MSS. for yena?

29. Taṃ balānaṃ balaṃ seṭṭhaṃ aggaṃ paññābalaṃ balaṃ¹,
paññābalen' upatthaddho atthaṃ vindati paṇḍito. 29.
30. Api ce labhati mando phītaṃ dharaṇiṃ² uttamaṃ
akāmassa pasayhaṃ³ vā añño taṃ paṭipajjati. 30.
31. Abhiyāto pi ce hoti rajjaṃ laddhāna khattiyo
duppañño hi Kāsipati sabbena pi na jīvati. 31.
32. Paññā sutavinicchinī paññā [kitti] silokavaddhaṇi,
paññāsahito naro idha [api] dukkhe⁴ sukhāni vindati. 32.
33. Paññaṇ ca kho asussūsaṃ na koci adhigacchati
bahussutaṃ anāgama dhammatṭhaṃ avinibbhujam⁵. 33. 10
34. Yo dhammaṇ ca vibhāgaññū kāluttahāyī atandito
anuttahati kālena kammaphalaṃ tassa ijjhati. 34.
35. Nānāyatanasīlassa⁶ nānāyatanasevino⁶
na nibbindiyakārissa samma-d-attho vipaccati. 35.
36. Ajjhataṇ ca payuttassa tathāyatanasevino
anibbindiyakārissa samma-d-attho vipaccati. 36. 15
37. Yogappayogasaṃkhātaṃ sambhatassānurakkhaṇaṃ⁷
tāni tvaṃ tāta sevassu, mā akammāya randhaya⁸,
akammaṇa⁹ hi dummedho naḷāgāraṃ va sīdatīti. 37.

Tattha mahaggate ti mahārāja imasmiṃ sattalohe mahajjāsaye purise 20
pañcavidhaṃ balaṃ hoti, bāhābalaṃ¹⁰ ti kāyabalaṃ, carimaṇa ti taṃ ati-
mahantaṃ pi samānaṃ lāmakam eva, kiṃkāraṇā: dandhabalabbhāvena¹¹, sace hi
kāyabalaṃ mahantaṃ nāma bhavēyya vāraṇabalato laṭukikāya¹² balaṃ khudda-
kaṃ bhavēyya vāraṇabalaṃ pana andhabalabbhāvena¹³ maraṇassa paccayo
jūtaṃ, laṭukikā¹² attano nānakusalatāya vāraṇaṃ jīvitaṃ kkhayaṃ pāpesīti¹⁴, 25
imasmiṃ paṇ' atthe na h' eva sabbattha balena kiccaṃ, 'balaṃ hi bālassa
vadhāya hoti' suttāni āharitabbaṃ, bhogabalaṃ ti upatthambhanavasena
sabbam¹⁵ hiraṇñasuvaṇṇādīupabhogajūtaṃ bhogabalaṃ nāma, taṃ kāyabalato
mahantataraṃ, amaccabalaṃ ti abhejjamantassa sūrasa suhadassa¹⁶ amacca-
maṇḍalassa atthitā¹⁷, taṃ balaṃ saṃgāmasūratāya purimehi balehi mahanta- 30
taraṃ¹⁸, abhiyaccabalaṃ¹⁹ ti tīni kulāni atikkamitvā khattiyakulavasena

¹ Ck - balabala, Cs - balaṇibala. ² Bā dhā-. ³ Cks akāmasā-, Bā akāmapakā-
sayhaṃ, Bs akāmassa paseyhaṃ. ⁴ Cks add pi. ⁵ Bā - ijaṃ. ⁶ Bā anāya-.

⁷ Ck sambhakassā-, Cs samhakassā-, Bā sambhūta-. ⁸ Bā raddhaya, Cks ru-.

⁹ Bā - unā. ¹⁰ Bā - hu-. ¹¹ Bā andabāla. ¹² Bā le-. ¹³ Cs - ba-. ¹⁴ Bā - si.

¹⁵ Cks sabba. ¹⁶ Bā - dayassa. ¹⁷ Bā - tāya. ¹⁸ Bā Cs mahantaraṃ. ¹⁹

Bā abhiyja-.

- jātisampatti, tam itarehi balehi mahantataram¹, jātisampannā eva hi yujjhanti na itare, yāñcetānīti yāni ca etāni² cattārī pi balāni paṇḍito paññānu-bhāvena³ adhigaṇhāti⁴ abhibhavati tam sabbabalānaṃ paññābalaṃ seṭṭhan ti ca aggan ti ca⁵ vuccati, kimkāraṇā: tena hi balen' upatthaddho paṇḍito atthaṃ
- 5 vindati vadḍhiṃ pāpuṇāti, tadatthajotanatthaṃ 'puṇṇaṃ nadim yena ca peyya-māhū' 'ti Puṇṇanāḍijātakam Sirikālakapṇipañho⁶ Pañcapaṇḍitapañho⁶ Sattu-bhastajātaka-Sambhava-jātaka-Sarabhaṅga-jātakādīni kathetabbāni, mando ti mandapañño bālo, phītan⁷ ti tāta mandapañño puggalo sattaratanapūṇṇam ce pi⁸ uttamam dharapaṇḍim labhi⁹ tassa anicchamānass' eva pasayhakāraṃ¹⁰ vā
- 10 pana katvā añño paññāsampanno tam paṭipajjati mando¹¹ laddham pi¹² yasaṃ rakkhituṃ kulasantakam vā pana paveṇiḍḍhatam pi r. adhigantum na sakkoti, tadatthajotanatthaṃ 'addhā Pādañjali sabbe paññāya atirocātī' Pādañjali-jātakaṃ¹³ kathetabbam, laddhānā¹⁴ 'ti jātisampattim nissāya kulasantakam r. labhitvāpi, sabbena pīti¹⁴ sakalena pi rajjena (add: na) jīvati anupāya-
- 15 kusalatāya duggato va hotīti, evaṃ M. ettake thāne apaṇḍitassa agūṇaṃ kathetvā idāni paññam¹⁵ pasamsanto paññā ti ādim āha, tattha sutan ti sutapariyattakam¹⁶, tam hi paññavā¹⁷ vinicchinati¹⁸, kittisilokavaddhanīti kittighosassa ca lābhasakkārassa ca vaddhanī, sukhāni vindatīti dukkhe uppanne pi nibbhayo hutvā upāyakusalatāya sukhaṃ paṭilabhati, tadatthadīpa-
- 20 natthaṃ 'yass' ete caturo dhammā vānarinda yathā tava¹⁹, 'alam etehi jambūhi²⁰ ambehi²¹ panasehi eā²² 'ti ādini jātakāni kathetabbāni, asussūsan ti paṇḍitapuggale apayirupasanto asuṇanto, dhammatṭhan ti sabhāvakkāraṇe thitaṃ, bahussutaṃ anāgama tassa²³ asaddahanto, avinibbhujan²⁴ ti atthānatthaṃ kāraṇākāraṇaṃ anogāhanto atirento na koci paññam²⁵ adhigacchati
- 25 tāte²⁶, dhamma vibhāgaññū²⁷ ti dasakusalakammaphavibhāgakusalo, kāluṭṭhāyīti viriyaṃ kātuṃ yuttakāle viriyassa²⁸ kārako, anuṭṭhahatīti tasmiṃ tasmiṃ kāle tam tam kiccaṃ karoti, tassā²⁹ ti²⁹ tassa puggalassa kammaphalaṃ samijjhati nippajjati, anāyatanasīlassā³⁰ 'ti anāyatanam vuccati lābhayasa-sukhānaṃ anākarō³⁰ dussīlyakammaṃ³¹ tamīlassa tena dussīlyakammaṃ sa-
- 30 mannāgatassa anāyatanabhūtaṃ dussīlapuggalaṃ sevantassa, kusalassa kammassa karaṇakāle nibbindiyakārissā³² 'ti³³ nibbinditvā ukkaṇṭhitvā³³ karontassa, evarūpassa³⁴ puggalassa kammānaṃ³⁵ atīho sammā na vipaccati na sampajjati³⁶, tīpi³⁷ kulaggāni cha kāmaggāni na upeti³⁸ attho, ajjhataṇ eā

¹ Bā mahantaram. ² Cks rdd ea. ³ Bā paññānabhā-, Cks yassānu-. ⁴ Cks Cks asaṅgaṇhāti. ⁵ Cks omit ea. ⁶ Bā -am. ⁷ Cks jīvan. ⁸ Cks cetipi, Bā ce. ⁹ Bā labhati. ¹⁰ Bā paseyyākāraṃ. ¹¹ Bā addh hi. ¹² Bā omits pi. ¹³ Bā addh vā. ¹⁴ Bā add tena. ¹⁵ Cks paññā. ¹⁶ Ck -santakam, Bā pariyaṭti. ¹⁷ Bā paññāva. ¹⁸ Bā -cchindati. ¹⁹ Cks add yassete tayo dhammā vānarinda yathā tava. ²⁰ Bā appehi. ²¹ Ck jambehi, Bā jappuhi. ²² Ck vā. ²³ Bā tam. ²⁴ Bā -bbhajan. ²⁵ Cs -ā. ²⁶ Cs nāni or tāti. ²⁷ so Cs Bā; asussūsan ti - - - nñū wanting in Ck. ²⁸ Bā viya. ²⁹ Cks omit tassāti. ³⁰ Bā anācāro, Bā anācoro. ³¹ Cks -an. ³² Cks -rissa, omitting ti. ³³ Ck ukkaṇṭhi-, Bā ukkanitvā corr. to ukkaṇḍi-. ³⁴ Bā add tāta. ³⁵ Bā -āni. ³⁶ Ck -ti, Bā omits na sampajjati. ³⁷ Ck tīni, Cs tīpi, Bā kīpi. ³⁸ Bā upaneyyatīti.

'ti attano niyakajjhataṃ aniccabhūvanādivasena payuttassa, tathāyatana-sevino ti tath' eva silavante puggale sevamānassa, vipaccatitī¹ sampajjati, mahantaṃ yasaṃ deti, yogappayogasaṃkhātan ti yogayujjitabbayuttake² kāraṇe payogakoṭṭhāsabhūtaṃ paññaṃ³, sambhatassā⁴ 'ti rāsikatassa anurakkhaṇaṃ⁵, tāni tvaṃ ti etāni ca dve purimāni ca mayā vuttakāraṇāni⁶ 5 sabbāni tāta sevassu, mayā vuttaṃ ovādaṃ hadaye katvā attano ghare dhaṇaṃ rakkha, mā⁷ akammāya randhayitī⁸ ayuttena akāraṇena mā randhayi, taṃ dhaṇaṃ mā jhāpayi mā nāsayi, kiṃkāraṇā: akammaṇā⁹ hīti ayuttakammakāraṇena¹⁰ dummedho puggalo sabbaṃ¹¹ dhaṇaṃ nāsetvā pacchā dug-gato naḷāgāraṃ va sīdatitī¹² yathā naḷāgāraṃ mūlato paṭṭhāya jīramānaṃ 10 appaṭiṭṭhaṃ pataṭi evaṃ akāraṇena dhaṇaṃ nāsetvā apāyesu nibbattatīti.

Evam pi Bo. ettakena ṭhānena pañca balāni vaṇṇetvā paññābalaṃ ukkhipitvā candamaṇḍale¹³ paharanto¹⁴ viya ka-thetvā idāni dasahi gāthāhi rañño ovādaṃ deti:

38. Dhammaṃ cara mahārāja mātāpitusu khattiya, (IV p. 421.) 15

idha dhammaṃ caritvāna rāja saggaṃ gamissasi. 38.

39. Dhammaṃ cara mahārāja puttadāresu khattiya -pe-. 39.

40. Dhammaṃ cara mahārāja mittāmaccesu khattiya -pe-. 40.

41. Dhammaṃ cara mahārāja vāhanesu balesu ca -pe-. 41.

42. Dhammaṃ cara mahārāja gāmesu nigamesu ca -pe-. 42. 20

43. Dhammaṃ cara mahārāja raṭṭhe¹⁵ janapadesu ca -pe-. 43.

44. Dhammaṃ cara mahārāja samaṇabrāhmaṇesu ca -pe-. 44.

45. Dhammaṃ cara mahārāja migapakkhisu khattiya -pe-. 45.

46. Dhammaṃ cara mahārāja, dhammo ciṇṇo¹⁶ sukhāvaho¹⁷,
idha dhammaṃ caritvāna rāja saggaṃ gamissasi. 46. 25

47. Dhammaṃ cara mahārāja Indo¹⁸ devā sabrahmakā
suciṇṇena divaṃ pattā, mā dhammaṃ rāja pamādo¹⁹ ti. 47.

Tattha paṭhamagāthāya tāva dhammaṃ ti mātupaṭṭhānaṃ pitupaṭṭhānaṃ, dhammaṃ kālass' eva vuṭṭhāya mātāpitunnaṃ mukhodakadantakattāhadānaṃ ādiṃ katvā sabbaṃ sarīrapariharaṇaṃ²⁰ karonto ca²¹ pūrehīti vadati, putta- 30 dāresu 'ti puttadhītarō tāva pāpā nivāretvā kalyāṇe nivesento²² sippaṃ

¹ Cks vipajja-. ² Cks yoga -- ko, Bā yoga -- tabbake, omitting yutta, B³ yoge-.

³ Cks pañña-. ⁴ B³ sambhū-. ⁵ Bā³ -ṇaṃ. ⁶ Cks -kara-. ⁷ Bā adds naṃ.

⁸ Bā raddha-. ⁹ Bā -unā. ¹⁰ Cks -kara-. ¹¹ Bā³ sakaṃ. ¹² Cks sīdati. ¹³

Bā³ -laṃ. ¹⁴ Bā³ samha-. ¹⁵ Bā³ raṭṭhesu. ¹⁶ Bā³ suciṇṇo. ¹⁷ Bā³ sukhānāvahā.

¹⁸ Ck Bā indā. ¹⁹ read pāmado, cfr. IV p. 422. ²⁰ Bā³ sabba sarīrapaṭijagga-

haraṇaṃ. ²¹ Bā³ va. ²² Bā³ nisevanto.

uggaṇhāpento vayappattakāle patirūpakulavasena¹ āvāhavivāhaṃ karonto samaṃ-
vasena² dhaṇaṃ dento puttesu dhammaṃ carati nāma, bhariyaṃ samānento³
anaticaranto issariyaṃ⁴ vossajjanto alaṃkāraṃ anuppādentō dāresu dhammaṃ
carati nāma, mittāmaccesū⁵ 'ti mittāmacce catūhi saṅgahavattūhi saṅgaṇ-
5 hanto⁶ avisaṃvādentō⁷ tesu⁸ dhammaṃ carati nāma, vāhanesu balesu
cā 'ti hatthiassādināṃ vāhanānaṃ balakāyassa⁹ dātābbaṃyuttakaṃ dento sakkā-
raṃ karonto¹⁰ hatthiassādayo mahallakakāle kamme¹¹ ayojento tesu dhammaṃ
carati nāma, gāmesu nigamesu cā 'ti gāmanigamavāsino daṇḍabālhi apī-
lento va tesu dhammaṃ carati nāma, raṭṭhe¹² janapadesu cā 'ti raṭṭhaṃ
10 ca janapadaṃ ca akāraṇena kilamanto hitacittaṃ accupaṭṭhapento¹³ tattha adham-
maṃ carati nāma apīlento pana hitacittena pharonto¹⁴ tattha dhammaṃ carati
nāma, samaṇaḥbrāhmaṇesu cā 'ti tesu cattāro paccaye dento va tesu
dhammaṃ carati nāma, migapakkhisū 'ti sabbacatuppadasakupūṇaṃ abhayaṃ
dento tesu dhammaṃ carati nāma, dhammo ciṇṇo¹⁵ 'ti samacariyadhammo
15 ciṇṇo nisammacariyadhammo ciṇṇo¹⁶, sukhāvaho¹⁷ 'ti tisu kusalasampadāsu¹⁸
chasa kāmāsaggesu sukhaṃ āvati¹⁹, suciṇṇenā 'ti idha ciṇṇena kāyasu-
caritādinā suciṇṇena, divaṃ pattā 'ti devalokabrahmalokasaṃkhattaṃ divaṃ
gatā, tattha dibbayasapaṭilābhino jātā, mā dhammaṃ rāja pamādo ti
tasmā tvaṃ mahārāja jīvitaṃ jahanto pi dhammaṃ mā pamajjīti.

20 Evaṃ dasa dhammacariyagāthā¹⁹ vatvā uttarim pi ova-
danto osānagātham āha:

48. Tatth' ev' ete²⁰ vattapadā esā ca anusāsani
sappaṇṇe²¹ sevi²² kalyāṇi²³ samattaṃ sāmataṃ²⁴ vidū ti. 48.

Tattha tatthevete²⁴ vattapadā ti idaṃ purimanayen' eva yojetabaṃ,
25 sappaṇṇe sevi kalyāṇi²⁵ samattaṃ²⁶ sāmataṃ²⁷ vidū ti mahārāja
taṃ mayā vuttaṃ ovādaṃ tvaṃ niccakāle sappaṇṇo²⁸ 'puggalasevi kalyāṇagūṇa-
samannāgato hutvā samattaṃ paripuṇṇaṃ sāmāṃ vidū attapaccakkhato va
jānitvā yathānusiṭṭhaṃ²⁹ paṭipajjā 'ti.

Evaṃ M. ākāsagaṃgaṃ otārento viya Buddhalīlāya dh.
30 d. Mahājano mahāsakkāraṃ akāsi sādhu-kārasahassāni adāsi.
Rājā tuṭṭho amacce āmantetvā pucchi: „bho amaccā mama

¹ Bā -kusala-. ² so Cks for samena? Bā samaye. ³ Bā adds anavamaṇento.
⁴ Cks -rāyaṃ. ⁵ Bā omits saṃ. ⁶ Bā omits avi-. ⁷ Bā etesu. ⁸ Bā adds ca.
⁹ Bā omits s. k. ¹⁰ Bā -esu. ¹¹ Bā -esu. ¹² Cks apaccupa-. ¹³ Ck pa-, Bā
ramanto. ¹⁴ Bā suc-. ¹⁵ Bā sucaritadhammo in the place of sama - - - ciṇṇo.
¹⁶ Cks sukhāvahati, Bā sukhāvēvati. ¹⁷ Bā adds ca. ¹⁸ Bā -tīti. ¹⁹ Bā
-āyo. ²⁰ Bā tattheva te, Cks tatthete. ²¹ so Cks for sappaṇṇa? Bā sabbāṇṇu?
²² so all three MSS. ²³ Bā samanttaṃ corr. to sāmāṃ, Bā sāmāṃ. ²⁴ Ck
tatthete, Bā tattheva te. ²⁵ Bā adds ti. ²⁶ Bā sāmattaṃ. ²⁷ Bā sāmāṃ taṃ.
²⁸ so Cks for sappaṇṇa? Bā sappaṇṇu-. ²⁹ Bā -seṭṭhaṃ.

puttena taruṇajambubhalasamānatuṇḍena¹ Jambukapaṇḍitena
 evaṃ kathentena kena kattabbakiccaṃ katan² ti. „Senāpatinā
 devā³ ti. „Tena hi 'ssa senāpatitṭhānaṃ dammīti⁴ Jambukaṃ
 ṭhānantare ṭhapesi, so tato paṭṭhāya⁵ senāpatitṭhāne ṭhatvā
 pitukammāni akāsi. Tipṇaṃ sakuṇānaṃ mahanto sakkāro 5
 ahosi, tayo pi janā⁶ atthaṃ ca dhammaṃ ca anusāsimsu.
 Mahāsattass' ovāde ṭhatvā rājā dānādīni puññāni katvā sagga-
 parāyano ahosi. Amaccā rañño sarīrakiccaṃ kāretvā⁷ sakuṇā-
 naṃ ārocetvā „sāmi Jambusakuṇa rājā tumhākaṃ chattaṃ
 ussāpetabbaṃ akāsi⁸ vadimsu. M. „na mayhaṃ rajjen'⁹ 10
 attho, tumhe appamattā r. kārethā¹⁰ 'ti mahājanānaṃ sīlesu
 patitṭhāpetvā „evaṃ vinicchayaṃ pavatteyyāthā¹¹ 'ti viniccha-
 yadhammaṃ suvaṇṇapaṭṭe likhāpetvā araṇṇaṃ pāvisi. Tass'
 ovādo cattālīsa vassasahassāni pavatti¹².

S. rañño ovādarasena imaṃ dh. desetvā j. s.: „Tadā rājā 15
 Auando ahosi, Kuṇḍalini Uppalavaṇṇā, Vessantaro Sāriputto, Jambu-
 kasakuṇo aham evā¹³ 'ti. Tesakuṇajātakaṃ.

2. Sarabhaṅgajātaka.

Alaṃkatā kuṇḍalino suvatthā ti. Idaṃ S. Veḷuvane
 v. Mahāmoggallānattherassa parinibbānaṃ ā. k. Sāriputtathero⁶ 20
 T-taṃ⁷ J. viharantaṃ⁸ parinibbānaṃ anujānāpetvā gantvā Nālagāmake
 jāto varake⁹ parinibbāyi. Tassa parinibbutabhāvaṃ sutvā S. Rāja-
 gahaṃ gantvā Veḷuvane vihāsi. Tadā thero Isigilipasse Kālasilāyaṃ
 viharati, so pana iddhibaleṇa¹⁰ koṭṭipattabhāvena devacārikaṃ ca
 ussadacārikaṃ ca gacchati, devaloke Buddhasāvakaṇaṃ mahantaṃ 25
 issariyaṃ ussadanirayesu ca titthiyasāvakaṇaṃ¹¹ mahantaṃ dukkhaṃ
 anubhavantaṃ disvā manussalokaṃ āgantvā „asukaupāsako asuka-
 upāsikā ca¹² asukasmim nāma devaloke nibbattitvā mahāsamputtiṃ
 anubhavanti¹³ titthiyasāvakesu asuko ca asukā ca¹⁴ nirayādisu

¹ Ck - pala - - tuccena, Cs - pala - - tudhena. ² Bā adds tuṭho. ³ Bā adds rañño.

⁴ Bā katvā. ⁵ Bā - ttayi. ⁶ Bā adds hi. ⁷ Bā - tena. ⁸ Cs - vārake. ⁹ Cks
 -le. ¹⁰ Bā asukā va upasikā. ¹¹ Cks - vati. ¹² Ck - ko ca, Cs omits asukā ca.

asukaṇṇapāyesu¹ nāma nibbattā² ti manussānaṃ katheti³. Manussā
 sāsane pasīdanti tittḥiye parivajjenti⁴. Buddhasāvakaṇaṃ sakkāro
 mahanto ahoṣi, tittḥiyānaṃ parihāyati. Te there āghātaṃ bandhitvā
 „imasmiṃ jīvante amhākaṃ upatṭhākā bhijjanti, sakkāro parihāyati,
 5 mārāpessāma nan“ ti therassa māraṇatthaṃ samāṇaguttakassa⁵ nāma
 corassa sahaṣṣaṃ adamsu. So „theram māressāmiti“ mahantena pari-
 vārena Kāḷasilaṃ agamāsi. Thero taṃ āgacchantāṃ disvā iddhiyā
 uppatitvā pakkāmi. Coro taṃ divasaṃ theram adisvā nivattitvā
 punadivase pi punadivase pi ti cha divase agamāsi. Thero pi tath'
 10 eva iddhiyā pakkāmi. Sattame divase therassa pubbe kataṃ aparā-
 pariyaṇedaniyakammaṃ okāsaṃ labhi⁶, so kira pubbe bhariyāya va-
 canaṃ gahetvā mātāpitāro māretukāmo yānakena araṇṇaṃ netvā
 corānaṃ utṭhitākāraṃ katvā mātāpitāro potheti paharati, te cakkhu-
 dubbalatāya rūpadassanarahitā⁷ puttāṃ asaṇṇānanta⁸ „corā evā⁹“ ti
 15 saṇṇāya „tāta asukā¹⁰“ nāma corā no mārenti, tvaṃ pakkamā¹¹ „ti
 etass“ eva paridevimsu, so cintesi: „ime mayā va¹²“ pothiyamānā¹³
 mayhaṃ nēva atthāya paridevanti, ayuttaṃ karomīti¹⁴, atha ne assā-
 setvā corānaṃ palātākāraṃ katvā hatthapāde sambāhitvā¹⁵ „amma
 tāta, mā bhāyittha, corā palātā“ ti vatvā puna attano gehaṃ eva
 20 ānesi. Taṃ kammaṃ ettakaṃ kālāṃ okāsaṃ alabbhitvā bhasmā-
 paṭicchanno aggirāsi¹⁶ viya ṭhatvā¹⁷ imaṃ antimasarīraṃ upadhāvitvā
 gaṇhi, thero tassa nissandena ākāse uppatitum nāsakkhi, Nando-
 pananda-Damana-Vejayantassa¹⁸ kampanasamatthā¹⁹ pi ssa iddhi kamma-
 balena dubbalattaṃ pattā²⁰. Coro therassa atṭhīni saṇcunnetvā
 25 palālapitṭhikakāraṇaṃ²¹ nāma katvā „mato“ ti saṇṇāya saparivāro²²
 pakkāmi. Thero pi²³ satim labhitvā²⁴ jhānavethanena²⁵ sarīraṃ
 veṭhetvā²⁶ uppatitvā Satthu santikaṃ gantvā vanditvā „bhante āyu-
 samkhāro me ossatṭho, parinibbāyissāmīti“ parinibbānaṃ anujānāpetvā
 tatth' eva parinibbāyi. Taṃ khaṇaṃ nēva chadevalokā ekakolāhalaṃ
 30 ahesuṃ²⁷, „amhākaṃ kirācariyo²⁸“ parinibbuto²⁹ ti dibbagandhamālā-
 vāsadhūpe³⁰ c' eva³¹ nānādārūni³² c' eva gahetvā āgamiṃsu, ekūna-

¹ Bā -niraye. ² Bā nippatto. ³ Bā -si. ⁴ Bā -vajjanti. ⁵ so Cks; Bā -rattassa.

⁶ Bā -ati. ⁷ Cks -tāya. ⁸ Bā etā. ⁹ Cks -ka. ¹⁰ Cks -mī, Bā pakkamā corr. to pakkamā. ¹¹ Cks ca, Bā omits va. ¹² Bā adds ca. ¹³ Bā a. me katan ti. ¹⁴ Bā -etvā.

¹⁵ Bā aṇṇāsi. ¹⁶ Bā adds sinerurājaṃ vijhitvā pathavi nimmujjitvā.

¹⁷ Cs Bā -ta. ¹⁸ Ck -ttham. ¹⁹ Ck patta, Cs pattaṃ. ²⁰ Bā -pitakaraṇaṃ.

²¹ Bā adds yasaparivāro. ²² Bā omits pi. ²³ Bā patila-. ²⁴ Bā -vedhanena.

²⁵ Bā vedhitvā. ²⁶ so all three MSS. ²⁷ Bā kira ā-. ²⁸ Bā gandha - - dhumeḥi, omitting dibba.

²⁹ Bā adds manussā. ³⁰ Ck -dāru, Bā -dārūpi.

sataratanacandanacitakā ahoṣi, S. therassa santike t̥hatvā sarīra-nikkhepaṃ kāresi. ālāhanassa samantā yojanamatte pupphavassaṃ vassi, devānaṃ antare manussā manussānaṃ antare devā aṭṭhaṃsu¹, sattadivasāni sādhuṃkīlaṃ kīlīṃsu. S. therassa dhātuṃ gāhāpetvā Veḷuvanadvārakoṭṭhake cetiyaṃ kārāpesi. Tadā dh. k. s. „āvuso 5 Sāriputtathero T-assa santike aparinibbutattā Buddhānaṃ² santikā mahantaṃ sammānaṃ na labhi, Mahāmoggallānatthero pana³ samīpe parinibbutattā mahāsammānaṃ labhīti⁴“. S. āgantvā „kāya nu t̥tha bhikkhave e. k. s.“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave Moggallāno idān’ eva mama santikā sammānaṃ labhi⁵ pubbe 10 pi labhi yevā“ ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. purohitassa brāhmaṇiṇyā kucchimhi paṭi-sandhiṃ gahetvā dasamāsaccayena paccūsasamaye mātu kuc-chimhā nikkhami. Tasmiṃ khaṇe dvādasayojanike Bārāṇasi-nagare sabbāvudhāni pajjalīṃsu. Purohito puttassa jātakkhaṇe 15 bah nikkhamitvā ākāsaṃ olovento nakkhattayogaṃ disvā⁶ „iminā nakkhattena jātattā esa kumāro sakala-Jambudīpe dha-nuggahānaṃ aggo bhavissatīti“⁷ nītvā kālāsa⁸ eva rājakulaṃ gantvā rājānaṃ sukhasayitabhāvaṃ pucchitvā „kuto me ācariya sukhaṃ⁹, ajja sakalanivesane āvudhāni pajjalitānīti“¹⁰ vutte „mā 20 bhāyi deva, na tumhākaṃ nivesane yeva sakalanagare pi¹¹ pajjalīṃsu yeva, ajja¹² amhākaṃ gehe kumārassa jātattā etad ahoṣīti“. „Ācariya evaṃ jātakumārassa pana kiṃ bhavissatīti“. „Na kiñci mahārāja¹³, so pana sakala-Jambudīpe agga-dhanuggaho bhavissatīti“. „Sādhu ācariya, tena hi naṃ¹⁴ 25 paṭijaggitvā vayappattakāle amhākaṃ dasseyyāsīti“ vatvā khīramūlaṃ¹⁵ sahaṃsaṃ dāpesi. Purohito taṃ gahetvā nive-sanaṃ gantvā puttassa nāmagahaṇadivase jātakkhaṇe āvudhāni¹⁶ pajjalitattā Jotipālo ti nāmaṃ akāsi. So¹⁷ mahantena pari-vārena vaḍḍhamāno soḷasavassakāle uttamarūpadharo ahoṣi. 30 Ath’ assa pitā sarīrasampattiṃ olovento¹⁸ „tāta Takkaṣilaṃ

¹ Bds ahesuṃ. ² Bd -assa. ³ Bd omits pana. ⁴ Bd labhatīti. ⁵ Bd labhati.

⁶ Bd oloketvā. ⁷ Bd omits su-. ⁸ Bd omits pi. ⁹ Bd omits a-. ¹⁰ Bd -jāti.

¹¹ Bd tam. ¹² Bd adds tāva. ¹³ so all three MSS. for -naṃ? ¹⁴ Bd adds

pana. ¹⁵ Bd -etvā.

gantvā disāpāmoḁkhassa ācariyassa santike sippaṃ uggaṇhā¹“
 ‘ti āha. So „sādhū“ ‘ti ācariyabhāgaṃ gahetvā mātāpitaro
 vanditvā tattha gantvā sahaṣṣaṃ datvā sippaṃ paṭṭhāpetvā²
 sattāheṇ’ eva nipphattiṃ pāpuṇi. Ath’ assa ācariyo tussitvā
 5 attano santakaṃ khaggaratanaṃ sandhiyuttameṇḁakasiṅga-
 dhanuṃ³ sandhiyuttatuphīraṃ⁴ attano sannāhakaṇcukaṃ⁵
 uphīsaṃ ca datvā „tāta Jotipāla, ahaṃ mahallako, idāni tvaṃ
 ime māṇavake sikkhāpehi“ pañcasate māṇavake pi tass’ eva
 niyyādesi. Bo. sabbaṃ gahetvā ācariyaṃ vanditvā Bārāṇasim
 10 eva āgantvā mātāpitaro passi. Atha naṃ vanditvā ṭṭitaṃ pitā
 avoca: „uggahītaṃ te tāta sippaṃ“ ‘ti. „Āma tāta“ ‘ti. So
 tassa vacanaṃ sutvā rājakulaṃ gantvā „putto me deva sippaṃ
 sikkhitvā“ āgaṇo, kiṃ karotīti“ āha. „Ācariya amhakaṃ⁶
 upaṭṭhahatū“ ‘ti. „Paribbayam assa jānātha“ devā“ ‘ti.
 15 „Devasikaṃ¹⁰ sahaṣṣaṃ labhatū“ ‘ti. So „sādhū“ ‘ti sampa-
 ṭicchitvā gehaṃ gantvā kumāraṃ pakkosāpetvā „tāta rājānaṃ
 upaṭṭhahā“ ‘ti āha. So tato paṭṭhāya devasikaṃ sahaṣṣaṃ
 labhitvā rājānaṃ upaṭṭhahi¹¹. Rājapādamūlikā ujjhāyimsu¹²:
 „mayāṃ Jotipālena katakammaṃ na passāma, devasikaṃ sa-
 20 haṣṣaṃ gaṇhati¹³, mayam assa sippaṃ passitukāma¹⁴“ ‘ti.
 Rājā tesāṃ vacanaṃ sutvā purohitassa kathesi. Purohito
 „sādhū devā“ ‘ti puttassārocesi. So „sādhū tāta, ito sattame
 divase dassessāmi, rājā attano vijite dhanuggahe sannipātāpetū“
 ‘ti āha. Purohito gantvā tam atthaṃ raṇṇo ārocesi. Rājā
 25 nagare bheriṃ carāpetvā dhanuggahe sannipātāpesi¹⁵. Saṭṭhi-
 sahaṣṣā dhanuggahā sannipatimsu. Rājā tesāṃ sannipātita-
 bhāvaṃ ṇatvā va¹⁶ „nagaravāsino Jotipālassa sippaṃ passantū“
 ‘ti¹⁷ bheriṃ carāpetvā rājagaṇaṃ sajjāpetvā mahājanaparivuto

¹ Bā gaṇhāhi. ² Cs -ap-, Bā upaṭṭha-. ³ Bā sandhimeṇḁika-. ⁴ Ck -tunhī-
 raṃ, Bā -yuttaṃ tuṇḁilaṃ or tuṇḁilaṃ. ⁵ Ck -hamukhaṃ, Bā -hakaccukaṃ.
⁶ Bā sikkhāpetvā. ⁷ Bā -tūti. ⁸ Bās amhe. ⁹ so Bā; Ck jānapa, Cs jāna.
¹⁰ Bā so de-. ¹¹ Bā -ahati. ¹² Ck upajjhā-, Bā ujjhāyisu. ¹³ Bā -āti. ¹⁴ Bā
 -manhā. ¹⁵ Bā -pātesi. ¹⁶ Bā omits va. ¹⁷ Bās add nagare.

pallāṅkavare nisīditvā dhanuggahe pakkosivā¹ „Jotipālo āgacchatū“² 'ti pesesi. So ācariyena dinnāni dhanutunhīra-sannāhakaṇcukauphīsāni³ nivāsanantare ṭhapetvā khaggaṃ gāhāpetvā pakativesen⁴ eva⁵ rañño santikaṃ gantvā⁶ ekamantaṃ atthāsi. Dhanuggahā „Jotipālo kira dhanusippaṃ dassetuṃ 5 āgato, dhanuṃ agahetvā⁷ pana āgatattā amhākaṃ hatthato dhanuṃ gahetukāmo bhavissati, nāssa⁸ dassāmā“⁹ 'ti katikaṃ karimsu. Rājā Jotipālaṃ āmantetvā „sippaṃ dassehīti“ āha. So sāṇiṃ parikkhipāpetvā antosāṇiyaṃ ṭhito sātakaṃ apānetvā sannāhaṃ sannayha kaṇcukaṃ pavasitvā¹⁰ uphīsāṃ sīse paṭi- 10 muñcitvā meṇḍakasīṅgadhanuṃhi pavālavannaṃ jiyāṃ āropetvā tunhīraṃ¹¹ piṭṭhe bandhitvā khaggaṃ vāmato katvā vajiraggaṃ nārācaṃ nakhapīṭṭhe parivattento¹² sāṇiṃ vivaritvā paṭhaviṃ bhinditvā alaṃkātanaṅgakumāro viya nikkhamitvā¹³ rañño apa-citiṃ dassetvā atthāsi. Taṃ disvā mahājano vaggati nadati 15 appoṭheti¹⁴. Rājā „dassehi Jotipāla sippaṃ“ ti āha. „Deva tumhākaṃ dhanuggaheṣu akkhaṇavedhivāavedhisaddavedhisaravedhino, caturo dhanuggahe pakkosāpehīti“. Rājā pakkosāpesi. M. rājaṅgaṇe caturassaparicchedabbhantare maṇḍapaṃ¹⁵ katvā catūsu kaṇṇesu cattāro dhanuggahe ṭhapetvā ekekassa 20 tiṃsa tiṃsa kaṇḍasahassāni dāpetvā ekekassa santike kaṇḍadāyake ṭhapetvā sayāṃ vajiraggaṃ nārācaṃ gahetvā maṇḍalamajjhe ṭhatvā „mahārāja, ime cattāro dhanuggahā ekappahārena¹⁶ sare khipitvā maṃ vijjhantu¹⁷, etehi khittakaṇḍāni vāressā-mīti“ āha. Rājā „evaṃ karoṭhā“¹⁸ 'ti ānāpesi. „Mahārāja, mayaṃ 25 akkhaṇavedhivāavedhisaddavedhisaravedhino, Jotipālo taruṇadārako, na mayaṃ vijjhissāmā“¹⁹ 'ti. M. „sace sakkotha vijjhatha maṃ“ ti āha. Te „sādhū“²⁰ 'ti²¹ ekappahārena²² kaṇḍāni khipimsu. M.²³ tāni nārācena paharitvā paharitvāna²⁴ yathā vā

¹ Bā -sāpetvā. ² Bā -tunhīrasannāhakaṇcukauphīsādini. ³ Bā -na. ⁴ Bā āg-

⁵ Cā āg-. ⁶ Bā -tīti na. ⁷ Bā kaccukaṃ pavasetvā. ⁸ Bā tunhīrasaṇi. ⁹ Bā parivatte galitvā. ¹⁰ Bā add āgantvā. ¹¹ Bā vagganti nadanti appoṭenti. ¹² Bā maṇḍalaṃ. ¹³ Bā -neva. ¹⁴ Bā add alaṃ. ¹⁵ Bā add sampāṭicchitvā.

¹⁶ Bā bodhisatto. ¹⁷ so Cā; Bā omits paharitvā pa.

tathā vā pātesi, Bodhisatto koṭṭhakaṃ¹ parikkhipanto viya tālena²
 tālaṃ³ daṇḍakena daṇḍakaṃ vājena vājaṃ anatikkamanto⁴
 khipitvā⁵ saragabbhaṃ akāsi, dhanuggahānaṃ kaṇḍāni khīṇāni,
 so tesāṃ khīṇabhāvaṃ ñatvā saragabbhaṃ avināseto va⁶
 5 uppatitvā⁷ rañño santike aṭṭhāsi. Mahājano unnadanto vag-
 ganto⁸ appoṭhento⁹ mahākolāhalaṃ katvā vatthābharaṇāni
 khipi¹⁰, evaṃ rāsibhūtaṃ aṭṭhārasakoṭṭisaṃkhaṃ dhanam ahoṣi.
 Atha naṃ rājā pucchi: „kiṃ sippaṃ nāṃ' etaṃ Jotipālā“¹¹ 'ti.
 „Sarapaṭibāhanaṃ nāma devā“¹² 'ti. „Aññe p' etaṃ jānanta¹³
 10 atthīti“. „Sakala-Jambudīpe maṃ ṭhapetvā n' atthi devā“¹⁴
 'ti. „Aparaṃ dassēhi tātā“¹⁵ 'ti¹⁶. „Deva¹⁷, ete tāva catusu
 kaṇṇesu ṭhatvā cattāro pi janā maṃ vijjhituṃ nāsakkhiṃsu,
 ahaṃ pana te catūsu¹⁸ kaṇṇesu ṭhite¹⁹ eken' eva sareṇa
 vijjhissāmīti“. Dhanuggahā ṭhatuṃ na ussaḥiṃsu²⁰. M. catūsu
 15 kaṇṇesu catasso kadaliyo ṭhapetvā²¹ nārācapuṇṇhake²² ratta-
 suttakaṃ²³ bandhitvā ekaṃ kadaliṃ sandhāya²⁴ khipi, nārāco
 taṃ²⁵ vijjhi²⁶ tato dutiyaṃ tato tatiyaṃ tato catutthaṃ, tato
 paṭhamam²⁷ viddham²⁸ eva vijjhivā puna hatthe yeva paṭiṭ-
 ṭhahi²⁹, kadaliyo suttaparikkhittā³⁰ aṭṭhaṃsu. Mahājano
 20 nādasahassāni³¹ pavattesi. Rājā „kiṃ sippaṃ nāṃ' etaṃ“³²
 tātā“ 'ti. „Cakkaviddhaṃ nāma devā“³³ 'ti. „Aparaṃ pi dasse-
 hīti“³⁴. M. saralaṭṭhiṃ nāma sararajjuṃ nāma saraveṇiṃ³⁵
 nāma dassesi, sarapāsādaṃ nāma saramaṇḍapaṃ³⁶ saraso-
 pānaṃ nāma sarapokkharāṇiṃ nāma akāsi, sarapadumaṃ nāma
 25 pupphāpesi, saravassaṃ nāma vassāpesi. Iti aññehi asādhā-

¹ Cks bodhi koṭṭhakaṃ. ² Cks ta-. ³ Bā adds vālena vālaṃ. ⁴ Bā ati-.
⁵ Bā repeats khipi-. ⁶ Bā omits va. ⁷ Bā adds gaṇitvā. ⁸ Cks omit va-. ⁹ Bā
 -fento seḷento accharaṃ pabaranto. ¹⁰ Bā khipisu. ¹¹ Bā añño eva jānanto.
¹² Bā adds vadati. ¹³ Bā so. ¹⁴ Ck pana te catusu, Cs pana te casu. ¹⁵ Bā
 panetesu catūsu kaṇṇesu ṭhitesu. ¹⁶ Bā -hanti. ¹⁷ Cs ṭhapāpetvā. ¹⁸ Bā
 nārācapokhe. ¹⁹ Cks rattasuttaka. ²⁰ Bā kadalikhandhaṃ. ²¹ Bā adds kadali.
²² Cks vijjhivā. ²³ Ck Bā patha-. ²⁴ Bā vijjham. ²⁵ Bā paṭithati. ²⁶ Bā suttaiṃ
 parikkhipitvā. ²⁷ Bā unṇāda-. ²⁸ Bā nāmetaṃ sippaṃ. ²⁹ Bā dassēhi tātā ti.
³⁰ so Cks; Bā sarapavedhani. ³¹ Bā adds sarapākāraṃ nāma.

raṇāni ināni dvādasa sippāni dassetvā puna aññehi asādhā-
 raṇe yeva satta mahākāye padālesi, aṭṭhaṅgulabahalaṃ udum-
 barapadaraṃ vijjhi, caturaṅgulabahalaṃ asanapadaraṃ duvaṅ-
 gulabahalaṃ tambapaṭṭaṃ¹ ekaṅgulabahalaṃ ayapaṭṭaṃ¹ ekā-
 baddhaṃ phalakasataṃ vinivijjhivā² palālasakaṭavālukasakaṭa- 5
 padarasakaṭānaṃ purimabhāge saraṃ khipitvā pacchima-
 bhāgena nikkhāmesi³, pacchābhāge⁴ khipitvā purimabhāgena⁵
 nikkhāmesi³, udake catuṣsabhaṃ thale aṭṭhausabhaṃ ṭhānaṃ⁶
 kaṇḍaṃ⁷ pesesi, vātiṅgaṇasaññāya usabhamatthake vālaṃ
 vijjhi. Tassa ettakāni sippāni dassentass' eva suriyo atthaṃ- 10
 gato⁸. Ath' assa rājā senāpatiṭṭhānaṃ paṭijānitvā „Jotipāla,
 ajja vikālo, sve senāpatisakkāraṃ⁹ gaṇhissasi, massuṃ¹⁰ kāre-
 tvā nahātvā elhīti¹¹ tam divasaṃ paribbayatthāya satasahassaṃ
 adāsi. M. „iminā me¹² attho n' atthīti¹³“ aṭṭhārasakoṭṭidhanaṃ¹⁴
 sāmikānaṃ ñeva dātvā mahantena parivārena nahāyitum 15
 gantvā massuṃ¹⁰ kāretvā nahātvā sabbālaṃkārapatimaṇḍito
 anopamāya siriyaṃ nivesanaṃ pavisitvā nānaggarasabhojanaṃ
 bhuñjitvā sirisayanaṃ abhiruyha nipanno, dve yāme sayitvā
 pacchimayāme pabuddho¹⁵ pallamkāṃ ābhuñjitvā¹⁴ sayana-
 piṭṭhe nisinno, attano sippassa ādimajjhapariyosānaṃ olovento 20
 „mama sippaṃ¹⁵ ādito¹⁶ param maraṇaṃ¹⁷ paññāyati, majjhe
 kilesaparibhogo pariyosāne nirayamhi paṭisaṇḍhi¹⁸, pāpātipāto
 hi¹⁹ kilesaparibhogesu ca adhimattappamādo²⁰ niraye paṭi-
 sandhiṃ deti, raññā mayhaṃ senāpatiṭṭhānaṃ dinnāṃ, mahan-
 taṃ me issariyaṃ bhavissati, bhariyā ca puttadhītaro ca bahū 25
 bhavissanti, kilesavattthum kho pana vepullagataṃ duccajaṃ
 hoti, idān' eva nikkhamitvā ekako va²¹ araññaṃ pavisitvā isi-

¹ Bā -paṭṭanaṃ. ² Bā -vijjhi. ³ Bā nikkhamāpesi. ⁴ Cks -gena, Bā adds saraṃ. ⁵ Bā -ge. ⁶ Cks -bhatṭhānaṃ. ⁷ Cks kaṇḍhaṃ, Bā omits ka-. ⁸ Bā aṅgamito. ⁹ Bā -tiṭṭhānaṃsakkāraṃ. ¹⁰ Bā kesamassuṃ. ¹¹ Bā mayhaṃ. ¹² Bā -koṭṭisaṅkhyadhaṇaṃ. ¹³ Bā adds uṭṭhāya. ¹⁴ Cks ābhuj-. ¹⁵ Cks -assa. ¹⁶ Bā adds va. ¹⁷ Cks paramma-, Bā paramā-. ¹⁸ Cks -dhiṃ. Bā adds paraṃ-parānaṃ, Bā paravaparā. ¹⁹ Bā omits hi. ²⁰ Cks -dā, Bā adhimattippamādo. ²¹ Cks ekena.

pabbajjāṃ pabbajitūṃ yuttāṃ mayhaṃ¹ ti M. sayanato¹ uṭ-
 thāya kañci² ajānāpetvā pāsādā oruṃha aggadvārena nikkha-
 mitvā ekako va araṇṇāṃ pavisitvā Godhāvaritīre² tiyojanikaṃ
 Kaviṭṭhavanāṃ⁴ sandhāya pāyāsi³. Tassa nikkhantabhāvaṃ
 5 ātāvā Sakko Vissakammaṃ⁶ pakkosāpetvā „tāta, Jotipālo
 abhinikkhamanaṃ nikkhanto⁷, mahāsamāgamo bhavissati, Go-
 dhāvaritīre Kaviṭṭhavanā⁸ assamaṃ māpetvā pabbajitaparik-
 khāre paṭiyādelhīti⁹ āha. So tathā akāsi. M. taṃ thānaṃ
 patvā ekapadikamaggaṃ disvā „pabbajitānaṃ vasaṇatthānena
 10 bhavitabban¹⁰“ ti tena maggena tattha gantvā kañci apassanto
 paṇṇasālaṃ pavisitvā pabbajitaparikkhāre disvā „Sakko deva-
 rājā mama nikkhamanabhāvaṃ⁹ aññāsi, maññe¹⁰“ ti cintetvā
 sātakaṃ apānetvā rattavākacīraṃ nivāsetvā ca pārupitvā¹¹ ca
 ajinacammaṃ ekamsagataṃ¹² akāsi, jaṭamaṇḍalaṃ bandhitvā
 15 khārikājāṃ aṃse katvā kattaradaṇḍaṃ gahetvā paṇṇasālato
 nikkhamitvā caṃkamaṃ āruṃha katipayavāre¹³ aparāparaṃ
 caṃkamaṃ¹⁴. Pabbajjāsiriya vanaṃ upasobhayamāno so kaṣiṇa-
 parikammaṃ katvā pabbajjato¹⁵ sattame divase atṭha samā-
 pattiyo pañca abhiññā ca¹⁶ nibbattetvā uñchacariyāya vana-
 20 mūlaphalāhāro¹⁷ eko¹⁸ va vihāsi. Mātāpitumittasuhajjañāti-
 vaggo¹⁹ pi 'ssa taṃ apassanto rodanto carati²⁰. Ath' eko
 vanacarako²¹ Kaviṭṭhaka-assamapade²² M-aṃ disvā sañjānitvā
 tassa mātāpitunnaṃ ārocesi, te rañño ārocayimso. Rājā „etha,
 naṃ passissāmā“ 'ti mātāpitaro tassa²³ gahetvā mahājana-
 25 parivāro vanacarakadesitena maggena²⁴ Godhāvaritīraṃ pāpuṇi.
 Bo. nadītīraṃ āgantvā ākāse nisinna dh. desetvā te sabbe

¹ Bā mahāsatto sayanato, Cks mahāsayanapiṭṭhaṃ. ² Bā kiñci. ³ Bā -rinadi-
 tire. ⁴ Ck kapittha-, Bā kapīthanavanaṃ. ⁵ Bā vāsiyapāvisi, B° pāvāsi. ⁶ Bā
 visu-. ⁷ Cks nikkhamanto. ⁸ Bā kapītha-, cfr. vol. III p. 463. ⁹ Bā nikkhanta-
¹⁰ Bā omits maññe. ¹¹ Bā pārupitvā. ¹² Bā ekamsam. ¹³ Bā -pāye-. ¹⁴ Bā
 -itvā. ¹⁵ Bā pappaji tato. ¹⁶ Bā -āyo, omitting ca. ¹⁷ Bā omits vana. ¹⁸
 Bā ekako. ¹⁹ Bā -jjā - - vaggā. ²⁰ Bā -tā rodantā paridevantā vivaranti. ²¹
 Bā adds araṇṇāṃ pavisitvā. ²² Bā kapīthaka - - de nisinnaṃ. ²³ Bā omits ta-
²⁴ Bā vanacarikena maggadesakena.

assamaṁ pavesesi¹, tatrāpi tesaṁ ākāse nisinno va kāmesu
 ādīnavaṁ pakāsetvā dh. d. Rājānaṁ ādīm katvā sabbe va
 pabbajimsu. Bo. isigaṇaparivuto tatth' eva vasi. Ath' assa
 tattha vasanabhāvo sakala-Jambudīpe pākato ahoṣi. Rājāno²
 raṭṭhavāsīhi saddhiṁ āgantvā tassa santike pabbajanti³, sam- 5
 āgamo mahā ahoṣi, anupubbena anekasaḥassa⁴ parisā. Yo
 kāmavitakkaṁ vā⁵ vyāpādavitaḥkaṁ vā⁶ vihiṁsāvitaḥkaṁ vā⁷
 vitakketi M. gantvā tassa purato ākāse nisīditvā dh. deseti⁸,
 kasiṇaparikkammaṁ ācikkhati. Tass' ovāde ṭhatvā samāpattiṁ⁹
 uppādetvā nipphattiṁ pattā Sālisaro Meṇḍissaro Pabbato 10
 Kāḷadevalo Kisavaccho Anusisso Nārado ti satta jeṭṭhante-
 vāsino ahesuṁ. Aparabhāge Kaviṭṭhassamo¹⁰ paripūri, isigaṇassa
 vasanokāso n' atthi¹¹. Atha M. Sālisaraṁ āmantetvā „Sālisara,
 ayaṁ assamo isigaṇassa na-ppahoti, tvaṁ imaṁ isigaṇaṁ¹²
 gahetvāna¹³ Caṇḍapajjotaraṇṇo¹⁴ vijite Lambacūlakaṁ¹⁵ ni- 15
 gamaṁ upanissāya vasā¹⁶“ 'ti āha. So „sādhū“ 'ti tassa
 vacanaṁ sampañcchitvā anekasaḥassaṁ isigaṇaṁ gahetvā¹⁷
 tattha gantvā vasaṁ kappesi. Manussesu āgantvā pabba-
 jantesu puna assamo pūri¹⁸. Bo. Meṇḍissaraṁ āmantetvā¹⁹
 „imaṁ isigaṇaṁ ādāya Surattṭhajanapadassa²⁰ sīmantare Sāto- 20
 dikā²¹ nāma nadī atthi, tassā tīre vasā²²“ 'ti uyyojesi²³. Eten'
 eva upāyena tatiyavāre Pabbataṁ „mahāṭaviyaṁ²⁴ Añjana-
 pabbato nāma atthi, taṁ upanissāya vasā²⁵“ 'ti pesesi. Ca-
 tutthavāre Kāḷadevalaṁ „Dakkhiṇāpathe Avantirattṭhe Ghana-
 selapabbato nāma atthi, taṁ upanissāya vasā²⁶“ 'ti pesesi. 25
 Puna Kaviṭṭhassamo pūri²⁷, pañcasu ṭhānesu anekasaḥasso²⁸
 isigaṇo ahoṣi. Kisavaccho pana M-aṁ āpucchitvā Daṇḍakī-

¹ Cks -setvā. ² Bā aññepi rā-. ³ Bās -jimsu. ⁴ Bā anekasatasahassa. ⁵ Bā omits vā. ⁶ Bā -si. ⁷ Bā -iyo. ⁸ Bā kapiṭṭhakassa āramo. ⁹ Bā nappahoti.
¹⁰ Bā omits isi. ¹¹ Bā -tvā. ¹² Bā tattha gantvā Mejhakaraṇṇo. ¹³ Bā ka-
 lamba-. ¹⁴ Bā vasissāhi. ¹⁵ Cs -tvāna. ¹⁶ Bā paripūri. ¹⁷ Bā adds meṇḍis-
 sara tvaṁ. ¹⁸ Bā suratta-. ¹⁹ Cks se-, Bā sātodakā. ²⁰ Bā vasūhi. ²¹ Bā
 adds puna kapiṭṭhaassamo paripūri. ²² Bā pappatamāha attā-, Bā pabbataṁ
 māha aṭa-. ²³ Bā kapiṭṭha ka āramo paripūri. ²⁴ Bā -a.

rañño vijjite Kumbhavatīnagare senāpatim upanissāya uyyāne
 vihāsi, Nārado Majjhimadesa¹ Arañjaragirināmake² pabbata-
 jālantare vihāsi, Anusisso pana M-assa santike va³ ahosi. Tas-
 miñ kāle Daṇḍakirājā ekaṃ laddhasakkāraṃ gaṇikam ṭhānā
 5 cāvesi, sā attano dhammatāya vicarantī uyyānaṃ gantvā Kisa-
 vacchatāpasam disvā „ayaṃ kālakaṇṇī bhavissati, imassa
 sarīre⁴ kaliṃ pavāhetvā nahātvā gamissāmīti“ dantakaṭṭhaṃ⁵
 khādītvā sabbapaṭhamam tassa⁶ bahalakheḷam niṭṭhubhantī
 Kisavacchatāpasassa jaṭantare niṭṭhubhitvā dantakaṭṭhaṃ⁷ pi
 10 'ssa sīse yeva khipitvā sayam sīsam⁸ nahāyitvā gatā⁹, rājāpi
 taṃ saritvā¹⁰ pākātikam eva akāsi, sā mohamūḷhā hutvā „kāla-
 kaṇṇisarīre kaliṃ pavāhetvā mayā yaso laddho“ ti saññam
 akāsi. Tato nacirass' eva rājā purohitam ṭhānato cāvesi, so
 tassa santikam gantvā „tvam kena kāraṇena puna ṭhānam
 15 labhīti¹¹“ pucchi. Ath' assa sā „rājuyyāne kālakaṇṇisarīre
 kalissa pavāhitattā“ ti ārocesi. Purohito gantvā tath' eva
 tassa sarīre kaliṃ pavāhesi, tam pi rājā puna ṭhāne ṭhapesi.
 Ath' assa aparabhāge paccanto kuppi¹², so senāṅgaparivuto
 yuddhāya nikkhami. Atha naṃ mohamūḷho purohito „mahā-
 20 rāja tumhe jayam icchatha parājayan“ ti pucchitvā „jayan“,
 ti vutte „tena hi rājuyyāne kālakaṇṇī vasati, tassa sarīre
 kaliṃ¹³ pavāhetvā yāhīti“. So tassa katham¹⁴ gahetvā „mayā
 saddhiṃ gacchantā uyyāne kālakaṇṇisarīre kaliṃ pavāhentū“
 'ti vatvā¹⁵ uyyānam pavasitvā dantakaṭṭhaṃ¹⁶ khādītvā sabba-
 25 paṭhamam sayam eva tassa jaṭantare khelaṇ ca dantakaṭṭhaṇ
 ca khipitvā sīsam nahāyi, balakāyo pi 'ssa tathā akāsi. Tasmiñ
 pakkante senāpati¹⁷ gantvā tāpasam disvā dantakaṭṭhāni nī-
 haritvā sādhuṃ nahāpetvā¹⁸ „rañño kiṃ¹⁹ bhavissatīti“
 pucchi²⁰. „Āvuso mayham manopadoso n' atthi, devatā pana

¹ Bā paccima-. ² Bā añcanagiri-. ³ Ck ca, Bā yeva. ⁴ Bā imassupari. ⁵ Bā daṇḍakoṭṭhaṃ. ⁶ Bā tassupari. ⁷ Bā omits sī-. ⁸ Bā gami. ⁹ Bā adds puna. ¹⁰ Bā labhasitī. ¹¹ Bā kupito. ¹² Cks -lim. ¹³ Bā adds sutvā. ¹⁴ Cks -hetū ti gantvā. ¹⁵ Cks -tiñ. ¹⁶ Bā nahāyitvā bhante. ¹⁷ Bā ki rañño. ¹⁸ Cks pucchitvā.

kapitā, ito sattame divase sakalaratṭhaṃ aratṭhaṃ bhavissati,
 tvaṃ sīghaṃ palāyitvā aññattha yāhiti¹. So bhītatasi to
 gantvā rañño ārocesi. Rājā tassa vacanaṃ agaṇhi². So
 nivattitvā attano gehaṃ gantvā puttadāraṃ ādāya palāyitvā
 aññaṃ ratṭhaṃ agamāsi. Sarabhaṅgasatthā taṃ kāraṇaṃ 5
 ñatvā dve taruṇatāpase pesetvā Kisavacchaṃ mañcasivikāya
 ākāseṇa ānāpesi³. Rājā yujjhivā core gahetvā nagaram eva
 paccāgami. Tasmīṃ āgate devatā paṭhamaṃ devaṃ vassa-
 pesuṃ, vassogheṇa sabbakuṇapesu avahātesu⁴ suddhavāluka-
 matthake dibbapupphavassaṃ vassi, pupphamatthake māsaka- 10
 vassaṃ, māsakamatthake kahāpaṇavassaṃ, kahāpaṇamatthake
 dibbābharāṇavassaṃ vassi. Manussā somaṇassappattā hirañña-
 suvaṇṇābharaṇāni gaṇhituṃ ārabhiṃsu. Atha nesaṃ sarīre
 pajjalitaṃ⁵ nānappakāraṃ⁶ āvudhavassaṃ vassi, manussā
 khaṇḍākhaṇḍikaṃ chijjiṃsu⁷. Atha nesaṃ upari mahantā 15
 vitaccikaṅgārā patiṃsu, nesaṃ upari mahantāni pajjalita-
 pabbatakūṭāni, tesaṃ upari saṭṭhihatthaṭṭhānaṃ pūrayantaṃ
 sukhumavālukavassaṃ vassi. Evaṃ saṭṭhiyojanatṭhānaṃ ara-
 ṭṭhaṃ ahosi, tassa⁸ evaṃ vinatṭhabhāvo⁹ sakala-Jambudīpe
 paññāyi¹⁰. Ath' assa ratṭhassa antararatṭhādhipatino Kalīṅgo¹¹ 20
 Atṭhako Bhīmaratho¹² tayo rājāno cintayimso: „pubbe Bārāṇa-
 siyaṃ Kalābu¹³ Kāsirājā Khantivādītāpase aparajjhivā paṭhaviṃ
 pavitṭho ti sūyati, tathā Nālikīro¹⁴ tāpase sunakhehi khādā-
 petvā sahassabāhu Ajjuṇo ca Aṅgīrase aparajjhivā idāni
 Daṇḍakīrājā Kisavacche aparajjhivā saha ratṭhena vināsaṃ 25
 patto ti sūyati, imesaṃ¹⁵ catunnaṃ rājūnaṃ nibbattatṭhānaṃ
 mayaṃ na jānāma, taṃ no ṭhapetvā Sarabhaṅgasatthāraṃ
 añño kathetuṃ samattho¹⁶ n' atthi, taṃ upasaṃkamitvā¹⁷

¹ B^d adds āha. ² so Cks; B^d nagaṇhi. ³ B^d ānehiti ānāpesi. ⁴ B^d apaharantesu
 suddhavālukaṃ vassaṃ vassāpesuṃ. ⁵ B^d sampajjalikaṃ. ⁶ B^d -ṇaṃ. ⁷ B^d
 bhijjiṃsu. ⁸ B^d omits tassa. ⁹ B^d omits na. ¹⁰ B^d -yati. ¹¹ B^d ka-. ¹²
 B^d bhimparaṭho. ¹³ B^d -pu. ¹⁴ B^d nālikeraṭājā. ¹⁵ B^d adds pana. ¹⁶ B^d
 adds nāma. ¹⁷ B^d adds ime paṇhe.

pucchissāmā¹ "ti tayo pi mahantena parivārena pañhaṃ
 pucchanatthāya nikkhamiṃsu. Te¹ pana² „asuko pi nikkhanto“
 ti³, „asuko pi nikkhanto“ ti na jānanti⁴, ekeko „aham eva
 gacchāmīti“ maññati, tesam Godhāvarīto avidūre samāgamo
 5 ahoṣi, te rathehi otaritvā tayo pi ekam eva rathaṃ abhiruyha
 Godhāvarītīraṃ sampāpuṇiṃsu. Tasmīṃ khaṇe Sakko Paṇḍu-
 kambalasilāsane nisīno satta pañhe cintetvā „ime pañhe
 ṭhapetvā Sarabhaṅgasatthāraṃ añño sadevake loke kathetuṃ
 samattho nāma n' atthi, taṃ pañhaṃ⁵ pucchissāmi, ime pi
 10 tayo rājāno Sarabhaṅgasatthāraṃ pañhaṃ pucchituṃ Godhā-
 varītīraṃ pattā, etesaṃ pañhe pi ahaṃ pucchissāmīti“ dvīsu
 devalokesu devatāhi parivuto devalokato otari. Taṃ divasam
 eva Kisavaccho kālam akāsi, tassa sarīrakiccaṃ kātuṃ catūsu
 ṭhānesu anekasahassā⁶ isigaṇā Kisavacchassa candanacitakarṃ
 15 katvā sarīraṃ jhāpesuṃ, ālāhanassa samantā addhayojanamatte
 ṭhāne⁷ dibbakusumavassam vassi. M. tassa sarīranikkhepaṃ
 kāretvā⁸ assamaṃ pavisitvā tehi isigaṇehi parivuto nisīdi.
 Tesam pi rājūnaṃ nadītīraṃ⁹ āgatakāle mahāsenāvāhanaturī-
 yasaddo¹⁰ ahoṣi. M. taṃ sutvā Anusissatāpasam āmantetvā
 20 „tāta gantvā tāva jānāhi: kiṃsaddo nāma¹¹ eso¹²“ ti āha. So
 pānīyaghaṭaṃ ādāya tattha gantvā te rājāno disvā pucchā-
 vasena paṭhamam g. ā.:

1. Alāṃkatā kuṇḍalino suvatthā

veluriyamuttā tharukhaggabaddhā

25 rathesabbhā tiṭṭhatha, ke¹² nu tumhe,

kathaṃ vo jānanti manussaloke ti. 49.

Tattha veluriyamuttā tharukhaggabaddhā ti veluriyamañhi c' eva
 muttolambakehi¹³ ca alāṃkatatharūhi khaggaratanehi samannāgatā, tiṭṭhatha
 'ti ekasmiṃ rathe tiṭṭhatha, ke¹² nū 'ti ke¹² nu tumhe, kathaṃ vo sañjānantīti.

¹ Cs tesam. ² Ck omits te pana. ³ Cks omit ti, but add tesam pana. ⁴ Cks
 jānāti. ⁵ Bā taṃ ime pañhe. ⁶ Bā adds issayo tattheva gaṇitvā pañcasu ṭhā-
 nesu maṇḍappaṃ kāretvā anekasahassā. ⁷ Cks omit ṭhāne. ⁸ Bā -rāpetvā. ⁹
 Bā -re. ¹⁰ Cks -am, Bā adds mahā. ¹¹ Bā kiṃ nāmeso saddo. ¹² Cks ko.
¹³ Bā muttā.

Te tassa vacanaṃ sutvā rathā otaritvā vanditvā atthamsu.
Tesu Atthakarājā tena saddhiṃ sallapanto dutiyaṃ g. ā.:

1. Aham Atthako, Bhīmaratho panāyaṃ,

Kālīṅgarājā¹ pana uggato ayaṃ,

susaññatān² isinaṃ³ dassanāya

5

idhāgatā pucchitāyēma pañhe ti. 50.

Tattha uggato ti cando viya suriyo viya ca pākaṭo paññāto, susaṇṇa-
tānaṃ⁴ isinaṃ⁵ ti bhante na mayaṃ⁶ idha vanakīlādīnaṃ atthāya āgatā,
atha kho kāyādīhi susaṇṇatānaṃ sīlasampannānaṃ isinaṃ dassanattāya idhā-
gatā, pucchitāyēma pañhe ti Sarabhaṅgasatthāraṃ pañhe pucchitūṃ emha 10
āgat' amhā 'ti attho, yakāro vyañjanasandhikaro ti veditabbo.

Atha te⁷ tāpaso „sādhu mahārāja, āgantabbatthānaṃ nēva
āgat' attha, tena hi nahātvā vissamitvā assamapadaṃ pavasi-
tvā isigaṇaṃ vanditvā satthāraṃ⁸ pañhaṃ pucchathā“ 'ti tehi
saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā pāṇiyaghaṭaṃ ukkhipitvā uda- 15
kaccheve⁹ puñjanto¹⁰ ākāsaṃ oloketvā Sakkaṃ devarājānaṃ
devāgaṇaparivāraṃ Erāvaṇakkhandhagataṃ otarantaṃ disvā
tena sallapanto tatiyaṃ g. ā.:

2. Vehāsayaṃ tiṭṭhati antalikkhe

pathaddhuno paṇṇarase va cando, (IV $\frac{384}{20}$)

20

pucchāmi taṃ yakkha mahānubhāva:

kathaṃ naṃ jānanti manussaloke ti. 51.

Tattha vehāsayaṃ ti¹¹ antalikkhe¹², pathaddhuno ti pathaddhagato,
addhapathe gaganamajjhe thito ti attho.

Taṃ sutvā Sakko catutthaṃ g. ā.:

25

4. Yam āhu devesu Sujampatīti (IV $\frac{403}{27}$)

Maghavā ti naṃ¹³ āhu manussaloke,

sa devarājā idam ajja¹⁴ patto

susaññatān' isinaṃ¹⁵ dassanāyā 'ti. 52.

¹ Bā ka-. ² Cks -te, Bds -tānaṃ. ³ Cs isinaṃ. ⁴ Cks -te. ⁵ Ck isī-. ⁶ Bā
adds idha. ⁷ Bā ne. ⁸ Bā sarabhaṅga-. ⁹ so Cks; Cs udaccheve, Bā uda-
kacheve. ¹⁰ Bā muñcanto. ¹¹ Bā adds abhuggamtvā. ¹² Bā adds ākāse tiṭṭhasi.
¹³ Bā tati. ¹⁴ Cks idhamajja. ¹⁵ Ck -te isinā, Cs -te isinaṃ.

Tattha sa devarājā ti so ahañ Sakko devarājā, idamajja¹ patto ti idam thānañ ajja āgato, dassanāyā ti dassanattāya vandanattāya Sara-bhaṅgasattārañ ca pañhañ pucchannattāyā 'ti āha.

Atha nañ Anusisso „sādhū mahārāja tumhe pacchā-
 5 gacchathā² 'ti vatvā pāṇiyaghaṭaṃ ādāya assamañ pavisitvā
 pāṇiyaghaṭaṃ paṭisāmetvā tiṇṇaṃ rājānañ devarājassa ca
 pañhe³ pucchannattāya āgatabhāvaṃ M-assa ārocesi. So isi-
 gāṇapariyuto mahāvisālamālake nisīdi. Tayo rājāno gantvā⁵
 isigāṇaṃ vanditvā ekamantañ nisīdimsu. Sakko pi otaritvā
 10 isigāṇaṃ upasaṃkamitvā añjaliṃ pagayha⁶ isigāṇaṃ vaṇṇetvā
 vandamāno pañcamañ g. ā.:

5. Dūre sutā no isayo samāgatā
 mahiddhikā iddhiguṇūpapannā,
 vandāmi te ayire⁷ pasannacitto
 15 ye jīvalok' ettha manussasettā ti. 53.

Tattha dūre sutā no ti bhaṇṭe amhehi tumhe dūre devaloke thitehi
 yeva sutā⁸, mamūyanto evaṃ āha, i. v. h.: ime idha samāgatā amhākañ isayo
 dūre sutā yāva Brahmālokaṃ vissutā pākaṭā ti, mahiddhikā ti⁹ mahānubhāvā,
 iddhiguṇūpapannā¹⁰ ti pañcaviḍḍhena iddhiguṇena samānāgatā, ayire⁷ ti
 20 ayye¹¹, ye ti¹² ye tumhe imasmiñ jīvaloke manussasettā.

Evañ isigāṇaṃ vanditvā Sakko cha nisajjadosa pariharanto
 ekamantañ nisīdi. Atha nañ isīnañ adhovāte nisinnañ disvā
 Anusisso chaṭṭhañ g. ā.:

c. Gandho isīnañ ciraḍakkhitānañ
 25 kāyā cuto gacchati mālutena,
 ito parakkamma¹³ saḥassanetta
 gandho isīnañ asuci devarājā 'ti. 54.

Tattha ciraḍakkhitānañ ti ciraḍabbajitānañ, parakkammā¹⁴ 'ti
 parakkama¹³ aperi, saḥassanetta¹⁵ 'ti ālapanam etañ, Sakko hi amacca-
 30 sabassehi¹⁶ cintitañ atthañ¹⁷ ekako¹⁷ va passati, tasmā saḥassanetta ti

¹ C^s idhammajja. ² Bā pacchā āg-. ³ Bā -am. ⁴ Bā -lake. ⁵ Bā āg-. ⁶ Bā
 adds thito. ⁷ Bā ayyare. ⁸ C^s sutam. ⁹ C^k omits ti. ¹⁰ Bā -guṇo-.
¹¹ C^s ayyā, Bā ayyākā. ¹² C^s yo, omitting ti. ¹³ Bā paṭikkamma. ¹⁴ Bā
 paṭikkammā. ¹⁵ Bā -ssena. ¹⁶ Bā omits atthañ. ¹⁷ Bā ekameko.

vuccati, asucīti sedamalādiparibhāvitattā duggandho, tumhe ca sucikāmā, tena vo esa gandho khādattī¹.

Tam sutvā Sakko itaram g. ā.:

7. Gandho isīnam ciradakkhitānam

kāyā cuto gacchatu mālutena,

5

vicitrapuppham² surabhiṃ va mālaṃ

gandham etaṃ paṭikamkhāma bhante,

na h' ettha devā paṭikkūlasaṇṇino ti. 55.

Tattha gacchatū 'ti yathāsukham pavattatu, nāsāputam no paharatū 'ti attho, paṭikamkhāmā 'ti icchāma patthema, etthā 'ti etasmīṃ gandhe devā 10 jigucchasaṇṇino³ na hontī, dussīle⁴ yeva hi devā jigucchanti na silavante ti.

Evaṃ ca pana vatvā „bhante Anusissa, ahaṃ mahantena ussābena pañham pucchitum āgato, okāsaṃ me karohīti“ āha. So tassa vacanam sutvā utthāyāsanaṃ isigaṇaṃ okāsaṃ karonto gāthadvayaṃ āha:

15

s. Purindado bhūtapatī yasassī

devānam indo Maghavā Sujampati

sa devarājā Asura[gaṇa]ppamaddano⁵

okāsaṃ ākamkhati⁶ pañha⁷ pucchitum. 56.

9. Ko n' ev' imesaṃ⁸ idha paṇḍitānaṃ

20

pañhe puṭho⁹ nipuṇe vyākarissati,

tiṇṇaṃ ca raññaṃ manujādhipānaṃ

devānam indassa ca Vāsavassā 'ti. 57.

Tattha purindado ti ādīni Sakkass' eva gaṇanāmāni, so hi pure dānaṃ dinnattā purindado, bhūtesu¹⁰ jeṭṭhakattā bhūpati, parivārasampadāya yasassī¹¹, 25 paramissaratāya devānam indo, sattannaṃ vatasamādānānaṃ suṭṭhukatattā Sakko, purimajātivāsena Maghavā, Sujāya¹² patibhāvena Sujampati, rañjanatāya¹³ rājū, ko nevā 'ti ko nu eva, nipuṇe ti saṇhasukkhupañhe¹⁴, raññaṃ ti rājūnaṃ, imesaṃ catunnaṃ janānaṃ¹⁵ manāṃ gahetvā ko imesaṃ paṇḍitānaṃ isīnaṃ pañhaṃ kathessati, pañhe¹⁶ nesāṃ kathetum samatthaṃ jānāthā 'ti vadati. 30

¹ C^s khādha-? B^d bādha-. ² B^d vicittam-. ³ B^d jigucchi-. ⁴ B^ds -lino. ⁵ B^d asūrānappa-. ⁶ C^ks -si. ⁷ C^s -he, B^d pañhaṃ. ⁸ C^s novimesaṃ, B^ds neva-tesaṃ. ⁹ C^ks puṭṭho. ¹⁰ C^ks santesu. ¹¹ C^k -dāya ssi, C^s -resampadāya sassi, B^d -rasampadāya yassi. ¹² B^d sujātāya asukaṇṇāya. ¹³ C^k rañjanatāya. ¹⁴ C^ks -haṃ. ¹⁵ B^d rājūnaṃ. ¹⁶ B^d -haṃ.

Taṃ sutvā isiṇaṇo „mārisa Anusissa, tvaṃ paṭhaviyaṃ
tṭatvā paṭhaviṃ apassanto viya kathesi, tṭapetvā Sarabhaṅga-
satthāraṃ ko añño ete pañhe kathetuṃ samattho“ ti vatvā

10. Ayaṃ isī Sarabhaṅgo tapassī
5 yato jāto¹ virato methunasma
ācariyaputto suvinītarūpo
so nesaṃ pañhāni viyākarissatīti g. ā. 58.

Tatha² Sarabhaṅgo ti sare khipitvā ākāse sarapāsādāṇi³ katvā puna
ekena sarena te sare pātento bhaggavibhagge⁴ akāsīti Sarabhaṅgo, methu-
10 nasmā ti methunadhammato, so kira methunaṃ asevitvā va pabbajito, ācari-
yaputto ti rañño ācariyassa purohitassa putto.

Evaṃ ca pana vatvā isiṇaṇo Anusissaṃ āha: „mārisa
tvam eva satthāraṃ vanditvā isiṇaṇassa vacanena Sakkena
pucchitapañhaṃ kathanāya okāsaṃ karohīti⁵“. So „sādhū“
15 'ti sampatichchitvā satthāraṃ vanditvā okāsaṃ karonto anan-
taraṃ g. ā.:

11. Koṇḍañña pañhāni viyākarohi,
yācanti taṃ isayo sādhurūpā,
Koṇḍañña eso manujesu dhammo
20 yaṃ vaddham⁶ āgacchati esa bhāro ti. 59.

Tattha Koṇḍañña 'ti taṃ gottenālapati, dhammo ti sabhāvo, yaṃ
vaddham⁷ ti yaṃ paññāya vuddhaṃ⁸ purisaṃ esa pañhaṃ⁹ vissajjanabhāvo¹⁰
nāma āgacchati, esa¹¹ manujesu sabhāvo, tasmā candasuriyasahassaṃ¹² utthā-
pento viya pākaṭaṃ katvā devarañño pañhaṃ kathehīti.

25 Tato Mahāpuriso okāsaṃ karonto anantaraṃ g. ā.:

12. Katāvakāsā pucchantu bhonto
yaṃ kiñci pañhaṃ manasābhipatthitaṃ,
ahaṃ hi taṃ taṃ vo viyākarissaṃ
ñatvā sayāṃ lokaṃ imaṃ paraṃ cā 'ti. 60.

¹ read: jāto yato? ² Bā adds bhante anusissa. ³ Cks -pāsādāṇi. ⁴ Cs -ggo,
Bā bhaṅgavibhaṅgo. ⁵ Bā kare-. ⁶ Bā buddham. ⁷ Bā buddhan. ⁸ Bā
buddhaṃ. ⁹ Bā -hānam. ¹⁰ Bā -bhāro. ¹¹ Bā eso. ¹² Bā candima-.

Tattha yaṃ kiñcīti na kevaṃ tumhākaṃ eva sadevakassa lokassa yaṃ manasābhipatthitaṃ taṃ maṃ bhavanto pucchantu ahaṃ hi¹ idhalokanissitaṃ vā paralokanissitaṃ vā² sabbapañhaṃ³ imaṃ ca paraṃ ca⁴ lokāni sayāṃ abhiññāya sacchikatvā kathessāmi ti sabbāññū pavāraṇaṃ pavāresi⁵.

Evam tena okāse kate Sakko attano⁶ abhisamkamaṃ pañ- 5
haṃ pucchi.

Tam atthaṃ pakāsento S. āha:

13. Tato ca Maghavā Sakko atthaddassī purindado
apucchi paṭhamam pañham yañcāsi abhipatthitaṃ: 61.
14. Kiṃ sū vadhivā na kadāci socati, 10
kissa-ppahānaṃ⁷ isayo⁸ vaṇṇayanti,
kass' idha vuttaṃ pharusam khametha,
akkhāhi me Koṇḍañña etam atthaṃ ti. 62.

Tattha yañcāsīti yaṃ tassa manasā abhipatthitaṃ āsi taṃ pucchīti attho, etan ti etam mayā pucchitam atthaṃ akkhāhi me ti ekagāthāya tayo 15
pañhe pucchi.

Tato⁹ pañham vyākaraṇto

15. Kodham vadhivā na kadāci socati,
makkhappahānaṃ isayo vaṇṇayanti,
sabbesaṃ vuttaṃ pharusam khametha, 20
etam khantiṃ uttamam āhu santo ti āha. 63.

Tattha kodham vadhivā ti socanto hi paṭighacitten'eva¹⁰ socati, kodhā-bhāvā kuto soko, tena vuttaṃ na kadāci socatīti, makkhappahānaṃ ti pucchi attano katagunamakkhanassa akataññūbhāvasamkhātassa makkhassa pa-hānaṃ isayo vaṇṇayanti, sabbesaṃ ti hīnamajjhimokkappaññānaṃ¹¹ sabbesaṃ 25
pharusavacanaṃ khametha, santo ti porāṇakapaṇḍitā evaṃ kathenti.

16. Sakkā hi dvinnam¹² vacanaṃ titikkhitaṃ
sādisassa vā seṭṭhanarassa vāpi,
kathan nu hīnassa vaco khametha,
akkhāhi me Koṇḍañña etam atthaṃ¹³. 64. 30
17. Bhayā hi seṭṭhassa vaco khametha
sārambhahetu¹⁴ pana sādisassa¹⁵,

¹ Bā adds vo. ² Cks omit para- vā. ³ Bā sabbam-. ⁴ Cks para. ⁵ Bā sampa-
⁶ Bā -nā. ⁷ Bā kiṃsu-. ⁸ so all three MSS. for isī? ⁹ Bā tatoparaṃ. ¹⁰
Bā s-mukka-. ¹¹ Bā sakkā ubhinnaṃ. ¹² Bā adds: sarabhaṅgo āha. ¹³ Cā Bā
sārabha-. ¹⁴ Bā sa-.

yo c' īdha hīnassa vaco kametha

etaṃ khantiṃ uttamam āhu santo ti 65.

evamādināṃ gāthānaṃ vacanapaṭivacanavasena sambandho
veditabbo.

- 5 Tattha akkhāhīti bhante Koṇḍañña tumhehi¹ dve pañhā sukathitā, eko
cittaṃ me² na gaṇhāti kathaṃ sakkā attano³ hīnatarassa vacanaṃ adbhivāsetuṃ tam
me akkhāhīti pucchanto evam āha, etaṃ khantiṃ ti yam p' etaṃ jātigottādīhi
hīnassa vacanaṃ khama naṃ, etaṃ khantiṃ uttaman ti porāpakapaṇḍitā va-
danti, yaṃ pan' etaṃ jātiādīhi seṭṭhassa bhayena sadisassa kāraputtariya-
10 lakkhaṇe sārāmbhe ādinavadassanena khamanaṃ n' esā adbhivāsanaḥkanti nāma
'ti attho.

- Evam vutte Sakko M-aṃ āha⁴: „bhante paṭhamam tumhe
‘sabbesaṃ vuttaṃ pharusam khametha etaṃ khantiṃ uttamam
āhū’ ti vatvā idāni ‘yo c' īdha hīnassa vaco khametha etaṃ
15 khantiṃ uttamam āhū’ ti vadatha, na vo purimena pacchimaṃ
sametīti“. Atha naṃ M. „Sakka, pacchimaṃ mayā ayaṃ
hīno ti nītvā pharusavacanaṃ adbhivāsentassa vasena vuttaṃ,
yasmā pana na sakkā rūpadassanamattena sattānaṃ seṭṭhādi-
bhāvo nītuṃ tasmā purimaṃ⁵ vuttaṃ“ ti vatvā sattānaṃ aññatra
20 saṃvāsā rūpadassanamattena seṭṭhādi bhāvassa duvīññeyyataṃ
pakāseṇto

18. Kathaṃ vijaññā catumaṭṭharūpaṃ
seṭṭhaṃ sarikkhaṃ athavāpi hīnaṃ,
virūparūpena caranti santo,
25 tasmā hi sabbesaṃ vaco khamethā 'ti g. ā. 66.

Tattha catumaṭṭharūpaṃ ti catūhi iriyāpathehi paṭicchannasabhāvaṃ,
virūparūpenā 'ti virūpānaṃ lāmakapuggalūnaṃ rūpena uttamaguṇā⁶ santo
pi caranti, imasmiṃ pan' atthe Majjhantikatherassa vatthuṃ kathetabbam.

- Taṃ sutvā Sakko nikkamkho hutvā „bhante etāya no
30 khantiyā ānisaṃsaṃ kathethā“ 'ti yāci. Ath' assa⁷ M.:

19. Na h' etaṃ atthaṃ mahatī pi senā
sarājikā yujjhamānā labhetha

¹ Cks -he. ² Cks omit ne. ³ Bā -nā. ⁴ Cks omit āha. ⁵ Bā adds santo. ⁶
Bā -ṇena. ⁷ Ck atha.

yaṃ khantimā sappuriso labhetha,
khantībalass' ūpasamanti¹ verā ti g. ā. 67.

Tattha etaṃatthan ti etaṃ veravūpasamanāṃ nippaṭṭighabhāvasaṃ-
khātāṃ attham.

Evam M-ena khantiguṇe kathite te rājāno cintayimsu: 5
„Sakko attano pañhaṃ² pucchati, amhākaṃ pucchanaokāsaṃ
na dassatīti“. Atha nesaṃ ajjhāsayaṃ viditvā³ attanābhisaṃ-
khaṭe⁴ cattāro pañhe ṭhapetvā va tesam kaṃkhā⁵ pucchanto

20. Subhāsitan te anumodiyānaṃ
aññaṃ taṃ pucchāmi, tad imgha brūhi, 10
yathā ahū Daṇḍakī Nālikīro
ath' Ajjuno Kalābu cāpi⁶ rājā
tesaṃ gatiṃ brūhi supāpakammināṃ
katth' ūpapannā isinaṃ vihetthakā ti g. ā. 68.

Tattha anumodiyānaṃ ti idaṃ mayā puṭṭhānaṃ tiṇṇaṃ pañhānaṃ 15
vissajjanaṃsaṃkhātāṃ tava subhāsitaṃ anumoditvā, yathā ahū ti yo nāma
ahosi⁷, Kalābu cā 'ti Kalābu ca rājā⁸.

Ath' assa vissajjento⁹ M. pañca gāthā abhāsi:

21. Kisam pi¹⁰ Vacchaṃ avakiriya Daṇḍakī
ucchinnamūlo sajano saraṭṭho 20
Kukkulanāme¹¹ nirayamhi paccati,
tassa pulliṅgāni¹² patanti kāye. 69.
22. Yo saññate pabbajite avañcasi¹³
dhammaṃ bhaṇante samaṇe adūsake
taṃ Nālikīraṃ sunakhā parattha 25
saṃgama khādanti viphandamānaṃ. 70.
23. Ath' Ajjuno niraye sattisūle¹⁴
avaṃsiro patito addhapādo

¹ so Cks for ūpasamanti? Bđ upamanti. ² Bđ -e. ³ Bđ adds sakko. ⁴ Bđ
attano abhisaṃkhāte. ⁵ Bđ -aṃ. ⁶ read: cāpi kalābu? ⁷ Bđ cattāro janā ca
ahesaṃ in the place of yo - ahosi. ⁸ Cks omit rājā. ⁹ Bđ visajja-. ¹⁰ Bđ
kissañhi? Cks kisaṃvi. ¹¹ Cks -a. ¹² Ck puli-, Bđ phulli-. ¹³ so Cks; Bđ
acchedayi. ¹⁴ Bđ satta-.

- Angīrasaṃ Gotamaṃ heṭṭhayitvā
khantiṃ tapassīṃ cirabrahmacāriṃ. 71.
24. Yo khaṇḍaso pabbajitaṃ achedayi
khantiṃ vadantaṃ samaṇaṃ adūsakaṃ
5 Kalābu vīcim upapajja paccati
mahābhitāpaṃ¹ kaṭukaṃ bhayānakaṃ. 72.
25. Etāni sutvā nirayāni paṇḍito
aññāni pāpiṭṭhatarāni² c' ettha
dhammaṃ care samaṇabrāhmaṇesu,
10 evaṃkaro saggam upeti ṭhānaṃ ti. 73.

Tattha kisaṇ ti appamaṇisalohitattā kisaṇarāṇi, avakīriyā³ 'ti avakiritvā
nuṭṭhubhanadantaṭṭhapātanena⁴ tassa sarīre kalim pavāhetvā, ucchinna-
mūlo ti chinna-mūlo hutvā, sajano ti sapariso, Kukkulaṇāme⁵ nira-
yamhīti yojanasatappamāṇe kappena saṇṭhite uphachārikaṇiraye, pulliṅgā-
15 nīti⁶ vitaccikaṅgārā⁷ tassa kira tattha uphakukkule nimuggassa navahi vaṇa-
mukhehi uphachārikā pavasanti⁸, sīse mahantamahantā aṅgārā patanti yesaṃ⁹
patanakāle sarīraṃ¹⁰ dīparukkho viya jalati, balavedanā vattanti, taṃ¹¹ adhi-
vāsetuṃ asakkonto mahāravaṃ ravati, Sarabhaṅgasatthā pathaviṃ bhinditvā taṃ
tathā¹² paccamaṇaṃ dassesi, mahājano bhayasantāsaṃ āpajji, tassa atīta-
20 bhāvaṃ¹³ ātvā M. taṃ nirayaṃ antaradhāpesi, dhammaṃ bhāpante ti
dasakusalakammappathadhammaṃ bhāsante, samaṇe ti samitapāpe, adūsake
niraparādhe, Nālikīraṇ ti evaṇnāmakarājānaṃ, paratthā¹⁴ 'ti paraloke niraye
nibbattaṃ, saṅgammā¹⁵ 'ti ito c' ito ca samāgantvā¹⁶ mahantā sunakhā khā-
danti, tasmīṃ kira Kāliṅgaratṭhe Dantapurāṇagare Nālikīre rajjaṃ kārayamāne
25 eko mahātāpaso paṇḍasatātāpasaparivuto Himavanta āgama rājuyyāne vāsaṃ
kappetvā mahājanassa dhammaṃ desesi, dhammikatāpaso uyyāne vasatīti rañño
ārocayīṃsu, rājā pana adhammiko adhammena rajjaṃ kāreṇi, so amaccesu
pasāṃsantesu aham pi dhammaṃ supissāmīti uyyānaṃ gantvā tāpasāṃ vauditvā
nisīdi, tāpaso rañño saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto kiṃ mahārāja dhammena
30 rajjaṃ kāresi janaṃ¹⁷ na¹⁸ pījesīti āha, so tassa kujjhītvā ayaṃ kūṭajaṭṭilo
ettakaṃ kālaṃ nāgarānaṃ santike mamaṃ ūeva agupaṃ kathesi maññe hotu
jānissāmīti cintetvā sve aṇhākaṃ gharadvāraṃ āgaccheyyāthā¹⁹ 'ti nimantetvā
punadvise purāṇagūṭhassa cāṭiyo pūrāpetvā tāpasesu āgatesu tesāṃ bhikkhā-
bhājanāni gūṭhassa pūrāpetvā dvāraṃ pidahāpetvā musalāni ca lohadaṇḍe ca

¹ Bā mahāpa-. ² Bā nuṭṭhabhitadanta-. ³ Cks -ma. ⁴ Cks puli-, Bā phulli-.
⁵ Bā vitaccikaṅgārā. ⁶ Cks -sati. ⁷ Bā tesāṃ. ⁸ Bā sakalasari. ⁹ Bā so.
¹⁰ Bā tattha. ¹¹ so Ck for atibhāta-? Bā ati viyabhitabhāvaṃ, C anibhā-
bhāvaṃ. ¹² Bā adds chinditvā. ¹³ Cks jana. ¹⁴ Bā na raṭṭhaṃ in the place
of janana.

gāhāpetvāna isīnaṃ sīsāni bhindāpetvā jaṃghāsū¹ gahetvā kaḍḍhāpetvā suna-
khehi khādāpetvā bhinnāṃ paṭhaviṃ pavisitvā Sunakhamahāniraye nibbatti, tatr'
assa tigāvutikaṃ sarīraṃ ahoṣi, atha naṃ mahantā hatthikuccheppamāṇā pañca-
vaṇṇasunakhā² anubandhitvā ḍasitvā navayojanāya jalitaayaapaṭhaviyaṃ pātētvā
mukhapūraṃ³ luñcantā vipphandamānaṃ khādīsū, M. paṭhaviṃ dvidhā⁴ 5
bhetvā⁵ taṃ nirayaṃ dassetvā mahājanassa bhītabbhāvaṃ ṇātvā puna antara-
dhāpesi; atha ajjuno ti saḥassabāhurājā, Aṅgīrasaṃ ti aṅgehi raṃsīnaṃ
niccharaṇato evaṃ laddhaṇāmaṃ, heṭṭhayitvā ti viheṭṭhetvā viṣapītakaṇḍena
vijjhītvā jīvitaḥkhaṃ paṇētvā, so kira⁶ Mahimsakaraṭṭhe Kekarājadhāniyaṃ⁷
rajjāṃ karento migavaṃ gantvā nige vadhitvā aṅgāramaṃsaṃ⁸ khādanto vicari, 10
ath' ekadivasāṃ migānaṃ āgamaṇaṭṭhāne koṭṭhakaṃ katvā nige olokayamāno
aṭṭhāsi, tadā so tāpaso tassa rañño avidūre ekaṃ kārarukkhāṃ abhirūḍhitvā
phalāni ocinanto ocitaphalaṃ⁹ sākhaṃ muñci, tassā viṣaṭṭhāya¹⁰ taṃ ṭhānaṃ
pattā migā palāyīsū, rājā kujjhītvā tāpasāṃ viṣena sallena vijjhī, so patitvā
gaḇanto¹¹ matthakena khadirakhāṇūṃ¹² āsādetvā sūlagge yeva kalam akāsi, rājā 15
taṃ khaṇaṃ ṇeva dvidhābhinnāṃ paṭhaviṃ pavisitvā Sattisūlaniraye nibbatti,
tigāvutappamāṇaṃ sarīraṃ ahoṣi, tatra taṃ¹³ nirayapālā jalitehi āvudhehi
koṭṭetvā¹⁴ jalitāṃ ayapabbatāṃ āropenti, pabbatamatthake ṭhitakāle¹⁵ vāto
paharati, so vūṭappahāreṇa patitvā paṇḍalati¹⁶, tasmīṃ khaṇe heṭṭhā nava-
yojanāya jalitaayaapaṭhavitō¹⁷ mahātālakkhaṇḍhappamāṇaṃ¹⁸ jalantaṃ¹⁹ aya- 20
sūlaṃ uṭṭhahati, so sūlaggaṃ matthaken' eva āsādetvā sūlāvuto tiṭṭhati, tasmīṃ
khaṇe paṭhavi jalati, sūlaṃ jalati²⁰, sarīraṃ²¹ jalati, so tatha mahāraṇaṃ
ravanto paccati, M. paṭhaviṃ dvidhā katvā nirayaṃ²² dassetvā mahājanassa
bhītabbhāvaṃ ṇātvā antaradhāpesi, khaṇḍaṇo ti cattāro²³ cattāro hatthapāde
kaṇṇanāsaṃ ca khaṇḍākkhaṇḍaṃ katvā, adūsakaṃ ti niraparādhaṃ, tathā che- 25
dāpetvā dvīhi kasāpahārasahashehi²⁴ tālāpetvā jaṭāsū gahitaṃ²⁵ ākaḍḍhāpetvā
paṭikujjāṃ nīpajjāpetvā piṭṭhiyaṃ paṇhiyā paharitvā mahādukkhasamappitaṃ
akāsi, Kalābūvicīṇaṃ ti Kalābūaviciṇaṃ, kaṭṭukaṃ ti tikhiṇavedanaṃ, evaṃ²⁶
nirayaṃ upapajjitvā channaṃ jālānaṃ antare paccati, vitthārato pana Kalābu-
rañño vatthuṃ Khantivādajātaka kathitam eva, pāpiṭṭhatarāṇi cetthā²⁷ ti 30
eteḥi nirayehi pāpiṭṭhatarāṇi ca aññāni nirayāni sutvā, dhammaṃ care ti
Sakka devarāja paṇḍito kulaputto na kevalaṃ ete²⁸ cattāro nirayā ete yeva ca
rājāno nerāyikā atha kho aññe pi nirayā aññe pi rājāno nirayesu upapannaṃ ti
viditvā catupaccayadānadharmikarakkhāvarasāṃ vidhānaṃ kkhātāṃ samaṇa-
brāhmaṇesu dhammaṃ careyya. 35

¹ Bds -ghādisu. ² Bd -ṇṇā-. ³ Ck repeats mukha-, C^s mukhapurāṃmuka. ⁴
Ck hetvā, Bd bhinditvā. ⁵ Bd adds ajjuno nāma rājā. ⁶ Bd kevaka. ⁷ Bds
aṅgārapakkamaṃsaṃ. ⁸ C^s ocati-, Bds ocinaphala. ⁹ Bd adds saddena. ¹⁰
Bd paṇḍ- ¹¹ Bds khadirakhāṇūke, C^s khārahāṇūṃ. ¹² Cks tatrāyaṃ. ¹³ Ck
koṭṭhe-, Bd koṭṭe-. ¹⁴ Bd patitakāle. ¹⁵ Cks -leti. ¹⁶ Bd -pathaviyā. ¹⁷ Ck
-ṇā, C^s -ṇa. ¹⁸ Ck jaḇ-, C^s jalantaṃ, Bd jalitaṃ. ¹⁹ Bd sūlāni jalanti. ²⁰
Bd tassa sa-. ²¹ Bd taṃ ni-. ²² Ck varo, Bd omits cattāro. ²³ Bd kasāhi pa-.
²⁴ Bd gahitvā corr. to gahetvā. ²⁵ Bds evarūpaṃ. ²⁶ Bd adds yeva.

Evam M-ena catunnam rājūnam nibbattaṭṭhāne dassite
tayo rājāno nikkamkhā ahesuṃ. Tato Sakko avasese cattāro
pañhe pucchanto g. ā.:

26. Subhāsitan te anumodiyānam

5 aññam taṃ pucchāmi, tad imgha brūhi,
kathamvidham sīlavantaṃ vadanti,
kathamvidham paññavantaṃ vadanti,
kathamvidham sappurisaṃ vadanti,
kathamvidham no¹ siri no jahātīti. 74.

10 Tattha kathamvidham no¹ siri no jahātīti kathamvidham nu
purisaṃ paṭiladdhasirī² na jahātī.

Ath' assa vissajjanto M. catasso gāthā abhāsi:

27. Kāyena vācāya ca yo³ ca⁴ saññato

15 manasā ca kiñci na karoti pāpaṃ
na attahetu⁵ alikaṃ bhaṇāti
tathāvidham sīlavantaṃ vadanti. 75.

28. Gambhīrapañham manasābhicintayaṃ⁶

nācāhitaṃ kamma⁷ karoti luddaṃ (IV $\frac{26}{24}$)
kālabhataṃ⁸ atthapadaṃ na riñcati
20 tathāvidham paññavantaṃ vadanti. 76.

29. Yo ve kataññū⁹ katavedi dhīro

kalyāṇamitto dāḥabhatti¹⁰ ca hoti¹¹
dukkhitassa¹² sakkacca karoti kiccaṃ
tathāvidham sappurisaṃ vadanti. 77.

25 30. Etehi sabbhi guṇeh' upeto¹³

saddho mudū saṃvibhāgī vadaññū —
saṃgāhakaṃ sakhilaṃ¹⁴ saṃhavācam (IV $\frac{110}{10}$)
tathāvidham no siri no jahātīti. 78.

¹ Bā nu. ² Bā -siri, Cks -sirim. ³ Cs so. ⁴ Bds dha. ⁵ so all three MSS. for -tū? ⁶ Bā -tiyaṃ. ⁷ Bā -am. ⁸ Bds -gataṃ. ⁹ all three MSS. -u. ¹⁰ Cks -bhanti, Bā -bhitti. ¹¹ so all three MSS. for hoti ca? ¹² Bā dukkhi-, Ck dukkhī- corr. to dukhī-. ¹³ Ck -hipeto. ¹⁴ Ck sakhī-.

Tattha kāyenā 'ti ādini tividhasucaritadvārasena vuttāni, na attahetū
 ti¹ desanāsisam, etam attahetu vā parahetu vā yasahetu vā dhanahetu vā lābha-
 hetu vā alikaṃ na kathetūti attho, kāmañ c' esa² attho vācāsāññato ti iminā va
 siddho, musāvādino pana akattabbaṃ pāpakammaṃ nāma u' atthīti garuka-
 bhāvadīpanattham puna evam āhū 'ti vedītabbo³, gambhīrapañhan ti⁴ 5
 atthato ca pālito ca gambhīraṃ gūḷhaṃ paññehannaṃ Sattubhastajātaka-
 Ummaggajātakesu āgatasadisam pañhaṃ, manasābhicintayan ti manasābhi-
 cintento atthapadaṃ⁵ paṭivijjhivā candasaḥassaṃ utthāpento viya pākaṃ
 katvā yo kathetuṃ sakkoṭīti attho, nācchāhitaṃ ti na atthahitaṃ⁶ hitātikantaṃ
 luddaṃ pharusāṃ sāhasikakammaṃ ca yo na karotīti attho, imassa ca pañ' 10
 atthassa vibhāvanattham

Na paṇḍitā attasukhassa hetu
 pāpāni kammāni samācaranti⁷,
 dukkhena phuṭṭhū khalitāpi santā⁸

chandā ca dosā na jahanti dhamman ti

15

Bhūripaṇho kathetabbo, kālābhataṃ⁹ ti tattha dānaṃ dātābbakāle sīlani
 rakkhanaḥ¹⁰ uposathavāsakāle saraṇesu paṭiṭṭhāpabbajjakāle¹¹ samaṇa-
 dhammakarāṇakāle vipassanācārasiniṃ yuñjanaḥ¹² ca imāni¹³ dānāni sam-
 pādento¹⁴ kālābhataṃ⁹ atthapadaṃ na rīceti na gaḷāpeti nāma, tathā-
 vidhaṃ ti sabbaññū Buddhā ca Paṇḍitabuddhā ca Bodhisattā ca paññavantaṃ 20
 kathentā evarūpaṃ puggalaṃ kathenti, yo ve ti gāthāya parena attano kata-
 guṇaṃ jānānti kataññū evaṃ ñatvā pana yen' assa guṇo kato tassa guṇaṃ
 paṭikaronto katavedī nāma, dukkhitaṃ¹⁵ ti attano sahāyassa dukkhapattassa
 dukkhaṃ atani āropetvā yo tassa uppannaṃ kiccaṃ sahatthā sakkaccaṃ karoti
 Buddhādayo evarūpaṃ sappurisaṃ kathenti, api ca sappurisaṃ nāma kataññū 25
 katavedino hontīti Satapattajātaka-Cullahamisa-Mahāhamasajātakādīni¹⁶ katha-
 tabbāni¹⁷, etehi sabbehi¹⁸ Sakka yo etehi heṭṭhāvuttehi sīlādīhi sabbehi pi
 guṇehi upeto okappanasaddhāya samannāgato mudu¹⁹ piyabhāni²⁰ saṃvibhāgā-
 bhīratattā saṃvibhāgi yācānaṃ vacanaṃ ñatvā²¹ dānavasena vadaññū catūhi
 saṃgahavatthūhi tesāṃ tesāṃ saṃgahānato²² saṃgahakaṃ madhuravacanatāya 30
 sakhilāṃ maṭṭavacanatāya saṃhāvaṇaṃ tathāvidhaṃ no puggalaṃ²³ adhigata-
 yasasobhaggasamkhātā siri no jahāti, nāssa siri vinassatīti.

¹ mitto dalha - - - na attahetū ti wanting in Cs. ² Bā ceva. ³ Bā adds tam
 puggalaṃ silavantaṃ vadanti. ⁴ Bā adds bho sakka yo gambhīrapañhaṃ. ⁵
 Bā attham. ⁶ Ck's atthitaṃ. ⁷ Ck samāha-, Bā samāca-. ⁸ Bā pīlītāpi-, Ck
 khalīnantānisantaṃ? Ck balitattānisantaṃ? ⁹ Bā's kālāga-. ¹⁰ Ck lāda-ṇa-. ¹¹
 Bā's paṭiṭṭhānakāle pabbajitakāle. ¹² Ck puñjana-, Bā yujjana-. ¹³ Ck's idāni.
¹⁴ Bā samādentō. ¹⁵ Ck Bā dukkhi-. ¹⁶ Ck's -dīhi. ¹⁷ Ck's -bbaṃ. ¹⁸ Bā
 mudu ti. ¹⁹ Bā adds saṃvibhāgi ti silasaṃvibhāgadāna. ²⁰ Bā sutvā. ²¹
 Bā -gaṇhato. ²² Bā tathāvidhanti tathāvidhaṃ mudupuggalaṃ.

Evam M. gaganatale candam utthāpento viya cattāro pañhe vissajjesi. Tatoparam sesapañhānam pucchā ca¹ vissaj-janañ ca hoti:

31. Subhāsitan te anumodiyānam
 5 aññam tam pucchāmi, tad ingha brūhi,
 silam sirī² cāpi satañ ca dhammā³
 paññā ca⁴ — kam setthataram vadanti. 79.
32. Paññā hi setthā kusalā vadanti (III $\frac{348}{18}$)
 10 nakkhattarājā-r-iva tārakānam,
 silam sirī⁵ cāpi satañ ca dhammā⁶
 anvāyikā paññavato bhavanti. 80.
33. Subhāsitan te anumodiyānam
 aññam tam pucchāmi, tad ingha brūhi,
 15 kathamkaro kintikaro kiñ ācaram (IV $\frac{239}{25}$)
 kiñ sevamāno labhatīdha paññam,
 paññāya dāni paṭipadam vadehi,
 kathamkaro paññavā hoti macco. 81.
34. Sevetha vaddhe⁷ nipuṇe bahussute,
 20 uggāhako vā⁸ paripucchako siyā,
 suṇeyya sakkacca sabhāsītāni,
 evamkaro paññavā hoti macco. 82.
35. Sa paññavā kāmagaṇe avekkhati
 25 aniccato dukkhato rogato ca,
 evamvipassī pajahāti chandam
 dukkhesu kāmesu mahabbhayesu. 83.
36. Sa vītarāgo pavineyya⁹ dosam,
 mettam¹⁰ cittam bhāvaye¹¹ appamānam,
 sabbesu bhūtesu nidhāya daṇḍam (IV $\frac{152}{23}$)
 anindito Brahmam upeti tñānan ti. 84.

¹ Cks omit ca. ² C^s sirim, C^s B^d sirim. ³ B^d -am. ⁴ Cks paññā vā, B^d paññāñca. ⁵ Cks -rim, B^d -rim. ⁶ B^d -o. ⁷ B^d buddhe. ⁸ B^d -hato ca. ⁹ B^d savineyya. ¹⁰ B^d -a. ¹¹ B^d -veyya.

Tattha sīlan ti ācārasīlan vā issariyasīlan¹ vā sappurisdhammañ vā paññañ vā ti inesañ dhammānañ kataradhammañ seṭṭhatarāñ vadantīti pucchati, paññā hīti Sakka etesu catūsu dhammesu yā esū paññā nāma sā² va seṭṭhā itī Buddhādayo kusalā vadanti, yathā³ hi tārakā candañ parivārenti cando va⁴ tnesaṃ⁵ uttamo evaṃ sīlañ sirī⁶ cāpi satañ ca dhammo ti ete tayo pi anvā-
yikā⁷ paññavato bhavanti paññāvantañ eva anugacchanti⁸, paññāya eva parivārā hontīti attho, kathaṃkaro ti ādīni aññamaññāvevacanāñ⁹ eva⁹, kathaṃ karonto¹⁰ kiñ nāma kammañ karonto kim ācaranto kiñ sevamāno bhajamāno¹¹ idhaloke paññañ¹² labhati, paññāyañ eva paṭipadañ vadehi, jānitukāmo mhi, kathaṃkaro macco paññavā nāma hotīti pucchati, vaddhe¹³ ti paññāya vud-
dhippatte paṇḍite nipuṇe sukhuma kāraṇajānanasamatthe, evaṃkaro ti¹⁴ yo puggalo evaṃvuttappakkāre puggale sevati bhajati payirupāsati pāliṃ uggaṇhāti punappuna atthañ pucchati pāsāṇe lekhañ khaṇanto viya kañcecananāliya sīhava-
sañ paṭicchanto¹⁵ viya ohitasato sakkaccañ subhāsītāni supāti ayañ evaṃkaro macco paññavā hotīti evaṃ M. pācīnalokadhātuto suriyañ uṭṭhāpento viya¹⁵ paññāya paṭipadañ kathetvā idāni tassā paññāya guṇañ kathamto sa paññavā ti ādīm āha, tattha kāmagaṇe ti kāmakoṭṭhāse hutvā abhāvattṭhena¹⁶ aniecatō dīṭṭhadhammikasamparāyikānañ dukkhānañ vatthubhāvena dukkhato atṭha-
navutiyā rogamukkhānañ kāme nissāya uppattisambhāvena rogato avekkhati¹⁷ oloketi, so evaṃvipassī¹⁸ etehi kāraṇehi kāmānañ anieccāditāñ passanto kāme²⁰ nissāya uppajjanakadukkhānañ¹⁹ anto n' atthi kāmānañ pahānañ eva sukhañ ti viditvā dukkhesu kāmesu mahabbhāyesu chandañ pajahati, sa vītārāgo ti Sakka so puggalo evaṃ vītārāgo navaāghātavattṭhavasena uppajjanakabhāvañ²⁰ dosañ vinetvā²¹ mettacittañ bhāveyya, appamāṇasattā rammaṇattā appamāṇa-
tañ²² bhāvetvā aparihīnañjāhāno agarahito Brahma-loke uppajjati. 25

Evaṃ M-e kāmānañ dose²³ kathente yeva tesāñ tiṇṇaṃ pi rājūnañ²⁴ sabalakāyānañ tadaṅgappahānena kāmagaṇarāgo²⁵ pahīno. Tañ ñatvā M. tesāñ pahaṃsanavasena

37. Mahiddhiyañ āgamañ ahoṣi

tava-m-Atṭhakā²⁶ Bhīmarathassa cāpi

Kālīṅgarājassa ca uggaṭassa,

sabbesañ vo kāmārāgo pahīno ti g. ā. 85.

¹ Bā -yasīri. ² Bā nāmesū. ³ Cks tathā. ⁴ Bā ca. ⁵ Bā te- ⁶ all three MSS. sirīñ.
⁷ Cks -ko. ⁸ Bā omits paññā - - - gacchanti. ⁹ Ck aññamaññāvevacanānañ.
¹⁰ Bā -karoti. ¹¹ Bā omits bha-. ¹² Cks -ā. ¹³ Bā vuddhe. ¹⁴ Cks omit ti.
¹⁵ Ck -channo, Cs paṭicchanto, Bds sampatiṇchanto. ¹⁶ Bā -tṭhena ¹⁷ Ck ape-,
Cs āve-, Bā avekkhatīti. ¹⁸ Bā -ssati. ¹⁹ Cs uppajjanadu-, Bā uppajjamānaka-
²⁰ Bds -kasabhāvañ. ²¹ Bā viditvā. ²² Bā -pañ, omitting tañ. ²³ Bā -aṃ.
²⁴ Cks -nampi. ²⁵ Bā pañcakā-. ²⁶ all three MSS. -ka.

Tattha mahiddhiyaṃ ti mahatthaṃ mahāvippaṇṇāsaṃ mahājutikaṃ, tava
maṭṭhakā ti tava Atṭhakā¹, pahīno ti tadaṅgappahānena pahīno.

Taṃ sutvā mahārājāno M-assa thutim karontā²

38. Evam etaṃ³ paracittavedi:

5 sabbesaṃ no kāmarāgo pahīno,

karoḥi okāsaṃ anuggahāya

yathā gatiṃ te abhisambhavemā 'ti g. āhaṃsu. 86.

Tattha anuggahāyā 'ti pabbajjattāya no okāsaṃ karoḥi yathā mayāṃ
pabbajjivā tava gatiṃ nipphattim abhisambhavema pāpuṇeyyāma tayā paṭi-
10 laddhaṃ⁴ guṇaṃ paṭivijjheyāmā⁵ 'ti vadimsu.

Atha nesaṃ okāsaṃ karonto M. itaraṃ g. ā.:

39. Karoḥi okāsaṃ anuggahāya

tathā hi vo kāmarāgo pahīno,

pharātha⁶ kāyaṃ vipulāya pītiyā

15 yathā gatiṃ me⁷ abhisambhavethā 'ti. 87.

Tattha pharāthā⁸ 'ti jhānapītiyā vipulāya kāyaṃ pharathā 'ti.

Taṃ sutvā te⁹ saṃpaṭicchantaṃ⁹.

40. Sabbāṃ karissāma tavānusāsaniṃ

yaṃ yaṃ tuvaṃ¹⁰ vakkhasi bhūripaṇṇā,

20 pharāma kāyaṃ vipulāyā pītiyā

yathā gatiṃ te abhisambhavemā 'ti g. āhaṃsu. 88.

Atha nesaṃ balakāyānaṃ¹¹ M. pabbajjaṃ dāpetvā isi-
gaṇaṃ uyyojento

41. Katāyaṃ Vacchassa Kisassa pūjā,

25 gacchantu bhonto isayo¹² sādthurūpā,

jhāne ratā bhotha sadā samāhitā,

esā ratī¹³ pabbajjītaṃ seṭṭhā ti g. ā. 89.

Tattha gacchantū 'ti attano attano vasanaṭṭhānāni gacchantu.

¹ Cks -ka. ² all three MSS. -to. ³ so all three MSS. for evam pi etaṃ?

⁴ Bā paṭividdha. ⁵ Bā -viddhe-. ⁶ Bā phara-. ⁷ Ck gatimeva, Bā gati me.

⁸ Bā omits te. ⁹ Bā taṃ - corr. to saṃ-. ¹⁰ Cks yaṃ tvaṃ. ¹¹ Bā sabbaba-.

¹² so all three MSS. for isi? ¹³ Ck -tiṃ, Cs Bā -ti.

Isayo tassa¹ vacanam sirasā sampaticchitvā² vanditvā
ākāsam uppatitvā sakatṭhānāni³ gamimsu. Sakko pi utṭhā-
yāsana M-assa thutim katvā añjalim paggayha suriyam na-
massanto viya M-am namassamāno sapariso pakkāmi.

Etam attham viditvā S. imā gāthā āha⁴:

5

42. Sutvāna gāthā paramatthasamhitā⁵

subhāsītā isinā paṇḍitena

te vedajātā anumodamānā

pakkāmu devā⁶ devapuram yasassino. 90.

43. Gāthā imā atthavatī suvyañjanā

10

subhāsītā isinā paṇḍitena,

yo kec' imā atṭhikatvā suṇeyya

labhetha pubbāpariyam visesaṃ,

laddhāna pubbāpariyam visesaṃ

adassanam maccurājassa gacche ti. 91.

15

Tattha paramatthasamhitā⁷ ti⁸ aniccādīni dīpanena nibbānanissitā,
gāthā imā ti idam S. Sarabhaṅgasatthuno nibbānadāyakaṃ subhāsitaṃ
vaṇṇento āha, tattha atthavatīti nibbānadāyakaṃ tathena paramatthanissitā, su-
vyañjanā ti supariuddhavyañjanā⁹, subhāsītā ti sukathitā, atṭhikatvā ti
attano atthikabhāvaṃ katvā atthiko hutvā sakkaccaṃ suṇeyya, pubbāpariyaṃ
ti paṭhamajjhānaṃ pubbaviseso dutiyajjhānaṃ aparaviseso tatiyajjhānaṃ apar-
viseso ti evam atṭhasamāpatticatummaggavasena pubbāparabhāvena tṭhitaṃ¹⁰
visesaṃ, adassanam ti pariyoṣāne aparavisesaṃ arahattaṃ labhitvā nibbānaṃ
pāpuṇeyya, nibbānappatto hi puggalo maccurājassa adassanam gato nāma hotīti.

Evam S. arahattena desanākūṭam gaṇhitvā „na bhikkhave idān' 25
eva pubbe pi Moggallānassa ālāhane pupphavassam vassīti“ vatvā
s. p. j. samodhānento

44. Sālissaro Sāriputto Meṇḍissaro ca Kassapo

Pabbato Anuruddho ca Kaccāyano ca Devalo

Anusisso ca Anando Kisavaccho ca¹¹ Kolito¹²

30

Sarabhaṅgo Bodhisatto, evam dhāretha jātakan ti āha. 92.

Sarabhaṅga-jātakaṃ.

¹ Bds sarabhaṅgasatthuno. ² Cks paticeh-. ³ Bd sakāni vasanaṭṭhānāni. ⁴ Bd
gāthāyo abhāsi. ⁵ Bd -saññitā. ⁶ so Ck Bd for te? ⁷ Ck -mattham-, Bd
-saññitā. ⁸ subhāsītā --- ti wanting in C^s. ⁹ Bd omits su. ¹⁰ Bd tam.

¹¹ Cks pana. ¹² Bds add nārado udāyitthero.

3. Alambusajātaka.

Atha bravīti. Idam S. J. v. purāṇadūṭiyikapalobhanam¹ ā. k. Vatthum Indriyajātake vitthāritam eva. S. pana tam bhikkhum „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti² pucchitvā
 5 „saccaṃ bhante“ ti „kena ukkaṇṭhāpito sīti“³ purāṇadūṭiyikāyā 'ti rutte „bhikkhu esā itthi tuyhaṃ anattakārikā, tvaṃ etaṃ nissāya jhānaṃ nāsetvā tīṇi samvaccharāṃ mūlho visaṇṇī“⁴ nipajjitvā uppannāya saṇṇāya mahāparidevaṃ paridevīti“ vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. Kāsiraṭṭhe brāhmaṇakule nibbat-
 10 titvā vayappatto sabbasippesu⁵ nippattiṃ patvā isipabbajjāṃ pabbajitvā araṇṇāyatane vanamūlaphalāhāro yāpesi. Ath' ekā migi⁶ tassa passāvatṭhāne sambhavamissakāṃ tīṇaṃ khādi⁷ udakāṃ pivi, ettaken' eva tasmim paṭibaddhacittā gabbhaṃ paṭilabhitvā tato paṭṭhāya tattha āgantvā⁸ assamasāmaṇṇe⁹
 15 yeva carati. M. parigaṇhanto taṃ kāraṇaṃ aṇṇāsi. Sā aparabhāge manussadāraṇaṃ vijāyi, M. taṃ puttasiṇehena paṭijaggi, Isisiṅgo ti 'ssa nāmaṃ ahosi. Atha naṃ viññūbhāvaṃ pattaṃ¹⁰ pabbājetva attano mahallakakāle taṃ ādāya Nārivaṇaṃ nāma gantvā „tāta imasmim Himavante imehi pupphehi sadisā itthiyo
 20 nāma honti, tā“¹¹ attano vasagate mahāvināsaṃ pāpenti, tāsāṃ vasaṃ nāma gantuṃ na vaṭṭatīti“ ovaḍitvā aparabhāge Brahma-lokaparāyano ahosi. Isisiṅgo pi jhānakīlaṃ kiṇanto Himavanta-padese vasaṃ kappesi ghoratapo, parimāritindriyo ahosi. Ath' assa silatejena Sakkabhavanaṃ kampi. Sakko āvajjanto taṃ
 25 kāraṇaṃ nātvā „ayaṃ maṃ Sakkattā cāveyyā“¹² 'ti „ekaṃ accharaṃ pesetvā sīlam assa bhindāpessāmīti“ sakaladevalokaṃ upaparikkhanto attano adḍhateyyakoṭṭisaṃkhānaṃ¹³ paricārīkānaṃ majjhe ekaṃ Alambusaṃ nāma accharaṃ ṭhapetvā aṇṇaṃ tassa sīlaṃ bhindituṃ samatthaṃ adisvā taṃ pakkosāpetvā
 30 tassa sīlabhedam kātuṃ āṇāpesi.

¹ Bā ukkaṇṭhitabhikkhum. ² Bā sīti. ³ Cks si. ⁴ Bā -o. ⁵ Cks -e. ⁶ Bā -ā. ⁷ Bā -itvā. ⁸ Bā katthaci āgantvā, adding tattheva tīṇaṃ khādi. ⁹ Bā assamassa-. ¹⁰ Bā viññūṭappattaṃ. ¹¹ Cks taṃ. ¹² Cks cāpe-. ¹³ Ck -saṃkhātānaṃ, Ck -saṃkhānaṃ, Bā -saṃkhātānaṃ.

Etam¹ atthañ āvikaronto S. imañ² g. ā.:

1. Ath' abravī brahā Indo Vatrabhū³ jayatam pitā
devakaññam parābhetvā Sudhammāyañ Alambusan: ti. 93.

Tattha brahā ti mahā, Vatrabhū ti Vatrassa nāma asurassa abhi-
bhavitā, jayatampitā ti jayantānam sesūnañ tettiñsāya devaputtānañ piti- 5
kiccaśūdhaneñā⁴ pitā, parābhetvā ti hadayañ bhinditvā olokeno viya tañ
paṭibalā ayañ ti natvā ti attho, Sudhammāyañ ti Sudhammāya devasabhāya
Paṇḍukambalasilāsane nisīnno tañ Alambusañ pakkosāpetvā idam āha:

2. Misse devā tañ⁵ yācanti Tāvatiṃsā saindakā:
isiñ palobhike gaccha Isisiñgañ Alambuse ti. 94. 10

Tattha Misse ti tañ ālapati, idan⁶ tassā nāmañ, sabbāpi pana itthiyo
purise⁷ kilesamissanena⁸ missanato missā ti vuccanti, tena sādharāṇena nāme-
nālapanto⁹ evam āha, isiñ palobhike ti isiñ palobhanasamatthe,
Isisiñgañ ti tassa kira matthake migasiñgākāreṇa dve cūlā utṭhahissu, tasmā 15
evam vuccati.

Sakko¹⁰ „gaccha Isisiñgañ upasaṃkamitvā attano vasañ
ānetvā sīlam assa bhindā“ ti Alambusañ āṇāpesi.

3. Purāyañ amhe acceti¹¹ vatavā brahmacariyavā
nibbānābhirato vaddho¹²
tassa maggāni ācara¹³ iti vacanañ ā. 95. 20

Tattha purāyañ ti ayañ tāpaso vattasampanno ca brahmacariyavā ca, so
kho pañ¹⁴ esa dīghāyukatāya nibbānasamkhāte magge abhirato guṇavuddhiyā ca
vaddho¹⁴, tasmā yāva esa amhe nātikkamati na abhibhavitvā imañhā ṭhānā
cāveti¹⁵ tāvad eva tvañ gantvā tassa devalokagamanāni maggāni ācara¹⁶, yathā
idha nāgacchati evañ karohīti attho. 25

Tañ sutvā Alambusā gāthadvayam āha:

4. Devarāja kim eva tvañ, mam' eva tvañ¹⁷ s' ikkhasi¹⁸:
'isiñ palobhike¹⁹ gaccha', santi aññāpi accharā 96.
5. Mādisiyo pavarā c' eva asoke Nandane vane,
tāsam pi hotu pariyāyo, tāpi yantu palobhikā ti. 97. 30

¹ Bā tam. ² Bās pathamañ. ³ so all three MSS. and Abhidhānappadipikā
for -hū =hā? ⁴ C^s piti-, Bā pitukiccañsā-. ⁵ C^s nañ. ⁶ Bā idañca. ⁷ Bā
-sena. ⁸ Bā -missena. ⁹ Bā guṇanāmenā-. ¹⁰ Bā iti sakko. ¹¹ Bā nācceti.
¹² Bā buddho. ¹³ Bās āvara. ¹⁴ Bā vu-. ¹⁵ C^s cāpesi, Bā cāvesi. ¹⁶ Bā ava.
¹⁷ C^s tvañ. ¹⁸ so all three MSS. for yikkhasi? ¹⁹ Bā -bhake, B^s -bhane.

Tattha kimeva tvaṇ ti kiṃ nāṃ' etaṃ tvaṃ karosīti dīpeti, mameva
tuvatṇ¹ sikkhasīti² imasmīṃ sakaladevaloke maṃ eva tuvatṇ ikkhasi³ aññāṃ
na passasīti adhippāyena vadatī, sakāro⁴ paṇ' ettha vyanjanasandhikaro, isiṃ
palobhike gacchā 'ti kiṃkāraṇā mañ ñeva evaṃ vadasīti adhippāyo, pavarā
5 cevā 'ti mayā uttaritarā c' eva, asoke ti sokarahite, nandane ti nandi-
janake, pariyāyo ti vāro.

Tato Sakko tisso gāthā abhāsi:

6. Addhā hi saccaṃ bhaṇasi, santi aññāpi accharā,
tādisiyo pavarā c' eva asoke Nandane vane. 98.
- 10 7. Na tā evaṃ pajānanti pāricariyaṃ pumaṃ gatā
yādisaṃ tvaṃ pajānāsi nāri sabbañgasobhane⁵. 99.
8. Tvaṃ eva gaccha kalyāṇi, itthīnaṃ pavarā c' asi,
taṃ eva vaṇṇarūpena vasam ānāmayissasīti⁶. 100.

Tattha pumaṃ gatā ti purisaṃ upasaṃkantā samānā purisapalobhanī-
15 pāricariyaṃ na jānanti, vaṇṇarūpenā 'ti sarīravaṇṇen' eva ca rūpasampattiya
ca, ānāmayissasīti⁷ taṃ tūpasam attano vasaṃ ānessasi.

Taṃ sutvā Alambusā dve gāthā abhāsi:

9. Na v' āhaṃ na gamissāmi devarājena pesitā,
vihemi⁸ c' etaṃ āsāduṃ, uggatejo hi brāhmaṇo. 101.
- 20 10. Aneke nirayaṃ pattā isiṃ āsādiyā⁹ janā
āpannā¹⁰ mohasaṃsāraṃ, tasmā lomāni haṃsaye ti. 102.

Tattha na vāhaṇ ti na ve āhaṃ, vihemīti¹¹ bhāyāmi, āsāduṃ ti āsā-
ditum, i. v. h.: nāhaṃ deva tayā pesitā na gamissāmi, na v' āhaṃ taṃ isiṃ
silabhedanattāyā alliyitum¹² bhāyāmi, uggatejo hi so ti, āsādiyā ti āsādetvā
25 mohasaṃsāraṇ ti mohena¹³ saṃsāraṃ, mohena isiṃ palobhetvā saṃsāraṇ
āpannā¹⁴ vaṭṭadukkhe patiṭṭhitā sattā gaṇanapathaṃ atikkantā, tasmā ti tena
kāraṇenāhaṃ lomāni haṃsaye ti lomāni utthāpemi, tassa kirāhaṃ sīlaṃ
bhindissāmīti cintayamānāya me lomāni haṃsantīti vadatī.

11. Idam vatvāna pakkāmi accharā nāma vaṇṇinī
30 missā missetum icchantī Isisiṅgaṃ Alambusā. 103.

¹ Cks tvaṃ. ² so all three MSS. for yikkha-? ³ Cks sikkhasi. ⁴ Cks yakāro.
⁵ Bā -ne. ⁶ Bā ānāyissasīti. ⁷ Cks anā-. ⁸ so Cks for bibhemi? Bā viromi.
⁹ Bā -ya ¹⁰ Cks -a ¹¹ Bā viromi. ¹² Bā api cāhaṇ in the place of na
vāhaṇ. ¹³ Ck illi-. ¹⁴ Cks moha. ¹⁵ Ck Bā -a, Ck -a corr. to -ā.

12. Sā ca nam¹ vanam ogayha Isisīṅgena rakkhitam
bimbijālakasañchannaṃ samantā adḍhayojanaṃ 104.
13. Pāto va pātarāsamhi udanhasamayaṃ² pati
aggiṭṭhaṃ parimajjantaṃ Isisīṅgaṃ upāgamīti 105.
imā abhisambuddhagāthā.

5

Tattha pakkāmīti tena hi devarājā āvajjeyyāsi man ti attano sayana-
gabbhaṃ pavisitvā alaṃkaritvā Isisīṅgaṃ kilesena missetum icchantī pakkāmi,
bhikkhave sā accharā tassa assamaṃ gatā ti³, bimbijālakasañchannaṃ ti
rattakuravakavena⁴ sañchannaṃ, pāto va pātarāsamhīti bhikkhave pātarū-
savelāya pāto va page yeva kīvape⁵ ti udanhasamayaṃ⁶ patīti⁷ suri-
yuggamanavelāyam eva, aggiṭṭhaṃ ti aggisālaṃ rattipadhānaṃ⁸ anuyonjītvā 10
pāto va nahātvā udakakiccaṃ katvā paṇṇasālāya thokaṃ jhānasukhena vītina-
metvā nikkhamitvā aggisālaṃ sammajjantaṃ⁹ isiṃ sā upāgami, itthivīlasaṃ
dassenti¹⁰ tassa purato aṭṭhāsi.

Atha nam tāpaso pucchamāno āha:

15

14. Kā nu vijju-r-ivābhāsi osadhī viya tārakā
vicitrahattābharapaṇā¹¹ āmuttamaṇikuṇḍalā 106.
15. Ādiccavannasamkāsā hemacandanagandhanī
saññātūrū mahāmāyā kumārī cārudassanā 107.
16. Vilākā mudukā suddhā, pādā te suppatitṭhitā,
kamaṇā¹² kamaṇīyā te harantī¹³ ñeva me mano. 108. 20
17. Anupubbā va¹⁴ te ūrū nāganāsasamūpamā,
vimaṭṭhā tuyhaṃ sussoṇī akkhassa phalakaṃ yathā¹⁵. 109.
18. Uppalassēva kiṇṇakkhā nābhi te sādhusaṇṭhitā
purā kaṇhañjanassēva dūrato patidissati. 110. 25
19. Duvidhā jātā urajā avanta¹⁶ sādhipaccudā¹⁷
payodharā appatitā addhalābusamā¹⁸ thanā. 111.
20. Dīghā kambutalābhāsā¹⁹ gīvā eṇeyyakā yathā
paṇḍarāvaraṇā vaggu catutthamanasannibhā. 112.

¹ Bā taṃ. ² Bā udanhe-. ³ Bā omits ti. ⁴ Bā -vaṇṇena. ⁵ Bā atipage. ⁶
Bā udanhe-. ⁷ Cks pati. ⁸ C^s rattim-, Bā rattipatanam. ⁹ Bā adds taṃ. ¹⁰
all three MSS. -i. ¹¹ Bā vicitta-. ¹² Bā gamanā. ¹³ Bā -ti, Cks -tiṃ. ¹⁴
Bā ca. ¹⁵ Bā adds atha nam tāpaso pucchamāno. ¹⁶ Bā avanta? ¹⁷ Cks
paṇḍu-. ¹⁸ Bā adaphālu-. ¹⁹ Bā kappukalā.

majjitā ti dantakaṭṭhaparimajjitā¹ parisuddhā, duvijā ti dvijā, nelasambhūtā ti niddosesu hanumaṃsapariyosānesu sambhūtā, apaṇḍarā ti kaphā, lohitaṇṭā² ti rattapariyaṇṭā, jīṇjuka phalasan nibhā ti rattaṭṭhāne jīṇjuka phalasadisā, sudassanā ti passantānaṃ atittakarā³ pañcappasādasamanāgātā, nātidighā ti pamāṇayuttā, susammaṭṭhā ti suṭṭhu sammaṭṭhā, kaka⁴ gaggā⁵ samocitā ti kanakaggā⁶ vuccati suvaṇṇaphaṇikā tāya⁷ gandhatelaṃ⁸ ādāya paharitā⁹ suracitā¹⁰, kasigorakkhā ti iminā kasiṇ¹¹ ca gorakkhaṇ ca nissāya jīvanasatte¹² dasseti, yā gatitī¹³ yatīkā¹⁴ nipphatti, parakkantaṃ ti yattakaṃ isīnaṃ parakkantaṃ¹⁵, vitthārikatā¹⁶ imasmīṃ Himavante yattakā isayo vasantitī attho, na te samasamaṃ ti tesu sabbesu ekam pi rūpailā¹⁷ vilāsūdisamatāya¹⁸ tayā¹⁹ samaṃ na passāmi, ko vā tvaṃ ti idaṃ tassā itthi-
bhāvaṃ na jānanto pi purisavohāravasena pucehi.

Evam pādato paṭṭhāya yāva kesā attano vaṇṇaṃ bhāsante
tāpase Alambusā tuṇhī hutvā tassa kathāya yathānusandhiṃ
gatāya tassa sammūlhabhāvaṃ ñatvā

26. Na pañhakālo bhaddan te Kassap' evaṃ gate sati,
ehi samma ramissāma ubho amhākaṃ assame,
ehi¹⁷ taṃ upagūhissam ratīnaṃ kusalo bhavā 'ti g. ā. 118.

Tattha Kassapevaṃ gate satitī Kassapagotta evaṃ¹⁸ tava citte
pavatte sati pañhakālo na hoti, sammā 'ti vayasā¹⁹, ratīnaṃ ti pañca-
kāmaguparatiṇaṃ.

Evam vatvā Alambusā cintesi: „nāyaṃ mama ṭhitāya²⁰
hatthapassaṃ²¹ āgamissati, gacchantī viya bhavissāmīti²²“ sā
itthimāyāya kusalatāya tāpasam kampetvā āgatamaggābhi-
mukhi²³ pāyāsi.

Taṃ atthaṃ pakāsento Satthā:

27. Idaṃ vatvāna pakkāmi accharā kāmavaṇṇinī
missā missetum icchantī Isisiṅgaṃ Alambusā ti g. ā. 119.

¹ Bā dantaṭṭhaparī-. ² Bā lohitaṇṭā. ³ Bā atitti-. ⁴ Bās -kabyā. ⁵ Cks -phaṇi-
kāya, Bās -palikātāya. ⁶ Ck -tela, Cs -kelam, Bā -tesam. ⁷ Bā -kā. ⁸ Bā
sucaritā. ⁹ Ck -ī, Cs -ī. ¹⁰ Bās jīvanakasatte. ¹¹ Ck gati, Cs gaṇī. ¹² Bā
yathā. ¹³ Ck -ta. ¹⁴ Bā -ritakatvā? ¹⁵ Bās -līhā-. ¹⁶ Bā tassa. ¹⁷ Cs
adds ca, Ck ma. ¹⁸ ehi samma - - - evaṃ wanting in Bā. ¹⁹ Cks cayassa,
Bā piyavacanāṃ mā lapanametam. ²⁰ Cks ṭhitassa, Bā mayi ṭhitāya. ²¹ Bā
-pāsai. ²² Bās gamissāmīti. ²³ Bā -khaṇi.

Atha naṃ tāpaso gacchantiṃ disvā „ayaṃ gacchatīti“
attano dandhaparakkamaṃ¹ mandagamaṇaṃ chinditvā vegena
dhāvitvā kesesu hatthena parāmasi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

- 5 28. So ca vegena nikkhamma chetvā dandhaparakkamaṃ²
tam uttamāsu veṇīsu ajjhāpatto parāmasi. 120.
29. Tam udāvattaṃ kalyāṇī palissaji³ susobhanā⁴
cavi tamhi⁵ brahmacariyā⁶ yathā taṃ atha tositā. 121.
30. Manasā⁷ āgamā Indaṃ vasantaṃ Nandane vane,
10 tassā saṃkappam aññāya Maghavā devakuṇḍaro
pallamaṃ pahiṇī khippaṃ sovaṇṇaṃ sopavāhanaṃ 122.
31. Sauttaracchadapaññāsaṃ⁸ saḥassapaṭiyatthataṃ⁹,
taṃ enaṃ tattha dhāresi ure katvāna sobhanā. 123.
32. Yathā ekamuhuttaṃ va tiṇi vassāni dhārayi
15 vīnado tili vassehi paṭibujjhivāna¹⁰ brāhmaṇo. 124.
33. Addasāsi harīrukkhe¹¹ samantā¹² aggyāyanaṃ
navapattavanaṃ phullaṃ kokilagaṇaḥhositaṃ¹³. 125.
34. Samantā paviloketvā¹⁴ rudaṃ assūni vattayi,
na juhe na jape mante, aggihuttaṃ a hāpitaṃ. 126.
20 35. Ko nu me pāricariyāya pubbe cittaṃ palobhaya
araññe me viharato yo me tejā ha sambhataṃ¹⁵
nānāratana-paripūraṃ nāvaṃ va gaṇhi aṇṇave ti. 127.

Tattha ajjhāpatto ti sampatto, tamudāvattaṃ¹⁶ kalyāṇīti taṃ
kese parāmasitvā ṭhitaṃ isin udāvattitvā nivattitvā kalyāṇadassanā sū suṭṭhu
25 sobhanā, palissajiti āliṅgi, cavi tamhi¹⁷ brahmacariyā yathā taṃ
atha tositā ti bhikkhave tassa isino tūvad eva jhānaṃ antaradhāyi, tasmīṃ
tamhā jhānā brahmacariyā cavite yathā taṃ Sakkena patthitaṃ¹⁸ tath' eva
ahosi, atha Sakkassa patthanāsamiddhabhāvaṃ¹⁹ viditvā sū devakaññā tositā,
tassa tena brahmacariyāvīnāsena²⁰ sañjanitapīti pāmojjakatā²¹ ti attho, manasā
30 āgamā ti sū taṃ āliṅgitvā ṭhita aho vata Sakko pallamaṃ peseyy' ti evaṃ²²
pavattena manasā Indaṃ āgamā, Nandane ti nandjananasamatthātāya
Nandanavanasamkhāte Tāvatisabhave vasantaṃ, devakuṇḍaro ti Deva-

¹ Bā daddhu-. ² Bā daddha-. ³ Ck palissapī, Bā palissaji. ⁴ Bā ssusobhāṇi.
⁵ Bā tehi. ⁶ Cks -yāya. ⁷ Cks sū ma-. ⁸ Bā -sa. ⁹ Ck -sattataṃ, Cs -yatta-
taṃ, Bā yatthakaṃ. ¹⁰ Bā parivijhivāna. ¹¹ Bā haritaru-. ¹² Bā samannā.
¹³ Cks -lā-. ¹⁴ Cks paṭi-. ¹⁵ so Ck; Cs tejābhasaṃ-, Bā tejābhasambhū-. ¹⁶
all three MSS. -tta. ¹⁷ Bā tehi. ¹⁸ so all three MSS. ¹⁹ Bā -nāyasami-.
²⁰ Bā -yāvanāsane. ²¹ Bā -mejjā, omitting katā. ²² Cks eva.

seṭṭho, pahīṇīti¹ pesesi, pahīṇīti² pi pāṭho, so pavāhanan ti saparivāraṃ, sauttaracchadapaṇṇāsaṃ ti paṇṇāsaṃ uttaracchadehi paṭicchaditāṃ, saḥassapaṭiyatthatan ti saḥassadibbakojavatthataṃ³, tamenāṃ tatthā 'ti taṃ Isisiṅgaṃ tattha dibbapallaṃke nisinnā sā ure⁴ katvā dhāresi, tīṇi vassāni⁵ ekaṃ⁶ muhuttaṃ viya manussagaṇanāya tīṇi vassāni taṃ ure 5
nīpajjāpetvā tattha nisinnā⁷ dhāresi, vimado ti nimmo vigatavisaṇṇabhāvo, so hi tīṇi saṃvaccharāṇi visaṇṇo sayitvā pacchā paṭiladdhasaṇṇo pabujjhi⁸, tasmiṃ pabujjhamāne batthādhiphandanaṃ disvā va Alambusā tassa pabujjhanabhāvaṃ ṇatvā pallaṃkaṃ antaradhāpetvā sayam pi antarahitā⁹ atṭhāsi, addasāsīti¹⁰ assamapadaṃ olokeno kena nu kho 'mhi silavināsaṃ¹¹ 10
pāpito ti cintetvā mahantena saddena paridevamāno addasa¹², harirukkhe¹³ ti aggīyātanasaṃkhātāṃ¹⁴ aggisālāṃ samantā parivāretvā tīṭhe haritapatte¹⁵ rukkhe, navapattavanāṃ ti taruṇehi navapattēhi saṃbhannaṃ vanāṃ, rudan ti paridevanto, na juhe na jape¹⁶ mante¹⁷ ti ayam assa paridevanagāthā, ahāpitan ti hāpitaṃ, akāro¹⁸ upasaggamattaṃ, pāricariyāyā 15
'ti ko nu kilesapāricariyāya ito pubbe mama cittaṃ palobhayīti paridevati, yo¹⁹ me tejāhasambhataṃ²⁰ ti kakāro²¹ nīpātamattaṃ yo mama samaṇatejēna sambhataṃ²² jhānaguṇaṃ nānāratanaṇṇaṃ²³ mahappave nāvāṃ viya gaṇhi vināsaṃ pāpesi ko nāṃ' eso ti paridevi²⁴.

Taṃ sutvā Alambusā cintesi: „sac' āhaṃ na kathessāmi 20
ayam me abhisapissati, hand' assa kathessāmīti“ sā dissamānena²⁵ kāyena ṭhatvā

36. Ahaṃ te pāricariyāya devarājena pesitā

avadhī²⁶ cittaṃ cittaṃ, pamādā tvaṃ na bujjasīti g. ā. 128.

So tassā kathaṃ sutvā pitarā dinnaovādaṃ²⁷ saritvā 25
„pitu vacanaṃ akatvā mahāvināsaṃ patto 'mhiṭi“ paridevanto catasso gāthā abhāsi:

37. Imāni kira maṃ tāto Kassapo anusāsate²⁸:

kamalāsaris' itthiyo²⁹, tāyo bujjhesi mānava, 129.

38. Ure gaṇḍāyo bujjhesi, tāyo bujjhesi mānava, 30

icc-ānusāsi maṃ tāto yathā maṃ anukampako. 130.

¹ Bā pā-, Cks pahīṇīti. ² Ck pahīṇīti, Cs pahīṇīti, Bā pahīṇīti. ³ Bā -kaṃ.

⁴ Bā uttare. ⁵ Cks omīti vassāni. ⁶ Bā eka. ⁷ Bā -nnā. ⁸ Bā -itvā addasāsīti. ⁹ Bā -itvā. ¹⁰ Bā adds so. ¹¹ Bā -nāsaṃ. ¹² Bā -sāsi. ¹³ Bā haritaru-. ¹⁴ Cks aggīyāyana-. ¹⁵ Bā -tta. ¹⁶ Bā jappe. ¹⁷ Cks -to. ¹⁸ Bā ā-. ¹⁹ Cks ye. ²⁰ Cks -bhasamahatan, Bā -hasambhutan. ²¹ Cs bhākāro.

²² Bā -bhūtaṃ. ²³ Bā -pari puṇṇaṃ mahantaṃ. ²⁴ Bā -vati. ²⁵ Ck disasa-, mānena, Ck disassamānena, Bā dīsamānena. ²⁶ so Cs for -dhiṃ? Ck Bā -dhi.

²⁷ Bā dinnaṃ-. ²⁸ Bā -ti. ²⁹ Cks kamma-, Bā kamalāsiripittiso.

39. Tassāhaṃ vacanaṃ nākaṃ pitu vaddhassa¹ sāsaṇaṃ,
araññe nimmanussamhi sv-ājja-jjhāyāmi² ekako. 131.

40. So 'haṃ tathā karissāmi, dhi-r-atthu jīviteṇa me,
puna vā tādiso hessaṃ, maraṇaṃ³ me bhavissatīti. 132.

5 Tattha imānīti imāni vacanāni, kamalāsarisitthiyo⁴ ti kamalā⁵
vuccati nāri phullatāya⁶, pupphasadisā itthiyo, tāyo bujjhesitī⁷ māṇava
tāyo jāneyyāsi, ñatvā dassanapathaṃ agantvā⁸ palāyeyyāsi⁹, yāni evarūpāni
vacanāni tadā maṃ tāto anusāsati imāni kira tānīti¹⁰, ure gaṇḍāyo ti
uramhi dvīhi dvīhi¹¹ gaṇḍehi samannāgatāyo, tāyo bujjhesitī¹² tāyo attano
10 vasagate¹³ vināsaṃ pāpentīti jāneyyāsi¹⁴, nākaṃ ti nākaṃ, jhāyāmīti
pajjhūyāmi¹⁵ paridevāmi, dhiratthu jīviteṇa me ti dhi-r-atthu garahitaṃ
mama jīvitaṃ¹⁶, jīviteṇa me ko attho, puna vā ti tathā karissāmi yathā puna
tādiso¹⁷ na bhavissāmi, na(hajjhānaṃ¹⁸ uppādetvā vitarāgo bhavissāmi,
maraṇaṃ¹⁹ me bhavissatīti.

15 So kāmarāgaṃ²⁰ pahāya²¹ jhānaṃ uppādesi. Ath' assa
samaṇatejaṃ disvā jhānassa ca uppāditabhāvaṃ ñatvā Alam-
busā bhītā khamāpesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā dve gāthā²² abhāsi:

41. Tassa tejaṃ ca viriyaṃ ca dhitiṃ ca ñatvā avatthitaṃ
20 sirasā aggahi pāde Isisiṅgaṃ Alambusā. 133.

42. Mā me kujjhi²³ mahāvīra, mā me kujjhi²³ mahāsi²⁴,
mahā attho mayā cippo tidasānaṃ yasassināṃ,
tayā pakampitaṃ āsi sabbaṃ devapuraṃ tadā ti. 134.

Atha naṃ so „khamāmi te bhadde, yathāsukhaṃ gacchā“

25 'ti vissajjento

43. Tāvatiṃsā ca ye devā tidasānaṃ ca Vāsavo
tvaṃ ca bhadde sukhi hohi,
gaccha kaññe yathāsukhaṃ ti g. ā. 135.

Sā taṃ vanditvā ten' eva suvaṇṇapallaṅkena deva-

30 puraṃ gatā.

¹ Bā vuḍḍh-. ² Bā svajjajjhā-. ³ Cks add vā. ⁴ Cks kamma-, Bā kamalāsiripittīyo.

⁵ Cks kammalā. ⁶ Ck phalla, Bā phullatātāsaṃ. ⁷ Bā bujjha-. ⁸ Bā ā-. ⁹ Bā
malāpeyyāsīti. ¹⁰ Bā tāni. ¹¹ Bā omits one dvīhi. ¹² Bā bujhasitī māṇava.

¹³ Bā vasam-. ¹⁴ Bā omits jā-. ¹⁵ Ck omits pa-, Bā has sajjhā-. ¹⁶ Cks
omit ji-. ¹⁷ Bā adds vā. ¹⁸ Bā naṭṭamajjhā-. ¹⁹ Bā adds vā. ²⁰ Cks -gaṃ.

²¹ Bā adds puna. ²² Bā -āyo. ²³ Bā -a. ²⁴ Bā -e.

Tam attham pakāsento S. tisso gāthā abhāsi:

44. Tassa pāde gahetvāna katvā ca naṃ padakkhiṇaṃ
aṇḍalim¹ paggahetvāna tamhā ṭhānā apakkami. 136.
45. Yo ca tassāsi² pallaṃko sovaṇṇasopavāhano³
sauttaracchadapaṇṇāso⁴ saḥassapaṭiyatthato⁵
taṃ eva pallaṃkam āruya agā devāna santike. 137.
46. Tam okkam iva āyantiṃ⁶ jalantaṃ vijjutāṃ yathā
patīto sumano vitto devindo⁷ adadā varan ti. 138.

Tattha okkamivā 'ti dīpaṃ⁸ viya, patīto ti ādīhi pi tuṭṭhākāro va
dassito⁹, adadā varan ti āgantvā vanditvā ṭhitāya tuṭṭho varan adāsi. 10

Sā tassa santikā¹⁰ varaṃ gaṇhantī osānagātham ā:

47. Varaṃ ce me ado Sakka sabbabhūtānam issara
na isipalobhiyaṃ¹¹ gacche, etaṃ¹² Sakka varaṃ vare ti. 139.

Tass' attho: Sakka devarāja sace me tvaṃ varaṃ ado puna isipalobhikāya
na gaccheyyaṃ mā maṃ etadatthāya pahīneyyāsi etaṃ varaṃ varemīti. 15

S. tassa bhikkhuno i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne so bhikkhu
sotāpattiphale paṭiṭṭhahi): „Tadā Alambusā purāṇadutiyyikā ahoṣi,
Isisiṅgo ukkaṇṭhitabhikkhu, pitā mahāsi aham evā“ 'ti. Alam-
busajātakam.

4. Saṅkhaṭṭajātaka.

20

Ariyāvakaṣo sīti. Idam S. J. v. uposathakammaṃ ā. k.
Tadā hi S. „uposathike upāsake sampahamsetvā porāṇakapaṇḍitā
mahatiṃ¹³ nāgasampattiṃ¹⁴ pahāya uposatham upavasimsu yevā“ 'ti
vatvā tehi yācito a. ā.:

A. Rājagahe Magadharājā r. kāresi. Tadā B. tassa rañño
aggamahesiyā kucchinihi nibbatti, Duiyyo dhanō ti 'ssa nāmaṃ
karimsu. So vayappatto Takkaṣilāya¹⁵ sippaṃ¹⁶ uggaṇhitvā
āgantvā pitaraṃ addasa. Atha naṃ pitā rajje abhisiṅcitvā isi-

25

¹ Bā -ī. ² Bā tassābhi. ³ C^s -ṇṇāso-, Bā -ṇṇoso-. ⁴ Bā saṃ-. ⁵ Bā -ko. ⁶
C^s Bā -ti. ⁷ C^k cino, C^s citto. ⁸ Bā dipakam. ⁹ C^s va ssito. ¹⁰ Bā -ke.
¹¹ Bā -itaṃ. ¹² C^s evaṃ. ¹³ 4. Cfr. B. & Cariyāp. by R. Morris p. 91. ¹⁴
C^s -ti, Bā -ti. ¹⁵ C^k -ī, Bā -ī. ¹⁶ Bā -yam. ¹⁷ Bā sabbasippāni.

pabbajjaṃ pabbajitvā uyyāne vasi, B. divasassa¹ tikkhattuṃ
 pitu santikaṃ agamāsi², mahālābhasakkāro udapādi. So tena³
 palibodhena kaṣiṇaparikkammamattam pi kātuṃ asakkonto cin-
 tesi „mahā me lābhasakkāro, na sakkā mayā idha vasantena
 5 imaṃ jaṭaṃ bhindituṃ, puttassa anārocetvā va aññattha ga-
 missāmīti“ so kañci⁴ ajānāpetvā uyyānā nikkhamma Magadha-
 ratṭham atikkamitvā Mahimsakarattṭhe⁵ Saṃkhapāladahato
 nāma nikkhantāya Kaṇṇapennāya⁶ nadiyā (nivattane Candaka-
 pabbataṃ nissāya⁷ paṇṇasālaṃ katvā tattha⁸ vasanto kaṣiṇa-
 10 parikkammaṃ katvā jhānābhiññaṃ⁹ nibbattetvā uñchācariyāya
 yāpesi. Tam enaṃ Saṃkhapālo nāma nāgarājā mahantena
 parivārena Kaṇṇapennanadito¹⁰ nikkhamitvā antaranataraṃ upa-
 saṃkamati, so tassa dhammaṃ deseti¹¹. Ath' assa putto
 pitaraṃ datṭhukāmo gataṭṭhānaṃ ajānanto anuvijjāpetvā¹²
 15 „asukatṭhāne nāma vasatīti“ ñatvā tassa dassanatthāya
 mahantena parivārena tattha gantvā ekamante¹³ khandhāvāraṃ
 nivesetvā¹⁴ katipayehi amaccehi saddhiṃ assamapadābhimukho
 pāyāsi. Tasmiṃ khaṇe Saṃkhapālo mahantena parivārena dh.
 supanto nisīdi, so taṃ rājānaṃ āgacchantāṃ disvā isiṃ van-
 20 ditvā utṭhāya¹⁵ pakkāmi. Rājā pitaraṃ vanditvā paṭisanthāraṃ
 katvā nisīditvā pucchi: „bhante katararājā nāma' esa tumhākaṃ
 santikaṃ āgato“ ti. „Tāta Saṃkhapālanāgarājā nāma' eso“
 ti. So tassa sampattiṃ nissāya nāgabhavane lobhaṃ
 katvā katipāham vasitvā pitu bhikkhāhāraṃ nibaddhaṃ dā-
 25 petvā¹⁶ attano nagaram eva gantvā catūsu dvāresu dānasālaṃ¹⁷
 kāretvā¹⁸ sakala-Jambudīpaṃ khobhento²⁰ dānaṃ datvā sīlaṃ
 rakkhitvā uposathakammaṃ²⁰ katvā nāgabhavanaṃ patthetvā
 āyupariyosāne nāgabhavane nibbattitvā Saṃkhapālanāgarājā

¹ Bā divase divase. ² Bā ā-. ³ Bā teneva. ⁴ Bā kiñci. ⁵ Cks mahiseka-. ⁶ Bā kaṇṇavannāya. ⁷ Cks Bā upanī-. ⁸ Cks omitt tattha. ⁹ Bā -ññā. ¹⁰ Bā kaṇṇavanna-. ¹¹ Bā -si. ¹² Cks -vijjhā-, Bā anuvicārapetvā. ¹³ Bā -taṃ. ¹⁴ Bā nivā-. ¹⁵ Bā utthāyāsanā. ¹⁶ Ck nibaddhāpetvā, C² nioddhāpetvā, Bā nibandhaṃ dā-. ¹⁷ Bā -lāyo. ¹⁸ Bā kārapetvā. ¹⁹ Bā saṃkhobbhanto. ²⁰ Bā -thavāsaka-.

ahosi. So gacchante¹ kāle tāya sampattiyaṃ vipattisārī hutvā
tato paṭṭhāya manussayoniṃ paṭthento uposathavāsam vasi,
ath' assa nāgabhavane vasantassa uposathavāso na sampajjati,
sīlavināsaṃ pāpuṇāti, so tato paṭṭhāya nāgabhavanā nikkha-
mitvā Kaṇṇapennāya² avidūre mahāmaggassa ca ekapadika- 5
maggassa ca antare ekaṃ vammikaṃ parikkhipitvā uposathaṃ
adhiṭṭhāya samādinnaṃsīlo „mama cammena atthikā³ camma-
maṃsādīhi⁴ atthikā maṃsādīni⁵ harantū“ 'ti attānaṃ dāna-
mukhe vissajjetvā vammikamatthake nipanno samaṇadhammaṃ
karonto cātuddase⁶ pannarase vasitvā paṭipade⁷ nāgabhāvanaṃ 10
gacchati. Tasmīṃ ekadivasaṃ evaṃ sīlaṃ samādiyitvā ni-
panne⁸ paccantaḡāmaṃvāsino soḷasa janā „maṃsaṃ āharissāma“
'ti āvudhahatthā araṇṇe carantā⁹ kiñci alabbhitvā nivattā¹⁰ taṃ
vammikamatthake nipannaṃ disvā „mayāṃ ajja godhapotakaṃ
pi na labhimha, imaṃ nāḡārājānaṃ vadhitvā khādissāma“ 'ti 15
cintetvā „mahā kho paṇ' esa, gayhamāno palāyeyyāpi¹¹, yathā
nipannaṃ eva taṃ¹² bhogesu sūlehi vijjhितvā dubbalaṃ katvā
gaṇhissāma“ 'ti sūlāni ādāya upasaṃkamimsu. B-assāpi
sarīraṃ mahantaṃ ekadoḡikaṇāvappamaṇaṃ vattetvā¹³ ṭhapita-
sumanapupphadāmaṃ viya jīṇṇukaphalasannibhehi akkhīhi 20
jayasumanapupphasadisena sīsena samannāgataṃ¹⁴ ativiya so-
bhati, so tesāṃ soḷasannaṃ janānaṃ padasaddena bhoganta-
rato sīsāṃ nīharitvā rattakkhīni ummiletvā te sūlahatthe
āgacchante disvā cintesi: „ajja mayhaṃ manoratho matthakaṃ
pāpuṇissati, ahaṃ attānaṃ dānamukhe niyyādetvā viriyaṃ 25
adhiṭṭhahitvā nipanno, ime me sarīraṃ satthihi koṭṭetvā¹⁵
chiddavichiddaṃ karonte kodhavasena akkhīni ummiletvā na
olokessāmīti¹⁶“ attano sīlabhedabhayena dāhaṃ adhiṭṭhānaṃ¹⁷

¹ C^s B^d repeat ga-. ² C^k -pinnāya, B^d -vaṇṇāya. ³ B^d omits cammena atthikā.

⁴ C^{ks} cammaṃ-. ⁵ B^d cammamāṃsā-. ⁶ C^{ks} -sī. ⁷ C^s -pāde, B^d paṭipade.

⁸ C^{ks} -o. ⁹ B^d vicaranta. ¹⁰ B^{ds} nikkhamantā. ¹¹ B^d -ti, B^s palāyeyyāte. ¹²

C^k evaṃ naṃ. ¹³ C^s vatte-. ¹⁴ B^{ds} -to. ¹⁵ C^s B^d koṭe-. ¹⁶ B^d -eyyāmiti.

¹⁷ B^d omits adhi-.

adhiṭṭhāya sīsaṃ bhogantare yeva pavesetvā nipajji. Atha
 naṃ te upagaṇtvā naṅgutṭhe gaḥetvā kaḍḍhantā bhūmiyaṃ
 pātetvā tikhiṇasūlehi¹ atṭhasu ṭhānesu vijjhitvā sakaṇṭakā²
 kālavettayaṭṭhiyo pahāramukhehi pavesetvā atṭhasu ṭhānesu
 5 kāceḥ³ ādāya⁴ maggaṃ paṭipajjiṃsu. M.⁴ sūlehi vijjhanato
 paṭṭhāya ekaṭṭhāne pi kodhavasena akkhīni ummiletvā te na
 olokesi, tassa atṭhahi kāceḥ⁵ ādāya⁵ niyyamānassa sīsaṃ olaṃ-
 bitvā bhūmiyaṃ pahari. Atha naṃ „sīsaṃ assa olaṃbatīti“
 mahāmagge nipajjāpetvā taruṇasūlena nāsāpuṭe⁶ vijjhitvā
 10 rajjukaṃ pavesetvā sīsaṃ ukkhipitvā ca koṭiyaṃ⁷ laggetvā
 puna⁸ ukkhipitvā maggaṃ paṭipajjiṃsu. Tasmiṃ khaṇe Vide-
 haraṭṭhe Mithilanagaravāsī Ālāro nāma kuṭumbiko pañca sa-
 kaṭasatāni ādāya sukhayānake nisīditvā gacchanto te bhoja-
 putte B-aṃ tathā gaṇhitvā gacchante disvā tesāṃ soḷasannam
 15 pi soḷasahi vāhagonehi saddhiṃ pasataṃ pasataṃ suvaṇṇa-
 māsake sabbesaṃ nivāsanapārūpaṇāni bhariyānaṃ pi tesāṃ
 vatthābharaṇāni datvā vissajjāpesi. So nāgabhavanaṃ gantvā
 tattha papañcaṃ akatvā mahantena parivārena nikkhamitvā
 Ālāraṃ upasaṃkamitvā nāgabhavanassa vaṇṇaṃ kathetvā taṃ
 20 ādāya nāgabhavanaṃ gantvā tīhi⁹ nāgakaññāsatehi saddhiṃ
 mahantam assa yasaṃ datvā dibbehi kāmehi santappesi.
 Ālāro nāgabhavane ekaṃ¹⁰ vassaṃ vasitvā dibbe¹¹ kāme
 paribhuñjitvā „icchāmi“ ahaṃ samma pabbajitun“ ti nāgarā-
 jassa kathetvā pabbajitaparikkhāre gaḥetvā nāgabhavanato
 25 Himavantapadesaṃ gantvā pabbajitvā tattha ciraṃ vasitvā
 aparabhāge cārikaṃ caranto Bārāṇasīṃ patvā¹² rājuyyāne va-
 sitvā punadivase bhikkhāya nagaraṃ pavisitvā rājadvāraṃ aga-
 māsi¹³. Atha naṃ Bārāṇasirājā disvā iriyāpathe pasīditvā
 pakkosāpetvā paññattāsane nisīdāpetvā nānaggarasabhojanaṃ

¹ Bā tikhi. ² Bā -ka. ³ Cā kacehā ādāya, Bā kajeṇādaya. ⁴ Cks -e. ⁵ Bā kajeḥi ā-. ⁶ Bā nāsāpuṭaṃ. ⁷ Bā kajaḥ. ⁸ Bā adds pi. ⁹ Cks tīhi.
¹⁰ Bā -a. ¹¹ Bā dīpa. ¹² Bā gantvā. ¹³ Bā -ā.

bhojetvā aññatarasmiṃ nīce āsane nisinno vanditvā tena sad-
dhiṃ sallapanto paṭhamam̐ g. ā.:

1. Ariyāvākāso si pasannanetto
maññe bhavam̐ pabbajito kulamhā,
kathan nu vittāni¹ pahāya bhoge
pabbaji² nikkhamma gharā sapañña³ 'ti. 140. 5

Tattha ariyāvākāso sīti niddosasundarasarīravākāso abhirūpo sīti attho⁴
pasannanetto ti pañcahi pasādehi yuttanetto, kulamhā ti khattiyabrāh-
maṇakulā vā seṭṭhikulā vā pabbajito sīti maññāmi. kathan nū 'ti kena nu
kāraṇena kiṃ ārammaṇam̐ katvā dhanam̐ ca upabhoge ca pahāya gharā nikkha- 10
mitvā pabbajito si sapañña⁴ paṇḍitapurisā⁵ 'ti pucchati.

Tatoparam̐ tāpasassa ca rañño ca vacanapaṭivacanavasena
gāthānam̐ sambandho veditaḥ:

2. Sayam̐ vimānam̐ naradeva disvā
mahānubhāvassa mahoragassa 15
disvāna puññānam̐ mahāvīpākam̐
saddhāyāham̐ pabbajito 'mhi rāja. 141.
3. Na kāmakāmā na bhayā na dosā
vācam̐ musā pabbajitā bhaṇanti,
akkhāhi me pucchito etam̐ attham̐, 20
sutvāna me jāyihiti-ppasādo⁶. 142.
4. Vaṇijja⁷ raṭṭhādhipa gacchanāno
pathe addasāsim̐ hi milācaputte⁸
pavaṭṭakāyam̐⁹ uragam̐ mahantaṃ
ādāya gacchante pamodamāne¹⁰. 143. 25
5. So 'ham̐ samāgāmma janinda tehi
samhatṭhalomo¹¹ avacasmi¹² bhūto:
kuhiṃ ayaṃ nīyati bhīmakāyo,
nāgena kiṃ kāhatha bhojaputtā. 144.

¹ Bā ci-. ² Cks pabbajja. ³ Bā -o. ⁴ Bā -o ti. ⁵ Ck mehi jāyihiti-, Bā me
jāyiti. ⁶ Bā vāṇijjam̐. ⁷ Cs bhūlāca- corr. to calāca, Bā bhojana pu-. ⁸ Bā
pavaḍha-. ⁹ Bā -o. ¹⁰ Bās pah-. ¹¹ Bā avacasi, Cks avacasmiṃ.

6. Nāgo ayaṃ nīyati bhojanattham
pavaṭṭakāyo¹ urago mahanto,
sāduṃ ca thūlaṃ ca muduṃ ca maṃsaṃ
na tvaṃ ras' amñāsi Videhaputta. 145.
- 5 7. Ito mayaṃ gantvā sakaṃ niketanaṃ²
ādāya satthāni vikopayitvā
maṃsaṃ bhokkhāma pamodamānā,
mayaṃ hi vo sattavo pannagānaṃ. 146.
8. Sace ayaṃ nīyati bhojanattham
10 pavaṭṭakāyo¹ urago mahanto
dadāmi vo balivaddāni soḷasa,
nāgaṃ imaṃ muñcatha bandhanasmā. 147.
9. Addhā hi no bhakkho ayaṃ manāpo
bahū³ ca no uragā⁴ bhuttapubbā⁴,
15 karoma te taṃ vacanaṃ Alāra,
mittaṃ ca no hohi Videhaputta. 148.
10. Tad assu⁵ te bandhanā mocayimsu
yaṃ natthuto paṭimokkh' assa pāse,
mutto ca so bandhanā nāgarājā
20 pakkāmi pācīnamukho muhuttaṃ. 149.
11. Gantvāna pācīnamukho muhuttaṃ
pupnehi nettehi palokayī maṃ,
tad ass' ahaṃ piṭṭhito anvagañchīm
dasaṅgulim añjalim paggaḥetvā. 150.
- 25 12. Gacch' eva⁶ kho tvaṃ taramānarūpo,
mā taṃ amittā punar aggahesuṃ,
dukkho hi luddhehi punā samāgamo,
adassanaṃ bhojaputtāna⁷ gaccha. 151.
- 30 13. Agamāsi so rahadaṃ vipasannaṃ
nīlobhāsaṃ ramaṇiyaṃ sutitthaṃ

¹ *Bd* pavaḍha-. ² *Bd* niketaṃ. ³ *Cks* -uñ. ⁴ *Bd* -o. ⁵ so all three MSS. ⁶ *Cks* gacchecha. ⁷ *Cs* *Bd* -naṃ, *Ck* -naṃna.

- samotataṃ¹ jambuhi vetasāhi²,
 pāvekkhi nittiṇṇabhayo³ patīto. 152.
14. So taṃ pavissa⁴ nacirassa nāgo
 dibbena⁵ me pātur ahū janinda,
 upaṭṭhahī maṃ pitaraṃ va putto 5
 hadayaṅgamaṃ kaṇṇasukhaṃ bhaṇanto. 153.
15. Tvaṃ me si mātā ca pitā ca Alāra⁶
 abbhantaro pāṇadado sahāyo,
 sakaṃ ca iddhiṃ paṭilābhito smi,
 Alāra passa me nivesanāni 10
 pahūtabhakkhaṃ bahuannapānaṃ
 Masakkasāraṃ⁷ viya Vāsavassā⁸ ti. 154.

Tattha vimānaṃ ti Saṅkhapālanāgaraṇṇo anekasatanūṭakasampatisam-
 pannaṃ kaṇṇanamaṇivimānaṃ, puṇṇānaṃ ti tena kaṭānaṃ puṇṇānaṃ ma-
 hantaṃ vipākaṃ disvā kammaṃ ca phalaṃ ca paralokaṃ ca saddahitvā pavattāya 15
 saddhāya ahaṃ pabbajito, na kāmakāmā ti na vatthukāmena na pi bhaya-
 dosehi⁹ musā bhaṇanti, jāyihitī¹⁰ bhante tumhākaṃ vacanaṃ sutvā mayham
 pi pasādo somanassaṃ jāyissati, vaṇijjan ti vaṇijjakammaṃ karissāmi ti gac-
 chanto, pathe addasāsini ti pañcannaṃ sakaṭasatānaṃ purato sukhayānake
 nisīditvā gacchanto mahāmagge janapadamanusse addasaṃ, pavaṭṭakāyaṃ¹¹ 20
 ti vadḍhitakāyaṃ, āḍāyā¹² ti aṭṭhahī kācehi¹³ gahetvā, avacasmiṃ¹⁴ ti abhāsini,
 bhīmakāyo ti bhayajanakakāyo, bhojaputtā ti luddake piyasamudācārenāla-
 pati, Vedehaputtā¹⁵ ti Videharaṭṭhavasitāya¹⁶ Alāraṃ¹⁷ ālapimsu, vikopa-
 yitvā ti chinditvā, mayam hi vo sattavo ti mayam pannagānaṃ verino
 nāma, bhojanatthā¹⁸ ti khādanatthāya, mittāṇa no hohi ti tvaṃ amhākaṃ 25
 mitto hohi, katagunaṃ jāna, tadassu te ti mahārāja tehi bhojaputtehi evaṃ
 vutte ahaṃ tesam solasavāhagone¹⁹ nivāsanapārūpanāni pasatam pasatam su-
 vaṇṇamāsake bhariyānaṃ ca tesam²⁰ vatthālamkāraṃ ḍaḍasiṃ, aha Saṅkhapāla-
 nāgarājānaṃ bhūmiyaṃ nippajjāpetvā attano kakkhaḷatāya kaṇṭakacitā kālavetta-
 latā²¹ koṭiyaṃ gahetvā ākaḍḍhituṃ ārabbiṃsu, athāhaṃ nāgarājānaṃ kilamantaṃ 30
 disvā akilamanto va asinā tā latā chinditvā dārakānaṃ kaṇṇavedhato vaṭṭini-
 haraṇaniyāmena²² adukkhaḍḍanto saṇikaṃ nīharim,²³ tasmim kāle te bhojaputtā
 yaṃ bandhanaṃ assa natthuto pavesetvā pāse paṭimokkhaṃ tasmā bandhanaṃ

¹ Bā sammonataṃ. ² Cks ceta-, Bā vedisāhi. ³ Ck -yā, Cs -ye. ⁴ Cks -issam,
 Bā -issati. ⁵ Cks -ehi. ⁶ so all three MSS. for c' Alāra? ⁷ Bā pasakkāraṃ-
 sārāṃ. ⁸ Bā -a. ⁹ Bā bhayena pi dosena pi. ¹⁰ Bā jāyihitī, Cks jāyihitī.
 Cs jāyihitī. ¹¹ Bā pavaḍḍha-. ¹² Bā kācehi. ¹³ so all three MSS. = avacaṃ
 asmiṃ? ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Bā ve. ¹⁶ Bā ā-. ¹⁷ Bā adds bhojanatthāya.
¹⁸ Cks -goṇena. ¹⁹ Bā ne-. ²⁰ so Cks; Bā sakaṇḍakacitakālavettalatāya. ²¹
 Bā atthihāra.

tañ uragañ mocayimsu, tassa nāsato saha pāsena nañ rajjukañ nīharimsū 'ti
 dīpeti, iti te uragañ vissajjetvā thokañ gantvā ayañ urago dubbalo matakāle
 nañ¹ gahetvā va gacchissāmā² 'ti nīlīyimsu, puññehīti so pi muhuttañ pā-
 cīnamukho³ gantvā assuppuññehi nettehi mañ palokayi, tadassahañ⁴ ti tadā
 5 assa ahañ, gacchevā 'ti evañ tañ avacañ ti vadati, rahadañ ti Kaṇṇa-
 penṇadahañ⁵, samotatan⁶ ti ubhayatīresu jamburukkha vetasaru kkehi⁷ ota-
 tañ⁸ vitatañ⁹, nittipṇabbhaya patīto ti so kira tañ rahadañ¹⁰ pavisanto
 Alārassa¹¹ nipaccākārañ dassetvā yāva nañguṭṭhā otari, udaye pavittṭhapa-
 vitṭṭhānā¹² ev' assa nibbaṇaṇ¹³ ahoṣi, tasmā nittipṇabbhaya patīto haṭṭha-
 10 tutṭho pāvekkhi¹⁴, pavissā 'ti pavisitvā, dibbena me ti nāgabhave pa-
 mūdañ anāpajjītvā mayi Kaṇṇapennatīrañ¹⁵ anatikkamante¹⁶ yeva dibbena
 parivārena mama purato pātur ahoṣi, upaṭṭhaṭṭi upāgami, abbhantaro ti
 hadayamañsasadiṣo, passa me ti tvañ mama bahūpākāro sakkārañ te karis-
 sūmi passa me nivesanāni¹⁷ mama nūgabhave nañ passa, Masakkasārañ
 15 vīyā 'ti Masakkasāro vuccati osakkanaparisakkañbhāvena ghanasūratāya¹⁸ ca
 Sinerupabbatarājā, ayañ pana tattha māpitañ Tāvattīsabbhavañ sandhāy'
 evaṇ āha.

Mahārāja evañ vatvā so nāgarājā uttariñ attano bha-
 vanañ vaṇṇento gāthadvayam āha:

20. 16. Tañ bhūmibhāgehi upetarūpañ,
 asakkharā¹⁹ c' eva mudū subhā ca
 nīcātiṇā²⁰ apparajā²¹ ca²² bhūmi
 pāsādikā yattha jahanti sokañ 155.
 17. Anāvakulā²³ veḷuriyūpanilā,
 25 catuddisañ ambavanañ surammañ,
 pakkā ca pesī²⁴ ca phalā suphullā²⁵,
 niccotukā dhārayantī phalānīti. 156.

Tattha asakkharā ti²⁶ yā tattha bhūmi pāsāpasakkharahitā²⁷, mudu
 30 subhā kañcanarajata mañimayā sattaratanavālikākiñṇā, nīcātiṇā²⁸ ti indago-
 pakapiṭṭhisadisavaññehi nīcātiṇehi²⁹ samannāgatā, apparajā ti paṃsurahitā,
 yattha jahanti sokañ ti yattha pavittṭhamattā va nissokā honti, anāva-

¹ Bā phamsaṇ. ² Bā gami-. ³ Bā pācinābhi-. ⁴ Cks tassahañ, Bā tadassāhañ.
⁵ Bā -veṇṇudahañ. ⁶ Bā -natan. ⁷ Ck -rukkeve-, Cs -rukkece-, Bā jam-
 buka -rukkevedisā-. ⁸ Cks -ta, Bā onatañ. ⁹ Bā vinatañ. ¹⁰ Bā dhañ.
¹¹ Bā a-. ¹² Bā omits one pavittṭha. ¹³ Bā nippaṇṇaṇ. ¹⁴ Cks pa-. ¹⁵ Bā
 -vaṇṇa-. ¹⁶ Bā -kknte. ¹⁷ Bā -nanti. ¹⁸ Cks -tā. ¹⁹ Cks -ārā. ²⁰ Cks
 -nañ, Bā nicea-. ²¹ Cks -jañ. ²² Cks va. ²³ so all three MSS. for anuk-
 kulā? ²⁴ Cks kesī, Bā pesi. ²⁵ Cks du-. ²⁶ Bā adds paṃsurahitā. ²⁷ Bā
 omits sakkhara. ²⁸ Bā nicea-.

kulā ti na avakulā¹ akhanimā² ukkulabhāvarahitā³ va⁴ samasaṇṭhitā, veḷuri-
yūpanilā ti veḷuriyena upanilā, tasmīn nāgabhaveṇa veḷuriyamayā pasanna-
salilā nūlobhāsā anekavaṇṇakamaluppasāñchannā pokkharāṇi attho, catuddi-
saṇ ti tassā pokkharāṇiyā catūsu diśāsu, pakkā cā 'ti tasmīn ambavane am-
barukkhe⁵ pakkaphalā ca addhapakkaphalā⁶ ca taruṇaphalā ca phullitā yevā 5
'ti attho, niccotukā⁷ ti channam pi utūnaṃ anurūpehi pupphaphalehi
samannūgatā ti.

18. Tesāṃ vanānaṃ naradeva majjhe
nivesanaṃ bhassarasannikāsaṃ
rajaṭaggaḷaṃ sovaṇṇamayāṃ ulāraṃ 10
obhāsati vijjur iv' antalikkhe 157.
19. Maṇimayā⁸ sovaṇṇamayā⁹ ulārā¹⁰
anekacittā¹¹ satataṃ sunimmitā¹²
paripūra¹³ kaññāhi alaṃkatahi
suvāṇṇakāyūradharāhi rāja. 158. 15
20. So Saṅkhapālo taramānarūpo
pāsādam āruya¹⁴ anomavaṇṇo
sahassathambhaṃ atulānubhāvaṃ
yatth' assa bhariyā mahesī ahoṣi. 159.
21. Ekā ca nārī taramānarūpā 20
ādāya veḷuriyamayaṃ mahagghaṃ
subhaṃ maṇiṃ jātimaṇṭupapannaṃ
acoditā āsanam abbhīhāsi. 160.
22. Tato maṃ urago hatthe gaheṭvā¹⁵ 25
nisīdayi pamukhaṃ āsanasmaṃ¹⁶:
idaṃ¹⁷ āsanaṃ atra bhavaṃ nisīdatu,
bhavaṃ hi me¹⁸ aññataro garūṇaṃ. 161.
23. Aññā ca nārī taramānarūpā
ādāya vāriṃ upasaṃkamitvā¹⁹
pādāni pakkhālayi²⁰ me janinda 30
bhariyā ca²¹ bhattū patino piyassa. 162.

¹ Cks ā-. ² so Cs; C² akkhamā, Bā akhānuni. ³ Bā ukkulavikkula-. ⁴ Bā
vā. ⁵ Bā apparukkhā. ⁶ Bā adha-. ⁷ Cks -dukā. ⁸ so all three MSS. for
-am? ⁹ Bā -ā. ¹⁰ so all three MSS. ¹¹ Cks -tvāna. ¹² Bā -namhi. ¹³ Bā
imam. ¹⁴ Bā ve. ¹⁵ Cks -si. ¹⁶ Bā va.

24. Aparā ca nārī taramānarūpā
 paggayha sovaṇṇamayā¹ pātiyā
 anekasūpaṃ vividhaṃ viyañjanam
 upanāmayī bhatta manuññarūpaṃ. 163.
- 5 25. Turiyehi maṃ Bhārata² bhuttavantaṃ
 upatṭhahum bhattu mano veditvā
 tatuttariṃ maṃ nīpati mahantaṃ
 dibbehi kāmehi anappakehīti. 164.

Tattha nivesanan ti pāsādo, bhassarasannikāsan ti pabhassara-
 10 dāssanaṃ, rajataggaḷan ti rajatadvārakavāṭaṃ, maṇimayā ti evarūpā tattha
 kūṭāgarā ca gabbhā ca, paripūrā ti sampunṇaṃ³, so Saṃkhaṇḍapālo ti mahā-
 rāja ahaṃ evaṃ tasmīṃ nāgabhaṇaṃ vaṇṇente taṃ daṭṭhukāmo ahoṣiṃ, atha
 maṃ⁴ tattha netvā so Saṃkhaṇḍapālo hatthe gahe tvā taramāno veluriyathambhehi
 sahasasathambhaṃ pāsādaṃ āruya⁵ yasmīṃ ṭhāne assa mahesī ahoṣi taṃ ṭhānaṃ
 15 isīti⁶ dīpeti, ekā cā 'ti mayi pāsādaṃ abhirūḷhe ekā itthi aññehi pi⁷ maṇi
 jātimaṇḍaṃ upetaṃ sabbāṃ veluriyāsanaṃ tena nāgarājena avuttā va, abbhīhū-
 sīti⁸ abbhīhari, attharīti vuttaṃ hoti, pamukkhāṃ āsanasmīṃ ti pamukkhā-
 sanasmīṃ, uttamāsane nisīdāpesīti attho, garūṇaṃ ti mātāpitunnaṃ me tvam
 aññatāro ti vatvā nisīdāpeti, vividhaṃ viyañjanaṃ ti vividhavyañjanaṃ,
 20 bhattamanuññarūpan ti bhattaṃ manuññarūpaṃ, Bhārata⁹ 'ti rājānaṃ
 ālapati, bhuttavantaṃ ti bhuttāvaṃ¹⁰ katabhattakiccaṃ upatṭhahanti, anekasa-
 tehi turiyehi gandhabbaṃ kurumāṇā upatṭhahimisu, bhattumano veditvā ti
 attano patino cittaṃ jānitvā, tatuttariṃ ti tato gandhabbakaraṇato uttariṃ,
 maṃ nīpatīti so nāgarājā maṃ¹¹ upasaṃkami, mahantaṃ dibbehīti¹²
 25 mahantaṃ ti ulāhehi dibbehi kāmehi tehi ca pana na appehi na appakehi¹³.

Evam upasaṃkamitvā ca pana

26. Bhariyā maṃ' etā tisatā Alāra
 sabb' atthamajjhā padumuttarābhā,
 Alāra etā su te kāmakāro¹⁴
 30 dadāmi te tā paricārayassū¹⁵ 'ti gātham āha. 165.

Tattha sabb' atthamajjhā ti sabbā atthamajjhā¹⁶, pāṇiṇā gahitappa-
 māṇamajjhā ti attho, atṭhakathāyaṃ pana sumajjhā ti pāṭho, padumutta-

¹ Bā su-. ² Bās -tha. ³ Bā sappannā. ⁴ Cks omit maṃ. ⁵ Bā abhirūya.
⁶ so Cks; Bā netīti. ⁷ Bā omits pi. ⁸ Cks abbhīhāsīti, Bā mabbhiyāsīti.
⁹ Bās -thā. ¹⁰ Bā gantabbāṃ. ¹¹ Bā naṃ. ¹² Cks add mahantaṃ dibbehi. ¹³
 Bā anappakehi in the place of na appehi. ¹⁴ so Bā for -rā? Cks -karo. ¹⁵
 Bā -cāri-, Cks -vāra-. ¹⁶ Bā atta-

rābhā ti padumavaṇṇaṇṭtarābhā, padumavaṇṇacchaviyo¹ ti attho, paricāra-
yassū 'ti² pādapariṇāṭikā karohīti vatvā tīhi itthīsatēhi saddhīm mahāsam-
pattīm³ mayham adāsi.

So āha⁴:

27. Saṃvaccharam dibbaras' ānubhuttvā
tadass' aham⁵ uttarim paccabhāsim⁶:
nāgass' idam kinti⁷ kathaṇ ca laddham
kath' ajjhagamāsi vimānasetṭham. 166. 5
28. Adhicca⁸ laddham pariṇāmajam te
sayamkatham udāhu⁹ devehi dinnam,
pucchāmi te¹⁰ nāgarāja¹¹ tam attham,
kath' ajjhagamāsi¹² vimānasetṭhan ti. 167. 10

Tattha dibbarasānubhuttv. ti dibbakāmaguṇarase¹³ anubhavitvā, ta-
dassahan¹⁴ ti tadāssa¹⁵ aham, nāgassidan ti bhaddramukhassa Saṃkha- 15
pālanāgassa idam sampattijātam, kin ti kiṃ nāma kammam katvā laddham
katham etam vimānasetṭham tvaṃ¹⁶ ajjhagamāsi¹⁷, iti nam aham pucchim,
adhicca laddham ti ahetunā laddham, pariṇāmajante ti kenaci tava
atthāya pariṇāmitattā pariṇāmato jātam, sayamkathan ti kārake pakkositvā
ratanāni datvā kārītan ti. 20

Tatoparā dvinnam pi vacanapaṭivacanagāthā ca

29. Nādhicca laddham na pariṇāmajam me
na sayamkatham na pi devehi dinnam,
sakehi kammehi apāpakehi
puññehi me laddham idam vimānam. 168. 25
30. Kin te vatam¹⁸ kiṃ pana brahmacariyam
kissa suciṇṇassa ayaṃ vipāko,
akkhāhi me nāgarāje tam attham:
kathan nu te laddham idam vimānam. 169.
31. Rājā ahoṣim Magadhānam issarō
Duyyodhano nāma mahānubhāvo, 30

¹ Bā -iko. ² Bā add tā attano. ³ all three MSS. -i. ⁴ Cks aham. ⁵ Bā tadā-
sutelan. ⁶ Cks paccabhāsim, Bā pajhabhāsi. ⁷ Cks kiñci. ⁸ Bā avicca. ⁹ so
all three MSS. for ādu? ¹⁰ Bā tam. ¹¹ Bā -je. ¹² Cks tadajjha-. ¹³ Bā
dibbe-guṇe-. ¹⁴ Bā tadāsuhan, Bā tadassuhan. ¹⁵ Bā tadāsu, Bā tadāssu. ¹⁶
Cks tam. ¹⁷ Bā pajha-. ¹⁸ Bā vattam.

- so¹ ittaraṃ jīvitāṃ saṃviditvā
asassataṃ vipariṇāmadhammaṃ 170.
32. Annañ ca pānañ ca pasannacitto
sakkacca dānaṃ vipulaṃ adāsi¹,
5 opānabbhūtaṃ me gharaṃ tadāsi,
santappitā samaṇabrāhmaṇā² ca³. 171.
33. Tam me vataṃ⁴ taṃ pana brahmacariyaṃ
tassa sucinṇassa ayaṃ vipāko,
ten' eva me laddham idaṃ vimānaṃ
10 pahūtabhakkhaṃ⁵ bahuannapānaṃ 172.
34. Naccehi gītehi upetarūpaṃ
ciratṭhitikaṃ⁶, na ca⁷ sassat' āyaṃ,
appānubhāvā taṃ mahānubhāvāṃ
tejassināṃ hanti atejavanto,
15 kim eva dāṭhāvudha⁸ kiṃ paṭicca
hatthatham āgañchi⁹ vanibbakānaṃ. 173.
35. Bhayaṃ nu te anvagataṃ mahantaṃ
tejo nu te nānvagaṃ dantamūlam,
kim eva¹⁰ dāṭhāvudha¹¹ kiṃ paṭicca
20 kilesaṃ āpajji vanibbakānaṃ. 174.
36. Na me bhayaṃ anvagataṃ¹² mahantaṃ
tejo na sakkā mama tehi hantaṃ,
satañ ca dhammāni sukittitāni
samuddavelā va duraccayāni. 175.
- 25 37. Cātuddasiṃ pannarasiṃ c' Alāra¹³
uposathaṃ niccaṃ upāvasāmi,
athāgamuṃ soḷasa bhojaputtā
rajjum gaheṭvāna daḷhañ ca pāsaṃ. 176.

¹ so all three MSS. ² so all three MSS. for -ṇā brū-? ³ Bds add mālāñca
gandhañca vilepanaṇca pacipayaṃ yānamupassayaṇca acchādanaṃ sayanamathanna-
pānaṃ sakkacca dānaṃ adamma tattha ⁴ Bā vattaṃ. ⁵ Bā bahūta. ⁶ so
Bds; Cs -tiṅkā, Ck -tikā. ⁷ Cks va. ⁸ Cks kimeva-, Bā kimeva dhāvudha.
⁹ Bā āgacchi. ¹⁰ Cs kameva, Bā kiṃ meva. ¹¹ Bā dhāvudha. ¹² Cks anvaga-
maṃ. ¹³ Ck ca ulāra, Cs calāra, Bā cālāra.

38. Bhetvāna nāsaṁ atikassa¹ rajjūṁ
 nayiṁsu maṁ sampatiggayha² luddā,
 etādisaṁ³ dukkham ahan titikkhiṁ
 uposathaṁ appaṭikopayanto. 177.
39. Ekāyane taṁ pathe addasāsiṁ⁴ 5
 balena vaṇṇena upetarūpaṁ,
 siriyā ca⁵ paññāya ca bhāvito si,
 kimatthiyaṁ nāga tapo karosi. 178.
40. Na puttahetu na dhanassa hetu (= IV ^{4 6 6} 11)
 na āyuno cāpi Alāra hetu, 10
 manussayoniṁ abhipatthayāno
 tasmā parakkamma tato karomi. 179.
41. Tvaṁ lohitakkho vihatantaramso
 alaṁkato kappitakesamassu
 surosito⁶ lohitacandanena 15
 gandhabbarājā va disā pabhāsasi⁷. 180.
42. Deviddhipatto si mahānubhāvo
 sabbehi kāmehi samaṅgibhūto,
 pucchāmi taṁ nāgarāje taṁ atthaṁ:
 seyyo ito kena manussaloko. 181. 20
43. Alāra nāññatra⁸ manussalokā
 suddhī ca⁹ saṁvijjati saññamo vā,
 ahaṁ ca laddhāna manussayoniṁ
 kāhāmi jātīmarapaṇassa antaṁ. 182.
44. Saṁvaccharo me vusito¹⁰ tav' antike, 25
 annena pānena upaṭṭhito 'smi,
 āmantayitvāna palemi¹¹ nāga, ,
 cirappavuttho 'smi ahaṁ janinda. 183.
45. Puttā ca dārā c' anujīvino¹² ca 30
 niccānusiṭṭhā upaṭiṭṭhate taṁ,

¹ Bā anti-. ² Bā samparipaggayha. ³ Cks -iṁ. ⁴ Bā addasaṁsu. ⁵ Cks -yāya, Bā siriyā, omitting ca. ⁶ Ck sure-, Bā surohi-. ⁷ Ck -sasim, Cs pabhassi, Bā -āsi. ⁸ Cks na añ-. ⁹ Ck -iñca, Cs -iñca, Bā suddhivā. ¹⁰ Bā -ro va me vasato. ¹¹ Cks pha-, Bā pale-. ¹² Cks ca anu-, Bā ca manu-.

kaccin¹ nu te nābbisaṃsittha² koci,
piyaṃ hi me dassanaṃ tuyh' Alāra. 184.

46. Yathā ca mātā ca pitā c' agāre³
putto piyo paṭivihito va seyyo
tato pi mayhaṃ idha-m-eva seyyo
cittaṃ hi te nāga mayī pasannaṃ. 185.

47. Mañi mama⁴ vijjati lohitaṃko⁵
dhanāhāro⁶ maṇiratanāṃ ulāraṃ,
ādāya taṃ gaccha sakaṃ niketaṃ

10 laddhā dhanāṃ taṃ maṇim ussajassū⁷ 'ti. 186.

Tattha kinte vatan ti kiṃ tava vatasamādanāṃ, brahmacariyaṃ ti
seṭṭhacariyaṃ, opānabhūtan ti catumahāpathe khatapokkharāṇi⁸ viya dham-
mikasamaṇabrahmaṇāṇaṃ yathāsukhaṃ paribhuñjitabbavibhavaṃ, na ca sassa-
tāyaṃ ti ciraṭṭhitikaṃ samānaṃ pi kataṃ⁹ mayhaṃ sassataṃ na hotīti me
15 kathesi, appānubhāvā ti bhojaputte sandhāyāha, hantīti aṭṭhasu ṭhānesu
sūlehi vijjhantā kiṃkāraṇā hanimsu, kiṃ paṭiccā¹⁰ 'ti kiṃ sandhāya tvaṃ tadā
tesaṃ hatthathāṃ¹¹ āgañchi¹² vasaṃ upagato, vanibbakānaṃ ti bhojaputtā
idhā vanibbakā ti vuttā, tejo nu te nānvagaṃ dantamūlaṃ ti kiṃ nu tava
te¹³ bhojaputte disvā tadā bhayaṃ mahantaṃ anvagataṃ¹⁴ udāhu visaṃ danta-
20 mūlaṃ na anvagataṃ¹⁵, kilesaṃ ti dukkhaṃ, vanibbakānaṃ ti bhoja-
puttānaṃ santike, bhojaputte nissāyā¹⁶ 'ti attho, tejo na sakkā mama tehi
hantun ti mama visatejo aññassa tejena abhiantum pi na sakkā, satan ti
Buddhādīnaṃ dhammānīti silasamādhīpaññākhantianuddayaṃ mettābhāvanāsaṃ-
khātadhammā¹⁷, sukittitānīti suvaṇṇitāni sukathitāni, kiṃ ti katvā ti samudda-
25 velā va¹⁸, tāni hi¹⁹ tehi samuddavelā viya²⁰ sappurisehi jivikattham²¹ pi duracca-
yānīti vaṇṇitāni, tasmā ahaṃ sīlabhedabhayaena khantimettāsamannāgato hutvā
mama kopassa²² sīlavelāṃ²³ atikkamituṃ nādāsin ti āha, imisā pana Saṃkha-
pālādhammadhesanāya dasa pūramiyo labbhanti, tadā hi M-ena sarīrassa paric-
cattabhāvo dānapāramī nāma hoti, tathārūpeṇa pi visatejena sīlassa abhinnaṭṭā
30 sīlapāramī, nāgabhanavato nikkhamitvā samaṇadhammakaraṇaṃ²⁴ nekkhamma-
pāramī²⁵, idaṃ c' idaṃ ca kātuṃ vaṭṭatīti saṃvidahanaṃ paññāpāramī, adhivā-
sanaviriyaṃ viriyāpāramī,²⁶ adhivāsanakhanti khantipāramī, saccasamādanāṃ
saccapāramī, mama sīlaṃ na bhindissāmīti adhiṭṭhānaṃ²⁷ adhiṭṭhānapāramī,

¹ Bā kiñci. ² Cks -sidha, Bā -saṃbhittha. ³ Bā ca agāre. ⁴ Bā mayhaṃ, Cks mama. ⁵ Bā -taṅgo. ⁶ so all three MSS. for -haro? ⁷ Cks maṇimusa-, Bā maṇimāssa-. ⁸ Cks Bā khaṭṭa-. ⁹ Bā cetāṃ. ¹⁰ Bā -ttam? ¹¹ Bā -accehi. ¹² Bā tejo. ¹³ Bā anva-. ¹⁴ Bā -tāni dhammāni. ¹⁵ so Bā; Cks kintikatvā samuddavelāṃ, Cks - - velava. ¹⁶ Bā duraccayā ti in the place of tāni hi. ¹⁷ Cks samuddena velāya-. ¹⁸ so Bā; Cks jivitaṃ. ¹⁹ Bā kopathassa, Bā gopayasa? ²⁰ Bā -lantaṃ. ²¹ Cks -dhammaṃ. ²² Bā nikkhama-. ²³ Bā omits adhi.

anuddayabhāvo mettāpāramī, vedanāya majjhatabbhāvo upekkhāpāramī, atha-
gamun ti ath' ekadivasam vammikamatthake nipannam disvā solasa bhojaputtā
khararajjuṇ ca dāḥapāsāṇ ca sūlāni ca gahetvā mama santikaṃ āgatā, bheta-
vānā¹ ti mama sariraṃ aṭṭhasu thānesu bhinditvā kaṇṭakalatā pavesetvā, nā-
sam atikassa¹ rajjun [ti thokaṃ gantvā sīsam² olambantaṃ disvā mahā-
magge nipajjāpetvā puna nāsam pi me bhinditvā rajjun³ atikassa¹ kācakoti-
yāni⁴ laggetvā samantato pariggahetvā maṃ nayiṃsu, addasaṃ sū⁵ ti samma
Saṃkhapāla te bhojaputtā ekāyane ekagamane⁶ jaṇḍhapadikamagge taṃ balena⁶
vaṇṇena⁶ upetarūpaṃ passiṃsu, tvaṃ pana issariyasobhaggasiriya⁶ ca paṇṇāya ca
bhāvito vaḍḍhito, so tvaṃ evarūpo samāno⁷ kimatthaṃ tapaṃ karosi⁸, kiṃ icchanto
uposathāvāsam vasasi⁹, sīlaṃ rakkhasīti¹⁰ pi pāṭho, ahaṃ ekāyane mahāmagge
taṃ addasaṃ ti attho, abhiṇatthayāno ti patthento, tasmā ti yasmā
manussayoniṃ patthemī tasmā viriyena parakkamitvā tapokammaṃ karomīti,
surosito ti suanulitto¹¹, ito ti imamhā nāgabbhavanā mama manussaloko
kena uttaritaro ti¹², suddhīti maggaphalanibbānasamkhātā¹³ visuddhi, saṃ-
yamo ti sīlaṃ, idaṃ so manussaloke va¹⁴ Buddhapaccekaḥ Buddhānaṃ uppattiṃ
sandhāyāha, kāhāmīti attano appaṭṭisandhikabhāvaṃ¹⁵ karonto jātamarapaṇsa
antaṃ¹⁶ karissāmīti¹⁷, evaṃ mahārāja so Saṃkhapālo manussalokaṃ vaṇṇe-
sīti¹⁸, saṃvaḷecharo me ti evaṃ mahārāja tasmiṃ manussalokaṃ vaṇṇente
ahaṃ pabbajjāya sinehaṃ katvā etad avocaṃ, tattha upaṭṭhito 'smīti¹⁹
annapānehi²⁰ c' eva²¹ dibbehi ca kāmāgūnehi pariciccho mānito²¹, paḷemīti²²
paremi gacchāmi, cirappavuttho 'smīti²³ ahaṃ manussalokato cirappavuttho,
nābhisaṃsittā²⁴ ti kaccī²⁵ nu²⁶ mama puttādisu koci taṃ nu akkosi
paribhāsīti pucchati²⁷, nābhisaṃsittā²⁸ ti pāṭho, na kopesīti attho, paṭivī-
hito ti paṭijaggito, maṇi maman ti sace samma²⁹ Alāra³⁰ gacchasi yeva
evaṃ sante mama lohitaṃko³¹ dhanāharaṇo³² sabbakāmadado maṇi saṃvījati,
taṃ ulāraṃ maṇiratanam ādāya tava gehaṃ gaccha, tattha imassānubhāvena
yāvadicchakaṃ laddhā dhanam puna imaṃ maṇiṃ ossajassu³³ ossajanto³³ ca
aṇṇattha anussajitvā³⁴ attano udakacāṭiyam ossajeyyāsīti³⁵ vatvā mayhaṃ
maṇiratanam upanesīti vadati.

Evam vatvā Alāra³⁰ „athāhaṃ mahārāja taṃ³⁵ nāgarā-
jānaṃ³⁶ 'samma nāhaṃ dhanen' atthiko, pabbajitum pana

¹ Bā antikassa. ² Bā siramme. ³ Bā vaṭṭarajjuṇ. ⁴ Bā kāja-. ⁵ Bā omits
eka-. ⁶ Bā adds ca. ⁷ Bā adds si. ⁸ Bā adds ti. ⁹ Ck vassī, Bā vasi. ¹⁰
Bā -asi addasāsīti. ¹¹ Bā suṭhu-. ¹² Bā omits ti. ¹³ Ck -laṃ nibbānana-,
Ck -laṃ nibbānaṃ-. ¹⁴ Bā yeva. ¹⁵ Ck -ṭikasan-. ¹⁶ Bā jātiarāmarapaṇsan-
taṃ. ¹⁷ Ck -māti. ¹⁸ Bā -esi. ¹⁹ Ck -smīntī, Bā -smīnti. ²⁰ Bā -ṇena. ²¹
Ck mānato, Bā hanito. ²² Ck phale-. ²³ -smīnti. ²⁴ Ck nābhisaṃsittā, Ck
nābhisaṃsittā. ²⁵ Bā kaṭṭi. ²⁶ Bā adds kho. ²⁷ Bā pucchī. ²⁸ Ck abhiya-
jethā, Ck -tā, Bā nābhisaṃsittā. ²⁹ Ck mama. ³⁰ Bā ā-. ³¹ Bā -taṅgo. ³²
Bā -ko. ³³ Bā uss-. ³⁴ Bā manussajjetvā. ³⁵ Bā omits taṃ. ³⁶ Bā adds
etadavoca.

icchāmīti' pabbajitaparikkhāre yācitvā ten' eva saddhiṃ nāga-
bhavanā nikkhamitvā taṃ¹ nivattetvā Himavantaṃ pavisitvā
pabbajito" ti vatvā rañño dhammakathaṃ kathento gātha-
dvayam ā.:

- 5 48. Diṭṭhā mayā mānusikāpi kāmā
asassatā vipariṇāmadhammā,
ādīnavam kāmagaṇesu disvā
saddhāy' ahaṃ pabbajito 'mhi rāja. 187.
49. Dumapphalān' eva² patanti mānavā³
10 daharā ca vuddhā⁴ ca sarīrabhedā,
etam pi disvā⁵ pabbajito 'mhi rāja
apaṇṇakaṃ sāmāññaṃ eva seyyo. 188.

Tattha saddhāyā 'ti kammaṃ ca phalaṃ ca nibbānaṃ ca saddahitvā, du-
mapphalānevā 'ti yathā rukkhaphalāni pakkāni pi apakkāni pi patanti tathā
15 daharā ca vuddhā ca patanti, apaṇṇakaṃ ti aviruddhaṃ niyyānikaṃ, sāmāññaṃ
eva seyyo ti pabbajjā va uttamā ti pabbajjāya guṇaṃ disvā pab-
ajito 'mhi mahārājā 'ti.

Taṃ sutvā rājā anantaraṃ gātham āha:

50. Addhā have sevitabbā sapaññā
20 bahussutā ye bahuṭhānacintino,
nāgañ ca sutvāna tavañ c' Alāra
karomi⁶ puññāni anappakānīti. 189.

Tattha ye bahuṭhānacintino ti ye ca⁷ bahūni kārāṇāni⁸ jānanti,
nāgañ⁹ ti tathā appamādevihārīn¹⁰ nāgarājānaṃ ca tava ca¹¹ vacanaṃ sutvā.

- 25 Ath' assa ussāhaṃ janento tāpaso osānagātham ā.:

51. Addhā have sevitabbā sapaññā
bahussutā ye bahuṭhānacintino,
nāgañ ca sutvāna mamañ ca rāja
karohi puññāni anappakānīti. 190.

¹ Cks omit taṃ. ² so all three MSS. for -nīva? ³ Cks -pa-. ⁴ B^d vuḍḍhā. ⁵
so all three MSS. for disvāpi taṃ? ⁶ B^ds kāhāmi. ⁷ C^k va, B^d omits ca. ⁸
C^k kārāṇakārāṇāni, C^s karaṇākaraṇāni. ⁹ B^d nāgañcā. ¹⁰ B^d -rinaṃ. ¹¹
C^ks tava, B^d taṃ, all three MSS. omitting ca.

Evam so rañño dh. desetvā tatth' eva cattāro vassāna-
māse vasitvā¹ puna Himavantaṃ gantvā yāvajīvaṃ cattāro
brahmavihāre bhāvetvā Brahmaloṇṇapago ahoṣi. Saṃkha-
pālo pi yāvajīvaṃ uposathavāsaṃ vasi², rājā ca dānādini puññāni
karitvā yathākammaṃ gato. 5

S. i. d. ā. j. s.: „Tadā pitā tāpaso Kassapo ahoṣi, Bārāṇasirājā
Anando, Alāro Sāriputto, Saṃkha-pālo aham evā³ ti. Saṃkha-
pālajātakaṃ.

5. Cullasutasomajātaka.

Amantayāmi nigaman ti. Idam S. J. v. nekkhammapāramiṃ 10
ā. k. Paccuppannavatthum Mahānārada-kassapajātakasadisam eva.

A. pana Bārāṇasī³ Sudassanaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi, taṃ
Brahmadatto nāma rājā ca⁴ ajjhāvasi. B. tassa aggamaheṣi-
yā kucchimhi nibbatti, tassa⁵ puñṇacandasassirikaṃ⁶ mukhaṃ
ahoṣi, ten' assa Somakumāro ti nāmaṃ karimṃsu. So viññū- 15
taṃ patto⁷ sutavitto⁸ savanasilo ahoṣi, tena naṃ Sutasomo
ti sañjānimṃsu. So vayappatto Takkaṣilāya⁹ sippaṃ¹⁰ uggahetvā
āgato pitu santikā setacchattaṃ labhitvā dhammena r. kāresi,
mahantaṃ issariyaṃ ahoṣi, tassa Candadevi-pamukhāni soḷasa
itthisahassāni ahesum. So aparabhāge puttadhītāhi vaḍḍhento 20
gharāvāse anabhirato araṇṇaṃ pavisitvā pabbajitukāmo ahoṣi.
So ekadivasaṃ kappakaṃ āmantetvā „yadā me samma siras-
miṃ phalitaṃ¹¹ passeyyāsi atha me āroceyyāsīti“ āha. Kap-
pako tassa vacanaṃ sampaṭicchitvā aparabhāge phalitaṃ¹¹
disvā ārocetvā „tena hi naṃ samma kappaka uddharitvā 25
mama hatthe paṭiṭṭhāpehīti“ vutto¹² suvaṇṇasaṇḍāsena ud-
dharitvā hatthe ṭhapesi. Taṃ disvā M. „jarāya me sarīraṃ
abhibhūtaṃ“ ti bhīto taṃ phalitaṃ gaheṭvā va¹³ pāsādā otaritvā

¹ Bā pavisetvā. ² Bā -itvā. ³ Cks -siyaṃ. ⁴ Bā omits ca. ⁵ Bā adds pana.

⁶ so all three MSS. ⁷ Bā -tappatto. ⁸ Ck -citto? ⁹ Bā -yaṃ. ¹⁰ Bā sabba-

sippāni. ¹¹ Bā pa-. ¹² Bā -e. ¹³ Bā pi.

mahājanassa dassanaṭṭhāne paññattarājapallamke¹ nisīditvā
senāpatipamukhāni asītiarmaccahassāni purohitapamukhāni
saṭṭhibrāhmaṇasaṭṭhāni aññe ca² raṭṭhikanegamādayo bahū
pakkosāpetvā „sirasmim me phalitam jātam³, mahallako 'smi,
5 mama pabbajjabhāvaṃ⁴ jānāthā“ ti paṭhamam g. ā.:

1. Āmantayāmi nigamam mittāmacce parisaṇe⁵:
sirasmim phalitam jātam, pabbajjam dāni roc' ahan⁶ ti. 191.

Tattha āmantayāmiti jānāpemi, roc' ahan⁶ ti rocemi aham, tassa me
bhonto pabbajanabhāvaṃ⁴ jānāthā 'ti.

10 Tam sutvā tesu ekeko visādappatto⁷ hutvā

2. Abhumme kathan nu bhaṇasi
sallam me deva urasi kampesi,
sattasatā te bhariyā
kathan nu te tā bhavissanti ti g. ā. 192.

15 Tattha abhumme ti avaḍḍhim⁸, urasikampesi ti urasmim nisitam⁹
sattim cāresi¹⁰, sattasatā ti samajātikā khattiyakāñña sandhāy' etaṃ vuttam,
kathan nu te tā bhavissanti ti tāta tava bhariyāyo¹¹ tayi pabbajite anāthā
nippaccayā katham bhavissanti¹², etā anāthā katvā tumhākaṃ pabbajjā nāma
yuttā¹³ ti.

20 Tato M. tatiyam gātham āha:

3. Paññāyihinti etā,
dahaṇā, aññam pi tā gamissanti,
saggaṇ ca¹⁴ patthayāno¹⁵
tena-m-ahan¹⁶ pabbajissamīti. 193.

25 Tattha paññāyihintīti attano kammena paññāyissanti, aham etāsaṃ kiṃ
homi, sabbā p' etā dhaṇāyo, añño¹⁷ rājā bhavissati, tam etā gamissanti ti.

Amaccā¹⁸ B-assa paṭivacanam dātuṃ asakkontā¹⁹ tassa
mātu santikam gantvā tam attham ārocesum. Sā turitaturitā

¹ Cs -ttam-, Bā -tte-. ² Cks añña. omitting ca. ³ Bā adds aham. ⁴ Bā
pappajita-. ⁵ Cks parisaṇe ca, Bā parisaṇe. ⁶ Bā roc' ahan. ⁷ Bā visārapatto.
⁸ Cks -ī, Bā avuḍḍhi. ⁹ Bā sunissitatetaṃ. ¹⁰ Ck vā-. ¹¹ Bā -riyā. ¹² Bā -titi.
¹³ Bā nayuttā. ¹⁴ Bā cassa. ¹⁵ Bā payaṭṭhamāno. ¹⁶ Bā tena aham. ¹⁷ Cks Bā
-p. ¹⁸ Bā -ccādayo. ¹⁹ all three MSS. -to.

āgantvā „saccaṃ kira tvaṃ tāta pabbajitukāmo“ ti vatvā dve
gāthā¹ abhāsi:

4. Dulladdham me āsi²

Sutasoma yassa te ahaṃ³ mātā

yaṃ me vilapantiyā

anapekho pabbajasi deva. 194.

5

5. Dulladdham me āsi⁴

Sutasoma yaṃ taṃ ahaṃ vijāyissam

yaṃ me vilapantiyā

anapekho pabbajasi deva. 195.

10

Tattha dulladdhaṃ ti yaṃ etaṃ mayā⁵ labhantiyā puttāṃ jammaṃ
laddhaṃ ti dulladdhaṃ, yaṃ me ti yena kāraṇena mayi nānappakāraṃ⁶ vila-
pantiyā tvaṃ pabbajitum icchasi tena kāraṇena tādissassa puttassa labhanaṃ
mama⁷ dulladdhaṃ nāma.

B. evaṃ paridevamānāya pi mātara⁸ saddhiṃ kiñci na 15
kathesi. Sā roditvā sayam eva ekamantaṃ ahosi. Ath' assa
pitu ārocesuṃ. So āgantvā⁹ ekaṃ tāva g. ā.:

6. Ko nāṃ' eso dhammo

Sutasoma kā¹⁰ nāma pabbajjā

yaṃ no amhe jinne¹¹

anapekho pabbajasi devā 'ti. 196.

20

Tattha yaṃ no amhe ti yaṃ tvaṃ amhākaṃ putto samāno amhe¹²
jinne paṭijaggitabbakāle apaṭijaggitvā papāte silaṃ¹³ pavattento viya chaḍḍetvā
anapekho pabbajasi, tena taṃ vadāmi: ko nāṃ' eso tava dhammo ti adhippāyo.

Taṃ sutvā M. tuṇhī ahosi. Atha naṃ pitā „tāta Suta- 25
soma sace pi te mātāpituseheho¹⁴ n' atthi puttadhītaro te bahū
taruṇā, ne¹⁵ tayā vinā vattitum na sakkhissanti, tesāṃ vuddhip-
pattakāle¹⁶ pabbajissasīti“ sattamaṃ g. ā.:

¹ Bā -āyo. ² Cs Bā asi. ³ Bā homahaṃ. ⁴ Bā asi, Cs ādī. ⁵ Cks adds taṃ
etaṃ. ⁶ Bā -raṇaṃ. ⁷ Bā omits mama. ⁸ Cks -rāya. ⁹ Bā ga-. ¹⁰ Bā adds
ca. ¹¹ Cs -o. ¹² Cks add hi. ¹³ all three MSS. si-. ¹⁴ Bā -tūsu si-. ¹⁵
Bā omits ne. ¹⁶ Bā vuḍhi.

7. Puttāpi tuyhaṃ bahavo
daharā appattayobbanā,
mañjū te¹ taṃ apassantā
maññe dukkhaṃ nigacchantīti². 197.

5 Tattha mañjū ti madhuravacanā nigacchantīti nigacchissanti kāyika-
cetasikadukkhaṃ paṭilabbissantīti maññāmi.

Taṃ sutvā M. gātham āha :

8. Puttehi ca me etehi
dahārehi appattayobbanehi
10 mañjūhi sabbehi pi tumhehi
ciram pi katvā vinābhāvo³ ti. 198.

Tattha sabbehi pi tumhehīti tēta na kevaṃ⁴ putte⁵ eva atha kho
tumhehi pi⁶ sabbasaṃkhārehi ciraṃ pi katvā⁷ dīgham addhānaṃ thatvāpi vinā-
bhāvo⁸ va niyato, sakalamīm pi⁹ lokasannivāse ekasaṃkhāro pi nīce nāma
15 n' atthīti.

Evaṃ M. pitu dh.⁹ kathesi. So tassa dhammakathaṃ¹⁰
suttvā tuṇhī ahoṣi. Ath' assa sattasatānaṃ bhariyānaṃ āroca-
yimsu, tā pāsādā oruyha tassa santikam āgantvā goppakesu¹¹
gahetvā paridevamānū

20 9. Chinnaṃ nu tuyhaṃ hadayaṃ
ādu karuṇā ca n' atthi amhesu
yaṃ no pi¹² kandantiyo
anapekho pabbajasi devā 'ti g. ā. 199.

Tass' attho: sāmi Sutasoma amhe hi¹³ vidhavā katvā gacchantassa appa-
25 mattakassa pi sinehassa abhāvena chinnaṃ nu tava amhesu hadayaṃ udāhu
karuṇāya abhāvena kāruṇīyaṃ vā n' atthi yaṃ no evaṃ kandantiyo¹⁴ pahūya
pabbajasīti.

M. tāsāṃ pādamūle⁹ pavatṭetvā paridevamānānaṃ taṃ¹⁵
paridevaṃ¹⁶ sutvā anantaraṃ g. ā. :

¹ Cks add pi. ² Cks dukkhānigacch-. ³ Bds thatvā vināśabhāvo. ⁴ Cks
-lañca. ⁵ Bds add aññehi pi. ⁶ Bā omits ciraṃpi katvā. ⁷ Bā vināsa-. ⁸
Cks add hīve. ⁹ Bds dhammakathaṃ. ¹⁰ Bā omits dhamma. ¹¹ all three
MSS. goppa-. ¹² Cs Bā vi. ¹³ Bā omits hi. ¹⁴ Bā vik-. ¹⁵ Bā omits taṃ.
¹⁶ Bā -vasaddaṃ.

10. Na ca mayhaṃ chinnaṃ hadayaṃ
atthi karuṇāpi mayhaṃ tumhesu,
saggaṇ ca patthayāno¹
tena-m-ahaṃ² pabbajissāmiti. 200.

Tattha saggaṇcā 'ti ahaṃ saggaṇ ca patthayāno³ yasmā cāyaṃ⁴ pab-⁵
bajjā nāma Buddhādihi vaṇṇitā tasmā pabbajissāmi tumhe mā cintayitthā 'ti
tā assāsesi.

Ath' assa aggamaheṣiyā ārocesuṃ, sā garubbhārā pari-
puṇṇagabbhāpi samānā āgantvā M-aṃ vanditvā ekamante
ṭhitā tisso gāthā⁵ abhāsi: 10

11. Dulladdham me āsi⁶
Sutasoma yassa⁷ te ahaṃ bhariyā
yam me vilapantiyā
anapekho pabbajasi deva. 201.

12. Dulladdham me āsi⁶ 15
Sutasoma yassa te ahaṃ bhariyā
yam maṃ kucchimatim⁸ santiṃ⁹
anapekho pabbajasi deva. 202.

13. Paripakko me gabbho
kucchigato, yāva naṃ vijāyāmi 20
māhaṃ ekā vidhava
pacchā dukkhāni addakkhin ti. 203.

Tattha yam me ti yasmā mama vilapantiyā tvam anapekho pabbajasi
tasmā yaṃ mayā tava santikā aggamaheṣiṭṭhānaṃ laddhaṃ taṃ dulladdhaṃ me
dutiya-gāthāya⁹ yasmā maṃ tvam kucchimatim¹⁰ santiṃ¹⁰ pahāya anapekko pabba-³⁵
jasi tasmā yaṃ mayā tava bhariyattaṃ taṃ dulladdham me ti attho, yāva naṃ
ti yāva ahaṃ¹¹ taṃ gabbhaṃ vijāyāmi tāva adhivāsehitī.

Tato M. gātham āha:

14. Paripakko te gabbho
kucchigato, iṃgha naṃ vijāyassu 30

¹ Bā paṭhayamāno. ² Ck tena mayhaṃ, Bā tena ahaṃ. ³ Bā paṭhayanto. ⁴
Bā ayaṃ. ⁵ Bā -āyo. ⁶ Bā asi. ⁷ Ck sassa, Bā passu. ⁸ Bā me kucchipaṭi-
sandhi. ⁹ so Ck; Bā -kathāya? ¹⁰ Bā kucchipaṭisandhi. ¹¹ Bā yāvāhan.

puttaṃ anomavaṇṇaṃ,
taṃ hitvā pabbajissāmi. 204.

Tattha puttaṃ ti bhadde tava gabbho paripakko ti jānāmi, tvaṃ pana vijāyamaṇā puttaṃ vijāyissasi na dhīraṃ, sā tvaṃ sotthiṇā vijāyassu puttaṃ,
5 ahaṃ pana saddhiṃ tayā taṃ puttaṃ hitvā pabbajissāmi yevā 'ti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā sokaṃ sandhāretuṃ asakkonti
„ito dāni paṭṭhāya deva amhākaṃ siri nāma n' atthīti“ ubho hi
hatthehi hadayaṃ dhārayamaṇā¹ assūni puñjantī mahasaddena
paridevi. Atha naṃ samassāsento M.:

10 15. Mā tvaṃ Cande rudi²
mā soci vanatimiramattakkhi, (IV ²⁸⁶/₂₄)
āroha³ ca pāsādaṃ,
anapekho ahaṃ gamissāmi g. ā. 205.

Tattha mā tvaṃ Cande rudīti⁴ bhadde Candā devī tvaṃ mā rodi
15 mā soci, vanatimiramattakkhīti⁵ girikaṇṇikasamānānette⁶, Pāliyaṃ pana
koviḷāratambakkhīti⁷ likhitaṃ, tassa⁷ koviḷārapupphaṃ⁸ viya tambanette ti attho.

Sā tassa vacanaṃ sutvā tṭhatuṃ asakkonti pāsādaṃ āruya
rodamaṇā nisīdi. Atha naṃ B-assa jeṭṭhaputto disvā „kin
nu kho me mātā rodanti nisinnā“ 'ti taṃ pucchanto:

20 16. Ko taṃ amma kopesi,
kim rodasi pekkhasi⁹ ca maṃ bālhaṃ,
ghātemi kaṃ avajjhaṃ
ñātinaṃ udikkhamānānaṃ ti g. ā. 206.

Tattha kopesīti amma ko nāma taṃ kopesi, ko te appiyaṃ akāsi,
25 pekkhasi⁹ cā 'ti maṃ bālhaṃ pekkhanti¹⁰ kiṃkāraṇā rodasīti adhippāyo,
ghātemi kaṃ avajjhaṃ¹¹ ti aghātetabbaṃ pi kaṃ attano ñātinaṃ udikkha-
mānānaṃ¹² ñeva akkhāhi me ti pucchati.

Tato devī gātham āha:

17. Na hi so sakkā hantuṃ
30 jīvītāvi yo¹³ maṃ [tātā¹⁴] kopesi,

¹ Bā vāra-. ² Cks rucci. ³ Cks -haṇ, B^s -hiṇ. ⁴ Cks rucciti. ⁵ Cks -netta, Bā -ṇṇakapuppasa-. ⁶ Bā -rarattakkhiti. ⁷ so Cks; Bā -ā. ⁸ Cks -ā. ⁹ Ck -siṇ, Cs -sī. ¹⁰ Bā -taṃ. ¹¹ Bā taṃ avajjhaṃ ghātemi. ¹² Cks ude-.
¹³ Cks so. ¹⁴ Bā tāta.

pitā te mañ tāta avaca:

anapekkho ahañ gamissāmīti. 207.

Tattha vijitāvīti tāta yo mañ imissā paṭhaviyā vijitāvī kopesi appiya-samudācārena me hadaye kopañ ca sokañ ca pavesesi so tayā hantuñ na sakkā, mañ hi tāta tava pitā ahañ rajjasirīñ ca tañ ca pahāya araññañ pavisitvā 5 pabbajissāmīti avaca, idañ me rodanakāraṇaṇ ti.

So tassā vacanañ sutvā va¹ „amma, kin nāma tvañ kathesi, nanu evañ sante mayañ anāthā² bhavissāmā“ 'ti paridevanto

18. Yo 'hañ pubbe niyyāmi 10
 uyyānañ mattakuñjare³ ca yodhemi
 Sutasome pabbajite
 kathan nu dāni karissāmīti g. ā. 208.

Tass' attho: yo ahañ pubbe caturājaññayuttañ⁴ sabbālaṃkārapatimaṇḍi-taṇ rathañ abhiruyha uyyānañ gacchāmi mattakuñjare yodhemi aññehi ca 15 assakkādihi kiḷāmi sv-āhañ idāni Sutasome pabbajite kathañ karissāmīti.

Ath' assa kañiṭṭhabhātā sattavassiko te ubho pi⁵ rodante disvā mātarañ upasaṃkamitvā „amme⁶ kimkāraṇā⁷ rodathā“ 'ti pucchitvā tam atthañ sutvā „tena hi mā rodatha, ahañ tāt' assa⁸ pabbajitum na dassāmīti“ ubho pi te assāsetvā 20 dhātiyā saddhiṃ pāsādā oruyha pitu santikañ gantvā „tāta tvañ kira amhe akāmake pahāya 'pabbajāmīti' vadasi, ahañ te pabbajitum na dassāmīti“ pitarañ gīvāya dāhañ gahetvā

19. Mātuc ca⁹ me rudatyā¹⁰
 jeṭṭhassa ca bhātuno akāmassa 25
 hatthe pi te gahessañ,
 na hi gañchisi¹¹ no akāmānañ ti g. ā. 209.

M. cintesi: „ayam me paripanthakaro ti, kena nu kho nañ upāyena paṭikkamāpeyya“ ti, tato dhātīm oloketvā „amma dhāti hand' imañ mañikkhandhapilāndhanañ¹² tav' eso 30

¹ Ck ca, Bā omits va. ² Bā adds nāma. ³ Cks omit matta. ⁴ Cks -ā, Bā catuñj-⁵ Cks mī. ⁶ Cs -a, Bā amhe. ⁷ Bā add tumhe. ⁸ Bā tāpassa, Bs tāvassa ⁹ Bā -tuñca. ¹⁰ Ck rudantiyā, Bā rudatyāsi. ¹¹ Bā gacchasi, Cks gañjisi. ¹² Cks -ampil-.

hoti¹, puttāṃ apānehi, mā me antarāyaṃ karitī² sayāṃ puttāṃ
hatthe gaheṭvā apānetuṃ asakkonto tassā lañcaṃ paṭijānitvā

20. Uṭṭhehi tvaṃ dhāti,

imaṃ kumāraṃ ramehi aññattha,

5 mā me paripantham akā

saggaṃ mama patthayānassā 'ti g. ā. 210.

Tattha imaṃ kumāraṃ ti amma dhāti tvaṃ uṭṭhehi, imaṃ kumāraṃ
apānetvā āgantvā imaṃ maṇiṃ gaheṭvā aññattha naṃ abhiramehi.

Sā lañcaṃ labhitvā³ kumāraṃ saññāpetvā ādāya aññattha
10 gantvā paridevamānā

21. Yan nūn' imaṃ jaheyyaṃ⁴

pabhaṃkaraṃ, ko nu me n' attho⁵,

Sutasome pabbajite

kin nu me naṃ karissāmīti g. ā. 211.

15 'Tass' attho: yaṃ nūna ahaṃ imaṃ lañcatthāya gahiṃ taṃ pabhaṃkaraṃ
suppabhāsaṃ maṇiṃ jaheyyaṃ⁶, ko nu mayhaṃ Sutasomanarinde⁷ pabbajite
iminā attho, kin nu me taṃ⁸ karissāmī⁹, ahaṃ tasmīṃ pabbajite imaṃ¹⁰
labhissāmi, labhantī pi ca kin nu etaṃ karissāmi, passatha me kammaṃ ti.

Tato mahāsenagutto cintesi: „ayaṃ rājā 'gehe me dhaṇaṃ'
20 mandan' ti saññānaṃ karoti maññe, bahubhāvam assa¹⁰ kathessā-
mīti¹¹“ so uṭṭhāya vanditvā

22. Koso ca tuyhaṃ vipulo,

koṭṭhāgāraṃ ca tuyhaṃ paripūraṃ¹²,

paṭhavī ca tuyhaṃ vijitā¹³,

25 ramassu mā pabbaja¹⁴ devā 'ti g. ā. 212.

Taṃ sutvā M. gātham āha:

23. Koso mayhaṃ vipulo,

koṭṭhāgāraṃ ca mayhaṃ paripūraṃ,

paṭhavī ca mayhaṃ vijitā,

30 naṃ¹⁴ hitvā pabbajissāmīti. 213.

¹ Bā -tu. ² Bā gaheṭvā. ³ Bā dadeyyaṃ. ⁴ so Cks for me ten' attho? Bā
me iminā attho, Bā -iminattho. ⁵ Bā -me-. ⁶ Cs naṃ, Bā na. ⁷ Bā -miti.
⁸ Cks add na. ⁹ Bā vana? Cs danaṃ. ¹⁰ Bā bahutāpassa. ¹¹ Cks add saṃ.
¹² Cks -ta, Bā -tāvi. ¹³ Bā -ji. ¹⁴ Cs Bā taṃ.

Taṃ sutvā tasmiṃ apagate Kulavaddhanasetṭhi nāma
uttāya vanditvā g. ā.

24. Mayham pi dhanam pahūtaṃ
saṃkhātum no pi deva sakkomi,
tan te dadāmi sabbaṃ¹,
ramassu mā pabbaja⁴ devā 'ti. 214.

5

Taṃ sutvā M. gātham āha:

25. Jānāmi dhanam pahūtaṃ
Kulavaddhana pūjito tayā c' asmi,
saggaṇ ca pathayāno
tena aham³ pabbajissāmīti. 215.

10

Taṃ sutva Kulavaddhane apagate⁴ Somadattaṃ nāma
kaṇṭṭhabhātaraṃ āmantetvā „tāta aham pañjaraparikkhitto⁵
vanakukkūto viya ukkaṇṭhito, maṃ gharāvāse arati⁶ abhi-
bhavati, ajj' eva pabbajissāmi⁷, tvaṃ imaṃ r. paṭipajjā“ 'ti⁸ 15
r. niyyādentō

26. Ukkaṇṭhito smi bālham,
arati maṃ Somadatta āvisati⁹,
bahukāpi¹⁰ antarāyā¹¹,
ajj' ev' aham¹² pabbajissāmīti g. ā. 216.

20

Taṃ sutvā so pi pabbajitukāmo taṃ¹³ dīpento itaraṃ g. ā.

27. Idaṇ ca tuyhaṃ rucitaṃ
Sutasoma ajj' evā dāni tvaṃ¹⁴ pabbaja¹⁵,
aham pi pabbajissāmi,
na ussahe tayā vinā aham ṭhātun¹⁶ ti. 217.

25

Atha naṃ so paṭikkhipitvā upaḍḍhag. ā.

- 28^a. Na hi sakkā pabbajitum,
nagare na hi paccati janapade vā¹⁷ ti. 218.

¹ Bā -mpi. ² Bā -ji. ³ Cks mayham ⁴ Bā adds mahāsatto. ⁵ Bā -pak-
khitto. ⁶ Bā anabhirati. ⁷ Cks -mīti. ⁸ Bā paṭiccadhihi. ⁹ Bā āgissati, Bā vis-
sati. ¹⁰ Bā add me. ¹¹ Cks -ya. ¹² Bā āham. ¹³ Cks -kāmaṃ. ¹⁴ Cks
omit tvaṃ. ¹⁵ Cks pabbajam, Bā pabbajja ¹⁶ Bā kātun. ¹⁷ Bā cā.

Tattha na hi paccatīti idaṃ n' eva tūva¹ mama pabbajjādhīppāyaṃ
sutva va imasmiṃ dasayojanike² Sudassanaṇagare ca sakalajanapade ca na
paccati, koci uddhane aggim na jāleti³, amhesu pana dvīsu pabbajitesu anāthā
ca raṭṭhavāsino bhavissanti, tasmā na hi sakkā tayā pabbajitum, aham eva
5 pabbajissāmi.

Taṃ sutvā mahājano M-assa pādamūle pavatṭitvā⁴ pari-
devanto

28^b. Sutasome pabbajite

kathan nu dāni karissāmā 'ti āha. 218.

10 Tato M. „alam, mā socittha, aham ciram pi ṭhatvā tum-
hehi vinā bhavissāmi, uppannasamkhāro hi nicco nāma n'
atthīti“ mahājanassa dh. desento⁵

29. Upanīyat' idaṃ maññe (IV $\frac{284}{9}$)

parittaṃ udakaṃ va caṃgavāraṃhi⁶,

15 evaṃ suparittake jīvite

na-ppamajjitukālo⁷. 219.

30. Upanīyat' idaṃ maññe

parittaṃ udakaṃ va caṃgavāraṃhi⁶,

evaṃ suparittake jīvite

20 atha bālā pamajjanti. 220.

31. Te vaḍḍhayanti⁸ nirayaṃ

tiracchānayaniṃ ca pettivisayaṃ ca,

taṇhābandhanabaddhā⁹

vaḍḍhenti asurakāyaṃ ti āha. 221.

25 Tattha upanīyatidaṃ maññe ti tāta idaṃ jīvitam upanīyatīti aham
maññāmi, aññesu suttesu upasamharapaṭṭho upanayanattho¹⁰ idha pana pari-
yādanattho, tasmā yathā parittaṃ udakaṃ rajakānaṃ khāracaṃgavāre¹¹ pak-
khittam sīgham pariādiyati tathā jīvitam pi, evaṃ suparittake jīvite tam
parittakam āyusamkhāraṃ¹² gahetvā vicarantānaṃ sattānaṃ na puññakiriya
30 pamajjitum¹³ kālo, appamādo va¹⁴ kātuṃ vaṭṭatīti ayam ettha attho, atha
bālā pamajjantīti ajarāmarā viya hutvā gūthakalale sūkarā viya kāmapaṃke

¹ so Bā; Cks idaṃ nevata. ² Bā dvādasa-. ³ Bā jālehi, Cks jāleti. ⁴ Bā pavatṭetvā. ⁵ Bā kathento. ⁶ Bā caṃka-. ⁷ Bā na ca papajjitu-. ⁸ Bā vaḍḍhanti. ⁹ Bā taṇhāyabandhanam-. ¹⁰ Bā -niyya-. ¹¹ Bā -caṃka-. ¹² Bā papajj-. ¹³ Bā ca.

nimujjantā¹ pamajjanti, asurakūyaṇ ti² kālakaṇjakaasurayoniṇ ca³ vadḍhen-
tīti⁴ attho.

Evam M. mahājanassa dh. desetvā Pupphakaṃ nāma
pāsādaṃ āruhya sattamāya bhūmiyā t̥hito khaggena cūlaṃ
chinditvā „ahaṃ tumhākaṃ kiñci na homi, attano rājānaṃ 5
gaṇhathā“ ’ti saveṭhanacūlaṃ mahājanassa antare khipi. Taṃ
gaḥetvā mahājano bhūmiyaṃ pavatṭento⁵ vippavatṭento⁶ pari-
devi, tasmiṃ t̥hāne mahantaṃ rajaggaṃ ut̥thahi, paṭikkamitvā
t̥hitajano taṃ oloketvā „rañṇā⁷ cūlaṃ chinditvā saveṭhanacūlaṃ⁸
mahājanantare khittā bhavissati, tenāyaṃ pāsādassa avidūre 10
rajavattī uggaṭā“ ti paridevanto

32. Ūhañṇate rajaggaṃ

avidūre Pupphakamhi⁹ pāsāde,

mañṇe no kesā¹⁰ chinnā

yasassino dhammarājassa ’ti g. ā. 222.

15

Tattha ūhañṇate ti ut̥thahati, rajaggaṃ ti rajakkhandho, avidūre
ti ito ambhakaṃ t̥hitaṭṭhānato avidūre, Pupphakamhīti Pupphakapāsādassa
samīpe, mañṇe no ti ambhakaṃ dhammarājassa kesā chinnā bhavissantīti
mañṇe.

M. pi paricārakaṃ¹¹ pesetvā pabbajitaparikkhāre āharā- 20
petvā kappakena kesamassuṃ oharāpeivā alaṃkāraṃ sayana-
piṭṭhe pādetvā rattapaṭṭānaṃ¹² dasāni chinditvā tāni kāsāyāni
nivāsetvā mattikāpattaṃ¹³ vāmaṃsakūṭe¹⁴ laggetvā kattara-
daṇḍaṃ ādāya mahātale aparāparaṃ caṃkamitvā pāsādā ota-
ritvā antaravithiṃ paṭipajji, gacchantaṃ pana taṃ¹⁵ na koci 25
sañjāni. Ath’ assa sattaṣaṭṭā khattiyakaṇṇā pāsādaṃ abhirū-
hitvā taṃ adisvā ābharaṇabhaṇḍaṃ eva disvā otaritvā avase-
sānaṃ soḷasasahassānaṃ itthiṇaṃ santikaṃ gantvā „tumhā-
kaṃ piyasāmiko Sutasomo mahissaro pabbajito“ ti mahā-
saddena paridevamānā¹⁶ bahi nikkhamiṃsu. Tasmiṃ khaṇe 30

¹ Bā adds viya. ² Cks omit asu-. ³ Bā -kañcika-. ⁴ Cks vadḍhantī-, Bā
vadhantī-. ⁵ Bā -tt-. ⁶ Bā omits vi-. ⁷ Bā -o. ⁸ Bā -nā-. ⁹ Bā adds ca.
¹⁰ Cks -e. ¹¹ Bā -ikaṃ. ¹² Ck -t̥ṭha, Bā -paṭā-. ¹³ Bā -ka-. ¹⁴ Bā vāma-
aṃsa-. ¹⁵ Bā omits taṃ. ¹⁶ Bā adds va.

mahājano tassa pabbajitabhāvaṃ aṇṇāsi, sakalanagaram saṃ-
 khubhitvā „rājā kira no pabbajito“ ti¹ rājadvāre sannipati,
 mahājano „rājā idha bhavissati, ettha bhavissatīti“ pāsādā-
 dīni² paribhogatṭhānāni gantvā rājānaṃ adisvā

- 5 33. Ayam assa pāsādo
 suvaṇṇo³ pupphamalyavītikiṇṇo
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo itthāgārehi. 223.
- 10 34. Ayam assa pāsādo
 sovaṇṇo³ pupphamalyavītikiṇṇo
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo ñātisaṃghena. 224.
- 15 35. Idam assa kūtāgāraṃ
 sovaṇṇaṃ pupphamalyavītikiṇṇaṃ
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo itthāgārehi. 225.
- 20 36. Idam assa kūtāgāraṃ
 sovaṇṇaṃ pupphamalyavītikiṇṇaṃ
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo ñātisaṃghena. 226.
- 25 37. Ayam assa asokavanikā
 supupphitā sabbakālikā rammā
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo itthāgārehi. 227.
- 30 38. Ayam assa asokavanikā
 supupphitā sabbakālikā rammā
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo ñātisaṃghena. 228.
- 30 39. Idam assa uyyānaṃ
 supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ

¹ B^d adds tadā. ² C^k -e, B^d -a. ³ C^s -e, B^d -a.

- yamhi-m-anuvarī rājā
parikiṇṇo itthāgārehi. 229.
40. Idam assa uyyānaṃ
supphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā 5
parikiṇṇo nātisaṃghena. 230.
41. Idam assa kaṇikāravanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā 10
parikiṇṇo itthāgārehi. 231.
42. Idam assa kaṇikāravanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā
parikiṇṇo nātisaṃghena. 232. 15
43. Idam assa pāṭalivanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā
parikiṇṇo itthāgārehi. 233. 20
44. Idam assa pāṭalivanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā
parikiṇṇo nātisaṃghena. 234. 25
45. Idam assa ambavanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā
parikiṇṇo itthāgārehi. 235. 30
46. Idam assa ambavanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā
parikiṇṇo nātisaṃghena. 236. 30
47. Ayam assa pokkharāṇī
sañchannā aṇḍajehi vītikiṇṇā

yamhi-m-anuvicari rājā
parikiṇṇo itthāgārehi. 237.

48. Ayam assa pokkharanī
sañchannā aṇḍajehi vītikiṇṇā

5 yamhi-m-anuvicari rājā
parikiṇṇo ñātisaṃghenā 'ti 238.

imāhi gāthāhi paridevanto vicari.

Tattha vītikiṇṇo ti sovappapupphehi ca nānāmalyehi ca samokiṇṇo,
parikiṇṇo ti parivārito, itthāgārehi¹ dāsiyo upādāya itthiyo itthāgāro
10 nāma, ñātisaṃghenā 'ti amaccāpi idha ñātiyo eva, kūṭāgāran ti sattara-
tanavieitto sayanakūtāgāragabbho. asokavanikā ti asokavanabhūmi, sabba-
kālikā ti sabbakālaparibhogakkhamā niecapupphitā vā, uyyānan ti Nandana-
vana-Cittalatāvana-sadisaṃ uyyānaṃ, sabbakālīkan ti tisu² pi utūsu up-
pajjanakapupphaphalasampannaṃ kaṇikāraṇādisu sabbakālīkan ti sabbakāle
15 pupphitaphalitam eva, sañchannā ti nānāvīdhehi jalajakusumehi³ suṭṭhu
sañchannā, aṇḍajehi vītikiṇṇā ti sakupasaṃghehi okiṇṇā.

Evam tesu tesu thānesu paridevitvā mahājano puna rājān-
gaṇaṃ āgantvā

49. Rājā kho pabbajito

20 Sutasomo rajjaṃ imaṃ pahatvāna
kāśāyavatthavasano
nāgo va ekako caratīti 239.

gāthaṃ vatvā attano gharavibhavaṃ pahāya puttadhītarō
hatthesu gahetvā nikkhamitvā B-ttass' eva santikaṃ aga-
25 māsi, tathā mātāpitāro puttadahaṇā⁴ soḷasasahassā ca nāṭa-
kitthiyo ti sakalanagaraṃ tuechaṃ viya ahosi, janapadavāsino
pi tesam pacchato⁵ agamaṃsu. B. dvādasayojanikaṃ⁶ parisam
gahetvā himavantābhīmukho pāyāsi. Ath' assa abhinikkha-
manaṃ ñatvā Sakko Vissakammaṃ⁷ āmantetvā „tāta Vissa-
30 kamma⁷, Sutasomarājā abhinikkhamanaṃ nikkhanto⁸, vasa-

¹ Cks -enā ti. ² Bds chasu. ³ Bā jalajathalajaku-. ⁴ Bā -dārā, Cks -daharo.

⁵ Bā repeats pa-. ⁶ Ck -ke, Bā -niyaṃ. ⁷ Bā visu-. ⁸ Bā adds ca.

natthānaṃ laddhum¹ vaṭṭati, samāgamo mahā bhavissati,
 gaccha Himavantapadese Gaṅgātīre timsayojanāyāmaṃ pañca-
 yojanavithataṃ assamapadaṃ māpehīti² pesesi, so tathā
 katvā tasmim assamapade pabbajitaparikkhāre paṭiyādetvā
 ekapadikamaggaṃ niharitvā devaḷokam eva gato. M. tena³
 maggena⁴ taṃ assamaṃ⁵ pavisitvā paṭhamam sayam pabha-
 jitvā pacchā sese pabbājesi, aparabhāge bahū pabbajimsu,
 timsayojanikatthānaṃ⁶ paripūri. Vissakammena⁷ pan' assa
 assamaṃ māpitanīyāmo ca bahunnaṃ pabbajitanīyāmo ca
 B-assa assamapadaṃ saṃvidahananīyāmo⁸ ca Hatthipāla-¹⁰
 jātake āgatanāyena⁹ eva veditabbo. Tattha M. yassa yass'
 eva kāmavitakkādīmicchāvitakko uppajjati taṃ taṃ ākāseṇa
 upasaṃkamitvā ākāse pallaṃkena nisīditvā ovaḍanto¹⁰ gātha-
 dvayaṃ abhāsi:

50. Māssu⁸ pubbe ratikīlītāni
 hasitāni anussarīttho⁹,
 mā vo kāmā haniṃsu
 rammaṃ hi Sudassanaṃ nagaraṃ. 240. 15
51. Mettaṃ ca cittaṃ ca bhāvētha
 appamāṇaṃ divā ca ratto ca,
 atha gañchittha¹⁰ devaṃ puraṃ 20
 āvāsaṃ puññakammānaṃ¹¹ ti. 241.

Tattha ratikīlītānīti kāmaraṭṭiyo ca kāyavācākilāvasena¹² pavatta-
 kilītāni ca, mā vo kāmā haniṃsū 'ti mā tumhe vatthukāmakesakāmā
 haniṃsu, rammaṃ hīti Sudassanaṃ nagaraṃ nāma ramaṇīyaṃ, taṃ mā anussa-
 rittha, mettan ti idaṃ desanāmettam eva, so pana cattāro pi brahmavihāre
 āeikkhi, appamāṇaṃ ti appamāṇasattārammaṇaṃ, gacchitthā 'ti gamissa-
 tha¹³, devapuraṃ ti Brahmaḷokaṃ.

¹ Bā adds ca. ² Bā adds gamitvā. ³ Bā -mapadaṃ. ⁴ Bā -kaṃ thā-, Ck
 -kathā-. ⁵ Bā visu-. ⁶ Bā -dahita-. ⁷ Bā ovāde-. ⁸ Bā māsu. ⁹ Bā
 -ittha. ¹⁰ Ck gañji-, Bā gacchi-. ¹¹ Bā -minan. ¹² Bā -khiḍā-. ¹³
 Ck -issam.

So pi isigaṇo tassa ovāde ṭhatvā Brahmaloḁa-parāyano
aḥosīti sabbam Hatthipālaajātakanayen' eva kathetabbam.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi T. mahānekkham-
mam nikkhami yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā mātāpitaro mahārāja-
5 kulāni ahesuṁ. Candā Rāhulamātā, jeṭṭhaputto Sāriputto. kaṇiṭṭha-
putto Rāhulo, dhātī Khujjuttarā, Kulavaddhanaseṭṭhi Kassapo, mahā-
senagutto Moggallāno, Somadattakumāro Ānando, Sutasomarājā aham
evā“ 'ti. Cullasutasomajātakam. Cattālīsanipātavaṇṇanā
niṭṭhitā.

XVIII. PAÑÑĀSANIPĀTA.

1. Naḷinikājātaka.

Uḍḍayhate janapado .ti. Idam S. J. v. purāṇadutiya-
palobhanam ā. k., kathento ca tam bhikkhum „kena ukkaṇṭhā-
pito sīti“ pucchitvā „purāṇadutiya-kāyā“ ‘ti vutte „esā kho bhikkhu tava 5
anattakārikā, pubbe tvaṃ etaṃ nissāya jhānā parihāyitvā mahāvi-
nāsam patto“ ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. udiccabrāhmaṇamahāsālakule nib-
battitvā vayappatto uggahitasippo isipabbajjam pabbajitvā
jhānābhiññam¹ nibbattetvā Himavantapadese vāsam kappesi. 10
Alambusājātake vuttanayen’ eva tam paṭicca ekā migā gab-
bham paṭilabbhitvā puttam vijāyi, Isisiṅgo t’ ev’ assa nāman
ahosi. Atha nam pitā vayappattam pabbājetvā kaṣiṇapari-
kammaṃ² uggahāpesi. So nacirass’ eva jhānābhiññam nib-
battetvā³ Himavantapadese⁴ jhānasukhena kilī⁵, ghoratapo 15
parimāritindriyo ahoṣi, tassa sīlatejena Sakkabhavanam kampi.
Sakko āvajjanto tam kāraṇam űatvā, „upāyen’ assa sīlam
bhindissāmīti“ tiṇi samvaccharāni sakala-Kāṣiratṭhe vuṭṭhim
vāresi, ratṭham aggidaḍḍham viya ahoṣi, sasse asampajjamāne
dubbhikkhapīlītā manussā sannipatitvā rājaṅgaṇe upakkosimsu. 20
Atha ne rājā vātapāne ṭhito „kim etaṃ“ ti pucchi. „Mahārāja

¹ B^d -ā. ² B^d adds vatvā. ³ B^d -ā uppādetvā. ⁴ B^d omits hi. ⁵ B^d adds so.

tīṇi saṁvaccharāṇi devassa avassantassa sakalaratṭham¹ uḍ-
 ḍayhati, manussā dukkhitā, devaṃ² vassāpehi devā³ 'ti. Rājā
 sīlaṃ samādiyivā uposathaṃ upavasanto vassāpetuṃ nāsakkhi.
 Tasmiṃ kāle Sakko aḍḍharattasamaye tassa sirigabbhaṃ pavi-
 5 sitvā ekobhāsaṃ katvā vehāsaṃ atṭhāsi. Rājā taṃ disvā „ko
 si tvan“ ti pucchi. „Sakko 'ham asmīti“. „Ken' atthenā-
 gato sīti“. „Vassati te mahārāja rajje³ devo“ ti. „Na vassa-
 tīti“. „Jānāsi pan' assa avassanakāraṇaṃ“ ti. „Na jānā-
 mīti“. „Mahārāja Himavantapadese Isisiṅgo nāma tāpaso
 10 vasati ghoratapo parimāritindriyo, so nibaddhaṃ deve vassante
 kujjhītvā ākāsaṃ olokesi, tasmā devo na vassatīti“. „Idān'
 ettha kiṃ kātabban“ ti. „Tassa tape bhinne devo vassatīti“.
 „Ko pan' assa tapaṃ bhindituṃ samattho“ ti. „Dhītā te
 mahārāja Naḷinikā⁴ samatthā, taṃ pakkositvā⁵ 'asukatṭhānaṃ
 15 nāma gantvā tāpasassa tapaṃ bhindā' 'ti pesehīti“. Evaṃ so
 rājānaṃ anusāsivā sakatṭhānaṃ eva agamāsi. Rājā puna-
 divase amaccehi saddhiṃ mantetvā dhītaraṃ pakkosāpetvā
 paṭhamāṃ g. ā.:

1. Uḍḍayhate janapado ratṭhaṃ cāpi vinassati,
 20 ehi Naḷinike gaccha, taṃ me brāhmaṇaṃ ānayā 'ti. 1.

Tattha tamme ti taṃ mama anattakāriṃ brāhmaṇaṃ attano vasaṃ
 ānehi, kilesarativasen' assa sīlaṃ bhindā 'ti.

Taṃ sutvā sā dutiyaṃ g. ā.:

2. Nāhaṃ dukkhakkhamā rāja, nāhaṃ addhānakovidā,
 25 kathaṃ ahaṃ gamissāmi vanaṃ kuṇḍarasevitaṃ ti. 2.

Tattha dukkhakkhamā ti ahaṃ mahārāja dukkhassa khamā na homi,
 addhānaṃ pi na jānāmi, sākaṃ kathaṃ gamissāmīti.

Tato rājā dve gāthā abhāsi:

3. Phītaṃ janapadaṃ gantvā hatthinā ca rathena ca
 30 dārusaṃghāṭayānena evaṃ gaccha Naḷīniye. 3.

¹ Bā adds pi. ² Bā vassati. ³ Bā rathe. ⁴ Bā milikā. ⁵ Bā pakkosāpetvā.

4. Hatthī assarathā patti — gacch' evādāya khattiye
tav' eva¹ vaṇṇarūpena vasaṁ taṁ ānayissasīti. 4.

Tattha dārusaṁghāṭayānenā 'ti amma Nalinike tvaṁ padasā na
gamiṁsasi, phītaṁ pana subhikkhaṁ khemaṁ attano janapadaṁ hatthivāhanehi²
gantvā tatoparam pi ajjhokāse paṭicchannena vayhādina udakaṭṭhāne nāvāsai- 5
ghāṭena³ dārusaṁghāṭayānenā gaccha, vaṇṇarūpenā 'ti evaṁ akilamamānā⁴
gantvā tava⁵ vaṇṇena c' eva rūpasampadāya ca taṁ⁶ brāhmaṇaṁ attano vasaṁ
ānayissasīti.

Evaṁ so dhītārā saddhiṁ akathetabbam pi ratṭhapari-
pālanam nissāya kathesi. Sāpi „sādhū“ 'ti sampatiṇcehi. Ath' 10
assā sabbaṁ dātabbayuttakaṁ datvā amaccehi saddhiṁ uyyo-
jesi. Amaccā paccantaṁ gantvā tattha khandhāvaram nivā-
setvā rājadhītaraṁ ukkhipāpetvā vanacarakadesitena maggena
Himavantaṁ pavisitvā pubbaṇhasamaye tassa assamasamīpaṁ⁷
pāpuṇṇimsu. Tasmīṁ khaṇe Bo. puttaṁ assamapade nivattetvā 15
sayam phalāphalattathāya araṇṇaṁ pavittṭho hoti. Vanacarakā
sayam assamaṁ āgantvā tassa pana dassanaṭṭhāne ṭhatvā
Nalinikāya taṁ dassetvā⁸ dve gāthā vadimsu:

5. Kadalidhajapaṇṇāno ābhujiparivāraṇo⁹

eso padissati rammo Isisiṅgassa assamo¹⁰. 5. 20

6. Eso aggi 'ssa saṁkhāto, eso dhūmo padissati,
maññe no aggiṁ hāpeti Isisiṅgo mahiddhiko ti. 6.

Tattha kadalisaṁkhātā dhajā paṇṇānaṁ¹¹ assā 'ti kadalidhajapaṇṇāno,
ābhujiparivāraṇo¹² ti bhūjapattavanaparikkhitto, saṁkhāto ti eso aggi
assa Isisiṅgassa ṇāpene¹³ saṁkhāto paccakkhato jalati, maññe no aggiṁ ti 25
na aggiṁ hāpeti juhāti¹⁴ paricaratīti¹⁵ maññe¹⁶.

Amaccāpi¹⁷ B-assa araṇṇaṁ pavittṭhavelāyam eva assa-
maṁ parivāretvā ārakkhaṁ ṭhapetvā¹⁸ rājadhītaraṁ isivesaṁ

¹ Ck tadveva. ² Bā adds ca ratṭhavāhanehi ca. ³ Cks -nā. ⁴ Bā akilimānā.
⁵ Ck tañca. ⁶ Ck tu, Cs ta. ⁷ Bā assamāpadassasa-. ⁸ Bā dassanto. ⁹
Cks -jīm-, Bā -javārito. ¹⁰ Cks -e. ¹¹ Ck -nā. ¹² Bā ābhujiparivārito,
Cks ābhujipariharapo. ¹³ Bā jhānena. ¹⁴ so Bā; Cks duggatiṁ. ¹⁵
Cks -hara-. ¹⁶ Bā -āmi. ¹⁷ Bā adds kho.

gāhāpetvā suvaṇṇacīrakam¹ nivāsanapārūpanam² katvā sab-
bālamkārehi alamkaritvā tantubaddham³ cittabheṇḍukam⁴ gāhā-
petvā assamapadam pavesetvā sayam bahi rakkantā atṭhamisu.
Sā tena bheṇḍukena⁵ kilantī camkamanakotiṃ⁶ otari. Tasmiṃ
5 khaṇe Isisiṅgo paṇṇasāladvāre paṇṇasālaphalake⁷ nisinno hoti,
so tam āgacchantiṃ disvā bhītatāsito utthāya paṇṇasālam
pavisitvā atṭhāsi. Sāpi 'ssa paṇṇasāladvāram gantvā kilī yeva.

S. tañ ca tato ca uttarim attham pakāsento tisso gāthā abhāsi:

7. Tañ ca disvāna āyantiṃ āmuttamaṇikuṇḍalam⁸
10 Isisiṅgo pāvisi bhīto assamam paṇṇachādanam. 7.
8. Assamassa ca sā dvāre bheṇḍuken' assa kilati
vidamsayanti āngāni guyham pakāsītāni⁹ ca. 8.
9. Tañ ca disvāna kilantiṃ paṇṇasālam gato jaṭī,
assamā nikkhamitvāna idam vacanam abravīti. 9.
15 Tattha bheṇḍukenasā 'ti assa Isisiṅgassa assamadvāre bheṇḍukena
kilati, vidamsayantiṃ dasseti, guyham pakāsītāni⁹ cā 'ti guyhañ ca
rahassaṅgam pakāsītāni⁹ ca pakāṭāni mukhahatthādīni, abravīti¹¹ so kira
paṇṇasālāya thatvā cintesi: sac' āyam yakkho bhavēyya paṇṇasālam pavisitvā
mañ¹¹ murumurāpetvā khādeyya, nāyam¹² yakkho tāpaso bhavissatīti, tasmā¹³
20 nikkhamitvā pucchissāmi nañ ti vatvā gātham¹⁴ āha.

10. Ambho ko nāma so rukkho yassa tēvaṅgataṃ phalaṃ,
dūre pi khittaṃ pacceti, na tam ohāya gacchatīti kathesi. 10.

Tattha yassa tevaṅgatan ti yassa tava rukkhassa evaṅgatikaṃ
manoramaṃ phalaṃ ko nāma so rukkho ti citrabheṇḍukena aditṭhapubbattā
25 rukkhaphalen'etena bhavittabban ti maññamāno evaṃ pucchi.

Ath' assa sā rukkham ācikkhanti:

11. Assamassa mama¹⁵ brahme samīpe Gandhamādane
bahavo¹⁶ tādisā rukkhā yassa tēvaṅgataṃ phalaṃ,
dūre pi khittaṃ pacceti, na mañ¹⁷ ohāya gacchatīti g. ā. 11.

¹ Bā -kena. ² Ck -nam, Cs -pāpuranam, Bā nivāsena pārūpanam. ³ Bā
-bandham. ⁴ Bā citrage-. ⁵ Bā ge- throughout. ⁶ Bā -tiyam. ⁷ Bā pāsānapha-
⁸ Bā -liri. ⁹ Ck -kāni. ¹⁰ Bā adds pucchissāmi nanti, Bā pucchissāmi nanti
gāthamāha. ¹¹ Ck tam. ¹² Ck nacāyam. ¹³ Bā tasmā corr. to assamā. ¹⁴
Ck omīti pucchissāmi nanti vatvā gātham. ¹⁵ Cs ca mañ, Ck ca, omitting mañ.
¹⁶ Ck -ve. ¹⁷ Bā vanañ in the place of na mañ.

Tattha samīpe Gandhamāḍane ti Gandhamādanapabbate mama assa-
masamīpe, yassa tevaṅgatan ti yassa evaṅgataṃ, takāro sandhikaro ¹.

Iti sā musā² abhāsi, itaro pana saddahitvā „tāpaso eso“
ti saññāya paṭisanthāraṃ karonto:

12. Etū bhavaṃ assaṃ³ imaṃ adetu,
pajjaṇ ca bhakkhaṇ ca paṭicca dammi,
idaṃ āsanaṃ atrabhavaṃ nisīdatu,
ito bhavaṃ mūlaphalāni bhuñjatu 'ti g. ā. 12.

5

Tattha assamīman ti assamaṃ imaṃ bhavaṃ pavisatu, adetu 'ti yathā-
sannibhitaṃ āhāraṃ bhuñjatu, pajjan ti pādabbhañjanaṃ. bhakkhaṇ ti 10
madhuraphalāphalaṃ, paṭiccha 'ti paṭigaṇṇa. idaṃ āsanaṃ ti pavittakāle
evam āha.

„Kin te idan“ ti tassā³ paṇṇasālaṃ pavisitvā kaṭṭhatthare⁴
nisīdantiyā suvaṇṇacīrake dvidhāgate⁵ sarīraṃ appaṭicchannaṃ
ahosi, tāpaso mātugāmasarīrassa adiṭṭhapubbattā disvā „vaṇo 15
eso“ ti saññāya evaṃ āha:

13. Kin te idaṃ ūrunaṃ antarasmiṃ
supicchitaṃ kaṇha-r-iva-ppakāsati,
akkhāhi me pucchito etaṃ atthaṃ,
kose⁶ nu te uttamaṅgaṃ pavittṭhan⁷ ti. 13.

20

Tattha supicchitaṃ ti dvinnāṃ ūrunaṃ samāgamakāle⁸ suphassitaṃ⁹
sippimukhasaṇṭhānaṃ¹⁰ subhalakkhaṇena hi¹¹ asamaṇnāgatāya taṃ ṭhānaṃ
āvāṭadhātukaṃ hoti samannāgatāya abbhunnataṃ¹² sippipuṭamukhasaṇṭhānaṃ.
kaṇharivappakāsati¹³ ubhosu passesu kālakaṃ¹⁴ viya kḥāyati, kose⁶
nu te uttamaṅgaṃ pavittṭhan ti tava uttamaṅgaṃ liṅgasāṇṭhānaṃ na 25
paññāyati, kin nu taṃ tava sarīrasaṇṭhāte kose pavittṭhan ti puechi.

Atha naṃ sā vañcayanti gāthadvayam āha:

14. Ahaṃ vane mūlaphalesanaṃ ṇaṃ
āsādayiṃ acchaṃ sughorarūpaṃ¹⁵,

¹ Ck -karena, Cs -karona, Bā byañjanasandhikāro. ² Bā musāvādaṃ. ³ Ck Bā
tassa. ⁴ Bā kaṭṭhatthare. ⁵ Bā -kate. ⁶ Cks -so. ⁷ Cks -ṭṭho. ⁸ Bā -gamana-.
⁹ Bā -phu-. ¹⁰ Bā sippipuṭamukha-, Bā sippibalamukha-. ¹¹ Bā -ne ti. ¹²
so Cks; Bā abbhantaraṃ. ¹³ Cks -kāsiti, Bā -kāsanti. ¹⁴ Ck kālakaṃ. ¹⁵
Cks omiṭ su.

so maṃ pativā sahas' ajjhapatto
panujja maṃ abbahi' uttamaṅgaṃ. 14.

15. Sv-āyaṃ vaṇo khajjati kaṇḍuvāyati,
sabbañ ca kālāṃ na labhāmi sātāṃ,
5 paho bhavaṃ kaṇḍum imaṃ vinetum,
kurute² bhavaṃ yācito brāhmaṇatthan ti. 15.

Tattha āsādayin ti ghaṭṭesim³, āgacchantāṃ disvā leḍḍunā paharin⁴ ti
attho, pativā ti upadhāvitvā, sahasajjhapatto ti⁵ sahasā ajjhapatto
samppatto, panujjā⁶ ti aha maṃ pāteṭvā, abbahīti⁶ mukhena mama utta-
10 maṅgaṃ luṇcivā pakkāmi, tato paṭṭhāya imasmiṃ ihāne vaṇo jāto, svāyaṃ ti
so ayaṃ tato paṭṭhāya mayheṃ vaṇo khajjati c' eva kaṇḍuṃ ca karoti, tappac-
cayā cāhaṃ⁷ sabbakālāṃ kāyikacetāsikasukhaṃ na labhāmi, paho⁸ ti pahū⁹
samattho, brāhmaṇatthan ti bhavaṃ mayā yācito idaṃ¹⁰ brāhmaṇassa
atthaṃ karotu idaṃ me dukkhaṃ harū¹¹ ti vadati.

- 15 So tassā musāvādaṃ sabbhāvo ti saddahitvā „sace vo¹²
evaṃ sukhaṃ hoti karissāmīti“ taṃ padesaṃ oloketvā anan-
taraṃ g. ā.:

16. Gambhīrarūpo te vaṇo salohito
apūtiko pannagandho¹³ mahā ca,
20 karomi te kiñci kasāyayogaṃ¹⁴
yathā bhavaṃ paramasukhī bhaveyyā¹⁵ ti. 16.

Tattha salohito ti rattobhāso, apūtiko ti pūtimāṃsarahito, panua-
gandho¹⁶ ti thokaṃ duggandho, kasāyayogaṃ¹⁷ ti ahaṃ keekacirukkha-
kasāye¹⁸ gahetvā tava ekaṃ kasāyayogaṃ¹⁷ karomīti.

- 25 Tato Naḷinikā gātham āha:

17. Na mantayogā na kasāvayogā
na osadhā brahmacārī kamanti,
yam te mudū ṭena¹⁹ vinehi kaṇḍukaṃ
yathā ahaṃ paramasukhī bhaveyyan ti. 17.

¹ Bā -bu-. ² Bās karutaṃ. ³ Bā ghāte-. ⁴ Cks -ran. ⁵ Bā adds mamaṃ. ⁶
Cks avyāhīti, Bās abbhūhīti. ⁷ Bā khoḥaṃ. ⁸ Cks -ū. ⁹ Bā -o. ¹⁰ Bā imaṃ.
¹¹ Bā -āhi, Bā -rāpehi. ¹² Bā te. ¹³ so Cks; Bā vaṇṇa- corr. to vaṇa-. ¹⁴
Cks kā-. ¹⁵ Cks -yyan. ¹⁶ Bā vaṇṇa corr. to vaṇa-. ¹⁷ Cks kā-. ¹⁸ so Cks;
Bā keciruk-. ¹⁹ Bā ghaṭṭena mudukena.

Tattha kamantīti bho brahmacāri imasmiṃ mama vaṇe n' eva manta-yogā na kasāvayogā na pupphaphalādīni osadhāni kamanti, anekavāraṃ katehi pi tehi etassa phāsubbhāvo na bhūtapubbo, yaṃ pana te etaṃ mudu aṅgaḷetaṃ tena ghaṭṭiyamānass' eva¹ tassa kaṇḍu na hoti, tasmāssa tena vīnehi² kaṇḍun ti.

So „saccaṃ esā bhaṇatīti“ sallakkhetvā „methunasam-saggena sīlaṃ bhijjati jhānaṃ antaradhāyatīti“ ajānanto mātu-gāmassa aditṭhapubbattā methunadhammassa ca ajānanabhāvena bhesajjan ti vadantiyā tāya methunaṃ patisevi³, tāvad ev' assa sīlaṃ bhijji⁴ jhānaṃ parihāyi, so dve tayo vāre sam- 10 saggaṃ katvā kilanto hutvā nikkhamitvā saraṃ oruḃha nahātvā paṭippassaddhadaratho āgantvā paṇṇasālāya nisīditvā puna pi taṃ tāpaso ti maññaṃmāno vasanaṭṭhānaṃ pucchanto:

18. Ito nu bhoto katamena assamo,
kacci⁵ bhavaṃ abhiramasī⁶ araṇṇe, 15
kacci⁷ te mūlaphalaṃ pahūtaṃ,
kacci⁷ bhavantaṃ na vihiṃsanti vālā ti g. ā. 18.

Tattha katamenā 'ti ito katamena disābhāgena bhoto assamo, bhavaṃ ti ālapanam etaṃ.

Tato Naḷinikā catasso gāthā āha: 20

17. Ito ujum uttarāyaṃ⁸ disāyaṃ
Khemā nadī Himavantaṃ pabhāti,
tassā tīre assamo mayha⁹ rammo,
aho bhavaṃ assamaṃ mayhaṃ⁹ passe. 19.
20. Ambā ca sālā tilakā ca jambuyo (IV ^{46.6}/₆) 25
uddālakā pāṭaliyo ca phullā,
samantato kimpurisābhigītaṃ
aho bhavaṃ assamaṃ mayha¹⁰ pāsse. 20.
21. Tālā ca mūlā ca phalā ca mēṭṭha,
vaṇṇena gandhena upetarūpaṃ 30

¹ Bā ghaṭṭay-. ² Bā tasmā vi- ³ Bā patisevati. ⁴ Cks -itvā. ⁵ Bā kiñci.

⁶ Bā -misaṃ. ⁷ Bā kicci. ⁸ Cks ujuttarāyaṃ. ⁹ all three MSS. mayhaṃ.

¹⁰ C^s Bā -am.

taṃ bhūmibhāgehi upetarūpaṃ
aho bhavaṃ assamaṃ mayha¹ passe. 21.

22. Phalā ca mūlā ca pahūta mēthā²
vaṇṇena gandhena rasena³ upetā,
āyanti⁴ ca luddakā taṃ padesaṃ,
mā me tato mūlaphalaṃ ahaṃsū⁵ 'ti. 22.

Tattha uttarāyaṇaṃ ti uttarāya, Khemā ti evaṃnāmikā nadī, Himavantaṃ
pabbhātīti Himavantaṃ pavattati, aho ti patthanatthe nipāto, uddālakā ti
vātaghātakā, kimpurisaṃbhigītaṃ ti sabbadā⁶ parivāretvā madhurasaddena
10 gāyantehi kimpurisehi abhigītaṃ, tālā ca mūlā ca phalā ca metthā 'ti
ettha mama assame pāsādikā tālarukkā ca tesam yeva vaṇṇādīhi⁷ sampannā
kandasamkhātā tālamūlā ca tālā ca mūlā ca⁸ pahūtametthā 'ti nānārukkha-
phalāphalā⁹ ca rukkhavallimūlā ca pahūta ettha, mā me tato ti taṃ mama
assamapadesaṃ pahūtaluddakā āgacchanti, mayā c' ettha āharitvā ṭhapitaṃ
15 bahūṃ madhurasāṃ mūlaphalaṃ¹⁰ atthi, te mayi cirāyante mūlaphalāphalaṃ
hareyyuṃ, te tato mama mūlaphalāphalaṃ mā āharissu, tasmā sace mayā
saddhīm āgantukāmo ehi noce ahaṃ gamissāmīti āha.

Taṃ sutvā tāpaso yāva pitu āgamanā¹¹ adhivāsāpetuṃ g. ā.:

23. Pitā mamaṃ mūlaphalesanaṃ gato
idāni āgacchati sāyakāle,
ubho va gacchāmaṃ assamaṃ taṃ
yāva pitā mūlaphalato¹² etū 'ti. 23.

Tattha ubho va gacchāmaṃ ti mamaṃ¹³ pitu ārocetvā ubho va
gamissāma.

25. Tato sā cintesi: „ayaṃ tāva araṇṇe vadḍhitabhāvena
mama itthibhāvaṃ na jānāti, pitā paṇ' assa maṃ¹⁴ disvā va
jānitvā 'tvaṃ idha kiṃ karosīti' kājakotiya¹⁵ paharitvā sisam
pi me bhindeyya, tasmim anāgate yeva mayā gantuṃ vaṭṭati,
āgamanakammam pi me nitṭhitaṃ¹⁶ ti sā tassa āgamanūpāyaṃ
30 ācikkhantī itaraṃ g. ā.

¹ Bā -am. ² Ck -tamattha, Cs Bā -tamatthe corr. to -tāmetha. ³ so all three
MSS. for cā. ⁴ Bā samantato. ⁵ Bā vaṇṇagandhādi. ⁶ Bā phalā ca, Bā
mūlā ca phalā ca in the place of tālamūlā ---. ⁷ Bā only one phalā. ⁸
Bā bahū madhū rasaphalāphalaṃ. ⁹ Bā adds tāva. ¹⁰ so all three MSS. for
-lato? ¹¹ Ck maṃ. ¹² Ck mama. ¹³ Ck -yāya.

24. Aññe bahū isayo sādthurūpā
rājīsayo anumagge vasanti,
te yeva pucchēsi mam' assaman taṃ
te taṃ nayissanti mamaṃ sakāse ti. 24.

Tattha rājīsayo ti samma na sakkā mayā cīrāyituṃ, aññe pana sādhusa- 5
bhāvā brāhmaṇīsayo ca rājīsayo ca anumagge mama assamaṇaggapasse vasanti
ahaṃ te taṃ¹ ācikkhītvā gamissāmi, tvaṃ te puccheyyāsi, te taṃ mama
santikaṃ nayissanti.

Evam sā attano palāyanūpāyaṃ katvā paṇṇasālato nikkha-
mitvā olokantam² eva „tvaṃ nivattā“³ 'ti vatvā āgamana- 10
maggen' eva amaccānaṃ santikaṃ agamāsi, te taṃ gahetvā
khandhāvāraṃ gantvā anupubbena Bārāṇasīṃ saṃpāpuṇiṃsu.
Sakko pi taṃ divasam eva tussitvā sakalaratṭhe devaṃ
vassāpesi⁴. Isisiṅgatāpasassāpi⁵ tāya pakkantamattāya sarīre⁶
dāho uppajji, so kampanto paṇṇasālaṃ pavisitvā vākacīraṃ 15
pārutipvā socanto nipajji. Bo. sāyaṃ āgantvā puttaṃ apa-
santo „kuhin nu kho gato“⁷ ti kācaṃ otāretvā paṇṇasālaṃ
pavisitvā⁸ nipannakaṃ disvā „tāta kiṃ karosīti“⁹ piṭṭhiṃ pari-
majjanto tisso gāthā abhāsi:

25. Na te kaṭṭhāni bhinnāni, na te udakam ābhatāni, (IV ²²¹/₁₉) 20
aggi pi te na hāpito, kin nu mando va jhāyasi. 25.
26. Bhinnāni kaṭṭhāni huto ca⁷ aggi
tapani pi te samitā brahmacārī
piṭṭhaṃ ca mayhaṃ udakaṃ ca hoti
ramasi tvaṃ brahmabhūto puratthā. 26. 25
27. Abhinnakaṭṭho si anābhatodako
ahāpitaggi si⁸ asiddhabhojano⁹ ,
na me tvaṃ ālapasi mam' ajja,
naṭṭhan nu kiṃ cetasikañci¹⁰ dukkhan ti. 27.

¹ Bā te saṃ. ² Bā taṃ olokentaṃ. ³ Bā -ti. ⁴ Cks -go-. ⁵ Bā evaṃkāye.

⁶ Bā adda taṃ. ⁷ Bā va. ⁸ Bā ahoṣitaggi pi. ⁹ Cā asitṭha-, Bā āsiṭha. ¹⁰ so
Cks for -kaṃ ca? Bā -ka.

Tattha bhinnānīti araṇṇato uddhaṭṭāni, na hāpito ti na jalito, bhinnānīti pubbe tayā mamāgamanavelāya kaṭṭhāni uddhaṭṭan' eva honti, huto ca aggīti aggī ca huto¹ hoti², tapanīti³ visivanaaggīṭṭhasaṅkhātā⁴ tapanī pi te samitā va⁵ samvidahitā va hoti, pīṭhan ti mama āsanatthāya pīṭhan ca
 5 paṇṇattam eva hoti, udakaṇ cā 'ti pādadhovanodakaṇ ca upaṭṭhitam⁶ eva hoti, brahmabhūto ti tvaṃ hi⁷ ito puratthā seṭṭhabhūto imasmim araṇṇe abhiramasi, abhinnaṭṭho sīti so dāni ajja anuddhaṭṭha⁸, asiddha-
 bhojano⁹ ti na te kiñci amhākaṃ kandaṃulāṃ vā paṇṇaṃ vā seditaṃ, mamajjā 'ti mama putta ajja na me tvaṃ ālapasi, naṭṭhanu kin ti kin
 10 te naṭṭhaṃ, kin cetasakadukkaṃ, akkhāhi me nīpannakāraṇaṃ ti pucchati.

So pitu vacanaṃ sutvā taṃ kāraṇaṃ kathento ā.:

28. Idhāgamā jaṭilo brahmacārī
 sudassaneyyo sutanū vineti
 n' evātidīgho na punātirasso
 15 sukaṇhakapaṇhacchadanehi¹⁰ bhoto. 28.
29. Amassu jāto apurāṇavaṇṇī,
 ādhārārūpaṇ ca pan' assa kaṇṭhe¹¹,
 dv' āssa gaṇḍā ure¹² sujātā
 sovaṇṇapiṇḍūpanibhā¹³ pabhassarā¹⁴. 29.
- 20 30. Mukhaṇ ca tassa bhusadassaneyyaṃ¹⁵,
 kaṇṇesu¹⁶ lambanti ca kuñcitaggā,
 te jotare carato māṇavassa
 suttaṇ ca yaṃ saṃyamaṇaṃ jaṭānaṃ. 30.
- 25 31. Aññā ca tassa¹⁷ saṃnāmaṇī catasso
 nīlāpi tā lohitaḥ ca satā
 tā piṃsare¹⁸ carato māṇavassa
 cīrīṭisaṃghā-r-iva¹⁹ pāvusaṃhi. 31.
32. Na mekhalāṃ muñjamayaṃ dhareti,
 na santacāṃ²⁰ no²¹ pana pabbaj' assa²²,

¹ Cks add ca. ² B^s jahāti. ³ Cks -nīyā ti. ⁴ B^d visibbana aggī saṅkhātā. ⁵ B^d adds sayameva. ⁶ B^s upaṭṭhāpi-. ⁷ B^d tuvampi. ⁸ Ck anuṭṭhava-, C^s anuddhava-. ⁹ B^d asiṭha-. ¹⁰ C^s B^d omit one kaṇṭha. ¹¹ C^s -o, B^d -kaṇṭhe. ¹² read: dv' āssa gaṇḍā urato? B^d dveyaṃāgandhā-. ¹³ B^d suvaṇṇapiṇḍu-. ¹⁴ Cks -bhāsare. ¹⁵ B^d bhūsaṃ-, Cks bhūja-. ¹⁶ Cks -osu, B^d -āsu. ¹⁷ sa all three MSS. ¹⁸ Cks siṃsare, B^s pisare. ¹⁹ Ck virīṭi-, C^s cīpīṭi, B^d tirīṭi-. ²⁰ so C^s; Ck santamaṇi, B^s saṇhare, B^d saṇhare corr. to santare. ²¹ Cks vo. ²² Cks -ssu.

- tā¹ jotare jaghanavare² vilaggā
 sateratā vijjur-iv' antalikkhe. 32.
33. Akhīlakāni³ ca avaṇṭakāni
 heṭṭhā nabhyā kaṭisamohitāni
 avighaṭṭitā niccaṃ kilim⁴ karonti, 5
 han tāta kim rukkhaphalāni tāni. 33.
34. Jaṭā ca tassa bhusadassaneyyā⁵
 parosataṃ vellitaggā sugandhā,
 dvedhāsīro sādhuviḍḍhatarūpo,
 aho nu kho mayha tathā jaṭāssu. 34. 10
35. Yādā ca so parikati tā⁶ jaṭāyo
 vaṇṇena gandhena upetarūpā
 nīluppalaṃ vātasameritam va
 tath' eva saṃkhātī⁷ vanassamo ayaṃ. 35.
36. Paṃko ca tassa bhusadassaneyyo⁸ 15
 n' etādiso yādiso mayha kāyo,
 so vāyatī erito mālutena
 vanaṃ yathā aggagimhesu phullaṃ. 36.
37. Nihanti so rukkhaphalaṃ pathavyā
 sucittarūpaṃ ruciraṃ⁹ dassaneyyaṃ 20
 khittāṃ ca nassa⁹ punar eti hatthaṃ,
 han tāta kim rukkhaphalaṃ nu kho taṃ. 37.
38. Dantā ca tassa bhusadassaneyyā⁵
 suddhā samā saṃkhavarūpapannā
 mano pasādenti vivariyamānā, 25
 na ha¹⁰ nūna so sākaṃ akhāḍi tehi¹¹. 38.
39. Akakkasaṃ agaḷitaṃ¹² muhuṃ mudduṃ¹³
 [ujum] anuddhataṃ¹⁴ acapalam assa bhāsitaṃ,

¹ Cks sā. ² Bā jāṇghatane corr. to jāṇghanantare? ³ Cks abila-, Bā akhila-

⁴ Bā kilāṃ. ⁵ Bā bhusaṃ-, Cks bhūja-. ⁶ Bā pakirati tā. ⁷ Bā saṃvāyati
 corr. to -vāti, Bs -vāti. ⁸ so Bā⁸; Cks suci-. ⁹ Bā ta-. ¹⁰ C s bha, Bā hi. ¹¹
 Ck kehi. ¹² Ck agala, Cs agala, Bā aggaḷitaṃ. ¹³ Cks muhuṃ. ¹⁴ Bā -taṃ.

- rudam manuññam karavīkasussaram
hadayaṅgamañ rañjayat' eva me mano. 39.
40. Bindussaro nātivissatṭhavākyo
na nūna sajjhāyamatippayutto,
5 icchāmi kho tañ punar eva daṭṭhum
mittam¹ hi me māṇav' āhū puratthā. 40.
41. Susandhi sabbattha vimatṭh' imam vaṇam
puthum² sujātam kharapattasannibham --
ten' eva mañ uttariyāna³ māṇavo
10 vivariya ūrum⁴ jaghanena pīlayi. 41.
42. Tapanti ābhanti⁵ virocare va
sateratā⁶ vijjur-iv' antalikkhe
bāhā mudū añjanalomasādisā
vicitravaṭṭaṅgulikāssa sobhare. 42.
- 15 43. Akakkasaṅgo na ca⁷ dīghalomo
nakhāssa⁸ dīghā api lohitaggā,
mudūhi bāhāhi palissajanto⁹
kalyāṇarūpo ramayañ¹⁰ upatṭhahi. 43.
44. Dumassa tūlūpanibhā⁹ pabhassarā¹¹
20 suvaṇṇakambūtalavaṭṭasucchavī
hatthā mudū, tehi mañ saṃphusitvā¹²
ito gato, te mañ dahanti tāta. 44.
45. Na ha¹³ nūna so khārividham ahāsi¹⁴,
na nūna¹⁵ kaṭṭhāni sayam abhañji¹⁶,
25 na nūna so hanti dume kuṭṭhāriyā¹⁷,
na pi 'ssa¹⁸ hatthesu khilāni¹⁹ atthi. 45.
46. Accho ca²⁰ kho tassa vaṇam akāsi,
so mañ bravi: sukhitañ mañ karohi,

¹ Bā - o, B^s - ā. ² Cks - ū, Bā - u. ³ Cks - yāya. ⁴ Cks ūru. ⁵ Cks āhanti.
⁶ Bā - ri-. ⁷ Cks va. ⁸ Cks nagh-, Bā nakhassa. ⁹ Bā palissajanto. Cks
pajalissajanto. ¹⁰ C^s marayañ, Bā ramayañ, B^s ramayañ? ¹¹ Cks pabhā-
sarā. ¹² Cks mamañphu-. ¹³ Bā omits ha. ¹⁴ Cks abhāsi, Bā ahosi. ¹⁵
Bā adds so. ¹⁶ Bā abhu-. ¹⁷ Bā kumā-. ¹⁸ Bā hissa. ¹⁹ B^s khilāni, Cks
khiṇāni. ²⁰ Cks ajjeva.

- t' āham¹ karim², tena mamāpi³ sokhyam.
so ca bravī sukhito smīti brahme. 46.
47. Ayañ ca te māluvapaṇṇasanthatā
vikinṇarūpā va mayā ca tena ca,
kilantarūpā udae ramitvā
punappunam c' assa kuṭim vajāma. 47. 5
48. Na m' ajja mantā paṭibhanti⁴ tāta
na aggihuttañ na pi yañña tatra,
na cāpi te mūlaphalāni bhuñje
yāva na passāmi tañ brahmacārim. 48. 10
49. Addhā pajānāsi tuvaṃ pi tāta
yassam disāyam⁵ vasate brahmacārī,
tañ mañ disaṃ pāpaya tāta khippaṃ
mā te ahañ amariṃ assamamhi. 49.
50. Vicitrappupphaṃ hi vanaṃ sutam mayā
dijābhigghuṭṭhaṃ⁶ dijaśaṅghasevitaṃ,
tañ mañ disaṃ⁷ pāpaya tāta khippaṃ
purā te pāṇaṃ vijahāmi assame ti. 50. 15

Tattha idhāgamā ti tāta imaṃ⁸ assamapadaṃ āgato, sudassaneyyo
ti sutṭhu dassaneyyo, sutanū ti sutṭhu tanuko nātikiso nātithūlo, vinetiti 20
attano sarīrappabhāya assamapadaṃ ekobhāsaṃ viya pūreti, sukaṇhakaṇ-
hacchadanehi bhoto ti tāta tassa bhoto kaṇhehi kaṇhacchadanehi bha-
maravaṇnehi kesehi sukaṇhasīsaṃ sumajjitamaṇimayaṃ viya khāyati, amassu-
jāto ti na tāv' assa massu jāyati, taruṇo jeva, apurāṇavaṇṇitī acirapabba-
jito, ādhārārūpaṇca paṇassa kaṇṭhe ti kaṇṭhe ca paṇ' assa amhākaṃ 25
bhikkhābhūjanathapanapaṇṇadhārasadisāṃ⁹ pīlandhanaṃ atthīti muttābharāṇaṃ¹⁰
sandhāya vadati, gaṇḍā¹¹ ti thane sandhāyāha, uresujātā ti uramhi sujātā,
urato ti pi pāṭho, pabhassarā ti pabhāsampannā, pabhāsare ti pi pāṭho,
obhāsayantīti attho, bhūsadassaneyyan¹² ti ativiya dassaneyyaṃ, kuñci-
taggā¹³ ti sihakunḍale¹⁴ sandhāya vadati, suttāñcā¹⁵ 'ti yañ tassa jaṭā-
bandhanasuttaṃ¹⁶ tam pi jotati¹⁷ pabhañ ca muñcati, saññāmaṇi¹⁸ 30
catasso ti iminā maṇisuvannaṇapavālarajataṃ yaṇi pi cattāri pīlandhanāni

¹ Cks nāham, Bā tāmahaṃ. ² all three MSS. kari. ³ Bā -si. ⁴ Cks -hanti.
⁵ read: disā? ⁶ Cks -ghuṭṭā, Bā -ghuṭṭhaṃ. ⁷ Bā vanaṃ. ⁸ Bā idam. ⁹
Bā -pattādhāra-. ¹⁰ Bā muttāhāraṃ. ¹¹ Bā kaṇḍā. ¹² Cks bhuja-, Bā bhūsaṃ-.
¹³ Bā kiñci-. ¹⁴ Bā -lam. ¹⁵ Cks -amsu-. ¹⁶ Bā -teti-. ¹⁷ Bā ayaṃmaṇi.

dasseti, tā piṇṣare¹ ti tāni pīlandhanāni pāvusena va vaṭṭe² deve cirīti-
 saṅghā³ viya viravanti⁴, mekhale⁵ ti mekhalaṇ, ayam eva vā pātho;
 idaṇ⁶ nivatthakaṇṇacāraṇ⁷ sandhāyāha, na santace⁸ ti na vāke⁹, i. v. h.
 tāta yathā mayam tiṇamayam vā vākamayam vā vākaṇṇaṇ¹⁰ katvā¹¹ dhārema
 5 na tathā so¹² so pana suvaṇṇacāraṇ dhāretitī, akhīlakāṇitī¹³ akācāni¹⁴ nik-
 kaṇṇakāni¹⁵, kaṭṭisamohitāniti kaṭṭiyam nibaddhāni¹⁶, niccaṇ kilim¹⁷
 karontitī aghaṭṭitāni pi niccaṇ kilikilāyanti¹⁸, ahantā¹⁹ ti ambho²⁰ tāta,
 kim rukkhaphalāni²¹ tāniti tāni tassa²² māṇavassa²³ suttārūḥhāni kaṭṭiyam
 baddhāni katararukkhaphalāni nāmā²⁴ ti maṇisaṅghāni²⁵ sandhāyāha, jaṭā ti
 10 jaṭamaṇḍalākāreṇa baddhā ratanamissakakesavaṭṭiyo sandhāyāha, vellitaggā ti
 kuṇṇitaggā²⁶, dveddhāsiro ti tassa sīsaṇ dveddhā katvā baddhānaṇ jaṭānaṇ
 vasena²⁷ suttu vibhatarūpaṇ, tathā ti yathā tassa māṇavassa jaṭā tathā
 tumhehi mama na baddhā²⁸, aho vata mamāpi tathā assū²⁹ ti paṭthento³⁰,
 upetarūpā ti upetasabhāvā, vātasameritaṇ vā ti yathā nāma nīluppalaṇ
 15 vātena samīritam tath³¹ eva ayam imasmiṇ varasaṇḍe assamo saṇvāti, netā-
 di so ti na etādiso, mama³² kāye paṇko n³³ etādiso tassa, so hi dassaṇiyo c'
 eva sugandha ca, aggagimhesū³⁴ ti vasantasamaye, nihantitī paharati, kim
 rukkhaphalaṇ nu kho tan ti katararukkhassa nu kho taṇ phalaṇ, saṇ-
 khavarūpapannā³⁵ ti sudhotasaṇkhapaṭṭibhāgā, sākamakhāditi³⁶ nūna so
 20 māṇavo mayam viya tehi dantehi rukkhapaṇṇāni c' eva mūlaphalāni ca na
 khādi, amhakaṇ hi tāni khādantānaṇ³⁷ sākapaṇṇavapaṇḍantā³⁸ ti dīpeti,
 akakkasan ti tāta tassa bhāsitaṇ aphaṇasaṇ agalitaṇ, punappuna vadaṇ-
 tassāpi madhuratāya muhum mudum³⁹ amammanatāya⁴⁰ ujum ācikkhitatāya⁴¹
 anuddhataṇ⁴² paṭṭhitatāya acapalaṇ⁴³, rudan ti bhāsamānassa paṇ⁴⁴ assa⁴⁵
 25 sarasaṇkhātāṇ rudam pi manoharaṇ karavikassa viya sussaraṇ sumadhuraṇ,
 raṇḍiṇyatevā⁴⁶ ti mama mano raṇḍeti⁴⁷ yeva, bindussaro ti piṇḍitassaro,
 māṇavāhū ti so hi māṇavo puratthāya mama mittam⁴⁸ ahū, susandhi sab-
 battha vimatṭhimaṇ vaṇan ti tāta tassa māṇavassa ūṇam antare ekaṇ
 vaṇam atthi, taṇ susandhiṇ suphussitaṇ⁴⁹ sippiputaṇ mukhasadisam sabbattha vi-
 30 matṭhaṇ samantato matṭhaṇ, p'uthu⁵⁰ ti mahantaṇ, sujātan ti susaṇṭhitaṇ,

¹ Cks tā piṇṣare, Bā tā pi sare. ² Bā pavuṭhe. ³ Ck cirī-, Bā tiritisaṇkhāghā,
 Bā tirati-, Cks -ghāti. ⁴ Bā vadanti. ⁵ Bā mikhalan, Bā makhalan. ⁶ Cks
 idanti. ⁷ Bā vattha-. ⁸ Bā saṇhare? Bā sandhare. ⁹ Bā nivāte. ¹⁰ Cā ciratṇ.
¹¹ Bā omits ka-. ¹² Cks omit so. ¹³ Cks abīla-, Bā akhi-. ¹⁴ Ck akāmāni,
 Bā akāni. ¹⁵ Ck nikkhāṇṇakāni, Bā nippannāni, Cā nibaṇṇa-. ¹⁶ Bā bandhāni.
¹⁷ Bā kilāṇ. ¹⁸ Bā nicca kōlaṇ kilā-. ¹⁹ Cks ahantā. ²⁰ Cks amhe. ²¹ Cks
 -kkhe-. ²² Cks ssa. ²³ Ck pamāṇamassa, Cā -ṇacassa. ²⁴ so Ck; Cā -ṇi, Bā -ti.
²⁵ Ck kuṇḍinaggā. ²⁶ Bā bandhānaṇ vasena, omitting jaṭānaṇ. ²⁷ Bā maṇi-
 bandhā in the place of mama-. ²⁸ Bā assuti paṭthento. ²⁹ Bā to tādiso ti tāta
 yādiso maṇma. ³⁰ Bā saṇkhā-. ³¹ Bā -maṇkhāditehitina. ³² Bā -tā. ³³ Bā
 sapāṇikapaṇṇavapaṇḍantā. ³⁴ Cks muhum. ³⁵ so Cks; Bā apamussatāya, Cā
 āpamussatāya. ³⁶ so Cks; Bā āvi-, Bā omits u- tāya. ³⁷ Bā -ṭaṇ. ³⁸ all
 three MSS. -phalaṇ ³⁹ Bā omits panassa. ⁴⁰ Bā -ja-. ⁴¹ Bā -o. ⁴² Bā
 -phuppassitaṇ, Cks -passitaṇ. ⁴³ Cks -ū, Bā -u.

kharapattasannibhañ¹ ti paḍumamakūlasannibhañ, uttariyānā² 'ti uttaritvā³ avattharitvā, pīlayīti⁴ pīlesi⁵, tapantīti⁶ tassa māṇavassa sarīrato⁷ niccharantā suvaṇṇavaṇṇā⁸ raṁsiyo jalanti⁹ obhāsenti¹⁰ virocenti¹¹ ca, bāhā¹² ti bāhā pi 'ssa mudū, añjanalomasadisā¹³ ti añjanasadisehi¹⁴ romehi¹⁵ samannāgatā, vicitravaṭṭaṅgulikāssa¹⁶ sobhare¹⁷ ti hatthāpi¹⁸ 'ssa dhuvalakkhaṇa-¹⁹ vicitrāhi²⁰ pavālaṁkurasadisāhi²¹ vaṭṭaṅgulīhi²² samannāgatā sobhanti, akakka-²³ saṅgo²⁴ ti kacchupīlakādirahitaṅgapaccaṅgo, raṁ'ayaṁ upaṭṭhahāti²⁵ mañ ramayanto²⁶ upaṭṭhāsi²⁷ paricari, tūlūpanibhā²⁸ ti mudubhāvassa upamā, su-²⁹ vaṇṇakambutalavaṭṭasucchaviti³⁰ suvaṇṇamayaṁ ādāsatalaṁ viya vaṭṭā³¹ ca succhavi³² ca parimaṇḍalā³³ c' eva suṇḍaracchavi³⁴ cā 'ti attho, samphussitvā³⁵ ti suṭṭhu³⁶ 10 phussitvā³⁷ attano hatthasaṁphassaṁ mama sarīre pharūpetvā³⁸, ito gato³⁹ ti mama olokontass' eva ito gato, te mañ dāhantīti⁴⁰ te tassa hatthasaṁphassā idāni⁴¹ mañ dahanti, tathā⁴² hi tassa gatakālato paṭṭhāya⁴³ mama sarīre dāho⁴⁴ uṭṭhito, ten' amhi⁴⁵ domanassappatto nīpanno⁴⁶ ti, khārividhan⁴⁷ ti tāta nūna⁴⁸ so māṇavo na khārībharāṇ ukkhipitvā⁴⁹ vicari, khīlānīti⁵⁰ khīṇāni⁵¹, ayam⁵² 15 eva vā⁵³ pātho, sokhyan⁵⁴ ti sukhaṁ, santhatā⁵⁵ ti santhāro, vikiṇṇa⁵⁶ rūpā⁵⁷ vā⁵⁸ 'ti tāta⁵⁹ ayam⁶⁰ tava māluvapaṇṇasanthāro⁶¹ ajja mayā⁶² ca tena⁶³ ca aññamaññaṁ⁶⁴ parāmasanāliṅganavasena⁶⁵ sammā⁶⁶ parivattantehi⁶⁷ vikiṇṇā⁶⁸ viya ākulavyākulā⁶⁹ jātā, punappunaṁcassā⁷⁰ 'ti tāta⁷¹ ahañ⁷² ca so ca abhiramitvā⁷³ kilantarūpā⁷⁴ paṇṇa-⁷⁵ sālato⁷⁶ nikkhamitvā⁷⁷ udakaṁ pavisitvā⁷⁸ ramitvā⁷⁹ vinītadarathā⁸⁰ punappuna⁸¹ imam⁸² 20 eva kuṭṭiyam⁸³ pavisāmā⁸⁴ 'ti vadati, mantā⁸⁵ ti ajja⁸⁶ mama⁸⁷ tassa⁸⁸ gatakālato⁸⁹ paṭṭhāya⁹⁰ n' eva⁹¹ mantā⁹² paṭibhanti⁹³ na⁹⁴ upaṭṭhahantīti⁹⁵ na⁹⁶ ruccanti, na⁹⁷ agghihuttam⁹⁸ na⁹⁹ pi¹⁰⁰ yaṁ yaṁ¹⁰¹ tatrā¹⁰² 'ti¹⁰³ mahābrahmuno¹⁰⁴ ārūḍhanatthāya¹⁰⁵ kattabbaṁ¹⁰⁶ havyadhūmādiyaññakiriyāpi¹⁰⁷ me¹⁰⁸ na¹⁰⁹ paṭibhātī¹¹⁰ na¹¹¹ ruccati, na¹¹² cāpi¹¹³ te¹¹⁴ ti¹¹⁵ tayā¹¹⁶ ābhatamūlaphalāni¹¹⁷ pi¹¹⁸ na¹¹⁹ bhuñjissāmi, yassaṁ¹²⁰ disāyan¹²¹ 25 yassan¹²² disāyam¹²³, vanan¹²⁴ ti¹²⁵ tassa¹²⁶ māṇavassa¹²⁷ assamaṁ¹²⁸ parivāretvā¹²⁹ tītvanaṁ.

Tass' evaṁ vilapantassa¹ taṁ vippalāpaṁ² sutvā³ M. „ekāya⁴ itthiyā⁵ imassa⁶ silaṁ⁷ bhinnaṁ⁸ bhavissatīti⁹“ natvā¹⁰ taṁ¹¹ ovaḍanto¹² cha¹³ gāthā¹⁴ abhāsi:

51. Imasmā¹ haṁ² jotirase³ vanamhi⁴
gandhabbadevaccharasaṅghasevite⁵

30

¹ Cks khura-. ² Bds paṭipī-. ³ Cs Bā -a. ⁴ Bā -tā. ⁵ Bā -anti. ⁶ Bā lo-.
⁷ Ck -kassa, Bā -tassa. ⁸ Bā -ne. ⁹ Cks -nañvicitrāhi. ¹⁰ Ccs -sehi. ¹¹
Cks add mañ. ¹² Bā parāmasitvā. ¹³ Bā omits ni-. ¹⁴ Cks khīṇā-, Bā
khīṇā-. ¹⁵ so Cs; Bā khīṇāni, Ck omits khīṇāni. ¹⁶ Cs vassā. ¹⁷ Bds vigata-.
¹⁸ Bā -i. ¹⁹ Bā namañjamantā. ²⁰ Cks -hanti. ²¹ Cks nañ. ²² Bā -anti.
²³ Cks piyaññatantranti. ²⁴ Cks bhavyā-, Bā kattabbahopividhumanādi-. ²⁵ Bā
adds na upaṭṭhahati. ²⁶ Cks yassa, Bā yassā. ²⁷ Cks disan for disa? ²⁸ Bā
yassa. ²⁹ so all three MSS. for imasmi?

- isīnaṃ āvāse sanantanamhi
 n' etādisaṃ aratīṃ pāpuṇetha. 51.
52. Bhavanti mittāni atha na honti,
 nātīsu mittesu karonti pemaṃ,
 5 ayaṃ ca jammo kissa vā nivīṭṭho¹
 yo n' eva jānāti: kuto 'mhi āgato. 52.
53. Saṃvāseṇa hi mittāni sandhīyanti punappunam,
 sā ca metti asaṅgantu² asaṃvāseṇa jīrati. 53.
54. Sace tuvaṃ dakkhasi brahmacārīṃ
 10 sace tuvaṃ sallape brahmacārīṇā
 sampannasassaṃ va mahodakena
 tapogūṇaṃ khippam imaṃ pahassasi³. 54.
55. Punap-pi⁴ ce dakkhasi brahmacārīṃ
 punap-pi ce sallape brahmacārīṇā
 15 sampannasasssṃ va mahodakena
 usmāgataṃ khippam imaṃ pahassasi⁵. 55.
56. Bhūtāni etāni caranti tāta
 virūparūpena manussaloke,
 na tāni sevetha⁶ naro sapañño,
 20 āsajjanaṃ⁷ tassati⁸ brahmacārīti. 56.

Tattha imasmā⁹ ti imasmiṃ, han ti nipātamattaṃ, jotirase ti hūya-
 mānassa jotino raṃsiobhāsīte¹⁰, sanantanamhīti¹¹ porāṇake, pāpuṇethā¹²
 'ti pāpuṇeyya, i. v. h.: tāta evarūpe vane vasanto yaṃ aratīṃ¹³ tvaṃ patto
 etādisaṃ na pāpuṇeyya paṇḍito kulaputto, pattuṃ¹⁴ na arahatīti attho, bha-
 25 vantīti imaṃ g. M. antagatam eva [bhāsati, ayaṃ h' ettha¹⁵ adhippayo: loke
 sattānaṃ mittāni nāma honti pi na honti pi, tattha yesaṃ honti te attano
 nātīsu ca mittesu ca pemaṃ karonti, ayaṃ ca jammo migasiṅgo kissavāni-
 vīṭṭho¹⁶ ti¹⁷ kena nāma kāraṇena tasmiṃ mātugāme mittasaññāya nivīṭṭho,
 so migiyā kucchimihi nibbattitvā araṇṇe vaḍḍhitattā kutombi āgato ti āgataṭṭhā-

¹ Bā kissavānīnivīṭṭho, Cks kissarivānīnivīṭṭho. ² Ck yā ca menti asaggantūṃ, Bā sveva mitto asaṅgantu. ³ Cks pabha-, Bā hessasi? Bp pahissasi. ⁴ Bā puna pi. ⁵ Bā pahissasi, Cks pabha-. ⁶ Cks na tādiso cetha. ⁷ Bā āsajja naṃ corr. to āpa-. ⁸ Bā na-. ⁹ so all three MSS. for imasmi? ¹⁰ Cks -tena. ¹¹ Cks sanantanamhīti, Bā sanantaramhīti corr. to -tanamhīti. ¹² Bā -pitthā. ¹³ Bā anabhiratīṃ. ¹⁴ Bā pattuṃ corr. to pattuṃ, Cks vattuṃ. ¹⁵ Bā ayaṃñettha. ¹⁶ Cks kissarini-. ¹⁷ Cks omit ti.

nam¹ eva na jānāti pag eva nātimitte ti², punappunan ti tāni³ mittāni
 nāma punappuna saṁvāsena saṁsevanena sandhīyanti⁴, sū ca mettīti⁵ sā
 eva mettī⁶ asaṅgantu⁷ asaṁgacchantassa purisassa tena asaṁgamanasaṁ-
 khātena asaṁvāsena jīrati vinassati, sace ti⁸ tasmā tāta sace tvaṁ puna pi
 taṁ dakkhasi tena vā sallapissasi atha yathā nāma sunipphanṇaṁ sassaṁ mahō-
 ghena harīyati evaṁ imaṁ attano tapogūṇaṁ pahassasi⁹ pahāressasīti attho,
 usmāgatan ti samapatejaṁ, virūparūpenā 'ti vividharūpena, i. v. h.: tāta
 manussalokasmaṁ hi etāni yakkhinisaṁkhātāni bhūtāni vividharūpapaṭicehan-
 nena¹⁰ attano rūpena attano vasaṁgate khāditaṁ caranti, tāni sapaṇṇo naro na
 sevetha, tādīsaṁ hi bhūtaṁ āsajjanaṁ¹¹ patvā nassati brahmacārī, diṭṭho si
 tāya¹² yakkhiniyā na khādito ti evaṁ puttaṁ ovadi¹³.

So pitu kathaṁ sutvā „yakkhinī kira sā“ ti bhūto cittaṁ
 nivattetvā „tāta, etto na gamissāmi, khamatha me“ ti khamā-
 pesi. So pi naṁ samassāsetvā „ehi tvaṁ māṇava, mettaṁ
 bhāvehi karuṇaṁ¹⁴ muditaṁ¹⁵ upekkhaṇaṁ“ ti brahmavihārabhāva-
 naṁ ācikkhi. So tathā paṭipajjitvā puna jhānaṁ nibbatesi¹⁶.

S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotā-
 pattiphale paṭiṭṭhahi): „Tadā Naṇinikā purāṇadutiyaikā¹⁷ ahoṣi, Isisiṅgo
 ukkaṇṭhitabhikkhu, pitā ahaṁ evā“ 'ti. Naṇinijātakaṁ¹⁸.

2. Ummadantijātaka.

20

Nivesanaṁ kassa nudaṁ Sunandā 'ti. Idam S. J. v. uk-
 kaṇṭhitabhikkhuṁ ā. k. So kir' ekadivasaṁ Sāvatthiyaṁ piṇ-
 ḍāya caranto ekaṁ alaṁkatapaṭiyattaṁ uttamarūpadharaṁ itthiṁ olo-
 ketvā paṭibaddhacitto hutvā cittaṁ nivattetuṁ asakkonto vihāraṁ eva
 āgantvā tato paṭṭhāya sallavidhho viya rāgāturo bhantaṁigapaṭi-
 bhāgo¹⁹ kiso dhamanisanthataगतatto uppaṇḍuppaṇḍukajāto anabhīrato
 ekiriyaṁpathe cittassādaṁ alabhanto ācariyavattādini pahāya uddesapari-
 pucchakammaṭṭhānānuyogavirahito vihāsi. So sahāyabhikkhūhi²⁰, „pubbe
 tvaṁ āvuso pasannindriyo²¹, vippasannaṁ mukhavaṇṇo idāni, na²² tathā,

¹ Bā attano gatathā-. ² Bā hi. ³ Bās tāta. ⁴ Bās add ghaṭṭiyanti. ⁵ Bā sveda mitto ti. ⁶ Bā sova mitto. ⁷ Bā asagantu, Cks asaṅgantuṁ. ⁸ Cks omit ti. ⁹ Cks pabha-, l^s pahi-. ¹⁰ Cks add ca. ¹¹ Bās āsajjasam. ¹² Cks Bā tā. ¹³ Bā -diti. ¹⁴ Bā kārūṇaṁ corr. to kārūṇam, Cks karuṇā. ¹⁵ Cks -tā. ¹⁶ Bā jhānābhīṇṇā-, Cks jhānaṁ pabha-. ¹⁷ Cks -ti-. ¹⁸ so all three MSS. 2. cfr. Th. Zachariae: Die 16te Erzähl. der Vetālap. in Beiträge z. Kunde d. ig. Sprachen IV. ¹⁹ Bā bhanda-. ²⁰ Bā -yobhikkhūhi. ²¹ Bā santindr-. ²² Bā no-

kin nu kho kāraṇa¹ ti puṭṭho „āvuso anabhirato 'smīti' āha. Atha naṃ te „abhirama āvuso, Buddhuppādo nāma dullabho, tathā sad-dhammasavannaṃ manussapaṭilābho ca, so tvaṃ manussapaṭilābhaṃ labhitvā dukkhassa antakiriyaṃ patthayamāno assumukhaṃ nātījanaṃ
 5 pahāya saddhāya² pabbajitvā kiṃkāraṇā kilesavasaṃ yāsi, kilesā naṃ³ ete gaṇḍupādapaṇaṃ⁴ upādāya sabbabālaṇasādhāraṇā, ye tesaṃ vatthubhūtā te pi appassādā, kāmā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnava ettha bhiyyo, aṭṭhikaṃkalūpamā kāmā, māṃsapesūpamā kāmā⁴, tiṇukkūpamā kāmā⁴, aṅgārakāsūpamā kāmā, supinakūpamā kāmā, yācitakūpamā⁵ rukkhaphalūpamā⁵ sattisūlūpamā⁵ sappasirūpamā⁶ kāmā, tvaṃ
 10 nāma evarūpe sāsane pabbajitvā evaṃ anattakāraṇaṃ⁷ kilesānaṃ vasaṃ gato⁸ ti⁹ ovaḍitvā attano kathaṃ⁹ gāhāpetuṃ asakkontā Satthu santikaṃ dhammasabhaṃ netvā „kiṃ bhikkhave aniccamānaṃ bhikkhuṃ ānāyitthā“ ti vutte „ayaṃ kira ukkaṇṭhito“ ti āhaṃsu. S. „saccaṃ kira“ ti pucchitvā „saccaṃ bhante“ ti vutte „bhikkhu porāṇaka-
 15 paṇḍitā rajjaṃ anusāsantāpi kilese kilese uppanne tassa vasaṃ āgantvā cittaṃ nivāretvā na ayuttaṃ karimsū“ ti vatvā a. ā.:

A. Siviratṭhe Aritṭhapuranagare Sivi nāma rājā r. kāresi. Bo. tassa aggamaheṣiṇyā kucchimhi nibbati, Sivikumāro t'
 20 ev' assa nāmaṃ karimsu. Senāpatissāpi putto¹⁰ vijāyi, Ahipārako¹¹ ti 'ssa nāmaṃ karimsu. Te ubho pi sahāyaka hutvā abhivaḍḍhantā soḷasavassikā hutvā Takkasilaṃ gantvā sippaṃ uggaṇhitvā āgamimsu. Rājā tassa r. adāsi, so pi Ahipārakaṃ senāpatitṭhāne ṭhapetvā dhammena r. kāresi. Tasmīṃ yeva
 25 nagare Tirīṭṭavacchassa¹² nāma¹³ asītikoṭṭidhanavibhavassa seṭṭhino dhītāpi nibbatti uttamarūpadharā sobhaggappattā subhalakkhaṇena samannāgatā, tassā nāmagahaṇadivase Ummadantīti nāmaṃ karimsu. Sā soḷasavassakāle atikkanta-mānusakavaṇṇā devaḍḍharā viya abhirūpā¹⁴ ahosi, ye ye
 30 puthujjanā taṃ passanti te te sakabhāvena¹⁵ saṇṭhātum¹⁶ na

¹ Cks -nenā. ² Cks saddhā, Bā omits sa-. ³ Ck -ṇa, Bā -ṇakaṃ. ⁴ Bā tiṇikkupamā kāmā, efr. M. N. 1,130; Cks omit tiṇu-. ⁵ Bā adds kāmā. ⁶ Bā viasappabhirū-. ⁷ Cks -raṃkānaṃ, Bā -raṇānaṃ. ⁸ Bā siti. ⁹ Bā gātaṃ. ¹⁰ Cks -am. ¹¹ Bā abhi- throughout. ¹² Bā tiriva-. ¹³ all three MSS. nāmaṃ. ¹⁴ Bā abhirūpadassaniyā pāsādikā paramāya vaṇṇāya samannāgatā. ¹⁵ Cks saka-bhā-. ¹⁶ Bā sandhāretum.

sakkonti, surāpānamadena¹ viya kilesāmadena mattā hutva
 satim paccupatthāpetum samatthā nāhesum. Ath' assā pitā
 Tirītavaccho² rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva mama gehe
 itthirataṇaṃ uppannaṃ rañño va anucchavikaṃ, lakkhaṇa-
 pāṭhake³ pesetvā taṃ vīmaṃsāpetvā yathāruciṃ karohīti“ āha. 5
 Rājā „sādhū“ 'ti vatvā brāhmaṇe peseti, te seṭṭhigehaṃ
 gantvā katasakkārasammānā pāyasaṃ paribhūñjimsu. Tasmiṃ
 khaṇe Ummadantī sabbālaṃkārapaṭimaṇḍitā tesāṃ santikaṃ
 agamāsi. Te taṃ disvā satim paccupatthāpetum asakkontā
 kilesāmadamattā hutvā attano vippakatabhojanabhāvaṃ na 10
 jānimsu, ekacce ālopaṃ gahetvā bhuñjāma⁴ 'ti saññāya sise
 ṭhapesum, ekacce upakacchantare⁵ khipimsu, ekacce bhittim⁶
 paharimsu, sabbe ummattakā ahesum. Sā te disvā „ime kira
 mama lakkhaṇaṃ vīmaṃsantīti⁷, gīvāya ne gahetvā nīharathā“
 'ti nīharāpesi. Te maṅkubhūtā rājanivesanaṃ gantvā Umma- 15
 dantiyā rutthā⁸ „deva sā itthi kālakaṇṇī, na tumhākaṃ anuc-
 chavikā“ ti vadiṃsu. Rājā „kālakaṇṇī kira“ 'ti taṃ na ānā-
 pesi⁹. Sā taṃ pavattim sutvā „ahaṃ kira kālakaṇṇīti raññā
 na gahitā, kālakaṇṇiyo nāma evarūpā¹⁰ hontīti“ vatvā „hotu,
 sace pi taṃ rājānaṃ passissāmi jānissāmīti“ tasmiṃ āghātaṃ 20
 bandhi. Atha naṃ pitā Ahipārakassa adāsi, sā tassa piyā
 ahosi manāpā. — Kassa pana kammaṃ phaleṇa¹¹ evaṃ abhi-
 rūpā ahoṣīti rattavatthadānassa¹²: sā kira atīte Bārāṇasīyaṃ
 daliddakule nibbattitvā ussavadivase puññasampannā itthiyo
 kusumbharattavatthaṃ nivāsetvā alaṃkatā kilantiyo disvā 25
 tādisaṃ vatthaṃ nivāsetvā kilutukāmā hutvā mātāpitunnaṃ
 ārocetvā tehi „amma mayaṃ daliddā, kuto no evarūpaṃ
 vatthan“ ti vutte „tena hi maṃ ekasmiṃ aḍḍhakule bhatim
 kātuṃ anujānātha, te mama guṇaṃ ṇatvā dassantīti“ vatvā

¹ Cks omit surā. ² Bd tititī-. ³ Bd adds brahmaṇe. ⁴ C^s -jamā, B^d bhuñjāma, B^s bhuñjamānā. ⁵ Bd adds bhattāṃ. ⁶ C^k -i, B^d bhittiyādisu. ⁷ B^d -sissanti, B^s -sissantikim. ⁸ Bds kuddhā. ⁹ Bd āpā-. ¹⁰ Bds add na. ¹¹ Bd adds sā. ¹² Bds add nissandena.

tehi anuññātā ekaṃ kulaṃ upasaṃkamitvā „kusumbharattavatt-
 thena bhatim karomīti“ āha. Atha naṃ te „tīni saṃ-
 vaccharāṇi kamme kate tava guṇāguṇaṃ¹ ṇatvā dassāmā“ 'ti
 vadimsu. Sā „sādhū“ 'ti paṭisunītvā kammaṃ paṭipajji. Te
 5 tassā guṇaṃ ṇatvā aparipuṇṇesu yeva tīsu saṃvaccharesu
 tassā ghanakusumbharattavattthena² saddhim aññāṃ pi vatthaṃ
 datvā „tava sahāyikāhi saddhim gantvā nahāyitvā nivāsehi“
 taṃ pesayimsu. Sā sahāyikā ādāya gantvā rattavattthaṃ tīre
 ṭhapetvā nahāyi. Tasmim khane eko Kassapadasabalassa
 10 sāvako acchinnacīvaro sākhabhaṅgaṃ nivāsetvā ca pārupitvā
 ca taṃ padesaṃ pāpuṇi. Sā taṃ disvā „ayaṃ bhadanto
 acchinnacīvaro bhavati³, pubbe pi adinnabhāvena mama nivā-
 sanaṃ dullabhaṃ jātan 'ti⁴ vatthaṃ dvidhā phāletvā ekaṃ
 koṭṭhāsaṃ ayyassa dassāmīti“ cintetvā uttaritvā attano nivā-
 15 sanaṃ nivāsetvā „tiṭṭhatha bhante“ ti vatvā therāṃ vanditvā
 vatthaṃ phāletvā tass' ekakoṭṭhāsaṃ⁵ adāsi. So ekamante
 paṭicchannaṭṭhāne ṭhatvā sākhabhaṅgaṃ chaḍḍetvā tass' ekaṃ
 kaṇṇaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā nikkhami, ath' assa vattho-
 bhāseṇa sakalasarīraṃ taruṇasuriyo viya ekobhāsaṃ ahosi.
 20 Sā taṃ disvā „ayaṃ⁶ ayyo paṭhamaṃ na sobhi⁷ idāni taruṇa-
 suriyo viya virocati, idam pi tass' eva⁸ dassāmīti“ dutiyaṃ pi
 koṭṭhāsaṃ datvā „bhante ahaṃ bhava carantī uttamarūpa-
 dharā bhaveyyaṃ, maṃ disvā koci puriso sakabhāvena saṇṭhā-
 tum⁹ mā asakkihi¹⁰, mayā abhirūpatarā nāma aññā mā hotū“
 25 'ti patthanaṃ ṭhapesi. Thero anumodanaṃ katvā pakkāmi.
 Sā devaloke sañcarantī¹¹ tasmim kāle Aritṭhapure nibbattitvā
 tathārūpā ahosi. — Atha tasmim nagare kattikachapaṃ gho-
 sayimsu, kattikapuṇṇamāya nagaraṃ sajjayimsu. Ahipārako
 attano ārakkhattṭhānaṃ gacchanto taṃ āmantetvā „bhadde

¹ Bds omit guṇā. ² Bā ghaṇaku-. ³ Bds bhavissati. ⁴ Bds adds taṃ. ⁵ Bā sū taṃ koṭṭhāsaṃ. ⁶ Bds mayham. ⁷ Bā -ati. ⁸ Bā etasseva. ⁹ Bds sandhāretum. ¹⁰ Cks -iti. ¹¹ Bds saṃsaranti.

Ummadanti, ajja kattikacchaṇo¹, rājā nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto paṭhamam imaṃ gehadvāraṃ āgamissati, mā kho tassa attānaṃ dassesi, so hi taṃ disvā satim upaṭṭhāpetum na sakkhissatīti² āha. Sā gacchantaṃ³ „ahaṃ jānissāmīti“. Tasmiṃ gate dāsim⁴ ānāpesi: „rañño imaṃ gehadvāraṃ āgata- 5 kāle mayhaṃ āroceyyāsīti“. Atha suriye atthaṃgate uggate puṇṇacande⁵ devanagare⁶ viya alaṃkate nagare sabbadisāsu dīpesu jālantesu⁷ rājā sabbālaṃkārapatimaṇḍito ājaññarathavaragato amaccagaṇaparivuto mahantena yasena nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto paṭhamam eva Ahipārakassa gehadvāraṃ 10 agamāsi, taṃ pana gehaṃ manosiḷavaṇṇapākāraparikkhattaṃ alaṃkataṃ dvārattālakaṃ sobhaggappattaṃ pāsādikaṃ. Tasmiṃ khaṇe dāsī Ummadantiyā ārocesi, sā pupphasamuggaṃ gāhāpetvā kinnarilīḷhāya⁸ vātapānaṃ nissāya tṭhitā rañño pupphāni khipi. So taṃ ulloketvā⁹ kilesamadamatto satim 15 paccupaṭṭhāpetum asakkonto „Ahipārakass’ etaṃ gehaṃ“ ti sañjānitum pi nāsakkhi. Atha sārathim āmantetvā pucchanto dve gāthā abhāsi:

1. Nivesanaṃ kassa nu ’daṃ Sunanda
pākārena paṇḍumayena guttaṃ, 20
kā dissati aggisikhā va dūre
vehāsayaṃ pabbatagge va acci. 57.
2. Dhītā n’ ayaṃ kassa Sunanda hoti,
suṇisā n’ ayaṃ kassa atho pi bhariyā,
akkhāhi me khippam id’ eva⁹ puṭṭho: 25
avāvaṭṭā, yadvivā atthi bhattā ti. 58.

Tattha kassa nudaṇ ti kassa nu¹⁰ idaṃ¹¹ paṇḍumayenā ’ti rattitṭhi-kāmayena¹², dissatīti vātapāne tṭhitā paññāyati, aggīti¹³ analajalakkhandho¹³,

¹ C^s kattikarattikacchaṇo, B^d -ratti gāro chaṇo. ² B^d gaccha tvam sāmi. ³ C^s -am. ⁴ C^s -o. ⁵ B^d -raṇ. ⁶ B^d jalitesu. ⁷ B^d līḷāya. ⁸ B^d disvā olo-. ⁹ C^s idheva, B^d imeva. ¹⁰ C^s omit nu. ¹¹ B^d rattitṭhakapākāramayena. ¹² C^s aggaṭi, B^d acchiti. ¹³ C^s nalajā-.

dhītā nayan ti dhītā¹ nu ayaṃ, avāvaṭṭā ti apētābharaṇā² apariggahitā³,
bhattā ti yadivā assā sāmiko atthi, idaṃ akkhāhīti.

Ath' assa so ācikkhanto dve gāthā⁴ abhāsi:

3. Ahaṃ hi jānāmi janinda etaṃ

5 matyā ca petyā ca atho pi assā⁵,
tath' eva⁶ so puriso bhūmipāla
rattimdivaṃ appamatto tav' atthe. 59.

4. Iddho ca phīto⁷ ca subāl'hiko⁸ ca

10 amacco te aññatāro janinda,
tass' esā bhariyā Ahipārakassa
Ummadantī⁹ nāmadheyyena rājā 'ti. 60.

Tattha matyā ca petyā cā 'ti mātito ca pītito ca taṃ jānāmiti vadati,
atho pi assā ti atha sāmikam pi 'ssā jānāmiti vadati, iddho ti samiddho,
phīto⁷ ti vatthālamkārehi phullito¹⁰, subāl'hiko¹¹ ti suṭṭhu aḍḍho, nāma-
15 dheyyenā 'ti nāmena, ayaṃ hi¹³ yo naṃ passati taṃ ummādeti satim assa
paccupaṭṭhāpetuṃ na deti tasmā Ummadantīti vuccati.

Taṃ sutvā rājā nāmaṃ assā thomento anantaram g. ā.:

5. Ambho ambho¹³ nāmaṃ idaṃ imissā

20 matyā ca petyā ca kataṃ susādhū,
tathā¹⁴ hi mayhaṃ apalokayantī
ummattakaṃ Ummadantī akāsīti. 61.

Tattha matyā ca petyā cā 'ti mātara ca pītara ca, mayhaṃ ti upa-
yogatthe sampadānaṃ, apalokayantīti mayā apalokitā sayāṃ maṃ apaloka-
yantī maṃ ummattakaṃ akāsīti attho.

25 Sā tassa kampitabhāvaṃ nātva vātapānaṃ thaketvā siri-
gabbhaṃ eva agamāsi. Rañño pi 'ssā¹⁵ diṭṭhakālato paṭṭhāya
nagarapadakkhiṇakarane¹⁶ cittam eva nāhosi. So sārathim
āmantetvā „samma Sunanda rathaṃ nivattehīti“ vatvā „ayaṃ

¹ Bā adds kā. ² Bā -varaṇā. ³ Bā -ggahā. ⁴ Bā -āyo. ⁵ Cks tassā. ⁶ Bā taveva. ⁷ Ck pī-, C⁸ thī-, Bā phī-. ⁸ Bā suvaḍḍhito, Bā suvaddhito. ⁹ Bā ummadantīti, read: ummādinī? cfr. Zachariae supra. ¹⁰ Bā puppito. ¹¹ Bā suvaḍḍhito. ¹² Bā ayañhi, Cks ahañhi. ¹³ so all three MSS. for aho? ¹⁴ Bā tadā. ¹⁵ Bā tassā. ¹⁶ Cks -pañka-, Bā -pakā-.

chaṇo amhākaṃ nānucchaviko, Ahipāraḥasenāpatiss' evānucchaviko, r. pi tass' evānucchavikaṃ¹ ti rathaṃ nivattāpetvā pāsādaṃ abhiruyha sirisayane nipajjitvā vippalapanto āha:

6. Sā¹ puṇṇamāse migamandalocanā
upāvisī puṇḍarīkattacaṅgī, 5
dve puṇṇamāyo tadahū amaññaṃ²
disvāna pārāpatarattavāsiniṃ. 62.
7. Alārapamhehi subhehi vagguhi
palobhayantī⁴ maṃ yadā udikkhati
vijambhamānā harat' eva me mano 10
jātā vane kimpurisīva pabbate. 63.
8. Tadā hi brahatī⁵ sāmā⁶ āmuttamaṇikuṇḍalā
ekaccavasanā nārī migī bhantā⁷ v' udikkhati. 64.
9. Kadāssu maṃ tambanakhā sulomā
bāhāmudū candanasāralittā 15
vaṭṭaṅgulī sannatavīrakuttiyā⁸
nārī upaṇṇissati sīsato subhā. 65.
10. Kadāssu maṃ kañcanamāluracchadā⁹
dhītā Tirīṭissa vilākamajjhā
mudūhi bāhāhi palissajissati¹⁰ 20
brahāvane jātadumaṃ va māluvā. 66.
11. Kadāssu lākhārasarattasucchavī
bindutthanī puṇḍarīkattacaṅgī
mukhaṃ mukhena upanāmayissati
soṇḍo va soṇḍassa surāya¹¹ thālaṃ¹². 67. 25
12. Yathāddasaṃ naṃ¹³ tiṭṭhantiṃ sabbagattaṃ manoramam
tato sakassa cittassa nāvabodhāmi kiñcanam. 68.
13. Ummadantī¹⁴ mayā diṭṭhā āmuttamaṇikuṇḍalā¹⁵,
na supāmi divārattiṃ sahasaṃ va parājito. 69.

¹ C^k so, B^d yā. ² B^d tadahumaññāham, B^s akhaññātāṃ. ⁴ C^k sa-, C^s sā-. ⁵ B^d brahmāhi. ⁶ C^s samāsemigamandā. ⁷ B^d phandā. ⁸ B^d -dhira-. ⁹ B^d -jālura-. ¹⁰ C^{ks} -dissati. ¹¹ C^k phu-, C^s pu-. ¹² C^k phū-. ¹³ B^d yadadda-santaṃ. ¹⁴ C^{ks} -tiṃ, B^d -ti. ¹⁵ B^s -laṃ.

14. Sakko ca¹ me varam dajjā, so ca labbhettha me varo:
ekarattim² dirattim³ vā bhavēyyam Ahipārako
Ummadantya ramitvāna, Sivrājā tato siyā ti. 70.

Tattha puṇṇamāse ti puṇṇacandāya rattiyā, migamandalocanā ti
5 kaṇḍasantāsenā palāyitvā vanantare thatvā luddam olokentiya migiya viya man-
dāni locanāni assā ti migamandalocanā, upāvisīti padumavapṇena karata-
lena pupphāni khīpītvā mañ olokenti vātapāne nisīdi, puṇḍarīkattacaṅgīti
rattapadumapattavapṇasarīrā, dve puṇṇamāyo ti ahañ tadā tasmiñ chaṇḍa-
divase tañ pārāpatāpādasamānavapṇam rattavatthanivattham disvā tassā mu-
10 khañ⁴ olokento ekassa pācīnalokadhātuto ekassa Ahipārakasenāpatino nive-
sane ti dvinnam puṇṇacandānam uggaṭattā dve puṇṇamāyo amāññim, aḷāra-
pamhehīti visālapakhumehi⁵, subhehīti parisuddhehi, vagguhīti madhurā-
kārehi, udikkhatīti evarūpehi netthehi yasmiñ khaṇe oloketi, pabbate ti
yathā Himavantapabbate suphullitavane⁶ vīṇam ādāya tantissarena attano sarasā
15 saṃsantenti⁷ kimpurisā kimpurisassa manam harati⁸ evam harateva me
mano ti vipalapati, brahatīti⁹ ulārā, sāmā ti suvapṇasāmā, ekacca-
vasanā ti ekaccikavasanā, ekapaṭṭanivatthā ti attho, bhanta vudikkhatīti
saṇhakesā¹⁰ puthunālāṭā āyatabhamū visālakkhī tuṅganāsā rattoṭṭhī¹¹ setadanta
tikhiṇadāṭhā suraṭṭagivā tanubāhu susaṇṭhitapayodharā karamitamajjhā visāla-
20 soṇi¹² suvapṇakadalisaṃnārūpā¹³ sā¹⁴ uttamitthi tasmiñ khaṇe mañ udik-
khañti bhayena vanañ pavisitvā puna nivattitvā luddam udikkhañti bhanta-
migiva¹⁵ mañ udikkhatīti vadati, bāhāmudū ti mudabāhā, sannatavīra-
kuttiya¹⁶ ti supphassitacekakaraṇā¹⁷ upaṇṇissati mañ ti sū subhā nārī
kadā nu mañ tehi tambhanakhehi sīsato paṭṭhāya sannatena vīrena¹⁸ karaṇena
25 paritosessatīti patthento vilapati, kañcanamāluracchadā¹⁹ ti kañcanamaya-
uracchadālamkāra, vilākamajjhā ti vilaggasarīrā sā, brahāvane ti mahā-
vane, rattasucchavīti hatthapādātalaaggaṇakhaṇṭhamāñsesu lakkhārasaratta-
samānavapṇā, bindutthanīti udakabubbulaṇḍaparimaṇḍalatthanī, tato ti yadā
tañ tiṭṭhantiñ addasañ tato paṭṭhāya, sakassa cītassā²⁰ ti attano cītassa
30 anissaro jāto 'mhīti adhippāyo, kiñcanan²¹ ti kiñci, ayam²² asukā nāmā
'ti na jānāmi, ummattako jāto 'mhīti vadati, diṭṭhā ti disvāna²³, supāmiti
n' eva rattimdivam²⁴ niddam labhāmi, so ca labbhetthā²⁵ ti yam me Sakko
varam dadeyya so ca me varo labheyya²⁶, labheyyaṇ c' ahañ varan ti attho.

Atha te amaccā²⁵ Ahipārakassāpi ārocayaṃsu: „sāmi rājā
35 nagaram padakkhiṇam karonto tumhākaṃ gharadvāram gantvā²⁶

¹ Bā ce. ² Bā -aṇ. ³ Bā dvirattam. ⁴ Bā mukhassa sukhāni. ⁵ Cks -pa-
mukhehi. ⁶ Bā supuppita-. ⁷ Bā -dati. ⁸ Cks haranti. ⁹ Bā brahātī. ¹⁰ Bā
kapha-. ¹¹ Ck ratto, Bā rattāti. ¹² Ck -soṇi, Cs -yonī, Bā -yonī. ¹³ Cks
-noruyā. ¹⁴ Cks omit sā. ¹⁵ Bā bhanda-. ¹⁶ Bds -dhīra-. ¹⁷ Cks supa-, Bā
suphuyita-. ¹⁸ Bā dhirena. ¹⁹ Bā -jālura-. ²⁰ Bā kañci-. ²¹ Bā aññam. ²²
so Cks; diṭṭhāti disvāna wanting in Bā. ²³ so Cks; Bā rattidivā. ²⁴ so all
three MSS. ²⁵ Cks omit atha-. ²⁶ Bā patvā.

nivattitvā pāsādaṃ abhirūḷho“ ti¹. So attano gehaṃ gantvā Ummadantiṃ āmantetva „bhadde kacci² raṇṇo attānaṃ dassesīti“ pucchi. „Sāmi, eko mahodaro mahādāṭhiko rathe ṭhatvā āgato puriso atthi, ahaṃ taṃ rājā³ vā rājako⁴ vā ti na jānāmi, eko issaro ti pana⁵ vutto⁶, vātapāne ṭhatvā pupphāni khipimī“,⁵ so tāvad eva nivattitvā gato“ ti. So taṃ sutvā „nāsito ‘mhi tayā“ ti punadvase pāto va rājanivesanaṃ āruya siri-gabbhadvāre ṭhatvā raṇṇo Ummadantiṃ nissāya vippalāpaṃ sutvā „ayaṃ Ummadantiyā paṭibaddhacitto jāto, taṃ alabhanto marissati, raṇṇo ca mamaṃ ca agūpaṃ mocetvā imassa mayā¹⁰ jīvitāṃ dātuṃ vaṭṭatīti“ attano nivesanaṃ gantvā ekaṃ dalhamantaṃ⁸ upaṭṭhākaṃ pakkosāpetvā „tāta asukaṭṭhāne susiracetiyarukkho atthi, tvaṃ kañci⁹ ajānāpetvā atthaṅgate suriye tattha gantvā anto rukkhe nisīda, ahaṃ tattha balikammaṃ karonto taṃ ṭhānaṃ patvā devatā namassanto yācāmi: ‘deva-¹⁵ rāja, amhākaṃ rājā nagare chaṇe vattamāne akilītvā va siri-gabbhaṃ pavisitvā vippalapanto nipanno, mayaṃ tattha kāraṇaṃ na jānāma, rājā¹⁰ devatānaṃ bahūpakāro anusamvaccharaṃ sahaṣsaṃ vissajjetvā balikammaṃ karoti¹¹, idaṃ¹² nāma nissāya rājā vippalapatīti ācikkha¹³, raṇṇo no jīvitadānaṃ dethā’²⁰ ‘ti yācissāmi, tvaṃ tasmim̐ khaṇe saraṃ parivattetvā¹⁴ ‘senāpati, tumhākaṃ raṇṇo vyādhi nāma n’ atthi, so pana tava bhariyāya Ummadantiyā paṭibaddhacitto, sace taṃ¹⁵ labhissati jīvissati noce marissati, sace tassa jīvitāṃ icchasi Ummadantiṃ assa dehīti’ katheyyāsīti¹⁶“ evaṃ taṃ uggaṇhāpetvā uyyojesi.²⁵ So gantvā tasmim̐ rukkhe nisīditvā punadvase senāpatinā taṃ ṭhānaṃ gantvā āyācite¹⁷ tathā abhāsi, senāpati „sādhū“ ‘ti vatvā devataṃ vanditvā amacce jānāpetvā nagaraṃ pavisitvā rājanivesanaṃ abihruya sirigabbhadvāraṃ ākoṭesi. Rājā satim̐

¹ Bā -rūyhatīti. ² Bā kiñci. ³ Bā adds ti. ⁴ Bā rājapurisoti, Cā rājako.

⁵ Cā omit pana. ⁶ Cā -e. ⁷ Bā -i. ⁸ Bā -mittaṃ, Bā duṭṭhānimantaṃ. ⁹

Bā ki-. ¹⁰ Cā omit rājā. ¹¹ Bā kārēti. ¹² Cā Bā imaṃ. ¹³ Bā -atha. ¹⁴

Bā paṭivattitvātāta. ¹⁵ Bā naṃ. ¹⁶ Bā vadeyyāsīti. ¹⁷ Bā -to.

upaṭṭhapetvā¹ „ko eso“ ti pucchi. „Ahañ deva Ahipārako“
ti. Ath' assa rājadvāraṃ² vivari. So pavisitvā rājānaṃ
vanditvā g. ā.:

15. Bhūtāni me bhūtapatī namassato
5 āgamma yakkho idam evaṃ³ abravi:
rañño mano Ummadantiyā nivīṭṭho,
dadāmi te taṃ, parivārayassū⁴ 'ti. 71.

Tattha namassato ti tumhākaṃ vilāpakāraṇaṃ jānanatthaṃ balikammaṃ
katvā namassantassa, taṃ ti ahañ taṃ Ummadantiṃ tumhākaṃ paricārikaṃ
10 katvā dadāmi ti.

Atha naṃ rājā „samma Ahipāraka mama Ummadantiyā
paṭibaddhacittatāya vilapitabhāvaṃ yakkhāpi jānantīti“ pucchi.
„Āma devā“ 'ti. So „sabbalokena kira me lāmakabhāvo ñāto“
ti lajji, dhamme patiṭṭhāya anantaraṃ g. ā.:

15. Puññā⁵ ca dhamse amaro na e' amhi,
jano ca no⁶ pāpam idan ti jaññā,
bhuso ca ty-āssa manaso vighāto
datvā piyaṃ Ummadantiṃ adhiṭṭhā⁷ ti. 72.

Tattha dhamse ti samma Ahipāraka ahañ tāya saddhiṃ kilesavasena
20 paricārayanto puññato ca dhamseyyaṃ, tāya saddhiṃ paricāritamattena amaro
ca na homi, mahājano ca me idam⁸ lāmakabhāvaṃ jāneyya, tato ayuttaṃ raññā
katan ti garaheyya, tañ ca mama datvā pacchā piyabharīyaṃ adhiṭṭhā⁹ tava
manaso vighāto e' assā 'ti attho.

Sesā ubhinnam pi vacanapaṭivacanagāthā:

25. Janinda nāññatra tayā mayā vā
sabb' āpi kammaṃ katassa jaññā
yan te mayā Ummadanti padinnā,
bhusehi rājā yanathaṃ sajjāhi¹⁰. 73.
18. Yo pāpakaṃ kamma¹¹ karaṃ manusso
30 so maññatī: mā-y-idha maññiṃsu aññe¹²,

¹ Cks -ahetvā. ² so all three MSS. for rājā dvāraṃ? ³ Bā idametad. ⁴ Bā
-cāra- ⁵ Cks puññā. ⁶ Bā me. ⁷ Ck adhiṭṭhā. ⁸ Bā imaṃ. ⁹ Ck adhiṭṭā,
Cs adhiṭṭhe, Bā adhiṭṭhā. ¹⁰ Bā adds rājā āha. ¹¹ Bā kammaṃ. ¹² so all three
MSS. for jāni añño?

- passanti bhūtāni karontam etaṃ
yuttā ca ye honti narā pathavyā. 74.
19. Añño nu te ko 'dha¹ naro pathavyā
saddheyya lokasmi: na sā² piyā ti,
bhuso ca ty-āssa manaso vighāto 5
datvā piyaṃ Ummadantiṃ adiṭṭhā³. 75.
20. Addhā piyā mayha janinda esā,
na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla,
gacch' eva tvaṃ Ummadantiṃ bhadante
sīho va selassa guhaṃ upeti⁴. 76. 10
21. Na pīlītā attadukkhena dhīrā
sukhapphalaṃ kamma pariccajanti,
sammohitā cāpi sukhena mattā
na pāpakaṃ kamma samācaranti. 77.
22. Tvaṃ hi mātā ca pitā ca mayhaṃ 15
bhattā patī posako devatā ca,
dāso ahaṃ tuyha saputtadāro,
yathāsukhaṃ Sibba⁵ karohi kāmāṃ. 78.
23. Yo issaro 'mhīti karoti pāpaṃ
katvā ca⁶ so n' uttapate paresaṃ 20
na tena so jīvati dīgham āyu⁷,
devāpi pāpena samekkhare na⁸. 79.
24. Aññātakaṃ⁹ sāmikehi padinnaṃ
dhamme ṭhitā ye paṭicchanti dānaṃ
paṭicchakā dāyakā cāpi¹⁰ tattha 25
sukhapphalaṃ űeva karonti kammaṃ¹¹. 80.
25. Añño nu te ko 'dha¹² naro pathavyā
saddheyya lokasmi: na sā piyā¹³ ti

¹ Bā aññe te koci. ² Bā name sā. ³ Ck adhi-. ⁴ Cks upehi. ⁵ Bā siva, B^s sivi. ⁶ Bā na. ⁷ Bā -uñ. ⁸ Bā addh assa athassa abhipārakassa āha. ⁹ Cks aññākataṃ. ¹⁰ Bā vāpi, Cks cāpi. ¹¹ Bā addh rājā āha. ¹² Bā koci.

- bhuso ca ty-āssa manaso vighāto
 datvā piyaṃ Ummadantiṃ adiṭṭhā¹. 81.
26. Addhā piyā mayha janinda esā,
 na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla
 5 yan te mayā Ummadanti padinnā,
 bhusehi rājā vanathaṃ saṇḍhi². 82.
27. Yo attadukkhena parassa dukkhaṃ
 sukhena vā attasukhaṃ dahāti
 yath' ev' idaṃ³ mayha tathā paresaṃ
 10 so⁴ evaṃ jānāti sa vedi dhammaṃ. 83.
28. Añño⁵ nu te ko dha⁶ naro pathavyā
 saddheyya etc. 84.
29. Janinda jānāsi piyā mam' esā,
 na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla,
 15 piyena te dammi piyaṃ janinda,
 piyadāyino deva piyaṃ labhanti. 85.
30. So nūn' ahaṃ⁷ vadhissāmi attānaṃ kāmahetukaṃ,
 na hi dhammaṃ adhammena ahaṃ vadhituṃ⁸ ussahe. 86.
31. Sace tuvaṃ mayha satim janinda
 20 na kāmaṇḍāsi naraviriyasettā
 caṇḍāmi naṃ sabbajanassa Sibba⁹,
 mayā pamuttaṃ¹⁰ tato nam avhayesi. 87.
32. Adūsiyaṇ ce Ahipāraka tvaṃ
 caṇḍāsi katte ahitāya ty-āssa
 25 mahā ca te upavādo pi assa
 na cāpi ty-āssa nagaramhi pakkho. 88.
33. Ahaṃ sahissaṃ upavādam etaṃ
 nindaṃ pasaṃsaṃ garaham pi¹¹ sabbaṃ,
 mam etaṃ āgacchatu bhūmipāla,
 30 yathāsukhaṃ Sibba¹² karoḥi kāmaṃ. 89.

¹ Ck adhi-, adding abhipārako āha. ² Cks -āti. ³ Cks idā, Bā idhaṃ. ⁴ Bā
 yo. ⁵ Cks -ā. ⁶ Bā koci. ⁷ Bā so nūnāhaṃ. ⁸ Cks vyādhi. ⁹ Bā asibya,
 B* sibya, ¹⁰ C* pavuttaṃ. ¹¹ Bā -haṇ ca. ¹² Bā sivi.

34. Yo n' eva nindaṃ na puna-ppasaṃsaṃ
ādiyati garaṃhaṃ no pi pūjaṃ
sirī ca lakkhī ca apeti tamhā
āpo suvuṭṭhī va¹ yathā thalamhā. 90.
35. Yaṃ kiñci dukkhaṃ ca sukhaṃ ca etto² 5
dhammātisāraṃ va³ manovighātaṃ
urasā ahaṃ paccupadissāmi⁴ sabbaṃ
pathavī yathā thāvarānaṃ tasānaṃ. 91.
36. Dhammātisāraṃ va³ manovighātaṃ
dukkhaṃ ca n' icchāmi ahaṃ paresaṃ, 10
eko p' imaṃ hārayissāmi⁵ bhāraṃ
dhamme ṭhito kañci na tāpayanto⁶. 92.
37. Saggūpagaṃ puññakammaṃ janinda,
mā me tuvaṃ antarāyaṃ akāsi,
dadāmi te Ummadantiṃ pasanno 15
rājā va yaññe dhanāṃ brāhmaṇānaṃ. 93.
38. Addhā tuvaṃ katte hitesī mayhaṃ,
sakhā mamaṃ Ummadanti tuvaṃ ca,
nindeyyuṃ devā pitaro ca sabbe,
pāpaṃ ca passa⁷ abhisamparāyaṃ. 94. 20
39. Na h' et' adhammaṃ⁸ Sivirāja vajjuṃ⁹
sanegamā jānapadā ca sabbe
yan te mayā Ummadanti padinnā,
bhusehi rāja vanathaṃ saajāhi. 95.
40. Addhā tuvaṃ katte hitesī mayhaṃ 25
sakhā mamaṃ Ummadanti tuvaṃ ca,
sataṃ ca dhammāni sukittitāni
samuddavelā va duraccayāni. 96.
41. Āhūniyo¹⁰ me si hitānukampī
dhātā vidhātā c' asi kāmapālo, 30

¹ Ck -ṭṭhi va, Bđ -ṭhi. ² Bđ ettho. ³ Bđ -raṇ ca. ⁴ so Cks for upa-? Bđ accuttarissāmi. ⁵ Cks kāra-. ⁶ Bds kiñci ahāpayanto. ⁷ Cks māssa. ⁸ Ck na henadh-, Bds na hetānidh-. ⁹ Bds vaje. ¹⁰ Ck āhu-, C' ahū-, Bđ āhupeyyo.

- tayī hutā deva mahapphalā hi me,
kāmena me Ummadantiṃ paṭiccha. 97.
42. Addhā hi sabbaṃ¹ Ahipārakā² tuvaṃ
dhammaṃ acārī mama kattaputta,
5 añño nu te ko idha sotthikattā
dipado naro aruṇe³ jīvaloke. 98.
43. Tuvan nu seṭṭho, tvam⁴ anuttaro si,
tvam dhammagū dhammavidū sumedho,
so dhammagutto ciraṃ eva jīva,
10 dhammañ ca me desaya dhammapāla. 99.
44. Tad iṃgha Ahipāraka suṇohi vacanam mama,
dhammaṃ te desayissāmi sataṃ āsevitam ahaṃ. 100.
45. Sādhū dhammaruci rājā, sādhū paññāṇavā⁵ naro,
sādhū mittānaṃ adubbho⁶, pāpass⁷ akaraṇaṃ sukhaṃ. 102.
- 15 46. Akkodhanassa vijite tñitadhammassa rājino
sukhaṃ manussā āsetha sītaccāyāya saṃghare. 102.
47. Na vāham etaṃ abhirocayāmi
kammaṃ asamekkha kataṃ asādhū⁸,
ye vāpi⁹ ñatvā na sayam karonti,
20 upamā imā mayhaṃ tuvaṃ suṇohi: 103.
48. Gavañ ce taramānānaṃ jimhaṃ gacchati puṇḡavo (III $\frac{111}{17}$)
sabbā tā jimhaṃ gacchanti nette jimhagate¹⁰ sati. 104.
49. Evam evaṃ manussesu yo hoti seṭṭhasammato
so ce adhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
25 sabbam ratṭhaṃ dukkhaṃ seti rājā ce hoti¹¹ adhammiko. 105.
50. Gavañ ce taramānānaṃ ujum gacchati puṇḡavo
sabbā tā ujum gacchanti nette ujugate¹² sati. 106.
51. Evam eva manussesu yo hoti seṭṭhasammato
so ce pi dhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
30 sabbam ratṭhaṃ sukhaṃ seti rājā ce hoti dhammiko. 107.

¹ Cks saccam. ² all three MSS. -ka. ³ Cks -o. ⁴ Cks tav. ⁵ Bā -navā. ⁶ Bā ā-. ⁷ all three MSS. -ssa. ⁸ read: kataṃ asādhūṃ asamekkha kammaṃ? ⁹ Ck yoyavāpi, Cs yo vāpi. ¹⁰ Bā -aṃgate. ¹¹ read hot'. ¹² Bā ujum-.

53. Na cāp' ahaṃ adhammena amarattam pi patthaye
imaṃ vā paṭhaviṃ sabbam vijetum¹ Ahipāraka. 108.
59. Yaṃ hi kiñci manussesu ratanaṃ idha vijjati
gāvo dāso hiraṇṇaṃ ca vatthiyaṃ² haricandanaṃ 109.
54. [Assitthiyo ratanaṃ maṇikaṇṇa
yaṃ cāp' ime candimasuriyā abhipālayanti]
na tassa hetu visamaṃ careyya,
majjhe Sivīnaṃ usabho 'mhi jāto. 110. 5
55. Netā pitā uggato raṭṭhapālo
dhammaṃ Sivīnaṃ apacāyamāno
so dhammam evānucintayanto
tasmā sake cittavase na vatto. 111. 10
56. Addhā tuvaṃ mahārāja niccaṃ avyasaṇaṃ³ sivaṃ
karissasi ciraṃ rajjaṃ, paṇṇā hi tava tādisī. 112.
57. Etaṃ te⁴ anumodāma yaṃ dhammaṃ na-ppamajjasi,
dhammaṃ pamajja khattiyo raṭṭhā cavati issaro. 113. 15
58. Dhammaṃ cara mahārāja mātāpitusu khattiya (supra p. 123)
idha dhammaṃ caritvāna rāja⁵ saggaṃ gamissasi⁶. 114.
59. Dhammaṃ cara mahārāja puttadāresu khattiya, etc. 115.
60. Dhammaṃ cara mahārāja mittāmaccesu khattiya, etc. 116. 20
61. Dhammaṃ cara mahārāja vāhanesu balesu ca, etc. 117.
62. Dhammaṃ cara mahārāja gāmesu nigamesu ca, etc. 118.
63. Dhammaṃ cara mahārāja raṭṭhe janapadesu ca, etc. 119.
64. Dhammaṃ cara mahārāja samaṇe brāhmaṇesu ca, etc. 120.
65. Dhammaṃ cara mahārāja migapakkhīsu khattiya, etc. 121. 25
66. Dhammaṃ cara mahārāja, dhammo ciṇṇo sukhāvaho,
idha dhammaṃ caritvāna rāja saggaṃ gamissasi. 122.
67. Idha dhammaṃ caritvāna saṃdādevā sabrahmakā⁷
suciṇṇena divaṃ pattā, mā dhammaṃ rāja paṇādo ti. 123.

¹ Cks -tu. ² Eḍ vattiya. ³ Cks avyasaṇaṃ, Bḍ abyāsaṇaṃ. ⁴ Cks me. ⁵ Bḍ
rāja. ⁶ Cks -ti. ⁷ Bḍ dhammaṃ cara mahārāja indo devā sabrahmakā

- Tattha sabbāpīti janinda aham p' etaṃ ekako va paṭicchādetvā ānessāmi
 tasmā tūpetvā taṃ ca mamañ ca añño sabbo pi jano¹ imassa kammassa katassa
 ākāramattam pi na jāññā na jāñissanti², bhusehiti tāya saddhimi abhiramanto
 attano taṇhāvanathanāṃ bhusaṃ karohi vaddehi, manorathanāṃ pūrehīti, sajāhīti
 5 manorathanāṃ pana pūretvā sace te na rucceati 'atha nañ sajāhī, mayham eva
 paṭicchāpehi³, kamma⁴ karan ti samma Ahipāraka yo manusso pāpakammañ
 karonto so paccā mā idha aññe idaṃ pāpakammañ maññimsu mā jānantū 'ti
 maññe ti cinteti, duccintitam⁵ etaṃ tassa, kiṃkārapā: karontam eva hi nañ
 passanti bhūtāni ye ca⁶ Buddhā Paccēkabuddhā Buddhaputtā iddhiyogena yuttā
 10 te ca nañ passanti yeva, na me piyā ti samma Ahipāraka añño nu te koci⁷
 idha imasmim sakalāya pi paṭhaviyā na me Ummadanti piyā⁸ ti evaṃ⁹ sadda-
 heyya¹⁰, sīho va selassa guhañ ti mahārāja sace tañ tvañ idha na ānesi
 atha yathā sīho kilesaparijāhe uppanne sīhapotikāya vasanaṭṭhānañ mañiguhāñ
 upeti evaṃ tassā vasanaṭṭhānañ gaccha, gantvā tattha attano patthanāñ¹¹
 15 pūrehīti. sukhapphalan ti samma Ahipāraka, paṇḍitā attano dukkhena
 puṭṭhā¹² samānā na sukhavipākādayakammañ pariccejanti, sammohitā vāpi
 hutvā mohena mūlhā sukhena mattā pāpakammañ nāma¹³ na samācaranti,
 yathāsukhañ Sibba¹⁴ karohi kāmañ ti sāmī Sivirāja, attano dāsiñ pari-
 vārentassa¹⁵ garahā nāma n' atthi, tvañ yathāsukhañ yathājjhāsayañ kāmāñ
 20 karohi, attano icchañ pūrehīti, na tena so jīvati ti samma Ahipāraka, yo
 issaro 'mhiti pāpañ karoti katvā ca kiñ¹⁶ mañ devamanussā vakkhantīti¹⁷ na
 uttasati na ottapati na so tena kamma dīghañ kālāñ jīvati khippam eva
 marati, devatāpi ca nañ kiñ imassa pāparañño rajjena varam assa vālukāghaṭaṃ
 gale bandhitvā maraṇaṃ ti lāmakena cakkhunā olokenti, aññātakañ ti mahārāja
 25 aññesañ sautakañ tehi sāmikehi padinnadānañ ye attano dhamma ṭhitā paṭi-
 chanti te tattha¹⁸ paṭicchakā ca dāyaka ca sabbe pi sukhapphalā eva kammañ
 karonti, paṭiggāhake hi paṭiggaṇhante tañ dānañ dāyakassa mahantañ vipākāñ¹⁹
 detīti añño nu te -pe- addhā piyā -pe-, yo attadukkhena 'ti samma Ahi-
 pāraka yo attano dukkhena piḷito tañ dukkhañ parassa dahati attano sarīrato
 30 parasarīre khīpati parassa vā²⁰ sukhena attano sukhañ harissāmiti parañ dukkhitañ
 sukhañ gahetvā attani pakkhīpati attano dukkhañ harissāmiti parañ dukkhitañ
 karoti attānañ sukhessāmiti parasukhañ nāseti na so dhammañ jānāti, yo
 pana evañ jānāti yath'ev' idaṃ mayhañ sukhadukkhāñ tathā paresa ti sa vediti
 dhammañ so dhammañ jānāti nāma, ayam etissā gūthāya attho, piyena te
 35 dammīti piyena kāraṇabhūtena piyañ phalañ patthento dammīti attho, piyañ
 labhanti saṃsāre saṃsāraṇtā piya eva labhanti, kāma hetukañ ti samma

¹ Bā añña sabbāpi janā, Cks aññe sabbo pi jano. ² so ali three MSS. for
 -issati? ³ Cks -cchādehi, Bā paṭidehi. ⁴ all three MSS. -am. ⁵ Bds duci-
 Cks duccaritañ. ⁶ Cks va. ⁷ Cks konu. ⁸ Ck yā, Cs viyā. ⁹ Cks etañ. ¹⁰
 Cks -hessati. ¹¹ Bā manañ. ¹² so all three MSS. ¹³ Bā adds manasā. ¹⁴
 Bā sivi. ¹⁵ Cs Bā -cā-. ¹⁶ Bds kam. ¹⁷ Bā ra-, Bs da-. ¹⁸ Bā nattha. ¹⁹
 Bds vipphārañ. ²⁰ Cks omit vā.

Abipāraka kāmahetukam ayuttakam katvā¹ attānam² vadhiṣṣāmīti³ me parivattakko uppaṇṇissati⁴, mayham satī ti mama santakam, mama santi⁵ pi pāṭho, mama santikāyā⁶ ti evaṃ maññamāno, sace tvam tam na kamesīti attho, sabbajanassā 'ti sabbe⁷ seniye⁸ saṇṇipāṭetvā tassa sabbajanassā 'ti⁹ ayam mayham ahitā ti pariccajissāmi, tato avhayesīti tato nam pariggahattā¹⁰ 5 ānāpeyyāsi¹¹, adūsiyan ti anaparādham, katte ti tam eva aparena nāmena ālapati, so hi rañño hitam karoti tasmā kattā¹² ti vuccati, na cāpi tyāssā 'ti evaṃ akiccekārīti nagare tava koci pakkho pi na bhavēyya, nindan ti na kevalam upavādam eva sace pi maṃ koci sammukhā nindissati pasamhissati vā dosam vā pana āropento garahissati tan p' aham uṇṇam pasamham garahā 10 ca sabbam sahiṣṣāmi, sabbam etaṃ mamāgacchatū 'ti vadati, tamhā ti yo ete nindādayo na gaṇhāti tamhā purisā issariyasamkhātā siri ca paññāsamkhātā lakkhī ca thalatthānato suvutthiasamkhātā āpo viya apeti na paṭiṭṭhāti, etto ti ito mama tassā pariccattakāraṇato, dhammātisāram vā ti dhammam atikkamitvā pavattam¹³ akusalam vā yaṃ kiñci hoti, paccupadissāmīti sam- 15 paṭicchissāmīti¹⁴, thāvarānam tasānan ti yathā mahūpaṭhavī khīnāsavānaṃ ca puthujjanānaṃ ca na kiñci na paṭicchati sabbam adhvāseti tath' evāham pi sabbam etaṃ paṭicchissāmi adhvāseṣṣāmīti dīpeti, eko pi man ti aham eko¹⁵ va imam attano dukkhabhāram hārayissāmi¹⁶ vahissāmi¹⁷, dhamme tīto ti vinicchayadhamme pavenidhamme¹⁸ tividhasucaritadhamme tīto hutvā, saggū- 20 pagan ti devapuññakammam nān' etaṃ saggūpagam hoti, yaññe¹⁹ dhanan ti yaññadhanam, ayam eva vā pāṭho, Ummadantīti Ummadantī pi mama sahāyikā tvam pi sahāyako, pitaro ti brahmāno²⁰, sabbe ti na kevalam devabrahmuno²¹ sabbe raṭṭhavāsino maṃ passatha bho sahāyakassa bhariyā sahāyikā iminā gehe katā ti nindeyyuṃ, na hetadhamman²² ti na hi etaṃ 25 adhammikaṃ, yaṃ te mayā ti yasmā mayā sū²³ tuyham dinnā²⁴ tasmā etaṃ adhammo ti na vadissanti²⁵, satan ti satānam Buddhādīnaṃ khaṇṭimettābhāvanāsīlācārasamkhātāni dhammāni suvaṇṇitāni, tāni²⁶ samuddavelā va duracayāni, tasmā yathā samuddo velam nātikkamati evaṃ aham pi sīlavelam²⁷ nātikkamāmīti²⁸ vadati, āhureyyo me sīti mahārāja tvam mama āhu- 30 pāhunasaṃkārassa²⁹ anucchaviko, dhātā vidhātā ca sī³⁰ kāmāpālo ti tvam deva mama dhāraṇato dhātā issariyamukhassāpi³¹ dabanato vidhātā icchita-

¹ Cks akatvā, Bā ayuttam katvā. ² Bā adds na. ³ Bā pavissāmīti. ⁴ Bds uppa-
jati. ⁵ so Cks for santiṃ? Bā mayham santi, Bā mayham seti. ⁶ so Cks; Bā
santakāsāyā. ⁷ Bds -ā. ⁸ Ck Bā -yo, Cs seniyo. ⁹ Bds -nassa, omitting ti.
¹⁰ Bā -hitattā. ¹¹ Bā āneyyāsi, Ck anāpeyyāsi, Bā aneyyāsi. ¹² Cks kaccā. ¹³
Cks -ā. ¹⁴ Cs sampajissacchissāmi, Bā paccuttarissāmīti sampajicchissāmi dhāra-
yissāni, Bā paccuparissāmīti sampajicchā dhāressāmi. ¹⁵ Bā ekako. ¹⁶ Cks kār-
Bā tār-? ¹⁷ Cks ehiss-, Bā vah or gah-, Bā pah-. ¹⁸ Bds -niyadh-. ¹⁹ Cks -ā.
²⁰ Ck brahmaṇo, Cs brāhmaṇo. ²¹ so Cks for -māno; Bā brahmaṇo, omitting
deva. ²² all three MSS. hetamdh. ²³ Cks omit sū. ²⁴ Cks -aṇ. ²⁵ Bā ne-
vadissati. ²⁶ Bā omits tāni. ²⁷ Cks sīlam-. ²⁸ Bā -missāmīti. ²⁹ Bā omits
pāhuna. ³⁰ Bds vasi. ³¹ Bds -sukhassāpi.

- paṭṭhitānaṃ kāmānaṃ pālanato kāmāpālo, tayi¹ hutā ti tuyhaṃ dinnā²,
 kāmēna me ti mama paṭṭhauyā³ Ummadantiṃ paṭṭicchā⁴ 'ti; evaṃ Ahipārako
 rañño deti, rājā na mayhaṃ attho ti paṭikkhipati, gūṭhapatitaṃ⁵ sākuṇikaṃ⁶
 pacchiṃ piṭṭhipādena paharivā aṭaviyaṃ khipantā viya ubbo pi naṃ jahant'⁷
 5 eva, idāni rājā punaakathanatthāya taṃ santajjento addhā hīti g. ā., tattha
 kattaputtā⁸ 'ti piṭā⁹ pi 'ssa kattā va¹⁰ tena taṃ evaṃ ālapati, i. v. h.: addhā
 tvaṃ ito pubbe mayhaṃ sabbaṃ dhammaṃ acari hitaṃ eva¹¹ akāsi, ajja¹² pana
 paṭipakkho hutvā bahuṃ¹³ kathesi, mā evaṃ vippalapi, añño nu te dipado
 naro ko idha jīvaloke aruṇe yeva sotthiṃ kattā¹⁴, sace hi ahaṃ viya añño
 10 rājā tava bhariyāya paṭibaddhacitto abhaviṣṣa anto aruṇe yeva tava sīsaṃ chiudā-
 petvā taṃ attano ghare kareyya, ahaṃ pana akusalabhayeṃ eva na karomī,
 tuṇhī hohi, na me tūya¹⁵ attho ti santajjesi; so taṃ sutvā puna pi kiñci
 vatthuṃ asakkonto rañño thutivasena tvaṃ nū¹⁶ 'ti g. ā., tass' attho mahārāja
 tvaṃ ñeva sakala-Jambudīpe sabbesaṃ narindānaṃ seṭṭho tvaṃ anuttaro tvaṃ
 15 vinicchayadhammapaveṇidhammasucaritadhammānaṃ¹⁷ gopāya tena dhammagū
 tesāṃ¹⁸ vidahitattā dhammavidū tvaṃ sumedho¹⁹ tvaṃ yaṃ dhammaṃ gopesi
 ten' eva gutto, ciraṃ jīva dhammaṃ ca me desehi dhammapāla dhammagopaka
 rāja pavarā²⁰ 'ti; atha rājā dh. desento tadiṃghā 'ti ādim ā., tattha iṃghā
 'ti codanatto nipāto, yasmā maṃ tvaṃ codesi tasmā ti attho, satan ti Bud-
 20 dhādīhi sappurisehi āsevitāṃ, sādhu ti sundaro²¹ pasattho vinicchayapaveṇi-
 sucaritadhammo rocesiti dhammaruci, tādiso hi jīvitaṃ jahanto pi akiccaṃ na
 karoti tasmā sādhu, paññāpavā ti nāpasampaṇno, mittānaṃ adubbho ti
 mittassa adubbhanabhāvo²², ṭhitadhammassā 'ti paṭiṭṭhitatividhadhammassa,
 āsethā 'ti āseyyum nisideyyum, desanāsīsaṃ ev' etaṃ²³, cattāro iriyāpathe su-
 25 khaṃ kappeyyun ti ayaṃ paṇ' ettha attho, sītaṇḍāyāyā 'ti puttadāraṇīti-
 mittānaṃ sītaṇḍāyāya, saṃghare ti saṃghare attano gehe adhammabalidaṇḍā-
 dīhi anupaddutasukhaṃ passeyyun²⁴ ti dasseti, na vāhametan ti samma Ahi-
 pāraka yaṃ etaṃ²⁵ asamekkhitvā kataṃ asādhukammaṃ etaṃ ahaṃ na roca-
 yāmi, ye vāpi ñatvāna ti ye vā pana rājāno ñatvā tulayitvā tīretvāosayaṃ
 30 karonti tes' āhaṃ kammaṃ rocemīti adhippāyo, imā upamā ti imasmiṃ paṇ'
 atthe tvaṃ mayhaṃ imā dve upamā supohi, jīmhaṃ ti vanhaṃ, nette ti yo
 tṭhe gāviyo neti²⁶ tasmīṃ jeṭṭhakaṃ, pagevā 'ti tasmīṃ adhammaṃ
 carante itarā pajā pag eva carati ativiya karoti attho, dhammiko ti
 cattāri agatigamanāni pahāya dhammena r. kareti²⁷, amarattan ti devattāni,
 35 ratanaṃ ti saviññāpakaratanāṃ²⁸, vatthiyaṃ ti kāsikavattham eva, as-
 sitthiyo ti vātasamagatiṃ pi uttamarūpadharā itthiyo pi, ratanaṃ
 māṇikaṇḍā 'ti sattavidharatanaṃ ca māṇikkamayabhaṇḍaṃ ca²⁹, abhipāla-

¹ Cks tayā. ² Cks -a. ³ B² kāmēna. ⁴ Cks -a. ⁵ B² bhūmiyaṃ pa-. ⁶ Cks
 -ka, B² -ṇinān. ⁷ all three MSS. kattha-. ⁸ so all three MSS. ⁹ Ck katthā va,
 B² kattā ca. ¹⁰ B² adds vaḍhimeva. ¹¹ B² idāni. ¹² Cks -u. ¹³ Cks katvā. ¹⁴
 B² ettāya. ¹⁵ Cks nūnā. ¹⁶ B² -paveṇiya-. ¹⁷ Cks -guttosaṃ. ¹⁸ B² adds so.
¹⁹ Ck carā, Cs pacarā, B² javarā. ²⁰ Cks add ti. ²¹ Cks -bhāge. ²² B² eva cetān.
²³ Cks vase-. ²⁴ B² yathā taṃ. ²⁵ Cks nenetī. ²⁶ B² -ento. ²⁷ B² saviññāṇa-
 kāviññāpakaratanāṃ. ²⁸ Ck māni-, B² mahagghabhaṇḍakaṇḍa.

yaṇṭīti alaṇkaraṇā¹ rakkhaṇṭī. na tassā 'ti tassa cakkavattirajassāpi hetu
na visamaṇi careyya², usabho 'smīti yasmā ahaṇi Sivinaṇi majjhe jeṭṭhakarāja
hutvā jāto tasmā cakkavattirajakaraṇaṃ³ pi visamaṇi na carāṇīti attho, netā
ti mahārājānaṃ⁴ kusalesu paṭiṭṭhapetvā devanagaraṇi netā hitakāraṇena tassa
pitā⁵ Sivirājā kira dhanmarājā⁶ ti sakala-Jambudīpe nātattā uggaṭo samena
raṭṭhaṇi pālanato⁷ raṭṭhapālo, apacāyamaṇo ti Sivinaṇi porāṇakarājānaṇi
paveṇidhammaṇi apacāyamaṇo, so ti so ahaṇi tam eva dhammaṇi cintemi⁸
manasikaromi, na vatte ti⁹ tena kāraṇena attano cittaṇa vasa na vattāmi;
evaṇi M-assa dhammakathaṇi sutvā Ahipārako tṭhiṇi karonto addhā hiti
ādin ā., na pamajjasīti attanā¹⁰ kathitadhammaṇi¹¹ na-ppamajjasī tatth'¹²
eva vattesi, dhammaṇi pamajjā¹³ 'ti¹⁴ dhammaṇi paṇuṇṇasitvā¹⁵ aḅḅasena
gantvā¹⁶; evaṇi so tattha¹⁷ tṭhiṇi katvā dhammacariyāya niyojento¹⁸ uttariṇi
dasagāthā¹⁹ abhāsi, tā²⁰ heṭṭhā Tesakunajātake vaṇṇitā va.

Evaṇi Ahipārakasenaṇipatinā raṇṇo dhamme desite rājā
Ummadantiyā paṭibaddhacittaṇi vinodesi.

15

S. i. d. ā. s. j. s. (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpatti-phale
paṭiṭṭhahi): „Tadā Sunandasārathi ānando ahoṣi, Ahipārako Sāriputto,
Ummadanti Uppalavannā, sesapariṣā Buddhapariṣā, Sivirājā ahaṇi evā“
'ti. Ummadanti-jātakaṇi.

3. Mahābodhi-jātaka.

20

Kinṇu daṇḍaṇi kimājinaṇi ti. Idam S. J. v. paṇṇāpāra-
maṇi ā. k. Vatṭhaṇi Mahāummagge āvibhavissati. Tadā pana S.
„na bhikkhave idāṇ' eva pubbo pi T. paṇṇavā parappavādamaddano
yevā“ 'ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. Kāsiraṭṭhe asītikoṭṭivibhavassa udieca-
brāhmaṇamaḥāsālassa¹⁷ kule nibbatti¹⁸, Bodhikumāro ti
'ssa nāmaṇi kariṇṇsu. So vayappatto Takkasilāya¹⁹ uggahita-
sippo paccāgantvā agāramaṇi vasanto aparabhāge kāme
pahāya Himavantapadesaṇi pavasitvā²⁰ paribbājakapabbajjaṇi

¹ Bds alokaṇikaraṇā. ² Cks mareyyuṇi. ³ Bā -kār-. ⁴ Bds mahājanam. ⁵
Bds hitā. ⁶ Bds dhammacārī. ⁷ Bā raṭṭhapālayanaṭāya. ⁸ Bā anucintayanto. ⁹
Bds yasmā in the place of manasi - - ti. ¹⁰ Bds -no. ¹¹ Bā -e. ¹² Cks
parimajjasīti. ¹³ Bā samussitvā. ¹⁴ Bds ag-. ¹⁵ Bds tassa. ¹⁶ Bds dhammaṇi-
carā ti uyyojento, Bds -yojento. ¹⁷ Bds uttari tassa osānagāthā. ¹⁸ Cks te. ¹⁹
Cks -la. ²⁰ Cks -itva. ²¹ Bā -yaṇi.

pabbajitvā tattha vanamūlaphalāhāro ciraṃ vasitvā vassāratta-
 samaye Himavantā oruḥha cārikaṃ caranto anupubbena
 Bārāṇasim¹ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase paribbāja-
 kasāruppena nagare bhikkhāya caranto rājadvāraṃ pāpuṇi.
 5 Tam enaṃ sīhapañjare t̥hito rājā disvā tassa upasame pasī-
 ditvā taṃ attano bhavanaṃ pavesetvā rājapallaṃke nisīdā-
 petvā katapaṭisanthāro thokaṃ dhammakathaṃ sutvā nānagga-
 rasabhojanaṃ dāpesi. M. bhattaṃ gahetvā cintesi: „idaṃ
 rājakulaṃ nāma bahudosaṃ bahupaccāmittaṃ hoti², ko nu kho
 10 mama uppannaṃ bhayaṃ nittharissatīti³“ so avidūre t̥hitaṃ
 rājavallabhaṃ ekaṃ piṅgalasunakhaṃ⁴ disvā mahantaṃ⁵ bhatta-
 piṇḍaṃ gahetvā tassa dātukāmatākāraṃ⁶ dassesi. Rājā ñatvā
 sunakhassa bhājanaṃ āhārāpetvā bhattaṃ gāhāpetvā dāpesi,
 M. pi tassa datvā bhattakiccaṃ niṭṭhāpesi. Rājāpi tassa⁷
 15 paṭiññaṃ gahetvā antonagare⁸ rājuyyāne paṇḍasālaṃ kāretvā
 pabbajitaparikkhāre datvā taṃ tattha vāsesi⁹, devasikaṃ c'
 assa dve tayo vāre upaṭṭhānaṃ agamāsi, bhojanakāle pana M.
 niccaṃ rājapallaṃke yeva nisīdati, rājabhojanaṃ eva bhuñjati,
 evaṃ dvādasa saṃvaccharāṇi atītāni. Tassa pana rañño pañca
 20 amaccā atthaṃ ca dhammaṃ ca anusāsanti, tesu eko ahetu-
 vādi¹⁰ eko issarakāraṇavādi¹¹ eko pubbekatavādi eko uccheda-
 vādi eko khattavijjavādi¹². Tesu ahetukavādi „ime sattā
 saṃsārasuddhikā“ ti mahājanaṃ uggaṇhāpesi, issarakāraṇa-
 vādi „ayaṃ loko issaranimmitto“ ti uggaṇhāpesi, pubbekatavādi
 25 „imesaṃ sattānaṃ sukhaṃ vā dukkhaṃ vā uppajjamānaṃ¹³
 pubbekaten' eva uppajjatīti“ gaṇhāpesi, ucchedavādi „ito
 paralokagatā¹⁴ nāma-n' atthi, ayaṃ loko ucchijjatīti“ gaṇhā-
 pesi, khattavijjavādi¹² „mātāpitāro pi māretvā attano va attho
 kāmetabbo¹⁵“ ti gaṇhāpesi. Te rañño vinicchaye niyuttā

¹ Cks iyaṃ. ² Cks -mittā honti. ³ Ck nitta-. ⁴ Bā siṅgāla-. ⁵ Bā mahāsatto.

⁶ Cks -makākāraṃ. ⁷ Bā ssa. ⁸ Cks attano nagare. ⁹ Bā tasmiṃ vāsāpesi.

¹⁰ Ck he-, Bā ahetukavādi. ¹¹ Cks -namittavādi. ¹² Bā khetta-. ¹³ Bā -nānaṃ.

¹⁴ Ck -kaṃgatā, Bā -kaṃgato. ¹⁵ Bā kātabbo.

lañcakhādakā hutvā assāmikam sāmikam¹ karonti. Ath' eka-
divasam eko puriso kūtattaparājito M-am bhikkhāya rājageham
pavisantaṃ disvā vanditvā „bhante, tumhe rājagehe bhūñja-
mānā vinicchayāmacce lañcam gahetvā lokam vināsente kasmā
ajjhūpekkhatha, idāni 'mhi pañcahi amaccehi kūtattakārassa 5
hatthato lañcam gahetvā sāmiko va samāno assāmiko kato“
ti paridevi. So tasmim kārūññavasena vinicchayam gantvā
dhammena vinicchinitvā sāmikam ñeva sāmikam akāsi, mahā-
jano ekappahāren' eva mahāsaddena sādhukāram adāsi. Rājā
taṃ saddam sutvā „kiṃsaddo nāmāyan“ ti pucchitvā tam 10
attham sutvā katabhattakiccam M-am upanisiditvā pucchi:
„bhante ajja kira vo“ aṭṭo vinicchito“ ti. „Āma mahārāja“
'ti. „Bhante tumhesu vinicchinantesu mahājanassa vaḍḍhi“
bhavissatīti⁴ ito paṭṭhāya tumhe va vinicchinathā“ 'ti. „Mahā-
rāja, mayam pabbajitā nāma, n' etaṃ ambhākam kamman“ ti. 15
„Bhante mahājane kārūññena kātum vaṭṭati, tumhe sakala-
divasam mā vinicchinatha, uyyānato pana idhāgacchantā“
vinicchayaṭṭhānam gantvā pāto va cattāro aṭṭe vinicchinatha,
bhutvā uyyānam gacchantā cattāro, evam mahājanassa vaḍḍhi³
bhavissatīti“. So tena punappuna yāciyamāno „sādhū“ 'ti 20
sampaṭicchitvā tato paṭṭhāya tathā akāsi. Kūtattakārakā
okāsam⁶ na⁷ labhiṃsu, te pi amaccā lañcam alabbantā dug-
gatā hutvā cintayiṃsu: „Bodhiparibbājakassa vinicchinana-
kālato⁸ paṭṭhāya mayam kiñci na labhāma, handa naṃ rāja-
veriko ti vatvā rañño antare paribhinditvā mārāpema“⁹ 'ti te 25
rājānam upasamkamitvā „mahārāja Bodhiparibbājako tumhākam
anattakāmo“ ti asaddhahantena rañña¹⁰ „sīlavā esa ñāṇa-
sampanno, na evam karissatīti“ vutte „mahārāja, tena¹¹ sa-
kalanagaravāsino attano hatthe katā¹², kevalam amhe yeva

¹ B^d adds sāmikam assāmikam. ² B^ds te. ³ B^d vaḍḍhi. ⁴ B^d -ssati. ⁵ B^d -o.
⁶ C^ss lañcam. ⁷ C^ss alabh- in the place of na labh-. ⁸ C^s -echinakā-, B^d
-echanakā-. ⁹ B^ds -pessāmū. ¹⁰ C^ss -tenam rañño. ¹¹ B^d adds hi. ¹² C^s
kathā. B^d katvā.

pañca jane kātuṃ na sakkoti¹, sace amhākaṃ na saddahatha
tassa idhāgatakāle parisam olokethā² 'ti āhaṃsu. Rājā
„sādhū“ 'ti sīhapañjare ṭhito taṃ āgacchantam olokento
parivāram disvā attano aññāpēna aṭṭakārakamanusse tassa
5 parivāro ti maññamāno bhijjitvā te amacce pakkosāpetvā
„kin ti karomā“ 'ti pucchi. „Gaṇhāpetha naṃ devā“ 'ti.
„Oḷārikaṃ aparādhāṃ apassantā naṃ³ katham gaṇhāpessāmā^{3a}
'ti. „Tena hi mahārāja pakatiparihāram assa hāpetha, taṃ
parihāyantam disvā paṇḍito paribbājako kassaci anārocetvā
10 sayam eva palāyissatīti“. Rājā „sādhū“ 'ti vatvā anupubbena
tassa parihāram hāpesi. Paṭhamadivasam tāva taṃ tuccha-
pallamke yeva nisīdāpesum, so pallamkam disvā va rañño pari-
bhinnabhāvaṃ ñatvā uyyānam gantvā taṃ divasam eva
pakkamitukāmo hutvā „ekantena⁴ ñatvā pakkamissāmīti“ na
15 pakkāmi, ath' assa punadivase tucchapallamke nisinnassa
rañño pakkabhattaṃ ca aññāṇaṃ ca gahetvā missakabhattaṃ
adaṃsu, tatiyadivase mahātalam pavisitum [adatvā sopānasise
yeva ṭhapetvā missakabhattaṃ adaṃsu, so taṃ ādāya uyyā-
nam gantvā bhattakiccaṃ akāsi, catutthadivase heṭṭhāpāsāde
20 ṭhapetvā kaṇājakabhattaṃ adaṃsu⁵, tam pi gahetvā uyyānam
gantvā bhattakiccaṃ akāsi. Rājā amacce pucchi: „mahā-
Bodhiparibbājako sakkāre parihāpīte⁷ pi na pakkamati, kin
ti⁸ karomā“ 'ti. „Deva, na so bhattatthāya carati chattatthāya
pana carati, sace bhattatthāya careyya paṭhamadivase⁹ yeva
25 palāyeyyā“ 'ti. „Idāni kiṃ karomā“ 'ti. „Sve ghātāpetha
naṃ mahārāja“ 'ti. So „sādhū“ 'ti tesam yeva hatthe khagge
ṭhapetvā „sve antaradvāre ṭhatva pavisantass' eva sīsam
chinditvā khaṇḍakhaṇḍikam katvā kañci¹⁰ ajānāpetvā vacca-
kuṭiyam pakkhipitvā nahātvā āgaccheyyāthā“ 'ti āha. Te
30 „sādhū“ 'ti sampatiṇṇhitvā „sve āgantvā evam karissāmā“ 'ti

¹ Bā sakkā. ² Bā omits naṃ. ³ Bā -hāmā. ⁴ so Cks for ekāmsena? Bā pi-
kantena. ⁵ Cks -missatīti. ⁶ Bā adds so. ⁷ Cks -to. ⁸ Bā add naṃ. ⁹ Bā
-sam. ¹⁰ Bā ki-.

aññamaññaṃ vicāretvā attano attano nivesanāni āgamiṃsu¹.
 Rājāpi sāyaṃ bhuttabhojano sirisayane nipajjitvā M-assa guṇe
 anussari, ath' assa tāvad eva soko uppajji, sarirato sedā
 muccimṣu², sayane assādam alabhanto aparāparaṃ parivatti.
 Atha naṃ aggamahesī upanipajji, so tāya saddhiṃ sallā- 5
 pamattam pi na kari, atha naṃ sā „mahārāja, kin nu
 kho sallāpamattam pi na karotha, api nu³ me koci aparādho
 atthīti“ puechi. „N' atthi devīti, api ca kho Bodhiparibbā-
 jako kira amhākaṃ paccatthiko jāto ti, tassa sve ghāta-
 natthāya pañca amacce āpāpesiṃ, te taṃ hanitvā⁴ khaṇḍā- 10
 khaṇḍikaṃ katvā vaccakūpe khipissanti, so pana amhākaṃ
 dvādasa saṃvaccharāni bahūṃ dh. d., ekāparādho pi 'ssa mayā
 paccakkhato na diṭṭhapubbo, parapattiyena pana hutvā tassa
 mayā vadho ānatto, tena kāraṇena socāmīti“. Atha naṃ sā⁵ „sace
 te deva so paccatthiko jāto taṃ ghātento kiṃ socasi, paccat- 15
 thikaṃ nāma puttam pi ghātetvā attano va sotthibhāvo
 kātabbo, mā cintayitthā“⁶ 'ti assāsesi. So tassā vacanena
 paṭiladdhassāso niddaṃ okkami. Tasmiṃ khaṇe koleyyako
 piṅgalasunakho⁷ taṃ kathaṃ sutvā „sve mayā attano balena
 tassa jīvitadānaṃ dātuṃ vaṭṭatīti“ cintetvā punadivase pāto 20
 va pāsādā oruyha mahādvāraṃ āgantvā ummāre sīsaṃ katvā
 M-assa āgamanamaggaṃ⁸ olokento nipajji. Te khaggahatthāpi
 amaccā pāto va āgantvā anantaradvāre⁹ atthaṃsu. Bo. pi
 velaṃ sallakkhetvā uyyānā nikkhamma rājadvāraṃ āgacchi¹⁰,
 atha naṃ sunakho disvā mukhaṃ vivaritvā catasso dāṭhā 25
 dassetvā „kiṃ bhante Jambudīpatale aññattha bhikkhaṃ na
 labhasi, amhākaṃ rājā tava māraṇatthāya pañcāmacce khagga-
 hatthe antaradvāre¹¹ ṭhapesi, mā tvāṃ nalāṭena maccuṃ
 gahetvā āgami¹², sīghaṃ¹³ pakkamā“ 'ti mahāsaddena viravi.
 So sabbarudaññutāya taṃ atthaṃ ñatvā tato nivattitvā uyyānaṃ 30

¹ Bā -amisu. ² Bā muṇc-. ³ Bā add kho. ⁴ Bā te pana naṃ māritvā. ⁵ Bā add āha. ⁶ Bā socitā. ⁷ Bā siṅgala-. ⁸ Ck -mattaṃ. ⁹ so Ck for antara-
 dvāre? Bā ānantare. ¹⁰ Cs āgañchi. Bā agamāsi. ¹¹ Bā dvārantare. ¹² Bā
 agamāsi. ¹³ Bā siṅgaṃ.

gantvā pakkamanatthāya parikkhāre ādiyi. Rājāpi sihapañjare
 1 thito taṃ āgacchantaṃ c' adisvā „sace ayaṃ mama paccat-
 thiko¹ uyyānaṃ gantvā balaṃ sannipādetvā kammaṣajjo bha-
 vissati no ce attano parikkhāre gahe tvā gamanaṣajjo bhavissati,
 5 jānissāmi tāv' assa kiriyaṃ“ ti uyyānaṃ gantvā M-aṃ attano
 parikkhāre ādāya „gamissāmi“ paṇṇasālato nikkhamantaṃ
 caṃkamanakoṭṭiyaṃ disvā vanditvā ekamantaṃ thito paṭha-
 maṃ g. ā.:

1. Kin nu daṇḍaṃ kiṃ ajinaṃ kiṃ chattaṃ kiṃ upāhanaṃ
 10 kiṃ aṃkusaṃ ca pattaṃ ca saṃghāṭiṃ cāpi brāhmaṇa
 taramānarūpo gaṇhāsi kiṃ nu patthayase disaṃ ti. 124.

Tass' attho: bhante, pubbe tvaṃ aṃhākaṃ gharāṃ āgacchanto daṇḍādāni
 gaṇhāsi, ajja pana kena kāraṇena daṇḍaṃ ca ajinaṃ ca chattupāhanaṃ ca
 mattikapaṣibbakolambanaṃ² aṃkusaṃ ca mattikapattaṃ ca saṃghāṭiṃ cā 'ti sabbe
 15 p' ime parikkhāre taramāno gaṇhāsi, katarāṃ nu disaṃ patthesi, kattha gantu-
 kāmo sīti pucchī.

Taṃ sutvā M. „ayaṃ attanā katakammaṃ na jānātīti
 maññe ti, jānāpessāmi na“ ti dve gāthā abhāsi:

2. Dvādas' etāni vassāni vusitāni tav' antike,
 20 nābhijānāmi sonena piṅgalena³ abhinikūjitaṃ⁴. 125.
3. Sv-āyaṃ ditto⁵ va nadati sukkadāṭhaṃ vidamsayaṃ⁶
 tava sutvā sabhāriyassa vītasaddhassa⁷ mam patīti. 126.

Tattha abhinikūjitaṃ⁸ ti etena⁹ tava sunakkena evaṃ mahāvīravena
 viravitaṃ na jānāmi, ditto⁵ vā 'ti dappito¹⁰ viya, sabhāriyassa¹¹ 'ti tava
 25 sabhāriyassa mama mūrapathāya pañcannaṃ¹² amaccānaṃ āpattabhūvaṃ katha-
 tassa sutvā tvaṃ kiṃ¹³ aṇḍattha bhikkhaṃ na labhasi rañño¹⁴ te vadho āpatto
 idha māgacchīti¹⁵ ditto⁵ va nadatīti, vītasaddhassa¹⁶ mampatīti mam
 antare vīgasaddhassa¹⁷ tava vacanaṃ sutvā evaṃ nadatīti ā.

- Tato rājā attano dosaṃ sampañicchitvā¹⁷ khamāpento
 30 catutthaṃ g. ā.:

¹ Bds add bhavēyya. ² Bds -na, Bs -ka. ³ Bds siṅgā-. ⁴ Cks abhinikūjitaṃ
 for nikūjitaṃ? Bds -nābhinikūjitaṃ. ⁵ Bds dītho. ⁶ Bds vidh-. ⁷ Cks -sabbassa,
 Cs bhītasaddhassa? Bds vīgasaddhassa. ⁸ Cks -kujji-. ⁹ Bs evaṃ. ¹⁰ Bds dippa-,
 Bs dammi-. ¹¹ Cks -ānam. ¹² Bds kiṃ tvaṃ. ¹³ Bds -ā. ¹⁴ Cs -gañchīti.
¹⁵ Cks vīgasaddhasaddhassa, Cs vīnasaddhassa, Bds vīgasaddhassa. ¹⁶ Bds -sad-
 dassa. ¹⁷ Bds add taṃ.

1. Ahu esa kato doso yathā bhāsasi brāhmaṇa,
esa bhiyyo pasīdāmi, vasa brāhmaṇa mā gamā¹ ti. 127.

Tattha bhiyyo ti sabbaṇi etaṇ mayū¹ āpattaṇi ayaṇ me doso esa paṇā-
haṇ idāni adhikataṇaṇi tava² pasīdāmi idh³ eva vasa mā aññattha gamā³ ti.

Taṇ sutvā M. „mahārāja paṇḍitā nāma tādīsena para- 5
pattiyena apaccakkhakārīnā saddhīm na vasantitī“ vatvā tassa
anācāraṇ pakāsento ā.:

2. Sabbaseto pure āsi, tato pi⁴ sabalo ahu,
sabbalohitako dāni, kālo pakkamituṇ mama. 128.
3. Abbhantaraṇ pure āsi tato majjhe tato bahi, 10
purā niddhamanā hoti sayam eva cajam⁵ ahaṇ. 129.
4. Vitasaddhaṇ na seveyya udapānaṇ v⁶ anodakaṇ,
sace pi naṇ anukhaṇe vāri kaddamagandhikaṇ. 130.
5. Pasannaṇ eva seveyya appasannaṇ vivajjaye,
pasannaṇ payirupāseyya rahadaṇ⁷ va udakatthiko. 131. 15
6. Bhaje bhajantaṇ purisaṇ abhajantaṇ na bhājaye,
asappurisadhammo so yo bhajantaṇ na bhājati. 132.
7. Yo bhajantaṇ na bhajati sevamānaṇ na sevati
sa ve manussapāpīṭṭho⁸ migo sākhasito yathā. 133.
8. Accābhikkhaṇasaṃsaggā asamosaraṇena ca 20
etena mittā jīranti akāle yācanāya ca. 134.
9. Tasmā nābhikkhaṇaṇ gacche na ca gacche cirāciraṇ
kālena yācaṇ yāceyya evaṇ mittā na jīrare⁹. 135.
10. Aticiraṇnivāseṇa piyo bhavati appiyo, (IV ²¹⁷/₁₈)
āmanta kho taṇ gacchāma purā te homa appiyā ti. 136. 25

Tattha sabbaseto ti mahārāja paṭhamāṇ eva tava nivesane mama
odano¹ sabbaseto ahoṇi, yaṇ tvaṇ bhuñjasi tam eva maṇ dāpeṇitī attho, tato
ti tato pacchā paribhedakāṇaṇ vacanaṇ gaheṭvā tava mayi virattakāle² missako-
dano jāto, idānitī idāni sabbalohitako jāto, kālo ti aññāṇassa kho³ tava
santikā idāni mama pakkamituṇ kālo, abbhantaraṇ ti paṭhamāṇ mama 30

¹ Bā saccāṇ mayū evaṇ. ² Cks va. ³ Bā -ī. ⁴ Cks vi. ⁵ Bā dahadaṇ. ⁶
Cks -ssā-. ⁷ Bā jīyyare. ⁸ Cks -ne. ⁹ Bā adda pi sabalo. ¹⁰ Bā aggaṇ-
ṇussa for aññ-.

abbhantaraṃ āsi¹ alaṃkatamaḥātalaṃ² ussitasetacchatte rūjapallaṃke yeva
 maṃ nisīdāpesuṃ, majjhe ti sopānamatthake, purā niddhamanā hotīti
 yāva gīvāya gahevē nikkadḍhanā³ na hoti, anukhaṇe ti sace pi anūdakaṃ
 udapānaṃ patto puriso udakaṃ apassanto kalalaṃ viyūhitvā anukhaṇeyya tathāpi
 5 taṃ vāri kaddamagandhiyaṃ bhaveyya amanuññatāya na piveyya, tath' eva
 vītasaddhaṃ payirupāsantena⁴ laddhapaccayāpi⁵ parittā c' eva lūkhā ca ama-
 nuññā aparibhogārāhā ti attho, pasannaṃ ti patīḍhitasaddhaṃ, rahadaṃ⁶
 ti gambhīraṃ mahārahadaṃ, bhajantaṃ ti attānaṃ bhajantaṃ eva bhajeyya⁷,
 abhajantaṃ ti paccatthikaṃ, na bhājaye ti na bhajeyya, na bhājatīti
 10 yo puriso attānaṃ bhajantaṃ hitacittaṃ puggalaṃ na bhajati so asappurisa-
 dhammo nāmā 'ti, manussapāpiṭṭho ti manussalāmakko patikiṭṭho⁸ sabba-
 paccchimako, sākhaṣīto ti makkaṭṭo, accābikkhaṇasaṃsaggā ti ativiya
 abhiṇṇhasaṃsaggena, akāle ti ayuttaappattakāle parassa piyabhaṇḍaṃ yācanāya
 mittā jīranti nāma, tvaṃ pi atīraṇivāsena mayi mettīm bhīndi, tasmā ti
 15 yasmā accābikkhaṇasaṃsaggena asamosaraṇena ca mittā jīranti tasmā, cīrā-
 cīraṃ ti cīrakālaṃ vītiṇāmetvā cīraṃ⁹ na gaccheyya na upasaṃkameyya¹⁰,
 yācaṃ ti yācitabbabhaṇḍakaṃ yuttakālena yāceyya, na jīrare¹¹ ti evaṃ mittā
 na jīranti, purā te homā ti yāva tava appiyā na homa tāva¹² āmantetvā
 evaṃ gacchāmā 'ti.

20

Rājā āha:

14. Evaṃ ce¹³ yācamānānaṃ añjaliṃ nāvabujjhasi
 parivārakānaṃ sattānaṃ vacanaṃ na karosi no
 evaṃ taṃ abhiyācāma puna kayirāsi pariyāyan ti. 137.

25 Tattha nāvabujjhasīti sace bhante imaṃ¹⁴ yācantena mayā kata-
 añjaliṃ na jānāsi, na patigaṇhāsīti attho, pariyāyan ti puna idhāgamanāya
 ekaṃ vāraṃ kāreyyāsīti yācati.

Bodhisatto āha:

15. Evaṃ ce no viharataṃ antarāyo na hessati
 tuyhaṃ cāpi¹⁵ mahārāja mayhaṃ ca¹⁶ raṭṭhavaddhana¹⁷
 30 app-eva nāma passema¹⁸ ahorattānaṃ accaye ti. 138.

Tattha evaṃce no ti sace mahārāja evaṃ nānā hutvā viharatūtaṃ am-
 hākaṃ antarāyo¹⁹ na hessati, tuyhaṃcā²⁰ 'ti sace tuyhaṃ vā mayhaṃ vā²¹
 jīvitaṃ pavattissatīti dīpeti, passemā 'ti api nāma passeyyāma.

¹ Ck asi, Bā āsanaṃ. ² Ck -thalaṃ, Bās -talamhi. ³ Bā nikkadhamāno. ⁴ Ck
 -pāsa, Cs -pāsanto. ⁵ Ck laddhāyapipaccayā. ⁶ Bā dahadan. ⁷ Cks add na. ⁸
 Bā -kuṭṭho. ⁹ Cks cīrā. ¹⁰ Cks -me. ¹¹ Bās jīyyare. ¹² Cks tava. ¹³ Bās
 evaṃ te. ¹⁴ Bās evaṃ. ¹⁵ Bās vāpi. ¹⁶ Bās mayhaṃ vā. ¹⁷ Bā -ḍhana. ¹⁸
 Cks -āma. ¹⁹ Cks -yaṃ. ²⁰ Bās -mivā. ²¹ Cks omit vā, Bā omits mayhaṃ vā.

Evam vatvā M. rañño dh. desetvā „appamatto hohi ma-
 hārājā“ 'ti vatvā uyyānā nikkhamitvā ekasmiñ sabhāgaṭṭhāne
 bhikkhāya caritvā Bārāṇasito nikkhamma anupubbena Hima-
 vantokāsam eva gantvā kiñci kālaṃ vasitvā puna otaritvā
 ekaṃ paccantagāmaṃ nissāya araṇṇe vihāsi¹. Tassa pana 5
 gatakālato paṭṭhāya te amaccā puna vinicchaye nisiditvā vilo-
 paṃ karontā cintayimsu: „sace Mahābodhiparibbājako punā-
 gamissati jīvitāṃ no n' atthi, kin nu khv-assa² anāgamana-
 kāraṇaṃ kareyyamā“ 'ti. Atha nesaṃ etad ahoṣi: „ime sattā
 paṭibaddhaṭṭhānaṃ nāma jahituṃ na sakkonti, kin nu khv- 10
 assa² idha paṭibaddhaṭṭhānaṃ“ ti, tato „rañño aggamaheṣitī“
 ŋatvā „ṭhānaṃ kho paṇ' etaṃ vijjati yaṃ so imaṃ nissāya
 āgaccheyya, paṭigacce³ eva³ naṃ mārāpessāmā“ 'ti te rājānaṃ
 etad avocum: „deva ime divase nagare ekā⁴ kathā suyyatīti“.
 „Kiṃkathā nāmā“ 'ti. „Mahābodhiparibbājako ca⁵ devī ca 15
 aññaṃaññaṃ sāsanaṇaṇaṃ pesessantīti“⁶. „Kin ti
 katvā“ 'ti. „Tena kira deviyā pesitaṃ: 'sakkhasi⁷ nu kho
 attano balena rājānaṃ mārāpetvā mama setacchattaṃ dātum'
 ti, tāya pi 'ssa pesitaṃ: 'rañño mārāṇaṃ nāma mama bhāro.
 khippaṃ āgacchatū' ti“⁸. Rājā tesaṃ punappuna kathentānaṃ 20
 saddahitvā „idāni kiṃ kātābbaṃ“ ti pucchitvā „deviṃ māre-
 tum vaṭṭatīti“ vutte anupaparikkhitvā⁹ va „tena hi taṃ tumhe
 māretvā khaṇḍākhaṇḍiyaṃ¹⁰ chinditvā vaccaḷūpe khipathā“
 'ti ā. Te tathā karimsu, tassā mārītabhāvo sakalanagare pā-
 kaṭo ahoṣi. Ath' assā cattāro puttā „iminā no niraparādhā 25
 mātā mārītā“ ti rañño paccatthikā ahesuṃ. Rājā mahā-
 bhayappatto ahoṣi. M. paramparāya taṃ pavattim sutvā
 cintesi: „ṭhāpetvā maṃ añño kumāre saññāpetvā pīṭaraṃ
 khamāpetum samatto nāma n' atthi, rañño ca jīvitāṃ das-
 sāmi kumāre ca pāpato mocessamīti“¹¹ so punadivase paccanta- 30
 gāmaṃ pavisitvā manussehi dīnaṃ makkaṭamaṃsaṃ khādītva

¹ Bā vasi. ² Bā khassa. ³ Bds -kacceva. ⁴ Cks -mū. ⁵ Bā adda kira. ⁶ Bds
 pesentīti. ⁷ Bā sakkā. ⁸ Cks -tū. ⁹ Bā -kaṇ.

- tassa cammaṃ yācitvā¹ assamapāde sukkhāpetvā niggandhaṃ
 katvā nivāsesi pi pārupīti² pi aṃse ṭhapesi, kiṃkāraṇā³: „ba-
 hūpakāro⁴ me“ ti vacanattthāya. So taṃ cammaṃ ādāya anu-
 pubbena Bārāṇasīṃ gantvā kumāre upasaṃkamitvā „pitu
 5 ghātakammam nāma dāruṇaṃ, taṃ vo na kātabbān ti,
 aṇṇāmaro satto nāma n’ atthi, ahaṃ tumhe aṇṇāmaṇṇāṃ
 samagge karissāmi⁵ c’ eva āgato, tumhe mayā⁶ pahita-
 sāsanena āgaccheyyāthā“⁷ ti kumāre ovaḍitvā antonagare
 uyyānaṃ pavisitvā makkaṭacammaṃ attharitvā silāpaṭṭhe nisīdi.
 10 Atha naṃ uyyānapālo disvā vegena gantvā rañño ārocesi.
 Rājā sutvā va sañjātasomanasso⁸ te amacce ādāya tattha
 gantvā M-aṃ vanditvā nisīditvā paṭisanthāraṃ kātuṃ ārabhi.
 M. tena saddhiṃ asammoditvā makkaṭacammam eva parimajji.
 Atha naṃ evaṃ āha: „bhante, tumhe maṃ apaṭṭhapetvā⁹
 15 makkaṭacammam eva parimajjatha, kiṃ vo idaṃ mayā¹⁰ bahū-
 pakārataran“ ti. „Āma mahārāja, bahūpakāro me esa vānaro,
 ahaṃ imassa piṭṭhe nisīditvā vicariṃ, ayaṃ me pāṇiyaghaṭaṃ
 āhari vasaṇattthānam sammajji abhisamācārikavattapaṭivattaṃ
 me akāsi, ahaṃ pana attano dubbalacittatāya assa maṃsaṃ
 20 khāditvā cammaṃ sukkhāpetvā attharitvā nisīdāmi c’ eva
 nipajjāmi ca, evaṃ bahūpakāro esa mayhan“ ti. Iti so tesāṃ
 vādabbindanattthāya vānaracamme vānaravohāraṃ āropetvā
 taṃ pariāyaṃ sandhāya imaṃ kathaṃ kathesi. So hi tattha¹¹
 nivattthapubbattā¹² „piṭṭhe nisīditvā vicariṃ¹³“ ti ā., taṃ aṃse
 25 katvā pāṇiyaghaṭaṃ¹⁴ āhaṭapubbattā „pāṇiyaghaṭaṃ āharatīti“ ā.,
 tena cammena bhūmiyā sammatṭhapubbattā¹⁵ „vasanaṭṭhānaṃ
 sanmajjati“ ā., nipanna-kāle tena cammena piṭṭhiyā akkanta-
 kāle pādānaṃ puṭṭhapubbattā „vattapaṭivattakam“¹⁶ me akāsi¹⁷
 ā., chātakāle pana tassa maṃsaṃ labhitvā khāditattā „ahaṃ

¹ Bā adds gahetvā. ² Bā -pesiti. ³ Bā add cammaṃ. ⁴ Bā -iam. ⁵ Ck
 mayam. ⁶ Bā adds hutvā. ⁷ Bā akathetvā. ⁸ Ck mahā. ⁹ C Bā tasca. ¹⁰ Ck
 nivatta-. Bā nivutta-. ¹¹ Bā -ran. ¹² Bā -tassa. ¹³ Bā sampajja-. ¹⁴ Ck
 vattūvattapaṭi-.

pana attano dubbalacittatāy' assa maṁsaṁ khādīn¹⁴ ti ā.
 Taṁ sutvā te amaccā „pāṇātipāto tena kato“ ti saññāya
 „passatha bho pabbajitassa kammaṁ: makkatāṁ kira māretvā
 maṁsaṁ khādītvā cammaṁ gahetvā vicaratīti“ pāṇiṁ paharītvā
 parihaṣam² akāṁsu. M. te tathā karonte disvā „ime attano
 vādabhedanattāya mama cammaṁ gahetvā³ āgatabbhāvaṁ na
 jānanti, na jānāpessāmi te“ ti ahetukavādīṁ tāva āman-
 tetvā pucchi: „āvuso tvaṁ kasmā paribhāsaṁsīti“⁴. „Mitta-
 dūbhikammassa c' eva pāṇātipātassa ca katattā“ ti. Tato
 M. „yo pana tava c' eva diṭṭhiyā ca te saddahitvā evaṁ
 kareyya tena⁵ kiṁ dukkatan“ ti tassa vādaṁ bhindanto ā:

16. Udīraṇā ce⁶ saṁgatyā⁷ bhāvāya-m-anuvattati
 akāmā akaraṇīyaṁ vā karaṇīyaṁ vāpi kubbati
 akāmakaraṇīyasmiṁ kuv-idha⁸ pāpena lippati. 139.
17. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo⁹ na pāpako
 bhoto ce¹⁰ vacanaṁ saccaṁ suhato vānaro mayā. 140.
18. Attano ce hi vādassa aparādhaṁ vijāniya
 na maṁ tvaṁ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 141.

Tattha udīraṇā ti kathā, saṁgatyā⁷ ti saṁgatiyā, channaṁ abhijā-
 tīnaṁ taṁ taṁ abhijātīṁ upagamanena, bhāvāya manuvattatīti bhāvena anu- 20
 vattatīti karaṇatthe sampadānaṁ, akāmā ti akāmena anicchāya, akaraṇīyaṁ
 vā karaṇīyaṁ vā ti akattabbaṁ pāpaṁ vā kattabbaṁ kusalaṁ vā, kubbatīti
 karoti, kuv-idhā⁸ ti ko idha, i. v. l.: tvaṁ ahetukavādī n' atthi hetu n' atthi
 paccayo sattānaṁ saṁkilesāyā⁹ ti ādi diṭṭhiko: ayaṁ loko saṁgatiyā c' eva
 sabhāvena ca anuvattati pariṇamati tattha sukhāṁ dukkhāṁ paṭisaṁvedeti 25
 akāmako pāpakāṁ vā puññaṁ vā karotīti vadaṁ, ayaṁ tava udīraṇā sace¹¹
 tathā evaṁ sante akāmakaraṇīyasmiṁ attano va dhammatāya pavattamāne¹²
 pāpe ko¹³ idha satto pāpena lippati, sace hi attanā¹⁴ akatena pi lippati¹⁵ na
 koci na lippeyyā¹⁶ ti, so ce ti so ahetukavādasamikkhāto tava bhāsītatho¹⁷ ca
 athajotako dhammo ca kalyāṇo ce¹⁸ na pāpako¹⁹ ahetuappaccayā²⁰ sattā saṁ- 30
 kilissantīti²¹ vodayantīti²² sukhadukkhāṁ paṭisaṁvediyantīti idaṁ bhoto vaca-

¹ Bā -dan. ² so all three MSS. for paribhā-? ³ Bā ādāya. ⁴ Ck parihā-, Bā
 -hāsatīti. ⁵ Bā adds saddhīṁ. ⁶ Bā te. ⁷ Cks -gaeca. ⁸ Bā kvacidha? ⁹
 Cks -e for -eva? ¹⁰ Cks ve. ¹¹ Ck sāte, Cs sāce. ¹² Bā -no. ¹³ Cks papako.
¹⁴ Bā -no. ¹⁵ Bā akate pāpe na lippati. ¹⁶ Ck hā-. ¹⁷ Bā ca. ¹⁸ Bā
 ahetuka-. ¹⁹ Bā -ti. ²⁰ so Bā; Cks codayantīti, Bā omits vo-.

naṃ saccaṃ ce suhato vānaro mayā, ko ettha mama doso ti attho, vijāṇiya
'ti sacca hi tvaṃ attano vādassa aparādhaṃ jāneyyāsi na maṃ garaheyyāsi, kiṃ-
kāraṇā: bhoto vādo hi tādiso, tasmā¹ ayaṃ mama vādaṃ karotīti maṃ pa-
saṃheyyāsi, attano pana vādaṃ ajānanto maṃ garahatīti².

5 Evam M. taṃ niggaṇhitvā appaṭibhānaṃ³ akāsi. So pi
rājā parisati⁴ maṃkubhūto pattakkhandho nisīdi. M. pi tassa
vādaṃ bhinditvā issarakāraṇavādiṃ āmantetvā⁵ „tvam
āvuso maṃ kasmā paribhāsasi yadi issaranimmānavādaṃ⁶
sārato pacesīti“ vatvā ā.:

- 10 10. Issaro sabbalokassa sace kappeti jīvitam
iddhivyaśanabhāvaṃ ca kammaṃ kalyāṇapāpakaṃ
niddesakārī puriso issaro tena lippati. 142.
20. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo⁷ na ca pāpako
bhoto ce vacanaṃ saccaṃ suhato vānaro mayā. 143.
15 21. Attano ce hi vādassa aparādhaṃ vijāṇiya
na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 144.

Tattha kappeti jīvitam ti sace Brahmā vā añño vā koci issaro tvaṃ ka-
siyā jīva tvaṃ gorakkheṇā⁸ ti evam sabbalokassa jīvitam⁹ saṃvidahati⁹ vicāreti¹⁰
iddhivyaśanabhāvaṃ ca¹¹ ti issariyādibhedā iddhiyo ca ātīvināsādikaṃ
20 vyasanabhāvaṃ ca sesaṃ ca kalyāṇapāpaṃ¹¹ kammaṃ yadi¹² issaro va¹³
kappeti¹⁴ karoti, niddesakārīti yadi tassa niddesaṃ āpattim eva¹⁵ yo koci
puriso karoti evaṃ sante yo koci pāpakaṃ karoti tassa issarena katattā issaro
va tena pāpena lippati, sesaṃ purimanayen⁷ eva veditabbaṃ, yathā ca idha
evam sabbattha.

25 Iti so ambato va¹⁶ muggaraṃ gaḥetvā ambaṃ pātento
viya issarakāraṇen⁷ eva issarakāraṇavādaṃ¹⁷ bhinditvā pubbe-
katavādiṃ āmantetvā „tvam āvuso maṃ kiṃ paribhāsasi
yadi pubbekataṇḍavaṃ saccaṃ maññasīti“ vatvā ā.:

22. Sace pubbekatahetu¹⁸ sukhadukkhāṃ nigacchati
30 porāṇakaṃ kataṃ pāpaṃ tam eso muccate iṇaṃ,
porāṇakaṃ iṇamokkha, kuvidha¹⁹ pāpena lippati. 145.

¹ Cks kasmā. ² Ck -sīti. ³ Bā -ṇaṃ. ⁴ Bā paribhāsati. ⁵ Cks omit āmantetvā.

⁶ Cks -nimmitavādaṃ. ⁷ Cks -e. ⁸ Cks omit jīvitam. ⁹ Cks -hāti. ¹⁰ Bā vitar-

¹¹ Cks -ṇaṃ. ¹² Bā add sabbam. ¹³ Cks ca. ¹⁴ Cks -ati. ¹⁵ Bā adds seso.

¹⁶ Bā ca. ¹⁷ Cks -ṇaṃ. ¹⁸ Cks -tamhetu. ¹⁹ Bā kvānciva, B⁵ kocidha.

23. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo⁸ na ca pāpako
bhoto ce vacanaṃ saccaṃ suhato vānaro mayā. 146.
24. Attano ce hi vādassa aparādhāṃ vijāniya
na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 147.

Tattha pubbekatahetū 'ti pubbakatahetu purimabhavē katakammanā² 5
kāraṇa' eva, tameso muccate iṇaṃ ti yo vadhabandhanādīhi dukkhaṃ pā-
puṇāti yadi so yaṃ tena porāṇakaṃ kataṃ pāpaṃ taṃ idāni iṇaṃ muccati
evaṃ sante mamāpi esa porāṇakaṃ mokkha³, anena hi makkaṭṭena pubbe paribbā-
jakena hutvā ahaṃ makkaṭṭo samāno hutvā⁴ khādito bhavissāmi, sv-āyaṃ idha
makkaṭṭattaṃ patto mayā⁵ paribbājakattaṃ pattena māretvā khādito bhavissati, 10
ko idha pāpena lippatīti.

Iti so tassāpi vādaṃ bhinditvā ucchedavādiṃ abhi-
mukhaṃ katvā⁶ „tvaṃ āvuso n' atthi dinnan ti ādāni vatvā
idh' eva sattā ucchijjanti paralokaṃ gacchantā⁷ nāma n' atthiti
maññaṃāno kasmā maṃ paribhāsaṃti“⁸ santajjetvā ā: 15

25. Catunnaṃ yev' upādāya⁹ rūpaṃ sambhoti pāṇinaṃ
yato ca rūpaṃ sambhoti tatth' eva anupagacchati. 148.
26. Idh' eva jīvati jīvo pecca pecca¹⁰ vinassati,
ucchijjati ayaṃ¹¹ loko ye bālā ye ca paṇḍitā,
ucchijjamāne lokasmiṃ kuvidha¹² pāpena lippati. 149. 20
27. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo¹³ na ca pāpako
bhoto ce¹⁴ vacanaṃ saccaṃ suhato vānaro mayā. 150.
28. Attano ce hi vādassa aparādhāṃ vijāniya
na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 151.

Tattha catunnaṃ ti paṭhaviādānaṃ bhūtānaṃ, rūpaṃ ti rūpakkhando, 25
tatthevā 'ti yato taṃ rūpaṃ sambhoti nirujjhanakāle tatth' eva gacchati¹⁵,
imināssa¹⁶ catumabhūtiṃ hi ayaṃ puriso yadā kālaṃ karoti¹⁷ paṭhavi¹⁸
paṭhavikāyaṃ anupeti¹⁹ anupagacchati āpo tejo vāyo²⁰ vāyokāyaṃ anupeti
anupagacchati ākāsaṃ indriyāni saṃkamanti āsāṇipāṇakāṃ purisā mataṃ
ādāya gacchanti yāva ālāhaṇā pādāni paññāyanti kāpotakāni atthiṇi bhavanti 30

¹ Cks -e. ² Bā -e. ³ Bā esa porāṇakaṃ evaṃ sabbattha iṇato mokkha. ⁴ Bā
add māretvā. ⁵ Cks mayā. ⁶ Bā thatvā. ⁷ Bā katā for gatā? ⁸ Bā -hāsiti.
⁹ Ck ye up-. ¹⁰ Cks -aṇi. ¹¹ Cks -tāyaṃ. ¹² Bā kvacidha, Bā kocidha. ¹³
Ck -pe. ¹⁴ Ck te. ¹⁵ Bā anupag-. ¹⁶ Bā -nātassa. ¹⁷ Bā adds tadā. ¹⁸ Bā
omits pa-. ¹⁹ Cks -ehi. ²⁰ Bā omits vā.

bhasmantāhūtiyo¹ dattupaṇṇattam² yadidaṃ dānaṃ tesarū tucchā musāvillāpo³
 ye keci atthikavādaṃ vadanti bālā⁴ ca paṇḍitā⁵ ca kāya-sa bhedā ucchijjanti
 vinassanti na honti⁶ param maraṇā ti imaṃ diṭṭhiṃ patitṭhapeti, idheva⁷ 'ti
 imasmiṃ yeva loke jīvo jīvati, pecca pecca⁸ vinassatīti paraloke nibbatta-
 5 satto gativasena idha anāgantvā tatth'eva paraloke vinassati ucchijjati, evaṃ
 ucchijjamāne lokasmiṃ ko idha pāpena lippati.

Iti so tassa pi vādaṃ bhinditvā khattavijjavādiṃ
 āmantetvā „tvam āvuso 'mātāpitaro māretvā attano attho kā-
 tabbo' ti imaṃ laddhiṃ ukkhipitvā caranto⁷ kasmā maṃ pari-
 10 bhāsaṣīti“ vatvā ā.:

20. Āhu khattavidhā loke bālā paṇḍitamānino:
 mātaraṃ pitaraṃ haññe atho⁸ jeṭṭham pi bhātaraṃ
 haneyya putte ca dāre ca attho ce⁹ tādiso siyā ti. 152.

Tattha khattavidhā ti khattavijjā¹⁰, ayam eva vā pāṭho, khattavijjā-
 15 cariyānaṃ¹¹ etaṃ nāmaṃ¹², bālā paṇḍitamānino ti bālā samānāpi paṇḍitā
 mayaṃ attano paṇḍitabhāvaṃ pakāsemā¹³ 'ti maññamānā paṇḍitamānino hutvā
 evaṃ āhu, attho ce ti sace attano tathārūpo¹⁴ koci attho siyā na kiñci pari-
 vajjeyya sabbaṃ haneyya vā¹⁵ 'ti vadanti, tvam pi tesarū aññataro ti.

Evam tassa pi laddhiṃ patitṭhāpetvā attano laddhiṃ
 20 pakāseṇto ā.:

30. Yassa rukkhassa chāyāya nisīdeyya sayeyya vā
 na tassa sākhaṃ bhañjeyya¹⁵, mittadūbhī hi pāpako. 153.

31. Atha atthe samuppanne samūlam api abbahe,
 attho me sambalenā 'ti¹⁶ suhato vānaro mayā. 154.

25 32. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo¹⁷ na ca pāpako
 bhoto ce¹⁸ vacanaṃ saccaṃ suhato vānaro mayā. 155.

33. Attano ce hi vādassa aparādhaṃ vijāniya
 na maṃ tvam garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 156.

Tattha, ambo khattavidhā¹⁹, ambūkaṃ pana ācariyā evaṃ vaṇṇayanti:
 30 attanā paribhuttachāyassa rukkhassa pi sākhaṃ vā paṇṇaṃ vā na bhañjeyya²⁰,

¹ so Cks; Bā assantābhū-. ² Bā rattu-. ³ Ck tucchā-, Bā bhilāpā, Cks vilāpo.

⁴ Cks -e. ⁵ Bā adds ucchajjati. ⁶ Cks -am. ⁷ Bā vic-. ⁸ Cks attho. ⁹ Cks
 me. ¹⁰ Bā -vijā, Cks -vidhā. ¹¹ Cks khatti-. ¹² Ck Bā -a. ¹³ Cks -e. ¹⁴
 Cks haneyyathā. ¹⁵ Bā bhindeyya. ¹⁶ Bā -si, Bā -pi. ¹⁷ Ck -e. ¹⁸ Ck me,
 Cks ve. ¹⁹ Bā -pidha? Cks -vādi. ²⁰ Bā bhijjeyya.

kiṃkāraṇā: mittadūbho hi pāpako, tvaṃ pana evaṃ vadesi: atha atthe sam-
uppanne samūlam api abbahe ti, mama ca¹ pātheyyena attho aho si, tasmā sace
p' esa mayā hato tathāpi attho me sambalenā 'ti 'ti suhato vānaro mayā ti.

Evaṃ so tassāpi vādam bhinditvā pañcasu pi tesu nippa-
bhesu² nippaṭibhānesu³ rājānam āmantetvā „mahārāja, tvaṃ 5
ime pañca ratṭhaviropake mahācore gahetvā vicarasi, aho si⁴
bālo⁵, evarūpānam pi⁶ saṃsaggena puriso diṭṭhadhammikam pi
samparāyikam pi mahādukkhaṃ pāpuṇeyya“ 'ti vatvā rañño
dh. desento ā.:

34. Abetuvādo puriso yo ca issarakuttiko 10
pubbekatī⁷ ca ucchedī yo ca khattavidho naro. 157.

35. Ete asappurisā loke bālā paṇḍitamānino,
kareyya tādiso pāpaṃ atho aññaṃ pi kāraye,
asappurisasamsaggo dukkhanto⁸ kaṭukudrayo ti. 158.

Tattha tādiso ti mahārāja yādisū ete pañca diṭṭhigatikā tādiso puriso 15
sayam pi pāpaṃ kareyya yo c' assa⁹ vacanaṃ sunāti taṃ aññaṃ pi kāraye,
dukkhanto⁸ ti evarūpehi asappurisehi saddhiṃ saṃsaggo idhaloke pi¹⁰ para-
loke pi dukkhanto⁸ kaṭukudrayo va hoti, imassa paṇ' atthassa pakāsanatthaṃ
'yāni kānce bhikkhave bhayāni uppajjanti sabbāni tāni bālato¹¹ ti suttaṃ āhari-
tabbaṃ, Godhajātaka-Saṅjivajātaka-Akittijātakādīhi¹¹ pi cāyam attho dīpetabbo. 20

Idāni opammadassanavasena dhammadesanaṃ vadḍhento ā.:

36. Urabbharūpena vak' āsu pubbe
asaṃkito ajayūthaṃ upeti,
hantvā urāṇiṃ¹² ajiyaṃ ajaṇ ca
citrāsavitvā¹³ yenakāmaṃ paleti. 159.

37. Tathāvidh' eke samaṇabrāhmaṇāse¹⁴
chadanaṃ katvā¹⁵ vañcayanti¹⁵ manusse
anāsakā thaṇḍilaseyyakā ca,
rajojallaṃ ukkuṭikappadhānam

¹ Ck cā. ² Bā omits ca. ³ Bā omits ni-. ⁴ Bā nisiṃsesu. ⁵ Bā omits si.
⁶ Cks -ā. ⁷ Cks hi. ⁸ Ck -i, Bā katavi, Bā katti. ⁹ Bā dukkhandho. ¹⁰ Bā
yāyāni, omitting cassa. ¹¹ Cks -loka, omitting pi. ¹² Cks -kaṇ-kaṇ-, Bā
-akatti-. ¹³ Bā uraṇi, Bā uraṇi. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Cks -ye. ¹⁶ all
hree MSS. -i.

- pariyāyabhattañ ca apānakattaṃ
pāpācarā¹ arahanto vadānā. 160.
38. Ete asappurisā loke bālā paṇḍitamānino,
kareyya tādiso pāpaṃ atho aññaṃ² pi kāraye,
5 asappurisasamsaggo dukkhanto³ kaṭukudrayo. 161.
39. Y' āhu⁴ n' atthi viriyan ti hetuñ ca apavadanti⁵
[ye] parakāraṃ⁶ attakārañ [ca]
ye tucchaṃ samavaṇṇayum, 162.
40. Ete asappurisā loke bālā paṇḍitamānino,
10 kareyya tādiso pāpaṃ atho aññaṃ² pi kāraye,
asappurisasamsaggo dukkhanto³ kaṭukudrayo. 163.
41. Sace hi viriyaṃ nāssa⁷ kammaṃ kalyāṇapāpakam
na bhare vaḍḍhakiṃ rājā na pi yantāni kāraye. 164.
42. Yasmā ca viriyaṃ atthi kammaṃ kalyāṇapāpakam
15 tasmā yantāni kārenti rājā bharati⁸ vaḍḍhakiṃ. 165.
43. Yadi vassasataṃ devo na vasse na himaṃ pate
ucchijjeyya ayaṃ loko vinasseyya ayaṃ pajā. 166.
44. Yasmā ca vassati devo himaṃ cānuphusiyati⁹
tasmā sassāni paccanti raṭṭhañ ca pallate ciraṃ¹⁰. 167.
- 20 45. Gavañ ce taramānānaṃ jimhaṃ gacchati puṇḍavo (supra ²²²/₂₁)
sabbā tā jimhaṃ gacchanti nette jimhagate sati. 168.
46. Evam evaṃ manussesu yo hoti seṭṭhasammato
so ce adhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
sabbam raṭṭham dukkham seti rājā ce hoti adhammako. 169.
- 25 47. Gavañ ce taramānānaṃ ujum gacchati puṇḍavo
sabbā tā ujum gacchanti nette ujugate sati. 170.
48. Evam evaṃ manussesu yo hoti seṭṭhasammato
so ce pi¹¹ dhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
sabbam raṭṭham sukham seti rājā ce hoti dhammiko. 171.
- 30 49. Mahārukkhassa phalino āmaṃ chindati yo phalaṃ
rasaṃ c' assa na jānāti bījaṃ c' assa vinassati. 172.

¹ Bā -cārā. ² Cks -e. ³ Bā dukkhandho. ⁴ Bās yamāhu. ⁵ so Cks; Bā ahetuñca avindiye. ⁶ Cks pakā-. ⁷ Bās nassa. ⁸ Bā labhati. ⁹ Ck -seyyasi, Ck -siyyasi, Bā cānuphusiyati. ¹⁰ Bā pāleti ciraṃ. ¹¹ Cks omit pi.

50. Mahārukkhūpamaṃ raṭṭhaṃ adhammena yo pasāsati
rasaṃ c' assa na jānāti raṭṭhaṃ c' assa vinassati. 173.
51. Mahārukkhassa phalino pakkaṃ chindati yo phalaṃ
rasaṃ c' assa vijānāti bijaṃ c' assa na nassati. 174.
52. Mahārukkhūpamaṃ raṭṭhaṃ dhammena yo pasāsati 5
rasaṃ c' assa vijānāti raṭṭhaṃ c' assa na nassati. 175.
53. Yo ca rājā janapadaṃ adhammena pasāsati
sabbosadhihi so rājā viruddho hoti khattiyo. 176.
54. Tath' eva negame himsaṃ¹ ye yuttā kayavikkaye
ojadānabalīkare² sa kosena virujjhati. 177. 10
55. Pahāravarakhettaññū saṃgāme katanissame³
ussite himsayā⁴ rājā sa balena virujjhati. 178.
56. Tath' eva isayo himsaṃ⁵ saññate⁶ brahmacārayo⁷
adhammacārī khattiyo so saggena virujjhati. 179.
57. Yo ca rājā adhammatṭho bhariyaṃ hanti adūsikaṃ 15
luddaṃ pasavate⁸ ṭhānaṃ puttehi ca virujjhati. 180.
58. Dhammaṃ care janapade negamesu balesu ca
isayo ca na himseyya puttadāre samaṃ care. 181.
59. Sa tādiso bhūmipati raṭṭhapālo akodhano
sāmaṃte sampakampeti Indo va asurādhipo ti. 182. 20

Tattha vakāsu⁹ pubbe ti vako āsu¹⁰ pubbe, āsu¹⁰ 'ti nipātamattaṃ,
i. v. h.: mahārāja, pubbe eko urabbharūpo vako ahoṣi, tassa nañguṭṭhamattam
eva dīghaṃ, taṃ pana so antarasatthimhi¹¹ pakkhipitvā urabbharūpena asaṃ-
kito ajayūthaṃ upeti, tattha urāṇikaṃ¹² ca ajikaṃ ca ajaṇ ca hantvā yena-
kāmaṃ paleti, tathāvidheke ti¹³ tathāvidhā eke samapabrāhmaṇā pabbajjā- 25
hīṇena chādanaṃ katvā attānaṃ chādetvā madhuravacanā¹⁴ hitakāmā viya
hutvā lokāṃ vañcenti¹⁵, anāsakā ti ādi tesam chādanaṃ dāssanattamaṃ vuttaṃ,
ekacce hi mayāṃ anāsakā na kiñci¹⁶ āharema¹⁷ 'ti manusse vañcenti¹⁵, apare
mayāṃ thaṇḍilaseyyakā ti, aññesaṃ rajojallaṃ chādanaṃ, aññesaṃ ukkuṭi-
kappadhānaṃ, te gacchantāpi uppatitvā ukkuṭikā gacchanti, aññesaṃ 'sattāha- 30

¹ Ck bhisam, Cs bhimisaṃ. ² Cks -ne-. ³ Bds -niyame. ⁴ all three MSS.
hisayaṃ. ⁵ Cs Bā hisaṃ. ⁶ Bā samiyame. ⁷ Bā -riyo. ⁸ Ck pavane, Cs
pavasate. ⁹ Bā -āsu ¹⁰ Bā assu. ¹¹ Ck -sakkhimhi. ¹² Bā ura-. ¹³ Cks
omit ta-. ¹⁴ Bā -nādihi. ¹⁵ Bā -anti. ¹⁶ Cks kañci.

dasāhādivāraḥojanasamkhātā¹ pariyāyabbhattāṃ chadanāṃ, apare apānakattā
 hontī, mayāṃ pāṇiyāṃ na pivāmā² 'ti vadanti. arahanto vadānā³ ti pāpa-
 carā⁴ hutvāpi mayāṃ arahanto ti vadantā vicaranti, ete⁵ ti mahārāja ime vā
 pañca janā honu aṇṇe vā yāvanto⁶ dīṭṭhigatikā nāma sabbe pi ete asappurissā,
 5 yāhū⁷ ti ye āhu ye vadanti, sace hi viriyāṃ nāssā⁸ 'ti mahārāja sace
 nāpasampannaṃ⁹ kāyikacetasikāṃ viriyāṃ na bhavēyya, nabhare ti evaṃ
 sante vadḍhakiṃ vā aṇṇe vā kārake rājā na poseyya, na pi yantānīti na pi
 tehi sattabhūmikapāsādādīni yantāni kareyya¹⁰, kimkāraṇā: viriyassa c' eva
 kammassa ca abhāvā, ucchijjeyyā¹¹ 'ti mahārāja yadi ettakaṃ kālāṃ n' eva¹²
 10 devo vasseyya na himaṃ pateyya atha kappuṭṭhānakālo viya ayaṃ loko ucchij-
 jeyya, ucchedavādīnā kathitanīyāmena pana ucchedo nāma n' atthi, pallate¹³
 ti pālayati¹⁴, gavañce ti catasso gūthā rañño dhammadesanattama eva vuttā,
 tathā mahārukkhaṃsā¹⁵ 'ti ādikā, tattha mahārukkhaṃsā¹⁶ 'ti madhuraṃbaruk-
 khaṃsā, adhammaṇā¹⁷ 'ti agatigamanena, rasaṃ ca na jānātīti adhammiko
 15 rājā raṭṭhaṃsā rasaṃ ojaṃ na jānāti āyasampattiṃ na labhati, vinassatīti
 suññāṃ hoti, manussa gāmanigame chaḍḍetvā paccantaṃ pabbatavisamaṃ
 bhajanti, sabbāni āyamukhāni pacchijjanti, sabbosadhihīti sabbhehi mūlata-
 capaṇṇapupphaphalādīhi¹⁸ c' eva sappinavaṇṇitādīhi ca osadhehi virujjhati,
 nāssa¹⁹ tāni sampajjanti, adhammikaṃsā²⁰ hi paṭhavi nirojā hoti, tassā
 20 nirojatāya osadhānaṃ viriyāṃ²¹ na hoti, tāni rogaṃ vūpasametum na sakkonti.
 iti so tehi viruddho nāma hoti, negame ti²² nīgamavāsīkuṭṭimbike, himsaṃ²³
 ti himsanto²⁴ piḷanto²⁵, ye yuttā ti ye kayavikkaye yuttā āpaṇamukhathala-
 pathavāpijā²⁶ te himsanto, ojadānabalikare²⁷ ti tato tato²⁸ bhaṇḍāraṇa-
 suṃkāḍānavasena ojadānaṃ c' eva²⁹ chabbhāgadasabhāgādibhedāṃ balīṃ ca
 25 karonte, sa kosenā³⁰ 'ti so ete himsanto adhammikaṃsā dhanadhaññā parihā-
 yanto kosena virujjhati nāma, pahāravarakhettaññū ti imasmiṃ imasmiṃ³¹
 thāne vijjhituṃ vaṭṭatīti evaṃ pahāravaraṇaṃ khettaṃ jānante³² dhanuggahe,
 saṃgāme katanissame³³ ti yuddhesu katakamma mahāyodhe, ussite ti
 uggate paññāte³⁴ mahāmatte, himsaṃ³⁵ ti evarūpe sayāṃ vā himsanto parehi
 30 vā himsāpento³⁶, balenā³⁷ 'ti balakāyena³⁸, tathāvidhaṃ hi rājānaṃ ayaṃ
 bahūpakāre attano rajjādāyake pi himsati kimaṅga pana amhe ti avasesāpi
 yodhā jahanti yeva, iti so balena viruddho nāma hoti, tattheva isayo him-
 saṃ ti yathā ca negamādayo tath' eva esitaguṇe³⁹ pabbajite akkosanapaharaṇā-

¹ Ck sattāhaṃ - tā, Bā sattāhadayāhaphāṇitabho-. ² Bā pāpācarā. ³ Cks
 yepine. ⁴ Cks yāc-. ⁵ Bā yamāhu. ⁶ Bā nāssā. ⁷ Bā sampayuttaṃ ⁸ Bā
 kā-. ⁹ Cks na. ¹⁰ Cks pallato, Bā pālīte, Bā pālayate. ¹¹ Cks pālāyati. ¹²
 Cks mūlenaca-, Bā mūlakacapaṇṇa-. ¹³ Bā nassa. ¹⁴ Bā oja. ¹⁵ Cks omīti ti,
 Bā reads negamehīti ¹⁶ Ck Bā hisaṃ ¹⁷ Ck Bā his-. ¹⁸ Bā piḷanto. ¹⁹
 Bā āyānaṃ mukhānaṃthalajala-. ²⁰ Bā -kāre ²¹ Cks only one tato. ²² Bā
 ojaṇameva. ²³ Bā omīti one im-. ²⁴ Cks -to. ²⁵ Bā -niyame. ²⁶ Ck
 omīti te. ²⁷ Ck hisaṃ, Bā hisāya. ²⁸ Ck himsapanto, Ck himsanto. ²⁹ Bā
 add taṃ. ³⁰ Ck isita-.

dīhi himsanto¹ adhammacāriko rājā kāyassa bhedā apāyam eva upeti, sagge nibbattitum na sakko'tīti saggena viruddho nāma hoti, bhariyaṃ hanti adūsikan ti attano bāhuchāyāya vaḍḍhitāṃ puttadhītāhi ca² saṃvaḍḍhaṃ³ silavatibhariyaṃ mittapatirūpakānaṃ corānaṃ vacanaṃ gahetvā māreti, luddaṃ pasavate tñānaṃ ti so attano nīrayūpapattiṃ pasavati nipphādeti, puttehi cā 'ti imasmiṃ yeva attabhāve attano puttehi saddhiṃ virujjhatīti; evaṃ assa so tesāṃ pañcannaṃ janānaṃ kathaṃ gahetvā deviyā māritabhāvaṃ puttānaṃ viruddhabhāvaṃ⁴ sandhimukhe⁵ coraṃ cūlāya gaṇhanto viya kathesi, M-assa hi tesāṃ amaccēnaṃ niggaṇhanaṃ ca dhammaḍesanaṃ ca deviyā tehi⁶ māritabhāvassa ca⁷ āvikaraṇatthaṃ ca tattha⁸ anupubbena kathaṃ āharitvā¹⁰ okāsaṃ katvā etaṃ atthaṃ kathesi; rājā tassa vacanaṃ sutvā attano aparādhaṃ jāni, atha naṃ M. ito paṭṭhāya mahārāja evarūpanaṃ pāpakānaṃ kathaṃ gahetvā mā puna evarūpaṃ akāsi ti vatvā ovadanto dhammañcare ti ā. tattha dhammañcare ti mahārāja rājā nāma janapadaṃ adhamrukena balinā apīlento janapade dh. careyya, sāmike assāmike akaronto negamesu dh. careyya,¹⁵ atṭhāne aklamento balesu dh. careyya, vadhabandhanaakkosaparibhāse⁹ pariharanto¹⁰ paccaye ca tesāṃ dento¹¹ isayo na vihiṇṇeyya, dhītare yuttatṭhāne¹² patiṭṭhapento putte sippāni sikkhāpetvā sammā pariharanto bhariyaṃ issariya-vossaggaalaṃ kāradaṇasammānaṇādihi anuggaṇhanto¹³ puttadāre samaṇā¹⁴ careyyā 'ti, sa tādiso ti so tādiso rājā paveniṃ abhinditvā dhammena²⁰ samena r. kārento rājāṇāya rājatejena sāmante¹⁵ sampakampeti tāseti caletī¹⁶, Indo vā 'ti idaṃ opammatthaṃ vuttaṃ, yathā asure jetvā abhigaṇhitvā¹⁷ tñitakālato paṭṭhāya asurādhipo ti saṃkhaṃ gato Indo te¹⁸ attano sapattabhūte¹⁹ asure kampesi²⁰ tatthā kampeti.

Evaṃ M. rañño dh. desetvā cattaro pi kumāre pakko-²⁵ sāpetvā ovaditvā raññā katakammaṃ pakāsetvā „rājānaṃ khamāpethā“ 'ti khamāpetvā „mahārāja, ito paṭṭhāya atuletvā paribhedakānaṃ kathaṃ gahetvā mā evarūpaṃ sāhasikakammaṃ akāsi, tumhe pi kumārā mā rañño dubbhitthā“ 'ti sabbesaṃ ovādaṃ adāsi. Atha naṃ rājā ā.: „ahaṃ bhante³⁰ tumhesu²¹ ca deviyā ca aparajjhanto ime²² nissāya etesaṃ²³ kathaṃ gahetvā etaṃ pāpakammaṃ karimī²⁴, ime pañcāpi

¹ Cks Bā hisanto ² Cks va, Bā omits ca. ³ Bā saṃvaḍḍhaṃ, Cks savaddhaṃ.

⁴ Cks virujjha-. ⁵ Ck -o. ⁶ Ck teme, Cs te. ⁷ Bā omits ca. ⁸ Cs tasmā,

C tassamā. ⁹ Cks -sā. ¹⁰ Bā paṭi-. ¹¹ Bā dadanto. ¹² Cks putta-. ¹³

Cks anuga-. ¹⁴ Bā dhamma. ¹⁵ Ck samanasamante. ¹⁶ Bā jā-. ¹⁷ Bā

abhibhavi-. ¹⁸ Bā va. ¹⁹ Ck sampatibhūto, Cs sammatibhūto, Bē sampatta-

bhūte sineruto. ²⁰ Cks -ti. ²¹ Cks -he. ²² Cks -esaṃ. ²³ Bā omits e-.

²⁴ all three MSS. kari, Bā adds ito.

māremīti“. „Na labbhā mahārāja evaṃ kātun“ ti. „Tena hi tesam¹ hatthapāde chedāpemīti“. „Idam pi kātum na labbhā“ ti. Rājā „sādhū bhante“ ti sampaticchitvā te sabbaharaṇe² katvā pañcacūlākaraṇagaddūlabandhanagomayaśiṅcanehi³ avamānetvā raṭṭhā pabbājesi. Bo. pi tattha katipāham vasiṭvā „appamatto hohīti“ rājānam ovaditvā Himavantam eva gantvā jhānābhīṇṇam⁴ nibbattetvā yāvajīvaṃ Brahmavihāre bhāvetvā Brahmaloṇḍhapaṇḍitaṃ ahoṣi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān’ eva pubbe pi T. pañṇāvā yeva
10 paravādappamaddano yevā“ ’ti vatvā j. s.: „Tadā pañca diṭṭhigatikā Purāṇakassapa⁵ - Makkhaligosāla - Pakudhakaccāna⁶ - Ajitakesakambali - Nigaṇṭhanāthaputtā ahesum, piṅgalasunakho⁷ Ānando, Mahābodhiparibbājako aham evā“ ’ti. Mahābodhi-jātakaṃ. Paṇṇāsanipāta-vaṇṇanā niṭṭhitā.

¹ Ck^s nam. ² so Ck; Cs B₂ sabbassaharaṇe. ³ so Ck^s; B₂ -gomayaśiṅcanehi.

⁴ B₂ -ā. ⁵ so all three MSS. for pūraṇa-, see E. Müller, Pali Proper Names in J. P. T. S. 1888, cfr. Sp. Hardy, Manual p. 290. ⁶ Ck^s kakudha-, cfr. Sp. Hardy, Manual p. 291 and Alwis, Buddhism p. 11. ⁷ B₂ siṅgāla-.

XIX. CHATṬHINIPATA.

1. Sonakajāṭaka.

Kassa¹ sutvā sataṃ dammiti. Idam S. J. v. nekkhammapāramiṃ² ā. k. Tadā hi Bh. dhammasabhāyaṃ nekkhammapāramiṃ² vanṇetānaṃ³ bhikkhūnaṃ majjhe nisīditvā „na bhikkhave idān' eva 5 pubbe pi T. mahābhinnikkhamanaṃ nikkhanto yevā“ 'ti vatvā a. ā.:

A. Rājagahe Magadharājā r. kāresi. Bo. tassa aggamaheṣiyā kucchismiṃ nibbatti, nāmagahanādivase c' assa Arindamakumāro ti nāmaṃ kariṃsu. Tassa jātādivase yeva purohitassa pi putto jāyi⁴, Sonakumāro ti 'ssa nāmaṃ kariṃsu. 10 Te ubho pi ekato vadḍhitvā vayappattā uttamarūpadharā, rūpena nibbisesā hutvā Takkasilaṃ gantvā uggahitasippā, tato nikkhamitvā „sabbasamayāsippaṃ ca desacārittaṃ ca jānissāmā“ 'ti anupubbena cārikaṃ carantā Bārāṇasīṃ patvā rājuyyāne vasitvā punādivase nagaraṃ pavisiṃsu. Tam divasaṃ ca 15 ekacce manussā „brāhmaṇavācanakaṃ karissāmā“ 'ti pāyasaṃ paṭiyādetvā āsanāni paññāpetvā⁵ gacchantā⁶ te kumāre disvā gharaṃ pavesetvā paññattāsane nisīdāpesuṃ. Tattha B-assa paññattāsane suddhavatthaṃ atthaṭam ahosi Sonakassa ratta-kambalaṃ. So taṃ nimittaṃ disvā „ajja⁷ piyasahāyo Arinda- 20

1. Cfr. IV p. 37. III p. 238. ¹ Bā ta-. ² Bā nikkhama-. ³ Bā vanṇayan-.

⁴ Bā vij-. ⁵ Bā paññāpetvā. ⁶ Bā -e. ⁷ Bā add me.

makumāro Bārāṇasiyaṃ¹ rājā bhavissati, mayhaṃ pana senā-
 patiṭṭhānaṃ dassatīti aññāsi. Te ubho pi katabhattakiccā
 uyyānaṃ eva āgamaṃsu. Tadā Bārāṇasirañño kālakatassa
 sattamo divaso hoti, aputtakaṃ rājakulaṃ, amaccādayo sasī-
 5 sam² nahātā sannipatitvā „rājārahassa santikam gamissasīti“³
 phussarathaṃ vissajjesuṃ, so nagarā nikkhamitvā anupubbena
 uyyānaṃ gantvā uyyānadvāre nivattitvā ārohanasajjo hutvā
 atṭhāsi. Bo. maṅgalasilāpaṭṭe sasīsaṃ pārupitvā nipajji, Sona-
 kakumāro tassa santike nisīdi, so turiyasaddaṃ sutvā „Arinda-
 10 massa phussarathaṃ⁴ āgacchati, ajja ayaṃ⁵ rājā hutvā mama
 senāpatiṭṭhānaṃ dassati, na kho pana mayhaṃ issariyen’ attho,
 etasmiṃ gate nikkhamitvā pabbajjssāmīti“ cintetvā ekamante
 paṭicchanne atṭhāsi. Purohito uyyānaṃ pavisitvā M-aṃ ni-
 pannakaṃ disvā turiyāni paggaṇhāpesi⁶, M. pabujjhitvā pari-
 15 vattitvā thokaṃ nipajjitvā utṭhāya silāpaṭṭe pallaṃkena nisīdi,
 atha naṃ purohito añjalim paggaṇhitvā ā.: „rajjan te deva
 pāpuṇatīti“. „Kiṃ aputtakaṃ rājakulaṃ“ ti. „Evaṃ devā“
 ti. „Tena hi sādhu“ ti. Atha naṃ te⁷ tath’ eva abhisīñ-
 citvā rathaṃ āropetvā⁸ mahantena parivāreṇa nagaraṃ pave-
 20 sesuṃ, so nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā pāsādaṃ abhiruyha⁹
 yasamahantatāya pana Sonakakumāraṃ na sari. So pi tasmiṃ
 nagaraṃ pavitṭhe¹⁰ āgantvā silāpaṭṭe nisīdi, ath’ assa purato
 bandhanā¹¹ pamuttasālarukkhato paṇḍupalāsaṃ pati, so taṃ
 disvā va „yath’ ev’ etaṃ tathā mama pi sarīraṃ jaraṃ patvā
 25 paṭissatīti“ aniccādivasena vipassanaṃ paṭṭhapetvā pacceka-
 bodhiṃ pāpuṇi, taṃ khaṇaṃ ñev’ assa gihiliṅgaṃ antaradhāyi,
 pabbajjitaliṅgaṃ pātur ahoṣi, so „n’ atthi dāni punabbhavo“
 ti udānaṃ udānento Nandamūlakapabbhāraṃ agamāsi. M. pi
 cattālīsamattānaṃ saṃvaccharānaṃ accayena saritvā „kahan
 30 nu kho me sabhāyo Sonako“ ti¹² punappuna saranto pi „mayā

¹ Bā -sī.² Bā casī-.³ Bā -tīti.⁴ Bā -tho.⁵ Bā ajjesa.⁶ Ck turiyaṃ

nigg-.

⁷ Bā omīts te.⁸ Bā abhirūhi-.⁹ Bā -rūyiso.¹⁰ Bā adda pacchā.¹¹ Bā vaṇḍa for vaṇṭa.¹² Bā add soṇakaṃ.

suto vā diṭṭho vā“ ti vattāraṃ alabbhivā alaṃkatamahātale
rājapallaṃke nisinno gandhabbanāṭanaccakāḍiparivuto¹ sam-
pattiṃ anubhonto² „yo me kassaci santike sutvā ‘asukaṭṭhāne
nāma Sonako vasatīti’ ācikkhissati tassa sataṃ dammi³, yo
sāmaṃ disvā ārocessati tassa sahaṣṣaṃ“ ti ekaṃ udānaṃ⁴
abhisamkharitvā gītavasena udānento paṭhamāṃ g. ā.:

Kassa⁴ sutvā sataṃ dammi sahaṣṣaṃ daṭṭhu⁵ Sonakaṃ,

ko me Sonakam akkhāti⁶ sahāyaṃ paṃsukīḷitaṃ ti⁷.

Ath’ assa mukhato luṇcantī viya gahetvā ekā nāṭakitthi taṃ
gāyi, atha aññā atha aññā ti „amhākaṃ rañño piyagītaṃ“ ti⁸
sabbā orodhā gāyīṃsu, anukkamena nagaravāsīno pi janapada-
vāsīno⁹ pi taṃ eva gītaṃ gāyīṃsu, rājāpi punappuna taṃ eva
gītaṃ¹⁰ gāyati. Paṇṇāsamattānaṃ samvaccharānaṃ accayena
tassa¹⁰ bahū¹¹ puttadhītaro ahesuṃ, jeṭṭhaputto Dīghāvuku-
māro¹² nāma ahosi. Tadā¹³ Sonakapaccekaḍuddho „Arinda-
mārajā maṃ daṭṭhukāmo, gacchāmi ‘ssa kāmesv-ādinavaṃ’¹⁴
nekkhamme cānisaṃsaṃ kathetvā pabbajjanākāraṃ karomīti”
cintetvā iddhiyāgantvā¹⁵ uyyāne nisīdi. Tadā¹⁶ eko va satta-
vassiko pañcacūḷakumāro mātaraṃ pahito gantvā uyyānu-
pavane¹⁷ dārūni uddharanto punappuna¹⁸ gītaṃ gāyi. Atha²⁰
naṃ so pakkositvā „kumāra tvaṃ¹⁹ aññaṃ agāyitvā ekaṃ
eva gītaṃ gāyasi, kiṃ aññaṃ jānāsīti” pucchi. „Jānāmi
bhante ti²⁰, amhākaṃ pana rañño idam eva piyaṃ, tena²¹
punappuna gāyāmīti”. „Etassa pana te gītassa paṭigītaṃ gā-
yanto koci diṭṭhapubbo“ ti²². „Na diṭṭhapubbo bhante“ ti.
„Ahaṃ taṃ sikkhāpessāmi, sakkhissasi rañño santikaṃ gantvā
paṭigītaṃ gāyitun” ti. „Āma bhante“ ti. Ath’ assa so paṭi-
gītaṃ ācikkhanto „mayhaṃ sutvā“ ti ādim ā., uggaṇhāpetvā ca

¹ Bā -nāṭakanaccagītādīhi pa-. ² Bā -bhavanto. ³ Bā dassāmi. ⁴ Bā ta-.
⁵ Bā diṭṭhi. ⁶ Bā -kkhāsi. ⁷ kassa sutvā -- ti wanting in Cks. ⁸ Bā -dā. ⁹
Bā omits gī-. ¹⁰ Bā panassa. ¹¹ Cks -u. ¹² Ck -yu-. ¹³ Bā tato. ¹⁴ Bā
kāmesu ād. ¹⁵ Bā -yā ākāsenāgantvā. ¹⁶ Ck adds rājā, Cā rāja. ¹⁷ Bā
-nap-. ¹⁸ Bā adds taṃ. ¹⁹ Bā adds kathaṃ. ²⁰ Bā omits ti. ²¹ Bā add
naṃ. ²² Cks omit ti.

pana taṃ uyyojesi: „gaccha kumāra, imaṃ paṭigītaṃ rañṇā
saddhiṃ gāhi¹, rājā te mahantaṃ issariyaṃ dassati, kin te
dārūhi, vegena yāhīti². So „sādhū“ 'ti taṃ paṭigītaṃ uggaṇ-
hitvā vanditvā „bhante yāvāhaṃ rājānaṃ ānemi tāva idh' eva
5 hothā“ 'ti vatvā vegena mātu santikaṃ gantvā „amma khip-
paṃ maṃ nahāpetvā alaṃkaroḥi³, ajja taṃ daḷiddabhāvato mo-
cessāmīti“ vatvā nahātamaṇḍito rājadvāraṃ gantvā „ayyado-
vārika, 'eko dārako tumhehi saddhiṃ gītaṃ⁴ gāyissāmīti
āgantvā rājadvāre ṭhito' ti rañṇo ārocehīti“ ā. So vegena
10 gantvā ārocesi, rājā „āgacchatū“ 'ti pakkosāpetvā „tāta tvaṃ
mayā saddhiṃ gītaṃ⁵ gāyissasīti“ ā. „Āma devā“ ti. „Tena
hi gāyassū“ 'ti. „Deva na imasmiṃ ṭhāne gāyāmi, nagare⁶
pana bheriṇ carāpetvā mahājanaṃ sannipātāpetha, mahājana-
majjhe gāyissāmīti“. Rājā tathā kāretvā alaṃkatamaṇḍape
15 pallaṃkamajjhe nisīditvā tassa anurūpaṃ āsanaṃ dāpetvā
„idāni tava gītaṃ gāyassū“ 'ti ā. „Deva, tumhe tāva gā-
yatha, athāhaṃ paṭigītaṃ gāyissāmīti“. Tato rājā paṭhamāṃ
gāyanto

1. Kassa⁷ sutvā sataṃ dammi sahaṣsaṃ daṭṭhu⁸ Sonakam,
20 ko me Sonakam akkhāti sahāyaṃ paṃsukīlitan ti g. ā. 1.

Tattha sutvā ti asukaṭṭhāne nāma te piyasahāyo Sonako vasatīti tassa
vasanaṭṭhānaṃ sutvā ārocentassa kassa⁷ sataṃ dammi⁸, daṭṭhū 'ti⁹ asu-
kaṭṭhāne nāma mayā diṭṭho ti disvā ārocentassa kassa⁷ sahaṣsaṃ dammīti.

Evam rañṇā paṭhamāṃ udānagāthāya gītāya pañcacūlakadārakena
25 paṭigītabhāvaṃ pakāseto S. abhisambuddho hutvā dve pade abhāsi:

2. Atha bravī māṇavako daharo pañcacūlako¹⁰:
mayhaṃ sutvā sataṃ dehi sahaṣsaṃ daṭṭhu⁶ Sonakam,
ahaṃ¹¹ Sonakam akkhissāṃ sahāyaṃ paṃsukīlitan ti. 2.

Tena vuttagāthāya pana ayam attho: mahārāja, tvaṃ¹² sutvā ārocentassa
30 sataṃ dammīti vadasī¹³, tam pi mayham eva dehi, yaṃ disvā ārocentassa

¹ B^d gāyāhi. ² C^k -kara. B^d -rotu. ³ B^d gītapāṭigītaṃ. ⁴ B^d -ramajhe.

⁵ B^d ta-. ⁶ B^d diṭṭha. ⁷ B^d ta-. ⁸ B^d -īti. ⁹ B^d diṭṭhanti. ¹⁰ C^k add ti.

¹¹ B^d ahante. ¹² C^k nañ. ¹³ B^d -ti.

sahassaṃ dammīti vadasi¹ tam pi mayham eva dehi, ahaṃ te taṃ piyasahāyaṃ idān' eva paccakkhato va ayaṃ so ti ācikkhiṣṣan ti, itoparaṃ suviññeyyaṃ, sambandhagāthā pālīnayaṃ' eva veditabbā.

3. Katarasmim [so²] janapade raṭṭhesu nigamesu ca
kattha te³ Sonako diṭṭho tam me akkhāhi pucchito. 3. 5
4. Tav'⁴ eva deva vijite tav' ev' uyyānabhūmiyā
ujuvaṃsā⁵ mahāsālā nīlobhāsā manoramā 4.
5. Tiṭṭhanti megghasamonā rammā aññoññanissitā,
tesaṃ mūlasmiṃ Sonako jhāyati anupādāno⁶
upādānesu lokesu⁷ ḍayhamānesu nibbuto. 5. 10
6. Tato ca rājā pāyāsi senāya caturaṅgiyā,
kāraṭpetvā samaṃ maggaṃ agamā yena Sonako. 6.
7. Uyyānabhūmiṃ gantvāna vicaranto brahāvane
āsīnaṃ Sonakaṃ dakkhi ḍayhamānesu nibbutan ti. 7.

Tattha ujuvaṃsā⁵ ti ujukhandhā, mahāsālā ti mahārukkā, meggha- 15
samānā ti nīlameghasādisā, rammā ti ramaṇiyā, aññoññanissitā ti
sākhāhi sākham mūlehi ca mūlaṃ saṃsibbitvā⁸ ṭhitā, tesā ti evarūpānaṃ tava
uyyānavane sālānaṃ heṭṭhā⁹, jhāyatīti lakkhaṇūpaniṭṭhānaārammaṇūpaniṭṭhāna-
saṃkhātehi jhānehi jhāyati, anupādāno ti kāmūpādānarahito¹⁰, ḍayhamā-
nesū 'ti ekādasahi aggīhi ḍayhamānesu sattesu, nibbuto ti te aggī nibbā- 20
petvā sītalena hadayena jhāyamāno tava uyyāne maṅgalarukkhamūle silāpaṭṭe
nisinno esa te sahāyo kaṇṇanapaṭimā viya sobhamāno patimānetīti, tato cā
'ti bhikkhave tato so Arindamo rājā tassa vacanaṃ sutvā Sonakapacceka-
buddhaṃ paṣissāmiti caturaṅgiyā senāya pāyāsi nikkhami, vicaranto ti
ujukam eva āgantvā tasmiṃ mahante vanasaṇḍe vicaranto tassa santikaṃ 25
gantvā taṃ āsīnaṃ addakkhi, so taṃ avanditvā¹¹ ekamantaṃ nisīditvā attano¹²
kilesābhiraṭṭatā¹³ taṃ kapaṇo ti maññamāno imaṃ g. ā.:

8. Kapaṇo vatāyaṃ bhikkhu muṇḍo saṃghātipāruto
amāṭiko apīṭiko rukkhamaṇasmiṃ jhāyatīti. 8.

Tattha jhāyatīti nimmatāpīṭiko kārūṇāpappatto jhāyatīti¹⁴.

30

9. Imaṃ vākyam nisāmetvā Sonako etad abravi:
na rāja¹⁵ kapaṇo hoti dhammaṃ¹⁶ kāyena phassayaṃ¹⁷. 9.

¹ Bā -ti. ² Ck yo. ³ Cks tattha so. ⁴ Cks tam. ⁵ Cks ujuvāsa. ⁶ so all three MSS. ⁷ upādānesu lokesu is wanting in Cks; and has been added in Bā.
⁸ Ck simbitvā, Cs sibbitvā, Bā saṃsibbitvā. ⁹ Bā adds sandhāya. ¹⁰ Bā nādivira-
¹¹ Bā va-. ¹² Bā s-nā. ¹³ Ck -rattā, Cs -ratta. ¹⁴ Cks -sīti. ¹⁵ Bā -je.
¹⁶ Ck -a. ¹⁷ Cks pa-, Bā pu-, Bā phu-

10. Yo ca dhammaṃ niraṃkatvā adhammaṃ anuvattati
sa rāja kapaṇo hoti pāpo pāpaparāyano ti. 10.

Tattha imā ti tassa kilesābhīratassa pabbajjāṃ arocentassa¹ imāṃ
pabbajjāgarahanavacanaṃ² sutvā, etadabravīti pabbajjāya guṇaṃ pakāśento
5 etaṃ abravī. phassayan³ ti phassayanto⁴, yena ariyamaggadhammo nāma kāyena
phassito⁵ so kapaṇo nāma na hotīti dassento evaṃ ā.. niraṃkatvā ti attabhāvato
niharitvā, pāpo pāpaparāyano ti sayāṃ pāpānaṃ karaṇena pāpo⁶ aññesam
pi akarontānaṃ⁶ patitṭhābhāvena pāpaparāyano.

- Evam so B-aṃ garahi, so attano garahitabhāvaṃ ajānanto
10 viya hutvā nāmagottaṃ kathetvā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ
karonto

11. Arindamo ti me nāmaṃ, Kāsīrājā ti maṃ vidū.
kacci⁷ bhoto sukhā seyyā idha pattassa Sonakā 'ti g. ā. 11.

Tattha kaccīti⁷ amhākaṃ tāva na kiñci aphāsukaṃ, bhoto pana kacci⁷
15 idha pattassa imasmiṃ uyyāne vasato sukhavihāro ti pucchī.

Atha naṃ so paccekabuddho „mahārāja na kevalaṃ
dha aññatrāpi vasantassa mama aphāsukaṃ nāma n' atthīti"
vatvā tassa samanabbhadrāgāthā nāma ārabhi:

12. Sadāpi⁸ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
20 na tesāṃ kotṭhe upenti⁹ na kumbhe na kaḷopiya¹⁰,
paraniṭṭhitam esānā tena yāpenti subbatā. 12.
13. Dutiyam pi bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
anavajjo¹¹ piṇḍo bhottabbo na ca koc' ūparodhati. 13.
14. Tatiyam pi bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
25 nibbuto piṇḍo bhottabbo¹² na ca koc' ūparodhati. 14.
15. Catuttham¹³ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
muttassa raṭṭhe carato saṅgo yassa na vijjati. 15.
16. Pañcamaṃ¹⁴ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
nagaramhi dayhamānamhi nāssa kiñci aḍayhatha. 16.

¹ Cks ār-, Bā ār- corr. to ar-. ² Bā -jjaṃgarahava-. ³ Cks pa-, Bā phu-.
⁴ Bā phussayanto, Cks passanto. ⁵ Bā add pāpa parāyano ti. ⁶ Bā ka-. ⁷
Bā kiñci. ⁸ Ck bhadra pi, read bhadram api adhanassa throughout? ⁹ Bā Cs
op-. ¹⁰ Ck ratumhenakālo-, Cs ratumhenakālo-, Bā -kumbhi-. ¹¹ Bā -a. ¹²
Cks bhutt-. ¹³ Cs Bā -ampi. ¹⁴ Bā adds pi.

17. Chatṭham¹ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
raṭṭhe vilumpamānamhi nāssa kiñci ahīratha². 17.
18. Sattamañ¹ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
corehi rakkhitañ maggañ ye c' aūñe pāripanthikā³
pattacīvaram ādāya sotthiñ gacchanti subbatā. 18. 5
19. Aṭṭhamañ¹ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
yañ yañ disañ pakkamati anapekho va gacchatīti. 19.

Tattha anāgārassa⁴ 'ti mahārāja gharāvāsāñ pahāya anāgāriyabhāvañ
pattassa adhanassa akiñcanassa bhikkhuno sabbakālañ bhadram eva, na tesān
ti mahārāja tesāñ adhanānañ bhikkhūnañ na koṭṭhāgāre dhanadhaññāni upenti⁵ 10
na kumbhiyañ na pacchiyañ, te pana subbatā pariniṭṭhitañ paresāñ ghare
pakkāñ āhārañ saṃghāṭipārutā kapālañ ādāya gharapaṭipāṭiya esantā⁶ pari-
yesantā⁷ tena tato laddhena⁸ tañ āhārañ navannañ pāṭikulyānañ vasena
paccavekkhitvā paribhuñjītvā jīvitavuttiya⁹ yāpenti, anavajjo¹⁰ piṇḍo¹¹ bho-
tabbo¹² ti vejjakammādikāya anesanāya vā kuhanālapanānemittikatānippesi- 15
katālābhena lābhañ nijigirīsanatā¹³ ti evarūpena micchājīvena vā¹⁴ uppādita-
pi¹⁵ cattāro paccayā dhammena samena uppādītāpi apaccavekkhitvā paribhutta¹⁶
vā¹⁷ sāvajjapiṇḍo nāma, anesanañ pahāya micchājīvañ vajjetvā dhammena
samena uppādītā paṭisaṃkhā yoniso cīvarañ paṭisevāmīti vutte nayena paccavekkhitvā¹⁸
anavajjo¹⁹ piṇḍo nāma, yena evarūpo anavajjapiṇḍo bhuttabbo 20
paribhuñjitabbo yañ ca evarūpañ anavajjañ²⁰ piṇḍañ bhuñjamānañ paccaye
nissāya koci appamattako pi kilesa na uparodhati na pīleti tassa dutiyam pi
bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno, nibbuto ti puthujjanabhikkhuno
dhammena uppannapīṇḍo pi paccavekkhitvā paribhuñjamāno nibbutapiṇḍo
nāma, ekantato pana khīṇāsavassa piṇḍo nibbutapiṇḍo nāma, kiṃkāraṇa²¹: so hi 25
theyyaparibhogo inaparibhogo dāyajjaparibhogo sāmiparibhogo ti imesu ca-
tūsu paribhogesu sāmiparibhogavasena²² bhuñjati taṇhādāsavyatañ²³ atīto
sāmi hutvā paribhuñjati na tañ tappaccayā koci appamattako pi
kilesa uparodhatīti, muttassa raṭṭhe carato ti upaṭṭhākakulādisu alagga-
mānassa²⁴ chinnavalāhakaṣa viya Rāhumukhā muttavimalacandamaṇḍalassa 30
viya ca yassa gāmanigamādisu carantassa rāgasāṅgādisu eko pi saṅgo n' atthi,
ekacco hi kulehi²⁵ saṃsaṭṭho viharati sahasokī sahanandi²⁶ ekacco mātāpīṭisu
alaggamānaso vicarati eko nagaravāsīdahaṇo²⁷ viya, evarūpassa puthujjanassāpi

¹ Bā adds pi. ² Cks abhi-, Bā ahi-. ³ Bā parigaṇhikā. ⁴ Cks op-. ⁵ Ck etassa, Bā esanā. ⁶ Bā -sanā. ⁷ Bā add piṇḍena. ⁸ Cks -im. ⁹ Bā -a. ¹⁰ Ck pa, Cs pi. ¹¹ Bā bhettabbo, Cks bhuttabbo. ¹² so Cs; Ck -nakatā, Bā jigisanaṭṭā. ¹³ Cks omit vā. ¹⁴ Cks -tāhi, Bā -tāya pi. ¹⁵ Bā -tto ¹⁶ Bā omits vā. ¹⁷ Bā add paribhutto va. ¹⁸ Bā -a. ¹⁹ Bā adds tañ. ²⁰ Bā taṇhāyadāsabyaṇ. ²¹ Bā -nasassa. ²² Bā -esu. ²³ Ck -ki nandi, Cs -sokī sahanandi, Bā sahasokī sahanandi, Bā -sokiñ honandi. ²⁴ Bā nagaragāmaṇḍāsi.

bhadram eva, nāssa kiñcīti yo¹ hi bahuparikkhāro hoti so mā me² harimsū 'ti atirekatarāni³ cīvarādīni antonagare upaṭṭhākakule nikkhipati, atha nagaramhi ḍayhamāne asukakule nāma aggi utṭhito ti sutvā socati kilamati, evarūpassa bhadram nāma n' atthi, yo pana mahārāja sakunavattam pūreti
 5 kāyapaṭibaddhaparikkhāro va hoti tassa mādisassa na kiñci aḍayhatha, ten' assa pañcamam hi⁴ bhadram eva, vilumpamānamhīti viluppamānamhi ayam eva vā pāṭho, ahīrathā⁵ 'ti yathā pabbatagabanādīhi nikkhamitvā raṭṭham vilumpamānesu⁶ coresu bahuparikkhārassa antogāme ṭhapitam vilumpati⁶ hīrati⁷ tathā yassa adhanassa kāyapaṭibaddhaparikkhārassa na kiñci ahīratha
 10 tassa⁸ chaṭṭham pi bhadram eva, ye caññe pāripanthikā⁹ ti ye pi aññe tesu tesu ṭhānesu sumkagahapaṭṭhāya ṭhapitā pāripanthikā⁹ tehi ca rakkhitam pattacīvaran ti corānam anupakāram sumkikānam asumkāraham mattikapattam c' eva katadaḷhikammaparibhaṇḍam¹⁰ paṃsukūlacīvaraṇ ca appagghāni kāya-bandhanaparissāvanasūcivāsisaṭṭhakāni cā 'ti sabbe pi aṭṭha parikkhāre¹¹ kāyapaṭibuddhe katvā maggaṃ paṭipanno kenaci avihetṭhiyamāno¹² sotthim gacchati, subbato ti¹³ lobhanīyāni hi cīvarādīni disvā corāpi haranti sumkikāpi kin nu kho etassa hatthe ti pattatthavikādīni sodhenti, subbato pana sullahukavutti tesam passantānam yeva sotthim gacchati, ten' assa sattamam pi bhadram eva, anapekkho va gacchatīti kāyapaṭibaddhato¹⁴ atirekassa vihāre paṭisaṃmitassa
 15 kassaci parikkhārassa abhāvā vasanaṭṭhānam nivattitvāpi na oloketi, yaṃ disaṃ gantukāmo hoti tam gacchanto anapekkho va gacchati¹⁵. Anurādhapurā nikkhamitvā thūpārāme pabbajitānam dvinnam kulaputtānam vuḍḍhataro¹⁶ viya. (—?)

Iti Sonakapaccekabuddho aṭṭha samaṇabhadrakāni¹⁷ ka-
 thesi, tato uttarim pana satam pi sahasam pi aparimāṇāni
 25 samaṇabhadrakāni¹⁸ esa kathetum samattho yeva, rājā pana kāmābhīratattā tam¹⁹ katham paṭicchinditvā²⁰ „mayham samaṇabhadrakehi attho n' atthīti“ attano kāmādhivimuttitam²¹ pakāseṇto āha:

20. Bahū pi bhadrakā ete yo²² tvaṃ bhikkhu pasamsasi,
 30 ahañ ca giddho kāmesu katham kāhāmi²³ Sonaka. 20.
 21. Piyā me mānusa kāmā atho divyāpi me piyā,
 atha kena nu vaṇṇena ubho loke labhāmase ti. 21.

¹ Cks so. ² Bā adds coro. ³ Bā adbhikāni. ⁴ Bā pi. ⁵ Bā ahinda-. ⁶ Bā viluppa-. ⁷ Ck virati, Bā harati. ⁸ Cks hīrathassa, Bā ahir-. ⁹ Bā parigañhikā. ¹⁰ Bā -daḷha-, Ck -daḷhīcevaḷhaṇḍam, Bā -daḷhikammaparidaṇḍam. ¹¹ Cks -ra, C -rā. ¹² Bā -hedha-. ¹³ Ck pubbako, Cks omit ti. ¹⁴ so Cks; Bā -bandhato. ¹⁵ Bā -tīti. ¹⁶ Cks bu-. ¹⁷ Bā -bhadragāthāyo. ¹⁸ Bā -bhadra-gāthani. ¹⁹ Bā tassa. ²⁰ Ck Bā pacchi. ²¹ Bā -muttataṃ. ²² Bā bahūni samaṇabhadraṇi yo. ²³ Bā gāhā.

Tattha vaṇṇenā 'ti kārāṇena.

Ath naṃ paccekabuddho āha:

22. Kāme[su] giddhā kāmaratā kāmesu adhimucchitā¹
narā pāpāni katvāna upapajjanti duggatiṃ. 22.
23. Ye ca kāme pahatvāna² nikkhantā akutobhayā
ekodibhāvādhigatā na te gacchanti duggatiṃ. 23. 5
24. Upaman te karissāmi, taṃ suṇohi Arindama,
upamāya p' idh' ekacce³ atthaṃ jānanti paṇḍitā: 24.
25. Gaṅgāya kuṇapaṃ disvā vuyhamānaṃ mahaṇṇave
vāyaso samacintesi appapañño acetaso: 25. 10
26. Yānañ ca vat' idaṃ laddhaṃ bhakkho cāyaṃ anappako,
tattha rattiṃ tattha divā tatth' eva nirato mano. 26.
27. Khādaṃ nāgassa maṃsāni pipam Bhāgīrasodakaṃ⁴
sampassaṃ vanacetyāni⁵ na palittha⁶ vihaṅgamo. 27.
28. Taṃ va otaraṇi⁷ Gaṅgā pamattaṃ kuṇape rataṃ
samuddaṃ ajjhagāhayi⁸ agati⁹ yattha pakkhinaṃ. 28. 15
29. So ca bhakkhaparikkhiṇo udāpatvā¹⁰ vihaṅgamo
na pacchato na purato n' uttaraṃ no¹¹ pi¹² dakkhinaṃ¹³ 29.
30. Dīpaṃ so na ajjhagacchi¹³ agati⁹ yattha pakkhinaṃ,
so ca tatth' eva pāpattha yathā dubbalako tathā. 30. 20
31. Tañ ca sāmuddikā macchā kumbhīlā¹⁴ makarā susū
pasayhakārā khādīmsu phandamānaṃ vipakkhinaṃ¹⁵. 31.
32. Evam eva tuvaṃ rāja¹⁶ ye c' aññe kāmabhogino
giddhā¹⁷ ce¹⁸ na vamiṣṣanti¹⁹ kākapaññāya te vidū. 32.
33. Esā te upamā rāja atthasandassanī katā,
tvañ ca paññāyase tena yadi kāhasi vā na vā ti. 33. 25

¹ Cks -ccitā. ² Ck pahi-, Bā -hantvāna. ³ Cks pi idhe-, Bā midhe-. ⁴ Ck pipasābhāgīrasodakaṃ, Bā pivaṅgīkarasodakaṃ, Bā pivaṃ gaṅgīra-, read: -tho-dakaṃ? ⁵ Cks -vettāni. ⁶ Bā palettha corr. to paletvā? ⁷ Bā tañca-, Cks ohāriṇi. ⁸ Bā ajjagāhasi, Cks ajjhagāhāsi. ⁹ Cks -tiṃ. ¹⁰ so Ck; C udapatvā, Bā udā patvā; read udapattha? ¹¹ Cks -ranto. ¹² C/s -ṇā. ¹³ Bā najjhāgā-gacchi, Bā najjhagāgacchi. ¹⁴ Cks -la. ¹⁵ Cks -itaṃ, Bā -inaṃ, Bā -ikaṃ. ¹⁶ Ck Bā -jā. ¹⁷ Bā gicchā. ¹⁸ Cks ve. ¹⁹ Cks ga-.

Tattha pāpāniti mahārāja tvaṃ kāmaggiddho narā ca¹ kāme nissāya
kāyaduccaritatāni pāpāni katvā yattha supinake pi dibbā ca mānusakā ca kāmā
na labhanti² taṃ duggatīṃ upapajjanti attho, pahatvānā 'ti khelapiṇḍaṃ
viya pahāya, akuto bhayā ti rāgādisu kutoci anāgetabhaṃ, ekodibhāvādhi-
5 gatā ti ekodibhāvaṃ ekavihārikāṃ adhigatā, na te ti te evarūpā pabbajitā
duggatīṃ na gacchanti, upamante ti mahārāja dibbamānusakā kāme patthen-
tassa hatthikupaṇe paṭibaddhakākasadisassa tava ekaṃ upamaṃ karissāmi, taṃ
suṇhīti attho, kuṇapan ti hatthikaḷebaram³, mahāṇṇave ti gambhīra-
puthule⁴ uḍake eko kira mahāvāraṇo Gaṅgātīre caranto Gaṅgāya patitvā utta-
10 rituṃ asakkonto tatth' eva mato Gaṅgāya vuyhi. taṃ sandhāy' etaṃ vuttaṃ,
vāyaso ti ākāsena gacchanto eko kāko, yānañca vatidan ti so evaṃ cintetvā
tattha nīḷiyitvā idaṃ mayā hatthiyānaṃ laddhaṃ ettha nīḷino sukhaṃ carissāmi
ayam eva ca me anappako bhakkho bhaviṣṣati idāni mayā aññattha gantuṃ na
vaṭṭatīti sannitṭhānaṃ akāsi, tattha rattin ti tassa⁵ rattīṃ ca divā ca tatth'
15 eva mano abhirato ahosi, na palitthā⁶ 'ti na uḍḍetvā⁷ pakkāmi, otaraṇīti⁸
samuddābhimukhī otaramānā, ohāraṇīti pi pāṭho, sā samuddābhimukhī ava-
haramānā⁹ ti attho, agatī yatthā 'ti samuddamajjhe sandhāyāha, bhak-
kha parikkhīṇo ti parikkhīṇabhakkho, uḍapatvā¹⁰ ti khīpe camme ca mañse
ca aṭṭhasaṅghāte ūmivegena bhīṇo uḍake nimujji, aha so kāko uḍake patitṭhā-
20 tuṃ asakkonto uppati, evaṃ uppatitvā ti attho, agatī yattha pakkhinan
ti yasmiṃ samuddamajjhe pakkhinan agatī tattha so evaṃ uppatito, pacchimāṃ
disaṃ gantvā tattha patitṭhanāṃ alabbhitvā tato puratthimaṃ tato uttaraṃ tato
dakkhiṇaṃ ti catasso pi disā gantvā attano patitṭhānaṃ na ajjhagacchīti¹¹
adhigaṇchīti¹² attho, aha vāyaso evaṃ uppatitvā pacchīmādisu¹³ ekekaṃ
25 disaṃ agaṇchi, dīpaṃ pana na ajjhagāmā ti evaṃ p' ettha attho daṭṭhabbo,
pāpatthā 'ti patito, yathā dubbalaako ti yathā dubbalaako pateyya tath' eva
patito, susū ti susunāmaka¹⁴ caṇḍamacchā, pasayhakārā ti anicchamānakaṃ
yeva balakkārena, vipakkhinan¹⁵ ti viddhamsatapakkhakaṃ¹⁶, giddhā ce
vamissantīti¹⁷ yadi gijjhā hutvā kāme na vamiṣṣanti¹⁷ na chaḍḍessanti
30 kākapaññāya te samānapaññā¹⁸ ti⁹, iti te Buddhādayo paṇḍitā vidū vadanti
jānanti attho²⁰, atthasandassanīti atthapakāsikā²¹, tvañca paññāyase 'ti
paññāyissasi, i. v. h : mahārāja mayā hitakāmena tava ovādo diṇno, taṃ pana
tvaṃ yadi kāhasi devaloke nibbattissasi, yadi na kāhasi kāmapaṇke nīmuggo
jīvitapariyosāne niraye nibbattissasīti, evaṃ tvaṃ eva tena kāraṇena vā akāra-

¹ Cks add me. ² so all three MSS. for labbhanti? ³ Bā -varaṇ. ⁴ Ck re-
puthulodake. ⁵ Cks tassā ⁶ Ck palitā, Cs palitvā, Bā paletvā, Bs phaletthā.
⁷ Bā uppatetvā, Bs uppadhotvā. ⁸ Ck ohārāni, Cs ohārāṇi. ⁹ Bā avaharaṇi.
¹⁰ so Cks; Bā udakaṃ patvā corr. to udam-? ¹¹ Ck ajjhabhāgacchati, Cs
ajjhabhāgaṇchīti, Bā ajjhabhāgacchīti altered to -gānāgacchīti. ¹² Bā nādhigac-
chati. ¹³ Bā mādisāsu. ¹⁴ Ck susukānāmeka, Cs -kā. ¹⁵ Cks pakkhan, Bā vi-
pakkhakan. ¹⁶ Bā viddhamsatapakkhataṃ. ¹⁷ Cks ga-. ¹⁸ Bā -te ti kākassa-
māna-. ¹⁹ Bā omits ti. ²⁰ Cks omit a-. ²¹ Cks -itā.

ṇena vā sagge¹ vā nīraye¹ vā paññāyissasi, ahaṃ pana bhavehi² mutto appaṭi-
sādhiko ti; imaṃ³ pana ovādaṃ dentena paccekabuddhena naḍi dassitā, tēya
vuyhamānaṃ haṭṭhikuṇapaṃ dassitaṃ, kuṇapakhūḍako kāko dassito, tassa⁴ kuṇa-
paṃ khāditvā paṇīyaṃ pīvanakālo⁵ dassito, ramaṇīyavanasaṇḍadassanaḥkalo das-
sito, kuṇapassa nadiyā vuyhamānassa samuddappaveso dassito, samuddamajjhe
kākassa haṭṭhikuṇape paṭiṭṭhaṃ alabhitvā vināsaṃ pattakālo dassito, tattha naḍi
viya anamataggo saṃsāro daṭṭhabbo, nadiyā vuyhamānaṃ haṭṭhikuṇapaṃ viya
saṃsāre pañcakāmaguṇaṃ, kāko viya bālaputhujjano, kākassa kuṇapaṃ khāditvā
paṇīyaṃ pīvanakālo viya puthujjanassa kāmaguṇaṃ⁶ paribhuñjitvā somanassika-
kālo⁷, kākassa kuṇape laggass' eva ramaṇīyavanasaṇḍadassanaṃ⁸ viya puthuj-
janassa kāmaguṇe laggass' eva savanavasena aṭṭhatimsārammaṇadassanaṃ, ku-
ṇape samuddaṃ paviṭṭhe⁹ kākassa paṭiṭṭhaṃ¹⁰ labhituṃ asakkontassa vināsaṃ
pattakālo viya bālaputhujjanassa kāmaguṇagiddhassa pāpapaṇāyanaṃ kusala-
dhamme paṭiṭṭhaṃ alabhitvā mahānīraye mahāvīnaṃ pattaṃ ti¹¹.

Evam assa so imāya upamāya ovādaṃ datvā idāni tam
eva ovādaṃ thiraṃ katvā paṭiṭṭhapetuṃ g. ā.:

34. Ekavācam pi dvevācam bhāṇeyya anukampako

taduttarim¹² na bhāseyya dāso ayirassa¹³ santike ti. 34.

Tattha na bhāseyyā 'ti vacanaṃ agaṇhantassa hi tato¹⁴ uttarim bhā-
samāno hi sāmikassa santike dāso viya hoti, dāso hi sāmike kathaṃ gaṇhante
pi agaṇhante pi katheti yeva, tena vuttaṃ taduttarim¹² na bhāseyyā 'ti.

35. Idam vatvāna pakkāmi Sonako amitabuddhimā

vehāse antalikkhasimṃ anusāsivāna khattiyān ti 35.

abhisambuddhagāthāyaṃ.

Tattha idam vatvāna 'ti bhikkhave so paccekabuddho amitāya lokuttara-
buddhiyā amitabuddhimā idam vatvā iddhiyā uppatitvā sace pabbajissasi tav'
eva noce pabbajissasi tav' eva dinno te mayā ovādo appamatto hobhīti evaṃ
anusāsivāna khattiyāṃ pakkāmi.

Bo. pi tam ākāseṇa gacchantam yāva dassanapathā¹⁵
olokento ṭhatvā tasmiṃ cakkhupathe atīte¹⁶ samvegaṃ paṭi-
labhitvā cintesi: „ayaṃ brāhmaṇo hīnaṇṇacco¹⁷ samāno asam-
bhinnakhattiyavaṃse¹⁸ jātassa mama matthake attano pāda-

¹ Cks -ena. ² Bds sabbabh-. ³ Cks idam. ⁴ Ck tathassa. ⁵ Ck picana-, Cs pi
pana-. ⁶ Bā -ṇe. ⁷ Cks -itakālo. ⁸ Ck -i, Cs -nī. ⁹ Cks -o. ¹⁰ Cks
paṭiṭṭhita. ¹¹ so Cks for pattakālo? Bds paṭitidaṭṭhabba. ¹² Bā tat-. ¹³ Bā
ayyassa. ¹⁴ Bā adds ce. ¹⁵ Bā dissana-. ¹⁶ Bds atikkamante. ¹⁷ Cks brāh-
maṇṇajacco. ¹⁸ Ck -nno -so, Cs -nne - - se.

rajaṃ okiranto ākāsaṃ uppatitvā gato, mayāpi ajj' eva nik-
khamitvā pabbajitum vaṭṭatīti" so r. niyyādetvā pabbajitukāmo
gāthadvayam ā.:

36. Ko nu 'me rājakattāro sūtā veyyattim āgatā¹,
5 rajjaṃ niyyādayissāmi, nāhaṃ rajjena-m-atthiko. 36.
37. Ajj' eva pabbajissāmi, ko jaññā maraṇaṃ suve,
māhaṃ² kāko va dummedho kāmānaṃ vasam annagā³ ti. 37.

Tattha ko nu me ti kuhin nu ime, rājakattāro ti ye rājārahaṃ⁴ abhi-
siñcitvā rājānaṃ karonti, sūtā veyyattimāgatā⁵ ti sūtā ca ye ca aññe⁶
10 veyyattabhāvaṃ⁷ āgatā mukhamaṅgalikā, rajjenamatthiko ti rajjena atthiko,
ko jaññā maraṇaṃ suve ti maraṇaṃ ajja⁸ suve vā ti idaṃ ko⁹ jānitum
samattho.

Evam r. niyyādentassa sutvā amaccā āhaṃsu:

38. Atthi te daharo putto Dīghāvu raṭṭhavaddhano¹⁰,
15 taṃ rajje abhisiñcassu, so no rājā bhavissatīti. 38.
Tatoparaṃ raññā vuttagātham ādiṃ katvā uttānasam-
bandhagāthā¹¹ pālinayen' eva veditabbā.
39. Khippaṃ kumāraṃ ānetha Dīghāvuṃ raṭṭhavaddhanaṃ,
taṃ rajje abhisiñcassu, so vo¹² rājā bhavissati. 39.
20 40. Tato kumāraṃ ānesuṃ Dīghāvuṃ raṭṭhavaddhanaṃ,
taṃ disvā ālapi rājā ekaputtaṃ manoramaṃ: 40.
41. Saṭṭhi¹³ gāmasahassāni paripuññāni sabbaso —
te putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi¹⁴ te. 41.
42. Ajj' eva pabbajissāmi, ko jaññā maraṇaṃ suve,
25 māhaṃ kāko va dummedho kāmānaṃ vasam annagā. 42.
43. Saṭṭhi nāgasahassāni sabbālaṃkārabhūsitā
suvaṇṇakacchā mātāṅgā hemakappanavāsasā 43.
44. Ārūlhā gāmaṇiyehi tomaraṃkusapāṇihi —
te putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te. 44.

¹ Cks sudā-, Bā sutāveyatta-. ² Ck mahāṃ, Bāś nāhaṃ. ³ Bā anvagā. ⁴ Bā rājā-. ⁵ Cks sudā-, Bā sutāveyatta- corr. to suddhāve-. ⁶ Bāś sudā-, Cks sūtā va aññe ca. ⁷ Bāś byatta-. ⁸ Bāś add vā. ⁹ Bā adds na. ¹⁰ Bā -vaddhano. ¹¹ Bā uttānatthasam-. ¹² Ck ce. ¹³ Cks saṭṭhiṃ throughout. ¹⁴ Cks -tayāmi.

45. Ajj' eva etc. 45.
46. Saṭṭhi assasahassāni sabbālaṃkārabhūsitā
ajāṇiyā va jātiyā sindhavā sīghavāhino¹ 46.
47. Ārūhā gāmaṇīyehi illiyācāpadhārihi² —
te putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te. 47. 5
48. Ajj' eva etc. 48.
49. Saṭṭhi rathasahassāni sannaddhā ussitaddhajā
dīpā³ attho pi veyyagghā sabbālaṃkārabhūsitā 49.
50. Ārūhā gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammahi —
te putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te. 50. 10
51. Ajj' eva etc. 51.
52. Saṭṭhi dhenusahassāni rohaṇṇā⁴ puṇḡavūsabhā —
tā putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te. 52.
53. Ajj' eva etc. 53.
54. Soḷasitthisahassāni sabbālaṃkārabhūsitā 15
vicitrahathābharanā⁵ āmuttamaṇikuṇḍalā —
tā putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te. 54.
55. Ajj' eva etc. 55.
56. Daharass' eva me tāta mātā matā⁶ ti me sutam,
tayā vinā aham tāta jīvitum hi na ussahe. 56. 20
57. Yathā āraṇṇakam nāgam poto anveti pacchato
jessantam giriduggesu samesu visamesu ca 57.
58. Evaṃ tam anugacchāmi pattam⁷ ādāya pacchato,
subharo te bhavissāmi, na te hessāmi dubbharo. 58.
59. Yathā sāmuddikam nāvam vāṇijānam dhanesinam 25
vohāro tattha gaṇheyya vāṇijā vyasanī⁸ siyā⁹ 59.
60. Evaṃ evāyam puttakali¹⁰ antarāyakaṃ mamaṃ¹¹,
imaṃ kumāraṃ pāpetha pāsādam rativaddhanam. 60.

¹ Ck dīghavāyano. C^s sīghavāhito, B^d sīghavāhanā, B^s sīghavāhanā. ² B^ds in-
driyācāpa-, C^s illiyocāpa-. ³ B^d -e. ⁴ C^s -haṇṇā. ⁵ B^d vicittavathā-. ⁶
Ck B^d mātā. ⁷ B^ds pu-. ⁸ B^d byasanam. ⁹ so all three MSS. for siyūm.
¹⁰ C^s -lith. ¹¹ B^d mama.

61. Tattha kambussahatthāyo¹ yathā Sakkaṃ va accharā
tā naṃ tattha ramessanti², tāhi-m-eso³ ramissati. 61.
62. Tato kumāraṃ pāpesuṃ pāsādaṃ rativaddhanaṃ,
taṃ disvā avacum⁴ kaññā Dīghāvuṃ raṭṭhaddhanaṃ: 62.
- 5 63. Devatā nu si gandhabbo ādu Sakko purindado,
ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānemu taṃ mayā⁵. 63.
64. N' amhi devo na gandhabbo na pi Sakko purindado,
Kāsirañño ahaṃ putto Dīghāvu raṭṭhavaddhanaṃ. 64.
65. Mama⁶ bharatha, bhaddaṃ vo, ahaṃ bhaddā bhavāmi vo.
Taṃ tattha avacum kaññā Dīghāvuṃ raṭṭhavaddhanaṃ:
10 kuhim rājā anuppatto, ito rājā kuhim gato. 65.
66. Paṃkaṃ rājā atikkanto thale rājā patiṭṭhito
akaṇṭakaṃ agahanaṃ paṭipanno mahāpathaṃ. 66.
67. Ahaṃ ca paṭipanno 'smi maggaṃ duggatigāminam
sakaṇṭakaṃ sagahanaṃ yena gacchāmi duggatim. 67.
- 15 68. Tassa⁷ te sāgataṃ⁸ rāja sīhassēva giribbajam,
anusāsa mahārāja, tvaṃ no⁹ sabbāsaṃ issaro ti.

Tattha khīppan ti tena hi taṃ sīghaṃ ānetha, ālapīti saṭṭhi gāmasa-
hassānīti ādīni vadanto ālapi, sabbālaṃkārabhūsitā ti te nāgā sabbehi
20 sīsūpagādīhi alaṃkārehi bhūsitā, hemakappanavāsasā ti suvaṇṇakhacitena
kappanena paṭicchannasārīrā, gāmaṇīyehi ti hatthācariyehi, ajāṇīyā vā 'ti
kāraṇākāraṇā¹⁰ jānanakā vā¹¹, jātiyā sindhavā ti sindhavaratṭhena¹² Sindhu-
nadītīre jātā, gāmaṇīyehi ti assācariyehi, illiyācāpadhārīhīti¹³ illiāvudhaṃ
ca¹⁴ cāpāvudhaṃ ca dhārentehi, dīpā aho pi veyyagghā ti dīpicamma-
25 vyagghacammaparivārā¹⁵, gāmaṇīyehi ti rathikehi, vammīhīti¹⁶ sannaddha-
vammehi¹⁷, rohaṇīti ti rattavaṇṇā, puṇḍavūsabhā ti usabhasaṃ-
khātena jeṭṭhakapuṇḍavena samannāgatā, daharasseva me ti atha naṃ ku-
māro tāta mama¹⁸ daharasseva¹⁹ sato mātā matā²⁰ iti mayā sutam so 'ham
tayā vinā jīvituṃ na sakkhissāmi ti ā, poto ti taruṇapotako, jessantan ti
30 vicarantaṃ, sāmuddikan-ti samudde vicarantaṃ, dhanesinan ti dhanam
pariyesaṭṭānaṃ, vohāro ti tasmim ohārento²¹ heṭṭhā kaḍḍhanako vālamaccho

¹ Bā kammusa-, B° kammussa-. ² Bds -issanti. ³ Cs Bā ceso. ⁴ Cks ālapuṃ.

⁵ Bā adds kumārōha. ⁶ Bā mam maṃ, B° mamaṃ. ⁷ Bā tattha. ⁸ Bā svā-.

⁹ Cks so. ¹⁰ Bā -ṇam. ¹¹ Bā vijānanakā ca, Cks -ko va. ¹² Bā jātiyā sin-

dhuratthe. ¹³ Bds indriyā-. ¹⁴ Bds indriyāvu-. ¹⁵ Cks -pārā. ¹⁶ Bā cariyehi

vammībhīti, Cks cammīhīti. ¹⁷ Cks -cammehi. ¹⁸ Bā adds tāta mama. ¹⁹ Bā

adds me. ²⁰ Bā mātā. ²¹ Bā vicitravohāro in the place of tasmim --.

vā udakarakkhaso vā āvaṭṭo vā, tatthā 'ti tasmīn samudde, vāpijā vya-
 sanī siyā ti atha te vāpijā vyasanasampattā bhaveyyum, siyū¹ ti vā pātho.
 puttakalīti puttālāmakō puttakālakaṇṇī, kumāro puna kiñci vatium na visahī²,
 atha rājā amacce āṇāpento iman ti ādim ā., tattha kambussahatthāyo ti
 kambussam vuccati suvaṇṇam, suvaṇṇābharaṇabhūsitahatthāyo ti attho, yathā 5
 ti yathā icchanti tathā³, evam vatvā M. tatth' eva tam abhisīcāpetvā nagaram
 pāhesi, sayam pana ekako va uyyānā nikkhamitvā Himavantaṃ pavisitvā rama-
 ṇīye bhūmibhāge paṇṇasālāṃ māpetvā isipabbajjāṃ pabbajitvā vanamūlaphalā-
 hāro yāpesi, mahājano pi kumāraṃ Bārāṇasīṃ pavesesi, so nagaraṃ padakkhi-
 ṇaṃ katvā pāsādaṃ abhirūhi⁴, tam atthaṃ pakāsento S. tato ti ādim ā., tam 10
 disvā avacum kaṇṇā ti tam mahantena sirisobhaggena āgataṃ disvā asuko
 nam' eso ti ajānantiyo va tā nāṭakittiyo avocum, mama⁵ bharathā 'ti maṃ
 icchatha, paṃkan ti rāgādikilesapaṃkaṃ, thale ti pabbajjāya, akaṇṭakan ti
 rāgakaṇṭakādirahitaṃ, teh' eva gahanehi agahanaṃ, mahāpathan ti sagga-
 mokkhaḡāmināṃ mahāmaggaṃ paṭipanno, yenā 'ti yena micchāmaggaṃ dugga- 15
 tiṃ gacchanti tam ahaṃ paṭipanno ti vadati, tato tā cintesum: rājā tāva amhe
 pahāya pabbajito, ayam pi kāmesu viharantarūpo⁶, sace naṃ nābhiraṃessāma
 nikkhamitvā pabbajeyya, abhīraṃanākāraṃ assa karissāma 'ti, atha naṃ abhi-
 nandantiyo osānagātham āhaṃsu, tattha giribbajan ti sīhapotikānaṃ⁷ vasa-
 natṭhānaṃ kañcanaguhaṃ, kesarasīhassa āgataṃ viya tassa tava āgataṃ suā- 20
 gataṃ⁸, tvanno ti tvam sabbūsam pi amhākam issaro sāmīti.

Evaṃ ca pana vatvā sabbe turiyāni paggaṇhiṃsu, nānap-
 pakārāni naccagītāni vattayīṃsu⁹, yaso mahā ahoṣi, so yasa-
 matto¹⁰ pitaraṃ na sari, dhammena pana¹⁰ r. kāretvā yathā-
 kammaṃ gato, Bo. pi jhānābhīṇṇaṃ¹² nibbattetvā¹³ Brahmalo- 25
 kūpago ahoṣi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi T. mahābhiniṃkha-
 manaṃ nikkhanto yevā" 'ti vatvā j. s.: „Tadā paccekabuddho pari-
 nibbāyi, putto Rāhulakumāro ahoṣi, Arindamarājā aham evā" 'ti.
 Sonakajātakaṃ.

30

2. Saṃkiccajātaka.

Disvā nisinnaṃ rājānan ti. Idaṃ S. Jivakambavane v.
 Ajātasattussa pitughātakammaṃ ā. k. So hi Devadattaṃ nissāya

¹ B^d sighan. ² B^d -hati. ³ B^ds add karonti. ⁴ B^ds -ruyhi. ⁵ B^ds mamaṃ.

⁶ so C^ks; B^ds virattacittarūpo. ⁷ C^ks -ikaṃ. ⁸ C^ks omit su-. ⁹ B^ds pavattiṃsu.

¹⁰ B^d yasasampatto. ¹¹ B^ds omit pana. ¹² B^ds ā-. ¹³ all three MSS. -ttitvā.

- tassa vacanena pitaraṃ ghātāpetvā Devadattassa saṃghabhedāvasāne bhinnaparisassa roge uppanne „T-aṃ khamāpessāmiti“¹ mañcasīvīkāya Sāvattihim² gacchantassa Jetavanadvāre paṭhaviṃ pavitṭhabbhāvaṃ sutvā „Devadatto Sammāsambuddhassa paṭipakkho hutvā paṭhaviṃ
- 5 pavisitvā avīciparāyano jāto, mayāpi taṃ nissāya pitā dhammiko dhammarājā ghātito, aham pi nu kho paṭhaviṃ pavisissāmiti“ bhīto rajjasiriyā cittassādaṃ alabhi³, „thokaṃ niddāyissāmiti“ niddaṃ upagatamatto navayojanabahalāya⁴ ayapaṭhaviyaṃ⁵ pādetvā ayaśūlehi koṭṭiyamāno⁶ viya sunakhehi luñcitvā khajjamāno viya bheravaravena
- 10 viravanto⁷ utṭhāsi, ath' ekadivasam komudiyā cātumāsiniyā amaccagāṇaparivuto attano yasaṃ oloketvā „mama pitu yaso ito“ mahantataro, tathārūpaṃ⁸ nāmāhaṃ dhammarājā¹⁰ Devadattaṃ nissāya ghātesin“ ti cintesi, tass' evaṃ cintentass' eva kāye dāho uppajji, sakalasarīraṃ sedatintaṃ ahosi, tato „ko nu kho mama imaṃ bhayaṃ
- 15 vinodetīti“ cintetvā „thapetvā Dasabalaṃ añño n' atthetīti“ cintetvā¹¹ „ahaṃ T-assa mahāparādhiko, ko nu kho maṃ“¹² netvā dassessatīti“ cintento „na añño koci aññatra Jīvaka“ ti sallakkhetvā tassa gahetvā gamanūpāyaṃ karonto „ramaṇiyā vata bho dosinā rattitī“ udānaṃ udānetvā „kin nu khv-ajja samaṇaṃ vā brāhmaṇaṃ vā payirupā-
- 20 seyyamā“ ti vatvā purāṇasāvakaḍḍhi purāṇādīnaṃ guṇe kathite tesam vacanaṃ anādiyitvā Jīvakaṃ paṭipucchitvā tena T-assa guṇaṃ kathetvā „taṃ devo“¹³ Bhagavantaṃ¹⁴ payirupāsātū“ ti vutte hatthiyānāni kappāpetvā¹⁵ Jivakambavanaṃ gantvā T-aṃ upasaṃkamitvā vanditvā T-ena katapaṭisaṇthāro sandiṭṭhikaṃ sāmāññaphalaṃ pucchitvā T-assa ma-
- 25 dhurasāmaññaphaladhammadesanaṃ¹⁶ sutvā suttapariyosāne upāsakattaṃ paṭivedetvā T-aṃ khamāpetvā pakkāmi. So tato paṭṭhāya dānaṃ dento sīlaṃ rakkhanto T-ena saddhiṃ saṃsaggaṃ katvā madhuradhammakathaṃ suṇanto kalyāṇamittasaṃsaggena pahīnabhayo vigatalomahaṃso hutvā cittassādaṃ paṭilabhi¹⁷, sukhena¹⁸ cattāro
- 30 iriyāpathe kappesi. Ath' ekadivasam dh. k. s.: „āvuso, Ajātasattu pitughātakammaṃ katvā bhayappatto ahosi, rajjasirīm nissāya cittassādaṃ alabhanto sabbiriyāpathesu dukkhaṃ anubhosi, so dāni T-aṃ āgamma kalyāṇamittasaṃsaggena vigatabhayo issariyasukhaṃ anubhotitīti“. S. āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave e. k. s.“ ti pucchitvā

¹ Bā -matī. ² Ck -iyam. ³ so Cks; Bā na labhi. ⁴ Bā -yam. ⁵ Bā ayamahāpaṭhaviyaṃ, Cks paṭhaviṃ. ⁶ Bā koṭi-. ⁷ Bā vihar-. ⁸ Cks add ca. ⁹ Cks -pā. ¹⁰ Bā -jānaṃ. ¹¹ Bā natvā. ¹² Cks me in the place of kho maṃ. ¹³ Cks vo. ¹⁴ Cks bhavantaṃ. ¹⁵ Ck sampā-, C kampā-. ¹⁶ Bā madhuraṃ-. ¹⁷ Bā -itva. ¹⁸ Ck sumukhena.

„imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva pubbe p' esa pitu-
ghātakammaṃ katvā maṃ nissāya sukhaṃ sayīti“ vatvā a. ā.:

A. B. Brahmadatto¹ Brahmadattakumāraṃ nāma puttāṃ
paṭilabhi. Tadā Bo. purohitassa gehe paṭisandhiṃ gaṇhi,
jātassa c' assa Saṃkiccakumāro ti nāmaṃ karimṃsu. Te 5
ubho pi rājanivesane ekato va vaḍḍhimṃsu, aññamaññasahāyakā²
hutvā vayappattā Takkaṣilaṃ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā
paccāgamimṃsu. Atha rājā puttassa uparajjāṃ adāsi, Bo. pi
uparājass' eva santike ahosi. Ath' ekadivasaṃ uparājā pitu
uyyānakīlaṃ gacchantassa mahantaṃ yasaṃ disvā tasmim 10
lobhaṃ uppādetvā „mayhaṃ pitā mama bhātisadisō³, sace
etassa maraṇaṃ olokessāmi mama mahallakakāle r. labhissāmi,
tadā laddhena pi rajjena ko attho⁴, pitaraṃ māretvā r. kāressā-
mīti⁵“ cintetvā B-assa tam atthaṃ ārocesi. Bo. „samma,
pitughātakammaṃ nāma bhāriyaṃ nirayamaggo, na sakkā 15
etaṃ kātum, mā karīti“ paṭibāhi. So punappuna pi kathetvā
yāvatiyaṃ tena paṭibāhito pādamūlikehi saddhiṃ mantesi, te
sampaṭicchitvā rañño⁶ maraṇūpāyaṃ vīmaṃsimṃsu. Bo. tam
pavattim ṇatvā „nāhaṃ etehi saddhiṃ ekato⁷ bhavissāmīti“
mātāpitara anāpucchitvā aggadvārena nikkhamitvā Himavantaṃ 20
pavisitvā isipabbajjāṃ pabbajitvā jhānābhīññaṃ⁸ nibbattetvā
vanamūlaphalāhāro vihāsi. Rājakumāro pi tasmim gate pitaraṃ
māretvā mahantaṃ yasaṃ anubhavi. „Saṃkiccakumāro kira
isipabbajjāṃ pabbajito“ ti sutvā bahū kulaputtā nikkhamitvā
tassa santike pabbajimṃsu, so mahatā isigaṇena parivuto tattha 25
vasi sabbehi samāpattilābhīhi⁹ yeva. Rājā pitaraṃ māretvā
appamattakaṃ yeva kālaṃ rajjasukhaṃ anubhavitvā¹⁰ tato
paṭṭhāya bhīto cittassādaṃ alabhanto nirāye kammakaraṇappatto
viya ahosi. So B-aṃ anussaritvā „sahāyo me 'pitughāta-
kammaṃ bhāriyaṃ' ti paṭisedhetvā maṃ attano kathaṃ gāha- 30
petum asakkonto attānaṃ niddosaṃ katvā palāyi, sace so idha

¹ Bds add r. karento. ² Bd -ññamsa-. ³ Bds bhātikasa-. ⁴ Cks add ti. ⁵ Bd
gaṇhissāmīti. ⁶ Cks omit rañño. ⁷ Bd -ko. ⁸ Bd -ā. ⁹ Ck -hi, Bds -ino.

¹⁰ Cks anuvibh-.

abhavissa na me pitughātakammaṃ kātuṃ adassa, idam pi me
 bhayaṃ hareyya, kahan nu kho¹ etarahi viharati, sac' assa² va-
 sanatṭhānaṃ jāneyyaṃ pakkosāpeyyaṃ, ko nu kho me tassa vasa-
 natṭhānaṃ āroceyyā³ "ti cintesi. So tato paṭṭhāya antopure ca
 5 rājasabhāyaṃ ca B-ass' eva vannaṃ bhāsati. Evaṃ addhāne gate
 B. „rājā maṃ saratīti, mayā tattha gantvā⁴ dh. desetvā taṃ⁵
 nibbhayaṃ katvā āgantūṃ vaṭṭatīti⁶ pannaṃsa vassāni Himavante
 vasitvā pañcasatatāpasaparivuto ākāseṇa gantvā Dāyapasse
 nām' uyyāne otaritvā isigaṇaparivuto silāpatṭe nisīdi. Uyyāna-
 10 pālo taṃ disvā „bhante gaṇasatthā ko nāmā⁷ "ti pucchi,
 „Saṃkiccapaṇḍito nāmā⁸ "ti ca⁹ sutvā sayam pi sañjānitvā
 „bhante yāvāhaṃ rājānaṃ ānemi tāva idh' eva hottha, amhākaṃ
 rājā tumhe daṭṭhukāmo¹⁰ ti vatvā vanditvā vegena rājakulaṃ
 gantvā tassa āgatabhāvaṃ rañño ārocesi. Rājā tassa santikaṃ
 15 gantvā⁶ kattabbayuttakaṃ upacāraṃ katvā pañhaṃ pucchi.

Tam atthaṃ pakāsento S. ā.:

1. Disvā nisinnaṃ rājānaṃ Brahmaddattaṃ rathesabhaṃ
 ath' assa paṭivedesi yassāsi anukampako: 69.
2. Saṃkicc' āyaṃ anuppatto isīnaṃ sādhusammato,
 20 taramānarūpo niyyāhi⁷, khippaṃ passa mahesinaṃ. 70.
3. Tato [ca] rājā taramāno yuttam āruya sandanaṃ
 mittāmaccaparibbūlho agamāsi rathesabho. 71.
4. Nikkhippa pañca kakudhāni Kāsīnaṃ ratthavaḍḍhanaṃ
 vāḷavijaniṃ uḥisaṃ khaggaṃ⁸ chattaṃ upāhanaṃ⁹ 72.
5. Oruya rājā yānaṃhā ṭhapayitvā paṭicchadaṃ
 25 āsīnaṃ Dāyapassasmiṃ Saṃkiccā upasaṃkamaṃ. 73.
6. Upasaṃkamitvā [so] rājā sammodi isīnā saha,
 taṃ kathaṃ vītisāretvā ekamantaṃ upāvisi. 74.
7. Ekamantaṃ nisīno va yathā¹⁰ kālaṃ amaññatha
 30 tato pāpāni kammāni pucchitūṃ paccapajjatha. 75.
8. Isīnaṃ pucchāmi Saṃkiccā isīnaṃ sādhusammataṃ
 āsīnaṃ Dāyapassasmiṃ isisaṃghapurakkhataṃ: 76.

¹ Bā add so. ² Bā sacetassa. ³ Bā addt tassa. ⁴ Bā omits taṃ. ⁵ Bā
 omits ca. ⁶ Cā āg-, Cā ag-. ⁷ Bā niyyāti. ⁸ Bā -a. ⁹ Bā chattañcup-. ¹⁰
 Bā atha.

9. Kaṃ gatiṃ¹ pecca gacchanti narā dhammācārino,
aticiṇṇo mayā dhammo, tam me akkhāhi pucchito. 77.

Ta. disvā ti bhikkhave so uyyānapālo rājānaṃ rājasabhāya² nisinnaṃ
disvā, athassā 'ti evaṃ nisinnaṃ disvā atha tassa paṭivedesi yassāsīti vadanto,
ārocesīti attho, yassāsīti mahārāja yassa tvaṃ anukampako muducitto āsi³ 5
yassa abhiññaṃ vaṇṇaṃ payirudāhāsi so ayaṃ Saṃkicco isīnaṃ antare sādhu
latṭhako⁴ ti sammato anuppatto tava uyyāne silāpatṭe isigaṇaparivuto kañcana-
paṭimā viya nisīnuo, taramānarūpo ti mahārāja pabbajitā nāma kule vā gaṇe vā
alaggā tumbhakaṃ anāgacchantānaṃ eva⁵ pakkameyyuṃ⁶ tasmā taramānarūpo khip-
paṃ niyyāhi mahantānaṃ silādiguṇānaṃ esitattā⁷ gavesitattā⁸ mahesinaṃ, tato 10
ti bhikkhave so rājā tassa vacanaṃ sutvā tato tassa vacanato anantaram eva,
nikkhippā 'ti nikkhipitvā, tassa kira uyyānadvāraṃ patvā va etad ahoṣi: pabba-
jitā nāma garuṭṭhāniyā Saṃkiccatāpasassa santikaṃ uddhatavesena gantuṃ ayuttan
ti so mañcittasuvapṇadandaṃ vālavijāniṃ kañcanamayaṃ uphāsapaṭṭaṃ supari-
khiṭtaṃ maṅgalakhaḡgaṃ setacchattaṃ sovaṇṇapādukaṃ ti imāni pañca rājaka- 15
kudhabhaṇḍāni apanesi tena vuttaṃ nikkhippā 'ti, paṭicchadanti tad⁹ eva
rājakakudhabhaṇḍaṃ ṭhapayitvā bhaṇḍāgārikassa hatthe datvā, Dāyapassasmiṃ
ti evaṃnāmake uyyāne, atha kālāṃ amaññiṭṭhā 'ti atha so idāni me pañ-
haṃ pucchituṃ kīlo ti jāni¹⁰, Pāliyaṃ pana yathā¹² kālāni ti āgataṃ, tassa
kālānurūpena pañhapucchanaṃ¹² amaññiṭṭhā 'ti attho, paccapajjathā 'ti 20
paṭipajji, peccā 'ti paṭigantvā, paralokassa vā nāmaṃ etaṃ¹³, tasmā paraloke¹⁴
ti attho, mayā ti bhante mayā sucaritadhammo¹⁵ atikkanto pitughātakammaṃ
kataṃ, tamme¹⁶ akkhāhīti tasmā me¹⁷ akkhāhi¹⁸; kaṃ gatiṃ¹⁹ pitughātakā
gacchanti katarasmiṃ niraye paccantīti pucchati, so taṃ sutvā tena hi mahārāja
suṇohīti vatvā ovādaṃ tāva adāsi. 25

S. tam atthaṃ āvīkaronto āha:

10. Isi avaca Saṃkicco Kāsīnaṃ raṭṭhavaḍḍhanaṃ
āsīnaṃ Dāyapassasmiṃ, mahārāja suṇohi me: 78.
11. Uppathena vajantassa yo maggaṃ anusāsati
tassa ve vacanaṃ kayirā nāssa²⁰ maggeyya kaṇṭako. 79. 30
12. Adhammaṃ paṭipannassa yo dhammaṃ anusāsati
tassa ve vacanaṃ kayirā na so gaccheyya duggatin ti²¹. 80.

Ta. uppathenā 'ti corehi pariyaṭṭhitamaggena, maggamanusāsatiṃ
khemāṃ maggaṃ akkhāti, nāssa maggeyya kaṇṭako ti tassa ovādakārassa

¹ all three MSS. -i. ² Bds -yaṃ. ³ Bā ahoṣi. ⁴ Bā laddhako. ⁵ Bds anāgacchantā-
naññeva, Cks gac-. ⁶ Cks -eyya. ⁷ Cks mahantaṃ -- guṇaṃ esitattaṃ. ⁸ Cks
passa in the place of gavesitattā. ⁹ Bā tam. ¹⁰ Bds jānāti. ¹¹ Cks tathā. ¹²
Cks pañhaṃ-. ¹³ Cs nāmatametaṃ, Bā nāmetam. ¹⁴ Cks -ko. ¹⁵ Cks add ti.
¹⁶ Cks kammaṃ, Bs yamme. ¹⁷ Ck ce. ¹⁸ Bds omit tasmā me a-. ¹⁹ all three
MSS. -i. ²⁰ Bā na-. ²¹ Cks -tiṃ, omitting ti.

purisassa mukhaṃ corakaṇṭako na passeyya, yo dhammaṃ ti yo sucarita-
 dhammaṃ ācikkhati, na so ti so puriso nirayādibhedāṃ duggatiṃ na gaccheyya,
 uppathasadi so hi mahārāja adhammo maggasadi so sucaritadhammo, tvaṃ pana
 pubbe pitaraṃ ghāetvā rājā homīti mayhaṃ kathetvā mayā paṭibāhito, mama
 5 vacanaṃ akatvā pitaraṃ māretvā¹ idāni socasi, paṇḍitānaṃ ovādaṃ akarontā
 nāma coramaggaṃ² paṭipannā viya mahāvyaśanaṃ pāpuṇṇatīti.

Evam assa ovādaṃ datvā upari dhammaṃ desento ā.:

13. Dhammo patho³ mahārāja adhammo pana uppatho,
 adhammo nirayaṃ neti
- 10 dhammo pāpeti suggatiṃ. 81. (IV ⁴⁹⁶/₁₈).
14. Adhammacārino rāja narā visamañivino
 yaṃ gatiṃ pecca gacchanti niraye te suṇohi me: 82.
15. Sañjīvo Kālasutto ca Saṃghāto dve ca Roruvā
 athāparo Mahāvīci Tapano ca Patāpano. 83.
16. Icc-ete aṭṭha nirayā akkhātā duratikkamā
 ākiṇṇā luddakammehi paccekā soḷas' ussādā 84.
17. Kadariyātapanā. ghorā accimantā mahabbhayā
 lomahaṃsanarūpā ca bhesmā⁴ paṭibhayā dukhā 85.
18. Catukkaṇṇā catudvārā vibhattā bhāgaso mitā
 20 ayopākārapariyantā ayasā paṭikujjitā. 86.
19. Tesāṃ ayomayā bhūmi jalitā tejasā yutā,
 samantā yojanasataṃ phuṭā tiṭṭhanti sabbadā. 87.
20. Ete patanti niraye uddhapādā avaṃsirā
 isiṇaṃ ativattāro⁵ saññātānaṃ tapassinaṃ. 88.
- 25 21. Te bhūnahuno⁶ paccanti⁷ macchābhilā⁸ katā yathā
 saṃvacchare asaṃkheyye narā kibbisakārino. 89.
22. Dayhamānena gattera niccaṃ santarabāhiraṃ
 nirayā nādhigacchanti dvāraṃ nikkhamanesino. 90.
23. Puratthimena⁹ dhāvanti tato dhāvanti pacchato,
 30 uttarena pi dhāvanti tato dhāvanti dakkhiṇaṃ,
 yaṃ yaṃ dvāraṃ gacchanti taṃ taṃ devā pithiyare¹⁰. 91.

¹ Bā ghāetvā. ² Bā -a. ³ Cs Bā pantho. ⁴ Bds bhasmā. ⁵ Cks -cattāro.

⁶ Ck guṇāhuno. ⁷ Bā paccanti. ⁸ Bā macchābhila, Cks -bila. ⁹ Cks add pi.

¹⁰ Bā pidhiyyare.

24. Bahūni vassasahassāni¹ janā nirayavāsino²
bāhā paggayha kandanti patvā dukkhaṃ anappakaṃ. 92
25. Āsivisaṃ va kupitaṃ tejasim³ duratikkamaṃ
na sādhurūpe⁴ āside⁵ na saññatānaṃ tapassinaṃ. 93.
26. Atikāyo mahissāso Ajjuno Kekakādhipo
sahassabāhu ucchinno isim āsajja Gotamaṃ. 94. 5
27. Arajaṃ⁶ rajasā Vacchaṃ Kisam avakiriya Daṇḍaki
tālo va mūlato⁷ chinno, sa rājā vibhavaṃ gato. 95.
28. Upahacca⁸ manaṃ⁹ Mejjho¹⁰
Mātaṅgasmiṃ yasassine¹¹ (IV $\frac{389}{27}$)
sapārisajjo ucchinno, Mejjhāraññaṃ¹² tadā ahu. 96. 10
29. Kaṇhadipāyaṇ' āsajja isiṃ Andhakaveṇhuyo¹³
aññaññaṃ¹⁴ musale hantvā sampattā Yamasādanaṃ¹⁵. 97.
30. Athāyaṃ isinā satto¹⁶ antalikkhacaro¹⁷ pure (III $\frac{460}{1}$)
pāvekkhi paṭhaviṃ Cecco hīnatto patta pariyāyaṃ¹⁸. 98. 15
31. Tasmā hi chandāgamaṇaṃ na-ppasaṃsanti paṇḍitā,
aduṭṭhacitto bhāseyya giraṃ saccupasaṃhitāṃ, 99. (III $\frac{460}{3}$)
32. Manasā ce paduṭṭhena yo naro pekkhate¹⁹ muniṃ
vijjācaraṇasampannaṃ gantā²⁰ so nirayaṃ adho. 100.
33. Ye vaddhe²¹ paribhāsenti²² pharusūpakkamā janā
anapaccā adāyādā tālavatthu²³ bhavanti te. 101. 20
34. Yo ca pabbajitaṃ hanti katakiccaṃ mahesinaṃ
sa Kālasutte niraye cirarattāya paccati. 102.
35. Yo ca rājā adhammatṭho ratṭhaviddhaṃsano mago
tāpayitvā janapadaṃ Tapane²⁴ pecca paccati. 103. 25
36. So²⁵ ca vassasahassāni sataṃ divyāni paccati²⁶
accisaṃghapareto so dukkhaṃ vedeti vedanaṃ. 104.

¹ Cks satasahassāni. ² Bds -gāmino. ³ Bā -si. ⁴ Cks -po. ⁵ Cks āside, Bā nāsīde. ⁶ Cks -jā. ⁷ Bā samūlo. ⁸ Ck -gaccha, Cs -gacca. ⁹ Bā mā-. ¹⁰ Bā ma-. ¹¹ Ck Bā -no. ¹² Bds -vindaṃ, Cs -venāhuyo, Ck -venhuso. ¹³ Ck aññañña, Bds aññamañña. ¹⁴ all three MSS. -sādhanaṃ. ¹⁵ Cks santo. ¹⁶ Cks -kkhe-. ¹⁷ so all three MSS. for patva pariyayaṃ. ¹⁸ Cks -to. ¹⁹ Cks hantā, Bā gantvā. ²⁰ Bā vuḍhe, Bs buddhe. ²¹ Bā -santi. ²² Bā tāla-. ²³ Bā tā-. ²⁴ Cks yo. ²⁵ Bā pucati.

37. Tassa aggisikhā kāyā niccharanti pabbassarā
tejobhakkhassa gattāni lomagehi¹ nakhehi ca. 105.
38. Dayhamānena gattena niccaṃ santarabāhiraṃ
dukkhābhittunno nadati nāgo tuttaddito² yathā. 106
- 5 39. Yo lobhā pitaraṃ hanti dosā vā purisādhamo
sa Kālasutte niraye cirarattāni³ paccati. 107.
40. Sa tādiso paccati lohakumbhiyā⁴,
pakkaṇ ca sattīhi hananti nittacaṃ
andhaṃ karitvā muttakarisaṃbhakkhaṃ,
10 khāre nimujjanti⁵ tathāvidhaṃ naraṃ. 108.
41. Tattaṃ pakatṭhitaṃ⁶ ayogulaṃ ca
dīghe ca phāle⁷ cirarattatāpīte
vikkhambhaṃ ādāya vibhajja rajjuhi⁸
vatte⁹ mukhe saṃsavayanti rakkhasā. 109.
- 15 42. Sāmā ca soṇā ca balā ca gijjhā¹⁰
kākolasaṃghā ca dijā ayomukhā
saṃgamma khādanti vipphandamānaṃ
jivhaṃ vibhajja vighāsaṃ¹¹ salohitaṃ¹². 110.
43. Taṃ daḍḍhakolaṃ¹³ paribhinnagattaṃ
20 nippothayantā¹⁴ [anu]vicaranti rakkhasā,
ratī hi nesaṃ¹⁵, dukhino pan' itare,
etādisasmiṃ niraye vasanti
ye keci¹⁶ loke idha pettighātino¹⁷. 111.
44. Putto ca mātaraṃ hantvā¹⁸ ito gantvā Yamakkhayaṃ
25 bhusaṃ āpajjate¹⁹ dukkhaṃ attakammaphalūpago. 112.
45. Amanussā atibalā hantāraṃ janayantiyā
ayomayehi phālehi²⁰ pīlayanti punappunaṃ. 113.

2

¹ Bā lomehi ca. ² Bā tuṇḍatṭito. ³ Bā -āya. ⁴ Bā -yaṃ. ⁵ Ck na --, Bā nisi- corr. to nisu-. ⁶ Bā pakkatthitaṃ, Ck jākaṃkāṭhīm. ⁷ Ck phalo, Bā pāle. ⁸ Bā rajjati. ⁹ so Ck; Bā vivate, Bā vivate. ¹⁰ Bā cabalā corr. to sa-balā? Ck giddhā. ¹¹ Ck vigha-. ¹² Ck vilobhi-. ¹³ so C; Bā vaḍḍhakālaṃ, Ck daṇḍakolaṃ. ¹⁴ Ck nippoṭa-. ¹⁵ Bā te-. ¹⁶ Ck yo keci. ¹⁷ Bā pitti-. ¹⁸ Bā hatvā. ¹⁹ Ck āsajjate. ²⁰ Ck pā-, Bā vā-.

46. Taṃ passutaṃ sakā gattā¹ ruhiraṃ attasambhavaṃ
tambalohavilīnaṃ va tattaṃ pāyenti² mattighaṃ. 114.
47. Jighaṇṇaṃ³ kuṇapaṃ pūti⁴ duggandhaṃ gūthakaddamaṃ
pubbalohitasamkāsaṃ rahadam oḡayha tiṭṭhati. 115.
48. Taṃ enaṃ kimayo⁵ tattha atikāyā ayomukhā⁶ 5
chaviṃ chetvāna⁷ khādanti pagiddhā⁸ maṃsalohite. 116.
49. So ca taṃ nirayaṃ patto nimuggo Sataporisaṃ
pūtīnaṃ⁹ kuṇapaṃ vāti¹⁰ samantā satayojanaṃ. 117.
50. Cakkhumāpī hi¹¹ cakkhūhi¹² tena gandhena jīyati,
etādisaṃ Brahmaḡadatta mattigho¹³ labhate dukhaṃ. 118. 10
51. Khuraḡdhāraṃ anukkamma tikkhaṃ durabhisambhavaṃ
patanti gabbhapātiniyo¹⁴ duggaṃ Vetaraṇīnaḡiṃ. 119.
52. Ayomayā simbaliyo soḡasaṃgulakaṇṭakā
dubhato-m-abhilambanti¹⁵ duggaṃ Vetaraṇīṃ nadiṃ. 120.
53. Te accimanto tiṭṭhanti aggikkhandhā va ārakā, 15
āḡittā jāṭavedena uddhaṃ yojanaṃ uggatā. 121.
54. Ete¹⁶ saḡanti niraye tatte tikhiṇakaṇṭake
nāriyo ca aticāriṇiyo¹⁷ narā ca paradāragū. 122.
55. Te patanti adhakkhandhā vivattā vihaṭā¹⁸ puthū,
sayanti vinividdhaṇḡā, dīghaṃ jagḡanti saṃvariṃ¹⁹. 123. 20
56. Tato ratyā vivasane mahatiṃ pabbatūpamaṃ
lohakumbhiṃ pavajjanti²⁰ tattaṃ agḡisaṃmūdakaṃ. 124.
57. Evaṃ divā ca ratto ca dussilā mohapārutā
anubhonti²¹ sakaṃ kammaṃ pubbe dukkatam attano. 125.
58. Yā ca bhariyā dhanakkītā sāmikaṃ atimaṇṇati 25
sassuṃ vā sasuraṃ vāpi jettḡaṃ²² vāpi nanandaraṃ²³
tassā vaṃkena jivhaggaṃ nibbahanti sabandhanaṃ. 126.

¹ Bā taṃ passavaṃ pakkā gattā. ² Bā pāyanti. ³ Bā jighacchaṃ. ⁴ so Cks; Bā puti. ⁵ Bā -iyo. ⁶ Cks adho-. ⁷ Bā tetvāna. ⁸ Bā saṃgiddhā, Bs saṃ-
viddhā. ⁹ Bāṣ putikaṃ. ¹⁰ Cks pāti. ¹¹ so C; Cs Bā pi hi. ¹² Cks -ūti.
¹³ Bā māṭugho. ¹⁴ Bā gabbhapātayo, Cks gabbhapātiniyo. ¹⁵ Ck duhatom-
hilambanti, Bā ubhato abhilampanti. ¹⁶ Bā etaṃ te. ¹⁷ Bā -cāriyo. ¹⁸ Cks
vigatā. ¹⁹ Bāṣ sabbadā. ²⁰ so all three MSS. for pabbajanti? ²¹ Cks -oti.
²² Cks seṭṭhaṃ. ²³ Bā nandauaṃ.

59. Sa¹ vyāmamattaṃ kiminaṃ jivhaṃ passati attani,
viññāpetuṃ na sakkoti, Tapane pecca paccati. 127.
60. Orabbhikā sūkarikā macchikā migabandhikā
corā goghātakā luddā avañṇe vaṇṇakārakā² 128.
- 5 61. Saṭṭhi lohakūṭehi nettiṃsehi usūhi ca
haññamānā khāranadiṃ³ papatanti avamsirā. 129.
62. Sāyaṃ pāto kūṭakārī ayokūṭehi haññati,
tato vantaṃ durattānaṃ paresaṃ bhuñjate sadā. 130.
63. Dhamkā⁴ bheraṇḍakā gijjhā kākoḷā ca⁵ ayomukhā
10 vipphandamānaṃ⁶ khādanti naraṃ kibbisakārinaṃ⁷. 131.
64. Ye migena migam hanti pakkhiṃ vā pana pakkhinā
asanto rajasā⁸ channā⁹ gantā¹⁰ te nirayaṃ adho¹¹ ti. 132.

Ta. patho¹² ti dasakusalakammapho¹³ dhammo, khemo ti¹⁴ appaṭṭi-
bhayo sugatimaggo, visamajjivino ti adhammena kappitajjivikā¹⁵, niraye
15 te ti te etesaṃ nibbattaniraye kathemi, suṇohi me ti M. raññā piṭughātaka-
naṃ nibbattananirayaṃ¹⁶ pucchito pi paṭhamam taṃ adassetvā¹⁷ aṭṭha mahāni-
raye soḷasa ca ussadaniraye¹⁸ dassetuṃ evam ā., kiṃkāraṇā: paṭhamamhi tas-
miṃ dassiyamāne rājā phalītena hadayena tatth' eva mareyya imesu pana nira-
yesu paccanasatte disvā dīṭṭhānugatikā hutvā ahaṃ viya aññe pi bahupāpa-
20 kammino atthi ahaṃ etesaṃ antare paccissāmiti sañjātupatthambho ārogo¹⁹
bhavissatīti, te pana niraye dassento M. paṭhamam iddhibalena paṭhaviṃ dvidhā
katvā pacchā dassesi, tesam vacanatto: nirayapālehi²⁰ pajjalitāni nānāyudhāni
gahetvā khaṇḍākhāṇḍikaṃ chiṇṇā²¹ nerayikasattā punappuna sañjīvanti etthā 'ti
Sañjīvo, nirayapālā pana nadantā vaggantā jalitāni nānāyudhāni gahetvā jali-
25 tāya lohapaṭhaviyaṃ nerayike²² aparāparaṃ anubandhitvā paharitvā jalitapaṭha-
viyaṃ patite jalitaṃ kālasuttaṃ pātetvā jalitapharasuṃ gahetvā sayam unna-
dantā mahantena aṭṭassarena²³ viravante aṭṭhamse soḷasamse karontā²⁴ ettha
tacchantīti Kālasutto, mahantā jalitā²⁵ ayapabbatā saṃghātenti²⁶ etthā
'ti Saṃghāto, tattha kira satte²⁷ navayojanāya jalitaayapaṭhaviyā yāva

¹ so all three MSS. ² Ck aṇṇevanakārakā, C^s apaṇṇevana-. ³ Ck khārā-. ⁴ Ck^s taṃkā. ⁵ Ck^s omit ca. ⁶ Ck -na, C^s -nā. ⁷ Bā -kārakaṃ. ⁸ Bā^s rajjuyā.
⁹ Bā^s chandā. ¹⁰ Bā gatā. ¹¹ Ck^s ayo, Bā^s nirayussadan. ¹² Bā paṇho, C^s
pattho. ¹³ Bā -tha. ¹⁴ Ck^s omit ti. ¹⁵ Ck^s kappika-. ¹⁶ Ck^s -ye, Bā nip-
patta nirayaṃ. ¹⁷ Ck^s apassetvā. ¹⁸ Bā mahāni-. ¹⁹ C^s Bā a-. ²⁰ Ck^s -lohi.
²¹ Bā chindāchindam. ²² Bā adds satte. ²³ Ck aṭṭha-. ²⁴ Ck^s -to, Bā -to corr.
to -tā. ²⁵ Bā -a. ²⁶ Ck^s ghātenti, Bā saṃghātenti. ²⁷ Ck^s sante.

kaṭito pavesetvā niccale¹ karonti, atha puratthimato² ayapabbato samuṭṭhāya
 asani viya viravanto³ āgantvā te satte saṅhakarāṇīyaṃ⁴ tilaṃ⁵ pimsanto viya
 gantvā pacchimadisūya tiṭṭhati, pacchimadisato samuṭṭhite pi tath' eva gantvā
 puratthimadisūya tiṭṭhati, dve pana ekato samāgantvā uccchayante⁶ uccchukhaṇ-
 ḍāni⁷ viya pīlenti, evaṃ ta. bahūni vassasatasahassāni dukkhaṃ anubhonti, dve
 ca Roruvā ti Jālaroruvo Dhūmaroruvo eā⁸ 'ti dve, ta. Jālaroruvo kappena
 saṅṭhitāhi rattalohitajālāhi⁹ punṇo Dhūmaroruvo khāradhūmena¹⁰, nesu¹¹ Jāla-
 roruve¹² paccantānaṃ¹³ navahi vaṇamukhehi jālā pavisitvā sarīraṃ dabanti¹⁴,
 Dhūmaroruve¹⁵ navahi¹⁵ vaṇamukhehi khāradhūmo pavisitvā pīḥaṃ viya sarī-
 raṃ sedeti, ubhayathāpi¹⁶ paccantā sattā mahāvīraṃ viravanti¹⁷ dve pi¹⁷
 Roruvā ti vuttā, jālānaṃ vā¹⁸ pana sattānaṃ vā¹⁸ tesāṃ dukkhassa vā¹⁸ vīci-
 antaraṃ n' atthi etthā 'ti Avīci, mahanto Avīci Mahāvīci, ta.¹⁹ hi pu-
 ratthimādīhi bhittīhi jālā uṭṭahitvā pacchimādīsu paṭihaṇṇāti tā ca bhittiyo
 vinivijjhivā²⁰ parato²¹ yojanasataṃ gaṇhāti, heṭṭhā uṭṭhitāpi²² upari paṭihaṇṇāti
 upari uṭṭhitā heṭṭhā paṭihaṇṇāti, evaṃ tāv' ettha jālānaṃ vīci nāma n' atthi,
 tassa pana anto yojanasataṃ ṭhānaṃ khīravallipīṭṭhassa pūritanāli viya sattehi
 nīrantaraṃ pūrītaṃ, catūhi iriyāpathehi paccantānaṃ pamāṇaṃ n' atthi, na ca
 añḍamañḍānaṃ²³ bādheṇti²⁴ sakasakaṭṭhāne²⁵ yeva paccanti²⁶, evaṃ ettha sattā-
 naṃ vīci nāma n' atthi, yathā pana jīvhaḡge cha madhubindūni sattamaṣa tam-
 balohabinduno anuḍaḡhanabalavatāya²⁷ abbohārikāni honti tathā ta. anuḍaḡha-
 balavatāya²⁷ sesā cha akusalavipākupekā abbohārikā²⁸ honti, dukkhaṃ eva
 nīrantaraṃ paññāyati, evaṃ ettha dukkhassa vīci nāma n' atthi, sv-āyaṃ saha
 vibhattīhi²⁹ vikkhambhato³⁰ aṭṭhārasādhikayojanasato³¹ āvaṭṭato catupañṇā-
 sādhikeyojanasato³² saha ussadehi dasayojanasahasso ti³³ evaṃ assa mahantatā
 veditabbā, niccalasatte tapatīti Tapano³⁴, ativiya tāpetīti Patāpano³⁵, ta.
 Tapanasmim³⁶ tāva satte³⁷ tālakkhandhappamāṇe³⁸ jalitaayasūle nisīdāpenti,
 tato heṭṭhā paṭhavī jalati sūlaṃ³⁹ jalati, evaṃ so nirayo⁴⁰ niccale⁴¹ satte tapati,
 itarasimā pana sabbasatte⁴² jalantehi āvudhehi paharivā jalitaṃ ayapabbataṃ
 āropenti, tesāṃ pabbatamatthako ṭhitakāle kammaṇaccayo vāto paharati, te ta.
 saṅṭhāturaṃ asakkontā uddhapādā adhosirā papatanti, atha heṭṭhā paṭhaviyā⁴³
 jalitāni ayasūlāni uṭṭhahanti, te tāni matthaken' eva āsādetvā tesu vinividdha-

¹ Ck -lo, Bā -lam. ² Bā adds jalito ³ Bā vivaranto. ⁴ Cks -ya, Bā saṅṭhā-
⁵ Ck -tilo, Cs tile. ⁶ Cks -to, Bā uccchayante. ⁷ Bā ucca-. ⁸ Cks omit cā. ⁹ Cks
 -rohiraḡjālehi. ¹⁰ Ck -dhūpena, Cs -dūpena. ¹¹ Bā tesu. ¹² Cks -o. ¹³ Cks
 -nañca. ¹⁴ Cks ḡayh-. ¹⁵ Bā paccantānaṃ navahi ¹⁶ Ck -tāpi, Bā -ttāpi.
¹⁷ Cks add ca. ¹⁸ Cks pā. ¹⁹ Bā tatra. ²⁰ Bā vavajhi-, Bā pavijjhi-. ²¹ Bā
 purato. ²² Bā omits pi. ²³ Cks -ññehi. ²⁴ Bā byāpādheṇti. ²⁵ Bā only one
 saka. ²⁶ Cks -enti. ²⁷ Bā -da-. ²⁸ Cks -kāni. ²⁹ Bā -bhittīhi. ³⁰ Bā
 -bhanato. ³¹ Bā -katiyo-. ³² Bā kanavayo-, Bā -kanevayo-. ³³ Bā -hassāni.
³⁴ all three MSS. tā-. ³⁵ Bā mahātā-. ³⁶ Bā tā-. ³⁷ Bā tāpente satte, Bā
 only tāpente for tāva satte. ³⁸ Ck -ṇo. ³⁹ Bā sūlāni. ⁴⁰ Cks -e. ⁴¹ Cks -o.
⁴² Bā nibbattasatta. ⁴³ Bā ayapathavīto pappatam.

sarīrā jalantā paccanti, evam esa¹ ativiya tāpetiti, B. pana ete nīraye dassento paṭhamam Saṅgīvam dassetvā ta. paccante nerayikasatte disvā mahājanassa mahābhaye uppanne tam antaradhāpetvā puna paṭhamam dvidhā katvā Kāla-suttaṁ dassesi, ta. pi paccamāne satte disvā mahājanassa mahābhaye uppanne
 5 tam pi antaradhāpesīti, evam paṭipāṭiyā dassesi, tato rājānam āmantetvā mahā-rāja tayā imesu aṭṭhasu mahānirayesu paccamāne satte disvā appamādaṁ kātuṁ vaṭṭatīti vatvā puna tesam yeva mahānirayānam kiccaṁ kathetum iccete ti ādim ā, ta. akkhātā ti mayā² tuyham kathitā porāpakehi ca kathitā yeva, ākiṇṇā ti pariṇuṇṇā³, paccakā soḷasussadā ti etesaṁ nīrayānam ekekassa
 10 catūsu dvāresu ekekasmīṁ cattāro cattāro katvā soḷasa soḷasa ussadanīrayā ti sabbe pi sataṁ⁴ aṭṭhaviṣaṭi⁵ ussadanīrayā aṭṭha ca mahānīrayā ti chattiṁsa-nīrayasataṁ, kadariyātapanaṁ⁶ ti sabbe p' ete kadariyānam tapanaṁ⁷, balava-dukkhātāya ghorā, kappanibbattānam⁸ accīnam atthitāya accimanto, bhayassa mahantātāya⁹ mahabbhayā, diṭṭhamattā vā¹⁰ sutamattā vā¹¹ lomāni
 15 haṁsentīti¹² lomahaṁsanarūpā vā¹³, bhūṁsanātāya bhesmā¹⁴, bhayajanana-tāya paṭibhayā, sukhābhāvena dukkhā, catukkappaṇā ti sabbe pi caturassā¹⁵ mañjūsasadisā, vibhattā ti catudvāravasena vibhattā, bhāgasā mitā ti dvāra-vīthīnam vasena koṭṭhāse¹⁶ ṭhapetvā mitā, ayasā paṭikujjitā¹⁷ ti sabbe¹⁸ pi navayojanikena ayakapālena paṭicchannā hutvā¹⁹, tiṭṭhantīti sabbe pi
 20 ettakaṁ ṭhānam anupharitvā tiṭṭhanti, ete ti²⁰ tesu nīrayesu samparivattitvā punappuna patamāne sandhāyāha, ativattāro ti pharusavācāhi atikkamitvā vattāro²¹, mahānīrayesu kira yebhuyyena dhammikasamaṇabrāhmaṇesu katā-parādhā²² paccanti, tasmā evam āha, te bhūnahuno ti te isīnam ativattāro attano vaḍḍhiyā hatattā bhūnahuno koṭṭhāsakatattā²³ macchā viyā²⁴ paccanti,
 25 asaṁkheyye²⁵ ti gaḇetum asakkuṇeyye, kibbisakārino ti dāruṇakamma-kārino, nikkhamanesino ti nīrayā nikkhamanaṁ esantāpi gavesantāpi nikkha-manadvāraṁ nādhigacchanti, puratthimenā 'ti yadā tam dvāraṁ apārutaṁ hoti atha tadabhimukhā dhāvanti²⁶, tesam ta. chaviādīni jhāyanti, dvārasamūpaṁ²⁷ pattānam pi²⁸ etesaṁ²⁹ tam pithiyati³⁰, pacchimam apārutaṁ viyā khāyati,
 30 esa nayo sabbattha, na sādhu-rūpe ti vuttappakāraṁ sappam viyā sādhu-rūpe isayo nāsīde³¹ na pharusavacanehi³² kāyakammena vā ghaṭṭento upa-gaccheyya, kimkāraṇā: saññatānaṁ tapassīnaṁ āsāditattā³³ aṭṭhasu mahānīrayesu mahādukkhassa anubhavitabbattā³⁴, idāni ye rājāno tathārūpe āsādetvā tam dukkham pattā te dassetum atikāyo ti ādim ā, ta. atikāyo ti balasampannamahākāyo,

¹ Cks etam. ² Bā adds ca. ³ Bā pariṇuṇṇā. ⁴ Cks yaṁtaṁ. ⁵ Bā adds ca. ⁶ Bā -tā-. ⁷ Bā tā. ⁸ Bā kammani-. ⁹ Cks mahantāya. ¹⁰ Cks omīti vā. ¹¹ Cks pā. ¹² Bā haṁsanti. ¹³ Bā ca. ¹⁴ Bā bhasmā. ¹⁵ Bā -raṁ. ¹⁶ Bā adds gahetvā. ¹⁷ Cks omīti pa-. ¹⁸ Cks -ā. ¹⁹ Bā puṭā, Bs phuṭā. ²⁰ Bā uddhaṁ-pādā avāṁsīrā ti evam for ete ti. ²¹ Cks catt-. ²² Cks -rāyā, Bā -parādhāva. ²³ Bā -katā. ²⁴ Bā adds ca. ²⁵ Cks Bā -yyā. ²⁶ Cks yā-. ²⁷ Bā -pe. ²⁸ Bā -naṁca. ²⁹ Bā te-. ³⁰ Cks -yanti. ³¹ Cks nasīde, Bā nāsīde. ³² Bā -nena. ³³ all three MSS. asā-. ³⁴ Cks -vitattā.

mahissāso ti mahādhannuggaho, sahasṣabāhū 'ti pañcāhi dhanuggahasatehi
 bāhusahassena¹ āropetabbaṃ dhanuṃ āropanasamattabāhū, Kekādhīpa² ti
 Kekarāṭṭhādhipati³, vibhavaṃ gato ti vināsappatto, vatthūni Sarabhañgajātake
 vitthārītāni, upahacca manan⁴ ti attano cittaṃ padūsetvā, Mātāṅgasmin ti
 Mātāṅgapandite, vatthuṃ Mātāṅgajātake vaṇṇitaṃ, Kaṇḍadīpāyanāsajjā 'ti
 Kaṇḍadīpāyanāṃ āsajja, Yamasādhanaṃ ti nirayaṃ⁵, vatthuṃ Ghatajātaka⁶
 vitthārītāni, isinā ti Kapilātāpasena, pāvekkhīti pavīttho, Cecco ti Cetiya-
 rājā, hīnatto ti parihīnatābhāvo antarahitaiddhi, pattapariyāyan ti pari-
 yāyaṃ maraṇakālaṃ patvā, vatthuṃ Cetiyaajātake kathitaṃ, tasmā ti yasmā
 cittavasiko hutvā isīsu aparajjhivā aṭṭhasu mahānirayesu paccati tasmā, cha-
 dāgamanan ti chandādicatubbidham pi agatigamanāṃ, paduṭṭhenā 'ti kud-
 dhena, gantā⁷ so nirayaṃ adho ti so tena adhogamaniyena kammena adho
 nirayaṃ eva gacchati, Pāliyaṃ pana nirayassudan ti likhitaṃ, taṃ tassa ussa-
 danirayaṃ gacchatīti a., vaddhe⁸ ti yayovaddhe ca guṇavaddhe ca, anapaccā
 ti bhavantare pi apaccāṃ vā dāyādāṃ vā na labhanīti a., tālāvatthū⁹ ti diṭṭha-
 dhamme pi chinnaṃulātalo viya mahāvīnāsaṃ patvā niraye nibbantanti, hanīti
 mārehi, cirarattāyā 'ti cirāṃ, evaṃ M. isivihetthakāṇaṃ paccananiraye dassetvā
 upari adhammikaṛājūnaṃ paccananiraye dassento yo cā 'ti ādimā, ta. raṭṭha-
 viddhaṃ sano ti chandādivasena gantvā raṭṭhassa viddhaṃsano, accisaṃgha-
 pareto ti accisaṃmūhaparikkhito, tejobhakkhassā 'ti aggim eva khādan-
 tassa, gattānīti tigāvute¹⁰ sarīre sabbaṅgapaccāṅgaṇi lomehi ca nakhehi cā 'ti
 etehi saddhīm sabbāni ekajālān' eva honti, tuttaddito¹¹ ti ānañjakāraṇaṃ¹²
 kāriyamāno tuttehi¹³ viddho nāgo yathā nadati, idāni pitugūhātikādānaṃ paccana-
 niraye dassetuṃ yo¹⁴ lobhā ti ādimā, ta. lobhā ti yasadhanalobhena, dosā
 ti duṭṭhacittatāya, nittacaṇ ti lohakumbhiyaṃ bahūni vassasahassāni pakkaṃ
 nīharitvā tigāvutam assa sarīraṃ nittacaṇ katvā jalitāya lohapaṭṭhaviya¹⁵ pādetva
 tikhiṇehi¹⁶ ayasūlehi koṭṭetvā¹⁷ cūppavicūppaṃ karonti, andhaṃ karitvā ti
 mahārāja taṃ pitugūhātakaṃ nirayapālā lohapaṭṭhaviyaṃ uttānaṃ pādetvā jalitehi
 ayasūlehi akkhīni bhinditva¹⁸ andhaṃ karitvā mukhe uphaṃ muttakarisaṃ
 pakkhipitvā palālapīthaṃ viya¹⁹ saṃvaṭṭetvā kappena saṇṭhite khāralohaudake
 nimujjāpenti, tattaṃ pakkatṭhitam²⁰ ayogulaṃ cā 'ti puna pakkatṭhita-
 gūthakalalā²¹ c' eva jalitaayogulaṃ ca khādāpenti, so pana taṃ āhāriyamānaṃ
 disvā mukhaṃ pidheti²², ath' assa dīge ciratāpīte²³ jalamāne phālā²⁴ ādāya
 mukhaṃ vikkhambhetvā²⁵ vivaritvā rajjubaddhaṃ ayabalisāṃ khipitvā jivhaṃ

¹ Bā -ehi. ² Bā ketak-. ³ Ck upāhacca manan, ⁴ Bā upahacca mānan. ⁵ Bā
 nirayapālakarājānaṃ. ⁶ Cks ghata-. ⁷ all three MSS. gantvā. ⁸ Bā vuḍḍhe.
⁹ Cks nālā-, Bā tālavatthun. ¹⁰ Ck gāvasarīre, Cg gāvute-, Bā tigāvutte. ¹¹ Bā
 tuṇḍattito, Bg tuṇḍadḍito? ¹² Bā ānañcanakā-. ¹³ Bā tuṇḍ-. ¹⁴ Cks ye. ¹⁵
 Bā -yaṃ. ¹⁶ Bā tikkehi. ¹⁷ Bā -entā. ¹⁸ Cks -dantā. ¹⁹ Bā add naṃ. ²⁰
 Bā pakkudhitam, Cks chakamkathim. ²¹ Cks pakkatṭhigūthakalalā, Bā pakkadhitam
 gudhakalalā, Bg pakkutṭhitamgūthakalalā. ²² Ck pideti. ²³ Cks cirarattāpīte.
²⁴ Bā hale, Cks thāle. ²⁵ Bā -itva.

nīharitvā tasmim vatte¹ vivaṭṭe mukhe taṃ ayogulaṃ saṃsavayanti pakkhipanti, rakkhassā ti nirayapālā, sāmā cā 'ti mahārāja tassa pītughātakassa taṃ² balisena nikkadḍhitvā ayasamkūhi³ paṭhaviyaṃ vitataṃ⁴ jivhaṃ sāmasonā sabalavaṇṇā sunakkhā ca lohataṇḍā⁵ gijjhā ca kākasaṃghā ca aññe ca nānappakārā sakunā samāgantvā āvudhehi chindantā viya vibhajja kākapadākārena koṭṭhāse katvā vipphandamānaṃ vissandamānaṃ⁶ salohitaṃ⁷ vighāsāṃ⁸ khādanti⁹ vighasantā¹⁰ bhakkhayanti¹¹ attho, taṃ daḍḍhakoḷan¹² ti taṃ pītughātakam jhāyamānaṃ tālaṃ¹³ viya jalitasarīraṃ, paribhinnaḡattan ti ta. ta. bhinnagattāṃ¹⁴, nippothayantā ti jalitehi ayamuggarehi pahanantā, ratī hi nesan ti tesaṃ nirayapālānaṃ sā ratī kīlā hoti, dukhino paṇitāre ti itare pana nerayikasattā dukkhitā honti, pettighātino ti pītughātikā¹⁵, iti imaṃ pītughātikānaṃ paccananirayaṃ disvā rājā bhītatasito ahoṣi, atha nam M. samassāsetvā mātughātikānaṃ paccananirayaṃ dassesi, Yamakkhayan ti Yamaniveṣanaṃ, nirayan ti a., attakammaphalūpago ti attano kammaphalena upagato, amanussā ti nirayapālā, hantāraṃ janayantiyā ti mātughātikam, vālehi¹⁶ ayamakacivālehi¹⁷ veṭhetvā ayayantena pīḡenti, tan ti taṃ mātughātikam pāyenti¹⁸ tassa pīḡiyamānassa ruhiraṃ gaḡitvā ayakapallaṃ pūreti, atha nam yantato nīharanti, tāvad ev' assa sarīraṃ pākatiṃ hoti, taṃ paṭhaviyaṃ uttānaṃ nipajjāpetvā vilīnaṃ tambaloḡaṃ viya pakkatḡhitaṃ¹⁹ lohitam pāyenti²⁰, oḡayha tiṭṭhatīti bahūni vassasahassāni ayayantena²¹ pīḡetvā Jēgucchaduggandhapatikkūle mahante gūthakaddamaāvāṭe khipanti, so taṃ rahadaṃ oḡayha oḡayhitvā tiṭṭhati, atikāyā ti ekadoṇikanāvappamāṇasaṃrā²², ayomukhā ti ayasūcimukhā, chaviṃ chetvānā²³ ti chaviṃ ādiṃ katvā yāvattḡhim pi bhetvā²⁴ aṭṭhimīṇjaṃ khādanti, pagiddhā²⁵ ti gadhitā²⁶ mucchitā, na kevalaṃ ca khādant' eva adhomaggādīhi²⁷ pana pavisitvā mukhādīhi nikkhamanti, vāmapassādīhi pavisitvā dakkhiṇapassādīhi nikkhamanti, sakalasarīraṃ²⁸ chiddāvacchiddaṃ karonti, so ta. atidukkhapareto viravanto paccatī socatī, so mātughātako taṃ Sataporisaṃ nirayaṃ patto sasīsako nimuggo va hoti, taṃ ca kuṇapaṃ²⁹ samantā yojanasataṃ pūti³⁰ hutvā vāyati, mattigho ti mātighātiko, Khuradhāraṃ amanukkammā³¹ ti Khuradhāranirayaṃ atikkamitvā ta.³² nirayapālā mahantaḡahante khure uparidhāre katvā³³ santharanti³⁴, tato yā hi gab-

¹ Bā omits vatte. ² Bā jivhaṃ. ³ Ck ayaṃ samkūhi, Cs ayaṃ samññahi. ⁴ Ck vi, Bā vivaṭṭa. ⁵ Ck -taṇḍi, Cs -tuṇḍa, Bā -kuṇḍā. ⁶ Bā omits vis-. ⁷ Cks omit sa. ⁸ Cks vighamsaṃ. ⁹ Bā -tā. ¹⁰ Bā viyasatte. ¹¹ Bā -tālan. ¹² so Cks; Bā kālaṃ, ¹³ Bā pāribhi-. ¹⁴ Ck adds viya. ¹⁵ so Bā; Cks vāla-bhīti. ¹⁶ so Ck Bā; Cs avama-? ¹⁷ Bā pāya-. ¹⁸ Cks pakkatḡhantaṃ, Bā pakkudhitaṃ. ¹⁹ Bā -anti. ²⁰ Bā -ehi. ²¹ Cks -ṇikaṃ nā-. ²² Bā bhetvāna. ²³ Ck yāva vaṭṭhimhi hetvā, Cs yāvattḡhimahetvā, Bā yāva aṭṭhi vibhetvā, Bā yāva aṭṭhi pi bhetvā. ²⁴ Bā saṃgi-. ²⁵ Cs gathitā, Ck gamitā. ²⁶ Bā -mukhādīhi. ²⁷ Cks -rā. ²⁸ Ck kūpaṃ, Bā vaccakūpaṃ in the place of taṇca -. ²⁹ Bā purikaṃ. ³⁰ Bā add kira. ³¹ Ck urasārekatvā, Bā upadhāritvā, Bā uparidhāretvā? ³² Bā saṇṭha-, Ck tattharatti.

bhapātanaṇi¹ khārabhesajjāni² pivitvā gabbhapātita³ gabbhapātiniyo itthiyo
jalitehi āvudhehi pothentā anubandhanti tā tikkhākhuradhārā sukhapāḍḍakhaṇḍikā
hutvā punappuna uṭṭhāya taṃ durabbhisambhavaṃ Khuradhāraṇirayaṃ atikka-
mantiyo atikkamitvā nirayapālehi anubaddhā⁴ duggaṃ duggamaṃ⁵ visamaṃ
Vetaraṇiṃ patanti, ta. kammakāraṇaṃ Nimijātake āvibhavissati, evaṃ gabbha- 5
pātiniṇaṃ nirayaṃ dassetvā yattha parādārakā ca aticāriniyo ca paccanti taṃ
Koṭṭisimbalinirayaṃ⁶ dassento ayomayā ti ādiṃ ā, ta. dubhato-m-abhi-
lambhantīti⁷ Vetaraṇiṃ ubhosu tīresu tāsāṃ simbalinaṃ sākā olambanti,
te accimanto ti te pajjalitasarīrā sattā accimanto hutvā tiṭṭhanti, yojanaṃ
ti tigāvutaṃ tesaṃ⁸ sarīrato uṭṭhitajālāya pana saddhiṃ te⁹ yojanaubbedhā 10
honti, ete sajanṭi ti te parādārikā sattā nānāvidhehi āvudhehi koṭṭhiyamānā¹⁰
ete Simbaliniraye abhirūhanti, te patantīti te bahūni vassasahassāni rukkhā-
vīṭapesu lagga jhāyitvā puna nirayapālehi āvudhehi¹¹ vihatā vivattā hutvā pari-
vattitvā adhosāsakā patanti, puthū ti bahū, vinividdhāṅgā ti tesaṃ tato
patanukāle heṭṭhā ayapaṭhavito sūlāni uṭṭhahitvā tesaṃ matthakaṃ paṇicchanti, 15
tāni tesaṃ adhomaggena¹² nikkhamanti, te evaṃ sūlesu viddhā viravanta¹³
sayanti, dīghan ti supine pi niddaṃ alabhaṇṭā dīgharattaṃ jaggaṇṭi, tato¹⁴
ratyā vivasane ti rattinaṃ accayena, cira-kālātikkaṃena¹⁵ ti a., pavajjantīti
saṭṭhiyojanikaṃ jalitaṃ lohakumbhiṃ kappena saṭṭhitaṃ jalitatambaloharasa-
puṇṇaṃ lohakumbhiṃ nirayapālehi khittā¹⁶ pavisaṇṭi¹⁷, dussilā ti parādārikā, 20
itoparaṃ¹⁸ sāmikavattassavuttādīni¹⁹ apūrentīnaṃ²⁰ paccanaṭṭhānaṃ pakā-
sento yā ca²¹ ti ādiṃ ā, ta. atimaññatīti Bhisajātaka kathitaṃ²² sāmika-
vattaṃ akaraṇṭi atikkamitvā maññati, jeṭṭhaṃ ti sāmikassa jeṭṭhabhātaraṃ,
nanandaraṇa²³ ti sāmikassa bhaginiṃ, etesaṃ pi aññatarassa hatthapāda-
piṭṭhiparikammanahāpanabhojanādibhedhaṃ vattaṃ apūrenti tesu hirottappaṃ 25
anupaṭṭhapenti te atimaññati nāma, sāpi niraye nibbattati, vaṃkenā²⁴ ti
tassā sāmikavuttādīnaṃ aparipūrikāya sāmikādayo: akkositvā paribhasitvā
niraye nibbattāya lohapaṭhaviiyaṃ nipajjāpetvā ayasaṃkunā mukhaṃ vi-
varitvā balisena jivhaggaṃ nibbhaṇṭi rajjubandhanaṃ saṃbandhanaṃ²⁵
ākaḍḍhanti, kiminaṃ ti kimibharitaṃ, i. v. h. mahārāja so nerayikasatto 30
evaṃ nikkāḍḍhitaṃ attano vyāmena vyāmamattaṃ²⁶ jivhaṃ āvudhehi koṭ-
ṭhitakoṭṭhitatṭhāne²⁷ saṇjātehi mahādoṇipamāṇe²⁸ kimīhi²⁹ bharitaṃ
passati viññāpetuṃ na sakkoti nirayapāle yācitukāmo pi kiñci vattuṃ
na sakkoti. Tapaṇa³⁰ ti evaṃ sā ta. bahūni vassasahassāni paccitvā puna
Tapanamahāniraye³¹ paccati, idāni sūkarikādīnaṃ paccanāniraye dassento 35

¹ Bds -nāhi. ² Bā kha-. ³ Ck -pa-, Bā adds kā. ⁴ Ck -bandhā, Bā -bandhantā.

⁵ Bā dukkhamāṇi. ⁶ Cs koṭa-, Bā kaṇḍakamippali-. ⁷ Ck -tomhila-, Cs toma-

hila-. ⁸ Cks add sarīraṃ. ⁹ Bā omits te ¹⁰ Bds koṭi-. ¹¹ Bā -dhe gaheṭvā.

¹² Cks -e. ¹³ Bā cirarattā. ¹⁴ Bds attho. ¹⁵ Cks khittāṃ. ¹⁶ Bā paccanti.

¹⁷ Bā tatopa-. ¹⁸ Ck -vantassuravanta-, Cs -vattassuravattā-. ¹⁹ Ck -titi. ²⁰

Cks vā. ²¹ Bā vutta. ²² Bds -dan. ²³ so Cks; Bā sab-. ²⁴ Ck -mettā, Cs

-mattā. ²⁵ Bā koṭi-. ²⁶ Bā -nika-. ²⁷ Bā omits ki-. ²⁸ Bā tā-.

orabbhikā ti ādimā, ta. avanṇe vaṇṇakārikā¹ ti pesuñṇakarakā, khāra-
nadin ti ete orabbhikādayo etehi sattiādīhi haññamānā Vetaṇṇaṇi patantīti a.,
sesāni orabbhikādināṃ paccanaṭṭhānāni Nimijātake āvibhavissanti, kūṭakārīti
kūṭavinicchayassa c' eva tulākūṭādīnā ca kārake² sandhāy' etaṃ vuttam, ta.
5 kūṭavinicchayakūṭaṭṭakarakakūṭa agghāpanikānaṃ paccananirayāni Nimijātake āvi-
bhavissanti, vantan ti vamtakam, durattānaṃ ti duggatattabhāvānaṃ, i. v. h.:
mahārāja, te durattabhāvā sattā ayakūṭehi matthake bhijjamāne vamtanti³, tato
taṃ vantaṃ jalitakapālehi tesu ekaccānaṃ mukhe pakkhipanti, iti te paresaṃ
vantaṃ bhuñjanti nāma, bheraṇḍakā ti sigālā, vipphandamānaṃ ti, ayo-
10 mukhaṃ⁴ nipajjāpitaṃ nikkaḍḍhitajivhaṃ⁵ ito c' ito ca phandamānaṃ⁶, mi-
gena⁷ 'ti okacaramigena⁸, pakkhinā⁹ 'ti tathārūpen' eva, gantā¹⁰ te ti gan-
tāro¹⁰ te, nirayussadan ti ussadanirayaṃ, Pāllyāṃ pana nirayaṃ adho
ti likhitaṃ, ayaṃ pana nirayo Nimijātake āvibhavissati.

Iti M. ettake niraye dassetvā idāni lokavivaraṇaṃ¹¹ katvā
15 rañño devaloke dassento ā.:

65. Santo ca¹² uddhaṃ gacchanti suciṇṇaṃ¹³ idha kammanā¹⁴,
suciṇṇassa phalaṃ passa: saindadevā¹⁵ sabrahmakā. 133.

66. Taṃ taṃ brūmi mahārāja: dhammaṃ ratṭhapatī cara,
tathā tathā rāja carāhi dhammaṃ

20 yathā taṃ suciṇṇaṃ¹⁵ nānutappeyya peccā¹⁶ 'ti. 134.

Ta. santo ti kāyādīhi upasanta, uddhaṃ ti devalokaṃ, saindā¹⁷ ti ta.
ta. indehi saddhiṃ, M.¹⁸ hi 'ssa cātummahārājike deve ca dassento mahārāja
cātummahārājādike hi deve passa cattāro mahārāje passa tāvatimse passa
Sakkaṃ passā 'ti evaṃ sabbe pi indake¹⁹ deve dassetvā idam pi suciṇṇassa
25 phalaṃ ti dassesi, taṃ taṃ brūmi ti tasmā taṃ bhaṇāmi, dhammaṃ ti ito
paṭṭhāya pāṇātipātādīni pañca verāni pahāya dānādīni puññāni karohi²⁰, yathā
taṃ suciṇṇaṃ nānutappeyyā 'ti yathā taṃ dānādipuññakammaṃ suciṇṇaṃ
pīṭughātakammaṃ paccayaṃ²¹ vipphaṇṇaṃ paṭicchadetuṃ samatthātāya taṃ nānu-
tappeyya tathā taṃ suciṇṇaṃ cara, bahuṃ puññaṃ karohi ti a.

¹ Ck avanṇe vaṇṇa-, Cs avanṇevaṇṇa-. ² Cks omit kā-. ³ Cks -ve. ⁴ Ck vama-
tanti, Cs vamananti, Bā vapanti. ⁵ so Cks for -khā? Bās adhomukhaṃ. ⁶
Ck Bā -hā. ⁷ Bā vippha-. ⁸ Bā otacāra-, Ck okatara-. ⁹ Bā gatā. ¹⁰ Bās
gantvā. ¹¹ Bās devaloka-. ¹² va. ¹³ Bās -unā. ¹⁴ Bā sahindā-. ¹⁵ Cks
omit su. ¹⁶ Cks gacchā, Bā peccā, read: yathā na taṃ anutappeyya pecca?
¹⁷ Bās sahindā. ¹⁸ Cks -e. ¹⁹ Bās sahindake sabrahmake ca. ²⁰ Bā karoṭhā ti.
²¹ Cks -kammaṃ pa-.

So M-ssa dhammakathaṁ sutvā tato paṭṭhāya assāsaṁ
paṭilabhi. B. pi kiñci kālaṁ ta. vasitvā attano vasaṇaṭṭhānaṁ
yeva gato.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe p' esa mayā assāsito
yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā rājā Ajātasattu ahosi, isigaṇo Buddha- 5
parisā, Saṁkiccapaṇḍito aham evā“ 'ti. Saṁkiccajātakaṁ.
Saṭṭhinipāta vaṇṇanā niṭṭhitā.

XX. SATTATINIPĀṬA.

1. Kusajāṭaka.

Idante raṭṭhan ti, Idam S. J. v. ukkaṇṭhitabikkhum
ā. k. So kira Sāvattvivāsi-kulaputto sāsane uram datvā pabbajito.
5 ekadivasam Sāvattthiyam piṇḍāya caranto ekaṁ alamkataitthim su-
bhanimittaggāhavasena oloketvā kilesābhibhūto anabhirato vihāsi
dīghakesanakho kisasarīro kiliṭṭhacīvaro uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhama-
nisanthataḡatto, yathā hi devaḡoke cavanadhammānam devaputtānam
pañca pubbanimittāni paṇṇāyanti mālā milāyanti vatthāni kilissanti
10 sarīre dubbaṇṇiyam okkamati ubhohi kacchehi sedā muccanti¹ devo
devāsane nābhiramati evam evam sāsana cavanadhammānam ukkaṇṭhi-
tabhikkhūnam pañca pubbanimittāni² paṇṇāyanti saddhāpupphāni
milāyanti sīlavatthāni kilissanti maṁkubhāvatāya c' eva ayasavasena
ca dubbaṇṇiyam okkamati kilesasedā muccanti¹ araṇṇarukkhamūla-
15 suṇṇāgāresu nābhiramanti, tassa pi tāni³ paṇṇāyimsu. Atha nam
Satthu santikaṁ netvā „ayam bhante ukkaṇṭhito“ ti dassesum. S.
saccaṁ „kirā“ 'ti pucchitvā „saccaṁ bhante“ ti vutte „mā bhikkhu
kilesavasiko ahosi, mātugāmo nām' esa' pāpo, tasmim paṭibaddha-
cittataṁ vinehi⁴, sāsane abhirama, mātugāme paṭibaddhacittatāya hi
20 tejavanto pi porāṇakapaṇḍitā nittejā hutvā anayavyasanam pāpuṇimsu“
'ti vatvā a. ā.:

A. Mallaraṭṭhe Kusāvatīrājadhāniyam⁶ Okkāko nāma rājā
dhammena r. kāresi. Tassa soḡasannaṁ itthisahassānam jeṭ-

¹ Bā muñc-. ² Bā omits pubba. ³ Bā tassapitānimittāni. ⁴ Cks -esā. ⁵ Bā
vinodehi. ⁶ Bā -yā.

thikā Sīlavatī nāma aggamaheṣī ahosi, sā n' eva puttāṃ na
 dhītaraṃ labhati, nāgarā c' eva raṭṭhavāsino ca rājanive-
 sanadvāre¹ sannipatitvā „raṭṭhaṃ² nassissati vinassissatīti“
 upakkosiṃsu. Rājā sīhapañjaraṃ ugghātetvā „mayi r. kārente
 adhammakāro nāma n' atthi, kasmā upakkosatha“³ 'ti pucchi. ⁵
 „Saccaṃ deva adhammakāro³ n' atthi⁴, vaṃsānurakkhako pana⁵
 vo putto na vijjati, añño r. gahetvā raṭṭhaṃ nāsessati, tasmā
 dhammena r. kāretuṃ samatthaṃ puttāṃ patthethā“⁶ 'ti. „Put-
 taṃ patthento kiṃ karomīti“. „Paṭhamaṃ tāva ekaṃ⁵ sattā-
 haṃ cullanāṭakaṃ dhammanāṭakaṃ katvā vissajjetha, sace ¹⁰
 taṃ⁶ puttāṃ labhissati⁷ sādhu, noce atha majjhimanāṭakaṃ
 vissajjetha, tato jeṭṭhanāṭakaṃ vissajjetha, avassaṃ ettikāsu
 itthisu ekā puñṇavatī puttāṃ labhissatīti“. Rājā tesāṃ va-
 canena⁸ tathā katva sattame sattame divase yathāsukhaṃ
 abhiraṃitvā āgatāgatā⁹ pucchi: „kacci¹⁰ vo putto laddho“¹¹ ti. ¹⁵
 Sabbā „na labhāma devā“ 'ti āhaṃsu. Rājā „na me putto
 uppajjissatīti“ anattamano ahosi. Nāgarā puna tath' eva
 upakkosiṃsu. Rājā „kiṃ upakkosatha, mayā tumhākaṃ va-
 canena nāṭakāni viṣaṭṭhāni, ekāpi puttāṃ na labhi, idāni kiṃ
 karomīti“ ā. „Deva etā dussīlā bhavissanti nippuñṇā, n' atthi ²⁰
 etāsaṃ¹¹ puttalābhāya puñṇaṃ¹², tumhe etāsu puttāṃ alabhan-
 tīsu mā appossukkataṃ āpajjatha, aggamaheṣī vo¹³ Sīlavatī
 devī silasampannā, taṃ viṣajjetha, tassā putto uppajjissatīti“.
 So „sādhū“ 'ti sampatichchitvā „ito kira sattame divase rājā
 Sīlavatīm devīm dhammanāṭakaṃ katvā viṣajjessati, purisā ²⁵
 sannipatantū“ 'ti bheriṃ carāpetvā sattame divase devīm alaṃ-
 kārapetvā rājanivesanā otāretvā viṣajjesi. Tassā sīlatejena
 Sakkabhavanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. Śakko „kin nu kho“ ti
 āvajjanto¹⁴ deviyā puttapatthanabhāvaṃ¹⁵ űatvā „etissā mayā

¹ Cks omit rāja. ² Bds add te. ³ Bds adds nāma. ⁴ Bds adds api ca. ⁵ Ck
 etaṃ. ⁶ Ck tā sace naṃ, Cs sace tha, Bd sace tā. ⁷ all three MSS. -nti. ⁸
 Bd vacanaṃ sutvā. ⁹ Bd -tānaṃ. ¹⁰ Bd kiñci. ¹¹ Bd -su. ¹² Cks -ā. ¹³
 Bd te. ¹⁴ Cks -ento. ¹⁵ Cks puttāṃ-.

- puttaṃ dātuṃ vaṭṭatīti¹, atthi nu kho devaloke etissānucchaviko² putto³ ti upadhārento B-aṃ addasa, so kira tadā Tāvatiṃsabhavane āyūṃ khepetvā uparidevaloke nibbattitukāmo⁴ ahosi. Sakko tassa vimānadvāraṃ gantvā taṃ pakkosāpetvā
- 5 „mārisa⁴ tayā manussalokaṃ gantvā Okkākarañño⁵ aggama-hesiya⁶ kucchismiṃ⁶ paṭisandhiṃ gaṇhituṃ vaṭṭatīti⁷ sam-paṭicchāpetvā aparaṃ pi devaputtaṃ „tvam pi tassa yeva⁷ putto bhavissasīti⁸“ vatvā „mā kho pan' assā⁹ koci sīlaṃ bhindīti¹⁰“ mahallakabrāhmaṇavesena rañño nivesanadvāraṃ
- 10 agamāsi. Mahājano pi nahātālaṃkato „ahaṃ devīṃ gaṇhissā-mīti¹¹“ rājadvāre sannipati Sakkaṃ ca pana disvā „tvam kasmā āgato sīti¹²“ parihāsaṃ akāsi. Sakko pi „kiṃ maṃ¹¹ garahatha, sace pi me sarīraṃ jīṇṇaṃ rāgo pana na jīrāti, sace Silavatiṃ labhissāmi ādāya naṃ gamissāmi¹³“ āgato 'mhīti¹⁴ vatvā attano
- 15 ānubhāvena sabbesaṃ purato aṭṭhāsi, añño tassa tejena purato bhavituṃ nāsakkhi, so taṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ¹² nivesanaṃ nikkhamantiṃ yeva hatthe gahe tvā pakkāmi. Atha naṃ ta. ta. ṭhiṭā garahiṃsu: „passatha bho, mahallakabrāhmaṇo evaṃ uttamarūpadharaṃ devīṃ ādāya gacchati, attano yuttaṃ na
- 20 jānātīti¹⁵. Devī pi „mahallako maṃ gahe tvā gacchatīti¹⁶“ aṭṭiyati¹³ harāyati jigucchati¹⁴. Rājāpi vātapāne ṭhatvā „ko nu kho devīṃ gahe tvā gacchatīti¹⁷“ olokento taṃ disvā anattamano ahosi. Sakko taṃ ādāya nagaradvārena nikkhamitvā dvārasamīpe ekaṃ gharaṃ māpesi¹⁵ vivatṭadvāraṃ paññattakapṭhat-tharikaṃ¹⁶. Atha naṃ sā „idaṃ vo¹⁷ nivesanan¹⁸“ ti pucchi. So „āma bhadde, pubbe pana ahaṃ eko, idāni 'mhā dve janā, ahaṃ bhikkhāya caritvā taṇḍulādini āharissāmi, tvam imissā kaṭṭhattharikāya nipajjā¹⁸“ 'ti vatvā¹⁹ naṃ mudunā hatthena

¹ Bā vaṭṭatī. ² Bā etissā anu-. ³ Cks nibbattidhammo. ⁴ Cks -sā ⁵ Bā uk-.
⁶ Bā -imhi. ⁷ Bā etissā eva. ⁸ all three MSS. -tīti. ⁹ Cks -a. ¹⁰ Bā -da-
tuhi. ¹¹ Bā adds tumhe. ¹² Cks -kāraṃ-. ¹³ Bā na aṭṭiyati na. ¹⁴ Bā
omits ji-. ¹⁵ Ck mānesi, Cs manesi. ¹⁶ Bā adds katvā. ¹⁷ Bā te. ¹⁸ Bā
-āhi. ¹⁹ Bā adds so.

parāmasi¹, dibbasamphassaṃ pharāpetvā² ta. nipajjāpesi, sā
dibbasamphassapharanena saññaṃ vissajjesi. Atha naṃ attano
ānubhāvena Tāvatisabhavanāṃ netvā alaṃkatavimāne dibba-
sayane nipajjāpesi. Sā sattame divase pabujjhivā taṃ sam-
pattiṃ disvā „na so brāhmaṇo³ manusso, Sakko bhavissatīti“ 5
aññasi. Sakko pi tasmim samaye pāricchattakamūle dibbanā-
takaparivuto nisinno hoti. Sā sayanā utthāya tassa santikaṃ
gantvā vanditvā ekamantam aṭṭhāsi. Atha naṃ Sakko „varam
te devi demi⁴, gaṇhāhīti“ ā. „Tena hi me deva puttaṃ de-
hīti“. „Devi, tiṭṭhatu eko⁵, ahaṃ te dve putte dassāmi, tesu 10
pana eko paññavā bhavissati na⁶ rūpavā eko rūpavā na
paññavā, tesu⁷ paṭhamāṃ kataraṃ icchasīti“. „Paññavantaṃ
devā⁸ 'ti. So „sādhū“ 'ti vatvā tassā kusatiṇaṃ dibbaṃ ca
vatthaṃ dibbacandanaṃ pāricchattakapupphaṃ Kokanadaṇṇaṃ ca
nāma vīṇaṃ datvā taṃ ādāya rañño sayanagharaṃ pavisitvā 15
raññā saddhiṃ ekasayane nipajjāpetvā aṅgutṭhaken⁹ assā
nābhim parāmasi, tasmim khaṇe B. tassā kucchimhi paṭisan-
dhim gaṇhi. Sakko pi sakatṭhānam eva gato. Paṇḍitā devī
gabbhassa patitṭhitabhāvaṃ jāni. Atha naṃ pabuddho rājā
disvā „kena nītāsīti“ pucchi. „Sakkena devā“ 'ti. „Ahaṃ 20
paccakkhato ekaṃ mahallakabrāhmaṇaṃ taṃ ādāya gacchan-
taṃ addasaṃ, kasmā maṃ vañcesīti“. „Saddaha deva, Sakko
maṃ gahetvā devalokaṃ nesīti“. „Na¹⁰ saddahāmi devīti¹¹“.
Ath' assa sā Sakka-dattiyaṃ kusatiṇaṃ dassetvā „saddahā“
'ti ā. Rājā „kusatiṇaṃ nāma yato kutoci labbhatīti“ na sad- 25
dahi. Ath' assa sā dibbavattāni dassesi¹¹. Rājā tāni disvā
saddahitvā „bhadde, Sakko tāva taṃ netu, putto pana te
laddho“ ti pucchi. „Laddho mahārāja, gabbho me patitṭhito“
ti. So tuṭṭho tassā gabbhāparihāraṃ adāsi. Sā dasamā-
saccayena puttaṃ vijāyi, tassa aññaṃ nāma akatvā kusa- 30

¹ Bā -santo. ² Ck phā-. ³ taṇḍulādini - - - brāhmaṇo wanting in Cs. ⁴ Bā
dadāmi. ⁵ Bā adds putto. ⁶ Bā vi. ⁷ Bā tesāṃ. ⁸ Bā pādāṅg-. ⁹ Bā adds
na saddahi. ¹⁰ Bā omits na saddahāmi - -. ¹¹ Bā -ti.

tiṇanāmam eva akaṃsu. Kusakumārassa padasāgamanakāle itaro devaputto tassā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi, tassa Jayampatīti nāmaṃ kariṃsu. Te mahantena yasena vaḍḍhiṃsu. B. paññāvā ācariyassa santike kiñci¹ anuggahetvā attano pañ-

5 ñāya sabbasippesu nipphattiṃ pāpuṇi. Ath' assa soḷasavassakāle rājā r. dātukāmo devīṃ āmantetvā „bhadde puttassa te r. datvā nāṭakāni upaṭṭhapessāma², jīvantā yeva naṃ rajje patiṭṭhitam passissāma, sakala-Jambudīpe kho pana yassa rañño dhītaraṃ icchasi tam assa³ ānetvā aggamaheṣiṃ karissāma,

10 cittam assa jānāhi kataraṃ rājadhītaraṃ rocetīti“. Sā „sādhū“ 'ti sampaṭicchitvā „kumārassa ca imaṃ pavattiṃ ārocetvā cittaṃ jānāhīti“ ekaṃ paricārikam pesesi. Sā gantvā tassa taṃ pavattiṃ ārocesi. Taṃ sutvā M. cintesi: „ahaṃ na rūpavā, rūpasampannā rājadhītā ānītāpi maṃ disvā 'kiṃ me iminā

15 virūpenā' 'ti palāyissati, iti no lajjitabbakaṃ bhavissati, kiṃ me gharāvāsena, dharamāne⁴ mātāpitaro upaṭṭhahitvā tesam accayena nikkhamitvā pabbajissāmīti“ so „mayhaṃ n' eva rajjen' attho na nāṭakehi, ahaṃ mātāpitunnaṃ accayena pabbajissāmīti“ ā. Sā gantvā tassa kathaṃ deviyā ārocesi. Rājā

20 anattamano hutvā puna katipāhaccayena sāsanam pesesi, so pi paṭibāhi yeva. Evaṃ yāvatatiyaṃ paṭibāhitvā catutthavāre cintesi: „mātāpitūhi saddhiṃ ekantena paṭipakkhabhāvo⁵ na yutto, ekaṃ upāyaṃ karissāmīti“ so kammārajetṭhakaṃ pakkosāpetvā bahum suvaṇṇam datvā „ekaṃ itthirūpakaṃ⁶ karo-

25 hīti“ uyyojetvā tasmiṃ pakkante aññaṃ suvaṇṇam gahetvā sayam itthirūpakaṃ⁶ akāsi. B-ttānaṃ adhippāyā⁷ nāma ijjhanti⁸. Taṃ rūpaṃ jivhāya avaṇṇaniyasobhaṃ ahosi. Atha naṃ M. khomaṃ nivāsāpetvā 'sirigabbhe ṭhapāpesi⁹. So kammārajetṭhakena ābhatarūpaṃ disvā¹⁰ taṃ garahitvā „gaccha am-

30 hākaṃ sirigabbhe¹¹ ṭhapitarūpakaṃ āharā“ 'ti ā. So gabbhaṃ

¹ Bā has added sippam. ² Bā has added mayaṃ. ³ Bā tassetarā. ⁴ Bā -no.

⁵ Bā adds nāma. ⁶ Ck -rūpaṃ. ⁷ Bā -yo. ⁸ Bā samijhasi. ⁹ C^o ṭa-, Ck pāpesi.

¹⁰ C^o ābhate rūpake, Ck ahaṃte rūpake, both omitting disvā. ¹¹ Bā adds gantvā.

pavittho taṃ disvā „kumārena saddhiṃ abhiraṃitum ekā devaccharā āgatā bhavissatīti“¹ hatthaṃ pasāretum avisahanto nikkhamitvā „deva sirigabbhe ayyā ekikā devadhītā tīhitā¹, upagantum na sakkomīti“ ā. „Tāta gaccha suvaṇṇarūpaṃ etaṃ āharā“² 'ti puna pesito āhari. Kumāro kammārena kataṃ rūpakaṃ³ 5 suvaṇṇagabbhe khipāpetvā³ attanā⁴ kataṃ alaṃkārapetvā rathe t̐apāpetvā „evarūpaṃ labhanto 'gaṇhāmīti“ mātu santikaṃ pahīni. Sā amacce pakkosāpetvā „tāta mayhaṃ putto mahāpuṇṇo sakkadattiyo, anucchavikaṃ kumārikaṃ⁵ labhissati, tumhe⁶ imaṃ rūpakaṃ¹ paṭicchannayāne t̐apāpetvā⁷ sakala- 10 Jambudīpaṃ carantā yassa raṇṇo evarūpaṃ dhītaṃ passatha tass' etaṃ datvā 'Okkākarājā tumhehi saddhiṃ āvāhaṃ karissatīti' divasaṃ vavatthapetvā⁸ āgacchathā“ 'ti ā. Te „sādhū“ 'ti taṃ ādāya mahantena parivārena nikkhamitvā vicarantā yaṃ yaṃ⁹ rājadhāniṃ pāpuṇanti ta. sāyaṇhasamaye mahā- 15 janassa samosaraṇat̐thāne taṃ rūpakaṃ vatthapupphālaṃkārehi¹⁰ alaṃkaritvā suvaṇṇasivikaṃ āropetvā t̐tthamagge t̐apetvā¹¹ sayāṃ paṭikkamitvā āgatāgatānaṃ kathāsavanat̐thaṃ ekamante t̐t̐thanti. Mahājano taṃ oloketvā „suvaṇṇarūpaṃ“ ti saṇṇāṃ¹² akatvā „ayaṃ manussit̐thisamānā devaccharapaṭibhāgā ativiya 20 sobhati, kin nu kho ettha t̐hitā kuto vā āgatā, amhākaṃ nagare evarūpā n' atthīti“ vaṇṇentā¹³ pakkamanti¹⁴. Taṃ sutvā amaccā „sace idha evarūpā dārikā bhaveyya 'asukā¹⁵ rājadhītā viya asukā¹⁶ amaccadhītā¹⁶ viyā' ti vadeyyum¹⁵, addhā idha evarūpā n' atthīti“ taṃ ādāya aṇṇāṃ nagaraṃ gacchanti. 25 Te¹⁸ evaṃ vicarantā Maddaraṭ̐the Sāgalanagaraṃ¹⁹ sampāpuṇṇīsu, ta. Maddaraṇṇo satta dhītaṃ uttamarūpadharā devaccharapaṭibhāgā, tāsaṃ sabbajet̐thikā² Pabhāvatī nāma, tassā

¹ Bā ekikā devadhītā, Cks ekikā va t̐hitā. ² Ck rūpaṃ. ³ Bā nikhi- corr. to nikkhī-. ⁴ Bā -no. ⁵ Bā omits ku-. ⁶ Bā adds evarūpaṃ labhantā gaṇhissatha. ⁷ Bā t̐hape-. ⁸ Cks t̐ha-. ⁹ Bā only one yaṃ. ¹⁰ Ck vanta-, Cs vatta-, Bā vatthālaṅk-. ¹¹ Bā adds āmaccā. ¹² Cks samāṇāya. ¹³ Bā -to. ¹⁴ Bā -ti. ¹⁵ Cks -a. ¹⁶ Ck Bā -kā-. ¹⁷ Cks -yya. ¹⁸ Bā etc. ¹⁹ Ck sāgalāṃ.

sarīrato bālasuriyassa viya pabhā va niccharanti, kālandhakāre
 pi catuhatthagabbhe¹ padīpakiccaṃ nāma n' atthi, sabbo gab-
 bho ekobhāso va hoti. Dhātī pan' assā khujjā, sā Pabhāvatīm
 bhojetvā tassā sīsaṃ nahāpanatthaṃ atṭhahi vaṇṇadāsīhi atṭha-
 5 ghaṭe gāhāpetvā sāyaṇhasamaye udakatthāya gacchantī tittha-
 magge tṭhitaṃ taṃ rūpakaṃ disvā „Pabhāvatīti“ saññāya
 „ayaṃ dubbhūtiṃtā 'sīsaṃ nahāyissāmīti' amhe udakatthāya pe-
 setvā paṭhamataraṃ āgantvā titthamagge tṭhita“ ti kujjhitvā
 „are kulalajjāpanike², purimataraṃ āgantvā idhā tṭhitāsi, sace
 10 rājā jānissati nāsessati no“ ti vatvā³ hatthena gaṇḍapasse⁴
 pahari, hatthatalaṃ bhijjanappamāṇaṃ⁵ jātāṃ, tato „suvaṇṇa-
 rūpakaṃ“ ti űatvā hasamānā⁶ vaṇṇadāsīnaṃ santikaṃ gacchantī
 „passatha' me kammaṃ, 'mama dhītā' ti⁷ saññāya⁸ pahāraṃ
 adāsīm, ayaṃ mama dhītu santike kiṃ agghati, kevalaṃ mama
 15 hattho dukkhāpito“ ti ā. Atha naṃ rājādūtā gahetvā „tvaṃ
 'mama dhītā ito abhirūpatarā' ti vadantī kaṃ¹⁰ nāma kathe-
 sīti“. „Maddarañño dhītaraṃ Pabhāvatīm¹¹, idaṃ rūpaṃ¹²
 tassā soḷasaṃ pi kalaṃ nāgghatīti¹³“. Te tuṭṭhamānasā rāja-
 dvāraṃ gantvā „Okkākarañño dūtā dvāre tṭhita“ ti rañño
 20 paṭihāresuṃ. Rājā āsanā vuṭṭhāya tṭhitako va „pakkosathā¹⁴“
 'ti ā. Te pavisitvā rājānaṃ vanditvā „mahārāja amhākaṃ rājā
 tumhākaṃ ārogyaṃ pucchati“ vatvā katasakkārasammānā
 „kimatthaṃ āgatā¹⁵“ ti vutte „amhākaṃ rañño putto sīhas-
 saro Kusakumāro nāma, rājā tassa r. dātukāmo tumhākaṃ
 25 santikaṃ pahini, tumhākaṃ kira dhītaraṃ Pabhāvatīm tassa
 detha, imaṃ ca¹⁶ suvaṇṇarūpakaṃ¹⁷ deyyadhammaṃ gaṇ-
 hathā“ 'ti taṃ rūpakaṃ tassa adāmsu. So pi „evarūpena
 mahārājena saddhiṃ vīvāhamaṇḍalaṃ bhavissatīti“ tuṭṭhacitto

¹ Bā adds anto gabbhe.² Bā adds amhehi.³ Bā gaṇtvā.⁴ Ck gaddha-,

Bā gaṇḍa- corr. to kaṇḍa.

⁵ Bā -ṇaṃ corr. to -naṃ viya.⁶ Bā adds tāsaṃ.⁷ Bā -tṭhitaṃ.⁸ Bā ya.⁹ Bā saññāti.¹⁰ Ck kiṃ.¹¹ Bā -tīti.¹² Bā

-pakaṃ.

¹³ Bā na ag-¹⁴ Bā -sāpethā.¹⁵ Bā -tatthā.¹⁶ Cks idaṇca.¹⁷ Cks -rūpaṃ.

sampaticchi. Atha nam dūtā āhaṃsu: „mahārāja amhehi na
sakkā papañcetum¹, kumārikāya laddhabhāvaṃ gantvā rañño
āroccesāma, atha' so āgantvā ādāya gamissatīti². So „sādhū“
'ti vatvā tesam sakkāraṃ katvā vissajjesi. Te gantvā rañño
ca deviyā ca ārocesum. Rājā mahantena parivārena Kusā- 5
vatito nikkhamitvā anupubbena Sāgalanagaraṃ sampāpuṇi³.
Maddarājā paccuggantvā nagaraṃ pavesetvā mahantaṃ sakkā-
ram akāsi. Sīlavatī devī paṇḍitattā⁴ „ko jānāti kim bhavissa-
tīti“ ekāhadvihaccayen' eva Maddarājānaṃ ā.: „mahārāja
sunisaṃ datṭhukāṃ' amhā⁵“ 'ti. So „sādhū“ 'ti sampaticchitvā 10
pakkosāpesi, Pabhāvatī sabbālaṃkārapatimaṇḍitā dhātigaṇa-
parivutā āgantvā sassum⁶ vandi. Sā taṃ disvā va cintesi:
„ayaṃ kumārikā abhirūpā, mayhaṃ putto virūpo, sace esā
taṃ passissati ekāhaṃ pi avasitvā palāyissati, upāyaṃ karissā-
mīti“ sā Maddarājānaṃ āmantetvā „mahārāja, sunisā me 15
puttassa anucchavikā, api ca kho pan' amhākaṃ kule paveniyā'⁷
āgatacārittaṃ atthi, sace ayaṃ tasmiṃ cāritte vattissati nes-
sāma nan“ ti ā. „Kim pana vo cārittan“ ti. „Amhākaṃ
vaṃse yāva ekassa gabbhassa paṭiṭṭhānā divā sāmikaṃ pas-
situm na labhanti⁸, sace esā tathā karissasi nessāma nan“ ti. 20
Rājā „kim amma sakkhissasi evaṃ vattitun“ ti dhītaraṃ puc-
chi. Sā „āma tātā“ 'ti ā. Tato Okkākarājā Maddarañño
bahuṃ vibhavaṃ⁹ datvā taṃ¹⁰ ādāya pakkāmi. Maddarājāpi
mahantena parivārena dhītaraṃ uyyojesi. Okkāko Kusāvatim
gantvā nagaraṃ alaṃkārapetvā sabbabandhanāni mocāpetvā 25
puttassa abhisekaṃ datvā¹¹ Pabhāvatim aggamaheṣiṃ kāretvā¹²
„Kusarājassa āṇā“ ti bheriṃ carāpesi. Jambudīpatale rājāno
yesaṃ dhītaro atthi te Kusarañño dhītaro paṇiṇiṃsu yesaṃ

¹ Cs ppañcetum, B^d papañcam katum, C^k vañcetum. ² B^d adds nam. ³ B^d pāpuṇi. ⁴ C^k -ḍittā. B^d paṇḍipattā. ⁵ B^d -hi. ⁶ B^d sassuraṃ. ⁷ C^k pame-, C^s pavame-, B^d kulapave-. ⁸ B^d paṭiṭṭhānaṃ hoti tāva divā taṃ sāmikaṃ p. na labbhati. ⁹ B^d dhanāṃ. ¹⁰ C^s omits datvā taṃ, C^s omits taṃ. ¹¹ B^d -kaṃ abhisañci rajjaṃ datvā. ¹² B^d adds nagare.

puttā¹ atthi te ten' eva saddhiṃ mittabhāvaṃ akamkhantā
 putte upatṭhāke katvā paṇiṃsu. B-assa nātakaparivāro
 mahā ahoṣi, mahantena yasena r. kāresi. Pabhāvatim² pana divā
 passitum na labhati, sāpi taṃ divā passitum na labhati, ubhin-
 5 nam pi rattim dassanam eva hoti. Tattha Pabhāvatiyā sarīrap-
 pabhā abbohārikā ahoṣi. B. pi sirigabbhato rattim yeva
 nikkhamati. So katipāhaccayena Pabhāvatim divā datṭhukāmo
 mātu ārocesi. Sā „mā te³ rucci, yāv' ekaṃ puttam⁴ labhi⁴
 tāva āgamehīti⁵“ paṭikkhipi. So punappuna yāci yeva. Atha
 10 naṃ⁶ ā.: „tena hi hatthisālaṃ gantvā hatthimeṇḍavesena tiṭṭha,
 ahaṃ taṃ ta. ānessāmi, atha naṃ akkhīni pūretvā olokeyyāsi,
 mā ca attānaṃ jānāpesi⁷. So „sādhū“ 'ti sampañcchitvā
 hatthisālaṃ agamāsi. Rājamātā hatthimaṅgalaṃ kāretvā
 Pabhāvatim „ehi sāmikassa te hatthino passissāmā⁸“ ti tattha
 15 netvā „ayaṃ hatthi asuko nāma ayaṃ asuko nāmā⁹“ 'ti das-
 sesi. Ta. naṃ rājā mātu pacchato gacchantim⁹ hatthiccha-
 kanapiṇḍena piṭṭhiyaṃ pahari, sā kuddhā „rañña¹⁰ te hatthaṃ
 chindāpessāmīti¹¹“ vatvā devim ujjhāpesi, sā naṃ saññāpetvā
 piṭṭhiṃ parimajji. Puna pi rājā datṭhukāmo hutvā assasālāya
 20 assagopakavesena disvā tath' eva assacchakanapiṇḍena pahari,
 tadāpi naṃ kuddhaṃ sassū saññāpesi. Pun' ekadivasaṃ
 Pabhāvatī M-am passitukāmā hutvā sassuyā ārocetvā „alaṃ
 te mā¹¹ rucciti¹²“ paṭikkhittāpi¹² punappuna yāci, atha naṃ
 sā ā.: „tena hi sve mama putto nagaraṃ padakkhiṇaṃ ka-
 25 rissati¹³, tvaṃ sihapañjaraṃ vivaritvā passeyyāsīti¹⁴, evaṃ ca
 pana vatvā punadivase nagaraṃ alaṃkārapetvā Jayampati-
 kumāraṃ rājavesaṃ gāhāpetvā hatthipasse nisīdāpetvā nagaraṃ
 padakkhiṇaṃ kārāpesi. Pabhāvatim¹⁴ ādāya sihapañjare ṭhatvā
 „passa¹⁵ tava sāmikassa sirisobhaggaṃ¹⁶“ ti ā. Sā „anuccha-

¹ Bā -o. ² Bā so pa-. ³ Bā adds tāta. ⁴ Ck -ati. ⁵ Bā -māhiti. ⁶ Bā
 adds sā. ⁷ Bā -hiti. ⁸ Bā passāmā. ⁹ Bā adds disvā. ¹⁰ Bā rañño kathetvā.
¹¹ Bā mā te. ¹² Bā paṭikkhipetvāpi. ¹³ Ck Bā -ssāti. ¹⁴ Bā sā pa. ¹⁵ Bā
 passatha. ¹⁶ Bā -ggappatten.

viko me sāmiko laddho“ ti attamanā ahosi. Tam divasañ
 pana M. hatthimēdavesen' eva Jayampatissa pacchimāsane
 nisīditvā yathādhippāyena Pabhāvatim oloketvā¹ hatthavikārādi-
 vasena cittaruciyañ kilāṃ² dassesi. Hatthimhi atikkante rāja-
 mātā Pabhāvatim pucchi: „diṭṭho te amma sāmiko“ ti. „Āma 5
 ayye, pacchimāsane³ pan' assa nisinno hatthimēdo ativiya
 dubbinīto mayhañ hatthavikārādini dassesi, kasmā evarūpañ
 alakkhikañ rañño pacchimāsane⁴ nisīdāpesun“ ti. „Amma
 rañño pacchāsane rakkhā nāma icchitabbā“ ti. Sā cintesi:
 „ayañ hatthimēdo ativiya nibbhayo rājānañ rājā ti pi na 10
 maññati, kacci⁵ nu kho eso va⁶ Kusarājā, addhā hi so virūpo
 bhavissati, ten' eva mañ na dassentīti“ sā khujjañ kaṇṇa-
 mūle ā.: „amma gaccha tāva, jānāhi kiñ purimāsane nisinnako
 rājā udāhu pacchimāsane“ ti. „Kathañ panāhañ jānissāmīti“.
 „Sace hi so rājā bhavissati paṭhamatarañ hatthipiṭṭhito ota- 15
 rissati, imāya saññāya jānāhīti“. Sā gantvā ekamante ṭhitā
 paṭhamañ M-am otarantañ addasa pacchā Jayampatikumārañ.
 M. pi ito c' ito ca olokento khujjañ disvā „iminā⁷ kāraṇena
 esā āgatā bhavissatīti“ ṇatvā⁸ pakkosāpetvā „imañ antarañ⁹
 mā kathehīti“ dalhañ vatvā¹⁰ uyyojesi. Sā gantvā „purimā- 20
 sane nisinno paṭhamañ otarīti“ ā. Pabhāvatī tassā vacanañ¹¹
 saddahi. Puna rājā¹² daṭṭhukāmo hutvā mātarañ yāci. Sā
 paṭikkhipitum asakkontī „tena hi aññatakavesena uyyānañ
 gacchāhīti“ ā. So uyyānañ gantvā pokkharaniyañ galappa-
 mānañ udakañ pavisitvā paduminipaṇṇena¹³ sīsam chādetvā 25
 pupphitapadumena mukhañ avattharitvā¹⁴ atṭhāsi. Mātāpi
 'ssa Pabhāvatim uyyānañ netvā sāyaṇhasamaye „ime rukkhe
 passa, sakūṇe passa, mige passā“¹⁵ ti palobhayamānā pokkharani-
 tīrañ pesesi. Sā pañcavidhapadumasañchannañ pokkha-

¹ Bā -ento. ² Bā keḷiñ. ³ Bā pacchāsane. ⁴ Bā -pesuñ niharāpehinañ. ⁵
 Ck pacca, Bā kiñ. ⁶ Cks ca. ⁷ Bā adds nāma. ⁸ Bā adds tañ. ⁹ Bā adds
 pabhāvatīyā. ¹⁰ Bā katvā. ¹¹ Bā adds sutvā. ¹² Bā saddahi M. pi nañ puna.
¹³ Bā -ppattena. ¹⁴ Bā avāritvā. ¹⁵ Bā pāyāsi.

raṇim disvā nahāyitukāmā paricārikāhi saddhiṃ pokkharanīm
 otaritvā kīlantī taṃ padumaṃ disvā gahetukāmā¹ hatthaṃ pa-
 sāreti², atha naṃ rājā paduminipannaṃ apanetvā „ahaṃ Kusa-
 rājā“ ti hatthe gaṇhi. Sā tassa mukhaṃ disvā „yakkho maṃ
 5 gaṇhatīti“³ viravitvā tatth' eva visaññitaṃ pattā, ath' assā
 rājā hatthaṃ muñci. Sā saññaṃ paṭilabbhitvā „Kusarājā kira
 maṃ hatthe gaṇhi, iminā c' ahaṃ⁴ hatthisālāyaṃ hatthicca-
 kaṇena assasālāyaṃ ca assacchakaṇakena pahaṭā, ayaṃ c' eva
 maṃ⁵ hatthissa pacchāsane nisīditvā uppaṇḍesi, kim me evaṃ-
 10 virūpena⁶ dummukhena patinā, ahaṃ jīvantī aññaṃ patiṃ la-
 bhissāmīti“ cintetvā attanā saddhiṃ āgate amacce pakkosā-
 petvā „mama yānavāhanaṃ sajjam karoṭha, ajj' eva gamissā-
 mīti“ ā. Te rañño ārocesuṃ. Rājā cintesi: „sace gantuṃ na
 labhissati hadayam assā⁷ phalissati, gacchatu, puna taṃ attano
 15 balena ānessāmīti“⁸. Ath' assā gamanaṃ anujāni. Sā pitu
 nagaram eva agamāsi. M. pi uyyānato nagaram pavisitvā
 alaṃkatapāsādaṃ abhirūhi. B-aṃ hi sā pubbepatthanāvasena
 na icchi, so pubbakammavasen' eva⁹ virūpo ahosi. — A. kira
 Bārāṇasidvāragāme uparimavīthiyā ca heṭṭhimavīthiyā ca dve
 20 kulāni vasiṃsu, ekassa kulassa dve puttā ekass' ekā va dhītā
 ahosi, dvīsu puttesu B. kaniṭṭho, naṃ kumārikaṃ jeṭṭhassa
 ānesuṃ¹⁰, kaniṭṭho ādārāharane¹¹ bhātu santike yeva vasi.
 Ath' ekadivasaṃ tasmim ghare atirasakapūve pacimsu, B.
 araññaṃ gato hoti, tassa pūvaṃ ṭhapetvā avasesā¹² bhājetvā
 25 khādiṃsu. Tasmim khane paccekabuddho bhikkhāya ghara-
 dvāraṃ agami¹³, B-assa bhātujāyā¹⁴ „cūlapatino aññaṃ pūvaṃ
 pacissāmīti“ taṃ gahetvā paccekabuddhassa adāsi, so pi taṃ
 khaṇaṃ ñeva araññafo āgacchi¹⁵, atha naṃ sā ā.: „sāmi
 cittaṃ pasādehi, tava koṭṭhāso paccekabuddhassa dinno“ ti.

¹ Bā vicīnitu-. ² C^s Bā -resi. ³ Bā gaṇhīti. ⁴ Bā vāhaṃ. ⁵ Bā ayameva ca mayhaṃ. ⁶ Bā evarūpena. ⁷ C^s assa. ⁸ Bā adda cintetvā. ⁹ C^s pubbe-.
¹⁰ Bā jeṭṭhakassa adāsi. ¹¹ so C^k; Bā dārakabhāvena. ¹² Bā -se. ¹³ Bā
 agamāsi. ¹⁴ C^k jāyatu. ¹⁵ C^k ag-.

So „tava koṭṭhāsaṃ khāditvā mama koṭṭhāsaṃ deṣi, aññaṃ
 kiṃ karissasīti“¹ kuddho gantvā pattato pūvaṃ gaṇhi. Sā
 mātu gharaṃ gantvā navavilīnaṃ campakapupphavaṇṇaṃ sap-
 piṃ āharitvā pattaṃ pūresi², taṃ obhāsaṃ muñci³. Sā taṃ
 disvā patthanaṃ ṭhapesi: „bhante⁴, nibbattanibbattaṭṭhāne me
 sarīraṃ obhāsajātaṃ⁵ hotu, uttamarūpadharā bhaveyyaṃ⁶,
 iminā ca me asappurisaṇa saddhiṃ ekaṭṭhāne vāso mā ahoṣīti“.
 Iti sā imissā pubbapatthanāya vasena⁷ taṃ na icchi. B. pi
 taṃ pūvaṃ tasmiṃ patte⁸ osidāpetvā patthanaṃ⁹ ṭhapesi:
 „bhante imaṃ yojanasataṃ¹⁰ vasantim pi ānetvā mama pāda-
 paricārikaṃ kātuṃ samattho bhaveyyaṃ“ ti. Ta. yaṃ¹¹ so
 kuddho hutvā¹² pūvaṃ gaṇhi tassa pubbakammaṃ vasena
 virūpo ahoṣi¹³. — So Pabhāvatiyā gatāya sokappatto ahoṣi,
 nānākārehi paricaramānāpi naṃ sesitthiyo¹⁴ oloketum¹⁵ pi na
 sakkhimsu, Pabhāvatirahitaṃ assa sakalam pi nivesanaṃ tuc-
 chaṃ viya khāyi. So „idāni Sāgalanagaraṃ pattā bhaviṣsa-
 tīti“ paccūsamaye mātu santikaṃ gantvā „amma, ahaṃ Pa-
 bhāvatim ānessāmi, tumhe r. anusāsathā“¹⁶ ti¹⁷ paṭhamaṃ g. ā.:

1. Idan te raṭṭhaṃ sadhanaṃ sayoggaṃ
 sakāyuraṃ sabbakāmūpapannaṃ
 idan te rajjaṃ¹⁷ anusāsa amma,
 gacchāmi¹⁸ ahaṃ yattha piyā Pabhāvatīti. 1.

Ta. sayoggaṃ ti hatthiyoggādisahitaṃ, sakāyuraṃ ti sapañcarājakaku-
 dhabhaṇḍaṃ, anusāsa amma ti so kira purisassa r. datvā puna gaṇhanaṃ
 nāma me ayuttaṃ ti pitu vā bhātu vā aniyādetaṃ mātu niyyādetto evaṃ ā. 25

Sā tassa kathaṃ sutvā „tena hi tāta appamatto bha-
 veyyāsi, mātugāmo nāma asuddhāsaya¹⁸“ ti vatvā nānaggara-
 sabbojanaṃ¹⁹ suvaṇṇakaroṭiṃ pūretvā „idaṃ antarāmagge

¹ Bā -ssāmīti. ² Bā -ritvā patte paccekabuddhassa pūresi. ³ Bā mucchi. ⁴
 Bā adds iminā dānapalena. ⁵ C^k Bā -sañjātaṃ. ⁶ Bā -yyuṃ, C^k -yya. ⁷ Bā
 adds na. ⁸ Bā sappipa-. ⁹ C^k -nañca. ¹⁰ C^k -te. ¹¹ Bā adds kāraṇaṃ. ¹²
 Bā gantvā. ¹³ Bā adds sā ca taṃ na icchīti. ¹⁴ Bā -cāriyamānā nisinnase-
 sitthiyo. ¹⁵ Bā -kāpetum. ¹⁶ Bā adds vadanto. ¹⁷ Bā raṭṭhaṃ. ¹⁸ Bā aperi-
 suddhabhādayo. ¹⁹ Bā -rasaggassa bho-.

bhuñjeyyāsīti“ vatvā uyyojesi. So tam ādāya mātaraṃ vanditvā tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā „jivanto puna passissāmīti“ sirigabbhaṃ pavisitvā pañcāvudhaṃ sannayhithā bhattakaroṭiyā saddhiṃ kahāpaṇasahassaṃ pasibbake katvā¹ Kokanadam² vīṇaṃ ādāya nagarā nikkhamitvā maggaṃ paṭipajjitvā mahābalo mahāthāmo yāva majjhantikā paṇṇāsajoyanāni gantvā bhattaṃ bhuñjitvā sesena divasabhāgena puna paṇṇāsajoyanāni gantvā ekāhen³ eva yojanasatikāṃ maggaṃ khepetvā sāyaṇhasamaye nahātvā⁴ Sāgalanagaraṃ pāvīsi. Tasmīṃ pavittṭhamatte yeva tassa tejena Pabhāvatī sayanapittṭhe saṇṭhātuṃ asakkontī otaritvā bhūmiyaṃ nipajji. B-am pi kilantindriyaṃ vīthiyaṃ gacchantāṃ aññatarā itthi⁵ disvā pakkosāpetvā nīdāpetvā pāde dhovāpetvā sayanaṃ dāpesi⁶, tasmīṃ niddūpagate bhattaṃ sampādetvā pabodhetvā bhattaṃ bhojesi, so tutṭho tassā saddhiṃ karoti⁷ kahāpaṇasahassaṃ adāsi. So pañcāvudhaṃ tatth⁸ eva ṭhapetvā „gantabbatṭhānaṃ⁹ no atthīti“ vatvā vīṇaṃ ādāya hatthisālaṃ gantvā „ajja me idha vasitūṃ detha, gandhabbaṃ vo¹⁰ karissāmīti“ vatvā hatthigopakehi anuññāto ekamante nipajjitvā¹¹ paṭippassaddhadaratho utṭhāya vīṇaṃ muñcitvā „sakalanagaravāsino imaṃ saddaṃ suṇantū“¹² ti vīṇaṃ vādeto gāyi. Pabhāvatī bhūmiyaṃ nipannā tam saddaṃ sutvā¹³ „ayaṃ na aññassa vīṇāya¹⁴ saddo, nissamayaṃ Kusarājā mam¹⁵ atthāya āgato“ ti aññāsi. Maddarājāpi tam saddaṃ sutvā „atīviya madhuraṃ vādeti, sve etaṃ pakkosāpetvā mama gandhabbaṃ kāressāmīti“ cintesi. B. „na sakkā idha vasamānena Pabhāvatīṃ datṭhuṃ, atṭhānam etaṃ“ ti pāto va nikkhamitvā sāyaṃ¹⁶ bhuttagehe yeva pātārāsaṃ bhuñjitvā vīṇaṃ ṭhapetvā rājakumbhakārassa santikaṃ gantvā tassa antevāsikabhāvaṃ upagantvā ekadivasen¹⁷ evaṃ gharaṃ mattikāya

¹ Ck passe-. ² hadayamassaphalissati - - - - katvā wanting in C°. ³ Bā nudañca. ⁴ Bā patvā. ⁵ Ck itti, C° Bā itthim. ⁶ Bā adds so kilantatāya nipajjitvā niddaṃ okkami athassā. ⁷ Bā gandhappa-. ⁸ Bā te gītaṃ. ⁹ Bā adds sokaṃ niddāyitvā. ¹⁰ Bā adds va cintesi. ¹¹ Bā vīṇā. ¹² Bā sayam.

pūretvā „bhājanāni karomi ācariyā“ 'ti vatvā „āma karohīti“
 vutte ekaṃ mattikāpiṇḍam cakke ṭhapetvā cakkam āvijjhi¹,
 sakiṃ āviddham² eva yāva majjhantikā tikkam āgami³ yeva.
 So nānāvannaṇi khuddakamahantāni bhājanāni katvā Pabhā-
 vatiyā atthāya bhājanam karonto nānārūpāni samuṭṭhapesi. 5
 B-ttānam hi adhippāyā ijjhanti⁴. „Tāni pana rūpāni Pabhā-
 vatī yeva passatū“ 'ti⁵ adhiṭṭhāsi. So sabbhājanāni sukkhā-
 petvā pacitvā gehaṃ pūresi. Kumbhakāro nānābhājanāni ga-
 hetvā rājakulam agamāsi. Rājā disvā „ken' imani katānīti“
 pucchi. „Mayā devā“ ti. „Ahaṃ tayā akatāni jānāmi, ka- 10
 thehi kena katānīti“. „Antevāsina me devā“ 'ti. „Na te
 antevāsi, ācariyo te so, tassa santike sippaṃ sikkha, ito paṭ-
 ṭhāya ca mama dhītānam bhājanāni karotu, imaṃ c' assa
 sahassam dehīti“ sahassam dāpetvā „imāni khuddakabhājanāni
 mama dhītānam dehīti“ ā. So tāni tāsam santikaṃ haritvā⁶ 15
 „imāni kiḷanattāya khuddakabhājanānīti“ ā. Tā sabbā āga-
 miṃsu. Kumbhakāro M-ena Pabhāvatiyā atthāya katabhājanam
 eva tassā adāsi. Sā bhājanam gahetvā tattha attano ca
 ca khujjāya ca rūpaṃ passitvā „imaṃ na aññena kataṃ,
 Kusarājen' eva katan“ ti nītvā kujjhītvā „iminā mayham 20
 attho n' atthi, icchantānam dehīti“ ā. Ath' assa bhaginiyo
 kuddabhāvaṃ⁷ nītvā „Kusaraññā katan ti maññasi, na idaṃ
 tena kataṃ, kumbhakārena kataṃ, gaṇhāhi nan“ ti avaha-
 siṃsu. Sā tena katabhāvaṃ tassa ca āgatabhāvaṃ tāsam na
 kathesi. Kumbhakāro sahassam B-assa datvā „tāta rājā te 25
 tuṭṭho, ito kira paṭṭhāya rājadhītānam bhājanāni kareyyāsi,
 tātāham tāsam harissāmīti“ ā. So „idhāpi vasantena na sakkā
 Pabhāvatim datṭhun“ ti taṃ sahassam tass' eva datvā rāju-
 paṭṭhākassa naḷakārassa santikaṃ gantvā tass' antevāsiko
 hutvā Pabhāvatiyā⁸ tālavaṇṇaṃ katvā tatth' eva setacchattaṃ 30

¹ Cks av-. ² Bā āvijjhi yeva. ³ so Cks; Bā ābhami. ⁴ Bā -yo nāma samijjhāti.

⁵ Bā -tīti. ⁶ Bā netvā. ⁷ Cks kujjha- for kujjhana-? ⁸ Bā adds atthāya.

āpānabhūmiñ ca vattham¹ gahetvā t̥hitaṃ Pabhāvatim cā 'ti
 nānārūpāni dasseti². Naḷakāro tañ ca aññañ ca tena kata-
 bhaṇḍam ādāya rājakulam agamāsi. Rājā disvā „ken' imāni
 katānīti“ pucchitvā purimanayen' eva sahaṣṣaṃ datvā „imāni“,
 5 naḷakārabhaṇḍāni mama dhītānaṃ dehīti“ ā. So pi B-ena
 Pabhāvatiyā atthāya katatālavanṭaṃ tassā yeva⁴ adāsi, tatrāpi
 rūpāni añño jano na passati, Pabhāvatī pana disvā rañña
 katabhāvaṃ ñatvā „gaṇhitukāmā gaṇhantū“ 'ti kuddhā bhūmi-
 yaṃ khipi. Atha naṃ sesā hasiṃsu. Naḷakāro sahaṣṣaṃ
 10 āharitvā B-assa adāsi. So „idam pi mayhaṃ avasanaṭṭhānan“
 ti sahaṣṣaṃ tass' eva datvā rājamālākārassa santikaṃ gantvā
 antevāsikabhāvaṃ upagantvā nānāvidhaṃ mālāvikatiṃ bandhitvā
 Pabhāvatiyā atthāya nānārūpacitraṃ ekaṃ cumbaṭakaṃ akāsi.
 Mālākāro taṃ sabbaṃ ādāya rājakulam agamāsi. Rājā disvā
 15 „ken' imāni ganthitānīti“ pucchi. „Mayā devā“ 'ti. „Ahaṃ
 tayāganthitāni jānāmi, kathehi kena ganthitānīti“. „Antevā-
 sinā me devā“ 'ti. „Na so antevāsī, ācariyo te so, tassa
 santike sippaṃ sikkha, ito paṭṭhāya mama dhītānaṃ pupphāni
 ganthatu, imaṃ c' assa sahaṣṣaṃ dehīti“ sahaṣṣaṃ datvā
 20 „imāni pupphāni mama dhītānaṃ dehīti“ ā. B-ena Pabhāva-
 tiyā atthāya kataṃ mālācumbaṭakaṃ tassā yeva adāsi. Sā
 tatth' eva attāno ca rañño ca rūpehi saddhim nānārūpāni
 disvā tena katabhāvaṃ ñatvā kujjhitvā bhūmiyaṃ khipi.
 Sesā bhaginiyo taṃ tath' eva avahasīṃsu⁵. Mālākāro pi sa-
 25 haṣṣaṃ haritvā⁶ B-assa datvā taṃ pavattiṃ ārocesi. So
 „idam pi mayhaṃ avasanaṭṭhānan“ ti sahaṣṣaṃ tass' eva
 datvā rañño sūdassa santikaṃ gantvā antevāsibhāvaṃ⁷ upa-
 gacchi. Ath' ekadivaṣaṃ sūdo rañño bhojanavikatiṃ haranto
 attano atthāya pacituṃ B-assa aṭṭhimaṃsaṃ adāsi. So taṃ
 30 tathā sampādesi yathāssa⁸ gandho sakalanagaraṃ avatthari.

¹ Bā vatthum. ² Bā -si. ³ Cks iminā. ⁴ Cks eva. ⁵ Cks apa-, Bā avasa-
 hiṃsu. ⁶ Bā āha-. ⁷ Bā -sika-. ⁸ Bā athassu.

Rājā nam ghāyitvā „kiṃ no¹ mahānase aññam pi maṃsaṃ
 pacasīti²“ pucchi. „N’ atthi deva, api³ kho pana me antevāsi-
 kassa aṭṭhimaṃsaṃ pacanatthāya dinnam, tass’ eso⁴ gandho
 bhavissatīti“. Rājā taṃ⁵ āharāpetvā tato thokaṃ jivhagge
 ṭhapesi, tāvad eva sattarasaharaṇisahassāni khobhetvā⁶ phari. 5
 Rājā rasatanhāya bajjhivā⁷ saḥassaṃ datvā „ito paṭṭhāya tava
 antevāsinā mamaṃ ca⁸ dhītānaṃ ca me bhattaṃ pacāpetvā tvaṃ
 mayhaṃ āhara, so mama dhītānaṃ haratū⁹“ ’ti ā. Sūdo
 gantvā tassārocesi. So taṃ sutvā „idāni me manoratho mat-
 thahaṃ patto, idān’ āhaṃ Pabbhāvatiṃ daṭṭhūṃ labhissāmīti“ 10
 tutṭho taṃ saḥassaṃ tass’ eva datvā punadvase bhattaṃ saṃ-
 pādetvā rañño bhattabhājanāni pesetvā rājadhītānaṃ ca bhatta-
 kācaṃ¹⁰ sayam gahetvā Pabbhāvatiyā vasanapāsādaṃ abhirūhi.
 Sā taṃ kācaṃ ādāya pāsādaṃ abhirūhantaṃ disvā cintesi:
 „ayaṃ attano ananucchavikaṃ dāsakammakarehi kattabbaṃ 15
 karoti¹¹, sace paṇāhaṃ¹² tuṇhi bhavissāmi ‘idāni maṃ esā
 rocetīti’ saññi hutvā katthaci agantvā¹³ maṃ olokeno idh’
 eva vasissati, idān’ eva naṃ akkositvā paribhāsivā muhuttam
 pi idha vasitūṃ adatvā palāpessāmīti“ sā dvāraṃ addhavi-
 vaṭaṃ katvā ekaṃ hatthaṃ kavāṭe laggetvā ekena aggalaṃ 20
 uppīletvā dutiyaṃ g. ā.:

2. Anujjubhūtena haram mahantaṃ

divā ca ratto ca nisīthakāle

paṭigaccha tvaṃ khippaṃ¹⁴ Kusāvatim Kusa¹⁵

na icchāmi¹⁶ dubbaṇṇaṃ ahaṃ vasantaṃ ti. 2. 25

T. a.: mahārāja tvaṃ bhattakāro hutvā ujukena cittena yo pi te sīsaṃ
 bhindeyya tassa p’ etaṃ kammaṃ na karosi, anujjukena¹⁷ pana cittena¹⁸ maṃ
 atthāya evaṃ¹⁹ taṃ mahantaṃ kācaṃ haranto²⁰ divā ca ratto ca nisīthakāle

¹ C^k ko, B^d te. ² C^{ks} -tīti. ³ B^d adds ca. ⁴ B^d tassevaso. ⁵ B^d omit taṃ.

⁶ B^d khobhantaṃ ⁷ C^{ks} bandhitvā. ⁸ B^d mama. ⁹ B^d māha-. ¹⁰ C^s
 -kāvaṃ, B^d -kājaṃ. ¹¹ B^d dāsakammaṃ karoti akattabbaṃ kammameva karoti.

¹² B^d adds katipāhaṃ. ¹³ C^k B^d āg-. ¹⁴ read: khippaṃ tvaṃ? ¹⁵ B^d kuse,
 C^s -saṃ, C^k -san. ¹⁶ C^k -ma; read n’. ¹⁷ C^k -ke, B^d anujjabhūtena. ¹⁸ C^k
 citte. ¹⁹ C^s evaṃkaṃ, B^d etaṃ. ²⁰ B^d āha-.

mahantaṃ dukkhaṃ anubhaviṣṣasi, kiṃ tena anujjubhūtena¹, tvaṃ attano na-
garaṃ Kuṣāvatiṃ eva paṭigaccha, aññaṃ attanā sadisiṃ² atirasapūvasaṇṭhāna-
mukhiṃ yakkhiṇiṃ aggamahesiṃ katvā r. kārehi, na icchāmi dubbaṇṇaṃ
ahaṃ vasantaṃ ti ahaṃ pana taṃ dubbaṇṇaṃ dussaṇṭhitaṃ idha vasantaṃ na
5 icchāmi.

So „Pabhāvatīyā me santikā kathā laddhā“ ti tuṭṭhacitto
tisso gāthā abhāsi:

3. Nāhaṃ gamissāmi ito Kuṣāvatiṃ,
Pabhāvatī³ vaṇṇapalobhito tava
10 ramāmi Maddassa niketaramme
hitvāna raṭṭhaṃ tava dassane rato. 3.
4. Pabhāvatī⁴ vaṇṇapalobhito tava
sammūlharūpo vicarāmi mediniṃ,
disaṃ jānāmi kuto 'mhi āgato,
15 tay' amhi matto migamandalocane. 4.
5. Suvāṇṇacīravasane jātārūpasumekkhale
sussoṇi tava kāmāhi⁵ nāhaṃ rajjena-m-atthiko ti. 5.

Ta. ramāmi ito abhiramāmi na ukkaṇṭhāmi, sammūlharūpo ti kilesa-
sammūlho hutvā, tayamhi matto ti tayi matto 'mhi tayā vā matto 'mhi,
20 suvāṇṇacīravasane ti suvāṇṇakhacitavathavasane, rajjenamatthiko ti
rajjena atthiko.

Evaṃ vutte sā cintesi: „ahaṃ etaṃ 'vipphaṇṇasāri bhaviṣṣa-
tīti' paribhāsāmi, ayaṃ pana raṇṇitvā va kathesi, sace kho pana
maṃ 'ahaṃ Kusurājā' ti vatvā hatthe gaṇheyya ko naṃ vāreyya
25 koci⁶ no imaṃ kathaṃ suṇeyyā“ 'ti dvāraṃ thaketvā suciṃ
datvā⁷ anto⁸ atṭhāsi. So pi bhattakācaṃ āharitvā rājadhitaro
bhojesi. Pabhāvatī „gaccha Kusurājena pakkabhattaṃ āharā“
'ti khujjāṃ pesesi. Sā āharitvā „bhuñjā“ 'ti ā. „Nāhaṃ tena
pakkabhattaṃ bhuñjāmi, tvaṃ bhuñjitvā attano laddhanivāpaṃ
30 gahetvā bhattaṃ pacitvā āhara, Kusarañño pana āgatabhāvaṃ
mā kassaci ārocesīti“ ā. Khujjā tato paṭṭhāya tassā koṭṭhā-
saṃ āharitvā sayāṃ bhuñjati, attano koṭṭhāsaṃ tassā upaneti⁹.

¹ Ck anubhūtena, Cs anububhūtena. ² Ck -saṃ. ³ Cks -tiṃ, Bđ -ti. ⁴ Cks -ti,
Bđ -ti? ⁵ Bđ kāmēna. ⁶ Cks kovi. ⁷ Cs danto. ⁸ Bđ adds gabbhe. ⁹ Bđ -si.

Kusarājāpi tato paṭṭhāya taṃ passitum alabhanto cintesi: „atthi nu kho Pabhāvatīyā mayi sineho udāhu n' atthīti, vi-
maṃsissāmi nan“ ti so rājadhītaro bhojetvā bhattakācaṃ ādāya
nikkhamanto tassā gabbhadvāre pāsādatalaṃ pādehi paharitvā
bhājanāni ghaṭṭetvā¹ nitthanitvā² visaññi hutvā avakujjo pati. 5
Sā tassa nitthanitasaddena³ dvāraṃ vivaritvā taṃ bhattakācena
otthaṭaṃ disvā cintesi: „ayaṃ rājā sakala-Jambudīpe agga-
rājā maṃ nissāya rattindivaṃ dukkhaṃ anubhoti, sukhumāla-
tāya bhattakācena avatthaṭo pati⁴, jīvati nu kho“ ti sā gab-
bhato nikkhamitvā tassa nāsāvātaṃ upadhāretum gīvaṃ pasā- 10
retvā mukhaṃ olokesi. So mukhapūraṃ⁵ kheḷaṃ gahetvā⁶
tassā sarīre pātesi. Sā taṃ paribhāsītva gabbhaṃ pavisitvā
dvāraṃ addhavivaṭaṃ katvā ṭhitā:

6. Abbhu hi tassa bho hoti yo anicchantam icchati,
akāmaṃ rājā kāmehi akanto kantam⁷ icchasīti g. ā. 6. 15
Tattha abbhū ti abhūti avaḍḍhīti⁸ attho.

So paṭibaddhacittatāya akkosiyamāno pi paribhāsiyamāno
pi vipphaṭṭisāraṃ anuppādetvā va anantaraṃ g. ā.:

7. Akāmaṃ vā sakāmaṃ vā yo naro labhate piyaṃ
lābham ettha pasaṃsāma alābho tattha pāpako ti. 7. 20
Sāpi tasmiṃ evaṃ kathente pi anosakkitvā thaddhava-
canaṃ⁹ vatvā palāpetukāmā itaraṃ g. ā.:

8. Pāsānasāraṃ khaṇasi kaṇikārassa dārunā
vātaṃ jālena bādhesi¹⁰ yo anicchantam icchasīti¹¹. 8.
Ta. kaṇikārassa dārunā ti kaṇikārakatthēna, bādhesīti¹² bandhasi. 25

Taṃ sutvā rājā tisso gāthā abhāsi:

9. Pāsāno nūna te hadaye ohito mudulakkhaṇe,
yo te sātāṃ na vindāmi tiro janapadaṃ¹³ gato. 9.

¹ Bā vatte-. ² Bā nitthu-. ³ Bā nikkhunitassa sa-. ⁴ Bā seti. ⁵ Ck Bā mukhaṃ-. ⁶ Bā adds khunanti corr. to niṭhunanti. ⁷ Bā akantaṃ kantum. ⁸ Ck avaḍḍhati, C^s aḍḍhīti, Bā abbhutitī avuḍḍhīti. ⁹ Ck thaddhātaraṃ na, C^s thaṇḍataraṃ na. ¹⁰ C^s bhādheti, Bā pādhesi. ¹¹ Ck^s -tīti. ¹² C^s bhā-, Bā phā-. ¹³ Bā -dā.

10. Yadā maṃ bhūkuṭim katvā rājabutti udikkhasi
ālāriko tadā homi rañño Maddassa thīpure. 10.

11. Yadā umhayamānā¹ maṃ rājabutti udikkhasi
nālāriko tadā homi rājā homi tadā Kuso ti. 11.

5 Ta. mudulakkhaṇe ti mudunā itthilakkhaṇena samannāgate, yo ti yo
aham tiro raṭṭham² āgato tava santike vasanto paṭisanthāramattam pi sātaṃ³ na
labhāmi so⁴ evaṃ maññāmi: mayi sinehuppattinivāraṇāya⁵ nūna tava hadaye
pāsāṇo thapito, bhūkuṭim katvā ti kodhena valivisamaṃ⁶ nalātaṃ katvā,
ālāriko ti bhattachārako, tasmim khāṇe aham Muddarañño antepure bhattachāra-
10 dāso viya homiti vadati, umhayamānā⁷ ti pahaṭṭhākāraṃ dassetvā hasamānā,
rājā homiti tasmim khāṇe aham Kusāvatīnagare r. karento rājā viya homi,
kasmāsi evaṃ pharusā, ito paṭṭhāya mā evarūpaṃ kari bhadde ti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā cintesi: „ayam ativiya alliyitvā
katheti⁸, musāvādaṃ katvā upāyena taṃ ito palāpessāmīti“ g. ā.:

15 12. Sace hi vacanaṃ saccaṃ nemittānaṃ bhavissati
n' eva me tvaṃ pati assa kāmaṃ chindantu sattadhā ti. 12.

T. a.: mahārāja mayā Kusarājā mayham pati bhavissati na bhavissatīti⁹
bahunimittapāṭhakā pucchitā te kāmaṃ kira maṃ sattadhā chindantu n' eva
me tvaṃ pati bhavissasīti vadimsū 'ti.

20 Tam sutvā rājā taṃ paṭibāhanto „bhadde mayāpi attano
raṭṭhe nemittikā¹⁰ pucchitā te 'aṇṇatra sīhassara-Kusarājato
tava pati nāma n' atthīti' vyākariṃsu, aham pi attano nāna-
mimittena evam evaṃ¹¹ kathemīti“ vatvā anāntaraṃ g. ā.:

13. Sace hi vacanaṃ saccaṃ aññesaṃ yadi vā mamaṃ¹²
25 na c' eva te¹³ pati atthi añño sīhassarā Kusā ti. 13.

T. a.: yadi hi¹⁴ aññesaṃ nemittānaṃ vacanaṃ yadi vā mama vacanaṃ
saccaṃ tava añño pati nāma n' atthīti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā „na sakkā imaṃ lajjāpetum, pa-
lāyatu vā mā vā kim fine iminā“ 'ti dvāraṃ pidhāya attānaṃ
30 na dassesi. So pi kācaṃ gahetvā otari. Tato paṭṭhāya taṃ
daṭṭhum na labhi¹⁵, bhattachārakakammaṃ karonto ativiya kila-

¹ Ck -nam. ² Bā raṭṭhā. ³ Bā kātum. ⁴ Cks yo. ⁵ Bā -nā. ⁶ Cks valici-.
⁷ Cks -nan. ⁸ Bā -si. ⁹ Cks -ati. ¹⁰ Bā -akā. ¹¹ Bā eva. ¹² Bā mama. ¹³
Cks nevamete, Bā na cevavte. ¹⁴ Ck omits hi. ¹⁵ Bā labhati.

mati, bhuttapātarāso dārūni phāleti bhājanāni dhovati kācena
 udakaṃ āharati, sayanto ammaṇapitṭhiyaṃ sayati, pāto vutṭhāya
 yāguādini pacati harati bhojeti, nandirāgaṃ nissāya atidukkhaṃ
 anubhoti. So ekadivasam bhattagehadvārena gacchantiṃ¹
 khujjaṃ disvā pakkosi. Sā Pabhāvatīyā bhayena tassa san- 5
 tikam gantuṃ na visahanti² turitā³ viya gacchati. Atha naṃ
 javena⁴ upagantvā „khuje“ ti ā. Sā nivattitvā tṭhitā „ko
 eso“ ti vatvā „tumahākaṃ saddaṃ na suṇāmiti“ ā. Atha naṃ
 „khuje tvam pi sāmini⁵ pi te⁶ ativiya thaddhā, ettakaṃ kālāṃ
 tumhākaṃ santike vasantā ārogyasāsanamattam⁷ pi na labhāma⁸, 10
 deyyadhammaṃ pana kiṃ dassatha⁹, tiṭṭhatu tāv' etaṃ api
 me Pabhāvatīṃ muduṃ katvā dassetuṃ sakkhissasīti“ ā. Sā
 „sādhū“ 'ti sampaṭicchī. Atha naṃ „sace me taṃ dassetuṃ
 sakkhissasi khujjabhāvaṃ te ujukaṃ katvā gīveyyakaṃ dassā-
 miti“ palobhanto pañca gāthā ā.:

14. Nekkhaṃ gīvaṇ te kāressaṃ patvā khuje Kusāvatīṃ
 sace maṃ nāganāsūru olokeyya Pabhāvatī. 14.
15. Nekkhaṃ gīvaṇ te kāressaṃ -pe- ālapeyya Pabhāvatī. 15.
16. Nekkhaṃ gīvaṇ te kāressaṃ -pe- umhāpeyya¹⁰ Pabhāvatī. 16.
17. Nekkhaṃ gīvaṇ te kāressaṃ -pe- pamhāpeyya Pabhāvatī. 17. 20
18. Nekkhaṃ gīvaṇ te kāressaṃ patvā khuje Kusāvatīṃ
 sace maṃ nāganāsūru pañhi¹¹ upasamphase ti. 18.

Ta, nekkhaṃ gīvante ti tava gīvaṃ sabbasuvannamayaṃ¹² eva kāressā-
 miti artho, nekkhaṃ gīvaṇ te karissāmiti¹³ pi pāṭho, tava gīvāya nekkhassa
 piḷandhanaṃ bandhessāmiti¹⁴ a., olokeyyā 'ti sace tava vacanena maṃ Pabhā- 25
 vatī olokeyya sace maṃ tāya¹⁵ olokāpetuṃ sakkhissasīti a., ālapeyyā 'ti ādisu
 pi eso va nayo, etiha pana umhāpeyyā¹⁶ 'ti hasitavasena¹⁷ parihāseyya¹⁸,
 pamhāpeyyā 'ti mahāhasitavasena parihāseyya¹⁹.

¹ Ck -taṃ. ² Bā visahati. ³ Bā turitaturitā. ⁴ Bā vegena. ⁵ Bā -ni, Ck
 sāmiti. ⁶ Bā adds ubho pi. ⁷ Cks -yaṃ sā-. ⁸ so all three MSS. for -mā
 ti? ⁹ so all three MSS. for -thā ti vutte? ¹⁰ Bā ummā-. ¹¹ Bā paṇinā.
¹² Bā sabbam-. ¹³ Cks kāressāmiti. ¹⁴ Bā piḷaddhissāmiti. ¹⁵ Bā tassā.
¹⁶ Bā ummā- corr. to umbā-. ¹⁷ Bā mandaha-. ¹⁸ Cks -ha-. ¹⁹ C
 -bhā-.

Sā tassa vacanaṃ sutvā „gacchatha tumhe deva, kati-
 pāhena¹ taṃ tumbhākaṃ vase karissāmi, passatha me parakka-
 man“ ti vatvā taṃ karaṇīyaṃ tīretvā Pabhāvatīyā santi-
 kaṃ gantvā tassā vasanagabbhaṃ sodhentī viya paharaṇa-
 5 yoggaṃ leddukhaṇḍam pi asesetvā antamaso pādūkāpi nīharitvā
 sakalaṃ² gabbhaṃ sammajjitvā gabbhadvāre ummāraṃ antaraṃ
 katvā uccāsanaṃ³ paññāpetvā Pabhāvatīyā ekaṃ nīcāpītha-
 kaṃ attharitvā „ehi amma, sīse te ūkā vicinissāmīti“ taṃ
 tattha nisīdāpetvā attano ūruantare tassā sīsaṃ ṭhapetvā tho-
 10 kaṃ kaṇḍuyitvā „aho imissā sīse ūkā bahū“ ti sakasīsato ūkā
 gahetvā tassā ṭhapetvā „passa kittikā te sīse ūkā“ ti piya-
 kathaṃ kathetvā M-assa guṇakathaṃ kathentī

19. Na hi nūnāyaṃ rājaṇi Kuse sātamaṃ pi vindati

ālārike bhate⁴ pose vetanena⁵ anattihiko⁶ ti g. ā. 19.

15 T. a.: ekaṃsenāyaṃ⁷ rājaṇi pubbe Kusāvatinagare Kusanarindassa
 santike mālāgandhāvanavathālaṃkārasena⁸ appamattakam pi sātamaṃ na
 vindati na labhati⁹, tambūlamattam pi¹⁰ etissā¹¹ diṇṇapubbaṃ na bhavissati,
 kiṃkāraṇā: itthiyo nāma ekaṃ divasam pi aṇkaṃ¹² avattharitvā nīpannasāmi-
 kamhi¹³ hadayaṃ bhinditum na sakkonti, ayaṃ pana ālārike bhate¹⁴ pose ālāri-
 20 kattaṃ ca bhatakattaṃ¹⁵ ca upagate etasmiṃ¹⁶ purise mūlena anattihiko¹⁷ ke-
 valaṃ imaṃ¹⁸ yeva nissāya r. pahāya āgantvā evaṃ dukkhaṃ anubhavante
 paṭisanthāramattam pi na karoti¹⁹, sace pi te²⁰ amma tasmīṃ sineho n' atthi
 sakala-Jambudīpe aggarājā maṃ nissāya kilamati²¹ tassa kiñcid eva dātum
 arahasīti.

25 Sā khujjāya kujjhi²². Atha naṃ khujjā gīvāya gahetvā
 anto gabbhe khipitvā²³ bahi hutvā dvāraṃ pidhāya āviñjana-
 rajjumaṃ²⁴ olambantī atthāsī. Pabhāvatī naṃ gahetum asakkonti
 dvāramūle ṭhatvā akkosantī itaraṃ g. ā.:

¹ Bā -haccayena. ² Bā -a. ³ Cks uccāsayanam. ⁴ Cks gate. ⁵ Ck vetanena,
 Bā vetanena. ⁶ Ck atthike, Bā anattihiko. ⁷ Ck ekāye-, Ck ekāse-. ⁸ Bā -ra-
 divasena. ⁹ Cks omit nal-. ¹⁰ Bā adds tena. ¹¹ Bā etassā. ¹² so Cks; Bā
 agāre. ¹³ Cks -kamhi, Bā -kampi. ¹⁴ Cks gato. ¹⁵ Bā bhattaṃ. ¹⁶ Cks
 ekasmiṃ. ¹⁷ Ck -ko. ¹⁸ Bā taṃ. ¹⁹ Bā karosi. ²⁰ Bā omits te. ²¹ Cks
 -ati. ²² Ck -itvā, Ck kujjitvā. ²³ Bā adds sayam. ²⁴ Ck āvijana-, Bā āvic-
 chana-.

20. Na hi nūnāyaṃ sā¹ khujjā labhati jivhāya chedanam
sunisitena satthena evaṃ dubbhāsitaṃ bhaṇan ti. 20.

Ta. sunisitenā 'ti suṭṭhu nisitena tikhiṇena satthena, evaṃ dubbhā-
sitan ti evaṃ asotabbayuttakaṃ dubbhāsitaṃ bhaṇan ti.

Atha khujjā āviñjanarajjum² gahetvā t̥hitā va „nippuññe“³ 5
dubbinīte tava rūpaṃ kassa⁴ kiṃ karissati, kiṃ⁵ mayaṃ tava
rūpaṃ khāditvā yāpessāmā“ 'ti vatvā terasahi gāthāhi B-assa
guṇaṃ pakāsentī khujjāgajjitaṃ nāma gajji:

21. Mā naṃ rūpena pāmesi⁶ ārohena Pabbhāvati,
mahāyaso ti katvāna karassu rucire piyaṃ. 21. 10
22. Mā naṃ rūpena pāmesi⁶ ārohena Pabbhāvati,
mahaddhano ti katvāna —pe— 22.
23. Mā — — — mahabbalo ti katvāna —pe— 23.
24. Mā — — — mahārāṭṭho ti katvāna —pe— 24.
25. Mā — — — mahārājā ti katvāna —pe— 25. 15
26. Mā — — — sihassaro ti katvāna —pe— 26.
27. Mā — — — vaggussaro ti katvāna —pe— 27.
28. Mā — — — bindussaro ti katvāna —pe— 28.
29. Mā — — — mañjussaro ti katvāna —pe— 29.
30. Mā — — — madhussaro ti katvāna —pe— 30. 20
31. Mā — — — satasippo ti katvāna —pe— 31.
32. Mā — — — khattiyo⁷ ti pi⁸ katvāna —pe— 32.
33. Mā naṃ rūpena pāmesi ārohena Pabbhāvati,
Kusarājā ti katvāna⁹ karassu rucire piyan ti. 33.

Ta. mā naṃ rūpena pāmesi ārohena Pabbhāvati¹⁰ are Pabbhāvati 25
mā tvaṃ etaṃ Kusanarindaṃ attano rūpena ārohaparipāhena¹¹ pamiṇi¹²,
māssu¹³ evaṃ pamāṇaṃ gaṇhi, mahāyaso ti mahānubhāvo so ti evaṃ hadaye
katvā rucire piyadassane karassu tassa¹⁴ piyaṃ, ānubhāvo yeva hi 'ssa¹⁵ rūpan
ti vadati, esa nayo sabbattha, api ca¹⁵ mahādhano ti mahābhogo, mahab-

¹ Cks omit sā. ² Bā āvicchana-. ³ Bā nippaṇṇe. ⁴ Bā omit kassa. ⁵ Bā
omits kiṃ. ⁶ Bā pāmesi. ⁷ Ck -yāyo. ⁸ Cks omit pi. ⁹ Ck vatvāna. ¹⁰ Ck
-paripāhena mahā thāmo mahārahena, Bā āropena paripāhena. ¹¹ Cks pamiṇi.
¹² Bā passa. ¹³ Cks -ssa. ¹⁴ Bā yenamahisā. ¹⁵ Bā adds mahāyaso ti mahā-
parivāro.

balo ti mahāthāmo¹, mahāraṭṭho ti vipularaṭṭho, mahārājā ti sakala-Jambudīpe aggarājā, sīhassaro ti sīhasaddasamānasaddo, vaggussaro ti līlayuttasaro², bindussaro ti sampiṇḍitaḥanassaro, mañjussaro ti sundarassaro, madhussaro ti madhu viya³ yuttassaro⁴, satasippo ti paresaṃ
 5 santike asikkhitvā attano balen' eva nipphannekaśasatippo, khattiyo ti Okkākapaveṇiyaṃ⁵ jātaasambhinnakhattiyo, Kusarājā ti Sakkadattiyakusatiṇa-samānanāmo rājā, evarūpo hi añño rājā nāma n' atthi jānītvā etassa piyaṃ karohīti, ettikāhi gāthāhi tassa gūṇaṃ kathesi.

Sā tassā vacanaṃ sutvā „khuḷḷe ativiya gajjasi, hatthena
 10 pāpuṇanti⁶ sassāmikabhāvaṃ te⁷ jānāpessāmīti⁸“ khuḷḷaṃ taje-
 jesi. Sāpi naṃ „ahaṃ taṃ rakkhamānā pituno te Kusarājassa
 āgatabhāvaṃ nārocemi⁹, hotu ajja rañño ārocessāmīti¹⁰“ mahan-
 tena saddena taṃ bhāyāpesi. Sā „koci eva na suṇeyyā“ 'ti
 khuḷḷaṃ saññāpesi. B. pi naṃ passitum alabhanto sattamāse
 15 dubbhojanena dukkhaseyyāya kilamanto cintesi: „ko me etāya
 attho, sattamāse pi vasanto etaṃ passitum pi na labhāmi,
 ativiya kakkhaḷā sāhasikā¹¹, gantvā mātāpitara passissāmīti¹².
 Tasmiṃ khaṇe Sakko āvajjanto tassa ukkaṇṭhitabhāvaṃ ñatvā
 „rājā sattamāse Pabhāvatim daṭṭhum pi na labhati, labhana-
 20 kāraṇaṃ assa karissāmīti“ Maddarañño dūte katvā sattannaṃ
 rājūnaṃ dūte¹³ pāhento¹⁴ „Pabhāvatī Kusarājānaṃ¹⁵ chaḍḍetvā
 āgatā, āgacchantu Pabhāvatim¹⁶ gaṇhantū“ 'ti ekekassa visum
 visum sāsanāni paṇiṇi. Te mahāparivāreṇa gantvā nagaraṃ
 pattā aññamaññassa āgatakāraṇaṃ na jānanti¹⁷, te „tvaṃ
 25 kasmā āgato“ ti pucchitvā taṃ atthaṃ ñatvā kuḷḷhitvā „ekaṃ¹⁸
 kira dhītaraṃ sattannaṃ dassati, passath' assa anācāraṃ,
 uppaṇḍeti no, gaṇhatha naṃ“ ti „sabbesaṃ¹⁹ pi amhākaṃ
 Pabhāvatim vā detu yuddhaṃ vā“ ti sāsanāni paṇiṇitvā na-
 garaṃ parivārayiṃsu. Maddarājā sāsanaṃ sutvā bhītatasi
 30 amacce āmantetvā „kiṃ karomā“ 'ti pucchi. Atha naṃ amaccā

¹ Bā omits mahabbalo - - . ² Bā -ssaro corr. to -saro. ³ Ck mādhuriya. ⁴ madhu - - - wanting in Cs. ⁵ Cks -me-. ⁶ so Cs; Ck -nanti, Bā hatthe mā ve gūṇanti. ⁷ Bā taṃ. ⁸ Bā jānissāmīti. ⁹ Ck nārocemi, Bā nārocesi. ¹⁰ Bā omits na. ¹¹ Bā adds ti. ¹² Bā -am. ¹³ Ck -tā, Cs -te. ¹⁴ Ck -jā, Cs -jā corr. to -jaṃ. ¹⁵ Bā omits pa-. ¹⁶ Cks -tā. ¹⁷ Cks etaṃ. ¹⁸ Cks sabbe.

„deva satta p' ime' Pabhāvatim nissāya āgatā, 'sace na dasasi pākāram bhinditvā nagaram pavisitvā jīvitakkhayam pāpetvā r. gaṇhissāmā' 'ti vadanti, pākāre abhinne yeva tesam Pabhāvatim pesemā²“ 'ti vatvā

34. Ete nāgā upatthaddhā sabbe tiṭṭhanti vammittā³,
purā maddanti pākāram ānent' etaṃ Pabhāvatim ti 34.
g. āhaṃsu.

Ta. upatthaddhā ti atitthaddhā dappitā⁴, ānentetan ti ānentu etaṃ Pabhāvatim ti sāsanāni pahigimṣu, tasmā yāva⁵ ete nāgā pākāram na maddanti tāva nesam Pabhāvatim pesehi mahārājā 'ti.

Rājā taṃ sutvā „sac' āhaṃ ekassa Pabhāvatim pesessāmi sesā yuddham karissanti, na sakkā ekassa dātuṃ, sakala-Jambudīpe aggarājānam chaḍḍetvā⁶ āgamanassa phalaṃ labhatu', vadhitvā naṃ sattakhaṇḍāni katvā sattannaṃ pesessāmiti“ vadanto anantaram g. ā.:

35. Satta khaṇḍe karitvāna aham etaṃ Pabhāvatim
khattiyānam padassāmi ye maṃ hantum idhāgatā ti. 35.

Tassa sā kathā sakalanivesane pākāta ahosi, paricārikā gantvā „rājā kira taṃ satta khaṇḍāni katvā sattannaṃ rājūnam pesessatīti“ Pabhāvatiyā ārocesuṃ. Sā maraṇabhaya-
bhītā āsanā vuṭṭhāya bhaginīhi parivutā mātu sirigabbhaṃ
agamāsi.

Tam atthaṃ pakāsentō Satthā āha:

36. Aputṭhahi⁷ rājaputtī sāmā koseyyavāsini
assupunṇehi nettehi dāsigaṇapurakkhatā ti. 36.

Ta. sāmā ti suvaṇṇavaṇṇā, koseyyavāsini ti suvaṇṇakhacitakoseyyanivāsana.

Sā mātu santikaṃ gantvā mātaram vanditvā parideva-mānā ā.:

¹ Bā satta rājāno pi. ² Bā pesissāmā. ³ Bā -ikā. ⁴ Bā dappitā corr. to gab-bitā? ⁵ Bā adds yāva. ⁶ Bā adds āgatā. ⁷ so all three MSS. for labhantu?
⁸ Bā adds khattiyānam. ⁹ Bā āvutṭhahi corr. to av-.

37. Tan nūna kakkūpanisevitaṃ mukhaṃ
āḍāsadantātharupaccavekkhitaṃ
subhaṃ sunettaṃ virajaṃ anaṅgaṇaṃ
chuddhaṃ vane ṭhassati khattiyehi. 37.
- 5 38. Te nūna me asite vellitagge
kese mudū candanasāralitte
samākule sīvathikāya majjhe
pādehi gijjhā parikaḍḍhayanti. 38.
39. Tā¹ nūna me² tambanakhā sulomā
10 bāhā mudū candanasāralittā
chinnā vane ujjhitaṃ khattiyehi
gayha vako³ gacchati yena kāmāṃ 39.
40. Te nūna tālūpanibhe alambe
nisevite kāsikacandanena
15 thanesu me lambahitī⁴ sigālo
mātū va putto taruṇo tanūjo. 40.
41. Tan nūnā soṇiṃ puthulaṃ sukoṭṭhitaṃ⁵
nisevitaṃ kañcanamekhalāhi⁶
chinnaṃ vane khattiyehi avatthaṃ
20 gayhā vako⁷ gacchati yena kāmāṃ 41.
42. Soṇā vakā sigālā ca ye c' aññe santi dāṭhino
ajārā nūna hessanti bhakkhayitvā Pabhāvatīṃ. 42.
43. Sace maṃsā⁸ hariyimsu⁹ khattiyā dūragāmino
atṭhīni amma yācitvā anupathe¹⁰ dahātha naṃ¹¹. 43.
- 25 44. Khettāni amma kāretvā kaṇikār' ettha ropaya¹²,
yadā te pupphitā assu¹³ hemantānaṃ himaccaye
sareyyātha mama amma: evaṃvaṇṇā Pabhāvatīti. 44.

Ta. kakkupanisevitaṃ ti sāsapakakkulopakakkumattikakakkutilakakku-
haliddikakkū mukhaeuppako¹⁴ ti imehi pañcahi kakkūhi upanisevitaṃ,

¹ Cks tā. ² Cks maṃ. ³ Bā vaṇko. ⁴ so Cks for lambihitī, Bā lambissati?
⁵ Bā -kotitaṃ. ⁶ Bā -lehi. ⁷ Bā dhañko. ⁸ Cs Bā -āni. ⁹ Ck hari-, Bā
harisu. ¹⁰ Cks -patthe. ¹¹ so Cks for nā = nēni? Bā maṃ. ¹² Bā -ye. ¹³
Bā āsum. ¹⁴ Bā -ke, Cks omit kakku after lopa.

ādāsadantātharupaccavekkhitān ti dantamayatharumhi ādāse paccavekkhitān katvā¹ oloketvā maṇḍitān, subhan ti subhamukhaṃ, virajan ti vigataraṇaṃ nimmalaṃ, anaṅgaṇaṃ ti vaṅgepilakādidosarahitaṃ², chuddhaṃ³ ti amma evarūpaṃ mama mukhaṃ addhā idāni khattiyehi chaḍḍitān araṇṇe vane ṭhassatīti paridevi, asite ti kālake, wellitagge ti natagge, sīvathi- 5 kāyā 'ti susānambhi, parikaḍḍhayantīti⁴ evarūpe mama kese manussamaṃsakhādakagijjhā pādehi paharivā nūna parikaḍḍhissanti⁵, gayhā vako⁶ gacchati yenakāmaṃ ti amma mama evarūpaṃ bāhaṃ nūna vako⁶ gahetvā luṇcitvā khādanto yenakāmaṃ gacchati, tālūpanibhe ti suvaṇṇatālaphalasādisē, kāsikacandanenā 'ti sukhumacandanena sevite⁷ nisevite, thanesu me ti 10 amma mama susāne patitāya evarūpe thane disvā mukhena ḍasitvā tesu me thanesu attano tanujo mātu taruṇaputto viya nūna sigālo lambissati, soṇiṇ ti kaṭiputhulakaṃ⁸, sukoṭṭhitaṃ⁹ ti gohanukena paharivā sukoṭṭhitaṃ¹⁰, avatthan ti chaḍḍitān, bhakkhayitvā ti amma ete ettakā nūna mama maṃsaṃ khādītva ajarāmarā bhavissanti¹¹, hariyimsū 'ti¹² amma sace 15 khattiyā mayi paṭibaddhacittā mama maṃsāni hareyyum aṭha tumhe aṭṭhīni yācītva anupathe¹³ dahātha nam¹⁴ jaṃghamaggamahāmaggaṇā¹⁵ antare dāheyyāthā 'ti vadati, khettānīti amma mama jhāpitaṭṭhāne mālāvatthūni karetvā ettha etesu khettesu kaṇikārarukkhe ropaya, himaccaye ti himapātātikame phagguṃmāse¹⁶, sareyyāthā 'ti tesāṃ pupphānaṃ caṅgo- 20 ṭakaṃ¹⁷ pūretvā urūsu ṭhapetvā mama dhītā Pabhāvatī evaṃvaṇṇā ti sareyyāthā 'ti.

Iti sā maraṇabhayaṭṭajjitā mātu santike vilapi. Madda-
rājāpi pharasuṇ ca gaṇṭhikaṇ¹⁸ ca gahetvā „coraghāto¹⁹ idh'
eva āgacchatū“ 'ti āṇāpesi. Tassa āgamaṇaṃ sakalarājagehe 25
pākataṃ²⁰ ahosi. Ath' assa²¹ āgatabhāvaṃ sutvā Pabhāvatiyā
mātā²² utṭhāyāsanaṃ sokasamappitā raṇṇo santikaṃ agamāsi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

45. Tassā mātā udatṭhāsi²³ khattiyā devavaṇṇinī
disvā asiṇ²⁴ ca sūṇaṇ²⁵ ca raṇṇo Maddassa thūpure ti. 45. 30

¹ Bā tattha. ² Bā kaṇḍapi-. ³ Bā su-. ⁴ Bā -kaḍḍhissanti. ⁵ Bā ākaḍḍhi-

⁶ Bā dhaṇko. ⁷ Cks -taṃ, Bā -ta. ⁸ Ck kaṭiphalakaṃ. ⁹ Bā -ti-. ¹⁰ Bā

suvaḍḍhi-. ¹¹ Bā -issanti. ¹² Ck hariyimsuci, Ck hariyimsuciti, Bā harisuti.

¹³ Cks -patthe. ¹⁴ Bā mā. ¹⁵ Bā jaṃghamagge jaṃghamagga-. ¹⁶ Bā

pagguṇa-. ¹⁷ Bā suvaṇṇacaṅko-. ¹⁸ Ck -taṇ, Bā bhaṇḍikaṇ. ¹⁹ Bā -ghāṭako.

²⁰ Cks -ṭo. ²¹ Bā sā tassa. ²² Cks -tu. ²³ Cks utṭhāsi. ²⁴ Cks ā-. ²⁵ Cks

sutaṇ, Bā sūṇiṇ.

Ta. udaṭṭhāsiti¹ āsanā vutthāya rañño santikaṃ gantvā aṭṭhāsi, asiñcā²
'ti antepuramhi alaṃkatamahātale rañño parato nikkhittaṃ pharasuṃ ca gaṇ-
thikaṃ⁴ ca disvā vilapantī.

46. Iminā nūna asinā⁵ susaṇṇaṃ tanumajjhimam
5 dhītaṃ Maddo hantvāna khattiyānaṃ padassatīti g.ā. 46.

Ta. asinā ti pparasum sandhāyāha, so hi imasmim thāne asi nāma jāto,
susaṇṇaṃ tanumajjhimam ti suṭṭhu saṇṇātaṃ tanumajjhimam.

Atha naṃ rājā saṇṇapento āha: „devi, kiṃ kathesi, tava
dhītā sakala-Jambudīpe aggarājānaṃ virūpo ti chaḍḍetvā gata-
10 magge padavalañje avinatthe yeva maccum⁶ nalāṭenādāya āgatā,
idāni attano rūpan nissāya issāsaphalaṃ⁷ labhatu⁸“ti. Sā tassa
vacanaṃ sutvā dhītu santikaṃ gantvā vilapantī ā.:

47. Na me akāsi vacanaṃ atthakāmāya puttaki⁹,
sājjā⁹ lohitasañchannā gañchisi¹⁰ Yamasādanaṃ¹¹. 47.
15 48. Evam āpajjati poso pāpiyaṃ ca nigacchati (III $\frac{323}{24}$)
yo ve¹² hitānaṃ vacanaṃ na karoti atthadassinam. 48.
49. Sace tvaṃ ajja vāresi kumāraṃ cārudassanaṃ
Kusena jātaṃ khattiyam suvaṇṇamaṇimekhalam
pūjitā nātisaṃghehi na gañchisi¹³ Yamakkhayaṃ. 49.
20 50. Yatth' assu bheri nadati kuñjaro ca¹⁴ nikuñjati¹⁵
khattiyānaṃ kule bhadde, kin nu sukhataraṃ tato. 50.
51. Asso ca siṃsati¹⁶ dvāre kumāro c' uparodati
khattiyānaṃ kule bhadde, kin nu sukhataraṃ tato. 51.
52. Mayūraakoṇḍabhirude kokilābhinikuñjite¹⁷ etc. 52.

- 25 Ta. puttakīti¹⁸ naṃ ālapati, i. v. h.: amma kiṃ idha karissasi¹⁹ sāmi-
kaassa santikaṃ gaccha mā rūpamadena gajjīti²⁰ evaṃ yācantiyāpi me vacanaṃ
na²¹ akāsi sā²² ajja lohitasañchannā²³ gañchisi²⁴ Yamasādanaṃ²⁵ maccu-

¹ Ck uṭṭh-, Cs vutth-. ² Cks omit a-. ³ Cks sut-, Cs sun-, Bā su-. ⁴ Bā gaṇḍi-. ⁵ Ck mayinā, Cs masinā. ⁶ Ck -u, Cs macca. ⁷ Bā ādisaṃ-. ⁸ Bā puttike. ⁹ Bā svājja. ¹⁰ Cs gañjisi, Bā gacchasi. ¹¹ all three MSS. -sā-dhanaṃ. ¹² Bā ge. ¹³ Ck gacchisi, Cs gañjisi, Bā gacchasi. ¹⁴ Cks va. ¹⁵ Bā nikuj-. ¹⁶ so Ck; Cs siṃsati, Bā sisati; read hiṃsati? ¹⁷ Bā -kujjite. ¹⁸ Bā -iketi. ¹⁹ Ck -ssāti, Cs -ssati. ²⁰ Bā majjiti. ²¹ Ck naṃ, Cs tam. ²² Cks omit sā. ²³ Cks -aṃ. ²⁴ Cs gañjisi, Bā gacchasi. ²⁵ all three MSS. -dha-.

bhavanam¹ gamissasīti, pāpiyañcā 'ti ito pāpatarañ ca nigacchati, sace ca
ajja vāresīti amma sace tvañ cittavasam āgantvā Kusanarinam pañcalad-
dham attano rūpena sadisañ cārudassanam kumārañ ārādhayissa², Yamak-
khañ ti evaṃ sante Yamanivesanam na gaccheyyāsi, tato ti yamhi khatti-
yakule ayañ vibhūti tamhā nānābherisaddena c' eva mattavārapakuñcanādena ca
ninnādita Kusāvatirājakulā kin nu kho sukhataṃ disvā idhāgatāsīti a,
hiṃsatīti³ hessati⁴, kumāro ti susikkhito so gandhabbakumāro⁵, uparo-
datīti nānāturīyāni gahetvā⁶ upahāraṃ karoti, kokilābhini-kūñjite⁷ ti
Kusarājakule sāyapātāṃ⁸ pavattam gītavādītūpahāraṃ paṭippharanti⁹ viya 'ko-
kilāhi abhinikūjite¹⁰.

10

Iti sā ettikāhi gāthāhi¹¹ tāya saddhim sallapitvā „sace ajja
Kusanarindo idha assa ime satta rājāno palāpetvā mama dhī-
taraṃ dukkhā mocetvā ādāya gaccheyyā“ 'ti cintetvā

53. Kahan nu sattudamano¹² pararaṭṭhappamaddano

Kuso soḷārapaññāno¹³, so¹⁴ no dukkhā pamocaye ti g. ā. 53. 15

Tattha soḷārapaññāno¹⁵ ti uḷārapañño.

Tato Pabbhāvati „mama mātu Kusassa vaṇṇam bhaṇantiyā
mukhaṃ na-ppahoti, ācikkhissāmi tāv' assā¹⁶ tassa idh' eva
ālārikakammaṃ katvā vasanabhāvan“ ti cintetvā

54. Idh' eva no¹⁷ sattudamano¹⁸ pararaṭṭhappamaddano 20

Kuso soḷārapaññāno¹⁹, so no²⁰ sabbe vadhissatīti g. ā. 54.

Ath' assā mātā „ayaṃ maraṇabhayaabhītā vilapitīti²¹“
cintetvā

55. Ummattikā nu bhaṇasi ādu²² bālā va bhāsasi,

Kuso ce²³ āgato assa kiṃ na jānemu taṃ mayan ti g. ā. 55. 25

Ta. bālā ti mūlhā aññānā hutvā, kiṃ na jānemu 'ti kena kāraṇena na
jāneyyāma, so hi antarāmagge thito va ambhākaṃ sāsanaṃ peseyya samussita-
dhajassa caturaṅginī senā paññāyetha²⁴ tvañ pana maraṇabhayena kathesīti.

¹ Ck -nā, C^s macca-, B^d maccurājānaṃ bhavanam. ² B^d atarayissasi. ³ so
Ck^s; B^d sīsatīti corr. to hasīsa-. ⁴ so all three MSS. for hesati? ⁵ Ck^s -amba-,
B^d -appa-. ⁶ Ck^s add tā. ⁷ Ck^s -lāhi-, all three MSS. -kujite. ⁸ Ck^s sāyana-
pānaṃ, B^d sāyapātāṃ. ⁹ C^s -tī; read -tīhi? ¹⁰ Ck B^d -kujite. ¹¹ Ck^s omit
gā-. ¹² B^d sattumaddano. ¹³ B^d so uḷā-, C^s sālūra-. ¹⁴ B^d yo. ¹⁵ Ck^s sālūra-,
C^s sālura-. ¹⁶ Ck^s tāvassa, C^s sāvassa, B^d tassā. ¹⁷ B^d so. ¹⁸ B^d -maddano.
¹⁹ Ck^s sālā-. ²⁰ B^d yo te. ²¹ Ck^s vilapanti, C^s vilapantīti. ²² B^d andha. ²³
Ck^s ca. ²⁴ Ck^s -petha.

Sā evaṃ vutte „na me mātā saddahati, tassa idhāgantvā
sattamāse vasanabhāvaṃ na jānāti¹, dassessāmi nan“ ti cin-
tettvā mātaraṃ hatthe gahetvā sīhapañjaraṃ vivarittvā hattham
pasārettvā dassenti:

- 5 56. Eso ālāriko poso kumārīpuramantare
dalham katvāna saṃvelliṃ² kumbhī³ dhovati onato ti g. 56.

Ta. kumārīpuramantare ti tava dhītānaṃ kumārīnaṃ vasanaṭṭhā-
nantare⁴ olokehi, saṃvelliṃ⁵ ti kacchaṃ bandhittvā⁶ kumbhaṃ⁷ dhovattīti.

- 10 So kira tadā „ajja mama manoratho matthakaṃ pā-
punissati, addhā maraṇabhayaatajjitā Pabhāvatī mamāgata-
bhāvaṃ⁸ kathessati, bhājanāni dhovittvā paṭisāmessāmīti“ uda-
kaṃ āharittvā bhājanāni dhovituṃ ārabhi. Atha⁹ naṃ mātā
paribhāsanti:

57. Veṇī¹⁰ tvam asi caṇḍālī adū si kulagatthinī¹¹,
15 kathaṃ Maddakule jātā dāsaṃ kayirāsi¹² kāmukan ti g. ā. 57.

Ta. veṇīti¹³ tacchikā¹⁴, adū si kulagatthinīti¹⁵ udāhu tvaṃ kula-
dūsikā, kāmukan ti kathaṃ nāma tvaṃ evarūpe kule jātā attano sāmikaṃ
dāsaṃ¹⁶ kareyyāsīti.

- 20 Tato Pabhāvatī¹⁷ „mama mātā imassa maṃ nissāya evaṃ-
vasanabhāvaṃ na jānāti, maññe“ ti cintettvā itaraṃ g. ā.:

58. N' amhi veṇī¹⁸ na caṇḍālī, na c' amhi kulagatthinī¹⁹,
Okkākaputto bhaddan te tvaṃ nu dāso ti maññasīti. 58.

Ta. Okkākaputto ti amma esa Okkākaputto tvaṃ pana dāso ti maññasi
kasmā naṃ ahaṃ dāso ti kathessāmīti.

- 25 Idāni 'ssa yasaṃ²⁰ vaṇṇenti āha:
59. Yo brāhmaṇasahassāni sadā bhojeti vīsatiṃ
Okkākaputto bhaddan te tvaṃ nu dāso ti maññasi. 59.

¹ Bā jānāmi. ² Bā -am. ³ all three MSS. -i. ⁴ Bā -ena. ⁵ Bā -an. ⁶ Cks
tacchaṃ, omitting bandhittvā. ⁷ Bā -bhi. ⁸ Bā maṃ āg-. ⁹ Ck adds ca. ¹⁰
Ck venu, Cs venī, Bā veṇī. ¹¹ Bā -vaddhinī. ¹² Cks -asi. ¹³ Cks venīti,
Bā veṇīti. ¹⁴ Ck -ukā. ¹⁵ Bā -viddhinīti. ¹⁶ Ck dāsikaṃ, Bā dāsaṃ katvā.
¹⁷ Ck -tīti, Cs pabhātī, Bā pabhāvatī. ¹⁸ Cks venī, Bā veṇī. ¹⁹ Bā -viddhinī.
²⁰ Bā saṃ.

60. Yassa nāgasahassāni sadā yojenti vīsatiṃ
Okkākaputto bhaddan te tvaṃ nu dāso ti maññasi. 60.
61. Yassa assasahassāni sadā yojenti vīsatiṃ etc. 61.
62. Yassa rathasahassāni sadā yojenti vīsatiṃ etc. 62.
63. Yassa usabhasahassāni sadā yojenti vīsatiṃ etc.¹ 63. 5
64. Yassa dhenusahassāni sadā duyhanti² vīsati³ etc. 64.

Evam tāya chahi⁴ gāthāhi M-assa yaso vaṇṇito. Ath'
assā⁵ mātā „ayaṃ asambhītā katheti⁶, addhā evam etan“ ti
saddahitvā rañño santikaṃ gantvā tam atthaṃ ārocesi. So
vegena Pabhāvatīyā santikaṃ āgantvā⁷ „saccaṃ kira amma 10
Kusarājā idhāgato“ ti. „Āma tāta⁸, ajja⁹ sattamāsā¹⁰ tava
dhītānaṃ ālārikattaṃ karontassā“ ti. So tassa asaddahanto
khujaṃ pucchitvā yathābhūtaṃ sutvā dhītaraṃ garahanto:

65. Taggha te dukkataṃ¹¹ bāle yaṃ khattiyaṃ mahabbalaṃ
nāgaṃ¹² maṇḍūkavaṇṇena 15
na taṃ akkhās' idhāgatan¹³ ti g. ā. 65.

Tattha tagghā 'ti ekaṃse nipāto va¹⁴.

Evam dhītaraṃ garahitvā vegena tassa santikaṃ gantvā
katapaṭisanthāro añjalim paggayha attano accayaṃ dassento:

66. Aparādhaṃ mahārāja tvaṃ no khama rathesabha 20
yaṃ taṃ aññātavesena na ñāsimhā¹⁵ idhāgatan ti g. ā. 66.

Taṃ sutvā M. „sac' āhaṃ pharusāṃ vakkhāmi idh' ev'
assa hadayaṃ phalissati, assāsessāmi nan“ ti cintetvā bhā-
janantare t̥hito itaraṃ g. ā.:

67. Mādisassa na taṃ channaṃ yo 'haṃ ālāriko bhava, 25
tvaṃ ñeva me paṣīdassu, n' atthi te deva dukkatan ti g. ā. 67.

Rājā tassa santikā paṭisanthāraṃ labhitvā pāsādaṃ āru-
yha¹⁶ Pabhāvatīṃ pakkositvā khamāpanatthāya pesetuṃ:

¹ this verse is wanting in B_d. ² B_d duhanti. ³ C_{ks} -tiṃ. ⁴ B_d pañcahi. ⁵
C_{ks} assa. ⁶ B_d -si. ⁷ B_d gantvā. ⁸ B_d tātāti. ⁹ B_d ajjassa. ¹⁰ B_d -so. ¹¹
B_d -taṃ. ¹² C_{ks} -a, B_d -o. ¹³ B_d -siāg-. ¹⁴ B_d -seneva. ¹⁵ C₃ -ha. ¹⁶
B_d abhirūyhitvā.

68. Gaccha bāle khamāpehi Kusarājam mahabbalam,
khamāpito Kusarājā so te dassati jivitan ti g. ā. 68.

Sā pitu vacanam sutvā bhaginihi c' eva paricārikāhi ca
parivutā tassa santikam agamāsi. So pi kammakāra-vesena¹
5 t̥hito va tassā attano santikam āgamanam n̄atvā „ajja Pabhā-
vatiyā mānam bhinditvā pādamūle nam kalale nipajjāpessāmīti“
sabbam attanā² ābhataudakam³ chaḍḍetvā khalamaṇḍalamattam
t̥hānam madditvā ekakalam akāsi. Sā tassa santikam gantvā
tassa pādesu patitvā kalalapit̥the nipannā tam khamāpesi.

10 Tam attham āvikaronto⁴ Satthā:

69. Pitussa vacanam sutvā devavannī Pabhāvati
sirasā aggahi pāde Kusarājam mahabbalam ti g. ā. 69.

Ta. sirasā ti sirasā nipatitvā, Kusarājan ti Kusarājam⁵ pāde aggahe-
si, gahetvā ca pana khamāpentī tisso gāthā ā.:

15 70. Yā imā⁶ ratyā atikkantā imā⁷ deva tayā vinā,
vande te sirasā pāde, mā me⁸ kujjhi rathesabha. 70.

71. Saccam te paṭijānāmi, mahārāja suṇohi me,
na cāpi appiyam tuyham kareyyāmi aham puna. 71.

72. Evañ ce yācamānāya vacanam me na kāhasi
20 idāni mam tato hantvā khattiyānam padassat̥ti. 72.

Ta. ratyā ti rattiyo, tā imā ti⁹ tā¹⁰ imā sabbāpi tayā vinā va atikkantā,
saccam¹¹ te paṭijānāmīti mahārāja ettakam kalam mayā tava appiyam eva
katam idam te aham saccam¹¹ paṭijānāmi, aparam pi suṇohi me¹² ito paṭṭhā-
yāham pana tuyham appiyam na karissāmi, evañce¹³ ti sace evam yācamānāya
25 mama tvaṃ vacanam na karissasīti¹⁴.

Tam sutvā rājā „sac' āham imam 'tvaṃ n̄eva jānissasīti'
vakkhāmi hadayam assā phalissati assāsessāmi nan“ ti
cintetvā ā.:

73. Evaṃ te yācamānāya kiṃ na kāhāmi te vaco,
30 vikuddho ty-asmi¹⁵ kalyāṇi, mā tvaṃ bhāyi Pabhāvati. 73.

¹ Bā -vasena, C^k kammavegena, C^s kammavesena. ² Bā -no. ³ Bā -tam-. ⁴ Bā pakāsento. ⁵ Bā -jam corr. to -jassa. ⁶ Bā mā. ⁷ Bā kāmā. ⁸ Bā mam.

⁹ C^k nī, C^s ti? Bā kāmā ti in the place of tā imā ti. ¹⁰ C^{ks} ti. ¹¹ C^{ks} sabbam. ¹² Bā adds ti. ¹³ C^s evam me. ¹⁴ C^{ks} -si. ¹⁵ C^k Bā -smim.

74. Saccam te paṭijānāmi rājaṇputti supohi me:

na cāpi appiyaṃ tuyhaṃ kareyyāmi ahaṃ puna. 74.

75. Tava kāmāhi¹ sussoṇi bahuṃ dukkhaṃ titikkhissam²

bahū Maddakule³ hantvā nayitum taṃ Pabhāvātīti. 75.

Ta. kim na kāhāmīti kimkārapā tava vacanaṃ na karissāmīti, vi-
kuddho tyasmīti⁴ vikuddho nikkopete asmi, saccam te ti⁵ vikuddhabhāvaṃ
ca idāni appiyaakaraṇaṃ ca ubhayaṃ te idaṃ saccam eva paṭijānāmi, tava
kāmā ti tava kāmena taṃ icchamāno, titikkhissam ti adbhivāsemi, bahūni⁶
Maddarājakulāni⁷ hantvā balakkārena tam netum samattho pi⁸.

So Sakkassa⁹ devarañño paricārikaṃ¹⁰ viya taṃ attano 10
parivāraṃ disvā khattiyamānaṃ uppādetvā „mayi kira dhara-
māne yeva mama bhariyaṃ aññe¹¹ gahetvā gamissantīti“ sīho
viya rājaṅgaṇe vijambhamāno „sakalanagaravāsino me āgata-
bhāvaṃ jānantū“ 'ti vagganto nadanto appoṭhento¹² „idāni te
jīvagāhaṃ gahessāmi, rathādayo yojentū“ ti anantaraṃ g. ā.: 15

74. Yojayantu rathe asse nānācitre samāhite,

atha dakkhatha me vegaṃ vidhamentassa sattavo ti. 74.

Ta. nānācitre ti nānālamkāracitre, samāhite ti asse sandhāya vuttaṃ,
susikkhite nibbisevane ti attho, aha dakkhatha me vegaṃ ti aha me
parakkamaṃ passissatha. 20

„Sattūnaṃ gaṇhanaṃ nāma mayhaṃ bhāro, gaccha tvaṃ
nahātvā alamkaritvā pāsādaṃ abhirūha“ 'ti taṃ uyyojesi.
Maddarājāpi 'ssa parihārakaraṇatthaṃ amacce paṇiṇi. Te tassa
mahānasadvāre yeva sāṇiṃ parikkhipitvā kappake upatṭha-
pesuṃ. So katamassukammo sīsaṃ nahāto sabbālamkārapati- 25
maṇḍito amaccādiparivuto „pāsādaṃ abhirūhissāmīti“ disā
viloketvā appoṭhesi¹³, olokitolokitatṭhānaṃ¹⁴ pakampittha¹⁵.
So „idāni me parakkamaṃ passathā“ 'ti ā.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā anantaraṃ g. ā.:

77. Taṃ ca tattha udikkhimsu rañño Maddassa thīpure¹⁶ 30
vijambhamānaṃ sīhaṃ va pothentaṃ¹⁷ diguṇaṃ¹⁸ bhūjan ti. 77.

¹ C^s kāmāma, C^k kāhāmī. ² C^s titikkhiyaṃ, C^k tidukkhiyaṃ. ³ Bā -laṇi. ⁴
C^k -inti, Bā iṇti. ⁵ Bā adds ti. ⁶ Bā bahunti. ⁷ Bā -kulaṇi. ⁸ Bā ti. ⁹
Bā aha so sakka. ¹⁰ Bā -vā-. ¹¹ C^k -o. ¹² Bā -tentto. ¹³ Bā -tesī. ¹⁴
C^k sabbalokitatṭhāne. ¹⁵ Bā kampitvā. ¹⁶ Bā maddassantepure. ¹⁷ Bā
appoṭe-. ¹⁸ Bā divi-.

T. a.: tañ ca ta. vijambhantañ appoḥbentañ¹ rañño antepure² vāta-
pānāni vivaritvā itthiyo udikkhimsū³ 'ti.

Ath' assa Maddarājā kataānañjakāraṇaṃ alaṃkatavāraṇaṃ
pesesi. So⁴ samussitasetacchattaṃ hatthikkhandhaṃ āruya
5 „Pabhāvatim ānethā“ 'ti tam pi pacchato nisidāpetvā catu-
raṅginiyā senāya parivuto pācīnadvārena nikkhamitvā parase-
naṃ oloketvā „aham Kusarājā, jīvitatthikā⁴ udarena nipajjantū“
'ti tikkhattum sīhanādaṃ naditvā sattumathanam⁵ akāsi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

- 10 78. Hatthikkhandhañ ca āruya āropetvā Pabhāvatim
saṅgāmaṃ otarivāna sīhanādaṃ nadī Kuso. 78.
79. Tassa taṃ nadato sutvā sīhassēv' itare migā
khattiyāpi palāyimsu Kusasaddabhayaṭṭhitā⁶. 79.
80. Hatthāruhā⁷ anīkaṭṭhā rathikā pattikārikā
15 aṇṇamaññassa khundanti⁸ Kusasaddabhayaṭṭhitā⁶. 80.
81. Tasmiṃ saṅgāmasīsasmiṃ passitvā haṭṭhamānaso⁹
Kusassa rañño devindo adā Verocanaṃ maṇim. 81.
82. So taṃ vijitvā¹⁰ saṅgāmaṃ laddhā Verocanaṃ maṇim
hatthikkhandhagato rājā pāvekkhi Nagaraṃ puram. 82.
20 83. Jīvagāhaṃ gahetvāna bandhitvā sattukhattiye¹¹
sasurass'¹² upanāmesi: ime te deva sattavo. 83.
84. Sabbe va te vasaṃ gatā¹³ amittā vihatā¹⁴ tava,
kāmaṃ karohi te tayā, muñca vā te¹⁵ hanassu vā ti. 84.

Ta. palāyimsū¹⁶ 'ti satim paccupaṭṭhāpetum asakkontā vipallathacittā
25 bhijjimsu, Kusasaddabhayaṭṭhitā⁶ ti Kusarañño saddaṃ nissāya jātena
bhayena upaddutā mūlhaçittā, aṇṇamaññassa khundantīti⁸ aṇṇamaññam
chindanti, chindimsū¹⁷ 'ti pi pāṭho, tasmiṃ ti evaṃ B-assa saddasavenen' eva¹⁸
bhinne tasmiṃ saṅgāmasīse taṃ M-assa parakkamaṃ passitvā tuṭṭhahadayo
Sakko¹⁹ Verocanaṃ nāma maṇikkhandhaṃ tassa adāsi, Nagaraṃ puram ti
30 Nagarasamkhātaṃ puram, bandhitvā ti tesam yeva uttarisāṭakena pacchā-
bāhaṃ bandhitvā, kāmaṃ karohi te tayā ti traṃ attano kāmaṃ icchaṃ
rucim karohi, ete hi tayā dāsakatāpi sukatā yevā²⁰ 'ti.

¹ Bā appoḥ-. ² Bā anto-. ³ Cks omit so. ⁴ Cks jīvika-. ⁵ Bā -maddanaṃ.

⁶ Bā -yaṭṭhitā, Ck -yamṭhitā. ⁷ Bā -rohā. ⁸ Ck bundan-, Bā chindan-. ⁹ Ck
paṭṭha-, Bā tuṭṭha-. ¹⁰ Ck viditvā, Bā jitvāna. ¹¹ Cks satta. ¹² Cks -ssa. ¹³
Cks vasagataṃ, Bā vasaṃ katvā corr. to vasaṃ gantvā? ¹⁴ Ck vihatā, Bā vigatā.

¹⁵ Cks ne. ¹⁶ Bā vipa-. ¹⁷ Bā bhindisu. ¹⁸ Ck saddamāvan-, Bā -peneva
saṅgāme. ¹⁹ Cks omit sakko. ²⁰ Bā dāsakatā yevā.

Rājā āha:

85. Tuyh' eva¹ sattavo ete, na h' ete² mayhañ sattavo,
tvañ ñeva no mahārājā³, muñca vā te⁴ hanassu vā ti. 85.

Tattha tvañ ñeva no ti mahārāja tvañ yeva ambhakañ issaro.

Evam vutte M. „kiñ imehi mārītehi, mā nesañ āgamanam 5
nirattthakam hotu⁵, Pabhāvatīyā kanitthā satta Maddarañño
dhītaro atthi tā nesañ dāpessāmīti“ cintetvā:

86. Imā⁶ te dhītaro satta devakaññāsamā subhā,
dadāhi tesam ekekañ, hontu jāmātaro tavan⁷ ti g. ā. 86.

Atha nañ rājā āha:

10

87. Ambhakañ c' eva tāsāñ ca tvañ no sabbesam issaro,
tvañ ñeva no mahārājā⁸, dehi nesañ yad icchasīti. 87.

Ta. tvanno sabbesam ti mahārāja Kusanarinda kiñ vadasi tvañ etesañ
ca sattañam rājūnañ mama ca imāsañ ca sabbesam no issaro, yadicchasi
yadi icchasi yassa vā yañ⁹ icchasi tassa tañ dehīti. 15

So¹⁰ tā sabbāpi alamkārapetvā ekekassa rañño ekekañ adāsi.

Tam attham pakāsento S. pañca gāthā abhāsi:

88. Ekamekassa ekekañ adā sihassaro Kuso
khattiyānañ tadā tesam rañño Maddassa dhītaro. 88.
89. Pīṇitā¹¹ tena lābhena tuṭṭhā sihassare Kuse
sakarattthāni¹¹ pāyimsu khattiyā satta tāvade. 89.
90. Pabhāvatīñ ca ādāya mañim Verocanañ tadā
Kusāvatiñ Kuso rājā agamāsi mahabbalo. 90.
91. Ty-assu ekarathe yantā pavisantā Kusāvatiñ
samānavanṇarūpena n' aññamaññātirocisuñ¹³. 91.
92. Mātā puttena saṅgañchi¹⁴, ubhayo ca jayampatī
samaggā te tadā āsum, phītañ dharaṇim āvasun ti. 92.

20

25

Ta. pīṇitā¹⁵ ti santappitā, pāyimsū 'c' idāni appamattā bhavēyyāthā
'ti Kusanarindena ovaḍitā¹⁶ agamañsu, agamāsīti katipāhañ vasitvā ambhakañ

¹ C^s tuyhevatttha. ² B^d hite. ³ C^s B^d -ja. ⁴ C^s no. ⁵ B^d hotūti. ⁶ C^s
ime. ⁷ B^d tavā. ⁸ all three MSS. -ja. ⁹ C^s yasvāyañ, C^s sassavāyañ, B^d
yasa yañ dātum tava. ¹⁰ B^d evam vutte so. ¹¹ B^d paṇitā. ¹² C^s sakā-. ¹³
C^s na añ-, C^s B^d omit n, B^d aññamaññāñ paṭirocisu. ¹⁴ C^s -ñji, B^d -cchi.
¹⁵ C^s pīṇita, C^s pīṇā, B^d paṇitā. ¹⁶ C^s -itvā.

- raṭṭhañ gamissāmīti sasurañ āpucchitvā gato, ekarathe yantā ti dve pi ekarathañ abhiruyha gacchantā, samānavaṇṇarūpenā 'ti vaṇṇena ca rūpena ca samānā hutvā na¹ aññamaññātirocisun ti eko ekañ nātikkamī², maṇi-ratanānubhāvena kira M. abhirūpo ahosi suvaṇṇavaṇṇo sobhaggappatto, saṃgañchīti³ M-assa āgamaṇaṃ sutvā bahum paṇṇākāraṃ ādāya paccuggamaṇaṃ katvā samāgañchi⁴, so pi mātaraṃ saddhim yeva nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā alaṃkatapāsādatalaṃ abhirūhi, jayampatīti te pi ubho⁵ jayampatikā samaggā ahesuṃ, tato paṭṭhāya ca pana yāvajīvaṃ samaggā sammodamānā phitaṃ dharāṇiṃ ajjhāvasiṃsu 'ti.
- 10 S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpatti-phale paṭiṭṭhahi): „Tadā mātāpitara mahārājakulāni ahesuṃ, kaniṭṭho Ānando, khujjā Khujjuttarā, Pabhāvatī Rāhulamātā, parisā Buddhaparisā, Kusarājā aham evā“ 'ti. Kusajātakam.

2. Sona-Nanda-jātaka.

- 15 Devatā nu sīti. Idaṃ S. j. v. mātīposakabhikkhuṃ ā. k. Vatthuṃ Sāmajātake vatthusadisam. Tadā pana S. „mā bhikkhave imaṃ bhikkhuṃ ujjhāyatha⁶, porāṇakapaṇḍitā sakala-Jambudīpe r. labhamānāpi agahetvā mātāpitara posimsu⁷“ 'ti vatvā a. ā.:

- A. Bārāṇasī Brahmavaddhanaṃ nāma nagaraṃ ahosi. Ta.
20 Manojo nāma rājā r. kāresi. Ta. aññataro asītikoṭivibhavo brāhmaṇamahāsālo aputtako ahosi, tassa brāhmaṇi ten' eva „bhoti puttaṃ patthehīti“ vuttā⁸ patthesi. Atha B. Brahma-lokā cavitvā tassā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi, jātassa c' assa Sonakumāro ti nāmaṃ karimsu. Tassa padasāgamana-
25 kāle añño pi satto Brahmaloḷā cavitvā tassā yeva kucchisimhi⁹ paṭisandhim gaṇhi, tassa jātassa¹⁰ Nandakumāro ti nāmaṃ karimsu. Tesam uggahitavedānaṃ sabbasippe nipphattiṃ pattānaṃ¹¹ rūpasampadaṃ disvā brāhmaṇo brāhmaṇiṃ āmantetvā „bhoti puttaṃ Sonakumāraṃ gharabandhanena bandhissāmā“
30 'ti ā. Sā „sādhū“ 'ti sampatichitvā puttassa tam atthaṃ

¹ Bā omits na. ² Bā -isu. ³ Cs -ñjīti, Ck Bā -cehiti. ⁴ Cs -ñji, Bā -cehi.

⁵ Ck ubhaya. ⁶ N-to = Nandapaṇḍito, S-to = Sonapaṇḍito. ⁷ Bā -yittha. ⁸ Bā adds yevā.

⁹ Bā -e. ¹⁰ Bā -imhi. ¹¹ Bā omits jā-. ¹² Bā adds vaya-

pattānaṃ.

ācikkhi. So „alam amma mayham gharāvāsena, aham hi
 yāvajivam tumhe paṭijaggivā tumhākaṃ accayena Himavantam
 pavisitvā pabbajissāmīti“. Sā brāhmaṇassa tam¹ attham āro-
 cesi. Te punappuna khathentāpi² tassa cittaṃ alabhitvā
 Nandakumāraṃ āmantetvā „tāta tena hi tvam kuṭumbaṃ paṭi- 5
 pajjā³“ ‘ti vatvā „nāham bhātara chadditakilesaṃ⁴ sīsenā
 ukkhipāmi, aham pi tumhākaṃ accayena bhātara va saddhīm
 pabbajissāmīti“ vutte „ime evaṃ taruṇāpi⁵ kāme jahanti, ki-
 maṅga⁶ pana mayaṃ sabbe va⁷ pabbajissāmā“ ‘ti cintetvā
 „tātā⁸, kiṃ vo amhākaṃ accayena pabbajjāya⁹, sabbe yeva¹⁰
 pabbajissāmā“ ‘ti rañño ārocetvā sabbaṃ dhaṇaṃ dānamukhe 10
 vissajjetvā dāsajanaṃ bhujissaṃ katvā nātinaṃ dātabbayuttakaṃ
 datvā cattāro pi janā Brahnavaddhananagaraṃ nikkhamitvā
 Himavantapadese pañcapadumasañchannaṃ saraṃ nissāya ra-
 maṇīye vanasaṇḍe assamaṃ māpetvā pabbajitvā ta. vasimsu. 15
 Ubho pi bhātaro mātāpitāro paṭijaggiṃsu, pāto va tesam danta-
 kaṭṭhaṇ ca mukhadhovanaṇ ca datvā paṇṇasālaṇ ca parivenaṇ
 ca sammajjitvā pāṇīyaṃ upatṭhāpetvā araṇṇato madhura-
 phalāni āharitvā mātāpitāro khādāpentī uṇhena vā sītena vā
 vāriṇā¹¹ nahāpentī, jaṭā sodhenti, pādaparīkammādīni tesam 20
 karonti. Evaṃ addhāne gate Nandapaṇḍito „mayā ābhata-
 phalāphalān’ eva mātāpitāro khādāpessāmīti¹²“ hiyyo ca para-
 maho¹³ ca gahitaṭṭhānato yāni vā tāni vā pāto va āharitvā
 mātāpitāro khādāpeti, te tāni khādītva mukhaṃ vikkhāletvā
 uposathikā bhavanti. Sonapaṇḍito pana dūraṃ gantvā ma- 25
 dhurāni supakkāni āharitvā upanāmeti. Atha naṃ te¹⁴ „tāta,
 kaṇiṭṭhena te ābhatāni mayaṃ pāto va khādītva uposathikā
 jātā, idāni no attho n’ atthitī“ vadanti, itī tassa phalāphalāni
 paribhogam na labhanti vinassanti, punadivasādīsu¹⁵ pi tath’

¹ Bā etam. ² Bā kathetvāpi. ³ Bā -āhi. ⁴ Ck -kileṃ, Bā -kheṇaṃ. ⁵ Bā
 -vi, Ck omīti pi. ⁶ Bā -am. ⁷ Bā yeva. ⁸ Bā -a. ⁹ Bā adda idāneva. ¹⁰
 Ck -saheva, Cs saheca. ¹¹ Bā pāṇīyena. ¹² Ck -mi, Bā -mitī pūrato gantvā.
¹³ so Ck; Bā parahito, Cs bhīyyo ca paramato? ¹⁴ Bā omīti te. ¹⁵ Bā -sesu.

- evā 'ti, evaṃ so pañcaabhiññatāya¹ dūraṃ gantvāpi² āharati,
 te puna³ na khādanti. Atha M. cintesi: „mātāpitāro me su-
 khumālā, Nando ca yāni vā⁴ tāni va apakkaduppakkāni⁵ phalā-
 phalāni āharitvā khādāpeti, evaṃ sante ime na⁶ ciraṃ pa-
 5 vattissanti, vāremi⁷ nan“ ti, atha naṃ āmantetvā „Nanda ito
 patthāya phalāphalaṃ āharitvā mamāgamanam patimānehi,
 ubho ekato va khādāpessāmā“ 'ti ā. So evaṃ vutte pi attano
 va puññaṃ⁸ paccāsiṃsanto na tassa vacanam akāsi. M.
 „Nando mama vacanam akaranto ayuttaṃ karoti, paṇapessāmi“
 10 nan“ ti, tato „ekato va mātāpitāro paṭijaggissāmīti“¹⁰ cin-
 tetvā „Nanda, tvaṃ anovādako, paṇḍitānaṃ vacanam na ka-
 rosi, ahaṃ jeṭṭho, mātāpitāro mamam eva¹¹ bhārā¹², ahaṃ eva
 ne paṭijaggissāmi, tvaṃ idha vasitum na lacchasi, aññattha
 yāhīti“ tassa accharaṃ pahari. So tena paṇāmīto¹³ tassa
 15 santike ṭhātum asakkonto taṃ vanditvā mātāpitāro upasaṃ-
 kamitvā taṃ atthaṃ ārocetvā attano paṇṇasālaṃ pavisitvā
 kasiṇaṃ oloketvā taṃ divasaṃ eva pañcābhiññā¹⁴ attha samā-
 pattiyo nibbattetvā cintesi: „ahaṃ Sinerupādato ratanavālikaṃ
 āharitvā mama bhātu paṇṇasālapariveṇe okiritvā bhātaraṃ
 20 khamāpetum pahomi, evaṃ pana na sobhissati Anotattodakam¹⁵
 āharitvā khamāpessāmi, evaṃ pi na sobhissati sace me
 bhātā¹⁶ devatānaṃ vasena (add na?) khameyya¹⁷ cattāro ma-
 hārājāno Sakkaṃ ca ānetvā¹⁸ khamāpeyyaṃ, evaṃ pi me¹⁹
 na sobhissati sakala-Jambudīpe Manojam aggarājānaṃ ādiṃ
 25 katvā rājāno ānetvā khamāpessāmi, evaṃ sante mama bhātu
 guṇo sakala-Jambudīpaṃ²⁰ avattharitvā gamissati, candasuriyo
 viya paṇṇāyissatīti“ so tāvad eva iddhiyā gantvā Brahma-
 vaddhananagare tassa^{*} rañño nivesanadvāre otaritvā²¹ „eko

¹ Bā -ātāya. ² Bā gantvā patitā. ³ Cks pana. ⁴ Bā omits vā. ⁵ Ck Bā -dupa-,
 Cs omits aduppakk. ⁶ Ck va. ⁷ Bā vāressāmi. ⁸ Cks -ā. ⁹ so Ck; Cs pañā-,
 Bā palā-, read paṇāmessāmi? ¹⁰ Cks -ssanti. ¹¹ Bā me va. ¹² Bā -o. ¹³ so
 Ck; Ck paṇāmīte, Bā palāpito. ¹⁴ Bā -āyo. ¹⁵ Bā anotattato uda-. ¹⁶ Bā
 bhātaraṃ. ¹⁷ Bā khamāpeyyaṃ. ¹⁸ Bā āharitvā. ¹⁹ so Cks for ce? Bā omits
 me. ²⁰ Bā -pe. ²¹ Bā adds ṭhito.

kira vo tāpaso datṭhukāmo“ ti rañño ārocāpesi. Rājā „kiṃ
 pabbajitassa mayā diṭṭhena, āhāratthāya āgato bhavissatī“
 bhattam¹ pahīṇi, bhattam na icchi, taṇḍulam pahīṇi², vatthāni
 pahīṇi³, mūle⁴ pahīṇi, mūlam⁵ na icchi, atha tassa santike
 dūtam pesesi⁶, „kimattham kirāgato sīti“⁷ so dūtena putṭho⁸
 „rājānam upatṭhāhitum āgato 'mhīti“ ā., rājā⁹ sutvā „bahū
 mama upatṭhākā, attano tāpasadhammam¹⁰ karotū“ ti pāhesi¹¹,
 so tam sutvā „aham tumhākam rañño attano balena sakala-
 Jambudīpe r. gahetvā dassāmīti“ ā., tam sutvā rājā cintesi:
 „pabbajitā nama paṇḍitā, kañci¹² upāyam jānissantīti“ tam¹³
 pakkosāpetvā āsanam dāpetvā vanditvā „bhante tumhe kira
 mayham sakala-Jambudīpe r. gahetvā dassathā“ ti pucchi¹⁴.
 „Āma mahārājā“ ti. „Katham gaṇhissathā“ ti. „Mahā-
 rāja antamaso khuddamakkhihāya pivanamattam pi lohitaṃ
 kassaci anuppādetvā tava dhanacchedanam¹⁵ akatvā attano¹⁶
 iddhiyā va gahetvā dassāmi¹⁷, kevalam papañcam akatvā ajj'
 eva nikkhamitum vaṭṭatīti“. So tassa¹⁸ saddahitvā senāṅga-
 parivuto nikkhami, sace senāya uṇham hoti N-to attano iddhiyā
 chāyam katvā sītam karoti, deve vassante senāya upari vassitum
 na deti, uṇham vātam¹⁹ nivāreti²⁰, magge khāṇukaṇṭa-²¹
 kādayo sabbaparissaye antaradhāpeti, maggaṃ kaṣiṇamaṇḍalam
 viya samam²² katvā sayam ākāse cammam²³ pattharitvā pallam-
 kena nisinno senāya purato²⁴ gacchati. Evaṃ senam ādāya
 paṭhamam Kosalaratṭham gantvā nagarassa avidūre khandhā-
 vāram nivesetvā²⁵ „yuddham vā no detu vase vā vattatū“
 ti²⁶ Kosalarañño dūtam pāhesi, so kujjhivā²⁷ „kiṃ aham na
 rājā ti, yuddham dammīti“ senam purakkhatvā²⁸ nikkhami²⁹,

¹ Bā so bha-. ² Bā adds t. na icchi. ³ Bā adds v. na icchi. ⁴ Bā tampulam.
⁵ Bā pahīṇi ⁶ Cks onit sī. ⁷ Bā adds tam. ⁸ Bā tāpasassa kammam. ⁹
 Bā pesesi. ¹⁰ Bā ki-. ¹¹ Bā pucchanti. ¹² Bā -cchedam. ¹³ Bā adds api
 ca. ¹⁴ Bā adds vacanam. ¹⁵ Cs vā na, Bā sītam vā uṇham vā. ¹⁶ Bā vāreti.
¹⁷ Cks visamasamam. ¹⁸ Bā campakhaṇḍam. ¹⁹ Bā parivuto. ²⁰ Bā nivā-.
²¹ Bā detum setacchattam vā no detum ki. ²² Bā adds āha. ²³ Bā rūpakhi-
 tvā. ²⁴ Bā -itvā.

dve senā yujjhitum¹ ārabhimso, N-to dvinnam pi antare attanā² nisinnam ajinacammaṃ³ mahantaṃ katvā pasāretvā dvihi pi senāhi khittasare cammen⁴ eva sampaticchi, ekasenāya pi koci kaṇḍena viddho nāma n' atthi, hatthagatānaṃ pana kaṇḍānaṃ
 5 khayena dve pi senā nirupāyā⁴ atthamsu. N-to pi⁵ „mā bhāyi mahārājā“ 'ti assāsetvā Kosalassa santikaṃ gantvā „mahārāja mā bhāyi, n' atthi te paripantho, tava r. tav' eva bhavissati, kevalaṃ Manojarañño vasavattī⁶ hohīti“ ā. So tassa vacanaṃ⁷ saddahitvā „sādhū“ 'ti sampaticchi, atha naṃ Mano-
 10 jassa santikaṃ netvā⁸ „mahārāja, Kosalarājā te vase vattati, imassa r. imass' eva hotū“ 'ti, so⁹ „sādhū“ 'ti sampaticchitvā taṃ attano vase vattetvā dve senā ādāya Aṅgaratṭhaṃ gantvā Aṅgañ¹⁰ ca gahetvā Magadharatṭhe Magadhan ti eten' upāyena sakala-Jambudīpe rājāno attano vase vattetvā tehi parivuto
 15 Brahmavaddhananagaram eva gato, r. gaṇhanto pan' esaṃ¹¹ sattannaṃ samvaccharānaṃ upari sattadivasādhikehi sattamāsehi gaṇhi, so ekekarājadhānito nānappakāraṃ khajjabhojjaṃ āharāpetvā ekasataṃ rājāno gahetvā tehi saddhiṃ sattāhaṃ mahāpānaṃ pivi. N-to „yāva rājā sattāhaṃ issariyasukhaṃ anu-
 20 bhoti tāv' assa attānaṃ na dassessāmiti“¹²“ Uttarakurumhi piṇḍāya caritvā Himavati¹³ Kañcanaguhadvāre sattāhaṃ vasi. Manojō pi sattame divase¹⁴ attano mahantaṃ sirivibhavaṃ oloketvā „ayaṃ yaso na¹⁵ mayhaṃ mātāpitūhi na¹⁶ aññehi dinno, Nandatāpasam¹⁷ nissāya uppanno, taṃ kho pana me
 25 apassantassa ajja sattamo divaso, kahaṃ nu kho me yasadāyako sahāyo“ ti N-taṃ sari. So tassa anussaraṇabhāvaṃ ñatvā āgantvā purato ākāse atṭhāsi. So cintesi: „ahaṃ imassa tāpasassa devabhāvaṃ vā manussabhāvaṃ vā na jānāmi, sace

¹ Bā yujhi-, C^{ks} yuddhi-. ² Bā -no. ³ C^k asina-, Bā ajinna-. ⁴ C^s nirupānāya corr. to- pāyā, Bā nirupassāhā, C^k nirupāyā. ⁵ C^s adds manojam, Bā manojassa santike gantvā. ⁶ C^{ks} -i, Bā vasevatti. ⁷ Bā omits va-. ⁸ Bā -ke ānetvā. ⁹ C^k te, C^s omits so. ¹⁰ C^k ahañ, C^s agañ, Bā aṅgaratṭhaṃ, omitting ca. ¹¹ Bā panase. ¹² Bā dassāmiti. ¹³ Bā -vante. ¹⁴ Bā -ena, C^s -ena corr. to -e. ¹⁵ Bā omits na. ¹⁶ C^s nañ. ¹⁷ Bā nanda tassa puññaṃ.

hi esa manusso sakala-Jambudīpe r. etass' eva dassāmi, atha devo ce hoti¹ devatāsakkāram assa² karissāmīti³ so taṃ vīmaṃsanto paṭhamam g. ā.:

1. Devatā nu si gandhabbo adu Sakko purindado
manussabhūto iddhimā, katham jānemu taṃ mayan ti. 93. 5
So tassa vacanam sutvā sabhāvam eva kathento duti-

yam g. ā.:

2. N' amhi devo na gandhabbo na pi Sakko purindado,
manussabhūto iddhimā, evam jānāhi Bhāratā³ 'ti. 94.

Tattha Bhāratā⁴ 'ti raṭṭhabhāradhāritāya nam⁵ evam ālapi. 10

Taṃ sutvā rajā „manussabhūto kirāyam, mayham evam bahūpakāro, mahantena yasena taṃ santappessāmīti“ cintetvā ā.

3. Katarūpam idam bhotā⁶ veyyāvaccam anappakam:
devamhi vassamānamhi anvāvassam⁷ bhavam akā. 95. 15
4. Tato vātātāpe ghore sītaccāyam bhavam akā,
tato amittamajjhesu suratānam⁸ bhavam akā. 96.
5. Tato phītāni⁹ raṭṭhāni vasino te bhavam akā,
tato ekasatam khatte anuyutte¹⁰ bhavam akā. 97.
6. Patit' assu mayam bhoto, vara taṃ¹¹ bhañ ñam¹² icchasi, 20
hatthiyānam assaratham nāriyo ca alamkatā
nivesanāni rammāni mayam bhoto dadāmase. 98.
7. Atha [vā] Añge vā Magadhe [vā]¹³ mayam bhoto dadāmase,
atha vā Assakāvanti¹⁴ sumanā damma te mayam. 99.
8. Upaddham vāpi rajassa mayam bhoto dadāmase 25
sace te attho rajjena, anusāsa yad icchasīti. 100.

Ta. katarūpamidam ti katajāniyam¹⁵ katasabhāvam, veyyāvaccam ti kāyaveyyāvaṭṭakammam¹⁶, anvāvassan¹⁷ ti anuvassam, yathā devo na

¹ ce hoti wanting in Cks. ² Cks -ā. ³ Ck Bā -thā, C^s -tā corr. to -thā. ⁴ all three MSS. -thā. ⁵ Bā -radhāratāyanam. ⁶ Bā -to. ⁷ Bā anovassam. ⁸ so Bā; Cks -majjhesaratānam. ⁹ Ck pi-, C^s Bā phi-. ¹⁰ Bā -yante. ¹¹ Cks cara tā. ¹² Cks hamñam, Bā bhuñjam. ¹³ in Bā corr. to atha aṅge vā magadhe. ¹⁴ C^s -vanti, Bā kassakāvanti. ¹⁵ Bā omits ka-. ¹⁶ C^s kāyāvaṭṭika-, Bā kāyaveyyāvaṭṭikammam. ¹⁷ Bā anovassan.

vassati tathā katan ti a., sīracebhāyan ti sātālacchāyaṃ, vasiṇo te ti te
 raṭṭhavasino ambhākaṃ vasavattino¹, khatte² ti khatṭiye, aṭṭhakathāyaṃ pana
 ayam eva vā pāṭho, patitassu mayan ti tuṭṭhā mayaṃ, vara taṃ bhañña-
 micchasīti³ bhā ti⁴ ratanass' etaṃ nāmaṃ, varan te dadāmi yaṃ ratanaṃ
 5 icchasi taṃ varehīti⁵ a., hatthiyānan ti ādihi sarūpato taṃ ratanaṃ dasseti,
 Assakāvantin⁶ ti Assakaraṭṭhaṃ vā⁷ Avantiraṭṭhaṃ vā⁸, rajjena 'ti sace
 hi sakalena Jambudīparajjena attho tam pi te datvā ahaṃ phalakāyudhahattho⁹
 tumhākaṃ rathassa purato dhāvissāmiti¹⁰ dīpeti, yadicchasīti etesu mayā
 vuttappakāresu yaṃ icchasi taṃ anusāsa āpāpehi.

- 10 Taṃ sutvā N-to attano adhippāyaṃ āvikaronto ā.:
 9. Na me attho hi¹⁰ rajjena nagarena dhanena vā,
 attho pi janapadena attho mayhaṃ na vijjatīti. 101.
 „Sace tava mayi sineho atthi¹¹ ekaṃ me vacanaṃ karo-
 hīti“ vatvā:
 15 10. Bhoto ca¹² raṭṭhe vijite araṇṇe atthi assamo,
 pitā mayhaṃ janettī ca ubho sammanti assame. 102.
 11. Tes' āhaṃ pubbacariyesu puññaṃ na labhāmi kātave,
 bhavantaṃ ajjhācāraṃ¹³ katvā
 Sonāṃ yācāmu¹⁴ saṃvaran ti. 103.
 20 Ta. raṭṭhe ti rajje, vijite ti āpāpavattiṭṭhāne, 'assamo ti Himavanta-
 raṇṇe eko assamo atthi, sammantīti tasmīṃ assame vasanti, tesāhaṃ ti
 tesu ahaṃ, kātave ti vattapaṭivattaphalāharaṇasaṃkhātāṃ puññaṃ kātum na
 labhāmi, bhātā me S-to nāma mam' ekasmiṃ aparādhe mā idha vasīti maṃ
 paṇāmesi¹⁵, ajjhācāraṃ¹³ ti¹⁶ te mayaṃ bhavantaṃ adhiācāraṃ parisāṃ¹⁷
 25 parivaraṃ katvā S-taṃ saṃvaraṃ yācemu, āyatīṃ¹⁸ yācāma 'ti a., yācemu saṃ-
 varan¹⁹ ti pi pāṭho, mayaṃ tayā saddhiṃ Sonāṃ yāceyyāma khamāpeyyāma,
 imaṃ varaṃ tava santikā gaphāmīti a.

Atha naṃ rājā āha:

12. Karomi te taṃ vacanaṃ yaṃ maṃ bhaṇasi brāhmaṇa,
 30 etaṃ ca kho no akkhaṃhi kīvanto bhontu yācakā ti. 104.

¹ Cks -tti, Cs -tta. ² Cks kkhette, Bā khatye. ³ Bā bhuñjam-. ⁴ Ck bhāti-
 tibhā, Cs bhāsītibhā corr. to bhātītibhā, Bā omits bhāti. ⁵ Bā vade. ⁶ Ck
 -vantītan, Bā -vantī. ⁷ Ck va. ⁸ Ck omits avanti-. ⁹ Cks -tthehi. ¹⁰ Cs bhi,
 Bā pi. ¹¹ Cks attho. ¹² Bā tava. ¹³ Bā ajhāvar-. ¹⁴ Bā yācemu. ¹⁵ Bā
 palāpesi. ¹⁶ Bā adds avivaraṃ. ¹⁷ Ck pharisa, Bā sa. ¹⁸ Bā -tisavaraṃ.
¹⁹ Ck yevaraṃ.

Ta. karomīti ahañ sakala-Jambudīpe r. dadamāno ettakam kiñ na karissāmi, karomīti vadati, kivantō ti kittakā.

Nandapaṇḍito āha:

13. Parosatañ jānapadā mahāsālā ca brāhmaṇā

ime ca khattiyā sabbe abhijātā yasassino

5

bhavañ ca rājā Manojō alaṃ hessanti yācakā ti. 105.

Ta. jānapadā ti gahapatī¹, mahāsālā ca brāhmaṇā ti sārappattā brāhmaṇā ca parosatā yeva, alaṃ hessantīti antāpariyantā² bhavissanti, yācakā ti mam' atthāya S-tassa khamāpakā.

Atha rājā āha:

10

14. Hatthī asse ca yojentu rathaṃ sannayha nañ rathī³,

ābandhanāni gaṇhātha pādās' ussārayaṃ dhaje,

assamañ taṃ gamissāmi yattha sammati Kosiyo ti. 106.

Ta. yojentū 'ti hatthārohā hatthī assārohā ca asse kappentu, rathaṃ sannayhanaṃ rathīti⁴ samma rathika⁵ tvam pi rathaṃ sannayha⁶, 15 ābandhanānīti hatthiassaratthesu ābandhitabbāni bhaṇḍakāni gaṇhatha, pādā-sussārayaṃ dhaje ti rathe ṭhapitadhaje⁷ ussārayantu ussāpentu, Kosiyo ti yasmiñ assame Kosiyaḡotto vasaṃti vadati.

15. Tato ca rājā pāyāsī senāya caturaṅginī,

agamā⁸ assamañ rammañ yattha sammati Kosiyo ti 107.

20

ayaṃ abhisambuddhagāthā.

Ta. tato cā 'ti bhikkhave evaṃ vatvā tato so rājā ekasatañ⁹ khattiye gaṇetvā mahatiyā senāya parivuto N-taṃ purato katvā nagarā nikkhami, ca-turaṅginīti caturaṅginīyā¹⁰ agamāsi¹¹, autarāmagge vattamāno pi avassa-gāmitāya evaṃ vutto, catuvīsatiakkhohipisamkkena¹² balakāyena saddhiñ 25 maggapaṭipannassa tassa N-to¹³ iddhānubhāvena aṭṭhasabhavitthataṃ maggañ samañ mūpetvā ākāse cammañ pattharitvā ta. pallaṃkena nisīditvā senāya parivuto alaṃkatakathikkhandhe nisīditvā gacchantena¹⁴ raññā saddhiñ dhamma-yuttakaṃ kathento sītuṇhāḍiparissaye¹⁵ haranto¹⁶ agamāsi.

Ath' assa assamañ pāpuṇanadivase S-to „mama kaniṭ- 30 ṭhassa atirekasattadivasādhikāni¹⁷ sattāmāsādhikāni¹⁸ satta-

¹ all three MSS. -i. ² so Cks; Bā pariyaṭṭā, omitting antā. ³ Cks rathī, Bā rathaṃ saṇhamayasārathī. ⁴ Bā rathaṃ saṇhaya sārathīti. ⁵ Cks rathikā, Bā sārathī. ⁶ Bā saṇhayittha. ⁷ Cks ṭhapitadhajapādesudhaje. ⁸ Ck aggamā, Bā āgamā. ⁹ Bā -te, Ck -ta. ¹⁰ Bā -giyā senāya. ¹¹ Bā āgamāti. ¹² Bā -sañ-khātena. ¹³ Bā -tassa. ¹⁴ Cks -te. ¹⁵ Bā sītuṇ-. ¹⁶ Bā vārento. ¹⁷ Cks -sattāmāsādhī-. ¹⁸ Cks satta ca divasāni.

vassāni nikkhantassā“ 'ti āvajjitvā „kahan nu kho so etara-
hīti“ dibbena cakkhunā olokeno „catuvīsatiakkhohiṇipari-
vārena¹ ekasataṃ rājāno gahetvā maṃ yeva khamāpetuṃ
āgacchatīti“ disvā cintesi: „imehi rājūhi c' eva parisāhi“ ca
5 mama kaniṭṭhassa bahūni pāṭihāriyāni diṭṭhāni, mamānubhāvaṃ
ajānitvā ayaṃ kūṭajaṭilo attano pamāṇaṃ na jānāti, amhākaṃ
ayyena saddhiṃ payojetīti maṃ vambhetvā³ kathento avīci-
parāyaṇā bhavēyyuṃ, iddhipāṭihāriyaṃ nesaṃ dassessāmīti“
so caturaṅgulamattena aṃsaṃ⁴ asamphusaṃ aṅkāse kācaṃ
10 ṭhapetvā Anotattodakaṃ⁵ āharitūṃ rañño avidūre ākāseṇa
pāyāsi. N-to pana taṃ āgacchantāṃ disvā attānaṃ dassetuṃ
avisahanto nisinnaṭṭhāne yeva antarādhāya⁶ palāyitvā Hima-
vantaṃ pāvisi. Manojarājā pana naṃ ramaṇīyena isivesena⁷
tathā āgacchantāṃ disvā:

- 15 16. Kassa kādambayo⁸ kāco vehāsaṃ caturaṅgulaṃ
aṃsaṃ asamphusaṃ eti udahārassa gacchato ti g. ā. 108.

Ta. kādambako⁸ ti kadambarukkhamaṃ, asamphusaṃ⁹ etīti aṃ-
saṃ¹⁰ asamphusanto sayam eva gacchati, udahārassā 'ti udakaṃ āharitūṃ
gacchantassa esa¹¹ kāco evaṃ eti, ko nāma tvaṃ kuto vāgacchasi.

- 20 Evaṃ vutte Mahāsatto gāthadvayaṃ āha:
17. Ahaṃ Sono mahārāja tāpaso sahitaṃvato¹²,
bharāmi mātāpitara rattindivam atandito. 109.
18. Vane¹³ phalaṃ ca mūlaṃ ca āharitvā disampati
posemi mātāpitara pubbekataṃ anussaraṇaṃ ti. 110.

- 25 Ta. sahitaṃvato¹² ti sahitarato¹³ silācūrasampanno, eko tāpaso ahaṃ
ti vadati, bharāmiṃ posemi, atandito ti analaso hutvā, pubbekataṃ ti
tehi pubbe kataṃ mayhaṃ guṇaṃ anussaranto.

Taṃ sutvā rājā tena saddhiṃ viśāsaṃ kattukāmo anan-
taraṃ g. ā.:

¹ Bā adds saddhi. ² Cks -sāsu. ³ C^s vambhe-, Bā -bhento. ⁴ Cks antaraṃ
Bā asaṃ. ⁵ Bā anotattathato ud-. ⁶ Bā -yi. ⁷ Bā issariyena. ⁸ Bā kadampā-
mayo. ⁹ Cks e asaṃ-, Bā asaṃ-, Bā asaṃ asaṃphusaṃ. ¹⁰ Bā asakuṭaṃ. ¹¹
Bā kassa eka. ¹² Bā sahīpappato. ¹³ Cks etaṃ.

10. Icchāma assamañ gantuñ yattha sammati Kosiyo,
maggam no Sona akkhāhi yena gacchemu assaman ti. 111.
Tattha assaman ti tumhākañ assamapadañ.

Atha M. attano ānubhāvena assamapadagāmimaggañ
māpetvā: 5

20. Ayañ ekapadī rāja yen' etañ meghasannibham
koviḷārehi sañchannañ, ettha sammati Kosiyo ti g. ā. 112.

T. a.: mahārāja ayañ ekapadiko jañghamaggo iminā gacchatha yena disā-
bhāgena tañ meghavaṇṇaṃ supupphitakoviḷārasañchannañ kānanañ dissati
ettha mama pitā Kosiyaḡotto vasati esa so assamo ti. 10

21. Idañ vatvāna pakkāmi taramāno mahāisi
vehāse antalikkhasmiñ anusāsivāna khattiye. 113.

22. Assamañ parimajjitvā¹ paññāpetvāna āsanañ
paṇṇasālañ pavisitvā pitarañ paṭibodhayi: 114.

23. Ime āyanti rājāno abhijātā yasassino,
assamā nikkhamitvāna nisīda tvañ mahāise. 115. 15

24. Tassa tañ vacanañ sutvā taramāno mahāisi
assamā nikkhamitvāna paṇṇadvāramhi² upāvisīti 116.

imā abhisambuddhagāthā.

Ta pakkāmiti Anotattañ³ agamāsi, parimajjitvā⁴ ti bhikkhave so 20
isi vegena Anotattañ gantvā⁵ pāṇiyañ ādāya tesu rājesu⁶ assamañ asampattesu
yeva āgantvā pāṇiyaghaṭe pāṇiyamālake ṭhapetvā mahājano pivissatīti vana-
kusumehi⁷ vāsetvā⁸ sammujjaniñ⁹ ādāya assamapadañ sammajjitvā paṇṇa-
sāladvāre pitu āsanañ paññāpetvā pavisitvā pitarañ jānāpesīti a., upāvisīti
uccāsane nisīdi, B-ssa mātā pana tassa pacchato nicatare¹⁰ āsane nisīdi, B. 25
nicāsane ekamante nisīdi.

N-to pi B-ssa Anotattato pāṇiyañ ādāya assamañ āgata-
kāle¹¹ rañño santikañ āgantvā assamassa avidūre khandhā-
vārañ nivesāpesi¹². Atha rājā nahātvā sabbālaṇkārapati-
maṇḍito ekasatarājaparivuto N-taṃ gahetvā mahantena siri- 30
sobhaggena B-ttañ khamāpetuñ assamañ pāvisi. Atha nañ
tathā āgacchantañ B-assa pitā disvā B-añ pucchi, so pi
'ssa ācikkhi.

¹ all three MSS. -jjetvā. ² Cks padvāramhi. ³ Bā anotattatho. ⁴ Bā -jjetvā.
⁵ Bā -tthañ āg-. ⁶ Bā -āsu. ⁷ Bā nava-. ⁸ Cks māse-. ⁹ C^s sammañj-, Bā
samajja-. ¹⁰ Bā nice. ¹¹ Bā -magata-. ¹² -re nivāsesi.

Tam atthaṃ pakāsento S. ā.:

25. Taṃ ca disvāna āyantaṃ jalanta-r-iva¹ tejasā
khattasaṃghaparibbūhaṃ Kosiyo etad abravi: 117.
26. Kassa bherī mutiṅgā ca saṃkhā paṇavadeṇḍimā
5 purato paṭipannāni hāsayantā² rathesabhaṃ. 118.
27. Kassa kañcanapaṭṭena puthunā vijjuvaṇṇinā
yuvā kalāpasannaddho, ko eti siriyā jalaṃ. 119.
28. Ukkāmukhe³ pahaṭṭhaṃ va khadiraṅgārasannibhaṃ
mukhaṃ cāru r-ivābhāti⁴, ko eti siriyā jalaṃ. 120.
- 10 29. Kassa paggaḥitaṃ chattaṃ sasalākaṃ manoramaṃ
ādiccaramsāvaraṇaṃ, ko eti siriyā jalaṃ. 121.
30. Kassa aṃkaṃ pariggayha vālavijjanim uttamaṃ
carati varapaṇḍassa hatthikkhandhena āyato. 122.
31. Kassa setāni chattāni ājāniyā ca vammitā
15 samantā parikiranti⁵, ko eti siriyā jalaṃ. 123.
32. Kassa ekasataṃ khatyā anuyuttā⁶ yasassino
samantā anupariyanti⁷, ko eti siriyā jalaṃ. 124.
33. Hatthiassarathapattisenāya⁸ caturaṅgini⁹
samantā anupariyāti¹⁰, ko eti siriyā jalaṃ. 125.
- 20 34. Kass' esā mahatī senā, piṭṭhito anuvattati
akkhobhaṇi¹¹ apariyanta sāgarassēva ūmiyo. 126.
35. Rājābhiraṇḍa Manojō¹² Indo va jayataṃ pati
Nandass' ajjhāvaraṃ eti assamaṃ brahmacāriṇaṃ. 127.
36. Tass' esā mahatī senā piṭṭhito anuvattati
25 akkhobhaṇi¹³ apariyanta sāgarassēva ūmiyo ti. 128.

Ta. jalanta-r-iva 'ti jalantaṃ viya paṭipannānīti etāni turiyāni kassa
purato āgacchantīti a., hāsayantā 'ti tosentā, kañcanapaṭṭenā 'ti tāta
kass' eso kañcanamayena vijjuvaṇṇinā uphāsapaṭṭena nalātante¹⁴ parikkhitto ti
pucchati, yuvā ti taruṇo kalāpasannaddho ti sannaddhasaratuṇhīro, ukkā-
30 mukhe pahaṭṭhaṃ vā 'ti kammārānaṃ uddhane pahaṭṭhasuvaṇṇaṃ viya,
khadiraṅgārasannibhaṃ ti vitaccikkakhadiraṅgāravapaṇḍa¹⁵, ādiccaramsā-
varaṇaṃ ti ādiccaramsīnaṃ āvaraṇaṃ, aṃkaṃ pariggayhā 'ti aṃkaṃ pa-
riggaḥetvā¹⁶ parikkhipitvā 'ti a., vālavijjanimuttamaṃ¹⁷ ti vālavijjanim¹⁸

¹ Bā -taṃriva. ² Bā -o. ³ Bā -aṃ. ⁴ C^s vā-, Bā mukhañcarucirā-. ⁵ C^s
-renti. ⁶ Bā -yanta. ⁷ Bā -parikiranti. ⁸ Bā -rathā-, C^k -assārathāpatti-, C^s
-assārathāpatti-. ⁹ C^k -ṇim, Bā -ni. ¹⁰ Bā -yāyanti. ¹¹ C^s -bbhani, Bā
-bbhani. ¹² C^s -rājamānojo, Bā -rājamaṇujo. ¹³ C^k -bbhaniṃ, C^s -bbhani. ¹⁴
so C^s; Bā nalātante. ¹⁵ Bā vitacchita-. ¹⁶ C^s adds passam, Bā parisam.
¹⁷ all three MSS. -mā. ¹⁸ Bā maṇivālavijjanī.

uttamañ¹, caratīti sañcarati, chattānīti ājānīyapīṭṭhe nisinnānañ dhārita-
chattādhichattāni, parikirantīti² kassa samantā sabbadisābhāgesu parikiri-
yanti³, caturañginīti etehi hatthiādīhi catūhi augehi samannāgatā⁴,
akkhobhanīti khobhetuñ na sakkā, sāgarassevā⁵ 'ti sāgarassa ūmiyo viya
apariyanta, rājābhīrājā⁶ ti ekasatānañ rājūnañ pūjito⁷ tesam vā adhiko 5
rājābhīrājā⁸, jayatañ patīti jayappattānañ tāvatimsānañ jeṭṭhako, ajjhā-
va ran ti mama khamāpanatthāya Nandassa parisabhāvañ upagantvā eti.

Satthā āha:

37. Anulittā candanena kāsikavatthadhārino
sabbe pañjalikā hutvā isīnañ ajjhupāgamun ti. 129. 10

Ta. isīnañ ajjhupāgamun ti bhikkhave sabbe pi te rājāno surabhi-
candanena anulittā uttamakāsikavatthadhārino sirasi patīṭṭhāpitañjalī hutvā
isīnañ santikañ upagatā.

Tato Manojarājā vanditvā ekamantañ nisīno paṭisanthārañ
karonto: 15

38. Kacci⁷ nu bhoto kusalañ, kacci⁷ bhoto anāmayañ,
kacci⁷ uñchena⁸ yāpetha, kacci⁷ mūlaphalā bahū. 130.
39. Kacci⁷ ḍaṃsā ca⁹ makasā ca appam eva sirimsapā¹⁰,
vane vālamigākiṇṇe kacci⁷ himsā na vijjatīti 131.
gāthadvayañ ā. 20

Tatoparañ tesam vacanapaṭivacanavasena kathitagāthā¹¹
honti.

40. Kusalañ c' eva no rāja atho rāja anāmayañ,
atho uñchena⁸ yāpema, atho mūlaphalā bahū, 132.
41. Atho ḍaṃsā ca⁹ makasā ca appam eva sirimsapā¹⁰, 25
vane vālamigākiṇṇe himsā amhañ na vijjati. 133.
42. Bahūni c' assa¹² pūgāni assame sammatañ idha¹³,
nābhijānāmi uppannañ ābādhañ amanoramañ. 134.
43. Svāgatan te mahāraja atho te adurāgatañ, (IV ⁴²⁴/₅)
issaro si anuppatto, yañ idh' atthi¹⁴ pavedaya: 135. 30

¹ C^{ks} -mā. ² C^{ks} -kīrentīti. ³ B^d -kiranti. ⁴ so all three MSS. ⁵ B^d pū-
rato. ⁶ B^d rājādhi-. ⁷ B^d kiñci. ⁸ C^{ks} uñj-, B^d ucch-. ⁹ B^d omits ca. ¹⁰
B^d sarisapā. ¹¹ B^d samīgītīgāthā. ¹² so C^k for cassu? C^s B^d vassa. ¹³ B^d
sampato mama. ¹⁴ B^d idhatti, C^{ks} idhanti.

44. Tiṇḍukāni piyālāni madhuke kāsūmāriyo
phalāni khuddakappāni, bhuñja rāja varaṃ varaṃ¹. 136.
45. Idam pi pāṇiyaṃ sītaṃ ābhataṃ girigabbharā,
tato piva mahārāja sace tvaṃ abhikaṃkhasi. 137.
- 5 46. Paṭiggahītaṃ yaṃ dinnaṃ ca² sabbassa agghiyaṃ kataṃ,
Nandassāpi nisāmetha vacanaṃ yaṃ so pavakkhati. 138.
47. Ajjhāvar' amha Nandassa bhoto santikam āgatā,
suṇātu bhavaṃ vacanaṃ Nandassa parisāya cā 'ti. 139.

Imā³ yebhuyyena pākāṭā⁴ sambandhā⁵ yeva, yaṃ pan' ettha apākaṭaṃ
10 tad eva vakkhāma, pavedaya 'ti yaṃ imasmiṃ thāne tava abhirucitaṃ atthi
taṃ no kathehīti vadati, khuddakappānīti etāni nānārukkaphalāni⁶ khudda-
madhupaṭibhāgāni⁷ madhurāni. varaṃ varan⁸ ti ito uttamuttamaṃ⁹ gahetvā
bhuñja, girigabbharā ti Anotattato, sabbassa agghiyaṃ ti yena mayaṃ
āpucchitā taṃ amhehi paṭiggahītaṃ nāma tumhehi ca dinnaṃ eva nāma ettāvata
15 imassa janassa sabbassa agghiyaṃ tumhehi kataṃ, Nandassāpīti ambhakaṃ
tāva sabbam kataṃ idāni N-to kiñci vattukāmo tassāpi¹⁰ tāva¹¹ vacanaṃ suṇotha,
ajjhāvarambhā 'ti mayaṃ hi na aññena kammena āgatā, Nandassa pana parisā
hutvā tumhākaṃ khamāpanatthāya āgatā ti vadati, bhavaṃ ti bhavaṃ S-to suṇātu.

Evam vutto N-to uṭṭhāyāsanaṃ mātāpitāro ca bhātaraṃ ca
20 vanditvā parisāya¹² saddhiṃ sallapanto ā:

48. Parosataṃ janapadā mahāsālā ca brāhmaṇā
ime ca khattiyā sabbe abhijātā yasassino
bhavaṃ ca rājā Manojo anumaññantu¹³ me vaco. 140.
49. Ye hi santi samittāro¹⁴ yakkhāni¹⁵ idha assame
25 araṇṇe bhūtabhavyāni suṇantu vacanaṃ mama. 141.
50. Namo katvāna bhūtaṇaṃ isiṃ vakkhāmi subbataṃ:
so ty-āhaṃ dakkhiṇo¹⁶ bāhu¹⁷ tava Kosiya sammato. 142.
51. Pitaram me janettiṃ¹⁸ ca bhattukāmassa me sato
vīra puññaṃ idaṃ thānaṃ¹⁹, mā maṃ Kosiya vāraya. 143.

¹ Bā varāvaraṃ. ² Bā omits ca. ³ Cks omit imā. ⁴ Cks -ṭa. ⁵ Bā sam-
pandhā, Cks -dhi. ⁶ Cks na in the place of etāni nānā. ⁷ so Cks; Bā
khuddakkhamadhu-. ⁸ Bā varaṃvaran. ⁹ Bā uttamam u-. ¹⁰ Bā tassa pi.
¹¹ all three MSS. tā. ¹² Bā sakapa-. ¹³ Cks amanuññantu. ¹⁴ so Cks = sa-
mittāro? Bā yevasantisamittāro. ¹⁵ Ck yakkharāni, Cs yakkhārāni. ¹⁶ Bā -ṇā,
Ck -ṇe, Cs -ṇo corr. to -ṇe. ¹⁷ Cs bahu, Bā bāhuṃ. ¹⁸ Ck janetti, Cs janenetti,
Bā janetti. ¹⁹ Bā dhīramapuñña pidaṃ thānaṃ, Cks cara puññaṃidaṃ thānā.

52. Sabbhi h' etaṃ upaṇṇātaṃ, mam' etaṃ upanissaja',
 utthānapāricariyāya dīgharattaṃ tayā kataṃ,
 mātāpītusu puṇṇāni mama lokadado bhava. 144.
53. Tath' eva santi manujā dhamme dhammapadaṃ vidū
 maggo² saggassa lokassa yathā jānāsi tvaṃ ise. 145. 5
54. Utthānapāricariyāya mātāpītusukkhāvahaṃ
 taṃ maṃ puṇṇ' ābhivāreti³ ariyamaggavaro naro ti. 146.

Ta. anumaṇṇantū⁴ 'ti anubujjhantu, sādhukaṃ katvā paccakkhaṃ ka-
 rentū 'ti a., samitāro⁵ ti samāgatā, araṇṇe bhūtabhavyānīti asmīṃ
 Himavantaṃ araṇṇe yāni bhūtāni c' eva buddhimariyādā⁶ pattāni bhavyāni ca taruṇa- 10
 devatāni, tāni pi⁷ sabbāni mama vacanaṃ supantū 'ti a., namo katvānā 'ti
 idaṃ so parisāya saṇṇaṃ datvā tasmīṃ vanasaṇḍe nibbatta devatā namakkāraṃ
 katvā va ā., t. a.: aḷḷa bahūhi devatāhi mama bhātikassa dhammakathāsavanatthaṃ
 āgatāhi bhavitabbaṃ, ayaṃ vo namakkāro, tumhe pi mayāṃ sahāyā hothā 'ti
 so devatānaṃ aṇḍalīṃ paggaṇhitvā parisāṃ saṇḍānāpetvā isiṃ vakkhāmīti ādiṃ 15
 ā., ta. isin ti S-taṃ sandhāya vadati, sammato ti bhātaro nāma aṅgasamā
 honti tasmā so te ahaṃ dakkhino⁸ bāhū ti sammato tena⁹ khamituṃ arahathā
 'ti dīpeti, virā 'ti viriyavanta mahāparakkama, puṇṇamidaṃ tthānaṃ ti
 idaṃ mātāpituupaṭṭhānaṃ nāma puṇṇaṃ saggasaṃvattanikakāraṇaṃ taṃ karon-
 taṃ maṃ mā vāiayā 'ti vadati, sabbhihetuṃ ti etaṃ mātāpituupaṭṭhānaṃ 20
 nāma paṇḍitehi upaṇṇātaṃ upagantvā nātaṃ c' eva vaṇṇitaṃ ca, upanissajā
 'ti idaṃ mayhaṃ nissaja vissajehi dehi, utthānapāricariyāya¹⁰ 'ti utthānena
 c' eva pāricariyāya¹¹ ca katan ti, dīgharattaṃ tayā kusalaṃ kataṃ, puṇṇānīti
 idāni ahaṃ mātāpītusu puṇṇāni kattukāmo, lokadado¹² hohi¹³, ahaṃ hi tesaṃ
 vattaṃ upaṭṭhānaṃ katvā devaloke aparimāṇaṃ yasaṃ labhissāmi, tassa me 25
 tvaṃ dāyako hohīti vadati, tathevā 'ti yathā tvaṃ jānāsi tath' eva aṇṇe pi
 manujā imissā parisāya santi ye¹⁴ nānappakāre dhamme idaṃ jeṭṭhāpacāyibhā-
 vasaṃkhātāṃ dhammakotṭhāsaṃ vidanti¹⁵ kin ti maggo saggassa¹⁶ lokassa 'ti,
 sukhāvahaṃ ti utthānena ca pāricariyāya¹⁷ ca mātāpītunnaṃ sukhāvahaṃ,
 taṃ maṃ ti taṃ maṃ evaṃ saṃmāpaṭipannaṃ pi bhātā S-to tamhā puṇṇā 30
 ābhivāreti nivāreti, ariyamaggavaro¹⁸ ti¹⁹ so evaṃ vārento ayaṃ naro
 mama piyadassanātāya ariyasaṃkhātassa devalokassa maggāvaraṇo²⁰ nāma
 hotīti.

¹ Bā -sejju. ² so all three MSS.. ³ Bā puṇṇānivāreti. ⁴ C^s amanuṇṇantū. ⁵
 Bā sapitāro. ⁶ Bā vuddhipari-. ⁷ C^k -devatātānīpi, Bā -tāni ca tāni pi. ⁸ Bā
 adds me. ⁹ Bā -ṇa. ¹⁰ Bā -pādacari-. ¹¹ Bā pāda-. ¹² Bā -do ti tassa
 mama traṃ saggāṃ lokaṃ dado. ¹³ all three MSS. hoti. ¹⁴ Bā yeva. ¹⁵
 Bā va-. ¹⁶ Bā sadevakassa. ¹⁷ Bā pādaca-. ¹⁸ Bā -āvaro. ¹⁹ Bā adds ariya-
 maggassa āvaro ²⁰ C^k -vāraṇo. Bā -varaṇaṃ.

Evam N-ena vutte M. „imassa tāva tumhehi vacanam sutam, idāni mama pi suṇāthā“¹ 'ti sāvento ā.

55. Suṇantu bhonto vacanam bhātur¹ ajjhāvarā mama:
kulavaṃsaṃ mahārāja porāṇaṃ parihāpayaṃ
5 adhammacāri jeṭṭhesu² nirayaṃ so upapajjati. 147.
56. Ye ca dhammassa kusalā poraṇassa disampati
cārittena ca sampannā na te gacchanti duggatim. 148.
57. Mātāpitā ca bhātā ca bhagini nātibandhavā
sabbe jeṭṭhassa te bhārā, evaṃ jānāhi Bhārata³. 149.
10 58. Ādiyitvā garuṃ bhāraṃ nāviko viya ussahe,
dhammaṃ ca⁴ na-ppamajjāmi,
jeṭṭho c' asmi rathesabhā⁵ 'ti. 150.

- Ta bhāturajjhāvarā⁵ ti mama bhātu parisā hutvā āgatā bhavanto
sabbe pi rājāno mama pi tā⁶ vacanam suṇantu, parihāpayan ti parihāpento,
15 dhammassā 'ti jeṭṭhāpacāyadhammapaveṇidhammassa, kusalā ti chekā, cā-
rittena cā 'ti ācārasilena sampannā, bhārā ti sabbe ete jeṭṭhena vahitabbā paṭi-
jaggitabbā ti tassa bhātārā nāma, nāviko viyā 'ti yathā nāvāgarubhāraṃ⁷
ādiyitvā samuddamajjhe nāvaṃ sotthinā netum nāviko ussahe ti vāyamatī saha
nāvāya sabbabhaṇḍaṃ jano ca tass' eva bhāro hoti tathā mam' eva sabbe
20 nātakā bhāro ahaṃ c' ete ussahāmi paṭijaggitum sakkomi, taṃ ca jeṭṭhāpacāya-
nadhammaṃ na-ppamajjāmi, na kevalaṃ ca etesaṃ nēva sakalassa pi lokassa
jeṭṭho c' asmi, tasmā aham eva saddhim Nandena paṭijaggitum yutto ti.

- Taṃ sutvā sabbe pi rājāno attamanā hutvā „jeṭṭhabhā-
tikassa kira avasesā bhārā⁸ ti ajja amhehi nātan“⁹ ti N-taṃ
25 pahāya M-assa nissitā⁹ hutvā tassa thutim karontā¹⁰ dve gāthā
abhāsimsu :

59. Adhigat' amha¹¹ tame nānaṃ jālaṃ va jātavedato¹²
evam eva no bhavaṃ dhammaṃ Kosiyo pavidamsayi. 151.
60. Yathā udadhim ādjeco vāsudevo pabhaṃkaro
30 pāṇinaṃ pavidamseti rūpaṃ kalyāṇapāpakaṃ
evaṃ eva no bhavaṃ dhammaṃ Kosiyo pavidamsayiti. 152.

¹ Cks -tar. ² Cks jeṭṭho. ³ Ck -tha. ⁴ Bā dhammassa. ⁵ Ck -tar-. ⁶ read tāva? ⁷ Bā nāvāya. ⁸ Bā -o. ⁹ Bā -taraṃ sannissitā. ¹⁰ Ck Bā -o. ¹¹ so Ck; Bā adhigamā. ¹² Bā jātadevato.

Ta. adhigatamhā¹ 'ti mayam ito pubbe jetthāpacāyanadhammapa-
ticchādake tame vattamānā² ajja jātavedato³ jālam va nānam⁴ adhigatā, evam-
eva no ti yathā mahandhakāre pabbatamatthako jalito jātavedo samantā ālokaṃ
pharanto rūpāni dasseti tathā no bhavaṃ Kosiyagotto dhammaṃ pavidāmsayitī
a., vāsudevo ti vasudevo⁵ vasujotano⁶ dhammapakāsano ti a.

5

Iti M. ettakaṃ kalam N-tassa paṭihāriyāni disvā tasmim
pasannacitte te rājāno nānabalena tasmim pasādam bhinditvā
attano katham gāhāpetvā sabbe attano va mukhullokite akāsi.
Atha nam N-to „bhātā me paṇḍito vyatto dhammakathiko,
sabbe p' ime rājāno bhinditvā attano pakkhe kari⁷, ṭhapetvā 10
imaṃ añño⁸ mayhaṃ paṭisaraṇaṃ n' atthi, imaṃ eva yācissā-
mīti“ cintetvā g. ā.:

61. Evaṃ me yācamānassa añjalim nāvabujjhasi*,
tava baddhañcaro¹⁰ hessaṃ vuṭṭhito paricārako ti. 153.

T. a.: sace tumhe mama evaṃ yācamānassa khamāpanatthāya paggaḥitaṃ 15
añjalim nāvabujjhatha na paṭigaṇhatha tumhe va mātāpitāro upaṭṭhahatha ahaṃ
pana tumhākaṃ baddhañcaro¹⁰ veyyāvaccakaro hessaṃ rattimdivaṃ analasa-
bhāvena vuṭṭhito¹¹ ahaṃ tumhe paṭijaggissāmīti.

M-assa pakatiyāpi N-te¹² roso¹³ vā veraṃ vā n' atthi
atithaddhaṃ¹⁴ kathentassa pan' assa mānāhāpanatthaṃ¹⁵ nig- 20
gahavasena¹⁶ tathā katvā idāni 'ssa vacanaṃ sutvā tuṭṭhacitto
tasmim pasādam uppādetvā „idāni te khamāmi, mātāpitāro ca
paṭijaggitum labhissasīti¹⁷“ tassa guṇaṃ pakāsento ā.:

62. Addhā Nanda vijānāsi saddhammaṃ sabbhi desitaṃ,
ariyo ariyasamācāro, bālhaṃ tvaṃ mama ruccasi. 154. 25
63. Bhavantaṃ vadāmi bhotiṃ ca¹⁸ suṇoṭha vacanaṃ mama:
nāyaṃ bhāro bhāramato ahu¹⁹ mayhaṃ kuḍācanaṃ. 155.
64. Taṃ maṃ upaṭṭhitaṃ santaṃ mātāpitūsukhāvahaṃ
Nando ajjhāvaraṃ²⁰ katvā upaṭṭhānāya yācati. 156.

¹ Bā adhigamā. ² Bā -ne. ³ Bā jātadevato. ⁴ Bā jātāṃ laṃ paññānaṃ. ⁵
Ck vā-. ⁶ Ck sujātano. ⁷ Bā karavaṭṭha. ⁸ Bā rañño. ⁹ Bā -bujhatha. ¹⁰
Bā paṭhacaro. ¹¹ Bā adds paricārako. ¹² bhagīnī nātibandhanā v. 57 - - - -
nandapaṇḍite wanting in C^s. ¹³ Bā doso. ¹⁴ Ck anitabbaṃ? ¹⁵ Bā -pahā-
natthaṃ. ¹⁶ Bā adds vā. ¹⁷ Bā -tīti. ¹⁸ C^s va. ¹⁹ Ck āhu. ²⁰ Ck^s -caraṃ.

65. Yo ve icchatī kāmēna¹ santānaṃ brahmacāriṇaṃ
Nandaṃ² vo³ vadatha⁴ eke kaṃ Nando⁵ upatīṭṭhatū⁶ ti. 157.

Ta. ariyo ti sundaro, ariyasamācāro sundarācāro si jāto, bālhaṇa ti idāni tvaṃ mama ativiya ruccasi, suṇoṭhā 'ti amma tāta tumhe mama vacanaṃ
5 suṇoṭha, nāyaṃ bhāro ti ayaṃ tumbhākaṃ paṭṭijaganabhāro na kadāci mama
bhāramato ahu, tamman ti taṃ bhāro ti amaṇṇitvā va maṃ tumhe upaṭṭhi-
taṃ samānaṃ, upaṭṭhānāyā 'ti tumhe upaṭṭhātuṃ maṃ yāceti, yo ve ic-
chatīti mayhaṃ hi tvaṃ me mātaraṃ vā pitaraṃ vā upaṭṭhahā 'ti vattuṃ na
yuttaṃ, tumbhākaṃ pana santānaṃ brahmacāriṇaṃ⁸ yo⁹ eko icchatī taṃ vadāmi
10 kāmāṃ¹⁰ Nandaṃ vo vadatha¹¹ taṃ¹² mama kaṇiṭṭhaṃ Nandaṃ rocatha¹³
tumhesu kaṃ esa upatīṭṭhati¹⁴ ubho pi hi mayaṃ tumbhākaṃ puttā yevā 'ti.

Ath' assa mātā āsanā vuṭṭhāya „tāta S-ta ciravippavuttho
te kaṇiṭṭho, evaṃ cirāgataṃ pi taṃ yācituṃ na viśahāmi,
mayaṃ hi taṃ nissitā idāni pana tayā anuṇṇātā, ahaṃ etaṃ
15 brahmacāriṇaṃ bāhāhi upagūhitvā sīse upagghāyituṃ¹⁴ la-
bheyyaṃ“ ti imaṃ atthaṃ pakāsentī:

66. Tayā tāta anuṇṇātā Sona taṃ nissitā mayaṃ,
upagghātuṃ labhe Nandaṃ
muddhani brahmacāriṇaṃ ti g. ā. 158.

20 Atha naṃ M. „tena hi amma anujānāmi, tvaṃ¹⁵ gaccha
puttaṃ Nandaṃ āliṅgitvā sīsaṃ¹⁶ ghāyitvā cumbitvā tava
hadaye sokaṃ nibbāpehīti“ ā. Sā tassa. santikaṃ gantvā
N-taṃ parisamajjhe yeva āliṅgitvā sīsaṃ ghāyitvā cumbitvā
hadaye sokaṃ nibbāpetvā M-ena saddhim sallapantī ā.:

- 25 67. Assatthassēva taruṇaṃ pavālaṃ māluteritaṃ
cirassaṃ Nandaṃ disvāna hadayaṃ me pavedhati. 159.
68. Yadā suttāpi¹⁷ suppante Nandaṃ passāmi āgataṃ
udaggā sumadā homi: Nando no āgato ayaṃ. 160.
69. Yadā ca paṭibujjhivā Nandaṃ passāmi nāgataṃ
30 bhiyyo āvisatī soko domanassaṃ cānappakaṃ. 161.

¹ Cks kāmānaṃ. ² Ck -do, Cs -da. ³ Cs ve. ⁴ Cks caratha. ⁵ Bā -dā maṃ.
⁶ Cks omīti maṃ. ⁷ Ck upaṭṭhitū. ⁸ Ck -riṇaṃ, Bā -ri. ⁹ Cks so. ¹⁰ Bā
-ena. ¹¹ Cks ratha. ¹² Cks omīti taṃ. ¹³ Bā rodetha, Cs nanda rocetha. ¹⁴
Bā upaṭṭhatuṃ. ¹⁵ Bā upasaṃghāyituṃ. ¹⁶ Cks taṃ. ¹⁷ Bā -e. ¹⁸ Bā
suttāmaṃ.

70. Sāhañ ajja cirassam¹ pi Nandañ passāmi āgatañ,
bhattuc-ca³ mayhañ ca piyo Nando no pāvisi gharañ. 162.
71. Pitu pi Nando suppiyo, yañ³ Nando pāvisi gharañ
labhatu tāta Nando tañ: mañ Nando upatiṭṭhatu¹ 'ti. 163.

Ta. māluteritan ti yathā vātāhatañ assatthapallavañ kampaṭi evaṃ ci-
rassañ Nandañ disvāna ajja mama hadayañ kampaṭi, soppante⁴ ti tāta
Sona yadāhañ sutta⁵ supīnena Nandañ āgatañ passāmi tadāpi udaggā homiṭi,
bhattuca² 'ti sāmikassa ca mayhañ ca piyo, Nando no pāvisi gharañ
ti tāta putto no Nando pañpasālañ pavisatu⁶, yañ ti yasmā pitu⁷ sutṭhu piyo
tasmā puna imahā gharā na vippavaseyya⁸ Nando tan ti Nando yañ icchati
tañ labhatu, mañ Nando ti tāta Sona tava pitarañ tvañ upaṭṭhaha Nando
mañ upatiṭṭhatu. 10

M. „evaṃ hotū“ 'ti mātu vacanañ sampaṭicchitvā „Nanda
tayā jetṭhakakotṭhāso laddho, mātā nāma atigunaṅkārikā, appa-
matto hutvā paṭijaggeyyāsīti“ ovaditvā mātu guṇaṃ pakāseṇto
dve gāthā abhāsi: 15

72. Anukampakā paṭiṭṭhā ca pubbe rasadadī ca no⁹
maggo saggassa lokassa mātā tañ varate ise. 164.
73. Pubbe rasadadī gottī mātā puññūpasamhitā
maggo saggassa lokassa mātā tañ varate¹⁰ ise ti. 165. 20

Ta. anukampakā ti muduhadayā, pubbe rasadadīti paṭhamam eva
attano khīrasamkhātassa rasassa dāyikā, mātā tan ti mama mātā mañ na¹¹
icchati tañ varati¹², gottīti gopāyikā, puññūpasamhitā ti puññānissitā
puññadāyikā.

Evaṃ M. dvīhi gāthāhi mātu guṇaṃ kathetvā punāgantvā
tassā āsane nisinnakāle „Nanda tvañ dukkarakārikañ mātā-
rañ labhi, ubho pi mayaṃ mātaraṃ dukkhena samvaddhitā,
tañ dāni tvañ appamatto paṭijaggāhi¹³, amadhurāni phalā-
phalāni mā khādāpesīti¹⁴“ vatvā parisamajjhe yeva mātu duk-
karakārikattañ pakāseṇto ā.: 25

¹ Cks -ssā. ² Bā -uñca. ³ Ck sañ. ⁴ Bā sutta. ⁵ Cks sottā. ⁶ so all three
MSS. ⁷ Cks omit yañti yasmā pitu. ⁸ Ck Bā vippaseyya. ⁹ Bā ja no. ¹⁰
Bā vadate. ¹¹ Bā yañ. ¹² Bā vadati, Cks add icchati. ¹³ Ck -ggo, Cs -ggi.

74. Ākaṃkhamānā puttaphalaṃ devatāya namassati
nakkhattāni ca pucchati utusaṃvaccharāni ca. 166.
75. Tassā utusinātāya hoti gabbhass' avakkamo,
tena dohaḷinī hoti, suhadā tena vuccati. 167.
- 5 76. Saṃvaccharaṃ vā ūnaṃ vā pariharitvā vijāyati,
tena sā janayantī (add ti), janettī tena vuccati. 168.
77. Thanakhīrena gītena¹ aṅgapāpuraṇena ca
rodantaṃ (add: eva) toseti, tosentī tena vuccati. 169.
78. Tato vātātape ghore mamimkatvā (add: va) dāraṃ
appajānantaṃ (add: poseti), posentī tena vuccati. 170.
- 10 79. Yaṇ ca mātu dhaṇaṃ hoti yaṇ ca hoti pitū dhaṇaṃ
ubhayam etassa gopeti, api puttassa no siyā. 171.
80. Evaṃ putta adū putta iti mātā vihaññati,
pamattaṃ paradāresu nisīthe pattayobbane
15 sāyaṃ puttaṃ anāyantaṃ iti mātā vihaññati. 172.
81. Evaṃ kicchā bhato poso mātu aparicārako
mātari micchā caritvāna nirayaṃ so upapajjati. 173.
82. Evaṃ kicchā bhato poso pitu aparicārako
pitari micchā caritvāna nirayaṃ so upapajjati. 174.
- 20 83. Dhan' āpi² dhanakāmānaṃ nassati, iti me sutaṃ,
mātaraṃ aparicaritvāna kicchaṃ vā so nigacchati. 175.
84. Dhanam pi dhanakāmānaṃ nassati, iti me sutaṃ,
pitaraṃ aparicaritvāna kicchaṃ vā so nigacchati. 176.
85. Ānando ca pamādo ca sadā hasitākīlitaṃ
25 mātaraṃ paricaritvāna labbham etaṃ vijānato. 177.
86. Ānando ca pamādo ca sadā hasitākīlitaṃ
pitaraṃ paricaritvāna labbham etaṃ vijānato. 178.
87. Dānaṃ ca peyyavāsaṇ³ ca atthacariyā ca yā idha
samānattā⁴ ca dhammesu tattha tattha yathārahaṃ, 179.
- 30 88. Ete kho saṅgahā loke rathassāpīva yāyato,
ete va⁵ saṅgahā nāssu na mātā puttakāraṇā. 180.

¹ so both MSS. for gītena? ²so both MSS. ³ so both MSS. for -vajjaṇi? ⁴ so both MSS. for -ttaṇi? ⁵ so both MSS. for ca, read ce?

89. Labhetha mānaṃ pūjaṃ ca pitā va puttakāraṇa,
yasmā ca saṅgahā ete samavekkhanti paṇḍitā 181.
90. Tasmā mahattaṃ papponti pāsaṃsā ca bhavanti te,
Brahmā hi nātāpitara pubbācariyā ti vuccare. 182.
91. Āhuneyyā ca puttānaṃ pajāya anukampakā',
tasmā hi te namasseyya sakkareyyātha paṇḍito. 183. 5
92. Annena-m-atho² pānena vatthena sayanena ca
ucchādanena nahāpanena pādānaṃ³ dhovanena ca, 184.
93. Tāya naṃ paricariyāya mātāpitusu paṇḍitā⁴
idha c' eva [naṃ⁵] pasaṃsanti pecca sagge ca modatīti. 185. 10

Ta. puttaphalaṇa ti puttasaṃkhātāṃ phalaṃ, devatāya⁶ namassaṃti
putto me upapajjātū 'ti devatāya namakkāraṃ karoti āyati⁷, pucchati kata-
rena nakkhattena jāto putto dīghāyuko hoti katarena appāyuko ti evaṃ nak-
khattāni ca pucchati, utusaṃvaccharāni cā 'ti channaṃ utūnaṃ kata-
rasmiṃ⁸ utumhi jāto dīghāyuko hoti katarasmiṃ⁸ utumhi appāyuko kativassāya 15
vā mātu jāto putto dīghāyuko hoti kativassāya appāyuko ti evaṃ utusaṃ-
vaccharāni ca pucchati, utusinātāya⁹ ti pupphe uppanne utumhi nahātāya,
avakkamo ti tiṇṇaṃ sannipātā¹⁰ gabbhāvakkaman ti hoti kucchiyaṃ gabbho
paṭiṭṭhāti, tenā 'ti tena gabbhena sā dohaṇiṇi hoti, tenā 'ti tadā tassā kucchimhi
nibbattapajāya¹¹ sneho uppajjati¹² tena kāraṇena suhadā ti vuccati, tenā 'ti 20
tena kāraṇena sā janayanti janeti ca vuccati, aṅgapāpuraṇena¹³ cā 'ti
thanantare¹⁴ nipajjāpetvā sarīrasamphassaṃ pharāpentī aṅgasamkhāten' eva
pāpuraṇena¹⁵, tosetīti saṇḍāpeti hāseti, mamaṃ¹⁶ katvā ti agaṇḍiputtassa
me¹⁶ upari vāto pabarati ātapo¹⁷ pharati evaṃ mamaṃkāraṇaṃ¹⁸ katvā si-
niddhena hadayena udikkhati, ubhayametassā 'ti ubhayam pi taṃ dhaṇaṃ 25
etassa puttassa atthāya aññesaṃ adassetvā sāragabbhādisu mātā gopeti, evaṃ
putta adu puttā 'ti andhabālā putta evaṃ rājakulādisu appamatto hohi¹⁹
aduñ c' aduñ ca²⁰ kammaṃ karohi sikkhāpentī iti mātā vihaṇṇati kilamati,
pattayobbane ti putte pattayobbane taṃ puttāṃ²¹ nisīthe²¹ parādāresu pamattāṃ
sāyaṃ anāgacchantaṃ ātāvā assupunnehi nettehi maggaṃ oloketi vihaṇṇati 30
kilamati, kiechā bhato ti kiechena bhato paṭijaggito, micchā caritvānā
'ti mātaraṃ apaṭijaggitvā, dhanāpīti²² dhanampi²³, ayam eva vā pāṭho, i. v. h.:

¹ tassā utu (v. 75) - - - anukampakā wanting in Bā. ² Bā omits m. ³ Ck - na.

⁴ Cks - tā. ⁵ so all three MSS. ⁶ Bā - yaṃ. ⁷ Bā āyati. ⁸ Cks katamaṃ. ⁹ Bā - sanhātāya? ¹⁰ so Cks; Bā - tāya. ¹¹ Cks - ttampa-. ¹² Bā jāyati. ¹³ Bā - vu-.

¹⁴ Bā tadanantare. ¹⁵ Bā mapa. ¹⁶ Ck agaddhiputtasame, Cg agaṇḍiputtasame, Bā adhituputtassa me. ¹⁷ Bā ātā-. ¹⁸ Bā dhammakā-. ¹⁹ Bā hoti. ²⁰ Ck duduccaducca, Bā adum ca adum ca. ²¹ Cks nisītha, Bā nisive. ²² Bā - nāsiti.

²³ Bā adds adāsi.

dhanakāmānaṃ uppannadhanam pi mātaraṃ apaṭṭijaggantānaṃ nassatīti me sutan
ti, kicchaṃ vā so ti itī dhanam vāssa nassati dukkhaṃ vā so¹ nigacchati,
labbhametan ti taṃ idhaloke ca devaloke ca ānandādisukhaṃ mātaraṃ pari-
caritvā vījānato paṇḍitassa labbhā², sakkā laddhum tādisenā 'ti a., dānañcā
5 'ti mātāpītunnaṃ dānaṃ dāttabbaṃ piyavacanaṃ bhaṇitabbaṃ uppannakicca-
sādhanaśasena attho caritabbo jeṭṭhāpacāyanadhammesu ta. ta. parisamajjhe vā
rahogatānaṃ vā abhivādanādivasena samānattatā³ kātabbā na raho abhivādanādīni
katvā parisatīti na kātabbāni⁴ sabbattha samānen' eva bhavitabbaṃ, ete ca
saṅgahā nassū 'ti sace ete cattāro saṅgahā na bhavyeyyū, samavekkhan-
10 tīti sammānayaṇa kāraṇa pekkhanti, mahattan ti seṭṭhattaṃ, brahmā ti
puttānaṃ⁵ brahmasamā uttamā seṭṭhā, pubbācariyā ti paṭhamācariyā, āhu-
neyyā ti āhunapaṭṭigāhaka yassa kassaci sakkārassa anucchavikā, annena-
matho ti annena atho pānena, peccā 'ti kālakiriyāya pariyośāne ito gantvā
sagge ca modatī pamodatīti.

15 Evaṃ M. Sineruṃ pavaṭṭento viya desanaṃ niṭṭhāpesi.
Taṃ sutvā sabbe pi te rājāno sabbabalakāyā pasīdimsu. Atha
ne pañcasu sīlesu patitṭhāpetvā „dānādisu appamattā hothā“
'ti ovaditvā uyyojesi, te sabbe pi dhammena r. kāretvā āyu-
pariyośāne devanagaraṃ pūrayimsu. S-to N-to pi yāvata-
20 yukaṃ mātāpitaro paricaritvā Brahmaloḥa-parāyaṇā ahesuṃ.

S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyośane mātīposakabhikkhu sotā-
pattiphale patṭṭhāsi): „Tadā mātāpitaro mahārājakulāni ahesuṃ, N-to
ānando, Manojarājā Sāriputto, ekasatarājā⁶ asīti mahātherā ca añña-
taratherā ca, catuvīsati akkhohiṇiyo Buddhaparisā, Sonapaṇḍito pana
25 aham evā 'ti. Sona-Nanda-jātakaṃ. Sattatinipāta-
vaṇṇanā niṭṭhitā⁷.

¹ Bā adds puriso. ² Bā labbham. ³ so all three MSS. for samānattā? ⁴ Cks
-ti? ⁵ Ck na. ⁶ Cs -ja. ⁷ Bā -pātājātakaṃ niṭṭhitā-Kusajātakaṃ Soṇa ca
dve jātakāni Sattatinipātamhi therehi saṅgahakārehi saṅgitā.

XXI. ASĪTINIPĀTA.

1. Cullahamsajātaka.

Sumukhā ti. Idam S. Veluvane¹ v. āyasmato Ānandassa² jīvitapariccāgaṃ ā. k. Devadattena hi T-assa jīvītā voropetum payojitesu dhanuggaheṣu paṭhamam³ pesitena āgantvā „nāhaṃ bhante sakkomi⁴ 5 Bhagavantam jīvītā voropetum, mahiddhiko so Bhagavā mahānu-bhāvo“ ti vutte Devadatto⁵ „alam āvuso, mā tvaṃ samaṇam Gotamaṃ jīvītā voropehi⁶, aham eva s-am G-am jīvītā voropessāmīti⁴ vatvā T-e⁷ Gijjhakūṭassa pabbatassa pacchāchāyāya⁸ caṃkamante⁹ Gijjhakūṭam¹⁰ pabbatam abhirūhivā¹¹ yantaregena mahatiṃ¹² silam pavijjhi, 10 „imāya silāya s-am G-am jīvītā voropessāmīti¹³“ dve pabbatakūṭāni¹⁴ samāgantvā tam silam paṭicchimsu¹⁵, tato papaṭikā¹⁶ uppatitvā Bhagavato pādam paharivā ruhiram¹⁷ uppādesi. Balāvavedanā pavatimsu. Jīvako T-assa pādam satthakena phāletvā dutṭhalohitam vāmetvā¹⁸ pūtimamsam apanetvā¹⁹ bhesajjam ālīpitvā²⁰ nīrogam²¹ 15 akāsi. S. purimadivasam²² eva bhikkhasamghaparivuto²³ mahatiyā²⁴ Buddhalīlāyā²⁵ vicari²⁶. Atha naṃ disvā Devadatto cintesi: „s-assa G-assa rūpaggappattam²⁷ sarīram disvā koci manussabhūto upasamkamitum na sakkoti, rañño kho pana Nālāgiri nāma hatthi²⁸ caṇḍo

¹ Cks jetavane. ² Sdr -dattherassa. ³ Bā Sdr sabbapatha-. ⁴ Sdr adds tam.

⁵ Bds add āha, Sdr has so d. āha. ⁶ Bds -esi. ⁷ Cks -tassa. ⁸ Sdr pacchima-

⁹ Sdr adds sayam. ¹⁰ Sdr -a. ¹¹ Sdr -ruyhi-. ¹² all three MSS. -ti. ¹³

Bds add vatvā, Sdr tathā. ¹⁴ Bā -tā, Sdr -tādhā. ¹⁵ so Cks; Bds Sdr sampaṭi-

¹⁶ Bā pabbatikā. ¹⁷ Sdr rudhi-. ¹⁸ Sdr -ta mopetvā. ¹⁹ Sdr adds chovitvā? ²⁰

Bā -etvā, Sdr -ppetvā. ²¹ all four MSS. nī-. ²² Cks purimasadisam, Bs puna

divasam, Sdr purisadiso. ²³ Sdr mahābhi-. ²⁴ Sdr adds va. ²⁵ Bā Sdr

-līlāya. ²⁶ Sdr nagaram pāvisi. ²⁷ Bds rūpasobhagga-, Sdr rupamsobhaga-

²⁸ Bā Sdr mahāha-.

pharuso¹ Buddha-Dhamma-Saṅgha-guṇe na jānāti², so naṃ jīvita-kkhamāyaṃ pāpessatīti³ so gantvā taṃ atthaṃ raṇṇo ārocesi. Rājā „sādhū“⁴ 'ti sampatiṇṇitvā hatthācariyaṃ pakkosāpetvā „samma sve Nālāgiriṃ mattaṃ katvā pāto va s-ena G-ena paṭipannavīthiyaṃ
 5 vissajjehīti“ ā. Devadatto pi naṃ⁵ „aññesu divasesu hatthi kittakaṃ suraṃ pivatīti“ pucchitvā „attha ghaṭe“⁶ ti vutte „sve⁷ soḷasa ghaṭe pāyetvā s-ena G-ena paṭipannavīthiṃ⁸ abhimukhaṃ kareyyāsīti“ ā. So „sādhū“ 'ti sampatiṇṇi. Rājā nagare bheriṃ carāpessi⁹: „sve Nālāgiriṃ mattakaṃ katvā nagare vissajjessanti, nāgarā pāto va
 10 sabbakiccāni katvā antaravīthiṃ mā paṭipajjimsū“ 'ti. Devadatto pi rājanivesanaṃ¹⁰ oruyha hatthisālaṃ gantvā hatthigopake āmantetvā „mayā bhāṇe uccaṭṭhāniyaṃ¹¹ nīcaṭṭhāne¹² kātuṃ samatthā¹³, sace vo yasena attho sve pāto va Nālāgiriṃ tikhīnasurāya soḷasa ghaṭe pāyetvā s-assa G-assa āgamanavelāya tuttatomarehi¹⁴ vijjhivā¹⁵ kujjhā-
 15 petvā hatthisālaṃ bhindāpetvā s-ena G-ena paṭipannavīthiṃ abhimukhaṃ¹⁶ katvā s-aṃ G-aṃ jīvita-kkhamāyaṃ pāpethā“ 'ti ā. Te „sādhū“ 'ti sampatiṇṇimsu. Sā pavatti sakalanagare vitthārikā¹⁷ ahoṣi. Budha-Dhamma-Saṅgha-nāmakā upāsakā taṃ sutvā S-raṃ upasamkamitvā „bhante, Devadatto raṇṇā saddhiṃ ekato hutvā sve
 20 tumhehi paṭipannavīthiyaṃ Nālāgiriṃ vissajjāpessati, sve piṇḍāya apavisitvā idh' eva hotha, mayā vihāre yeva Buddhapamukhassa saṅghassa¹⁸ bhikkhaṃ dassāma“ 'ti vadiṃsu. S. „sve piṇḍāya¹⁹ pavissāssāmi“ avatvā „ahaṃ sve Nālāgiriṃ dametvā paṭihāriyaṃ katvā²⁰ titthiye madditvā Rājagahe piṇḍāya acaritvā²¹ va bhikkhu-
 25 saṅghaparivuto nāgarā nikkhamitvā Veluvanaṃ eva gamissāmi²², Rājagahavāsino pi bahūni²³ bhatta-bhājanāni gahetvā Veluvanaṃ eva āgamiṣṣanti, sve vihāre bhatta-gaṇaṃ bhavissatīti“ iminā kāraṇena tesāṃ adhi-vāsesi. Te T-assa adhi-vāsanaṃ viditvā bhatta-bhājanāni āharitvā²⁴ „vihāre yeva dānaṃ dassāma“ 'ti pakkamimsu. S-āpi paṭhamayāme
 30 dh. desetvā majjhima-yāme²⁵ paṇhe²⁶ vissajjetvā pacchimayāmassa paṭhamakoṭṭhāse²⁷ sīhaseyyaṃ kappetvā dutiyakoṭṭhāse phalasamā-

¹ Bā Sār add manussagghāṭako. ² Sār ajānanto, omitting so. ³ C's na. ⁴ Bā Sār add bhante. ⁵ Bā adds tvaṃ, Sār taṃ. ⁶ Bā Sār -iyaṃ. ⁷ Sār -petvā. ⁸ Sār -nato. ⁹ Bā Sār -nato. ¹⁰ Sār adds pi nīcaṭṭhānato uccaṭṭhāne. ¹¹ Bā adds nīcaṭṭhānato vā uccaṭṭhāne kātuṃ samatthā. ¹² Bā kuṭato-, Sār tuṭṭhato-. ¹³ Bā vijjhantā vijjhantā, Sār vijjhanto vijjhantā. ¹⁴ Bā Sār -iyaṃ. ¹⁵ Bā Sār -itā. ¹⁶ Bā Sār bhikkhusa-. ¹⁷ Bā Sār add na. ¹⁸ Sār paṭihāriyaka. ¹⁹ Sār caritvā. ²⁰ Bā āgamiṣṣāmi. ²¹ Ck -u, Cs -ū. ²² B's -rāpetvā. ²³ Sār adds devadātāya. ²⁴ Bā Sār -aṃ. ²⁵ Sār path-.

pattiyā vītināmetvā¹ tatiyakotṭhāse mahākaruṇāsamāpattiṃ samāpajjitvā bodhaneyyabandhave² olokeno Nālāgiriḍamane³ caturāsītiyā paṇasahassānaṃ dhammābhisamayāṃ disvā pabhātāya rattiyā katasarīrapaṭijaggano⁴ āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantetvā „Ānanda ajja Rājagahaparivattakesu⁵ aṭṭharasasu vihāresu⁶ sabbesaṃ⁷ bhikkhūnaṃ mayā saddhiṃ Rājagahaṃ pavisitum ārocehīti“ ā. Thero tathā akāsi. Sabbe bhikkhū 5
Veḷuvane sannipatimsu. S. mahābhikkhusaṃghaparivāro⁸ Rājagahaṃ⁹ pāvīsi, hatthimeṇḍā¹⁰ yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjimsu¹¹, mahanto samāgamo ahosi. Saddhāpasannā¹² manussā „ajja kira Buddhanāgassa¹³ tiracchānanāgena¹⁴ saṅgāmo bhavissati, anopamāya¹⁵ Buddhālīhāya 10
Nālāgiriḍamanaṃ passissamā“¹⁶ ‘ti pāsādahammiyagehacchadanāni abhiruyha aṭṭhaṃsu. Assaddhā pana micchādīṭṭhikā¹⁶ „Nālāgiri caṇḍo pharuso¹⁷, Buddhādīnaṃ guṇaṃ na jānāti¹⁸, so ajja s-assa G-assa suvaṇṇavaṇṇaṃ rūpaṃ¹⁹ viddhamsetvā²⁰ jīvitakkhayaṃ pāpessati, ajja²¹ paccāmittassa piṭṭhiṃ passissamā“²² ‘ti pāsādādisu² aṭṭhaṃsu. Hatthi 15
pi Bhagavantaṃ āgacchantaṃ disvā manusse tāsento gehāni viddham-sento sakaṭāni saṃcunṇento soṇḍaṃ ussāpetvā pahaṭṭhakappaṇavālo pabbato viya ajjhottharanto yena Bh. tenābhidhāvi, taṃ disvā bhikkhū Bh-aṃ etad avocum: „ayaṃ bkante Nālāgiri caṇḍo pharuso manussa-ghātako²³ imaṃ racchaṃ paṭipanno, na kho paṇāyaṃ Buddhādīnaṃ 20
guṇaṃ jānāti, paṭikkamatu bhante Bh., paṭikkamatu Sugato“²⁴ ‘ti. „Mā bhikkhave bhāyatha²⁴, paṭibalo²⁵ ahaṃ Nālāgiriṃ dametun“²⁶ ti. Athāyasmā Sāriputto S-raṃ yāci: „bhante pitu uppannakiccaṃ²⁶ nāma jeṭṭhaputtassa bhāro, ahaṃ etaṃ²⁷ damemīti“. Atha naṃ S. „Sāriputta, Buddhabalaṃ nāma aṇṇaṃ, sāvakaḥ balaṃ aṇṇaṃ, tiṭṭha 25
tvaṃ“²⁸ ti paṭibāhi. Evaṃ²⁸ yebhuyyena asītimahātherā yācimsu. S. sabbe pi paṭibāhi. Athāyasmā Ānando S-ri balavasinehena addhi-vāsetum asakkonto „ayaṃ hatthi paṭhamāṃ māṃ māretū“²⁹ ‘ti T-tass’³⁰ atthāya jīvitaṃ pariccajivā²⁹ Satthu purato aṭṭhāsi. Atha naṃ S. „apehi Ānanda, mā me purato aṭṭhāsīti“³⁰ ā. „Bhante, ayaṃ hatthi 30

¹ Ck yo vīti-, Sdr -yo samāpajjitvā. ² Bds -dhujane. ³ Bā Sdr -nena, B^s damena. ⁴ Bā Sdr adds hutvā. ⁵ Cks -ke. ⁶ Bā Sdr mahāvi-. ⁷ Bā Sdr add pi. ⁸ Bā Sdr -parivutto. ⁹ Sdr adds piṇḍāya. ¹⁰ Cks -ḍo, Sdr atha ha-. ¹¹ Cks paṭijaggim. ¹² Sdr -sampaṇṇā. ¹³ Sdr buddhamahānā-. ¹⁴ Sdr adds saddhiṃ. ¹⁵ Bā anu-. ¹⁶ Sdr adds ayaṃ. ¹⁷ Bā Sdr adds manussagghātako. ¹⁸ Cks -tīti. ¹⁹ Bā Sdr sariraṃ. ²⁰ Cks -itvā. ²¹ Sdr aṭṭheva. ²² Sdr rukkhapā-. ²³ Bā Sdr -ṭako. ²⁴ Bā Sdr -ittha. ²⁵ Ck Sdr -le. ²⁶ so Bds; Cks pitunnaṃ kicca, Sdr uppannakiccaṃ omitting pitu. ²⁷ Bds ahaṃ eva taṃ, Sdr ahaṃ meva. ²⁸ Cks e. ²⁹ Bā Sdr add gantvā.

caṇḍo pharuso manussaghāta¹ kappuṭṭhānaggisadiso, paṭhamam maṁ
 māretvā pacchā tumhākaṁ santikaṁ āgacchatu² 'ti thero avaca,
 yāvataṭṭhiyaṁ vuccamāno pi ca tath' eva aṭṭhāsi³ na paṭikkamati⁴.
 Atha naṁ Bh.⁴ iddhibalena paṭikkamāpetvā bhikkhūnaṁ antare ṭha-
 5 pesi⁵. Tasmiṁ khaṇe ekā itthi Nālāgiriṁ disvā maraṇabhayaabhītā
 palāyamānā⁶ amkena gahitadārakaṁ hatthino ca T-tassa ca antare
 chaḍḍetvā palāyi, hatthi taṁ anubandhitvā⁷ dārakassa santikaṁ āgami⁸.
 dārako mahāravaṁ ravi. S. Nālāgiriṁ odissakamettāya⁹ pharivā
 sumadhuraṁ brahmassaraṁ nicchāretvā „ambho Nālāgiri, taṁ soḷasa-
 10 surāghaṭṭe¹⁰ pāyetvā mattaṁ karontā¹¹ na aññaṁ gaṇhissatīti ka-
 riṁsu, maṁ gaṇhissatīti¹² karīṁsu, mā akāraṇena jaṁghāyo kilamento¹³
 vicari, ito ehīti¹⁴ pakkosi. So Satthu vacanaṁ sutvā akkhīni ummī-
 letvā Bh-to rūpasiriṁ oloketvā paṭiladdhasamvego Buddhatejasa
 pacchinnaśuraṁ mado¹⁴ soḍaṁ olambetvā¹⁵ kaṇṇe cāleno¹⁵ gantvā
 15 T-tassa pādesu pati. Atha naṁ S. „Nālāgiri, tvaṁ tiracchānahaṭṭhi,
 ahaṁ Buddhavāraṇo, ito paṭṭhāya mā caṇḍo mā¹⁶ pharuso mā ma-
 nussaghāta¹⁷ bhava, mettacittaṁ paṭilabhā¹⁸ 'ti vatvā dakkhiṇa-
 hatthaṁ pasāretvā kumbhaṁ¹⁸ parāmasitvā¹⁹

Mā kuṇjara nāgam āsado,
 20 dukkho hi kuṇjara nāgamāsado,
 na²⁰ hi nāgahatassa²¹ kuṇjara
 sugatī hoti itoparāyano²².
 Mā ca mado mā ca pamādo²³,
 na hi pamattā sugatīṁ vajanti,
 25 tena tvaṁ űeva tathā karissasi
 yena tvaṁ sugatīṁ gamissasīti²⁴ dh. d.

Tassa sakalasarīraṁ pītiyā niranantararaṁ phuṭaṁ²⁵ ahoṣi, sace²⁶
 tiracchānagato na²⁷ bhavissa sotāpannaphalaṁ adhigamissa²⁸. Manussa
 taṁ pāṭihāriyaṁ disvā unnadiṁsu appoṭhesuṁ²⁹, sañjātasomanassa
 30 nānābharaṇāni khipiṁsu, tāni hatthissa sarīraṁ paṭicchādayiṁsu, tato

¹ Bā Sār -ṭako. ² Bā akāsi, Sār thito. ³ Bā Sār -mi. ⁴ Sār satthā. ⁵
 Bā Sār tha-. ⁶ Cks -naṁ. ⁷ Bā Sār add nivattitvā. ⁸ Bā Sār agamāsi. ⁹
 Bā udissataṁ me-, Sār uddassa me-. ¹⁰ Cks -ṭesu. ¹¹ Bā -te. ¹² Cks
 -ssati, Bā Sār add pana. ¹³ Bā Sār -manto. ¹⁴ Cks paṭicchanna-. ¹⁵ Sār
 olabanto. ¹⁶ Cks omit mā. ¹⁷ Bā Sār -ṭako. ¹⁸ Bā -e, Sār -bhambhe. ¹⁹
 Sār adds imaṁ gāthamāha. ²⁰ Ck ti, Sār ni. ²¹ so Ck Bā; Ck -hattassa. ²²
 Cks paramyato. ²³ read pāmado. ²⁴ Sār adds evaṁ. ²⁵ Sār phuṭṭhaṁ. ²⁶
 Bā add kira. ²⁷ Bā nā. ²⁸ Bā Sār -ssati. ²⁹ Ck appoṭhesu, Bā appoṭesu,
 Sār apphotayīṁsu.

paṭṭhāya Nālāgiri Dhanapālako nāma jāto. Tasmim kho pana Dhana-
pālakasamāgame caturāsītīpāṇasahassāni amatam piviṃsu¹. S. Dhana-
pālakam pañcasu silesu paṭiṭṭhāpesi. Soṇḍāya Bh-to pādapaṃsūni
gahetvā upari muddhani ākiritvā paṭikuṭito² paṭikkamitvā dassanūpacāre
ṭhito Dasabalam vanditvā nivattitvā hatthisālam pāvīsi, tato paṭṭhāya⁵
ca danto³ sudanto hutvā na kiñci viheṭheti⁴. S. nipannamanoratho
„yehi yaṃ dhanam khittam tesam yeva⁵ tam hotū“⁶ 'ti adhiṭṭhāya „ajja
mayā mahantaṃ pāṭihāriyam kataṃ⁶, imasmim nagare piṇḍāya ca-
raṇam appatirūpan“⁷ ti titthiye madditvā bhikkhusaṃghaparivuto ja-
yappatto khattiyo viya nagarā nikkhamitvā Veluvanam eva gato.¹⁰
Nagaravāsino bahuannapānakhādaniyam ādāya vihāram gantvā mahā-
dānam pavattayimṃsu. Tam 'divasaṃ sāyanhāsamaye dhammasabham
pūretvā nisinnā bhikkhū kathamsamuṭṭhāpesuṃ: „āvuso āyasmatā
Ānandena⁸ T-tass' atthāya attano jīvitam pariccajantena dukkaram
kataṃ, Nālāgirim disvā S-rā tikkhattum paṭibāhiyamāno pi nāpagato⁹,¹⁵
aho dukkarakārako āvuso therō¹⁰“ 'ti. S. „Ānandassa guṇakathā pa-
vattati, gantabbam mayā etthā“¹¹ 'ti Gandhakuṭito nikkhamitvā āgantvā
„k. n. bh. e. k. s. ti p. i. n. ti v. na bh. i. p. p' Ānando tiracchāna-
yoniyam nibbato pi mam' atthāya jīvitam pariccajīti“¹² vatvā¹² a. ā.:

A.¹³ Mahimsakaratthe¹⁴ Sakulaṇagare¹⁵ Sakuḷo¹⁶ nāma²⁰
rājā dhammena r. kāresi. Tadā nagarato avidūre ekasmim
nesādagāmake aññataro nesādo pāsehi sakūṇe bandhitvā nagare
vikkiṇanto¹⁷ jīvikam¹⁸ kappesi. Nagarato ca avidūre āvaṭṭato
dvādasayojo¹⁹ Mānusiyo²⁰ nāma padumasaro ahoṣi pañca-
vaṇṇapadumasañchanno, ta. nānappakāro sakūṇasaṃgho osari²¹,²⁵
so nesādo ta. aniyāmena pāse oḍḍeti²². Tasmim kāle dha-
taratṭha haṃsarājā channavutīhaṃsasahassaparivuto²³ Citta-
kūṭapabbate Suvannaguhāyam vasati²⁴, Sumukho²⁵ nām' assa
senāpati ahoṣi. Ath' ekadivasam²⁶ tato haṃsayūthā kati-

¹ Cks pāyimsu. ² so Cks; Bs Sār -iko, Bā paṭikuto. ³ Bs Sār danta. ⁴ Bā Sār
-dhesi. ⁵ Bā neva, Cks va. ⁶ Cks -tā. ⁷ Bā sannisiṇṇā, Sār saṇṇipattitvā.
⁸ Cks āyasmā ānando. ⁹ Sār anapagato. ¹⁰ Sār āyasmā ānando. ¹¹ Sār ti
atha nam satthā dibbasotadhātuyā sutvā. ¹² Sār adds tūhi ahoṣi tehi yāceto.
¹³ Sār adds bhikkhave. ¹⁴ Cks mahisara-, Sār mahisaka-. ¹⁵ Bā Sār sāgala-.
¹⁶ Bā Sār sāgalo. ¹⁷ Ck Bā Sār viki-. ¹⁸ Bā Sār -taṃ. ¹⁹ Sār -niko. ²⁰
Bā Sār -ssiyo. ²¹ Sār otari, Bā -ā otarimsu. ²² Bā Sār -si. ²³ Bā C
-parivāro. ²⁴ Sār pariva-. ²⁵ Ck sukhumo. ²⁶ Bā Sār ekadā.

- payā suvaṇṇaḥamsā Mānusiyaśaraṃ¹ āgantvā² pahūtagocare
 tasmiṃ yathāsukhaṃ caritvā³ sucitra-Cittakūtaṃ⁴ gantvā dhata-
 ratṭhassa ārocesuṃ: „mahārāja manussapathe Mānusiyo⁵ nāma
 padumasaro sampannagocaro, ta. gocaraṃ gaṇhituṃ gacchāmā“
 5 'ti. So „manussapatho nāma sāsāṃko⁶, mā vo ruccitī“⁷ pa-
 ṭikkhipitvāpi⁸ punappuna vuccamāno „sace tuṃhākaṃ ruccati
 gacchāmā“ 'ti saparivāro taṃ saraṃ agamāsi. So ākāśā⁹
 otaranto pādaṃ pāse pavesento¹⁰ yeva otari, ath' assa pāso
 pādaṃ ayasatthakena¹¹ bandhanto¹² viya ābandhitvā gaṇhi,
 10 ath' assa „chindissāmi naṃ“ ti ākaḍḍhantassa paṭhamavāre
 cammaṃ chijji¹³ dutiyavāre maṃsaṃ¹⁴ tatiyavāre nahāruṃ¹⁵,
 pāso atṭhim āhacca atṭhāsi, lohitaṃ pagghari¹⁶, balavavedanā
 pavattimsu¹⁷. So cintesi: „sac' ahaṃ baddharāvaṃ¹⁸ ravissāmi
 nātakā me utrastā¹⁹ hutvā gocaraṃ agaṇhitvā chātajjhataṃ va
 15 palāyantā²⁰ dubbalatāya samudde patissantīti“ so vedanaṃ
 adhiṇvāsetvā²¹ nātinaṃ yāvadatthaṃ caritvā²² haṃsakīlaṃ²³ kī-
 ḷanakāle mahantena saddena²⁴ baddharāvaṃ²⁵ ravi, taṃ sutvā
 va te haṃsā maraṇabhayaṭajjita²⁶ Citrakūṭābhimukhā²⁷ pakka-
 mimsu²⁸. Tesu²⁹ pakkantesu Sumukho haṃsasenaṭapati „kacci
 20 nu kho idaṃ bhayaṃ mahārājassa uppannaṃ, jānissāmi naṃ“
 ti vegena pakkhanditvā purato gacchantassa haṃsagaṇassa
 antare M-aṃ adisvā majjhimahaṃsagaṇaṃ vicini³⁰, ta. pi³¹
 adisvā „nissaṃsayāṃ tass' ev' etaṃ³² bhayaṃ uppannaṃ“ ti

¹ Bā -ssiyaṃ-. ² Sār gantvā. ³ Bā Sār vica-. ⁴ Ck sucitruccitakūtaṃ, Bā su-
 hitaṃ citta-, Sār cittaṃkūtaṃ, omitting sucitra. ⁵ Bā manussi-. ⁶ Sār sa-
 paṭbhayo. ⁷ Sār ruceatīti, Bā ruccitthāti. ⁸ Bā Sār add tehi. ⁹ Sār -sato
¹⁰ Cks Bā Sār -santo. ¹¹ Bā Sār -mattakena, Bā -patta-, cfr 359. ¹² Bā kaḍḍha-,
 Bā kaḍḍhe-, Sār ghaṭe-. ¹³ Cks chindi. ¹⁴ Bā Sār add chijji. ¹⁵ Cks omit
 mahāruṃ, Bā Sār add chijji, Sār has ṇhāru chijji, adding catutthavāre so. ¹⁶
 Sār -rati. ¹⁷ Bā Sār omit pa. ¹⁸ Bā bandharavaṃ. Sār bandhanaravaṃ. ¹⁹
 Bā uttarāsā, Sār cittuttrāsā. ²⁰ Cks -ti. ²¹ Sār adds yāva. ²² Bā khādītva,
 Sār gocaraṃ gaṇhitvā. ²³ Bā Sār haṃsānaṃ. ²⁴ Cks omit sa-. ²⁵ Bā bandhana-
 ravaṃ, Sār bandharavaṃ. ²⁶ Bā Sār add hutvā. ²⁷ Bā Sār citta- ²⁸ Sār
 pakkhaṇḍimsu. ²⁹ Cks pi. ³⁰ Sār -passa viciniṭvā. ³¹ Sār adds taṃ. ³²
 Sār tassevataṃ.

nivattitvā āgacchanto M-am pāse baddham¹ lohitaṃakkhitaṃ
dukkhāturaṃ paṃkapiṭṭhe nipannaṃ disvā „mā bhāyi mahārāja²,
ahaṃ mama jīvitam pariccajivā tumhe pāsato mocessāmiti“
vadanto otaritvā M-am assāsento paṃkapiṭṭhe nisīdi. Atha
naṃ vīmaṃsanto M. paṭhamam g. ā.:

5

1. Sumukha anupacinantā³ pakkamanti vihaṅgamā,
gaccha tuvaṃ pi, mā kaṃkhi, n' atthi baddhe¹⁵ sahāyatā ti. 1.

Ta. anupacinantā⁴ ti sinehena ālayavasena⁵ anolokento⁶, pakka-
mantīti ete channavutthiṃsasahassā nātivahaṅgamā maṃ⁷ chaḍḍetvā gacchanti
tvam pi gaccha mā idha ṭhānaṃ⁸ ākaṃkhi evaṃ hi pāsena baddhe mayi sa- 10
hāyatā nāma n' atthi na hi te ahaṃ idāni kiñci sahāyakiccaṃ kātum sakkhi-
sāmi kin te mayā nirupakāreṇa papañcaṃ akatvā gacch' evā 'ti vadati.

Tatoparam⁹:

2. Gacch' evāhaṃ na vā gacche na tena amaro siyaṃ,
sukhitaṃ taṃ upāsivā dukkhitaṃ¹⁰ taṃ kathaṃ jahe. 2. 15
3. Maraṇaṃ vā tayā saddhiṃ jīvitam vā tayā vinā
tath' eva¹¹ maraṇaṃ seyyo yañce jīve tayā vinā. 3.
4. N' esa dhammo mahārāja yaṃ taṃ¹² evaṃgataṃ jahe,
yā gati tuyhaṃ sā mayhaṃ ruccate vihaṅgādhipa¹³. 4.
5. Kā¹⁴ nu pāsena baddhassa¹⁵ gati aññā mahānasā,
sā kathaṃ cetayānassa¹⁶ muttassa tava¹⁷ ruccati. 5. 20
6. Kaṃ vā tvam passase¹⁸ atthaṃ mama tuyhaṃ ca pakkhima
nātinam vāvasiṭṭhānaṃ ubhinnaṃ jīvitakkhaye. 6.
7. Yan na kañcanadepiccha¹⁹ andhena tamasā gataṃ²⁰
tādise sañcajaṃ²¹ paṇaṃ kam attham abhijotaye²². 7. 20
8. Kathaṃ nu patataṃ seṭṭha dhamme atthaṃ na bujjhasi,
dhammo apacito santo atthaṃ dasseti²³ paṇinaṃ. 8.

¹ Sdr bandhaṃ disvā. ² Sdr -jā ti vatvā. ³ Ck anāpavinantā, Cs anapavinantā, Sdr anuvi-. ⁴ Ck napavinantā, Cs napavin-, Sdr anuvi-. ⁵ Cks ālapanava-.
⁶ all four MSS. -to. ⁷ Cks omit maṃ. ⁸ Bds Sdr vāsaṃ. ⁹ Sdr adds sumukho
āha. ¹⁰ Cks omit dukkhī. ¹¹ Bds Sdr tadeva. ¹² Cks etaṃ. ¹³ Sdr -pā ti
tato M. āha. ¹⁴ Bds kiñ. ¹⁵ all four MSS. bandh-. ¹⁶ Cks cetasa-. ¹⁷
Cks ava. ¹⁸ Sdr -si. ¹⁹ Sdr dve piccha, Cks -de viñca. ²⁰ Sdr kataṃ, Bd
kathaṃ. ²¹ Sdr sañcaja, Bd sañcacaṃ. ²² Sdr adds ti sumukho āha ²³ Cks
dassati. Bd dassetaṃ.

9. So 'haṃ dhammaṃ apekkhāno¹
dhammā c' atthaṃ samuṭṭhitaṃ
bhattiṇ ca tayi sampassaṃ² nāvakaṃkhāmi³ jīvitāṃ. 9.
10. Addhā eso sataṃ dhammo yo mitto⁴ mittam āpade
5 na-ccaje jīvitassāpi hetu dhammam anussaraṃ⁵. 10.
11. Sv-āyaṃ dhammo ca⁶ te ciṇṇo bhatti ca veditā mayi,
kāmaṃ⁷ karassu mayh' etaṃ, gacch' evānumato⁸ mayā. 11.
12. Api tv-evam⁹ gate kāle yaṃ bandhaṃ¹⁰ nātināṃ mayā
tayā taṃ buddhisampannam¹¹ assa paramasaṃvutaṃ. 12.
- 10 13. Icc-eva¹² mantayantānaṃ ariyānaṃ ariyavuttinaṃ
paccadissatha¹³ nesādo āturānaṃ iv' antako. 13.
14. Te sattum abhisamikkha¹⁴ dīgharattaṃ hitā diḍḍā
tuṇhīm āsittha ubhaya na ca sañcesum¹⁵ āsanā. 14.
15. Dhataratṭhe ca disvāna samuddente¹⁶ tato tato
15 abhikkamatha vegena dijasattu dijjādhipe. 15.
16. So ca vegen' abhikkamma āsajja parame dije
paccakampittha¹⁷ nesādo¹⁸ baddhā iti vicintayaṃ 16.
17. Ekaṃ ca baddhaṃ āsīnaṃ abaddhaṃ ca punāparam
āsajja baddham āsīnaṃ pekkhamānaṃ adīnavaṃ. 17.
- 20 18. Tato so vimato yeva paṇḍare ajjhabhāsatha
pavaddhakāye¹⁹ āsīne dijasamghagaṇādhipe: 18.
19. Yan nu pāsena mahatā baddho na kurute desaṃ —
atha kasmā abaddho tvaṃ balī pakkhī na gacchasi. 19.
20. Kin nu t' āyaṃ dijo hoti, mutto baddham upāsasi, (IV ⁴²⁶/₁₀)
25 ohāya sakunā yanti, kiṃ eko avahīyasi²⁰. 20.
21. Rājā me so dijamitta²¹ sakhā pāṇasamo ca me,
n' eva naṃ vijahissāmi yāva kālassa pariyāyaṃ²². 21.

¹ Ck ave-, Cs avakkhāto, Bā apekkhanto. ² Cs Sār samphassaṃ. ³ Cks -khāva, Bā -khāpi. ⁴ Cks -e. ⁵ Sār -ranti tato M. āha. ⁶ Cks kha. ⁷ Sār kāyaṃ. ⁸ Cks gaccheva a-. ⁹ Ck -va. ¹⁰ so Ck; Cs khandhaṃ, Bā Sār khaṇḍaṃ. ¹¹ Bā vuddhi-. ¹² Bā -vaṃ. ¹³ Cks pabbadi-, Bā Sār paccudi-. ¹⁴ Bā abhisam-cikkhi, Cks abhisamcikkha. ¹⁵ Cks navasañcōpa, Bā sañcalesum, Bā sañcesum, Sār sañcesu. ¹⁶ Cks -ddante, Sār -ddente. ¹⁷ Cks paṇḍa-, Bā pañca-, Bā pacchā-, Sār mañca-. ¹⁸ Cks -de. ¹⁹ Ck pavatthikāse, Cs pavattakāye, Bā pavadha-. ²⁰ Sār -siti sumukho āha. ²¹ Bā dijamitto, Cks dijomitto, cfr. IV ⁴²⁶/₁₅. ²² Sār -yanti nesādo āha.

22. Kathaṃ panāyaṃ vihago¹ nāddasa² pāsam oḍḍitaṃ,
padaṃ h'etaṃ mahantānaṃ, bodhum³ arahanti⁴ āpadaṃ⁵. 22.
23. Yadā parābhavo hoti poso jīvitasaṃkhaye (IV ⁴²⁵/₂₇)
atha jālaṃ ca pāsāṃ ca āsajjāpi na bujjhati⁶. 23.
24. Api tv-eva mahāpuñña⁷ pāsā bahuvidhā tatā⁸
gūlham āsajja bajjhanti⁹ ath' evaṃ jīvitakkhaye ti. 24.

Imāsaṃ gāthānaṃ sambandho Pāḷivasen' eva¹⁰ veditabbo; ta. gacchevā
'ti mahārāja ahaṃ ito gaccheyyaṃ vā na vā nāhaṃ¹¹ tena gamanena¹² vā
agamanena vā amaro siyaṃ, ahaṃ ito gato pi agato pi maraṇa¹³ amutto va.
ito pubbe pana sukhitaṃ taṃ upāsivā idāni dukkhitaṃ kathaṃ jaheyyaṃ ti 10
vadati, maraṇaṃ vā ti mamaṃ hi āgacchantassa¹⁴ vā tayā saddhīṃ maraṇaṃ
bhaveyya gacchantassa vā tayā¹⁵ vinā jīvitaṃ, tesu dvīsu¹⁶ yaṃ tayā sad-
dhīṃ maraṇaṃ tad eva me varaṃ yaṃ pana tayā vinā jīveyyaṃ na me taṃ
varaṃ ti a., ruccate ti yā va tava gati nippatti¹⁷ sū va¹⁸ mayhaṃ ruccati,
sā kathaṃ ti samma Sumukha mama¹⁹ tāva dāhena vālapāsena²⁰ baddhassa 15
parahatthagatassa sa gati ruccatu tava pana cetayānassa²¹ sacetanassa paññā-
vato muttassa²² kathaṃ ruccati, pakkhima²³ 'ti pakkhasampanna²⁴, ubhinna
ti ambhakaṃ dvīnaṃ jīvitakkhaye 'sati tvaṃ mama vā tava vā avasiṭṭhañāti-
naṃ²⁵ vā kam atthaṃ passasi²⁶, yaṃ nā 'ti ettha nakāro upamāne, kañ-
cana depicchā²⁷ 'ti kañcana dvepicchā²⁸, ayam eva vā pāṭho kañcana sadisa- 20
ubhayapakkhā 'ti a., tamasa²⁹ ti tamasi, gataṃ ti kataṃ³⁰, ayam eva vā pāṭho,
purimassa nakārassa iminā sambandho, na katan ti kataṃ viyā 'ti a., i. v. h.:
taya pāṇaṃ cājante pi³¹ acājante pi³² mama jīvitassa abhāvā yaṃ tava pāṇa-
sañcajanam taṃ³³ andhena tamasi katam viya kiñcid evarūpakammaṃ apaccak-
khagunaṃ, tādise tava apaccakkhaguna pāṇasañcajane³⁴ tvaṃ pāṇaṃ sañcajanto 25
kaṃ atthaṃ joteyyāsīti³⁵, dhammo apacito santo ti kin nu dhammo pūjito
mānito³⁶ samāno, atthaṃ dasseti³⁷ vuddhiṃ³⁸ dasseti, apekkhāno ti
apekkhanto, dhammā catthan³⁹ ti dhammato ca⁴⁰ atthaṃ samutṭhitaṃ

¹ Bā Sār vihaṅgo. ² Cks -sā. ³ Cks buddhum. ⁴ Bds -hati. ⁵ Sār -danti s. ā.
⁶ Sār -titi nesādo ā. ⁷ Ck apithevamahaṃ maññe, C apithevamahaṃ maññe,
Bā apitvaṃ vaṃ mahāpuñña. ⁸ Ck tathā, Bā katā, Sār gatā? ⁹ Sār va-. ¹⁰ Bds Sār -nayeneva. ¹¹ Cks haṃ. ¹² Cks maggena. ¹³ Cks -na. ¹⁴
Sār ag-. ¹⁵ Cks add vā. ¹⁶ Cks omit dvī-. ¹⁷ Sār omits tava gati. ¹⁸
Cks yā ca. ¹⁹ Cks khama, Bā omits mama. ²⁰ Sār vālamayapāsana. ²¹ Sār
metayānassa, Ck metanāyassa, C cetanāyassa. ²² Cks yu-. ²³ Bds -am.
²⁴ Bā Sār -tthānaṃ nā-. ²⁵ Cks passi. ²⁶ Cks depicchā. ²⁷ Cks -dopiccha.
²⁸ Cks katā. ²⁹ Cks -tenāpi. ³⁰ Cks omit taṃ. ³¹ Bds Sār sañcajanto, omitting
pāṇa. ³² Bā kimatthaṃ jāneyyāsīti, Sār kimatthaṃ mabbijoteyyosīti. ³³ Bds Sār
add sammānito. ³⁴ Cks dassa-. ³⁵ Bā buddhi, Sār vuḍhi. ³⁶ Cks Bā vatthan.
³⁷ Ck va.

passanto, bhattin ti sinehaṃ, sataṃ dhammo ti paṇḍitānaṃ sabhāvo, yo mitto ti yo mitto āpadāsu mittān na¹ caje, tassa acājantassa² esa sabhāvo nāma addhā sataṃ dhammo vidito³ pākaṇḍo jāto, kāmān karassū 'ti etaṃ kāmān mayā icchitān mama karassu, api tvevaṃ gate kāle ti api tu evaṃ
 5 gate kāle mayi imasmiṃ ṭhāne pāsena baddho⁴, paramasaṃvutaṃ ti paṇama-paripuṇṇaṃ, icceva⁵ mantayantānaṃ ti gaccha na gacchāmiti evaṃ ka-thentānaṃ, ariyānaṃ ti ācāriyānaṃ, paccadissathā 'ti kāsāvāni vāsetvā rattamāle⁶ pilandhitvā muggaraṃ ādāya gacchanto⁷ va⁸ adissatha, āturānaṃ ti gilānānaṃ maccu viya, abhisamikkhā⁹ 'ti bhikkhave ti ubho pi sattuiṃ
 10 āyantaṃ passitvā, hitā ti dīgharattaṃ aṇṇamaññassa hitā muducittā, na ca sañcesu āsanā¹⁰ ti āsanato na calimsu yathā nisinnā va ahesuṃ, Sumukho pana ayaṃ nesādo āgantvā paharanto¹¹ maṃ paṭhamāṃ¹¹ paharatū 'ti cintetvā M-aṃ paccato katvā nisīdi, dhataratṭhe ti haṃse, samuḍḍente¹² ti maraṇa-bhayena ito e' ito ca uppatante disvā, āsajjā 'ti itare dve jane upagantvā,
 15 paccakampitthā 'ti baddhā na baddhā ti cinto upadhārento akampittha, vegaṃ hāpetvā saṅkaṃ agamāsi, āsajja baddhaṃ ti nibaddhaṃ M-aṃ upagantvā nisinnaṃ Sumukhaṃ, ādīnavaṃ ti ādīnavam eva hutvā M-aṃ olokaṃ disvā, vimato 'ti kin nu kho abaddho baddhassa santike nisinna kārāṇaṃ pucchissāmiti vimatijāto¹³ hutvā ti a., paṇḍare ti haṃse athavā pari-suddhe nimmale sampahaṭṭhe kaṇḍanavaṇṇe ti a., pavaddhakāye ti vad-dhitakāye mahāsārīre, yannū 'ti yaṃ tāva eso mahāpāse baddho pi na kurute
 20 disaṃ ti palāyanatthāya ekaṃ disaṃ na vajati¹⁴ taṃ yuttaṃ ti adhippāyo, balīti balasampanno hutvāpi, pakkhīti taṃ ālapati, ohāyā 'ti chaḍḍetvā, yantīti sesasakuṇā gacchanti, avahīyasīti ohīyyasi, dijāmittā 'ti dijānaṃ amittā
 25 yāva kālāsa pariyaṇaṃ ti yāva maraṇassa vāro āgacchatī, kathaṃ paṇāyaṇaṃ ti tvaṃ rājā me so ti vadasi rājāno ca nāma paṇḍitā honti, iti¹⁵ paṇḍito sa-māno kena kārāṇa oḍḍitaṃ pāsaṃ na¹⁶ addasa¹⁷, padaṃ hetan ti yasama-hattaṃ vā ṇānamahattaṃ vā pattānaṃ attano āpadabujjhaṇaṃ¹⁸ nāma padaṃ kārāṇaṃ, tasmā te āpadaṃ¹⁹ bodhuṃ arahanti, parābhavo ti avadḍhi,
 30 āsajjāpīti upagantvāpi na bujjhati, tatā ti vitatā oḍḍitā, gūlhamāsajjā²⁰ 'ti tesu pāsasu yo²¹ gūlho²⁰ paṭicchanno pāso taṃ²² āsajja bujjhanti, athevaṃ ti atha evaṃ jīvitakkhaye bujjhant' eva 'ti a.

Iti so taṃ²³ kathāsallāpena muduhadayaṃ katvā M-assa jīvitaṃ yācanto:

¹ Sār a. ² Bds Sār add mittassa. ³ Cks vijitāti, Bds tihiividito. ⁴ so C; Ck Bā Sār bandho. ⁵ Bā Sār -vaṃ. ⁶ Bā Sār -laṃ. ⁷ Sār āg-. ⁸ Cks ca. ⁹ Bā abhicīcakkhā, Bā Sār abhisācikkhā. ¹⁰ Cks nañcāsañcopā, Bā nasaccesu-, Bā naca sañcetum-, Sār nacalañcesuṇti. ¹¹ Sār omits pa-. ¹² Cks haṃsasamu-dente. ¹³ so Cks Bā; Sār mati-. ¹⁴ Bds Sār bhajati. ¹⁵ Bā Sār add pi. ¹⁶ Bā pāsanaṃ. Cks omit na. ¹⁷ Bā adassa, Sār addasaṃ. ¹⁸ so C; Ck ap-, Bā apadaṃ-. ¹⁹ Bds ap-. ²⁰ Sār guyh-. ²¹ Cks so. ²² Cks pā naṃ, Bā pācā-taṃ. ²³ Ck saṃtaṃso, Cā sanaṃ so, Bā so, omitting taṃ.

25. Api n' āyaṃ tayā saddhiṃ sambhāsassa¹ sukhudrayo,
api no anumaññasi², api no jīvitaṃ dade ti g. ā. 25.

Ta. api nāyan ti api nu ayaṃ, sukhudrayo ti sukhaphalo, anumaññasīti³ Cittakūtaṃ⁴ gantvā nūtake passitum api no⁵ anujāneyyāsi, jīvitaṃ dade ti api no imāya kathāya⁶ uppannavissāso na māreyyāsīti. 5

So tassa madhurakathāya bajjhitvā

26. Na c' eva me tvaṃ baddho si, na pi icchāmi te vadhaṃ,
kāmaṃ khippam ito gantvā jīva tvaṃ anigho ciran ti g. ā. 26.

Tato Sumukho catasso gāthā abhāsi:

27. N' evāham⁷ etaṃ icchāmi aññatr' etassa jīvītā, 10
sace ekena tuṭṭho⁸ si muñc' etaṃ⁹ mañ ca bhakkhaya¹⁰. 27.

28. Ārohapariṇāhena¹¹ tuly' asmā vayasā ubho,
na te lābhena jīn' atthi¹², etena¹³ niminā tuvaṃ. 28.

29. Tad iingha samavekkhassu¹⁴, hotu giddhi tavāsmasu,
maṃ pubbe bandha pāsena pacchā muñca dijjādhipaṃ. 29. 15

30. Tāvad eva ca te lābho katassā¹⁵ yācanāya ca
mettī ca dhataratṭhehi yāvajjīvāya te siyā ti. 30.

Ta. etan ti yaṃ aññatra etassa jīvītā mama jīvitaṃ etaṃ ahaṃ n' icchāmi, tulyasmā ti samānā homa, niminā tuvaṃ ti parivatthehi tvaṃ, tavāsmasu ti tava amhesu giddhi hotu, kin te etena, mayi lobham uppādehīti vadati, 20 tāvadevā 'ti tattako yeva, yācanāya cā 'ti yā mama yācanā sā karā assā 'ti a.

Iti so tāya dhammadesanāya tele pakkhittakappāsapicu
viya mudukatahadayo M-aṃ tassa dāsaṃ katvā dadanto āha:

31. Passantu no mahāsaṃghā tayā muttam ito gataṃ
mittāmaccā ca bhaccā¹⁶ ca puttadārā ca bandhavā. 31. 25
32. Na ca¹⁷ te tādīsā mittā bahunnaṃ idha vijjati
yathā tvaṃ dhataratṭhassa pāṇasādhāraṇo sakhā. 32.
33. So¹⁸ te sahāyaṃ muñcāmi, hotu rājā tavānugo,
kāmaṃ khippam ito gantvā nātimaṃjhe virocathā 'ti. 33.

¹ Bds Sdr saṃvā-. ² Cks -esi, Bds Sdr -āsi. ³ Bds Sdr -āsiti. ⁴ Cks citra-. ⁵ Bds Sdr tvaṃ in the place of api no. ⁶ Bds Sdr gāthāya. ⁷ Sdr. namevā-, Cks navā-. ⁸ Ck ku-. ⁹ Cks mañ-. ¹⁰ Cs -yaṃ. ¹¹ Ck Sdr -nā. ¹² so Cks Bds jiratthi, Sdr onatā. ¹³ Cks add mañ. ¹⁴ Bds Sdr -pe-. ¹⁵ Bds Sdr katassa ¹⁶ Cks bhattā. ¹⁷ Cks nā va. ¹⁸ Cks se.

Ta, no ti nipātamattaṃ, tayā muttan ti imaṃ hi tvaṃ ñeva muñcasi
nāma tasmā imaṃ tayā muttaṃ ito Citrakūṭapabbata-gataṃ¹ mahantā ñātasamghā
ca² ete ca mittādayo passantu ettha, bandhavā ti ekalohitasambandhā³,
vijjatīti vijjanti, pāṇasādhāraṇo ti sādharanapāṇo avibhattajivito⁴, yathā
5 tvaṃ etassa sakhā etādisā aññesaṃ bahunnaṃ mittā⁵ nāma na vijjanti, tavā-
nugo ti etaṃ⁶ dukkhitaṃ ādāya purato gacchantassa tava ayaṃ anugo hotu.

Evam vatvā pana nesādaputto pemacittena M-aṃ upasaṃ-
kamitvā bandhanaṃ chinditvā ālīngitvā sarato nikkhāpetvā⁷ sara-
tīre taruṇadabbapiṭṭhe⁸ nisīdāpetvā pāde baddhapāsaṃ mudu-
10 cittena saṇikaṃ mocetvā⁹ dūre khipitvā M-e balavasinehaṃ
paccupaṭṭhāpetvā mettacittena udakaṃ ādāya lohitaṃ dhovitvā
punappuna parimajji, tassa mettacittānubhāvena B-assa pāde
sirā sirāhi¹⁰ maṃsaṃ maṃsena cammaṃ cammena ghaṭṭitaṃ¹¹,
tāvad eva pādo saṃrūḷho¹² sañjātachavi¹³ sañjātalomo ahoṣi,
15 abaddhapādena nibbiseso B. sukhito pakatibhāven' eva nisīdi.
Atha Sumukho attānaṃ nissāya M-assa sukhitaḥāvaṃ disvā¹⁴
jātasomanasso¹⁵ nesādassa thutim akāsi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

34. So patīto pamutṭena bhattunā bhattugārayo
20 ajjhabhāsatha vakkaṅgo vācam kaṇṇasukhaṃ bhaṇaṃ: 34.
35. Evaṃ luddaka nandassu saha sabbehi ñātibhi
yathāham ajja nandāmi muttaṃ disvā dijādhīpan ti. 35.

Tattha vakkaṅgo ti vaṃkagīvo.

Evaṃ luddakā 'ti imaṃ¹⁶ thutim katvā Sumukho B-aṃ ā:
25 „mahārāja, iminā amhākaṃ mahāupakāro kato, ayaṃ hi am-
hākaṃ vacanaṃ akatvā kilāhaṃse no¹⁷ katvā issarānaṃ dento
bahuṃ dhanam labheyya, māretvā¹⁸ maṃsaṃ vikkiṇanto pi
labhetha¹⁹, attano pana jivitaṃ anoloketvā amhākaṃ vacanaṃ

¹ Bds -taṃ gamitvā. ² Bā yeva, Sār yeva. ³ Cks -taṃ-. ⁴ Bā -vako, Sār -viko. ⁵ Cks -ānaṃ. ⁶ Cks ettha. ⁷ so Cks for -metvā? Bds Sār nikkhami-. ⁸ Bds -dabbatīnapīṭṭhe, Sār -dabbhatīṇa-. ⁹ Cks temetvā, Bds mocitvā. ¹⁰ so Cks; Bds -rehi, Sār sirāsirā. ¹¹ so Sār; Bds -kaṃ, Ck sanikaṃ, Cs saṇikaṃ. ¹² Bā sammārūḷho. ¹³ Bā Sār succhavi. ¹⁴ Sār viditvā. ¹⁵ Bā Sār sañjāta-. ¹⁶ Bā Sār omit imaṃ, Bā has imaṃ pana. ¹⁷ Bā -so nā. ¹⁸ Sār adds vā. ¹⁹ Ck labheta, Bā mūlaṃ pilaāheta, Sār bahūdhanam labheteva.

kari, imaṃ rañño santikaṃ netvā sukhajīvikāṃ karomā⁴ 'ti. M. sampaticchi. Sumukho attano bhāsāya M-ena saddhim kathento puna manussabhāsāya luddaputtaṃ āmantetvā „samma tvaṃ kimatthaṃ pāse¹ odḍesīti“ pucchitvā „dhanatthan“ ti vutte „evaṃ sante tuvaṃ² amhe ādāya nagaraṃ pavisitvā rañño³ dassehi, bahuṃ³ te dhanāṃ dāpessāmīti“⁴ ā.

36. Ehi⁵ taṃ anusikkhāmi yathā tvam api⁶ lacchase lābhaṃ yathāyaṃ⁷ dhataratṭho pāpaṃ kiñci na dakkhati⁸. 36.

37. Khippam antepuraṃ netvā rañño dassehi no ubho abaddhe pakatibhūte kāce⁹ ubhayato tṭhite 37. 10

38. Dhataratṭhā¹⁰ mahārāja haṃsādhipatino ime, ayaṃ hi rājā haṃsānaṃ, ayaṃ senāpatitaro. 38.

39. Asaṃsayāṃ imaṃ disvā haṃsarājaṃ narādhipo patīto sumano vitto¹¹ bahuṃ dassati te dhanan ti. 39.

Ta. anusikkhāmīti anusāsāmi, pāpaṃ ti lāmakāṃ, rañño dassehi¹⁵ no ti amhe ubho pi rañño dassehi, B-assa pañhapabhāvadassanatthaṃ¹² attano mittadhammassa āvibhāvanatthaṃ luddassa dhanalābhatthaṃ rañño sile patiṭṭhāpanatthaṃ cā 'ti catūhi kāraṇehi evaṃ ā., dhataratṭhā¹³ ti netvā ca pana rañño evaṃ ācikkheyyāsi¹⁴: mahārāja ime dhataratṭhakule jātā dve haṃsādhipatino¹⁵, etesu ayaṃ rājā itaro senāpatīti, iti naṃ sikkhāpesi, patīto ti ādīni²⁰ tīṇi pi tuṭṭhākāra-vevacanān' eva¹⁶.

Evaṃ vutte luddo „sāmi, mā vo rājadassanaṃ¹⁷ ruccatu¹⁸, rājāno nāma calacittā, keḷihamse¹⁹ vā vo²⁰ kareyyuṃ mārāpeyyuṃ vā“ ti vatvā „samma mā bhāyi, ahaṃ tādisaṃ kak-khalaṃ luddaṃ lohitapāṇiṃ dhammakathāya mudukaṃ katvā²⁵ mama pādesu pātesim²¹, rājāno nāma puññavantaṃ ca paññavantaṃ ca subhāsita-dubbhāsitaññū²² ca, khippaṃ amhe rañño dassehi²³“ vutte „tena hi mā mayhaṃ kujjhittha, ahaṃ āvuso²³

¹ Bā Sār -saṃ. ² Bā Sār omīti tuvaṃ. ³ Bā bahūnaṃ. ⁴ Bā pēssāmīti. ⁵ Cks add ca. ⁶ Cks tuvaṃ hi. ⁷ Bā Sār tavāyaṃ. ⁸ Sār rakkhati. ⁹ Ck kāve, Bā koje, Sār kāje. ¹⁰ Cks Sār -a, Bā -o. ¹¹ Bā Sār citto, Ck vinto. ¹² Bā paññābhāva-, Sār paññānubhāvaṃ-. ¹³ Cks -o. ¹⁴ Cks -sīti. ¹⁵ Cks jāto vehāsādhi-. ¹⁶ Bā tuṭṭha-. ¹⁷ Cks rājā-, Sār rañño evaṃ dassanaṃ. ¹⁸ Bā -ti, Sār rucci. ¹⁹ Bā kiḷa- altered to kiḷā-, Sār kiḷa-. ²⁰ Cks omīti vo. ²¹ Sār pādesi, Bā pātemi. ²² Sār -taṃ dubbhāsitaṃ jānanti. ²³ Bā Sār avassāṃ.

tumhākaṃ ruciya¹ nemīti² ubho pi kācaṃ³ āropetvā rājakulaṃ
gantvā rañño dassetvā raññā puṭṭho yathābhūtaṃ ārocesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha :

40. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā kammanā upapādayi,
5 khippam antepuraṃ gantvā rañño haṃse adassayi
abaddhe pakatibhūte kāce³ ubhayato ṭhite. 40.
41. Dhataratṭhā⁴ mahārāja haṃsādhīpatino ime,
ayaṃ hi rājā haṃsānaṃ, ayaṃ senāpatītaro⁴. 41.
42. Kathaṃ pan' ime vihaḡā⁶ tava hatthattham⁷ āgatā,
10 kathaṃ luddo mahantānaṃ issare-m-idha-m-ajjhagā⁸. 42.
43. Vihitā sant' ime pāsā⁹ pallalesu janādhīpa
yaṃ yadā yatanaṃ maññe dijānaṃ pāṇarodhanaṃ. 43.
44. Tādisaṃ pāsam āsajja haṃsarājā abajjhatha,
taṃ abaddho upāsīno mamāyaṃ ajjhabhāsatha: 44.
- 15 45. Sudukkaraṃ anariyehi dahate bhāvaṃ uttamaṃ
bhattu atthe¹⁰ parakkanto dhamme yutto vihaḡamo. 45.
46. Attan' āyaṃ cajitvāna jīvitaṃ jīvitāraho
anutthunanto āsīno bhattu yācittha jīvitaṃ. 46.
47. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā pasādam¹¹ ahaṃ ajjhagam,
20 tato taṃ pāmuñcim pāsā anuññāsim sukheṇa ca. 47.
48. So patīto pamuttena bhattunā bhattugāraṇo
ajjhabhāsatha vakkaṇḡo vācaṃ kaṇṇasukkhaṃ bhaṇaṃ. 48.
49. Evaṃ luddaka nandassu saha sabbehi nātibhi
yathāham ajja nandāmi muttaṃ disvā dijādhīpaṃ. 49.
- 25 50. Ehi¹² taṃ anusikkhāmi yathā tvam api lacchase
lābhaṃ yathāyaṃ dhataratṭho pāpaṃ kiñci na dakkhati¹³. 50.
51. Khippam antepuraṃ gantvā rañño dassehi no ubho
abaddhe pakatibhūte kāce¹⁴ ubhayato ṭhite. 51.
52. Dhataratṭhā¹⁵ mahārāja haṃsādhīpatino ime,
30 ayaṃ hi rājā haṃsānaṃ, ayaṃ senāpatītaro. 52.
53. Asaṃsayāṃ imaṃ disvā haṃsarajāṃ narādhīpo
patīto sumano vitto¹⁶ bahunā dassati te dhanāṃ. 53.

¹ Bā rucayā. ² Bās Sār kājaṃ. ³ Bās kāje, Sār kājaṃ. ⁴ Bā -o, Sār -a.
⁵ Sār adds taṃ sutvā rājā āha. ⁶ Bā Sār vihaḡā. ⁷ Sār hatthatṭham. ⁸
Bā Sār -re idha a-. ⁹ Sār haṃsā. ¹⁰ Bā Sār atṭhe. ¹¹ Cks pā-. ¹² Cks
add ca. ¹³ Sār rakkhati. ¹⁴ Bās Sār kāje. ¹⁵ Cks Sār -o. ¹⁶ Cks citto.

54. Evam etassa vacanā ānītā 'me ubho mayā,
etth' eva hi ime assu ubho anumatā mayā. 54.
55. So 'yaṃ evaṃgato pakkhī dijo paramadhammiko,
mādisassa hi luddassa janayeyyātha maddavaṃ. 55.
56. Upāyanaṃ hi¹ te deva nāññaṃ passaṃi edisaṃ
sabbasākunaḱagāme², taṃ passa manujādhipa 'ti. 56.

Ta. kammanā³ upapādayīti yaṃ so avaca taṃ karonto kāyakammena
sappādesi, gantvā ti haṃsarājena nisinnakākaḱoṭṭiṃ⁴ uccataraṃ senāpatinā⁵
nisinnakoṭṭiṃ⁴ thokaṃ nīcaṃ katvā ubho pi⁶ ukkhipitvā⁷ haṃsarājā ca senā-
pati ca rājānaṃ passitvaṃ gacchanti ussaratha ussarathā 'ti janaṃ ussārento
evarūpā⁸ sobhagappattā suvaṇṇavapaṇṇahaṃsarājāno⁹ na diṭṭhapubbā ti¹⁰ ma-
nussesu pasāṃsantesu¹¹ khippam antepuraṃ gantvā, adassayīti haṃsa-
rājāno tumhe daṭṭham āgatā ti rañño ārocāpetvā tena tuṭṭhacittena āgacchantū¹²
'ti pakkosāpīte¹³ atiharitvā dassayi¹⁴, hatthathan¹⁵ ti hatthe atthaṃ¹⁶
pattan ti vuttaṃ hoti, mahantānaṃ ti yasamahantaṃ pattānaṃ suvaṇṇa-
vaṇṇaṃ dhataraṭṭhaṃsānaṃ issare¹⁷ sāmino kathaṃ tvaṃ luddo hutvā
adhigato ti pucchati, isseramidhamajjhagatā¹⁸ ti pi pāṭho, etesaṃ issariyaṃ
tvaṃ¹⁹ kathaṃ ajjhaḱā ti a., vihitā ti yojitā, yaṃ yadā yatanāṃ maññe
ti mahārāja yaṃ yaṃ samosaraṇaṭṭhānaṃ diḱānaṃ pāṇarodhanaṃ jīvitakka-
yakaraṃ maññāmi ta. ta. mayā pallalesu pāsā vihitā, tādisaṃ ti mānusiya²⁰
sare tathāvidhaṃ pāṇarodhanaṃ mayā vihitāṃ pāsāṃ, tan ti taṃ etaṃ ta.
baddhaṃ, upāsīno ti attano jīvitaṃ agaṇetvā upagantvā nisinno, māyāyan
ti māṃ ayaṃ senāpati abhāsatha²¹, mayā saddhīm kathesi, sudukkarānaṃ ti
tasmiṃ khaṇe esa ambhādisehi anariyehehi sudukkaraṃ akāsi, kiṃ²² tan ti dahate
bhāvamuttamaṃ ti attano uttamaṃ ajjhāsayaṃ dahati vidahi pakāsaya²³,
attanāyaṃ ti attano ayaṃ, anutthunanto ti bhattu guṇe vaṇṇento tassa
jīvitaṃ²⁴ māṃ yāci, tassā 'ti tassa tathā²⁵ yācantassa, sukkena cā 'ti yathā-
sukhaṃ Citrakūṭaṃ²⁶ gantvā nātisaṃghaṃ passaṭhā 'ti ca anujāniṃ, etthevā
'ti mayā pana ime dve ettha²⁷ Mānusiyaṃ sare yeva Cittakūṭagamanāya anu-
matā ahesuṃ, evaṃgato ti sattuhatthagato, janayeyyātha maddavaṃ ti
attani mettacittaṃ jañesi, upāyanaṃ²⁸ ti paṇṇākāraṃ, sabbasākunaḱa-

¹ Bā upayānaṇa, Sār upayanaṇa, Cks upāsanāṃ hi. ² Cks sabbe - - kagāme.

³ Bā Sār -unā. ⁴ Bā -kājā-, Sār -kāpaṇkoṭṭiṃ. ⁵ Bā Sār -ti. ⁶ Bā Sār pi te.

⁷ Sār pa-. ⁸ Bā Sār add nāma. ⁹ Sār -pāh-. ¹⁰ Bā Sār add muduhadayaṇa.

¹¹ Bā Sār hisampattesu. ¹² Bā Sār -atū. ¹³ Bā Sār -to. ¹⁴ Cks dassasi,

Bā Sār dassesi. ¹⁵ Cks hatthapatthan, Bā hatthattan, Sār hatthattāhan. ¹⁶

Bā Sār hatthesu āgataṃ. ¹⁷ Bā Sār -ra. ¹⁸ Bā Sār issara - - gā. ¹⁹ Cks omit

tvaṃ. ²⁰ Bā mānussiya, Sār manussiya. ²¹ Bā Sār ajjhabh-. ²² Sār ka,

Bā omits kiṃtanti. ²³ Bā -hati - - seti. ²⁴ Bā Sār add muñcā ti. ²⁵ Cks

ṭassetassa yathā. ²⁶ Bā Sār citta-. ²⁷ Cks ete in the place of dve ettha. ²⁸

Ck upāyan, Bā Sār upāyānaṃ.

gāme ti sabbasmim pi sākuṇikagāme ahaṃ aññaṃ tava evarūpaṃ kenaci
sākuṇikena ābhatapubbaṃ upāyanaṃ¹ na passāmi, taṃ passa 'ti taṃ mayā
ābhataṃ upāyanaṃ¹ passa manujādhipā 'ti.

Evam so tñitako va Sumukhassa guṇe kathesi. Tato
5 rājā haṃsarañño mahārahaṃ āsanam Sumukhassa ca suvaṇṇa-
bhaddapīṭhakaṃ dāpetvā tesam ta. nisinnānaṃ suvaṇṇabhā-
janehi lājamadhuphāṇitādīni² dāpetvā niṭṭhite pana³ bhojanakicce
añjalim paggayha M-aṃ dhammakathaṃ yācitvā suvaṇṇapīṭhe
nisīdi. So tena yācito paṭisanthāraṃ tāva akāsi.

- 10 Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:
57. Disvā nisinnaṃ rājānaṃ pīṭhe sovaṇṇaye subhe
ajjhabhāsatha vakkaṅgo vācaṃ kaṇṇasukhaṃ bhaṇaṃ: 57.
58. Kacci⁴ nu bhoto kusalaṃ, kacci⁴ bhoto anāmayāṃ,
kacci⁴ raṭṭham idaṃ phītaṃ dhammena-m-anusissati⁵. 58.
15 59. Kusalaṃ c' eva me haṃsa, atho haṃsa anāmayāṃ,
atho raṭṭham idaṃ phītaṃ dhammena-m-anusissati⁶. 59.
60. Kacci⁴ bhoto amaccesu doso koci na vijjati,
kaccin⁴ nu te tav' atthesu nāvakaṃkhanti jīvitāṃ⁷. 60.
61. Atho pi me amaccesu doso koci na vijjati,
20 atho p' ime mam' atthesu nāvakaṃkhanti jīvitāṃ⁸. 61.
62. Kacci te sādīsī bhariyā assavā piyabhāṇinī
puttarūpayasūpetā tava-cchandasānugā⁹. 62.
63. Atho pi me sādīsī bhariyā assavā piyabhāṇinī
puttarūpayasūpetā mama-cchandasānugā ti. 63.

- 25 Ta. rājānaṃ ti Sakulārājānaṃ¹⁰, vakkaṅgo ti haṃsarañjā, dhammena-
manusissatīti¹¹ dhammena anusissati¹², doso ti aparādhō, tavatthesū
'ti uppannesu tava yuddhādīsū atthesu, nāvakaṃkhantīti uraṃ¹³ datvā
paricejantā kacci⁴ attano jīvitāṃ na patthenti jīvitāṃ cajitvā tav' ev' atthaṃ karonti,
sādīsīti samajātikā, assavā ti vacanaṃ¹⁴ sampañicchikā, puttarūpayasū-

¹ Bā Sār upayānati. ² Ck -pāṇiyādini, Cs -pāṇiyādini, Bā -pāṇitādini, Sār -pāṇipitādini, B -phānitā-. ³ Cks pāna. ⁴ Bā kiñci. ⁵ Bā -ssāsisi, Sār -ssasiti, adding rājā āha. ⁶ Bā -sāsahanti, Sār -ssissahanti, adding m. āha. ⁷ Sār jiviteti, adding rājā āha. ⁸ Sār -tanti, adding m. āha. ⁹ Sār -gātī rājāha. ¹⁰ Cks sakupa-, Bā Sār sāgalarā-. ¹¹ Cks -sīti, Bā -ssāsasīti, Sār -sāsasīti. ¹² Cks -sāsissati, Bā -sāsati, wanting in Sār. ¹³ Ck udaraṃ, Cs upadaraṃ. ¹⁴ Bā Sār -na.

petā ti puttehi ca rūpena ca yasena ca upetā, tavacchandavasānugā ti kacci¹ tav' ev' ajjhāsayaṃ tava vasaṃ anuvattati na attano cittavasenaāvattatī² puochati.

Evam B-ena paṭisanthāre kate puna rājā tena saddhiṃ kathento ā.:

64. Bhavan tu kacci³ nu mahāsattuhatthathataṃ⁴ gato⁵
dukkham āpajji vipulaṃ tasmiṃ paṭhamamāpade. 64.
65. Kacci¹ yan n' āpatitvāna daṇḍena samapothayi⁶,
evam etesaṃ jammānaṃ pākatikaṃ bhavati tāvade⁷. 65.
66. Khemam āsi mahārāja evam āpadi saṃsati⁸
na cāyaṃ kiñci-r-asmāsu sattū va samapajjatha. 66.
67. Paccakampittha nesādo, pubbe va ajjhabhāsatha,
tadāyaṃ Sumukho yeva paṇḍito paccabhāsatha⁹. 67.
68. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā pasādam ayam ajjhagā,
tato maṃ pāmuñci pāsā anuññāsi sukhena ca. 68.
69. Idam pi¹⁰ Sumukhen' eva etadatthāya cintitaṃ
bhoto sakāse āgamaṇaṃ etassa dhanam¹¹ icchatā¹². 69.
70. Svāgataṃ c' ev' idam bhavataṃ patito¹³ c' asmi dassanā,
eso api¹⁴ bahuṃ vittaṃ¹⁵ labhataṃ yāvat' icchitī¹⁶. 70.

Ta. mahāsattuhatthathataṃ gato¹⁷ ti mahantassa sattuno hat-
thathataṃ¹⁸ gato, āpatitvānā 'ti upadhāvitvā, pākatikaṃ ti pakatikaṃ,
ayam eva vā pāṭho, i. v. h. etesaṃ hi jammānaṃ tāvad eva evaṃ pakatikaṃ
hoti sakūpe daṇḍena pothetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā¹⁹ va dhanam²⁰ labhantīti²¹,
kiñci-r-asmāsu 'ti kiñci-r-ambesu²², sattū vā 'ti sattū viya, paccakampitthā
'ti mahārāja esa amhe disvā baddhā²³ ti saññāya thokaṃ osakkitha²⁴, pubbe
vā 'ti ayam eva paṭhamam²⁵ ajjhabhāsi, tadā ti tasmiṃ kāle, etadatthāyā
'ti etassa nesādaputtassa atthāya cintitaṃ, dhanamicchatā ti etassa dhanam

¹ Bā kiñci. ² Bā Sār -na-. ³ Ck bhavannu-, Bā bhavantaṃ kiñci, B^s bhaga-
vantaṃ-, Sār bhavanto-. ⁴ Cks -kaṃ, Sār habbatṭha. ⁵ Cks -ā. ⁶ Cks -ṭhayi.
⁷ read: pakati hoti - ?? Sār -evā ti hamsarājā āṇa. ⁸ so Cks; Bā evamāpari-
yāsati, Sār evamāriyaseti. ⁹ Sār ajjha-. ¹⁰ Bā Sār idaṇca. ¹¹ Cks vitt-. ¹²
Cks -akā, Sār -tāti rājā āha. ¹³ Ck panito, Cs piṇito, Bā Sār patito. ¹⁴
Bā Sār cāpi. ¹⁵ B^s Sār cittaṃ. ¹⁶ Bā Sār yāvadi-. ¹⁷ Bā -kaṃgato, Sār
hatthathagatā. ¹⁸ Bā hattattha, B^s hatthathattham, Sār hattatṭha. ¹⁹ Bā Sār
pāpento. ²⁰ Bā vettanaṃ, B^s Sār vetanaṃ. ²¹ Bā labhati, Sār labhissati. ²²
Sār adds idam vuttaṃ hoti ete saba. ²³ Bā bandhanā, Sār bardhā. ²⁴ Bā
osakkatha, Sār usakkitha. ²⁵ Cks vā pāṭho maṃ.

icchanta tena tava santikaṃ ambhakaṃ āgamanam¹ cintitaṃ, svāgataṃ
cevidaṇ² ti mā bhonto cintayantu bhavataṃ idaṃ idhāgamanam svāgataṃ eva,
labhatu ti labhatu.

Evañ ca pana vatvā rājā aññatarāṃ amaccaṃ oloketvā
5 „kiṃ karomi devā“³ ti vutte „imaṃ nesādaṃ kappitakesa-
massuṃ nahātānulittaṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ kāretvā
ānehīti“ vatvā tena tathā katvā aññassa tassa saṃvacchare⁴
satasahassuttāhanakam⁵ gāmaṃ dve vithiyo⁶ gahetvā t̥hitaṃ⁷
gehaṃ rathavaram⁸ aññaṃ ca bahum hiraññasuvaṇṇam adāsi.

10 Tam atthaṃ āvikaronto Satthā:

71. Santappayitvā nesādaṃ bhogehi manujādhipo
ajjhabhāsatha vakkaṅgam vācam kaṇṇasukham bhaṇaṃ ti g. ā. 71.

Atha M. rañño dh. d. So dhammakathaṃ sutvā tuṭṭha-
hadayo „dhammakathikassa sakkāraṃ karissāmi“ setacchattaṃ
15 datvā r. paṭicchāpento ā.:

72. Yaṃ khalu dhammam ādhīnaṃ⁹ vaso⁹ vattati kiñcanaṃ¹⁰
sabb' atth' issariyaṃ bhavataṃ pasāsatha yad icchatha. 72.
73. Dānatthaṃ upabhotthum vā yaṃ c' aññaṃ upakappati
etaṃ dadāmi vo vittaṃ issaraṃ vissajjāmi vo ti āha. 73.

20 Ta. vaso vattatīti yattha ca mama vaso¹¹ vattati, kiñcanaṃ¹² ti
appamattakam pi, sabbatthissariyaṃ ti sabbam bhavataṃ yeva issariyaṃ
atthu, yaṃ caññaṃ upakappatīti puññakammatāya¹³ dānatthaṃ vā chattaṃ
ussāpetvā r. eva upabhotthum vā yaṃ vā aññaṃ tumhākaṃ ruccati taṃ karotha,
etaṃ¹⁴ dadāmi vo vittaṃ, saddhīm setacchattena mama santakaissariyaṃ
25 vissajjāmīti.

Atha M. rañña dinnam setacchattaṃ puna¹⁵ tass' eva
adāsi. Rājāpi cintesi: „hamsarañña tāva me dhammakathā
sutā, luddaputtana paṇa ayaṃ Sumukho madhurakatho ti

¹ Sār ga-. ² Sār -tantevi-. ³ Bā repeats sañ-. ⁴ Bā Sār add katvā. ⁵
Bā itthiyo. ⁶ so Cks; Bā tamamahantaṃ, Sār mahantaṃ. ⁷ Bā Sār -rañña. ⁸
so C; Ck -dīnaṃ, Bā -dhiṇaṃ, Sār -pākīnaṃ. ⁹ so all four MSS. for vase?
¹⁰ Bā Sār kiñci-. ¹¹ Cks vā-. ¹² all three MSS. kiñci-. ¹³ Bā Sār -kāmatāya.
¹⁴ Cks evaṃ. ¹⁵ Sār pana.

ativiya vaṇṇito, imassāpi dhammakatham sossāmīti“ so tena saddhim sallapanto anantaram g. ā.:

74. Yathā ca my-āyaṃ Sumukho ajjhabhāseyya¹ paṇḍito
kāmasā² buddhisampanno tam my-āssa paramappiyan ti. 74.

Ta. yathā ti yadi³ i. v. h.: yadi ca me āyaṃ Sumukho paṇḍito buddhi- 5
sampanno kāmasā¹ attano ruciya ajjhabhāseyya tam me paramappiyaṃ assā² 'ti.

Tato Sumukho āha:

75. Ahaṃ khalu mahārāja nāgarājā-r-iv' antaram
pativattuṃ na sakkomi, na me so vinayo siyā. 75.
76. Amhākam eva⁴ yo seṭṭho tvaṃ ca uttamasattavo 10
bhūmipālo manussindo pūjā⁵ bahūhi hetubhi. 76.
77. Tesam ubbinnaṃ bhaṇataṃ vattamāne vinicchaye
nāntaram pativattabbaṃ pessenā manujādhipā⁶ 'ti. 77.

Ta nāgarājāriyantaran ti selāyabbhantaram pavitṭho nāgarājā viya,
pativattun ti tumhākaṃ dvinnam antare vattuṃ na sakkomi, na meso ti 15
sace vadeyyaṃ¹ na me so vinayo bhavēyya, amhākaṃ cevā² 'ti³ channavuttiya⁴
haṃsasahassānaṃ, uttamo sattavo ti uttamasatto, pūjā⁵ ti ubho tumhe
mayhaṃ bahūhi kāraṇehi pūjārahā e' eva pasamsārahā ca, pessenā⁶ 'ti pessa-
vacanakarena⁷ sevakena.

Rājā tassa vacanam sutvā tuṭṭhahadayo jāto¹⁰, nesāda- 20
putto vaṇṇesi¹¹ „aṇṇena tumhādisena madhuradhammakathi-
kena nāma na bhavitabban“ ti vatvā ā.:

78. Dhammena kira nesādo¹²: paṇḍito aṇḍajo iti,
na h' eva akatattassa nayo¹³ etādiso siyā ti. 78.
79. Evaṃ aggapakatimā evaṃ uttamasattavo 25
yāvat' atthi mayā diṭṭhā nāṇṇaṃ passāmi edisaṃ¹⁴. 79.
80. Tuṭṭho 'smi vo pakatiyā vākyena madhurena ca,
eso cāpi mama chando: ciraṃ passeyya vo ubho ti. 80.

¹ so all four MSS. ² Cks -yā. ³ Cks yad, Sār omits yadi. ⁴ C^s Bā Sār
-kañceva. ⁵ so all four MSS. for pūjā? ⁶ Bā Sār add amhākañceva. ⁷
Bā Sār -ti. ⁸ Bā peyenā. ⁹ Bā veyyāvaccakarena, Sār veyyāvaccakāraṇena,
Ck pissanavacanakarena. ¹⁰ Ck thānetuṃ, C^s thātuṃ. ¹¹ Bā Sār -ti. ¹² Cks
te saddo. ¹³ Cks naso. ¹⁴ Sār ī-.

Ta. dhammenā 'ti sabhāvena kāraṇena, akatattassā 'ti asampādita-
attabhāvassa mittadubbhissa¹, nayo ti paññā, aggapakatimā ti aggasabbhāvo,
uttamattavo ti uttamasatto, yāvatatthi ti yavatā mayā dīṭṭhā nāma atthi,
nāññān ti tasmiṃ mayā dīṭṭhatthāne aññāṃ evarūpaṃ na passāmi, tuṭṭho
5 smi² vo pakatiyā ti samma haṃsarāja ahaṃ pakatiyā paṭhamam eva tum-
hākaṃ dassanena tuṭṭho, vākyenā 'ti idāni³ vo madhuravacanena tuṭṭho smi,
ciraṃ passeyya vo ti icc-eva vasaṇetvā muhuttam pi avippavasanto ciraṃ
tumhe passeyyan ti esa me chando ti vadati.

Tato M. rājānaṃ pasaṃsanto āha:

- 10 s1. Yaṃ kiñci⁴ parame mitte katar⁵ asmāsu taṃ tayā,
pattā nissaṃsayāṃ ty-āmbā bhattir asmāsu yā tava. 81.
s2. Aduṇ ca nūna sumahā nātisaṃghassa-m-antaraṃ,
adassanena amhākaṃ dukkhaṃ bahūsu pakkhisu. 82.
s3. Tesāṃ sokavighātāya tayā anumatā mayāṃ
15 taṃ padakkhiṇato katvā nāti passem' arindama⁶. 83.
s4. Addhāhaṃ vipulaṃ pītiṃ bhavataṃ vindāmi dassanā,
eso cāpi⁷ mahā attho nātivissāsanaṃ siyā ti. 84.

Ta. katarasmisū 'ti katarā⁸ amhesu, pattā nissaṃsayāṃ tyambā
ti mayāṃ nissaṃsayena tayā pattā yeva, bhattirasmāsu yā tavā 'ti yā tava
20 amhesu bhatti tāya bhattiyā mayāṃ tayā asaṃsayena pattā yeva, na ca vip-
yuttā vippavutthāpi sahaṃsino yeva nāma mayāṃ ti dīpeti, aduṇ ca nūna
sumahā ti etaṇ ca ekaṃsen' eva sumahantaṃ, nātisaṃghassamantaraṃ
ti amhehi dvīhi janehi rahitassa mama nātisaṃghassa antaraṃ chiddaṃ, asmā-
kaṃ ti amhākaṃ dvinnāṃ adassanena bahūsu pakkhisu dukkhaṃ uppannaṃ,
25 passemarindama⁹ 'ti⁹ passeyyāma arindama, bhavataṃ ti bhoto dassanena,
eso cāpi¹⁰ mahā attho ti yā esa¹¹ nātisaṃghasaṃkhātā¹² nātivissāsanaṃ
siyā eso cāpi¹⁰ mahanto attho.

Evam vutte rājā gamanaṃ anujāni¹³. M. pi rañño
pañcavidhe dussile ādīnavaṃ sile ca ānisaṃsaṃ kathetvā¹⁴
30 „imaṃ sīlaṃ rakkha¹⁵, dhammena r. kārehi¹⁶, catūhi saṃ-
gahavatthūhi janaṃ¹⁷ saṃgaṇhā“ ti ovaditvā Cittakūṭaṃ agamāsi.

¹ Bā Sār -assa. ² all three MSS. smiṃ. ³ Bā Sār add pana. ⁴ Cks kicca.
⁵ so all four MSS. ⁶ all four MSS. nāti, Bā Sār -murin-. ⁷ Bā vāhi, Sār
vāpi. ⁸ Sār katarāṃ. ⁹ Bā Sār -murin-. ¹⁰ Bā Sār vāpi. ¹¹ Cks pi yam-
pisāsana. ¹² Cks nātisaṃghasaṃ-. ¹³ Sār -nāti. ¹⁴ Sār -esi. ¹⁵ Bā Sār
rakkhatha. ¹⁶ Sār -etha, Bās -esi. ¹⁷ Sār mahārājanaṃ

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha :

85. Idam vatvā dhatarattho hamsarājā narādhipaṃ
uttamajavamattāya¹ nātisaṃgham upāgamum. 85.
86. Te aroge anuppatte disvāna parame dije
kekā ti-m-akaruṃ² hamsā, puthusaddo ajāyatha. 86. 5
87. Te patitā pamuttana bhattunā bhattugāravā
samantā parikariṃsu aṇḍajā laddhapaccayā ti. 87.

Ta. upāgamun ti aruṇṇagamanavelāyam eva madhupānādini³ pari-
bhuñjitvā raññā ca deviyā ca dvīhi suvaṇṇatālavaṇṇehi⁴ ukkhipitvā gandhamā-
lādīhi katasakkārā tālavaṇṇehi⁴ otaritvā rājānaṃ padakkhiṇaṃ katvā vehāsam 10
uppatitvā raññā anjaliṃ paggayha gacchatha sāmino ti vutte sīhapanjarena
nikkhamitvā⁵ uttamaṇa javena gantvā nātigaṇaṃ upāgamiṃsu⁶, parame ti
uttame, kekā ti attano sabhāvaravena kekā⁷ ti saddam akāṃsu, bhattugāravā ti
bhattari sagāravā, parikariṃsū 'ti bhattuno muttabhāvena tuṭṭhā taṃ bhattā-
raṃ samantā parivārayiṃsu, laddhapaccayā ti laddhapatitṭhā. 15

Evam parivāretvā pana te hamsā „kathaṃ mutto si ma-
hārājā“ 'ti pucchiṃsu. M. Sumukhaṃ nissāya muttabhāvaṃ
Sakulārājā luddaputtehi⁸ katakammaṃ ca kathesi. Tam sutvā
tuṭṭho⁹ hamsagaṇo⁹ „Sumukho senāpati ca rājā ca luddaputto
ca sukhita niddukkha ciraṃ jīvantū“ 'ti thutiṃ akāsi. 20

Tam atthaṃ pakāsento Satthā osānagātham ā.:

88. Evaṃ mittavataṃ atthā sabbe honti padakkhiṇā
hamsā yathā¹⁰ dhataratthā nātisaṃgham upāgamun ti. 88.

Ta. mittavataṃ ti kalyāṇamittasampannānaṃ, padakkhiṇā ti sukha-
nippattino vuddhiyuttā, dhataratthā ti hamsarājā¹¹ Sumukho raññā c' eva 25
luddaputtana cā 'ti dvīhi evaṃ ubho pi te dhataratthā kalyāṇamittasampannā,
yathā nātisaṃgham upāgamun nātisaṃghupagamanasaṃkhāto nesaṃ attho pa-
dakkhiṇo jāto evaṃ aññesaṃ pi mittavataṃ atthā padakkhiṇā hontīti.

¹ Bā -manvāya, Sār -mandāya, Bā -maṇvāya. ² Cks -nim-. ³ Bā jālāmadhu-
pānitādini, Sār madhulājapānitādini. ⁴ Bā -tālapaṇṇehi, Sār -pattehi. ⁵
Bā Sār nikkhantā. ⁶ Sār upasaṅkamīṃsu. ⁷ Bā Sār keke. ⁸ Ck sakulārājā-,
Bā sāgalarājā-, Sār sāgalarāñña ca luddakena ca. ⁹ Sār -ā. ¹⁰ Cks add pi.
¹¹ so Bā; Cks add sumukhādīhi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Anando mam' atthāya jīvitam pariccajīti“ vatvā j. s.: „Tadā nesādo¹ Channo² ahosi, rāja³ Sāriputto, Sumukho Anando⁴, navutihaṃsasahassā⁵ Buddha-parisā, haṃsarājā aham evā“ 'ti. Cullaḥaṃsajātakaṃ⁶.

5

2. Mahāhaṃsajātaka.

Ete haṃsā pakkamantīti. Idam S. Veḷuvane v. therassa⁷ jīvitapariścāgam eva ā. k. Vatthum vuttasadisam eva, idha pana S. atītam āharanto idam āhari:

A. Bārāṇasīyaṃ Seyyassa⁸ nāma Bārāṇasirañño Khemā
 10 nāma aggamahesi ahosi. Tadā B. navutihaṃsasahassaparivuto
 Cittakūṭe vihāsi. Ath' ekadivasaṃ Khemā devī paccūsa-
 samaye supinakaṃ⁹ addasa: suvaṇṇavaṇṇahaṃsā āgantvā rāja-
 pallamaṃke nisīditvā madhurassarena¹⁰ dhammakathaṃ kathe-
 sum, deviyā¹¹ sādhu-kāraṃ datvā dh. supantiyā¹² dhamma-
 15 savanena attitāya eva ratti vibhāyi¹³, haṃsā dhammakathaṃ
 kathetvā sīhapañjarena nikkhamitvā agamaṃsu, sā vegen'
 utthāya „palāyamāne haṃse gaṇhatha gaṇhathā“ 'ti vatvā
 hatthaṃ pasārentī yeva pabujjhi. Tassā kathaṃ sutvā pari-
 cārikāyo „kuhiṃ haṃsā“ ti thokaṃ avahasīṃsu, sā tasmiṃ
 20 khaṇe supinakabhāvaṃ¹⁴ ñatvā cintesi: „aham abhūtaṃ na
 passāmi, addhā imasmiṃ loke suvaṇṇahaṃsā bhavissanti, sace
 kho pana 'suvaṇṇahaṃsānaṃ dh. sotukāṃ' amhīti' rājānaṃ
 vakkhāmi 'amhehi suvaṇṇahaṃsā nāma na diṭṭhapubbā, haṃ-
 sānaṃ ca kathā nāma abhūtā yevā' 'ti vatvā nirussukko¹⁵
 25 bhavissati 'dohaḷo' ti vutte pana kenaci¹⁶ upāyena pariyesissati,
 evaṃ me manoratho, ijjhissatīti“ sā gilānālayaṃ dassetvā

¹ Sār suddho. ² Sār channatthero. ³ Sār sāgalo rājā. ⁴ Sār sumukhasenāpati
 ca ānandatthero ahosi ca. ⁵ Bā Sār chana-. ⁶ Sār -sā dhatarattho pana
 lokapātho evaṃ haretha jātakan ti iti jātakatthakathā asitini. 2. Su. = Sumukho.
⁷ Bā anandattherassa. ⁸ Bā saṃyamassa. ⁹ Bā -naṃ, ¹⁰ Bā -saddena. ¹¹
 Ck -viṃ, Cs -vīyaṃ, Bā -vīyā. ¹² Cks -tisā. ¹³ Cks vihāyi. ¹⁴ Bā supinabh-
¹⁵ Cks nirussako. ¹⁶ Bā yena ke-.

paricārikānaṃ saññaṃ [katvā nipajji. Rājā rājāsane nisinno
tassā dassanavelāya taṃ adisvā „kahaṃ Khemā devī“ puc-
chitvā¹ „gilānā“ ti sutvā tassā santikaṃ gantvā sayanekadese
nisīditvā piṭṭhiyaṃ parimajjanto „aphāsukan“ ti pucchi. „Deva,
aphāsukaṃ n' atthi, dohaḷo pana me uppanno“ ti. „Bhaṇa“² 5
devi yaṃ icchasi, sīghaṃ te upanāmessāmīti“. „Mahārāja
aham ekassa suvaṇṇahaṃsassa setacchatte³ rājapallaṃke ni-
sinnassa gandhamālādihi pūjaṃ katvā sādhuḷkāraṃ dadamānā⁴
dhammakathaṃ sotuṃ icchāmi, sace labhāmi icc-etaṃ kusalaṃ
noce jīvitaṃ me n' atthīti“. Atha naṃ rājā „sace manussa- 10
loke atthi labhissasi, mā cintayīti“ assāsetvā sirigabbhā⁵ nik-
khamma amaccehi saddhiṃ mantesi: „hambho⁶, Khemā devī
'suvaṇṇahaṃsassa dhammakathaṃ sotuṃ labhanti jīviṃsāmi,
alabhantiyā me jīvitaṃ n' atthīti' vadati, atthi nu kho su-
vaṇṇavaṇṇahaṃsā“ ti. „Deva amhehi n' eva diṭṭhapubbā na 15
sutapubbā“ ti. „Ke pana jāneyyun“ ti. „Brāhmaṇā devā“
ti. Rājā brāhmaṇe pakkosāpetvā⁷ pucchi: „honti nu kho
ācariyasuvaṇṇahaṃsā“ ti. „Āma mahārāja amhākaṃ 'macchā
kakkaṭakā kacchapā migā morā haṃsā ti ete tiracchānagatā
suvaṇṇavaṇṇā⁸ hontīti' āgataṃ⁹, 'ta. dhataratṭhakulaḥaṃsā¹⁰ 20
nāma paṇḍitā nānasampannā' iti manussehi saddhiṃ satta su-
vaṇṇavaṇṇā hontīti“. Rājā attamano hutvā „kahan nu kho
ācariyadhataratṭhahaṃsā vasantīti“ pucchitvā „na jānāma
mahārājā“ ti. Atha „ke jānissantīti“ „luddaputtā“ ti vutte
sabbe attano vijite luddake sannipātetvā¹¹ pucchi: „tātā¹² su- 25
vaṇṇavaṇṇā dhataratṭhakule¹³ haṃsā nāma kahaṃ vasantīti“.
Ath' eko luddo „Himavante kira deva Cittakūṭapabbate ti¹⁴
kulaparamparāya kathentīti“ ā. „Jānāsi pana tesaṃ gahaṇū-
pāyan“ ti. „Na jānāmi devā“ ti. So brāhmaṇapaṇḍite

¹ Bds pucchi. ² Bā tena hi bha-. ³ Bā samussitase-. ⁴ Bā -naṃ. ⁵ Bā
-ato. ⁶ Bā am-. ⁷ Bā adds sakkāraṃ katvā. ⁸ Bā -yā-. ⁹ Cks suvaṇṇā. ¹⁰
Ck āha-. Bā āgatā. ¹¹ Cks dhataratṭhahaṃsakulā. ¹² Bā -tāpetvā. ¹³ Bā -a.
¹⁴ Bā adds no.

pakkosāpetvā Cittakūṭe suvaṇṇaḥamsānaṃ atthibhāvaṃ āro-
 cetvā „jānātha nu kho tesaṃ gahaṇūpāyaṃ“ ti pucchi. „Mahā-
 rāja, kin tehi gantvā gahitehi, upāyena nagarasamīpaṃ ānetvā
 gahessāma“¹ ti. „Ko pana upāyo“ ti. „Mahārāja nagarato
 5 uttarena¹ tigāvutappamānaṃ khemaṃ² nāma saraṃ khanāpetvā³
 udakassa pūretvā nānādhāṇṇāni ropetvā pañcavaṇṇapadumasaṇ-
 channaṃ⁴ kāretvā ekaṃ paṇḍitaṃ⁵ nesādaṃ paṭicchāpetvā
 manussānaṃ upagantūṃ adatvā catūsu kaṇṇesu ṭhitehi⁶ abhayaṃ
 vatvā ghosāpetha, taṃ sutvā⁷ nānāsakuṇā⁸ otarissanti, te pi
 10 haṃsā paramparāya tassa sarassa khemabhāvaṃ sutvā āga-
 chissanti, atha ne vālapāsehi bandhāpetvā gaṇhāpeyyāthā“ ti.
 Taṃ sutvā rājā tehi vuttappadesehi⁹ vuttappakāraṃ saraṃ kā-
 retvā¹⁰ chekaṃ nesādaṃ pakkosāpetvā tassa saḥassaṃ dāpetvā
 „tvam ito paṭṭhāya attano kammaṃ mā kari, puttadāraṃ te ahaṃ
 15 posessāmi, tvam appamatto khemaṃ saraṃ rakkhanto manusse
 paṭikkamāpetvā catūsu kaṇṇesu abhayaṃ ghosāpetvā āgatā-
 gatasakuṇe¹¹ mama ācikkheyyāsi, suvaṇṇaḥamsesu āgatesu
 mahantaṃ sakkāraṃ labhissasīti“ taṃ samassāsetvā khemaṃ
 saraṃ paṭicchāpesi. So tato paṭṭhāya rañña vuttanāyena¹² eva
 20 ta. paṭipajji¹², „khemaṃ saraṃ rakkhatīti“¹³ c’ assa Khemane-
 sādo tv-eva¹³ nāmaṃ udapādi. Tato paṭṭhāya nānappakārā
 sakunā otarīṃsu, „khemaṃ nibbhayaṃ saraṃ“ ti paramparā-
 ghosena nānāḥamsā āgamīṃsu: paṭhamaṃ tāva tiṇaḥamsā
 āgamīṃsu¹⁴, tesaṃ ghosena paṇḍuḥamsā¹⁵, tesaṃ gh. mano-
 25 silāḥamsā¹⁶, tesaṃ gh. setaḥamsā¹⁵, tesaṃ gh. pākāḥamsā¹⁵.
 Tesu āgatesu Khemako rañño ārocesi: „deva pañcavaṇṇa-
 ḥamsā āgantvā sare gocaraṃ gocaraṃ gaṇhanti, pākāḥam-
 sānaṃ āgatattā idāni¹⁷ katipāhena suvaṇṇaḥamsā āgamissanti,

¹ Bds avidūrena. ² Ck tigāvutamatte tigāvutappamāna-, Bds tigāvuttamatte tigā-
 vutappamānaṃ-. ³ Bds kārāpetvā. ⁴ Cks -ā. ⁵ Bds -a. ⁶ Cks hi. ⁷ Cks
 omit taṃ sutvā. ⁸ Bds adds dasadisā. ⁹ Bds -se. ¹⁰ Bds kārāpetvā. ¹¹ Bds
 -tesa-. ¹² Bds paṭijaggi. ¹³ Bds tevassa. ¹⁴ Bds -aṃsu. ¹⁵ Bds adds āgamīṃsu.
¹⁶ Cks -lā vaṇṇā, Bds adds āgamīṃsu.

mā cintayittha devā¹ 'ti. Taṃ sutvā rājā² „aññaena ta. na
gantabbam, yo gacchissati³ hatthapādacchedaṇṇi ca gharavilopaṇ
ca pāpuṇissatīti“ nagare bheriṇ carāpesi, tato patthāya ta.
koci na gacchati. Cittakūṭassa pana avidūre Kañcanaguhāya
pākahaṃsā vasanti, te mahabbalā, dhataratthakulena saddhiṃ⁵
tesaṃ³ sarīravanno ca viseso, pākahaṃsarañño pana dhītā
ṣuvaṇṇavaṇṇā ahoṣi, so taṃ „dhataratthamahissarassa anu-
rūpā“ ti tassa pādaparicārikaṃ katvā pesesi, sā tassa piyā
ahoṣi manāpā, ten' eva kāraṇena tāni dve haṃsakulāni añña-
maññaṃ viśāsikāni jātāni. Ath' ekadivasam B-assa parivāra-¹⁰
haṃsā pākahaṃse pucchiṃsu: „tumhe ime divase⁴ kahaṃ
gocaraṃ gaṇhathā“ 'ti. „Mayaṃ Bā-ito avidūre khemasare
g. gaṇhāma, tumhe pana kuhiṃ āhiṇḍatha“, „asukaṃ nāmā“
'ti vutte „kasmā khemaṃ saraṃ na gacchatha⁵, so hi saro
ramaṇīyo nāṇasakuṇasamākiṇṇo pañcavaṇṇapadumasañchanno¹⁵
nānādhaññaphalasampanno nānappakārabhamaragaṇanikūjito⁶
catūsu kaṇṇesu niccappavattaabhayaghoṣano, koci naṃ⁷ upa-
saṃkamituṃ samattho nāma n' atthi pagāeva aññaṃ upadda-
vaṃ kātuṃ, evarūpo so saro“ ti khemaṃ saraṃ vaṇṇayiṃsu.
Te tesaṃ⁸ vacanaṃ sutvā „Bārāṇasisaṃsāpe kira evarūpo khemo²⁰
nāma saro atthi, pākahaṃsā ta. gantvā g. gaṇhanti, tumhe pi
dhataratthamahissarassa ārocetha, sace⁹ anujānāti mayam pi
ta. gantvā g. gaṇheyyāma“ 'ti Sumukhassa kathesum, Su.
rañño ārocesi, so cintesi: „manussā nāma bahumāyā¹⁰ upāya-
kusalā, bhavitabbam ettha kāraṇena, ettakaṃ kalam esa¹¹ saro²⁵
n' atthi, idāni amhākaṃ gahaṇatthāya kato bhavissatīti“ so
Su-aṃ ā.: „mā te ta. gamanaṃ ruccatu¹², na so saro tehi
sudhammatāya kato, amhākaṃ gahaṇattham kato, manussā
nāma¹³ kharamantā upāyakusalā, tumhe sake¹⁴ yeva gocare

¹ Cks omit rā-. ² Bā adds tattha. ³ Cks tesaṃ saddhiṃ. ⁴ Bā -esu divasesu.

⁵ asukaṃ - - wanting in Cks. ⁶ Cks -rarudatikujito. ⁷ Bā omits naṃ. ⁸

Cks te. ⁹ Cks omit sace. ¹⁰ Bā adds kharamanto, Bs kharamantā. ¹¹ Bā eso.

¹² Bā -tha. ¹³ Bā add bahumāyā. ¹⁴ Cks omit sake.

carathā“¹ ti. Suvannaṃhaṃsā „khemam saram gantukām”
 amhā“² ti dutiyam pi Su-assa ārocesum, so tesam ta. gantu-
 kāmataṃ M-assa ārocesi. Atha M. „mama nātakā maṃ”³
 nissāya mā kilamantu, tena hi gacchāmā“⁴ ti navuṭisahas-
 5 ṃsaparivuto ta. gantvā g. gahetvā ṃsakīlaṃ kīlītvā Citta-
 kūṭam eva paccāgami. Khemako tesam caritvā gatakāle gantvā
 tesam āgatabhāvaṃ rañño ārocesi. Rājā tuṭṭhacitto hutvā
 „samma Khemaka ekaṃ vā dve vā ṃso gaṇhitum vāyama”⁵,
 mahantaṃ te yasaṃ dassāmīti“⁶ vatvā paribbayaṃ datvā taṃ⁷
 10 uyyojesi. So ta. gantvā cāṭipañjare nisīditvā ṃsānaṃ ca-
 raṇaṭṭhānaṃ vīmaṃsi. B-ā nāma nilloluppacārino honti, tasmā
 M. otiṇṇaṭṭhānato paṭṭhāya sapadānaṃ⁸ sālim khādanto āga-
 māsi, sesā ito c’ ito ca khādantā vicarīmsu. Atha luddaputto
 „ayaṃ ṃso nilloluppacārī, imaṃ bandhitum vaṭṭatitī”⁹ cin-
 15 tetvā punadivase ṃsesu saram anotiṇṇesu yeva cāṭipañjare
 nisinno taṃ ṭhānaṃ gantvā avidūre pañjare¹⁰ attānaṃ paṭicchā-
 detvā chiddena olokento acchi. Tasmim khane M. navuti-
 ṃsasahasaparivuto¹¹ hiyyo otiṇṇaṭṭhāne yeva otaritvā odhi-
 yaṃ nisīditvā khādanto pāyāsi, nesādo pañjarachiddena¹² olo-
 20 kento tassa rūpaggaṇṇatam¹³ attabhāvaṃ disvā „ayaṃ ṃso
 sakataṇṇapaṇṇasārīro”¹⁴ suvaṇṇavaṇṇo tihi rattarājīhi gīvāya
 parikkhitto, tisso rājīyo galena otaritvā udarantarena gatā,
 tisso pacchābhāgena nibbijjhītvā¹⁵ gatā, rattakambalasutta-
 sikkāya ṭhapitakaṇṇanakkhandho viya atirocati, iminā etesaṃ
 25 raññā bhavitabbaṃ, imaṃ eva gaṇhissāmīti”¹⁶ cintesi. ṃsarā-
 jāpi bahuṃ gocaraṃ caritvā jalakīlaṃ kīlītvā ṃsagaṇapari-
 vuto Cittakūṭam eva agamāsi, iminā niyāmena chadivase¹⁷ g. gaṇhi.
 Sattame¹⁸ divase Khemako kālaassavālamayaṃ¹⁹ dāḥam mahā-
 rajjūṃ vaṭṭetvā yaṭṭhiyā pāsam katvā „sve ṃsarājā imasmim

¹ Cks nātakānaṃ. ² Bds -atha. ³ Cks omit tam. ⁴ Bā sampadānacārī. ⁵ Bā pañcarena. ⁶ Bā parikkhitto. ⁷ Cks -re-. ⁸ Bds rūpasobhagga-. ⁹ Bds sakata-
 nābhi-. ¹⁰ so Cks; Bā nippajji-. ¹¹ Bā pañca. ¹² Bds chaṭṭe. ¹³ Cks -vāla
 dāḥam.

okāse otarissatīti“ tatvāto¹ ñatvā anto udae yaṭṭhipāsaṃ
 oḍḍi. Punadivase haṃsarājā otaranto pādaṃ pāse pavesento yeva
 otari, ath' assa pāso pādaṃ ayapaṭṭakena bandhanto² viya
 ābandhitvā gaṇhi, so „chindissāmi nan“ ti vegaṃ janetvā kaḍ-
 ḍhitvā poṭhesi³, paṭhamavāre⁴ suvaṇṇavaṇṇaṃ cammaṃ chijji⁵,
 dutiyavāre kambalavaṇṇamaṃsaṃ⁶ chijji, tatiyavāre nahāruṃ
 chijji, catutthavāre paṇ' assa pādā chindeyyuṃ⁷, rañño pana
 hīnaṅgatā⁸ nāma ananucchavikā ti na vāyamaṃ akāsi, balave-
 danā pavattiṃsu, so cintesi: „sac' āhaṃ baddharavaṃ ra-
 vissāmi ñatakā me utrastā⁹ hutvā g. agahetvā chātajjhata¹⁰ va
 palāyanta¹¹ samudde patissanti“ so vedanaṃ adhivāsetvā
 pāsavase¹² vattetvā sālīṃ caranto¹³ viya hutvā tesāṃ yāvad-
 atthaṃ caritvā haṃsakīlaṃ kīlanakāle mahantena saddena
 baddharāvaṃ ravi, taṃ sutvā haṃsā purimanayen' eva pakka-
 miṃsu. Su. pi heṭṭhavuttanayen' eva cintetvā vicinitvā tīsu¹⁴
 koṭṭhāsesu M-aṃ adisvā „addhā tass' eva taṃ bhayaṃ uppan-
 nan“ ti nivattitvā „mā bhāyi mahārāja, ahaṃ mama jīvitaṃ
 pariccajitvā tumhe mocessāmi“ vadanto otaritvā M-aṃ assā-
 sento paṇkapiṭṭhe nisīdi. M. „navutiyā¹⁵ haṃsasahassesu
 maṃ chaḍḍetvā palātesu¹⁶ ayaṃ¹⁷ ekako va āgato, kin nu kho²⁰
 luddaputtassa āgatakalē maṃ chaḍḍetvā palāyissati udāhu no“
 ti vīmaṃsanavasena lohitamakkhito pāsalaṭṭhiyaṃ olambanto¹⁸
 yeva tisso gāthā abbhāsi:

1. Ete haṃsā pakkamanti vakkāṅgā bhayameritā, (IV ⁴²⁴/₁₆)
 harittaca¹⁶ hemavaṇṇa¹⁷ kāmaṃ Sumukha pakkama. 89. 25
2. Ohāya maṃ ñātigaṇā ekaṃ pāsavaṃsā gataṃ
 anapekkhamānā gacchanti, kiṃ eko avahiyyasi. 90.
3. Pat' eva patataṃ seṭṭha, n' atthi¹⁹ baddhe sahāyatā,
 mā anīghāya hāpesi, kāmaṃ Sumukha pakkamā 'ti. 91.

¹ C^s B^d tatthato, B^s tattato. ² B^d kaḍḍhanto. ³ C^s poṭhesi, B^d pādesi, B^s pātesi. ⁴ C^s omit pa-. ⁵ C^s chiddi. ⁶ B^d -vaṇṇaṃ-. ⁷ so C^s for chijjeyyuṃ? B^d pādo chijjeyya. ⁸ B^s hinaṅgaṃ. ⁹ cittuttrastā. ¹⁰ C^s pāsāṃ-. ¹¹ B^d khād-. ¹² B^d -ti. ¹³ B^d palāyantesu. ¹⁴ B^d adds sumukho. ¹⁵ B^d -ento
¹⁶ C^s -ā. ¹⁷ B^d --e.

Ta. bhayameritā ti bhayena eritā bhayaṭṭitā bhayacālītā¹, tatiyapade haritī pi hemaṇ ti pi suvaṇṇass' eva nāmaṇ, so pi harittacatāya hemavaṇṇo, tena taṇ evaṇ ālapi, Sumukhā 'ti sundaramukha, anapekkhamānā ti tava² nātayo³ anolokentā⁴ nirālayā hutvā, patevā 'ti uppatāhi yeva, mā anighāyā 5 'ti ito gantvā pattabbāya niddukkhabhāvāya viriyaṇ mā hāpesi.

Taṇ sutvā Su. „ayaṇ hamsarājā mama bhāvaṇ⁵ na jānāti, anuppiyabhāṇimitto⁶ ti maṇ sallakkheti, sassinehabhāvaṇ⁷ assa dassessāmīti⁸“ catasso gāthā abhāsi:

4. Nāhaṇ dukkhapareto pi⁹ dhataratṭha tavaṇ¹⁰ jahe,
10 jīvitaṇ maraṇaṇ vā me tayā saddhiṇ bhavissati. 92.
5. Nāhaṇ dukkhapareto pi⁹ dhataratṭha tavaṇ¹⁰ jahe.
na maṇ anariyaśaṇyutte¹¹ kamme yojetum arahasi. 93.
6. Sakumāro sakhā ty-asmi śacitte samite ṭhito,
nāto senāpati ty-āhaṇ hamsānaṇ pavaruttama. 94.
- 15 7. Kathaṇ ahaṇ vikattissaṇ¹² nātimaṇjhe ito gato,
taṇ hitvā patataṇ seṭṭha kin te vakkhāṇ' ito gato,
idha pāṇaṇ cajissāmi, na anariyaṇ kattum ussahe ti. 95.

Ta. nāhaṇ ti ahaṇ mahārāja kāyīkacetasikena dukkheṇa puṭṭho pi taṇ na jahāmi, anariyaśaṇyutte ti mittadūbhikhehi ahirikehi kattabbatāya anariya- 20 bhāvena śaṇyutte, kamme ti taṇ jahitvā pakkamaṇakamme, sakumāro ti¹³ ekadivase yeva paṭisaṇdhiṇ gahe tvā ekadivase aṇḍakosaṇ padāletvā ekato vadḍhitakumāro ti a., sakhā tyasmi ti ahaṇ te dakkhiṇakkhisaṇ¹⁴ piyasa- hāyo, śacitte ti tava sake citte ahaṇ ṭhito¹⁵ tava vase vattāmi tayi jīvante jīvāmīti¹⁶ a., śaṇcitte¹⁷ ti pi pāṭho, tava citte ahaṇ saṇṭhito suṭṭhito ti a., 25 nāto ti sabbahamsānaṇ antare saṇnāto, vikattissaṇ¹⁸ ti kuhiṇ hamsarājā ti pucchito ahaṇ kiṇ ti kathessāmi, kinte vakkhāmīti tava pavattiṇ pucchante haṇsagaṇe kiṇ vakkhāmi.

Evaṇ Su-ena catūhi gāthāhi sīhanāde nadite tassa guṇaṇ pakāsento M. ā.:

- 30 s. Eso hi dhammo Sumukha yaṇ tvaṇ ariyapathe ṭhito
yo bhattāraṇ sakhāraṇ maṇ na paricattum ussahe. 96.

¹ C^s B^d ca-. ² C^s tena. ³ B^d nātakāyo. ⁴ B^d -o. ⁵ B^ds mittabhāvaṇ. ⁶ C^s -e, B^d anukampiabhāvaṇamitto. ⁷ B^d sineha-. ⁸ B^d adds cintento. ⁹ C^s ti. ¹⁰ B^ds tavaṇ. ¹¹ all three MSS -yaṇsaṇ-. ¹² so C^s for vikatti-? B^d vikitti-. ¹³ B^d adds samānakumāro. ¹⁴ C^k -nakkhi-, B^d -ṇasmiṇ-. ¹⁵ B^d hito. ¹⁶ B^d -mi na jīvante na jīvāmīti. ¹⁷ C^s sac-. ¹⁸ so all three MSS.

9. Taṃ hi me pekkhamānassa bhayaṃ na tv-eva¹ jāyati,
adhigacchasi tvaṃ mayhaṃ evambhūtaṃ jīvitaṃ ti. 97.

Ta. dhammo ti esa porānapaṇḍitānaṃ sabhāvo, bhattāraṃ sa-
khāraṇ² ti sāmikaṃ ca sahāyaṃ ca samānaṃ, bhayaṃ ti cittutraso mayhaṃ
na jāyati, Cittakūṭapabbate haṃsaganamajjhe tthito viya³ homi, mayhaṃ ti mama 5
jīvitaṃ maṃ labhāpessasi.

Evam tesam kathentānaṃ³ luddaputto sarapariyante tthito
haṃse tihi khaṇḍehi palāyante disvā „kin nu kho“ ti pā-
satthānaṃ olovento B-aṃ pāsalaṭṭhiyaṃ olambantaṃ disvā
sañjātasomanasso kacchaṃ⁴ bandhitvā muggaraṃ gahetvā 10
kappuṭṭhānaggi viya avattharamāno paṇhiyā akkantakalale⁵
upari sīsena gantvā purato patante vegena⁶ upasaṃkami.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

10. Icc-eva⁷ mantayantānaṃ ariyānaṃ ariyavattinaṃ⁸
daṇḍam ādāya nesādo āpadi⁹ turito¹⁰ bhusaṃ. 98. 15
11. Tam āpatantaṃ disvāna Sumukho aparibrūhayi¹¹,
aṭṭhāsi purato raṇṇo haṃso vissāsayaṃ vyathaṃ. 99.
12. Mā bhāyi patataṃ seṭṭha, na hi bhāyanti tādīsā,
ahaṃ yogaṃ payuṇḍissaṃ yuttaṃ dhammūpasamhitaṃ
tena pariyāpadānena khippaṃ pāsā pamokkhasīti. 100. 20

Ta. ariyavattinaṃ¹² ti ariyācārevattamānānaṃ, bhusaṃ ti dāhaṃ bala-
vaṃ, aparibrūhayi¹³ anantaragāthāyaṃ āgataṃ¹⁴ mā bhāyīti vacanaṃ bhaṇ-
anto¹⁵ atibrūhesi¹⁶ mahāsaddaṃ nicchāresi, aṭṭhāsi¹⁷ sace nesādo rājānaṃ
paharissati ahaṃ pahāraṃ paṭicchissāmīti¹⁷ jīvitaṃ paricajjivā purato aṭṭhāsi,
vissāsayaṃ ti vissāsento, vyathan ti vyathitaṃ bhītaṃ¹⁸ rājānaṃ, mā 25
bhāyīti iminā vacanena vissāsento, tādīsā ti tumbhādisā nāṇaviriya-sampannā,
yogaṃ ti viriyayogaṃ¹⁹ yuttan ti anucchavikaṃ, dhammūpasamhitaṃ ti
kāraṇanissitaṃ, tena pariyāpadānena²⁰ ti tena mayā payuttana²⁰ yogena
parisuddhena, pamokkhasīti mucissasi.

Evam Su. M-aṃ assāsetvā luddaputtassa santikaṃ gantvā 30
madhuraṃ mānusiṃ vācaṃ nicchārento „samma tvaṃ konāmo“

¹ Bā teva. ² Bās -raimman. ³ Cks omit evam --. ⁴ Bās add dāhaṃ. ⁵ Bās
-laṃ. ⁶ so Cks; Bā omits gantvā -- na. ⁷ Bā evaṃ. ⁸ Bās -vu-. ⁹ Bās
āpadi. ¹⁰ Cks -tu. ¹¹ Cks -si. ¹² Bā -vu-. ¹³ Cks -siti. ¹⁴ Cks āhata. ¹⁵
Bās vadanto. ¹⁶ Bā -isi. ¹⁷ Bās sampa-. ¹⁸ Bā bhi-, Cks hi-. ¹⁹ Cks -ga,
Bās nāṇaviriya-. ²⁰ Bās vuttana.

Ta. añjalissā 'ti añjalim assa, na me ti¹ gāthāy' assa thutiṃ karoti, ta. mānusin ti manussavācam, ariyan ti sundaraṃ niddosaṃ, cājanto ti vissajjento, i. v. h.: samma tvaṃ diḷo samāno ajja mayā² mānusiṃ vācam bhāsanto niddosaṃ bruvāno³ mānusiṃ girāṃ cājanto paccakkhato diṭṭho, ito pubbe pana idaṃ acchariyāṃ mayā n' eva sutāṃ na diṭṭhan ti, kinnu tāyaṃ 5 ti yaṃ etaṃ⁴ tvaṃ upāsaya kiṃ nu te ayaṃ hoti.

Evam duṭṭhacittena⁵ puṭṭho Su. „ayaṃ muduko jāto, idānim assa bhiiyosomattāya mudubhāvattāṃ mama guṇaṃ dassessāmīti“ cintetvā ā.:

16. Rājā me so dijjāmita⁶, sanāpacc' assa kārayiṃ, 10
tam āpade pariccattum n' ussahe vihaḡādhīpaṃ⁷. 104.
17. Mahāgaṇāya⁸ bhattā me mā eko vyasaṇaṃ agā,
tathā taṃ samma nesāda: bhattāyaṃ⁹, abhito¹⁰ rame ti. 105.

Ta. nussahe ti na samattho 'mi, mahāgaṇāya¹¹ 'ti mahato haṃsa- gaṇassa¹², mā eko ti¹³ mādisē sevake vijjamāne mā ekako¹⁴ vyasaṇaṃ agā, 15 tathā taṃ ti yathāhaṃ vadāmi tath' eva taṃ, sammā 'ti vayasā, bhattāyaṃ¹⁵ abhito rame ti bhattā ayaṃ mama, ahaṃ assa ca abhito rame santike raṃāmi na ukkaṇṭhāmi.

Taṃ¹⁶ tassa dhammanissitaṃ madhurakathaṃ sutvā so- manassappatto pahaṭṭhalomo „sac' āhaṃ etaṃ sīlādiḡuṇa- 20 yuttaṃ haṃsarājānaṃ vadhissāmi catūhi apāyehi na muñ- cissāmi, rājā maṃ yad icchati taṃ karotu, ahaṃ etaṃ Su- assa dāyaṃ katvā vissajjessāmīti“ cintetvā g. ā.:

18. Ariyavatt' asi¹⁷ vakkaṇḡa yo piṇḡam apacāyasi,
cajāmi te taṃ bhattāraṃ, gacchatu¹⁸ bho yathāsukhaṃ ti. 106. 25

Ta. ariyavattasīti mittadhammarakkhanasaṃkhātēna ācāraariyānaṃ vattēna samannāgato, piṇḡamapacayasīti bhattu santikā laddhaṃ piṇḡam¹⁹ pūjesi, gacchatu¹⁸ bho ti dve pi janā assumukhe nātisaṃghe²⁰ sahāyamānā²¹ yathāsukhaṃ gacchatha.

¹ Bds namassati. ² Bds adds saddhiṃ. ³ Bds brūhanto. ⁴ Cks omit yaṃ. ⁵ so Cks; Bds ekaṃ duṭṭhacittēna so. ⁶ Cks dijjom-. ⁷ Cks -pa, Bds vihaḡādhīpaṃ. ⁸ Bds -yaṃ, ⁹ Bds -raṃ, Cks bhattāhaṃ. ¹⁰ Ck atihito, Cs abhito. ¹¹ Bds -yan. ¹² Bds add sāmi. ¹³ Cks ki. ¹⁴ Bds -to. ¹⁵ Cks bhattāhaṃ. ¹⁶ Bds nesādo taṃ. ¹⁷ Bds -ttaṃsi. ¹⁸ Bds -antu. ¹⁹ Bds add senāpati. ²⁰ Cks nāti. ²¹ so Ck; Cs bhāyamānā, Bds sahāsayamānā.

Evam vatvā nesādo muducittena M-am upasaṃkamitvā
 yatthim nāmetvā paṃkapiṭṭhe nisidāpetvā pāsayaṭṭhim¹ mocetvā
 ukkhipitvā sarato niharitvā taruṇadabbatinapiṭṭhe nisidāpetvā
 pāde baddhapāsāṃ saṇikaṃ mocetvā M-tte balavasinehaṃ
 5 paccupatthāpetvā mettena² cittena udakaṃ ādāya lohitaṃ puñ-
 jitvā³ punappuna parimajji, ath' assa mettānubhāvena sirāya
 sirāṃ⁴ maṃsena maṃsaṃ cammena cammaṃ ghaṭitaṃ, pādo
 pākatiko ahosi, itarena nibbiseso B. sukhappatto hutvā pakati-
 bhāvena nisīdi. Su. attānaṃ nissāya rañño sukhitaabhāvaṃ
 10 disvā sañjātasomanasso cintesi: „iminā amhākaṃ mahāupakāro
 kato, amhehi etassa kataṃ⁵ nāma n' atthi, sace h' esa⁶ rāja-
 mahāmattānaṃ⁷ atthāya amhe gaṇhi⁸ tesāṃ santikaṃ netvā
 bahudhanaṃ labhissati, sace attano atthāya gaṇhi amhe
 vikkhiṇitvā dhanāṃ labhissat' eva, pucchissāmi tāva nan⁹ ti,
 15 atha naṃ upakāraṃ kātukāmatāya pucchanto ā.:

19. Sace attappayogena ohito haṃsapakkhinaṃ
 patigaṇhāma te samma etaṃ abhayadakkhiṇaṃ. 107.

20. Noce attappayogena ohito haṃsapakkhinaṃ
 anissaro muñcaṃ amhe theyyaṃ kayirāsi luddakā 'ti. 108.

20 Ta. sace ti samma nesāda sace tayā attano payogena attano atthāya
 haṃsānaṃ⁹ c' eva sesapakkhinaṃ ca pāso oḍḍito¹⁰, anissaro ti anissaro
 hutvā amhe muñcanto yenāsi ānatto¹¹ tassa santakaṃ gaṇhanto theyyaṃ kayirāsi.

Tam sutvā nesādo „nāhaṃ tumhe attano atthāya gaṇhim,
 Bā-rañño¹² pana saṃyamena gaṇhāpito 'mhīti¹³ vatvā deviyā
 25 diṭṭhasupinato¹³ patthāya yāva rañña¹¹ tesāṃ āgatabhāvaṃ
 sutvā „samma Khemaka ekaṃ vā dve vā haṃse gaṇhituṃ
 vāyama, mahantaṃ te yasaṃ dassāmiti¹⁴ vatvā paribbayaṃ
 datvā uyyojitabhāvo tāva sabbāṃ pavattim ārocesi. Tam
 sutvā Su. „iminā nesādena attano jīvitāṃ agapetvā amhe

¹ Bds -iyā. ² Bā metta. ³ Bā dhovitvā. ⁴ Cks sirāṃ sirā. ⁵ Bā upakāraṃ, B^s upakāro. ⁶ Bā pesa. ⁷ C^s rājārāja-, C^k rājarāja-. ⁸ Cks -hinti. ⁹ Ck na.
¹⁰ Bds ohito. ¹¹ Ck ananto, C^s ānanto. ¹² Bā -ā. ¹³ Ck -tā, Bā diṭṭhasi-
 supinakālato. ¹⁴ Cks -o.

vissajjenta dukkaraṃ kataṃ, sace mayaṃ ito va Cittakūṭaṃ
gamissāma n' eva dhataratṭharañño paññānubhāvo na ¹ mayhaṃ
mittadhammo pākaṭo bhavissati na luddaputto mahantaṃ yasaṃ
lacchati na rājā pañcasu sīlesu patitṭhahissati ² na deviyā mano-
ratho matthakaṃ pāpuṇissatīti ³ cintetvā „samma, evaṃ sante ⁴
amhe vissajjetuṃ na labhasi, rañño no ⁵ dassēhi, so amhe
yathāruciṃ ⁶ karissatīti ⁷“.

Imam atthaṃ pakāseto:

21. Yassa tvaṃ bhatako rañño kāmaṃ tass' eva pāpaya.

tattha saṃyamāno ⁸ rājā yathābhīṇaṃ karissatīti g. ā. 109. 10

Ta. tassevā 'ti tass' eva santikaṃ nehi, tatthā 'ti tasmiṃ nīvesaṇe,
yathābhīṇān ti yathādhīpāyaṃ yathāruciṃ.

Taṃ sutvā nesādo „mā vo bhante ⁹ rājadassanaṃ rucci ¹⁰,
rājāno nāma sappatibhayā, keḷihamse vā vo kareyyuṃ mareyyuṃ
vā“ ti ā. Atha naṃ Su. „samma ludda, mā amhākaṃ cintayi, ¹¹
ahaṃ tādissa kakkhaḷassa dhammakathāya maddavaṃ janesiṃ,
rañño kiṃ nu na janessāmi, rājāno hi paṇḍitā subhāsitaññū ¹²,
khippaṃ no rañño santikaṃ nehi, nayanto ca mā baddho ¹³
nayi, pupphapañjare nisīdāpetvā nehi, pupphapañjaraṃ ca ka-
ronto dhataratṭhassa mahantaṃ setapadumasañchannaṃ mama ¹⁴
khuddakaṃ rattapadumasañchannaṃ katvā dhataratṭhaṃ ¹⁵ pu-
rato maṃ pacchato nīcataraṃ katvā ādāya khippaṃ netvā
rañño dassēhīti“ ā. So ¹⁶ tassa vacanaṃ sutvā „Sumukho rājā-
naṃ disvā mama mahantaṃ yasaṃ dātukāmo bhavissatīti“ sañ-
jātasomanasso mudūhi latāhi ¹⁷ pañjare katvā padumehi chā- ¹⁸
detvā vuttanayena te gahetvā agamāsi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

22. Icc-eva ¹⁹ vutto ²⁰ nesādo ²¹ hemavaṇṇe harittace

ubbohaththehi saṃgayha pañjare ajjhavodahi. 110.

¹ Cks omit na. ² Cks patitṭhāti. ³ Cks add na. ⁴ Cks ruciṃ. ⁵ Cks -sīti.

⁶ Cks -mano. ⁷ Bā bhaddante ⁸ Bā -itta. ⁹ Bā -tadubbhasitaññū. ¹⁰ so Cks
for -e; Bāś bandhanaṇa. ¹¹ Cks add maṃ. ¹² so Cks Pā; Ck to sā corr.
to sā for sāto? ¹³ Bā labhāhi. ¹⁴ Bāś -vaṃ. ¹⁵ Cks -e.

23. Te pañjaragate¹ pakkhī ubho bhassaravaṇṇine
Sumukhaṃ dhataratthaṃ ca luddo ādāya pakkamīti. 111.

Ta. ajjhavodahīti odahi tḥapesi, bhassaravaṇṇine ti pabhāsam-
pannavāṇṇe.

- 5 Evaṃ luddassa te² ādāya pakkamanakāle dhataratṭha-
hamso pākarañjahamsadhītaram³ attano bhariyaṃ saritvā Su-
amāntetvā kilesavasena vilapi.

Tam atthaṃ āvikaronto Satthā āha:

24. Hariyyamāno dhataratṭho Sumukhaṃ etad abravi:
10 bālhaṃ bhāyāmi Sumukha sāmāya lakkhaṇūruyā
asmākaṃ vadham aññāya ath' attānaṃ vadhissati. 112.
25. Pākahaṃsā ca Sumukha Suhemā hemasuttacā⁴
koñci⁵ samuddatire va⁶ kapaṇā nūna rucchatīti⁷. 113.

- Ta. bhāyāmīti maraṇaṃ⁸ bhāyāmi, sāmāyā 'ti suvaṇṇavaṇṇāya, lak-
15 khaṇūruyā ti lakkhaṇasampannaūruyā, vadhamaññāyā 'ti vadhāṃ jānitvā
māritā ti saññā⁹ hutvā, vadhissatīti kim me piyasāmi¹⁰ mate jivitenā 'ti
marissati¹¹ pākahaṃsarājadhītā, Suhemā ti evaṃnāmikā, hemasuttacā¹² ti
hemasadisasundaratacā¹³, rucchatīti¹⁴ yathā loṇisaṃkhātā¹⁵ samuddam
otaritva mate patimhi koñcisakuṇikā¹⁶ kapaṇā rodati evaṃ nūna sā rodissati.

- 20 Tam sutvā Su. „ayaṃ haṃso aññe¹⁷ ovadituṃ yutto mātu-
gāmaṃ nissāya kilesavasena vilapati, udakassa ādittakālo viya
vatiyā utṭhāya kedārakhādanakālo viya ca jāto, yan nūnāhaṃ
attano balena mātugāmassa dosaṃ pakāsetvā etaṃ sañña-
peyyan“ ti cintetvā āha¹⁸:

- 25 26. Evaṃmahanto¹⁹ lokassa appameyyo mahāgaṇī
ekitthim anusoceyya, na idaṃ paññavato-m-iva. 114.
27. Vāto va²⁰ gandham ādeti²¹ ubhayaṃ chekapāpakaṃ
bālo āmakapakkaṃ va lolo andho va āmisam. 115.

¹ Bā -re-. ² Cks tam. ³ Bā pākahaṃsarājā-. ⁴ Cks suvomā hemasuttavā. ⁵
Ck koci, Cs kocī, Bā koñci. ⁶ Cks ca. ⁷ Bā rucea-. ⁸ Ck -ā corr. to -am,
Bā -ato. ⁹ Cks -ā. ¹⁰ Cks -iye. ¹¹ Bā add pākahaṃsā ti. ¹² Cks -yuttavā.
¹³ Cks -rakattacā. ¹⁴ Cks rucchiti, Bā rucea-. ¹⁵ Bā loṇa-. ¹⁶ Cks kuñca-.
¹⁷ Bā -am. ¹⁸ Cks omit āha. ¹⁹ Bā mahāsatto. ²⁰ Cks ca. ²¹ Cks -hi.

28. Avinicchayaññū atthesu mando va paṭibhāsi¹ maṃ,
kiccākkiccaṃ na jānāsi sampatto kālapariyāyaṃ². 116.
29. Aḍḍhummatto udīresi yo seyyā³ maññas' itthiyo,
bahū sādharmaṇā h' etā soḍḍānaṃ va surāgharaṃ. 117.
30. Māyā c' esā marīci ca⁴ soko rogo c' upaddavo, (II $\frac{330}{19}$) 5
kharā ca bandhanā c' etā maccupāso⁵ guhāsayo⁵,
tāsu⁶ yo vissase poso so naresu narādhamo ti. 118.

Ta. mahanto ti mahanto⁷ samāno, lokassā 'ti hamsalokassa, appa-
meyyo ti guṇehi metum⁸ asakkumeyyo, mahāgaṇīti mahantena gaṇena
samannāgato gaṇasatthā, ekittthin ti yaṃ evarūpo bhavaṃ ekaṃ itthiṃ anuso- 10
ceyya idaṃ anusocanaṃ na paññāvato-m-iva, tenāhaṃ ajja taṃ bālo ti
maññāmiti adhippayen' evaṃ ā., ādetīti gaṇhāti, chekapāpakan ti sundarā-
sundaraṃ, āmakapakkān ti āmakāṇ ca pakkāṇ ca, lolo ti rasalolo, i. v. h :
mahārāja yathā nāma vāto padumasarādīni paharitvā sugandham pi samkāraṭṭhā-
nādīni paharitvā duggandham pīti ubhayaṃ chekapāpakaṃ gandhaṃ ādiyati 15
yathā ca bālo kumārako ambajambūnaṃ heṭṭhā nisinno hatthaṃ pasāretvā patita-
patitāṃ āmaṃ pi pakkam pi phalaṃ gaheṭvā khādāti yathā ca rasalolo andho
bhatte upanīte yaṃ kiñci samakkhikam pi nimakkhikam pi āmisāṃ ādiyati
evaṃ itthiyo nāma kilesavasena aḍḍham pi duggatam pi kulīnam pi akulīnam
pi abhirūpam pi virūpam pi gaṇhanti bhajanti⁹, tādisānaṃ pāpadhammānaṃ 20
itthiṇaṃ kāraṇā¹⁰ vipalapati mahārāja 'ti, atthesū 'ti kāraṇakāraṇesu,
mando ti andhabālo, paṭibhāsi¹¹ maṃ ti mama upaṭṭhāsi, kālapariyā-
yaṃ¹² ti evarūpaṃ maraṇakālaṃ patto jīmasmiṃ kāle idaṃ kattabbaṃ idaṃ
na kattabbaṃ idaṃ vattabbaṃ idaṃ na vattabbaṃ ti na jānāsi devā 'ti, aḍ-
ḍhummatto ti aḍḍhamattako¹³ maññe hutvā, udīresīti yathā suraṃ pivi-
tvānā 'ti matto puriso yaṃ vā taṃ vā lapati evaṃ lapasīti a., seyyā¹⁴ ti
varā¹⁴ uttamā¹⁴, māyā cesā ti ādisu deva itthiyo nāma etā vaṇicanatṭhena
māyā agayhūpagatṭhena marīci sokādīnaṃ paccayattā soko, rogo cupaddavo
ti rogādi¹⁵ anekappakāro upaddavo, kodhādīhi thaddhabhāvena kharā, tā hi¹⁶
nissāya andubandhanādīhi bandhanato¹⁷ bandhanā cetā, itthiyo¹⁸ nāma 30
sarīraguhāyaṃ puna vasanakamaccu¹⁹ nāma etā devā ti²⁰ kāmahetu kāmāni-
dānaṃ kāmādhikaraṇaṃ eva rājāno coraṃ gaheṭvā ti suttena p' esa attho
dīpetabbo (—?).

¹ Bā -ti. ² so all three MSS. for -paryayaṃ. ³ Bā -o. ⁴ Bā C^s va. ⁵ Bā^s
-ā. ⁶ Bā tyāsu. ⁷ C^ks mahantattā. ⁸ Bā^s pame. ⁹ C^ks add kāsānaṃ vā. ¹⁰
C^ks kiṃkāraṇā. ¹¹ Bā^s -ti. ¹² C^ks -kiriyaṇa. ¹³ Bā aḍḍhuma-. ¹⁴ Bā -o.
¹⁵ Bā omits cupaddavo --. ¹⁶ so Bā; C^s tā, C^k ti. ¹⁷ Bā^s bajhanato. ¹⁸
C^k -i, C^s -ī. ¹⁹ C^ks casanakaṃ. ²⁰ C^ks etadevāti.

Tato dhataratṭho mātugāme paṭibaddhacittatāya „tvam mātugamassa guṇam na jānāsi, paṇḍitā etaṃ¹ jānanti, na etā² garahitabbā“ ti dīpento ā.:

31. Yaṃ vuddhehi upaṇṇātaṃ³ ko taṃ ninditum arahati,
mahābhūta⁴ itthiyo nāma lokasmim upapajjisum. 119.
32. Khiddā paṇihitā tyāsu, rati tyāsu patitṭhitā,
bījāni tyāsu rūhanti yadidaṃ sattā pajāyare,
tāsu ko nibbide⁵ poso pāṇam āsajja pāṇibhi. 120.
33. Tvam eva n' aṇṇo Sumukha thīnaṃ atthesu yuñjasi,
tassa ty-ajja bhaye jāte bhītena jāyate mati. 121.
34. Sabbo hi saṃsayam patto bhayaṃ⁶ bhīru titikkhati,
paṇḍitā ca mahantā no⁷ atthe yuñjanti dūyyuje. 122.
35. Etadatthāya rājāno sūram icchanti mantinam
paṭibāhati yaṃ sūro āpadaṃ attapariyāyam⁸. 123.
36. Mā no ajja vikantiṃsu⁹ raṇṇo sūdā mahānase,
tathā hi vaṇṇo pattānam phalaṃ veḷum va taṃ vadhi. 124.
37. Mutto pi¹⁰ na icchi¹¹ udḍetum¹², sayam bandham¹³ upāgami,
so p' ajja¹⁴ saṃsayam patto
attham gaṇhāhi mā mukhaṃ ti. 125.

- 20 Ta. yaṃ ti yaṃ mātugāmasamkhūtaṃ vatthuṃ paṇṇāvuddhehi¹⁴ nātaṃ
tesam eva pākaṇaṃ na bālānaṃ, mahābhūta¹⁵ ti mahāguṇa mahānisaṃsā, upa-
pajjisum¹⁶ ti paṭhamakappikakāle itthilīṅgassa paṭhamam pātubhūtattā paṭṭa-
maṃ nibbattā ti a., tyāsu¹⁷ ti Su-a tāsu itthiyo kāyavacchiddā ca paṇihitā
ohitā ṭhapitā kāmagaṇarati ca patitṭhitā, bījānīti Buddhapacceka-buddhaariya-
sāvaka-cakkavattīdibījāni tāsu rūhanti, yadidaṃ ti ye ete sabbe pi sattā pajā-
yare ti sabbe tāsāṃ yeva kucchimhi samvaddhā ti dīpeti, nibbide¹⁸ ti nib-
bindeyya, pāṇamāsaṃsajja pāṇibhi¹⁹ attano pāṇehi pi tāsāṃ pāṇam āsādetvā
attano jīvitaṃ cajanto pi tā labhivā ko nibbindeyya²⁰ ti a., naṇṇo²¹ ti na
aṇṇo, Su-a mayā Cittakūṭatale haṃsagaṇamaṃjhe nisinnena²² taṃ adisvā
30 khaṃ Su. ti vutte esa mātugāmaṃ gaheṭvā Kaṇṇaganaguhāyaṃ uttamaratiṃ²³
anubhoti vadanti, evaṃ tvam eva thīnaṃ atthesu yuñjasi yuttapayutto ahoṣi

¹ Bā eva. ² Cks netari, Bā na hi tā, Bā na hetā. ³ Ck sam vaddhehum tva
paṇṇātaṃ, Ck sam vaddhehupamāṇātaṃ, Bā yaṃ bu-. ⁴ Bā nibbije. ⁵ Bā
sayam. ⁶ Bā camahātāno, Cks mahattāno. ⁷ Bā attha-. ⁸ Cks -katti-. ⁹
Cks si. ¹⁰ Bā icchasi. ¹¹ Cks odḍ-. ¹² Cks baddham. ¹³ Cks sajja. ¹⁴ Ck
-vudhehi. ¹⁵ Bā -je. ¹⁶ Cks nā-. ¹⁷ Cks -nne. ¹⁸ all three MSS. -ti.

na añño ti a, tassa tyajjā 'ti tassa te ajja maraṇabhaye jāte iminā bhītena maraṇabhayena¹ maññe ayaṃ mātuḡāmaṣṣa dosadassane nipuṇā mati jāyate ti adhippāyen' evaṃ āha, sabbo hīti yo koci, saṃsayappatto ti jīvitasam- sayappatto, bhīrū 'ti bhīru hutvāpi bhayaṃ adhvāseti², mahantā no ti ye pana paṇḍitā ca honti mahante³ ca ṭhāne⁴ ṭhitā mahantā no⁵ te duyuyūṇje 5 atthe yuñjanti ghaṇṭanti⁶ vāyamanti, tasmā mā bhāyi dhiro hohīti taṃ ussāhento evaṃ ā., āpadaṇ ti sāmīno āgataṃ⁷ āpadaṃ esa sūro paṭibāhati etadatthāya sūramantīnaṃ icchanti, attapariyāyan ti attaparittāṇaṃ pi ca kātum sakko- sīti⁸ pi adhippāyo, vikantiṃsū'ti⁹ chindimsu i. v. h.: Sum ukhatvaṃ mayā attano anantare ṭhāne ṭhapito tasmā ajja yathā rañño sūdā amhe maṃsatthāya 10 na kantanti¹⁰ tathā karchīti, tādiso hī amhākaṃ pattavaṇṇo taṃ avadhīti sv-āyaṃ vaṇṇo yathā nāma veḷum nissāya jātaṃ phalaṃ veḷum eva vadhati tathā mā¹¹ taṃ vadhi taṃ ca mamaṃ ca mā vadhīti adhippāyen' evaṃ ā., mutto pīti¹² yathāsukhaṃ Cittakūṭapabbataṃ gacchā 'ti evaṃ luddaputtēna mayā saddhiṃ mutto vissajjito samāno pi uddiṭum¹³ na icchī, sayan ti rājā- naṃ daṭṭhukāmo hutvā sayam eva bandhaṃ¹⁴ upagato ti evaṃ idaṃ amhākaṃ bhayaṃ taṃ¹⁵ nissāya āgataṃ, so pajjā¹⁶ 'ti so pi¹⁷ ajja jīvitasamsayam patto, atthaṃ gaṇhāhi mā mukhaṃ ti idāni amhākaṃ muccanakāraṇaṃ¹⁸ gaṇha yathā muccāma¹⁹ tathā vāyāma, vāto va²⁰ gandhamādeti²⁰ ādīni vadanto itthigarahatthāya²¹ mā mukhaṃ pasārayi. 20

Evaṃ M. mātuḡāmaṃ vaṇṇetvā Su-aṃ appaṭibhānaṃ katvā tassa anattamanabhāvaṃ viditvā idāni naṃ paggaṇ- hanto g. ā.:

ss. So tvaṃ²² yogaṃ payuñjassu yuttaṃ dhammūpasamhitāṃ, tava pariyāpadānena mama pānesanaṃ carā²³ 'ti. 126. 25

Ta. so ti samma Su-a so tvaṃ, taṃ yogan ti yaṃ pubbe ahaṃ yogaṃ payuñjissāṃ yuttaṃ dhammūpasamhitāṃ ti avacāsi taṃ idāni payuñjassu, tava -- nenā 'ti tava tena payogena parisuddhena, pariyodātenā²⁴ 'ti pi pāṭho parittānenā 'ti a., tayā katattā tava santakena²⁵ parittānena mama jīvita- pariyesanaṃ²⁶ carā 'ti adhippāyo. 30

¹ Bds add bhīto. ² Bd -si. ³ Cks -tā. ⁴ Cks add ca. ⁵ Bd adds atthe yuñ- janti duyūṇje ti. ⁶ Bd -enti. ⁷ Cks -ta. ⁸ Bd -titi. ⁹ Cks vikatti-. ¹⁰ Cks katt-, Bds vikantiṃsu. ¹¹ Bd omits mā. ¹² Cks sīti. ¹³ Cks oḍ-. ¹⁴ Bd dhaṃ, Ck baddhaṃ, Cs vaddhaṃ corr. to baddhaṃ or baṇḍhaṃ. ¹⁵ Bd kaṃ. ¹⁶ Cks sajjā. ¹⁷ Cks si. ¹⁸ Bd muñc-. ¹⁹ Cks ca. ²⁰ Ck -dediti, Bd -dehiti. ²¹ Bd -garahanat-. ²² Cks taṃ. ²³ Cks caran. ²⁴ Ck -dhātenā. ²⁵ Bd santi-. ²⁶ Bd -yosānaṃ

Atha¹ Su.² „atīviya maraṇabhayaabhīto, mama balaṃ na jānāti, rājānaṃ disvā thokaṃ kathaṃ labhitvā jānissāmi, assā-sessāmi tava naṃ“ ti cintetvā g. ā.:

39. Mā bhāyi³ patataṃ seṭṭha, na hi bhāyanti tādisā,
5 ahaṃ yogaṃ payuñjissaṃ yuttaṃ dhammūpasamhitāṃ,
mama pariyāpapadānena khippaṃ pāsā⁴ pamokkhasīti. 127.

Ta. pāsā ti dukkhapāsato.

Iti tesāṃ saṅgabhāsāya kathentānaṃ luddaputto na kiñci aññāsi, kevalaṃ pana te kācenādāya Bā - iṃ pāvīsi accha-
10 riyabbhutaajātena pañjalina mahājanena anugammamāno⁵, so
rājadvāraṃ patvā attano āgatabhāvaṃ rañño ārocāpesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

40. So luddo haṃsakācena rājadvāraṃ upāgami,
paṭivedetha maṃ rañño: dhataratṭh' āyam āgato ti. 128.
15 Ta. paṭi -- man ti Khemako āgato ti evaṃ rañño maṃ vadetha⁶, dha-
taratṭhāyan ti āyam dh-o āgato ti ca paṭivedetha.

Dovāriko gantvā paṭivedesi, rājā sañjātasomanasso „khip-
paṃ āgacchatū“ 'ti vatvā amaccagaṇaparivuto samussitase-
tacchatte rājapallāṃke nisīno Khemakaṃ haṃsakākakaṃ
20 ādāya mahātalaṃ abhirūḥhaṃ disvā suvaṇṇavaṇṇe haṃse olo-
ketvā „sappuṇṇo me manoratho“ ti tassa⁷ kattabbakiccaṃ
amacce āpāpesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

41. Te disvā puññasamkāse ubho lakkhaññasammate⁸
25 khalu saññamāno⁹ rājā amacce ajjhabhāsatha: 129.
42. Detha luddassa vatthāni annapānaṃ ca bhojanaṃ,
kāmaṃkaro hiraṇṇ' aṣṣa¹⁰ yāvanto eva¹¹ icchatīti¹². 130.

Ta. puññasamkāse ti attano puññasadise, lakkhaññasammate⁸ ti
seṭṭhasammate abhiññāte, khalū 'ti nipāto, tassa te khalu disvā ti purimapaḍaṇa
30 sambandho, dethā 'ti ādi rājā pasannākāraṃ karonto ā, ta. kāmaṃkaro

¹ Cks add naṃ. ² Bā adds āyam. ³ Cks -a. ⁴ Cks -se. ⁵ Ck -gammāno, Bā -gacchamāno. ⁶ Bā nivedetha. ⁷ Bā adds detha luddassa ti tassa. ⁸ Bā lakkhaṇa-. ⁹ Cks saññamāno, Bā saṃyamāno. ¹⁰ read: kāmaṃ karohi yaṃ assa? ¹¹ Cks esa. ¹² Cks -sīti.

hiraññassā 'ti hiraññam¹ assa kāmakiyā² atthu, yāvanto ti yattakaṃ
eva icchatī tattakaṃ hiraññam assa dethā 'ti a.

Evam pasannākāraṃ kāretvā pītisomanassasamussāhito³
„gacchatha, naṃ alaṃkaritvā ānethā“ 'ti ā. Atha naṃ
amaccā rājanivesanā otāretvā kappitakesamassuṃ nahātānu- 5
littam sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ katvā rañño dassesuṃ. Ath'
assa rājā saṃvacchare sataṣaṇṇasutthānake dvādasagāme
ājāññayuttaṃ⁴ rathaṃ alaṃkatamahāgehaṃ cā 'ti mahantaṃ
yasaṃ dāpesi. So mahantaṃ yasaṃ labhitvā attano kammaṃ⁵
pakāsetuṃ „na te⁶ deva mayā yo vā so vā haṃso ānīto, 10
ayaṃ pana navutīhamsasatasahassānaṃ rājā dhatarattho nāma,
ayaṃ pana senāpati Su. nāmā“ 'ti ā. Atha naṃ rājā „kathaṃ
te samma ete gahitā“ ti pucchi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

43. Disvā luddaṃ pasannattaṃ: Kāsirājā tadābravi⁷: 15
yad' āyaṃ⁸ samma Khemaka puṇṇā haṃsehi tiṭṭhati 131.
44. Kathaṃ ruciṃ majjhagataṃ pāsahatto upāgami,
okīṇaṃ nātisaṃghehi nimajjhimaṃ¹⁰ kathaṃ gahīti. 132.

Ta. pasannattaṃ ti pasannabhāvaṃ somanassappattaṃ, yadyāyaṃ¹¹ ti
vayassa¹² Khemaka yadi ayaṃ ambhakaṃ pokkharāṇi navutīhamsasahasasehi puṇṇā 20
tiṭṭhati, kathaṃ ruciṃ majjhagataṃ ti evaṃ sante tvaṃ tesāṃ ruciṇaṃ
piyadassanānaṃ haṃsānaṃ majjhagataṃ etaṃ¹³ nātisaṃgheṇa okīṇaṃ, ni-
majjhimaṃ ti n' eva majjhimaṃ n' eva¹⁴ kaniṭṭhaṃ uttamaṃ haṃsarājānaṃ
kathaṃ pāsahatto upāgami kathaṃ gahīti.

So tassa kathaṃ āha:

45. Ajja me sattamā ratti ādānāni upāsato¹⁵, 25
padaṃ etassa anvesaṃ appamatto bhavassito¹⁶. 133.
46. Ath' assa padaṃ addakkhiṃ carato ādānesanaṃ¹⁷,
tatthāhaṃ odahiṃ pāsāṃ, ev' etaṃ dijam aggahin ti. 134.

¹ Cks -o. ² so Bā; Cks kāmāṃ. ³ Bā pīti-, Cks pīsom-. ⁴ Bā -a. ⁵ Cks kāmāṃ.
⁶ Bā kho. ⁷ Cks -antaṃ. ⁸ Bā tadābravi. ⁹ Bā yadyāyaṃ. ¹⁰ so all three
MSS. for nimma-? ¹¹ Cks yantvāyaṃ, Bā yadvāyaṃ? Bā yadyāyaṃ. ¹² Cks
cayassa, Bā samma. ¹³ Bā evaṃ. ¹⁴ Cks omīti neva. ¹⁵ Bā upāga-. ¹⁶
Bā ghaṭa-. ¹⁷ Bā ādānesanaṃ.

Ta. ādānāniti ādānāni gocaragahaṇaṭṭhānāniti a., ayam eva vā pāṭho, upāsato¹ ti upagacchantassa, padan ti gocarabhūmiyaṃ akkantapadam, bhavassito² ti cātipañjaranissito³, athassā⁴ 'ti atha chaṭṭhe divase⁵ ādānesanaṃ⁶ carantassa padam addakkhiṃ, evetan ti evaṃ etaṃ, dijaṃ aggahin ti sabbaṃ gahitopāyaṃ ācikkhi.

Taṃ sutvā rājā „ayam dvāre ṭhatvā paṭivedento pi dhataratṭhass' evāgamanam paṭivedesi, idāni pi 'etaṃ ekam eva gaṇhin' ti vadati, kinnu kho ettha kāraṇaṃ“ ti cintetvā g. ā.:

47. Ludda dve ime⁶ sakunā, atha eko ti bhāsasi,
10 cittan nu te vipariyattham⁷ ādu kin nu jigimsasīti⁸. 135.

Ta. vipariyatthan⁹ ti vipallattham, ādu kinnu jigimsasīti¹⁰ udāhu kin nu cintesi, kim itaraṃ gahetvā aññassa dātukāmo butvā cintesīti pucchati.

Tato luddo „na me deva cittaṃ vipallattham nāpi ahaṃ itaraṃ aññassa dātukāmo, api¹¹ kho pana mayā ohite pāse eko
15 baddho“ ti āvikaronto āha:

48. Yassa lohitakā tālā¹² tapaneyyanibhā¹³ subhā
uraṃ saṃhacca¹⁴ tiṭṭhanti so me bandham¹⁵ upāgami. 136.
49. Athāyaṃ bhassaro pakkhī abaddho baddham āturaṃ
ariyaṃ bruvāno¹⁶ atṭhāsi cājanto¹⁷ mānusiṃ giran ti. 137.

20 Ta. lohitakā ti rattavaṇṇā, tālā ti rājiyo, uraṃsaṃhacca¹⁸ 'ti uraṃ āhacca, i. v. h.: mahārāja yass' etā rattasuvannaṣappatibhāgā tisso lohitakā rājiyo gīvaṃ parikkhipitvā uraṃ āhacca tiṭṭhanti so eko va mama¹⁹ pāse bandham upagato²⁰ ti, bhassaro ti parisuddho pabhāsampanno, āturaṃ ti gilānaṃ dukkhitaṃ atṭhāsīti.

25 „Dhataratṭhassa baddhabhāvāṃ ñatvā nivattitvā etaṃ samassāsetvā mamāgamanakāle paccuggamanam katvā ākāse yeva mayā saddhiṃ madhurapaṭisanthāraṃ katvā manussabhāsāya dhataratṭhassa guṇe kathento atṭhāsi, mama hadayaṃ mudu-

¹ Cks upāhato, Bā upāgato. ² Bā bhavi-, Bā ghaṭa-. ³ Ck cādivi-, Bā cāti-.

⁴ Bā adds etassa. ⁵ Bā ādānesaraṃ, Cks -nesaṃ. ⁶ Cks me. ⁷ Bā -yattaṃ,

Ck -yathaṃ, Ck -yataṃ. ⁸ Ck jihissiti, Ck chigimsa-, Bā jigisa-. ⁹ Cks -yatan,

Bā -yattan. ¹⁰ Ck jihim-, Ck chig-, Bā jigis-. ¹¹ Bā api ca. ¹² Cks kālāṃ.

¹³ Bā -niyā. ¹⁴ Ck urasammā, Ck urasaṃvācca, Bā urasaṃhaṇca, Bk urasaṃ-

haṇca. ¹⁵ Cks baddham. ¹⁶ Ck brumāno, Bā brahmano. ¹⁷ Bā vadanto. ¹⁸

Ck urasaṃbhaḍā, Ck urasaṃ-. ¹⁹ Cks maṃ. ²⁰ Bā upā-.

kaṁ katvā puna etass' eva purato atthāsi, athāhaṁ deva.
 Su-assa subhāsitaṁ sutvā pasannacitto dhatarattham vis-
 sajjesiṁ, iti dhataratthassa pāsato makkho, ime haṁse ādāya
 mama idhāgamaṇā ca Sumukhen' eva katan' ti evaṁ so
 Su-assa guṇaṁ kathesi. Taṁ sutvā rājā Su-assa dhamma- 5
 kathaṁ sotukāmo ahosi, luddaputtassa sakkāraṁ karantass'
 eva suriyo atthagamito, dīpā pajjalitā, bahū khattiyādayo
 sannipatitā, Khemā devī pi vividhanāṭakaparivārā' rañño
 dakkhiṇapasse nisīdi, tasmīṁ khaṇe rājā Su-am kathāpetu-
 kāmo g. ā. :

10

50. Atha kin nu dāni Sumukha hanū sambhacca tiṭṭhasi
 adu² me parisam patto bhayā bhīto no bhāsaṁti. 138.

Ta. sambhaccā 'ti madhurakatho kira tvaṁ atha kasmā idāni mukhaṁ
 pidhāya tiṭṭhasi, ādū ti kacci³, bhayā bhīto ti parisasārajjabhayena bhīto hutvā

Taṁ sutvā Sumukho abhītabhāvaṁ dassento ā:

15

51. Nāhaṁ Kāsipati bhīto ogayha parisam tava,
 nāhaṁ bhayā na bhāsissam vākyam atthasmiṁ tādise ti. 139.

Ta. tādise ti api ca kho pana ratthārūpe atthe uppanne vākyam bhā-
 sissāmīti vacanokāsam olokeno nisīno 'mhitī a.

Taṁ sutvā rājā kathaṁ vadḍhetukāmatāya paribhāsam 20
 karonto ā.:

52. Na te abhisaram passe na rathe nāpi⁴ pattike
 nāssa cammaṁ vā kīṭaṁ vā vammīna ca dhanuggahe 140.
 53. Na hiraṇṇaṁ suvaṇṇaṁ vā nagaraṁ⁵ vā sumāpitaṁ
 otiṇṇaṁ⁶ parikhaṁ duggaṁ dalham atṭalakoṭṭhakaṁ
 yattha pavitṭho Sumukha bhāyitabbaṁ⁷ na bhāyasīti⁸. 141.

25

Ta. abhisaran ti rakkhanatthāya⁹ parivāretvā ṭhitam āvudhahattham
 parisam tena passāmi, nāssa 'ti ettha assā 'ti nipātamattham, cammaṁ ti sara-
 parittānacammaṁ¹⁰, kīṭaṁ ti kīṭakaṁ cātipālaṁ vuccati, cātipālahatthāpi te
 santike¹¹ n' atthīti dīpeti, vammīna ti vammāsannaddhe, na hiraṇṇaṁ ti 30
 yaṁ nissāya na bhāyasi¹² taṁ hiraṇṇaṁ pi te na passāmi.

¹ Cks devī tividhā nāṭaka-. ² Cks adā. ³ Bā adu ti kiñci. ⁴ Bā nā. ⁵ Cks
 Cks nabharam. ⁶ so Cks; Bā okiṇṇam. ⁷ Cks bhāsi-. ⁸ Cks bhāsa-. ⁹ Ck
 -ṇa-. ¹⁰ Cs -ṇa-. ¹¹ Cks santi. ¹² Cks bhāseyyāsīti.

Evam raññā „kiṃ te abhāyanakāraṇaṃ“ ti vutte taṃ
kathento ā.:

54. Na me abhisaren' attho nagarena dhanena vā,
apathena pathaṃ yāma antalikkhecarā mayaṃ. 142.

55. Suta ca paṇḍitā ty-amhā nipuṇā atthacintakā¹,
bhāseṃ' atthavatīṃ vācaṃ sacce² c' assa paṭiṭṭhito. 143.

56. Kiṃ ca tuyhaṃ asaccassa anariyassa karissati
musāvadissa luddassa bhaṇitam pi subhāsitan ti. 144.

Ta. abhisarenā 'ti āraḥkharivārena, attho ti etena mama kiccaṃ n'
10 atthi, kasmā yasmā aparena³ tumhādisānaṃ amaggena maggaṃ⁴ māpetvā yāma
ākāsacārīno mayan⁵ ti, paṇḍitā tyamhā ti tayā sut' amhā, ten' eva kāraṇena
ambhākaṃ santikā dhammasotukāmo kira no gāhāpesi, saccecassā 'ti sace⁶
pana tvaṃ sacce paṭiṭṭhito assa atthavatīṃ kāraṇanissitaṃ vācaṃ bhūseyyāma,
asaccassā 'ti vacīsaccarahitassa tava subhāsitaṃ muṇḍassa dantasuci⁷ viya
15 kiṃ karissati.

Taṃ sutvā rājā „kasmā maṃ musāvādī anariyo ti vadasi,
kiṃ mayā katan“ ti āha. Atha naṃ Sumukho tena hi suṇā-
hīti vatvā ā.:

57. Taṃ⁷ brāhmaṇānaṃ vācanā⁸ imaṃ Khemiṃ⁹ akārayi,
20 abhayaṃ ca tayā ghuṭṭhaṃ imāyo dasadhā disā. 145.

58. Ogayha te pokkharāṇiṃ vippasannodakaṃ sucīṃ
pahūtaṃ cādanam¹⁰ tattha ahimsā c' ettha pakkhinaṃ. 146.

59. Idaṃ sutvāna nigghosaṃ āgat' asmā¹¹ tav' antike,
te te baddh' asmā¹² pāsena, etaṃ¹³ te bhāsitaṃ musā. 147

25 60. Musāvādaṃ purakkhatvā icchālobhaṃ ca pāpakam
ubho sandhiṃ atikkamma asātaṃ upapajjati. 148.

Ta. tan ti tvaṃ, Khemiṃ¹⁴ ti evaṃnāmikaṃ pokkharāṇiṃ, ghuṭṭhan
ti catūsu kappesu thatvā ghosāpitaṃ, dasadhā ti imā tā dasadhā ṭhitā ti¹⁵
disāsu tayā abhayaṃ ghuṭṭhaṃ, ogayhā 'ti ogahitvā āgatānaṃ santikā, pahū-
30 tañcādanam¹⁶ ti pahūtaṃ ca padumuppalasāliḍādikam adanaṃ¹⁷, idaṃ

¹ Ck attā-, Bā catta-. ² Cks sabbe. ³ Bds apathena. ⁴ Bds pathaṃ. ⁵ Cks
vayan. ⁶ Ck save, Cs sacce. ⁷ so all three MSS. ⁸ Cks -naṃ. ⁹ Bā -aṃ.
¹⁰ Ck modanaṃ, Bā khā-. ¹¹ Bā -tamhā. ¹² Bā bandhanasmā. ¹³ Bā ekan.
¹⁴ Bds -an. ¹⁵ so Cks; Bds dasadhā disā taṃ taṃ. ¹⁶ Cks -cādan-, Bds -khā-
danam. ¹⁷ Bds khādanam.

sutvānā ti tesam tava pokkharaniṃ ogahitvā āgatānaṃ santikā idaṃ abhayaṃ
sutvā tava santike tava samipe tayā kārītapokkharaniṃ āgat' amhā ti a., te te
ti te mayaṃ tava pāsena baddhā, purakkhatvā ti purato katvā, icchā-
lobhan ti icchāsamkhātāṃ pāpakāṃ lobham, ubho sandhin ti ubhayam
devaloko ca manussaloke ca paṭisandhiṃ, imam eva pāpadhamme¹ purato katvā⁵
caranto puggalo sugatipaṭisandhim atikkamitvā, asātan ti nirayam upapajjati.

Evam parisamajjhe yeva rājānaṃ lajjāpesi. Atha naṃ
rājā „nāhaṃ Sumukha tumhe māretvā maṃsakhādītukāmo²
gaṇhāpesiṃ, paṇḍitabhāvaṃ pana vo sutvā subhāsitaṃ sotukāmo
gaṇhāpesin ti“ pakāsento ā.:¹⁰

61. Nāparajjhāma³ Sumukha, na pi lobhā vamaṃ aggahim,
sutā ca paṇḍitā ty-attha nipuṇā atthacintakā⁴. 149.
62. Appev' atthavatiṃ vācam vyākareyyuṃ⁵ idhāgatā,
tathā taṃ samma nesādo vutto Sumukha-m-aggahīti. 150.

Ta. nāparajjhāma³ ti mārento avarajjhati⁶ nāma mayaṃ na mārema,¹⁵
lobhāvamaggahin ti maṃsaṃ khādītukāmo hutvā lobhā vaṃ⁷ tumhe na pi⁸
aggahim, paṇḍitā tyatthā ti paṇḍitā ti su' attha⁹, atthacintakā ti pa-
ṭicchannānaṃ atthānaṃ cintakā, atthavatiṃ ti kāraṇaṇissitaṃ, tathā ti tena
kāraṇena, vutto ti mayā vutto hutvā, Sumukhamaggahīti ālapati, makāro
sandhikaro, aggahīti dhammaṃ desessati¹⁰ tumhe gaṇhi.²⁰

Taṃ sutvā Sumukho¹¹ „ayuttaṃ te kataṃ mahārājā“¹² ti
vatvā ā.:

63. N' eva bhītā¹³ Kāsipati upanītasmiṃ jīvite,
bhāsem' atthavatiṃ vācam sampattā kālapariyāyaṃ¹⁴. 151.
64. Yo¹⁵ migena migam hanti pakkhiṃ vā pana pakkhinā²⁵
sutena vā sutam kiṇe¹⁶ ki anariyātaram tato. 152.
65. Yo ca ariyarudaṃ bhāse anariyadhamm' avassito
ubho so dhamasate lokā idha c' eva parattha ca. 153.
66. Na majjetha yasaṃ patto, na vyathe¹⁷ pattasaṃsayam,
vāyameth' eva kiccesu, saṃvare vīvarāni ca. 154.³⁰

¹ so Cks; Bā imeva dhamme. ² C₈ Bā maṃsaṃ-. ³ Cks nāva-. ⁴ Bā tyattha-
⁵ so Cks Bā byāhareyyuṃ. ⁶ so Cks; Bā avirajjhati, B⁸ avirujjhati. ⁷ C₈ -vā.
B⁸ -va. ⁸ Bā nāhaṃ. ⁹ Bā sutā atthaṃ. ¹⁰ Bā desetuṃ. ¹¹ Bā add subhāsitaṃ
sotukāmena. ¹² Bā bhū-. ¹³ read -paryayaṃ. ¹⁴ Cks ye. ¹⁵ Bā kilyā, B⁸
kipyā. ¹⁶ Bā byādhe.

67. Ye vaddhā abbatikkantā¹ sampattā kālapiyāyan²
idha dhammaṃ caritvāna ev' ete tidivaṃ gatā. 155.

68. Idam sutvā Kāsiṇi dhammam attani pālaya
dhataratṭhaṇ ca muñcāhi haṃsānaṃ pavaruttaman ti. 156.

5 Ta. upanītasmin ti maraṇasantikaṃ³ upanīte, kālapiyāyan ti
maraṇakālāvāraṇaṃ pattā samānā⁴ bhāsissāma⁵ na hi dhammakathikaṃ bandhītvā
maraṇabhayaena tajjetvā dhammaṃ suṇanti, ayuttan te kataṃ, migenā 'ti
suṭṭhusikkhūpitena dīpakamigena, hantīti hanti pakkhinā ti dīpakapakkhinā
ca, sutenā 'ti khemaṃ nibbhayan ti vissutena dīpakamigapakkhisadisena padu-
10 masarena, sutan ti paṇḍito cittakathīti eva sutan dhammakathikaṃ, kiṇe⁶
ti dhammaṃ sossāmiti⁷ pāsabandhanena vā yo⁸ kiṇeyya bādheyya, tato ti
tesaṃ kiriyato uttariṃ aṇṇaṃ anariyatarāṃ nāma kim atthi, ariyarudan ti
mukheṇa ariyavacanaṃ suṇadavacanaṃ bhāsati, dhammavassito ti kammena⁹
anariyadhammaṃ¹⁰ avassito, ubho ti devalokā ca manussalokā cā 'ti ubha-
15 yamhā, idha cevā 'ti idha upapanno¹¹ pi parattha upapanno¹¹ pi evarūpo
dvīhi sugatilokehi dhammitvā nirayam eva upapajjati, pattasamāsayan ti jīvi-
tasaṃsayaṇapamāṇaṃ¹² pi dukkhaṃ patvā na kilameyya, saṃvare -- cā 'ti attano
chiddāni randhāni¹³ saṃvareyya pidaheyya, vaddhā ti guṇavaddhā paṇḍitā,
abbhatikkantā ti imaṃ manussalokaṃ¹⁴ atikkantā, piyāyan ti maraṇa-
20 kālapiyāyapattā hutvā, evete ti evaṃ ete, idan ti idaṃ mayā vuttaṃ attha-
nissitaṃ vacanaṃ, dhamman ti pavēpidhammam¹⁵ pi sucaritadhammam pi.

Taṃ sutvā rājā āha:

69. Āharant' udakaṃ pajjaṃ¹⁶ āsanaṃ ca mahārahaṃ
pañjarato pamokkhāmi dhataratṭhaṃ yasassināṃ 157.

25 70. Taṃ ca senāpatiṃ dhiraṃ nipuṇaṃ atthacintakaṃ
yo sukhe sukhito¹⁷ rañño dukkhite hoti dukkhito. 158.

71. Etādiso¹⁸ kho arahati¹⁹ piṇḍam asnātu²⁰ bhadduno
yathāyaṃ Sumukho rañño pāpasādhāraṇo sakhā ti. 159.

Ta. udakan ti pādadhovanaṃ, pajjan ti pādabbhañjanaṃ, sukhe ti
30 sukhambhi satī.

Rañño vacanaṃ sutvā tesaṃ āsanāni haritvā ta. nisinnā-
naṃ gandhodakena pāde dhovitvā satapākatenā abbañjayimsu.

¹ Cks abbhā-. ² read -paryayaṃ. ³ Cks -kā. ⁴ Bds add na. ⁵ Cks -mi. ⁶ Bds kilyā, Bs kiṇyā. ⁷ Bds desessā-. ⁸ Cks so. ⁹ Cks kammanāṃ. ¹⁰ Bds -yandhamma. ¹¹ Cks uppa-. ¹² Bds -sayamāpannam. ¹³ Bds dvārānāni. ¹⁴ Cks omit abba - -. ¹⁵ Bds -niya-. ¹⁶ Bds majjaṃ. ¹⁷ Cks -tā. ¹⁸ Cks -ā. ¹⁹ Cks -anti. ²⁰ Cks asanātu, Bds bhasmātu, Cs asmātu.

Satthā tam attham pakāsento āha:

72. Pitthān ca sabbasovaṇṇam atthapādam manoramam
mattham¹ kāsikavatthinam² dhatarattho upāvisi. 160.
73. Kocchān ca sabbasovaṇṇam veyyagghaparisibbitam³
Sumukko ajja pāvekkhi dhataratthass' anantarā. 161. 5
74. Tesam kañcanapattehi⁴ puthū ādāya Kāsiyo
hamsānam abhihāreyyūm aggarañño pavāsitan ti. 162.

Ta. mattham ti karaṇapariniṭṭhitam, kāsikavatthinam⁵ ti kāsika-
vatthena atthaṭam, kocchan ti majjhe saṃkhittavyagghacammmaparisibbitam⁶
maṅgaladivase aggamaheṣiṇā nisīdanapīṭhakam, kañcanapattehi⁷ ti suvaṇṇa- 10
bhājanehi, puthū ti bahujanā, Kāsiyo ti Kāsiratthavāsino, abhihāreyyūn
ti upanāmesūm, aggarañño pavāsitan ti atthasatasuvaṇṇapātim⁸ pakkhittam
hamsarañño paṇṇākārathāya Kāsirañño pesitam nānaggarasabhojanam.

Evam upanīte pana tasmim Kāsirājā tesam saṅghattham
sayam suvaṇṇapātim gahetvā upanāmesi, te tato ca madhulāje 15
khāditvā madhurodakam⁹ pivimsu, atha M. rañño abhihāraṇ ca
pasādaṇ ca¹⁰ disvā paṭisanthāram akāsi.

Tam pakāsento Satthā āha:

75. Disvā abhihaṭam aggam Kāsirājena pesitam
kusalo khattadhammānam tato pucchi anantarā: 163. 20
76. Kaccin¹⁰ nu bhoto kusalam kacci¹⁰ bhoto anāmayaṃ, (IV ⁴²⁷/₂₆₄ V ³⁴⁸/₁₃)
kacci rattham idam phītam dhammena-m-anusissati¹¹. 164.
77. Kusalam c' eva me hamsa atho hamsa anāmayaṃ,
atho rattham idam phītam dhammena-m-anusissati¹². 165.
78. Kacci bhoto amaccesu doso koci na vijjati, 25
kaccin nu te tav' atthesu nāvakaṃkhanti jīvitam. 166.
79. Atho pi me amaccesu doso koci na vijjati,
atho pi te maṇ' atthesu nāvakaṃkhanti jīvitam. 167.
80. Kacci te sādīsī bhariyā assavā piyabhānī
puttarūpayasūpetā tava chandavasānugā. 168.
81. Atho me sādīsī bhariyā assavā piyabhānī 30
puttarūpayasūpetā mama chandavasānugā. 169.

¹ Cks matthā, Bā paṭha, B^s mattham. ² Bā -vattinam, B^s -vatthiṇṇam Cks
patthiṇṇam for paṭṭinam? ³ Bā -parisuppitam, Cks -sibbitā. ⁴ Bā -mattehi.
⁵ Ck -pattinam, C^s -patthiṇṇam, Bā vattinam. ⁶ Ck -ta. ⁷ Bā -satapalasū-,
B^s -vaṇṇapalapātim. ⁸ Cks madhukam. ⁹ Cks abhikārapasā. ¹⁰ Bā kiñci
throughout. ¹¹ Bā -sāsati, B^s -sāsasi. ¹² Bā -sāsami.

82. Kacci raṭṭhaṃ anuppīlaṃ¹ akutociupaddavaṃ
asāhasena dhammena samena-m-anusissati². 170.
83. Atho raṭṭhaṃ anuppīlaṃ akutociupaddavaṃ
asāhasena dhammena samena-m-anusissati³. 171.
- 5 84. Kacci santo apacitā asanto parivajjitā,
noce dhammaṃ niraṃkatvā adhammaṃ anuvattasi⁴. 172.
85. Santo ca me apacitā asanto parivajjitā,
dhamme c' evānuvattāmi⁵, adhammo me niraṃkato. 173.
86. Kacci nānāgataṃ⁶ dīghaṃ samavekkhasi khattiya,
10 kacci matto madanīye paralokaṃ⁷ na santasi⁸. 174.
87. N' ahaṃ⁹ anāgataṃ dīghaṃ samavekkhāmi pakkhima¹⁰,
ṭhito dasasu dhammesu paralokaṃ na santase¹¹: 175.
88. Dānaṃ silaṃ pariccāgaṃ ajjavanā maddavaṃ tapanā
akkodhaṃ avihiṃsaṃ ca khantiṃ ca avirodhanaṃ 176.
- 15 89. Icc-ete kusale dhamme ṭhite passāmi attani.
tato me jāyate pīti somanassaṃ c' anappakaṃ. 177.
90. Sumukho ca acintetvā vissajji pharusāṃ girāṃ
bhāvadosaṃ anaññāya asmāc' āyaṃ vihaṅgamo. 178.
91. So kuddho pharusāṃ vācaṃ nicchāresi ayoniso
20 yān' asmāsu na vijjanti, na idaṃ¹² pañṇavatāṃ ivā 'ti. 179.

Ta disvā ti taṃ bahuaggapānabhojanam disvā, pesitan ti āharāpetvā
upanītam, khattadhammānaṃ ti paṭhamakārakesu paṭisanthāradhammānaṃ,
tato pucchī anantarā ti tasmīn kāle kacci nu bhoto ti anupaṭipāṭiyā puc-
chi, tā pana chagāthā heṭṭhāvuttatthā yeva, anuppīlaṃ¹³ ti kacci raṭṭhavāsino
25 yante ucchum viya na pīlesīti pucchati, akutociupaddavaṃ ti kutoci
anupaddavaṃ, samenamanusissatīti¹⁴ kacci tayā¹⁵ raṭṭhaṃ dhammena
samena anusāsīyati¹⁶, santo ti silādiguṇayuttā sappurisa, niraṃkatvā ti
chadḍetvā, nānāgataṃ¹⁷ dīghaṃ ti anāgataṃ attano jivitapavattiṃ kacci
dīghaṃ ti na samavekkhasi āyusamkhārānaṃ parittabhāvaṃ jñānīti pucchati,
30 madanīye ti madāvahe¹⁸ rūpādīrammaṇe, na santasīti¹⁹ na bhāyasi²⁰.
i. v. h. : kacci rūpādīsu kāraṇesu amatto²¹ appamatto hutvā dānādīnaṃ
kusalānaṃ katattā paralokaṃ na bhāyasīti, dasasū 'ti dasasu rāja-
dhammesu dānādīsu dasavatthukācetanādānaṃ pañcasīladasasilādīsilāni deyya-

¹ Bā anupī-. ² Bā -sāsati. ³ Bā -sāsāmi. ⁴ Bā -ti. ⁵ Cks mevā-, Bā dham-
menevamanu-. ⁶ Bā nūnā. ⁷ Bā -ke. ⁸ so all three MSS. ⁹ Ck nāgam,
Bā aham. ¹⁰ Bā -mā. ¹¹ Bā santasi, Ck naccintase. ¹² Bā yidam. ¹³ all
three MSS. anupī-. ¹⁴ Bā -sasatīti. ¹⁵ Bā tava. ¹⁶ Bā -sāsasi. ¹⁷ Cks nāga-
tam, Bā anāgataṃ. ¹⁸ Bā madāra-. ¹⁹ Cks -taseti. ²⁰ so all three MSS. ²¹
Bā omits am-.

dhammañ cāgo pariccāgo ujubhāvo ajjavañ mudubhāvo maddavañ uposatha-kammañ tapo mettāpubbabbhāgo akkodho¹ karuṇāpubbabbhāgo avihiṃsā adhi-vāsanañ khanti avirodho avirodhanam, acintetvā ti mama imañ guṇasampattiñ² acintetvā, bhāvadosaṃ ti cittadosaṃ, anaññāyā³ 'ti ajānitvā, asmākaṃ pi cittadoso nāma n' atthi, yaṃ esa jāneyya taṃ ajānitvā pharusañ kakkhalañ 5 girañ vissajjesi, ayoṇiso ti anupāyena, yānasmāsū 'ti yāni vajjāni amhesu na santi⁴ tāni vadati, na idaṃ ti tasmāssa⁴ idaṃ vacanañ paññavatāmiva na hoti ten' eva samma na paṇḍito viya upatthāti.

Taṃ sutvā Sumukho „mayā guṇasampanno va⁵ rājā apa-sādito, so me⁶ kuddho, khamāpessāmi nan“ ti cintetvā ā.: 10

92. Atthi me taṃ atisārañ vegena manujādhipa
dhataratthe ca baddhasmiñ dukkham me vipulañ ahu. 180.
93. Tvam pitā viya⁷ puttānañ bhūtānañ dharaṇī-r-iva⁸
asmākañ adhipannānañ khamassu rājakuñjarā 'ti. 181.

Ta. atisāraṇ ti pakkhalitañ⁹, vegenā 'ti ahañ etañ kathañ kathento 15 vegena sahasā kathesiñ, dukkhaṃ ti cetasikadukkhañ mama vipulañ ahoṣi, tasmā kodhavasena yaṃ¹⁰ mayā vuttañ taṃ me khamā¹¹ mahārājā 'ti, puttānañ ti tvañ amhākañ puttānañ pitā viya, dharaṇī-rivā¹² 'ti [pāṇabhūtānañ paṭhavi viya ca tvañ amhākañ avassayo, adhipannānañ ti dosena aparādheṇa ajjhot-thaṭṭānañ, khamassū 'ti idaṃ so āsanaṃ oruḃha pakkhehi añjaliñ katvā ā. 20

Atha nañ rājā āliṅgitvā ādāya suvaṇṇapīthe¹³ nisīdāpetvā accayena¹³ desanañ patigaṇhanto ā.:

94. Etaṃ te anumodāma yaṃ bhāvañ na nigūhasi,
khilañ pabbindasi pakkhi, ujuko si vihaṅgamā 'ti. 182.

Ta. anumodāmā 'ti etañ te dosañ khamāma, yaṃ ti yasmā tvañ attano 25 cittañ paṭicchannabhāvañ na gūhasi, khilaṃ ti cittakhaṇukañ.

Idaṃ vatvā pana rājā M-assa dhammakathāya Sumukhassa ca ujubhāve pasīditvā „pasannena nāma pasannākāro katabbo“ ti ubhinnaṃ pi tesañ attano rajjasiriñ niyyādentō ā.:

95. Yaṃ kiñci ratanañ atthi Kāsīrājañivesane 30
rajatañ jātarūpañ ca muttā veluriyā bahū 183.

¹ Bds akodho, Cks adhikkodho. ² Cks guṇaṃ-. ³ Bds vijjanti. ⁴ Bds tasmā mama.
⁵ Cks himayā. ⁶ Ck semeke, Cs seme. ⁷ Cks va. ⁸ Bds -ṇiviya. ⁹ Bds adda
kathaṃ. ¹⁰ Cks taṃ. ¹¹ Bds khamatha, Cks tasmā khamā. ¹² Ck puttapiṭhe.
Cs puṇṇapīthe. ¹³ Bds -ya.

96. Maṇayo¹ saṁkhamuttañ ca vatthakaṁ² haricandanam
ajinaṁ³ dantabhaṇḍaṇ ca lohaṁ kālāyasaṁ⁴ bahum⁵,
etaṁ dadāmi vo vittaṁ, issaraṁ vissajāmi vo ti. 184.

Ta. atthīti nidahitaṁ, muttā ti viddhāviddhamuttā, maṇayo⁵ ti
5 maṇibhaṇḍakāni, saṁkhamuttañca⁶ 'ti dakkhiṇavaṭṭasaṁkharatanaṁ⁶ ca
āmalavaṭṭamuttaratanaṁ⁷ ca, vatthakaṁ⁸ ti sukhamakāsiyavattāni, ajinaṁ ti
ajinamigacammaṁ, lohaṁ kālāyasaṁ⁹ ti tambaloḥaṇ ca kālaloḥaṇ ca, issaraṁ
ti kaṭṭanamālena setacchattena saddhiṁ dvādasayojanike Bārāṇasīnagare rajjaṁ.

Evañ ca pana vatvā ubho pi te setacchattena pūjetvā r.
10 paṭicchāpesi. Atha M. raññā saddhiṁ sallapanto ā.:

97. Addhā apacitā ty-amhā sakkatā ca rathesabha,
dhammesu vattamānānaṁ¹⁰ tvaṁ no ācariyo bhava. 185.

98. Ācariya samanunñātā tayā anumatā mayam,
taṁ padakkhiṇato katvā ñātī passem' Arindamā¹¹ 'ti. 186.

15 Ta. dhammesū 'ti kusalakammāpathadhammesu, ācariyo ti tvaṁ amhehi
vyattataro tasmā no¹² ācariyo hohi, api ca dasannaṁ rājadhammānaṁ aka-
thitattā¹³ Sumukhassa dosaṁ dassetvā accayapaṭiggahapaṇassa¹⁴ katattāpi tvaṁ
amhākaṁ ācariyo va¹⁵, tasmā idāni pi no ācārasikkhāpadena¹⁶ ācariyo bhavā 'ti a.,
passem arindamā¹¹ 'ti passemu Arindama.

20 So tesam saṁgamanam anujāni. B-ttassāpi dh. kathen-
tass' eva aruṇam uṭṭhahi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

99. Sabbarattim cintayitvā mantayitvā yathātatham
Kāsīrājā anuññāsi haṁsānaṁ pavaruttaman¹⁷ ti g. ā. 187.

25 Ta. yathātathan ti yaṁ kiñci attham¹⁸ tehi saddhiṁ cintetabbañ ca
mantetabbañ ca sabbaṁ taṁ cintetvā ca mantetvā cā 'ti a., anuññāsi
gacchathā 'ti anuññāsi.

Evañ tena anuññāto B. rājānaṁ „appamatto dhammena
r. kārehīti“ vatvā¹⁹ pañcasu sīlesu paṭiṭṭhāpesi. Rājāpi tesam

¹ Bā iyo. ² Cks -ikaṁ ³ Ck apitaṁ, Bā ajinnaṁ ⁴ Cks kālāṁ-, Bā kālā-.
⁵ Ck Bā -u. ⁶ Bā -iyo. ⁷ Bā dakkhiṇāvattāni-. ⁸ Bā āmalakavattāni-. ⁹ Cks
-iyan Bā ikaṁ. ¹⁰ Ck kālā-, Bā kālāyan. ¹¹ Bā vu-. ¹² Bā -murind-. ¹³ Cks sa-
māno tattha in the place of tasmā no. ¹⁴ Cks -mmākathi-. ¹⁵ Cks parigg-, Ck
periggahassa, Bā paṭiggahapaṇassa. ¹⁶ Cks ca. ¹⁷ Cks -patena, Bā ācariyasi-. ¹⁸
Cks -mo. ¹⁹ Cks atthi. ²⁰ Bā ovaḍitvā.

kañcanabhājanehi madhulāje madhurodakaṇ¹ ca upanetvā²
 niṭṭhitāhārakicce gandhamālādīhi pūjetvā B-am suvaṇṇa-
 caṅgoṭakena sayam ukkhipi³, Khemā devī Sumukhaṃ ukkhipi,
 atha ne sīhapañjaram ugghātāpetvā suriyuggamanavelāya „gac-
 chatha sāmīno“ ti vissajjesuṃ. 5

Tam attham pakāsento Satthā āha:

100. Tato ratyā virasane suriyuggamanam pati
 pekkhato Kāsirājassa bhavanā te² vigāhisun ti g. ā. 188.

Tattha vigāhisun ti ākāsaṃ pakkhandimsu.

Tesu M. suvaṇṇacaṅgoṭakā⁵ uppatitvā ākāse thatvā „mā 10
 cintayī mahārāja, appamatto amhākaṃ ovāde vatteyyāsīti“
 rājānaṃ samassāsetvā Sumukhaṃ ādāya Cittakūṭam eva gato,
 tāni pi kho navutihaṃsasahassāni Kañcanagūhato nikkhamitvā
 pabbatatale nisinnāni⁶ te āgacchante disvā paccuggantvā pari-
 vāresuṃ, te nātiganaparivutā Cittakūṭatalaṃ pavisiṃsu. 15

Tam attham pakāsento Satthā āha:

101. Te aroge anuppatte disvāna parame dije
 keke ti-m-akarum⁷ haṃsā, puthusaddo ajāyatha. 189.

102. Te patitā pamuttana bhattunā bhattugāravā
 samantā parikarimsu⁸ aṇḍajā laddhapaccayā. 190. 20

Ta. parame ti uttame, akarun ti mahāsaddaṃ niechāresuṃ, keke ti
 attano sabhāvena keke ti saddam akaṃsu, bhattugāravā parikarimsu⁷ ti
 bhattuno pamuttabhāvena gantvā attānaṃ (bhattāraṃ?) samantā parivārayimsu,
 laddhapaccayā ti laddhapatitthā.

Evam parivāretvā ca pana te haṃsā „kathaṃ mutto si 25
 mahārāja“ ti pucchimsu. M. Sumukhaṃ nissāya muttabhāvaṃ
 Saṃyamarājaputtehi katakammaṇ ca kāthesi, taṃ sutvā tuṭṭhā
 haṃsagaṇā „Sumukho pana senāpati ca rājā ca luddo ca
 sukhitā niddukkhaṃ naciraṃ jīvantū“ ti āhaṃsu.

¹ C^{ks} madhudakaṇ. ² B^s -nāmetvā. ³ B^d ukkhipetvā. ⁴ B^ds bhavanato. ⁵
 B^d -kato. ⁶ B^d -nnā, B^s nipannā. ⁷ C^k -ti samakarum. ⁸ C^{ks} -kīresuṃ.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha¹:

103. Evaṃ mittavatam atthā sabbe honti padakkhiṇā
haṃsā yathā² dhataratthā nātisaṃgham upāgamun ti. 191.

Tam Cullahaṃsajātake vitthāritam³ eva.

5 S. i. d. ā. j. s.: „Tadā luddo Channo ahosi, Khemā devī
Khemā bhikkhunī, rājā Sāriputto, parisā Buddhaparisā, Sumukho
Ānando, dhatarattho aham evā“ ti. Mahāhaṃsajātakaṃ.

3. Sudhābhojanajātaka.

Naguttame⁴ ti. Idam S. J. v. ekaṃ dānājñāsayaṃ bhik-
10 khun ā. k. So kira Sāvattiyam eko kulaputto Satthu dhamma-
katham sutvā pasannacitto pabbajitvā sīlesu paripūrākārī⁵ dhutaṅga-
guṇasamannāgato sabrahmacārīsu pavattamettacitto divasassa tikkhat-
tum Buddhadhammasaṃghupaṭṭhāne appamatto ācārasampanno dānāj-
jñāsayo ahosi, sārāṇīyadhammapūrako attanā laddhaṃ paṭigāhakesu
15 vijjāmānesu chinnaḥatto hutvā deti yeva, tassa⁶ so dānājñāsayo
dānābhiratabhāvo bhikkhusaṃghe pākato ahosi. Ath' ekadivasam dh.
k. s. „āvuso asuko nāma bhikkhu dānājñāsayo dānābhirato attanā
laddhaṃ pasatamattam⁷ pāṇiyam pi lobhaṃ chinditvā sabrahmacārīnaṃ
deti, Bodhisattass' ev' assa ajñāsayo“ ti. S. tam katham dībbāya
20 sotadhātuyā sutvā Gandhakuṭṭito nikkhamitvā āgantvā „k. n. bh. e.
k. s.“ ti p. „i. n.“ ti v. „ayaṃ bhikkhave bhikkhu pubbe adānasīlo
maccharī tiṇaggena telabindum pi adātā ahosi, atha tam ahaṃ dametvā
nibbisevanam katvā dānaphalaṃ vaṇṇetvā dāne paṭiṭṭhāpesiṃ, so
pasatamattam udakam pi labhitvā 'adatvā na pivissāmīti' mama santike
25 varaṃ aggahesi, tassa phaleṇa dānājñāsayo dānābhirato“ ti vatvā⁸ a. ā.:

A. B. Br. r. k. eko gahapati aḍḍho ahosi asītikoṭivibhavo.
Ath' assa rājā seṭṭhiṭṭhānaṃ adāsi. So rājapūjito nagara-
janapadapūjito hutvā ekadivasam attano sampattim oloketvā
cintesi: „ayaṃ yaso māyā atitabhaven' eva⁹ niddāyantena
30 kāyaduccāritādini karontena¹⁰ (add: na) laddho sucaritāni pana

¹ tattha parame - - - āha wanting in Cks. ² Bds add pi. ³ Bds vuttattham.

⁴ so Cks; Bds neva piṇaṃ: neva kiṇāmi, Bs na guttame girivare. ⁵ Bds paripūri-, Cks paripūra-. ⁶ Bds tasmā. ⁷ Bds pasaṭa-. ⁸ Bds add tuṇhi ahosi tehi yācito. ⁹ Ck atibhāveneva, Bds atitaveneva. ¹⁰ Cks -to na.

pūretvā laddho¹, anāgate pi mayā mama patitṭham kātuṃ
 vaṭṭatīti² so rañño santikaṃ gantvā „deva mama ghare asīti-
 koṭidhanam atthi, taṃ gaṇhā“ ’ti vatvā „na mayham tava
 dhanena attho, bahum me dhanam, tato³ pi yad icchasi gaṇhā“
 ’ti vutte „kin nu deva mama dhanam dānam⁴ dātuṃ labhā- 5
 mīti“ ā. Atha raññā „yathārucim karohīti“ vutte catūsu
 nagaradvāresu nagaramajjhe nivesanadvāre cā ’ti cha dāna-
 sālā⁵ kāretvā devasikaṃ chasatasahassapariccāgam karonto
 mahādānam pavattesi. So yāvajīvam dānam datvā „imam
 mama dānavamsam mā ucchinditthā⁶“ ’ti putte anusāsivā⁶ 10
 jivitapariyosāne Sakko hutvā nibbatti. Putto pi ’ssa tath’ eva
 dānam datvā Cando hutvā nibbatti, tassa putto Suriyo hutvā⁷
 tassa putto Mātali hutvā⁷ tassa putto Pañcasikho hutvā nib-
 batti. Tassa pana putto chaṭṭho seṭṭhi⁸ Maccharikosiyō nāma
 ahoṣi asītikoti vibhavo yeva, so „mama pitupitāmahā ḷālā 15
 ahesum, dukkhena sambhataṃ dhanam chaḍḍesum, aham pana
 dhanam rakkhissāmi, kassaci kiñci na dassāmīti“ cintevā
 dānasālam viddhamsetvā agginā jhāpetvā thaddhamacchari
 ahoṣi. Ath’ assa gehadvāre yācakā sannipativā bāhā pag-
 gayha „mahāseṭṭhi mā attano pitipitāmahanam vamsam nāsayi, 20
 dānam dehīti“ mahāsaddena paridevimsu. Taṃ sutvā mahā-
 jano „Maccharikosiyena attano vamsa⁹ uechinno“ ti nam
 garahi. So lajjito vivesanadvāre yācakānam¹⁰ thānam nivāre-
 tum ārakham thapesi, ite nippaccayā hutvā puna tassa geha-
 dvāram na olokesum, so tato paṭṭhāya dhanam eva sam- 25
 gharati¹¹, n’ ev’ attanā paribhuñjati na puttadārādīnam deti,
 kaṇṇikadutiyaṃ¹² sakunḍakabhattam bhuñjati, mūlaphalamatta-
 tantāni¹³ thullavatthāni nivāseti, paṇnachattam matthake kāretvā
 jaragonāyuttajajjararathakena¹⁴ yāti, iti tassa asappurissassa

¹ Cks -ā. ² Bā ito. ³ Bā omits dā-. ⁴ Bā -āyo. ⁵ Bā -dathā. ⁶ Cks
 -sāritvā. ⁷ Bā adds nibbatti. ⁷ Bā^s laddho seṭṭhihānam in the place of
 seṭṭhi. ⁹ Cks -e, Bā dānavamso. ¹⁰ Bā^s add āgatānam. ¹¹ Bā samhari. ¹²
 Bā kiñciyam bilaṇḍadutiyaṃ. ¹³ so Cks; Bā dhūlakapamatta-. ¹⁴ Bā jaraggena
 yuttana jajjara-.

tattakaṃ dhanam sunakkena laddhanāḷikeram viya ahosi. So ekadivasam rājupatthānam gacchanto „anuseṭṭhim ādāya gamissāmīti“ tassa geham agamāsi, tasmiṃ ca khaṇe anuseṭṭhi puttadhītāhi parivuto navasappipakkamadhurasakkharacunṇehi
 5 samkhataṃ pāyasaṃ bhuñjamāno nisinno ahosi¹, so Macchariyakosiyam disvā āsanā vuṭṭhāya „ehi mahāseṭṭhi imasmim pallamke nisīda² pāyasaṃ bhuñjissāmā“³ ti⁴ ā. So⁴ tassa pāyasaṃ disvā va mukhe kheḷo uppajji, bhuñjitukāmo ahosi, evam pana cintesi: „sac⁵ āham bhuñjissāmi seṭṭhino⁵ mama geham
 10 āgatakāle paṭisakkāro katabbo bhavissati, evam me dhanam nassissati, na bhuñjissāmīti“ ā., atha⁶ punappuna yāciyamāno pi „idāni me bhuttaṃ, suhito smīti“ na icchi, anuseṭṭhimhi⁷ bhuñjante pana⁸ olokeno mukhe sañjāyamānena⁹ khelena nisi-ditvā tassa bhattakiccāvasāne tena saddhim rājanivesanam
 15 gantvā¹⁰ puna¹² attano geham anuppatto pāyāsatanhāya pīliyamāno cintesi: „sac⁵ āham ‘pāyasaṃ bhuñjitukāmo ‘mhīti’ vakkhāmi mahājano bhuñjitukāmo bhavissati bahutaṇḍulādayo nassissanti, na kassaci kathessāmīti“ so rattindivam pāyasaṃ eva cinto vītināmetvāpi dhananāsanabhayena kassaci aka-
 20 thetvā va pipāsaṃ adhivāsesi, anukkamena adhivāsetum asak-konto uppaṇḍuppaṇḍukajāto ahosi, evam sante pi dhananāsa-bhayena akathento aparabhāge dubbalo hutvā seyyam¹² upa-gūhitvā nipajji. Atha nam bhariyā upasamkamitvā¹³ hatthena
 25 piṭṭhim parimajjānā „kin te sāmi aphāsukan“ ti pucchi, „tav¹ eva sarīre aphāsukaṃ karohi“. „Mama aphāsukaṃ n’ atthīti“. „Sami, panduvaṇṇo si jato, kin nu te kaci cintā atthi, udāhu raja kupito, ādu¹⁴ puttehi avamāno kato, atha vāpi kaci tanhā uppanā“ ti. „Āma¹⁵ tanhā¹⁶ uppanā“ ti, „kathehi sāmi¹⁷, sakkhissasi nam rakkhitun“ ti. „Rakkhitabbayuttakāme rakkhissāmīti.“ Evam

¹ Bā hoti. ² Cks -di. ³ Bā -mīti. ⁴ Cks omit so. ⁵ Bās anuse-. ⁶ Bā adds nam. ⁷ Cks omit an-. ⁸ Bā puna. ⁹ Bā sajja-. ¹⁰ Bā adds rājanam rājanivesanato otaritvā. ¹¹ Bās omit puna. ¹² Bā sayanam. ¹³ Bās -gantvā. ¹⁴ Bās a-. ¹⁵ Bā kama. ¹⁶ Bā add me. ¹⁷ Cks omit ti kathehi sāmi.

pi dhananāsabhayena kathetum na ussahi, tāya pana punapuna pīḷiyamāno kathesi: „bhadde ahaṃ ekadivasam anu-
 setṭhiṃ sappimadhusakkharacunnehi saṃkhatam pāyāsam bhuñ-
 jantaṃ disvā tato paṭṭhāya tādisaṃ pāyāsam bhuñjitukāmo
 jāto“ ti. „Asappurisa, kiṃ tvaṃ duggato, sakala-Bārāṇasi-
 vāsīnaṃ pahonakaṃ pāyāsaṃ pacissāmīti.“ Ath' assa sīse
 daṇḍena paharaṇakālo viya ahoṣi. So tassā kujjhivā „jānāmi
 ahaṃ tava mahaddhanabhāvaṃ, sace te kulagharā ābhataṃ¹
 atthi pāyāsaṃ pacitvā nāgarānaṃ dehīti“ ā. „Tena hi eka-
 vīthivāsīnaṃ pahonakaṃ katvā pacāmīti“. „Kin te tehi“,¹⁰
 attano santakaṃ khādantū“ ti. „Tena hi ito c' ito ca satta-
 gharavāsīnaṃ³ pahonakaṃ katvā“ ti. „Kin te tehi“⁵. „Tena
 hi imasmiṃ gehe pariyanassa“ ti. „Kin te tenā“⁶ ti.
 „Tena hi bandhujanass' eva⁷ pacāmīti“. „Kin te etenā“ ti.
 „Tena hi tuyhaṃ ca mayhaṃ ca pacāmi sāmīti“. „Kāsi tvaṃ,¹⁵
 tuyhaṃ na vaṭṭatīti“. „Ekakass' eva⁸ te pacāmi sāmīti“⁹.
 „Mayhaṃ ca mā paci, gehe¹⁰ pacante bahū paccāsiṃsanti,
 mayhaṃ pana patthaṃ¹¹ taṇḍulānaṃ ca catubhāgaṃ khīrassa
 accharaṃ sakkharāya karaṇḍakaṃ¹² madhussa ekaṃ ca pacana-
 bhājanam¹³ dehi, araṇṇiṃ pavisitvā tattha pacitvā bhuñjissāmīti“. ²⁰
 Sā tathā akāsi. So taṃ sabbaṃ ceṭakena¹⁴ gāhāpetvā gaccha¹⁵
 „asukatṭhāne tiṭṭhā“ ti¹⁶ taṃ purato pesetvā ekako va
 oguṇṭhikaṃ katvā aññātakavesena¹⁷ tattha gantvā nadītīre
 ekasmiṃ gacchamūle uddhanaṃ kāretvā dārudakaṃ āharāpetvā
 „tvaṃ gantvā ekasmiṃ¹⁸ magge thatvā kañcid¹⁹ eva disvā ²⁵
 mama saññaṃ dadeyyāsi, mayā pakkositakāle āgaccheyyāsi“
 taṃ pesetvā aggiṃ katvā pāyāsaṃ paci. Tasmiṃ khane Sakko
 devarājā dasasahassayojanaṃ alaṃkatadevanagaraṃ²⁰ saṭṭhi-

¹ Ck Bā āha-. ² Bā kiṃte etehi. ³ Cks sattasatta-. ⁴ Bā adds pacāmi. ⁵ Bā ete-. ⁶ Bā et-. ⁷ Bā add pahonakaṃ katvā. ⁸ Bā tena hi ekasseva pahonakaṃ katvā. ⁹ Bā adds vutte. ¹⁰ Bā adds pana. ¹¹ Bā piṭṭhaṃ. ¹² Bā add sappissa karaṇḍikaṃ. ¹³ Cks panabhā-. ¹⁴ Cks -ke. ¹⁵ Cks omit gaccha. ¹⁶ Bā -naṃ tiṭṭhāhiti. ¹⁷ Cks aññātara-. ¹⁸ so all three MSS for etasmiṃ? ¹⁹ Bā ki-. ²⁰ Cks -taṃdeva-.

yojanaṃ Suvannaṇvīthim¹ yojanasahassussitam² Vejayaṇtaṃ
 pañcayojanasatikam Sudhammaṃ³ saṭṭhiyojanaṃ Paṇḍukambala-
 silāsanaṃ pañcayojanāvattam⁴ Kañcanamālasatcchattam adḍha-
 teyyakoṭisaṃkhādevaccharālaṃkatapaṭiyattam⁵ attabhāvan ti
 5 imaṃ attano sirim oloketvā „kin nu kho katvā mayā ayaṃ
 yaso laddho“ ti cintetvā Bārāṇasiyaṃ seṭṭhibhūtena pavattita-
 dānaṃ addasa, tato „mama puttādayo kuhiṃ nibbattā“ ti
 olokento⁶ „putto me Cando devaputto hutvā nibbatti tassa
 putto Suriyo“ ti⁷ sabbesaṃ nibbattim disvā „Pañcasikhassa
 10 putto kīdiso“ ti olokento attano vaṃsassa ucchinnabhāvaṃ
 passi, ath’ assa etad ahoṣi: „ayaṃ asappuriso maccharī hutvā
 n’ ev’ attanā paribhuñjati na paresaṃ deti, mama tena vaṃso
 ucchinno, kālaṃ katvā niraye nibbattissati, ovādam assa datvā
 mama vaṃsaṃ paṭiṭṭhāpetvā etassa imasmiṃ devanagare nib-
 15 battanākāraṃ karissāmīti“ so Candādayo pakkosāpetvā „etha
 manussapathaṃ gacchissāma⁸, Maccharikosikena⁹ amhākaṃ
 vaṃso ucchinno: dānasālā jhāpitā n’ ev’ attanā paribhuñjati na
 paresaṃ deti, idāni pana pāyāsaṃ paribhuñjitukāmo¹⁰ hutvā
 ghare paccante aññassāpi pāyāso¹¹ dātabbo bhavissatīti araññaṃ
 20 pavisitvā ekako va pacati, etaṃ dametvā dānaphalaṃ jānāpetvā
 āgamissāma, api¹² kho pana amhehi sabbehi¹³ ekato yāciya-
 māno tatth’ eva mareyya¹⁴, mama paṭhamam gantvā pāyāsaṃ
 yācitvā nisinnakāle tumhe brāhmaṇavaṇṇena paṭipāṭiyaṃ āgantvā
 yāceyyāthā“ ti vatvā sayam tāva brāhmaṇavesena¹⁵ taṃ upa-
 25 saṃkamitvā „bho kataro Bārāṇasigamamaggo“ ti pucchi. Atha
 naṃ Maccharikosiyō „kiṃ ummatto si¹⁶, Bā-maggaṃ pi na
 jānāsi, kiṃ¹⁷ ito esi etto yāhīti“ ā. Sakko tassa vacanaṃ¹⁸
 asuṇanto viya „kiṃ kṛthesīti“ taṃ upagacchat’ eva. So pi

¹ Ck -vithim, Cs -vīthī, Bđ vittinṇam. ² Bđ -ssubbedham. ³ Bđ -asabham. ⁴ Bđ -ttam. ⁵ Bđ -khātā-. ⁶ Bđ -etvā. ⁷ Bđ adds tassa putto mātali tassa putto pañcasikhō ti. ⁸ Bđ gami-. ⁹ Bđ -yena. ¹⁰ Bđ omits pari. ¹¹ Cks omits pāyāso. ¹² Bđ api ca. ¹³ Ck savehi, Bđ omits sabbehi. ¹⁴ so Cks; Bđ pareyya, read: vāreyya? ¹⁵ Bđs -vaṇṇena. ¹⁶ Cks ti, Bđ omits si. ¹⁷ Bđ ti. ¹⁸ Bđ adds sutvā.

„are badhirabrāhmaṇa kiṃ ito esi parato yāhīti“ viravi. Atha
 naṃ Sakko „bho kasmā viravasi, dhūmo paññāyati, aggi
 paññāyati, pāyāso paccati, brāhmaṇanimantanatṭhānena¹ bha-
 vitabbaṃ², aham pi brāhmaṇānaṃ bhojanakāle thokaṃ labhis-
 sāmi³, kiṃ mam nicchubhasīti“⁴ vatvā „n' atth' ettha brāh- 5
 maṇanimantanāṃ, parato⁵ yāhīti“ vutte „tena hi kasmā kujjhasi,
 tava bhojanakāle thokaṃ labhissāmīti“ ā. Atha naṃ so
 „aham te ekasittham⁶ pi na dassāmi, thokaṃ idaṃ⁷ mama
 yāpanamattam eva, mayāpi c' etaṃ⁸ yācitvā va laddhakaṃ⁹,
 tvaṃ aññato¹⁰ tavāhāraṃ pariyesa¹¹ 'ti¹¹ bhariyaṃ¹² yācitvā 10
 laddhabhāvaṃ sandhāy' evaṃ vatvā:

1. N' eva kiṇāmi na pi vikkiṇāmi,
 na cāpi me sannicayo ca atthi,
 sukiccharūpaṃ vat' idaṃ parittam,

patthodano nālam ayaṃ duvindaṃ¹³ ti g. ā. 192. 15

Taṃ sutvā Sakko „aham pi te madhurasaddena ekaṃ
 silokam kathessāmi¹⁴, suṇāhīti“ vatvā „na me tava silokena
 attho“ ti tassa¹⁵ vārentassa vārentassa

2. Appamhā appakaṃ dajjā anumajjhato majjhakaṃ,
 bahumhā bahukaṃ dajjā, adānaṃ na upapajjati. 193. 20
3. Taṃ taṃ vadāmi Kosiya: dehi dānāni bhuñja ca¹⁶
 ariyaṃ¹⁷ maggaṃ samāruha¹⁸,
 n' ekāsi¹⁹ labhate sukhaṃ ti 194.

gāthadvayam āha.

Ta. anumajjhato majjhākaṃ ti appakaṃ pi majjhe chetvā [dve koṭ- 25
 thāse karitvā ekakoṭṭhāsaṃ datvā tato avasesato anumajjhato pi puna majjhe
 chetvā eko koṭṭhāso dātabbo yeva, adānaṃ na -- ti appaṃ vā bahum vā dāna-
 naṃ hotu²⁰, adānaṃ nāma na hoti, tam pi dānaṃ eva mahapphalaṃ evā 'ti.

¹ Bā -ṇānaṃ-. ² Bā -anti. ³ Bā -miti. ⁴ Bā niccharāyasīti. ⁵ Bā pū-. ⁶
 Bā -siṭhaṃ. ⁷ Bā imaṃ. ⁸ Bā mayāpacitaṃ. ⁹ so Cks; Bā va me laddhaṃ
 kiṃ. ¹⁰ Bā aññānaṃ. ¹¹ Bā adds vatvā. ¹² Cks yā. ¹³ so Bā for duvinnā?
 Cks vidunnaṃ. ¹⁴ Bā adds taṃ. ¹⁵ Cks omit tassa. ¹⁶ Bā tha. ¹⁷ Ck -yā,
 Cs -ya. ¹⁸ Bā -ya. ¹⁹ Cks -si, Bā nekālapī. ²⁰ Bā hoti.

So tassa vacanaṃ sutvā „manāpan te brāhmaṇa kathitaṃ,
pāyāse pakke thokaṃ labhissasi, nisīdā“ 'ti ā. Sakko eka-
mante nisīdi. Tasmim nisinne Cando ten' eva nayena' upasaṃ-
kamtivā tath' eva kathaṃ pavattetvā tassa vārentassa vāren-
5 tass' eva

4. Moghañ c' assa hutāṃ hoti moghañ cāpi samīhitaṃ
atithismim yo nisinnasmim² eko bhuñjati bhojanaṃ. 195.
5. Tam tam vadāmi Kosiya: dehi dānāni bhuñja ca³,
ariyamaggaṃ samārūha⁴,
10 n' ekāsi⁵ labhate sukhan ti g. ā. 196.

Tattha samīhitaṃ ti dhanuppādanaviriyaṃ.

So tassa vacanaṃ sutvā⁶ kicchena kasirena „tena hi ni-
sīda, thokaṃ labhissasīti“ ā. So gantvā Sakkassa santike
nisīdi. Tato Suriyo ten' eva nayena upasaṃkamtivā tath' eva
15 kathaṃ pavattetvā⁷ tassa⁸ vārentassa vārentass' eva

6. Saccaṃ tassa hutāṃ hoti saccañ cāpi samīhitaṃ
atithismim yo nisinnasmim
n' eko bhuñjati bhojanaṃ. 197.
7. Tam tam vadāmi etc. gāthadvayam⁹ āha. 198.
- 20 Tassa pi vacanaṃ sutvā kicchena kasirena „tena hi ni-
sīda, thokaṃ labhissasīti“ ā. So gantvā Candassa santike
nisīdi. Atha naṃ Mātali ten' eva nayen' upasaṃkamtivā tath'
eva kathaṃ pavattetvā tassa vārentassa vārentass' eva
8. Sarasañ ca yo juhati¹⁰ bahuḷāya Gayāya ca
25 Done Timbarutitthasmim sīghasote mahāvahe 199.
- 9-10. Atra c' assa hutāṃ hoti atra c' assa samīhitaṃ
atithismim yo - - sukhan ti imā gāthā abhāsi. 200-201

Tāsaṃ attho: yo puriso nāgayakkhādīnaṃ balim¹¹ karomīti samuddaloṇi-
pokkharāṇīdisu¹² yaṃ kiñci saraṃ upagantvā juhati¹³ tattha balikammaṃ

¹ Bā niyāmena. ² Cks -amhi ³ Bā tha. ⁴ Bā -rūya. ⁵ Cks -si, Bā -pi. ⁶ Bā add tatheva kathaṃ pavattetvā. ⁷ Cks kathetvā. ⁸ Cks omit tassa. ⁹ Bā gātham. ¹⁰ Bā add poso. ¹¹ Bā phalikammaṃ. ¹² Bā -pādisu. ¹³ Bā -titi.

karoti tathā bahukāya nadiyā Gayāya¹ pokkharaniyā Doṇanāmake ca Timbarūnāmake ca titthe, sīghasote mahante vārivahe², atra cassā 'ti yadi atrāpi etesu³ sarādīsu assa purisassa hutañ c' eva samīhitañ ca hoti saphalaṃ sukhudrayaṃ⁴ sampajjati, atithismiṃ yo nisinnasmiṃ neko bhuñjati bhōjanaṃ ettha vattabbam eva n' atthi, tena taṃ vadāmi Kosiya dānāni ca dehi sayañ ca⁵ bhuñja ariyānaṃ dānābhiraṭānaṃ Buddhādīnaṃ maggaṃ abhirūha na hi⁶ ekāsīti⁶ eko va bhuñjamāno sukhaṃ nāma⁷ labhatīti⁸.

So tassāpi⁹ vacanaṃ sutvā pabbatakūṭena otthaṇo¹⁰ viya kicchena¹¹ „tena hi nisīda, thokaṃ labhissasīti“ ā. Mātali gantvā Suriyassa santike nisīdi. Tato Pañcasikho ten' eva¹² 10
nayena upasāṃkamitvā tath' eva [kathaṃ pavattetvā tassa vārentassa vārentass' eva

11-12. Balisaṃ hi so niggilati¹² dīghasuttaṃ sabandhanaṃ
atithismiṃ yo nisinnasmiṃ eko¹³ - - sukhaṃ ti 202-3.
gāthadvayam āha. 15

Maccharikosiyo taṃ sutvā dukkha-yogena nitthunanto „tena hi nisīda, thokaṃ labhissasīti“ ā. Pañcasikho gantvā Mātaliassa santike nisīdi. Iti tesu pañcasu brāhmaṇesu nisinnamattessv-eva¹⁴ pāyāso pacci¹⁵. Atha naṃ Kosiyo ud-dhanā otāretvā „tumbhākaṃ pattāni āharathā“ 'ti ā. Te¹⁶ 20
yathānisinnā¹⁶ va hatthe¹⁷ pasāretvā Himavantato māluva-pattāni āharimṣu. Kosiyo tāni disvā „tumbhākaṃ etesu pattesu dātabbapāyāso n' atthi, khadirādīnaṃ pattāni āharathā“ 'ti. Te tāni āharimṣu, ekekapattaṃ yodhaphalakappamānaṃ¹⁸ ahoṣi. So sabbesaṃ dabbhiyā pāyāsaṃ adāsi, sabbantimassa dānakāle¹⁹ 25
pi ukkhalīyā ūnaṃ¹⁹ na paññāyi²⁰. Pañcannam pi datvā sayāṃ ukkhalīṃ gahetvā nisīdi. Tasmīṃ khaṇe Pañcasikho utthāya attabhāvaṃ jahitvā sunakho hutvā tesāṃ purato pas-sāvaṃ karonto āgamāsi²¹, brāhmaṇā attano pāyāsaṃ pattena pidahimṣu, Kosiyaassa hatthapiṭṭhe passāvabindu²² pati, brāh- 30

¹ Bā gatāya. ² Cks najivahe, B^s vārasahe. ³ Bā ekesu. ⁴ Bā sukhindriyaṃ.

⁵ Bā -rūhanti. ⁶ Bā ekāpīti, Cks ekāsi. ⁷ Bā add na. ⁸ Cks -sīti. ⁹ Bā tassā.

¹⁰ C^s ottharo, Bā ottako. ¹¹ Bā add kasirena. ¹² Cks yo, Bā nigi-.

¹³ Cks neko. ¹⁴ Cks -tṭeyeva. ¹⁵ Bā paci. ¹⁶ Cks tathā-. ¹⁷ Bā -am. ¹⁸ Bā

yāvapha-. ¹⁹ Bā talaṃ. ²⁰ Bā paññāpiyi, Cks paññāsi-. ²¹ Ck ag-. ²²

Cks -um.

maṇā kuṇḍikāhi udakaṃ gaheṭvā pāyāsaṃ abbhukkiritvā bhuñ-
 jamānā viya ahesuṃ. Kosiyo „mayham pi udakaṃ detha,
 hatthaṃ dhovivā bhuñjissāmīti“ ā. „Tava udakaṃ āha-
 ritvā hatthaṃ dhovā“ ¹ti. „Mayā tumhākaṃ pāyāso dinno,
 5 mayham thokaṃ udakaṃ dethā“ ²ti. „Mayaṃ piṇḍapatipīṇḍa-
 kammaṃ nāma na karomā“ ³ti. „Tena hi imaṃ ukkhalim
 oloketha, hatthaṃ⁴dhovivā āgamissāmīti“ nadiṃ otari. Tasmim
 khaṇe sunakho ukkhalim passāvena¹ pūresi, so taṃ passāvaṃ
 karontaṃ disvā mahantaṃ daṇḍam ādāya tājento āgacchi, so
 10 assājāṇiyamatto hutvā taṃ anubandhanto,² nānāvaṇṇo ahoṣi,
 kālo pi hoti seto pi suvaṇṇavaṇṇo pi kabaro pi ucco pi nīco
 pi, evaṃ nānāvaṇṇo hutvā Maccharikosiyaṃ anubandhi, so
 maraṇabhayaabhīto brāhmaṇe upasaṃkami, te pi uppatitvā ākāse
 ṭhitā. So tesam tam iddhiṃ disvā:

- 15 13. Uḷāravaṇṇā vata brāhmaṇā ime,
 ayaṃ ca vo sunakho kissa hetu
 uccāvacam vaṇṇanibham vikubbati,
 akkhātha no brāhmaṇā: ko¹nu tumhe ti. 204.
 Taṃ sutvā Sakko devarājā:
 20 14. Cando ca Suriyo ca ubho idhāgatā,
 ayaṃ pana Mātali devasārathi,
 Sakko 'ham asmi tidasānam indo,
 eso ca kho³ Pañcasikho ti vuccatīti g. vatvā 205.

tassa yaṣaṃ vaṇṇento:

- 25 15. Pāṇissarā mutiṅgā ca murajālambārāṇi ca
 suttaṃ etaṃ pabodhenti, paṭibuddho ca⁴ nandatīti g. ā. 206.
 So tassa vacanaṃ sutvā⁵ „evaṇṇapaṃ dibbasampattim kinti
 katvā labhantīti“ pucch⁶. „Adānasilā tāva pāpadhammā mac-
 charino devalokaṃ na gacchanti, niraye nibbantatīti“ das-
 30 sento:

¹ Bā vassa. ² Ck ambandhato. ³ Cks so. ⁴ Cks va. ⁵ Bā add sakka. ⁶
 Bā add sakko.

16. Ye kec' ime maccharino kadariyā
paribhāsakā samānabrāhmaṇānaṃ
idh' eva¹ nikkhippa sarīradehaṃ
kāyassa bhedaṃ nirayaṃ vajantīti 207.

imaṃ gāthaṃ vatvā dhamme t̥hitānaṃ devalokapaṭilābhaṃ 5
dassetuṃ:

17. Ye kie' ime suggatim āsasānā²
dhamme t̥hitā saṃyame saṃvibhāge³
idh' eva nikkhippa sarīradehaṃ
kāyassa bhedaṃ sugatim vajantīti g. ā. 208.

10

Ta. āsasānā² ti āsimsantā, ye keci sugatim āsimsanti sabbe te saṃ-
yamasamkhāte dasasīladhamme saṃvibhāgasamkhāte dānadhamme ca t̥hitā
hutvā idha sarīrasamkhātaṃ dehaṃ nikkhipitvā tassa kāyassa bhedaṃ sugatim
vajantīti a.

Evaṃ vatvā ca „Kosiya, no mayaṃ tava santike pāyā- 15
satthāya āgatā, kāruṇṇena pana taṃ anukampamānā āgat'
amhā“ 'ti tassa pakāsetuṃ:

18. Tvaṃ no si⁴ nāti purimāsu jātisu
so maccharī rosako⁵ pāpadhammo,
tav' eva atthāya idhāgat' amhā
mā pāpadhammo nirayaṃ apatthā 'ti āha. 209.

20

Ta. so ti so tvaṃ mū pāpadhammo ti ayaṃ amhākaṃ nāti pāpadhammo
mā nirayaṃ agamā ti etadatthaṃ āgat' amhā 'ti a.

Tam sutvā Kosiyo „atthakāmā kira me ete, maṃ nirayā
uddharitvā sagge patit̥ṭhāpetukāmā“ ti tuṭṭhacitto:

25

19. Addhā [hi] maṃ vo⁶ hitakāmā yaṃ maṃ samanūsāsatha⁷,
so 'haṃ tathā karissāmi sabbaṃ vuttaṃ⁸ hitesihi. 208.
20. Esāham⁹ ajj' eva upāramāmi¹⁰,
na cāp' ahaṃ¹¹ kiñci kareyya¹² pāpam

¹ Cks add te. ² Ck assānā, Bds āsiyamānā. ³ Ck assānā, Cs āssānā, Bđ āsisa-
mānā, Bs āsimsamānā. ⁴ Cks omit si. ⁵ Bđ kosiyo. ⁶ Cks te. ⁷ Bds samanū-
bhāsatha. ⁸ Ck utto, Cs vutto. ⁹ Bđ eso-. ¹⁰ Bđ upa-. ¹¹ Bds cāpā-. ¹²
Bds -yyaṃ.

na cāpi me kiñci-m-adeyyam atthi
na cāpi datvā udakaṃ p' ahaṃ piye¹. 211.

21. Evañ ca me dadato sabbakālaṃ²

bhogā ime Vāsava khīyissanti³,

5

tato ahaṃ pabbajissāmi Sakka

hitvāna kāmāni yathodhikānti āha. 212.

Ta. man ti mama, vo⁴ ti tumhe. yaṃ man ti yena maṃ samanūsāsatha
tena me tumhe hitakāmā, tathā ti⁵ yathā vadatha tath' eva karissāmi, upāra-
māmiti⁶ maccharibhāvato upāramāmi⁶, adeyyamatthīti ito paṭṭhāya mama
10 ālopato upaḍḍham pi adeyyaṃ nāma n' atthi, na cāpi datvā ti udakapasatam
pi cāhaṃ labhitvā adatva na pivissāmi, khīyissanti⁷ vikkhīyissanti⁷, yatho-
dhikānti vatthukāmāntesakāmasena yathāṭṭhitakotṭhāsāni yeva.

Sakko Maccharikosiyāṃ dametvā nibbisevanāṃ katvā
dānaphalaṃ jānāpetvā dhammadesanāya pañcasu silesu pa-
15 tiṭṭhāpetvā saddhiṃ tehi devanagaram eva gato. Macchari-
kosiko pi nagaraṃ pavisitvā rājānaṃ anujānāpetvā gahita-
gahitabhājānāni pūretvā gaṇhantū ti yācakānaṃ dhanāṃ datvā
tasmīṃ khāṇe nikkhamma Himavato⁸ dakkhiṇapasse Gaṅgāya
c' eva⁹ ekassa jātassarassa (add ca?) antare pañṇasālaṃ katvā
20 pabbajitvā vanamūlaphalāhāro tattha ciraṃ viḥāsi jaraṃ pāpuṇi.
Tadā Sakkassa Āsā Saddhā Siri Hirīti catasso dhītaro honti, tā
bahudibbagandhamālaṃ¹⁰ ādāya udakakīḷanattāya Anotatta-
dahaṃ gantvā tattha kīḷitvā Manosilātale nisīdimsu. Tasmīṃ
khāṇe Nārado nāma brāhmaṇatāpaso Tāvatiṃsabhavanaṃ
25 divāvihāratthāya gantvā Nandavana-Cittakūḷatalāvanesu¹¹ divā-
vihāraṃ katvā pāricchattakapupphaṃ chattaṃ viya chā-
yatthāya dhārayamāno Manosilātalamatthake¹² attano vasa-
natṭhānaṃ¹³ Kañcanagūhaṃ gacchati. Atha tā tassa hatthe
taṃ pupphaṃ disvā yācīmsu.

¹ Bds pivāmi in the place of pahaṃpiye, C^s pahaṃpipe. ² Bā -le. ³ so all three MSS. for -yisanti. ⁴ C^s te. ⁵ C^s -kāmatthā ti. ⁶ Bds upa-. ⁷ C^s omit vi. ⁸ Bds -vantato. ⁹ C^s -yameva. ¹⁰ Bds bahuṃ-. ¹¹ Bds omit kūṭa.

¹² Bā -kena. ¹³ C^s omit ṭhānaṃ.

Tam atthaṃ pakāśento Satthā āha :

22. Naguttame girivare¹ Gandhamādane
modanti tā devavarābhipālītā²,
athāgamā isivaro sabbalokagū³
supupphitaṃ dumavarasākhāṃ ādiya 213. 5
23. Sucim sugandhaṃ tidasehi sakkataṃ
pupphuttamaṃ amaravarehi sevitāṃ
aladdha maccehi⁴ vā dānavehi vā
aññatra devehi tadārahaṃ h' idam. 214. 10
24. Tato catasso kanakattacūpamā
utthāya nariyo⁵ pamadādhipā⁶ munim
Āsā ca Saddhā ca tato Sirī Hirī
icc-abravum⁷ Nārada devabrāhmaṇaṃ⁸ : 215. 15
25. Sace anuddiṭṭhaṃ tayā mahāmuni
pupphaṃ imaṃ pāricchattassa brahme
dadāhi no, sabbagatī te ijjhantu⁹,
tvam pi no hohi¹⁰ yath' eva Vāsavo. 216. 20
26. Tam yācamānābhisamekkha¹¹ Nārado
icc-abravī saṃkalahaṃ udīrayi:
na mayham atth' atthi imehi koci naṃ.
yā yeva vo seyyasi sā piḷayhathā¹² 'ti. 217. 25

Ta. girivare ti purimassa vevacanāṃ, devavarābhipālītā¹³ ti Sakkena
rakkhitā, sabbalokagū ti devaloke ca manussaloke ca sabbattha gamana-
samatto, dumavarasākhāṃ ādiyā 'ti sākāya jātattā dumavarassa Sākhā ti
laddhanāmapupphaṃ¹⁴ gahetvā, sakkataṃ ti katasakkārāṃ, amaravarehīti 25
Sakkaṃ sandhāya vuttaṃ, aññatra devehīti ṭhapetvā deve ca iddhimante ca
aññehi manussehi vā yakkhādīhi vā aladdhaṃ, tadārahaṃ hidaṃ ti tesāṃ
yeva hidaṃ¹⁵ araṇṇaṃ anucchavikaṃ, kanakattacūpamā ti kanakūpamattacā,
utthāyā 'ti ayyo mālāgaudhavilepanādīpaṭivirato¹⁶ pupphaṃ na piḷandhissati
ekasmiṃ padese chaḍḍessati, etaṃ yācitvā pupphaṃ piḷandhissamā 'ti hatthe¹⁷ 30
pasāretvā yācamānā ekappabhāren' eva utthahitvā, pamadādhipā¹⁸ ti pama-
dānaṃ uttamā, munin ti isiṃ, anuddiṭṭhaṃ ti asukassa nāma dassāmīti an-
uddiṭṭhaṃ¹⁹, sabbagatī te ijjhantū 'ti sabbā te cittagatī ijjhantu patthita-

¹ Ck hirivāre. ² Cks varāhi-. ³ Bā omits sabba-. ⁴ Bā maññehi. ⁵ Bā nā-

⁶ Bā pamudādhipā, Bā pamadāyipā, Cks -paṇ. ⁷ Ck -vaṇ, Bā -vu. ⁸ Bā s-

-dañde-. ⁹ Cks ijjha. ¹⁰ Ck Bā hoti, C s hosi. ¹¹ Cks -nāhisam-. ¹² Bā

piḷaddheyyathā, B s yā piḷandhetha. ¹³ Cks -rāhi-. ¹⁴ Bā -nāmaṇ-. ¹⁵ Ck hitaṃ.

¹⁶ Ck -panāchavirato. ¹⁷ vāyakkhā --- hatthe wanting in C s. ¹⁸ Bā pamu-

¹⁹ Bā -ā.

patthitassa lābhī hohīti¹ assa² maṅgalaṃ vadanti, yatheva vāsavo ti yathā
 amhākaṃ piṭā Vāsavo icchiticchitaṃ deti tath' eva no tvam pi hohīti, tan ti
 taṃ pupphaṃ, abhisamekkhā 'ti disvā, saṃkalahaṃ ti nānūgāhaṃ kalaha-
 vaddhanaṃ kathaṃ udīresi, imehīti imehi pupphehi nāma mayhaṃ attho n'
 5 atthi, paṭivirato ahaṃ mālādhāraṇato ti dīpeti, yā yeva vo seyyasīti yā tumhākaṃ
 antare jeṭṭhikā, sā piḷayhathā³ 'ti sā etaṃ piḷandhatū 'ti a

Tā catasso pi tassa vacanaṃ sutvā gātham āhaṃsu⁴:

27. Tvaṃ no 'ttamo vābhisamekkha⁵ Nārada
 yass' icchasi tassam anuppavecchasu,
 10 yassā hi no Nārada tvaṃ padassasi
 sā yeva no hohiti seṭṭhasammata⁶ ti⁶. 218.

Ta, tvaṃ nottamo⁷ ti uttamamahāmuni tvam eva no upadhārehīti.

Tāsaṃ vacanaṃ sutvā Nārado tā ālapanto:

28. Akallam etaṃ vacanaṃ sugatte,
 15 ko brāhmaṇo ko⁸ kalahaṃ udīraye,
 gantvāna bhūtādhipam eva pucchatha
 sace na jānātha idh' uttamādhamaṃ ti g. a. 219.

T. a : bhaddhe⁹ sugatte, idaṃ tumhehi vuttaṃ vacanaṃ mama ayuttam,
 evaṃ hi sati mayā tumhesu ekaṃ seṭṭhaṃ sesā hīnā¹⁰ karontena¹¹ kalaho vaḍ-
 20 dhitto bhavissati, ko ca bāhitapāpo brāhmaṇo kalahaṃ udīreyya¹² vaḍḍheyya,
 evarūpassa hi kalahavaḍḍhanaṃ nāma ayuttaṃ, tasmā ito gantvā attano pītaṃ
 bhūtādhipaṃ Sakkam eva pucchatha sace attano uttamaṃ vā adhamam vā na
 jānāthā 'ti.

Tato Satthā:

29. Tā Nāradena paramappakopitā
 udīritā vaṇṇamadena mattā¹³
 sakāse¹⁴ gantvāna Sahassacakkhuno
 pucchimsu bhūtādhipaṃ: kā nu seyyasīti g. ā. 220.

Ta, paramappakopitā ti gupphaṃ adentena ativiya kopitā tassa kupitā
 30 hutvā, udīritā ti bhūtādhipam eva pucchathā 'ti vuttā, sahassa -- ti Sakkassa
 santikaṃ gantvā, kā nū 'ti amhākaṃ antare katarā uttamā ti pucchimsu.

¹ Cks lābhī hohī. ² Bds tassa thuti ³ Bā piḷaddheyyatā, Bs piḷandheyyathā. ⁴
 Cks omit g. ā. ⁵ Bds -mevā-. ⁶ Cks add g. ā. ⁷ Bds -mevā. ⁸ Bds omit ko.
⁹ Bā sadde. ¹⁰ Ck hīnā, Cs bhīna, Bā hīnāti, Bs bhītā. ¹¹ Bā kathentena. ¹²
 Bā uddiseyya, Bs udisseyya. ¹³ Bā pattā. ¹⁴ Bds -saṃ.

Evam pucchitvā ñhitā:

30. Tā disvā¹ āyattamanā Purindado
icc-abravī devavaro katañjali:
sabbā va vo² hotha sugatte³ sādīsī,
ko n' eva⁴ bhadde kalaham udīrayīti. 221.

Ta. tādisvā ti bhikkhave catasso pi attano santikaṃ āgatā disvā, āyattamanā ti ussukkamanā⁵ vyāvaṇṇitā, katañjalīti namassamānāhi devatāhi paggaḥitañjali, sādīsīti sabbā va⁶ tumhe sādīsīyo, konevā⁷ 'ti ko nu eva kalaham udīrayīti imam nānāgāham viggaham kathesi vaḍḍhesi.

Ath' assa tā kathayamānā:

31. Yo sabbalokaṃ carako⁸ mahāmuni
dhamme ñhito Nārado saccanikkamo⁹
so no bravī girivare Gandhamādane:
gantvāna bhūtādhīpam eva pucchatha
sace na jānātha idh' uttamādhāman ti g. āhamsu. 222. 15

Tatha saccanikkamo¹⁰ ti tathaparakkamo.

Tam sutvā Sakko „imā catasso pi mayham dhītarō, sac' āham etāsu ekā guṇasampannā uttamā ti vakkhāmi sesā kujjhisanti, na sakkā ayaṃ aṭṭo vinicchinitum, imā Himavante Kosiyatāpasassa santikaṃ pesessāmi, so etāsaṃ aṭṭaṃ vinicchī-²⁰ nissatīti“ cintetvā „aham tumhākaṃ aṭṭaṃ na vinicchīnāmi, Himavante Kosiyatāpaso nāma atthi, tassāham attano sudhābhojanaṃ pesessāmi, so parassa adatvā na bhuñjati dadanto¹¹ ca vicinitvā guṇavantānaṃ deti, yā tumhesu tatth' assa hatthato bhattaṃ labhissati sā uttamā bhavissatīti“ ācikkhanto: 25

32. Asu brahāraṇṇācaro mahāmuni
nādatvā¹² bhattaṃ varagatte bhuñjati,
viceyya dānāni dadāti Kosiyo,
yassā hi so dassati sā va seyyasīti¹³ g. ā. 223.

¹ so all three MSS. for disva. ² Cks va co, Bd ca vo. ³ Cks -ena. ⁴ Bds nedha.

⁵ Ck ussukkamānā, Cs ussukkamānā. ⁶ Ck ca. ⁷ Bds nedhā. ⁸ Bds -lokarato.

⁹ Ck -tikka-. ¹⁰ Cks -tikka-. ¹¹ Cks bhuñjanto. ¹² so all three MSS. for -tva. ¹³ Cks sā nu-.

Ta. brahāraññacaro ti mahāraññavāsī.

Iti so tāpasassa santikaṃ pesetvā Mātaliṃ pakkosāpetvā
tassa santikaṃ pesento anantaraṃ g. ā.:

33. Asū hi yo¹ sammati dakkhiṇaṃ disarū
5 Gaṅgāya tīre Himavantapasmani²
sa³ Kosiyo dullabhapānabhojano,
tassa sudham⁴ pāpaya devasārathīti. 224.

Ta. sammatī ti vasati, dakkhiṇaṃ ti Himavantassa dakkhiṇāya disāya,
pasmanīti⁵ passe.

- 10 Tato Satthā āha:

34. Sa Mātali devavareṇa pesito
sahassayuttaṃ abhirūyha sandanaṃ
sa khippam eva upagamma assamaṃ
adissamāno munino sudhaṃ adā⁶ ti. 225.

- 15 Ta. adissamāno ti bhikkhave so Mātali devarājassa vacanaṃ sampatī-
chitvā taṃ assamaṃ gantvā adissamānakāyo hutvā tassa sudhaṃ adā, dadamāno
ca rattim padhānaṃ anuyūñjitvā paccūsasamaye agghiṃ paricaritvā vibhātāya rattiyā
udentaṃ suriyaṃ namassamānassa tītassa tassa hatthe sudhābhojanaṃ patitthāpesi.

Kosiko taṃ gahetvā tītako va gāthadvayam ā.:

- 20 35. Udaggihuttam upatitthato⁷ hi me
pabhaṃkaraṃ lokatamonud' uttamaṃ
sabbāni bhūtāni aticca⁸ Vāsavo,
ko n' eva me pāṇisu kiṃsudh' odahi. 226.
36. Saṃkhūpamaṃ setaṃ atulyadassanaṃ
25 sucim sugandhaṃ piyarūpaṃ abbhutaṃ
aditthapubbaṃ mama jātacakkhuhi
kā devatā pāṇisu kiṃsudh' odahīti. 227.

- Ta. udaggihuttan ti udaaggihuttaṃ paricaritvā udaaggisālato nik-
khamma pappasāladvāre tātva⁹ pabhaṃkaraṃ lokatamonudaṃ uttamaṃ ādiecaṃ
30 upatitthato mama 'sabbāni bhūtāni aticca⁹ atikkamitvā vattamāno Vāsavo nu
kho evaṃ mama pāṇisu kiṃsudhaṃ¹⁰ kiṃ nām' etaṃ odahi, saṃkhūpamaṃ
ti ādhihi tītako sudhaṃ vaṇṇeti.

¹ Bds so. ² Bā -tupasmini, Bs -tapasmini. ³ Bā so. ⁴ Bā sukhaṃ, Cks sudhaṃ.

⁵ Bds pasmi-. ⁶ Cks padā. ⁷ Cks -tītito, Bā upatthato. ⁸ so Cks; Bds adhicca.

⁹ Bds adhicca. ¹⁰ Cks sudhāvā.

Tato Mātali āha:

37. Ahaṃ Mahindena mahesi pesito
sudh' ābhīhāsim¹ turito mahāmuni,
jānāsi maṃ Mātali² devasārathi³,
bhuñjassu bhattuttamaṃ, mā vicārayi⁴. 228. 5
38. Bhuttā ca sā dvādasa hanti pāpake:
khudaṃ pipāsaṃ aratīṃ duraklamaṃ⁵
kodhūpanāhaṃ ca vivādapesuṇaṃ
sītunhatandiṃ ca rasuttamaṃ idan ti. 229.

Ta. sudhābhīhāsin⁵ ti idam sudhābhojanaṃ tuyhaṃ abhiharim, jānā- 10
sīti jānāsi maṃ tvaṃ, ahaṃ Mātali nāma devasārathīti a., mā vicārayīti⁶
na bhunjamīti appaṭikkhipitvā bhuñja, mā papañcaṃ kara⁷, pāpāke ti ayam
sudhā bhuttā dvādasa pāpadhamme hanti⁸, khudaṃ ti paṭhamaṃ tāva chāta-
bhāvaṃ hanti⁹ dutiyaṃ pāṇiyapīpāsaṃ tatiyaṃ ukkaṇṭhitaṃ catutthaṃ kāya-
darathaṃ pañcamaṃ klamaṃ⁹ kilantabbhāvaṃ chaṭṭhaṃ kodhaṃ sattamaṃ upa- 15
nāhaṃ aṭṭhamaṃ vivādaṃ pesuṇaṃ¹⁰ dasamaṃ sītaṃ ekādasamaṃ uḥhaṃ dvā-
dasamaṃ tandiṃ ālasiyabbhāvaṃ, idam rasuttamaṃ uttamarasaṃ sudhābhojanaṃ
ime dvādasa pāpadhamme hanti.

Taṃ sutvā Kosiyo attano vatasamādānaṃ āvikaronto:

39. Na kappatī¹¹ Mātali mayha bhuñjitum 20
pubbe adatvā iti me vatuttamaṃ,
na cāpi ekāsanam ariyapūjitaṃ,
asaṃvibhāgī ca sukhaṃ na vindatīti g. vatvā 230.
- „bhante tunhehi parassa adatvā bhojane kaṃ dosaṃ disvā
idaṃ vataṃ samādinnan“ ti Mātalinā puṭṭho āha: 25
40. Thīghātākā ye c' ime¹² pārādārikā¹³
mittadduno ye ca sapanti¹⁴ subbate
sabbe ca¹⁵ te maccharipaṇṇcamādhama¹⁶,
tasmā adatvā udakam pi nāsmiye¹⁷. 231.

¹ Cks -bhāsin. ² so all three MSS for -im? ³ Bā mābhivārayi. ⁴ Bā dara-
thakkhamaṃ, Bā darathakkamaṃ. ⁵ Cks -bhāsin. ⁶ Ck picā-, Bā habhivārayiti.
⁷ Bā -ri. ⁸ Bā hanati. ⁹ Bā omit klamaṃ. ¹⁰ Ck -naṃ. ¹¹ all three MSS.
-ti. ¹² Cks came. ¹³ all three MSS. pa-. ¹⁴ Cks savanti. ¹⁵ Bā va. ¹⁶
Bā -māgamā. ¹⁷ Bā nasmī.

41. So¹ 'h' itthiyā vā purisassa vā pana
dassāmi dānaṃ vidusam pavaṇṇitaṃ,
sabbā vadaññū idha vītamaccharā
bhavanti h' ete sucisaccasammata ti. 232.

5 Ta. pubbe ti paṭhamam adatvā², athavā iti me pubbe vatuttamaṃ, idam
pubbe va mayā vataṃ³ samādinnaṃ ti dasseti, na cāpi ekāsanaṃ ti ekakassa
āsanam na ariyehi [Buddhādīhi pūjitaṃ, sukhān ti dībbamānusakasukhaṃ na
labhati, thīghātakā ti itthighātakā⁴, ye cime⁵ ti ye ca ime, sapantīti⁶
akkosanti, subbate ti dhammikasamaṇabrāhmaṇe, maccharipaṇcamā ti
10 maccharipaṇcamo etesaṃ ti maccharipaṇcamā, adhamā ti ime paṇica adhamā
nāma, ta'smāti yasmā⁷ ahaṃ paṇicamaadhammabhāvabhayena⁸ adatvā udakam
pi nāsmiye' na paribhūṇissāmi itthaṃ vataṃ samādiyim⁹, so¹⁰ hitthiyā vā
ti so¹⁰ ahaṃ itthiyā vā, vidusampavaṇṇitaṃ ti vidūhi paṇḍitehi Buddhādīhi
vaṇṇitaṃ, sucisaccasammata ti ete okappaniyasaddhāya samannāgata
15 vadaññū vīgatamaccharā purisā suci c' eva¹¹ uttamasammata ca hontīti a.

Tam sutvā Mātali dissamānakāyena atthāsi. Tasmim khape
tā catasso devakaññā catuddisaṃ atthāmsu: Siri pacīnadisāya
atthāsi, Āsā dakkhiṇadisāya atthāsi, Saddhā pacchimadisāya,
Hiri uttaradisāya.

20 Tam attham pakāseto Satthā āha:
42. Ato mutā¹² devavarena pesitā
kaññā catasso kanakattacūpamā:
Āsā ca Saddhā ca Siri Hiri tato
tam assamaṃ āgamuṃ yattha Kosiyo. 233.
25 43. Tā disvā¹³ sabbo paramappamodito
subhena vaṇṇena sikhā-riv' aggino
kaññā catasso cāturo¹⁴ catuddisā
icc-abravī Mātalino ca sammukhā: 234.
44. Purimaṃ disaṃ kā tvaṃ pabhāsi devate
30 alaṃkatā tāraṇā ra osadhī,
pucchāmi taṃ kañcānavelliviggahe¹⁵,
ācikkha me tvaṃ katamāsi devatā. 235.

¹ Cks yo. ² Cks sutvā. ³ Bā tava in the place of vataṃ, Cks cataṃ. ⁴ Cks -ke.

⁵ Cks came. ⁶ Ck suvan-, Cs savan-. ⁷ Cks tasmā. ⁸ Cks -maṃ adhammi-,

Bā paṇicamaadhama-. ⁹ Bās -dayi. ¹⁰ Cks yo. ¹¹ Bā suci-, Cks sucimeva.

¹² Bās ma-. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ Bā cāturo. ¹⁵ so Cks; Bā -vella-.

45. Sir' āham¹ devī manujesu² pūjitā
apāpasattūpanisevinī sadā
sudhāvivādena tav' antim āgatā,
tam mañ sudhāya varapañña bhājaya. 236.
46. Yassāham icchāmi sukham mahāmuni
sa³ sabbakāmehi naro pamodati,
Sirīti mañ jānāhi⁴ jūhat' uttama,
tam mañ sudhāya varapañña bhājaya 'ti. 237.

Ta. ato ti tato, mutā⁵ ti anumatā, atha devavarena anumatā c' eva
pesitā cā 'ti a., sabbo- -to ti anavasseso⁶ hutvājatipamudito, sāman ti pi pātho, 10
tā devatā sāman disvā ti a., caturo⁷ ti caturā⁷, ayam eva vā pātho cāturiyena
samannāgatā ti a., tāravārā ti tārānañ varā, kañcana- -gahe ti kañcanarū-
pakasadisasarīre, Sirāhan ti Siri āham, tavantimāgatā ti tava santikañ
āgatā, bhājaya 'ti yathā mañ sudhā bhajati⁸ tathā karohi, sudham me dehīti
a., jānāhīti jāna⁹, jūhatuttamā 'ti aggim jūhantānañ uttama. 15

Tam sutvā Kosiyo āha:

47. Sippena vijjācarāṇena buddhiyā
narā upetā paṇṇā sakammanā¹⁰
tayā vihīnā na labhanti kiñcanañ,
tay-idañ na sādhu yadidañ tayā katañ. 238. 20
48. Passāmi posañ alasañ mahagghasañ
sudukkulinañ pi arūpimañ narañ,
tayānugutto Siri jātimām api
peseti¹¹ dāsañ viya bhogavā sukhī. 239.
49. Tan tam asaccañ avibhajjasevinim
jānāmi mūlhañ vidurānupātiniñ¹²,
na tādisi arahati āsanūdakam
kuto sudhā¹, gaccha na mayha ruccasīti. 240. 25

Ta. sippenā 'ti hatthiassarathatharusippādina¹³ vijjācarāṇa 'ti vedattaya-
saṃkhātāya vijjāya c' eva silena ca paṇṇā, sakammanā¹⁴ ti attano purisakārena 30
padhānagūpasamannāgatā, kiñcanañ ti kinci appamattakam pi yasam vā sukhañ
vā na labhanti, yadidañ ti yam etañ issariyatthāya sippādini uggahetvā¹⁵

¹ so all three MSS. ² Bds -ebhi. ³ Bds so. ⁴ Bds jānā-. ⁵ Bds ma-. ⁶ Cks
-sā. ⁷ Bd cā-. ⁸ Ck bho-, C bhā-. ⁹ Bds jānātu. ¹⁰ Bā -unā. ¹¹ Bā -si.

¹² Cks -nipā-, Bā vidūrā-. ¹³ Bds dhanu in the place of tharu. ¹⁴ Bds -unā.

¹⁵ Bā uggaphi-.

carantānaṃ tayā vekallaṃ kataṃ taṃ,¹ te na sādhu, arūpimaṃ ti virūpaṃ, tayānu-
gutto ti tayā anurakkhito, jātimāmapīti jātisampannaṃ pi sippavijjācarāṇa-
buddhikammehi sampannaṃ pi², pesetīti pesanākāraṃ³ karoti, taṃ taṃ ti
tasmā taṃ, asaccaṃ ti sabhāvasaṃkhāte sacce avattanaṭṭāya⁴ asaccaṃ uttama-
5 bhāvarahitaṃ, avibhajjasevinin ti avibhajjivā yuttāyuttam ajānitvā sippādi-
sampanne pi itare pi sevamānaṃ, vidurānupātiniṃ ti paṇḍitānupātiniṃ
paṇḍite⁵ pāteṭvā⁶ potheṭvā⁷ viheṭheṭvā caramānaṃ, kuto sudhā ti tādisāya
niggunāya kuto sudhābhōjanaṃ, na me ruccasi gaccha mā idha tiṭṭhā⁸ ti.

Sā tath' ev' antaradhāyi. Tato so Āsāya saddhiṃ salla-
10 panto ā.:

50. Kā sukkadāṭhā paṭimuttakuṇḍalā
cittaṅgadā⁹ kambuvimaṭṭhadhārini,
osittavaṇṇaṃ paridayha sobhasi⁹
kusaggirattaṃ apiḷaya mañjarin. 241.

15 51. Migīva bhantā¹⁰ saracāpadhāriniā¹¹
virādhitaṃ mandam iva udikkhasi.
ko te dutiyo idha mandalocane,
na bhāyasi ekikā kānane vane ti. 242.

Ta. cittaṅgadā¹² ti citrehi aṅgadehi samanrūgataṃ, kambu--nīti karaṇa-
20 pariniṭṭhānena¹³ vimaṭṭhasuvaṇṇālaṃkāradhārini, osittavaṇṇaṃ ti avasitta-
udakadhāraṇaṃ dibbadukūlaṃ, paridayhā¹⁴ ti nivāsetvā ca pārupitvā ca,
kusaggirattaṃ ti kusatipaggisikhāvaṇṇaṃ, apiḷaya mañjarin ti sapallavaṃ
asokakaṇṇikaṃ kaṇṇe piḷandhitvā ti vuttaṃ hoti, saracāpadhāriniā¹⁵ ti luddhena,
virādhitaṃ ti virāddhapahārā, maṇḍamivā¹⁶ ti yathā sū migi bhita¹⁷ vanante¹⁸
25 ṭhatvā taṃ mandam oloketi evaṃ olokesi.

Tato sā:

52. Na me dutiyo idha-m-atthi Kosiya,
Masakkasārappabhav' amhi devatā,
Āsā sudhāsāya tav' antim āgatā,
30 taṃ maṃ sudhāya varapaṇṇa bhājayā¹⁹ ti g. ā. 243.

Ta. Masakkasārappabhavamhiti¹⁷ Tāvatiṃsabhāvaṃ sambhavā.

¹ Cks -omit taṃ. ² Bā omits sippa -- pi. ³ Ck -ṇa-, Bā -rakam. ⁴ Cks avat-
tāya. ⁵ Bā -ehi. ⁶ Ck pāpe -- ⁷ Bā omits po-. ⁸ Cks jā. ⁹ Bā -ti. ¹⁰
Cs hantā, Bā sandā. ¹¹ Bā -no. ¹² Cks -jā. ¹³ Bā -niṭṭhena. ¹⁴ Cks -no.
¹⁵ Cks hitā, Bā bhi-. ¹⁶ Bā -tare. ¹⁷ Cks -vāti.

Tam sutvā Kosiyo „tvam kira yo te ruccati tassa āsā-phalanipphādanena āsam¹ desi, yo te na ruccati tassa na desi², n' atthi tayā samāpatti tattha vināsakārīti³“ dīpento ā.

53. Āsāya yanti, vāṇijā dhanesino,
nāvaṃ samāruhya parenti añṇave, 5
te tattha sīdanti atho pi ekadā
jīnāḍhanā enti vinatṭhapābhata. 244.
54. Āsāya khettāni kasanti kassakā,
vapanti bijāni, karonti 'pāyaso,
itipipātena avuṭṭhikāya vā 10
na kiñci vindanti tato phalāgamam. 245.
55. Ath' attakārāni karonti bhattusu
āsam purakkhatvā narā suḥhesino,
te bhattur atthā atigāḷhitā puna
disā panassanti aladdha kiñcanam. 246. 15
56. Jahitva⁵ dhaññaṃ ca dhanaṃ ca ñātake
āsāya saggādhimanā suḥhesino
tapanti lūkham pi tapam cirantaram,
kummaggam āruhya parenti duggatim. 247.
57. Āsāvisamvādikasammatā ime, 20
Āse sudhāya⁶ vinayassu attani,
na tādisi arahati āsanūdakam
kuto sudhā, gaccha na mayha ruccasīti. 248.

Ta. parenti pakkhandanti, jīnāḍhanā ti jinadhanā, iti tava vasena eke sampajjanti eke vipajjanti n' atthi tayā sadisā pāpadhammā ti vadati, 25
karonti pāyaso ti tam tam kiccam upāyena karonti, itipipātena 'ti visavā-
tamūsikasalabhasukapāṇakasetatṭhikarogādīnam sassupaddavānam aññataranipātena
vā, tato ti tato sassato te⁷ kiñci phalam na vindanti⁸, tesam pi āsacchedaka-
kammam tvam eva karosīti vadati, athattakārānīti yuddhabhūmisu purisakāre,
Āsam purakkhatvā ti issariyāsam⁹ purato katvā, bhatturatthā ti sāmīno 30
atthāya, atigāḷhitā ti paccatthikehi atipīḷitā viluttasāpateyyā viddhastavāhanā
hutvā, panassanti¹⁰ palāyanti, aladdha kiñcanam ti kiñci issariyam

¹ Cks āsā. ² Cks dehi. ³ Bds -sikāti. ⁴ Bds panayanti. ⁵ Bd -tvā. ⁶ Cks
sudhā sam. ⁷ Ck kena. ⁸ Cks vindati. ⁹ Bd -yā āsam, B^s -ya tāsam. ¹⁰
Bds panayanti.

alabhītvā, iti etesam pi issariyālābham tvameva karosīti vadati, saggādhimanā
ti saggaṃ adhigantumanā¹, lūkhan ti nirojaṃ pañcatapādikaṃ kāyakila-
mathaṃ, cirantaran ti cirakālaṃ, āsāvisaṃvādikasammataṃ ime ti evaṃ ime
sattā saggāsaya² duggatiṃ gacchanti tasmā tvaṃ Āsā nāma visaṃvādikasammataṃ
5 visaṃvādikā ti saṃkham gata, Āse ti taṃ ālapati.

Sāpi tena paṭikkhittā tatth' ev' antaradhāyi. Tato Sad-
dhāya saddhiṃ sallapanto g. ā.:

58. Daddallamānā yasasā yasassinī
dighaññānāmavhayanā³ disaṃ pati,
10 pucchāmi taṃ kañcanavelliviggahe
ācikkha me tvaṃ katamāsi devatā ti. 249.

Ta. daddallamānā ti jalamānā, dighaññānāmavhayanā⁴ ti aparā
ti ca pucchimā ti ca evaṃ dighaññena lāmakena nāmena vuccamānaṃ disaṃ
pati daddallamānā tiṭṭhasi⁵.

15 Tato sā gātham āha:
59. Saddhāhaṃ⁶ devī manujesu pūjitā
apāpasattūpanisevinī sadā
sudhāvivādena tav' antim āgatā,
taṃ maṃ sudhāya varapañña bhājayā 'ti. 250.

20 Ta. Saddhā ti yassa kassaci vacanapattiyāyanā⁷ sā⁸ sāvajjāpi hoti ana-
vajjāpi, pūjitā ti anavajjakotṭhāsavasena⁹ pūjitā, apāpasattūpanisevi-
nīti anavajjasaddhāya¹⁰ ca ekantapattiyāyanasabhāvāya paresu pi pattiyāya-
navidahanasamattāya devatāy' etaṃ nāmaṃ.

Atha naṃ Kosiyo „ime sattā tassa tassa¹¹ vacanaṃ
25 saddahitvā taṃ taṃ karontā¹² kattabbato akattabbam eva
bahutaraṃ karonti, taṃ sabbam tayā kāritaṃ nāma hotīti¹³
vatvā evam āha¹³:

60. Dānaṃ damañ cāgam atho pi saṃyamam
ādāya saddhāya karonti h' ekadā,

¹ ali three MSS. -tummanā. ² Bds -sāya. ³ Cks dīghaññā-; Bā dissaññe-.
⁴ Cs jighaññā-, Bā dīghaññe-. ⁵ Bds -ti. ⁶ so all three MSS. for -ha. ⁷
Ck -sayanā, Cs -sāyanā, Bā vacanumattiyāyanā. ⁸ Bā omits sā. ⁹ Bā -jjākoṭ-
ṭhāsa-, Cks -sevasena. ¹⁰ Bā -ddhā. ¹¹ Bā yassa kassaci in the place of
tassa tassa. ¹² Bā -to. ¹³ in Bā imesatta - - evam āha come after v. 62 and
before tattha dānanti

theyyam musākūṭam atho pi pesuṇaṃ¹
karonti h' eke puna viccutā tayā. 451.

61. Bhariyāsu poso sadisīsu² pekhavā
sīlūpapannāsu patibbatāsu pi
vinetvā³ chandaṃ kuladhītiyāsu⁴ pi
karoti⁵ saddhaṃ pana kumbhadāsiyā. 252.

5

62. Tvam eva Saddhe parādārasevinī
pāpaṃ karosi kusalam pi riñcasi⁶,
na tādīsī arahasi āsanūdakam
kuto sudhā, gaccha na mayha ruccasīti. 253.

10

Ta. dānaṃ⁷ ti savatthukaṃ puññacetanaṃ, damaṇ ti indriyadamaṇ⁸,
cāgaṇ ti deyyaparicecāgaṇ⁹, sāmāyamaṇ ti silaṇ, ādāya saddhāyā¹⁰ 'ti etāni
dānādāni¹⁰ mahānisaṃsāni kātābbānīti vadataṃ vacanaṃ saddhāyā ādiyitvā
karonti ekadā, kūṭaṇ ti tulākūṭādikam katvā¹¹ gūmakūṭādikam¹² vā karonti,
heke ti eke manussā evarūpesu nāma kālesu imesaṃ ca atthāya theyyādāni¹³ 15
kātābbānīti kesañci vacanaṃ saddahitvā etāni pi karonti, pana viccutā tayā
ti pana tayā viyuttā sāvajjadukkhavipākāṇ' etāni na kātābbānīti vadataṃ vacanaṃ
apattiyāyitvāpi¹⁴ karonti, iti tava vasena anavajjam pi sāvajjam pi kareyya, tava¹⁴
sadisīsu¹⁵ 'ti jātigottasīlādīhi sadisīsu, pekhavā ti pekhā vuccati tanhā, sataṇho¹⁵
ti a, chandan ti chandarāgaṇ, saddhaṇ ti kumbhadāsiyāpi vacane saddhaṃ 20
karonti tassā¹⁶ ahaṃ tumhākaṃ imaṃ nāma upakāraṇ karissāmīti vadantiyā¹⁷
pattiyāyitvā kulitthiyo pi chaḍḍetvā tam eva nisevanti¹⁸ asukā nāma tumhesu
paṭibaddhacittā ti kumbhadāsiyāpi vacane saddhaṃ katvā ca¹⁹ parādāraṇ sevanti,
tvam eva Saddhe²⁰ parādārasevinīti yasmā taṃ taṃ pattiyāyitvā tava
vasena parādāraṇ sevanti pāpaṃ karonti kusalam jahanti tasmā tvam eva para- 25
dārasevinī tvam pāpaṇi karosi kusalam riñcasi²¹, n' atthi tayā samānā lokavi-
nāsikā pāpadhammā, gaccha na me ruccasīti²².

Sā tatth' ev' antaradhāyi. Kosiyo pi uttarato tthitāya
Hiriya saddhiṃ sallapanto gāthadvayam āha:

63. Dighaññarattim aruṇasmi²³ ūhate
yā dissati uttamarūpavanninī

30

¹ Ck -naṃ. ² Cks sū. ³ so all three MSS. for -tva. ⁴ Bā kulitthiyāsu. ⁵
Bā -onti. ⁶ Bā ni riccasi. ⁷ Cks jā-. ⁸ Bā -damaṇaṃ. ⁹ Bā deyyadhamma-.
¹⁰ Bā etāya ādānā-. ¹¹ Bā vā. ¹² Bā adds kammaṃ. ¹³ Bā āp-. ¹⁴ Cks teva.
¹⁵ Cks omit sataṇho. ¹⁶ Bā tasmā. ¹⁷ Cks -isā. ¹⁸ Cs pati-, Bā paṭi-. ¹⁹ Bā
va. ²⁰ Cks -o. ²¹ Bā niriccasi. ²² Ck -titi. ²³ all three MSS. -im.

tathūpamā maṃ paṭibhāsi devate,
acikkha me tvaṃ katamāsi accharā. 254.

64. Kālā nidāghe-r-iva aggijāt' iva¹
anileritā lohitaṭṭamālinī
kā tiṭṭhasi mandam ivāvalokayaṃ²,
bhāsesamānā va³ girāṃ na muñcasīti. 255.

5 Ta. dighaññarattin ti pacchimarattin, rattipariyosāne ti a., ūhate ti
arūṇe uggate, yā ti yā puratthimā disā rattasuvapṇatāya uttamarūpadharā hutvā
dissati, kālā nidāghe-r-iva⁴ 'ti nidāghasamāyē kālavallī viya, aggijātiva⁵ 'ti
10 aggijā⁶ iva sāpi navajjhāmakkhette⁷ paṭhamajātā viyā 'ti a., lohitaṭṭamā-
linīti lohitaṭṭamālinī pattehi parivutā, kā tiṭṭhasīti yathā sā taruṇakālavallī
vāteritā vilāsamānā sobhamānā tiṭṭhati evaṃ kā nāma tvaṃ tiṭṭhasi, bhāse-
samānā vā⁸ 'ti mayā saddhim bhāsītukāma viya hosi⁹ na ca girāṃ muñcasi.

Tato sā gātham āha:

- 15 65. Hir' āha⁹ devī manujesu pūjitā
apāpasattūpanisevinī sadā
sudhāvivādena tav' antim āgatā,
sā taṃ¹⁰ na sakkomi sudham pi yācitum,
kopīnarūpā viya yācan' itthiyā¹¹ ti. 256.

20 Ta. hirāhan¹² ti Hiri ahaṃ, sudhampītīsā ahaṃ sudhābhojanam taṃ
yācitum pi na sakkomi, kiṃkāraṇā¹³ ti, kopīnarūpā viya yācanitthiyā¹⁴
yasmā¹⁵ itthiyā yācanā nāma kopīnarūpā viya rahassavivaraṇasadisā¹⁶ hoti,
nillajjā¹⁷ viya hotīti a.

Taṃ sutvā tāpaso dve gāthā abhāsi:

- 25 66. Dhammena nāyena sugatte lacchasi,
eso hi dhammo na hi yācanā sudhā,
taṃ taṃ ayācantim¹⁸ ahan nimantaye,
sudhāya yam p' icchasi tam pi dammi te. 257.

¹ Bā aggijālāriva, B^s -jāriva, C^{ks} -jānīca? ² Bā igā-. ³ Bā bhāsesamānāriva,
C^{ks} bhāsesimātāva. ⁴ C^{ks} agga-, Bā aggijālāriva, B^s -jāriva. ⁵ C^{ks} agga-, Bā
aggijālā, B^s -jāte. ⁶ Bā nījāma-. ⁷ C^{ks} bhāsesimanācā, C^s bhāsesimanāva, Bā
bhāsesamānāriva. ⁸ Bā ahosi. ⁹ C^s Bā -haṃ. ¹⁰ Bā haṃ. ¹¹ Bā -nitthiyā,
C^{ks} yācanatthikā. ¹² so all three MSS. ¹³ C^{ks} -ṇan. ¹⁴ C^{ks} -natthiyā, omit-
ting ti. ¹⁵ Bā tasmā. ¹⁶ Bā rahassaṇṇigavi-. ¹⁷ Bā -jja-. ¹⁸ Bā nayā-.

67. Sā tvaṃ mayā ajja sakamhi assame
nimantitā kañcanavelliviggahe,
tvaṃ hi me sabbarasehi pūjīyā,
taṃ pūjayitvāna sudham pi asmiye¹ ti. 258.

Ta. dhammenā 'ti sabhāvena, nāyenā 'ti kāraṇena, na hi yācanā⁵
sudhā ti na hi yācanāya sudhā ḷabbhati, ten' eva kāraṇena itarā tisso na
labhiṃsu, taṃ taṃ ti tasmā taṃ, yamiechasi² ti na kevalaṃ nimantemi² yeva
yaṃ ca sudham icchasi taṃ pi dammi te, kañcanavelliviggahe ti kañca-
narāsissarīkasarīre³, pūjīyā ti na kevalaṃ sudhāya aññehi pi sabbarasehi
tvaṃ mayā pūjetabbayuttikā⁴ va, asmiye¹ ti taṃ⁵ pūjetvā sace sudhāya⁶ 10
avasesaṃ bhavissati aham pi bhuñjissāmi.

Tato aparā abhisambuddhagāthā⁷:

68. Sā Kosiyenānumatā jutimātā
addhā Hirī rammaṃ pāvīsi-y-assamaṃ⁸
udaññavantaṃ⁹ phalaṃ ariyapūjitaṃ 15
apāpasattūpanisevitaṃ sadā. 259.
69. Rukkhaggahāṇā¹⁰ bahuk' ettha pupphitā
ambā piyālā panasā ca kiṃsukā
sobhañjanā lodda-m-atho pi padmakā
kekā ca bhaṅgā tilakā ca pupphitā. 260. 20
70. Sālā kareri bahuk' ettha jambuyo
assatthanigrodhamadhukā ca vedisā¹¹
uddālakā pāṭali sindhuvāritā
supuññagandhā¹² mucalindaketakā. 261.
71. Hareṇukā veḷukā veṇutindukā 25
sāmākanivāra-m-atho pi cīnakā
mocā kadālī bahuk' ettha sāliyo
pavihaya ābhujino pi¹³ taṇḍulā. 262.
72. Tassa ca uttare passe jātā pokkharāṇi sivā
akakkasā apabbharā sādu appaṭigandhikā¹⁴. 263. 30
73. Tattha macchā sanniratā khemino bahubhojanā
siṅgusavaṃkā sakulā¹⁵ satavaṃkā ca rohitā
āligaggarakākiṇṇā pāthīnā¹⁶ kākamacchakā. 264.

¹ Cks -ise. ² Bā -esi. ³ Bās -sadise. ⁴ Cks pūji-. ⁵ Cks tvaṃ. ⁶ Cks omit
su-. ⁷ Cks omit tato -. ⁸ Cks pāvīsiya as-, Bā pāvīsiyas-; read: pāvīsi
ramma assamaṃ? ⁹ Bā udakamvantaṃ. ¹⁰ Ck -ggahāṇā, Cs -ggahanā, Bā
rukkhagahanā. ¹¹ so Bās; Cks -dhukacetasa. ¹² Bās manuppa-. ¹³ Bās ca.
¹⁴ Bā sādumapp-. ¹⁵ Bā siṅgupavaṅgā vaṇkulā. ¹⁶ Ck pāthīnā, Bā pāthīnā.

74. Tattha pakkhī sanniratā khemino bahubhojanā
hamṣā koṇcā mayūra ca cakkavākā ca kukkuhā
kuṇālakā bahucitrā sikhāṇḍijivajīvākā. 265.
75. Tattha pānāya-m-āyanti nānāmigagaṇā bahū
5 sihā vyaggā varāhā ca acchakokataracchayo. 266.
76. Palāsādā¹ ca gavajā mahisā rohitā rurū
eṇeyyā varāhā c' eva gaṇino nikasūkarā²
kadalimigā bahū c' ettha bilārā sasakannikā³. 267.
77. Chamāgiri⁴ pupphavicitrasanthatā
10 dijjābhigghuṭṭhā dijasamghasevitā ti. 268.

Ta. jutimata⁵ ti ānubhāvasampanna, pāvisiyassaman ti pāvisi assa-
man, yakāro vyañjanasandhikaro, udaññavanta⁶ ti tesu tesu thānesu uda-
kasampannam, phalan ti anekaphalasampannam, ariya-- ti nīvaraṇadosa-
rabitehi jhānalābhihi ariyehi pūjitam pasattham, rukkhaggahana⁷ ti pup-
phūpagaphalūpagarukkhagahana⁸, sobhañjana⁹ ti siggurukkhā¹⁰, loddamatho
15 pi padmakā¹¹ ti loddarukkhā ca padmarukkhā¹² ca, kekā ca bhaṇḍā cā 'ti
evannāmakā rukkhā eva, karerīti¹³ karerirukkhā, uddālakā ti vātaghātakā.
mucalindaketakā ti mucalindā ca pañcavidhaketakā ca, hareṇukā ti apa-
raṇṇajā ti, velukā ti vaṇsacorakā, veṇū¹⁴ ti araññamāsū timbarurukkhā, cī-
20 nakā ti khuddakarājamaṣā, mocā ti aṭṭhikadali, sāliyo ti nānappakāra-
jātassaram upanissāya jāta nānāsāliyo, pavīhayo ti nānappakārā vīhayo,
ābhujino ti bhūjapattā, taṇḍulā ti nikkupḍakathusā sayāṇ jātataṇḍulasīsāni,
tassa cā 'ti bhikkhave tassa ca assamassa uttaradisābhūge, pokkharanīti
pañcavidhapadumasañchannajātassarapokkharanī, akakkasā ti macchapittasevā-
25 lādikakkasarahitā, apabbharā ti acchinnaṭṭā¹⁵ samatitthā¹⁶, appaṭṭigan-
dhiyā ti appaṭṭikkūlagandhena sugandhena udakena samannāgatā, tatthā 'ti
tassā pokkharanīyā, khemino ti¹⁷ abbayā siṅgū ti ādini tesam macchānam
nāmāni, kuṇālakā ti koṭilā, citrā ti citrapattā, sikhāṇḍīti utthitasikhā
morā aññe pi vā matthake jātasikhā pakkhino, pānāyamāyanti ti pānāya
30 āyanti, palāsādā ti khaggā gavajā, gaṇino ti gokannā, kannikā¹⁸ ti
kannikamigā¹⁹, chamāgiriti²⁰ bhūmiyam patthaṭa piṭṭhipāsāṇā, puppha--
tā ti vicitrapupphasanthatā, dijjābhigghuṭṭhā ti madhurassarehi dijehi abhi-
ghuṭṭhā, evarūpā yattha bhūmipabbatā²¹ ti.

Evam Bh. Kosiyassa assaman vaṇesi. Idāni²² Hirideviyā
35 ta. pavisanādini dassetuṃ āha:

¹ Cks palāsājā, Bā palasādā, Bś pallasadā. ² so Cś; Ck nika-, Bā niṇḍa-. ³ Cks
-akā. ⁴ Bā udakavanta. ⁵ Cks -nā. ⁶ Ck pupphāpagarukkhagahānā ti, Cś
-gahanā ti. ⁷ Cks -a, Bā siṅgarukkhā. ⁸ Bā -padukā. ⁹ Bā paduru. ¹⁰ Cks
karotīti. ¹¹ Bā keṇu. ¹² Bā -talā. ¹³ Bā supatīḥā. ¹⁴ Cks add khemino.
¹⁵ Cks -akā. ¹⁶ Cks -aka-. ¹⁷ Cks ja-. ¹⁸ Bā tattha. ¹⁹ Cks imāni.

78. Sā suttacā nīladumābhilambitā
vijjumahāmegha-r-ivānupajjatha
tassā susambandhasiraṃ kusāmayāṃ
sucim̐ sugandhaṃ aṇinūpasevitaṃ
atricchakocchaṃ, Hirim etad abravi: 5
nisīda kalyāṇi sukha-y-idam¹ āsanaṃ. 269.
79. Tassā tadā kocchagatāyā Kosiyo
yad icchamānāya jaṭṭajinaṃdharo²
navehi pattehi sayāṃ sahūdakaṃ
sudh' ābhīhāsi turito mahāmuni. 270. 10
80. Sā taṃ patiggayha ubhohi pāṇihi
icc-abravi attamanā jaṭṭadharaṃ:
handāham etarahi pūjitā tayā
gaccheyya³ brahme tidivaṃ⁴ jītāvinī. 271.
81. Sā Kosiyeṇānumatā jutimātā 15
udīritā vaṇṇamadena mattā
sakāse gantvāna saḥassacakkhuno:
ayaṃ sudhā Vāsava, dehi me jayaṃ. 272.
82. Taṃ ena⁵ Sakko pi tadā apūjayi
sahindā ca devā surakaññiṃ uttamaṃ 20
sā pañjalī devamanussapūjitā
navamhi kocchamhi yadā upāvisīti. 273.

Ta. suttacā ti suchavi, nīladumābhilambitā ti nīlesu dumesu abhi-
lambitā hutvā, taṃ taṃ⁶ nīladumasākhaṃ parāmasanūṭṭy-attho, mahāmegha-
rivā 'ti tena nīmantitā mahāmeghavijju viya tassa taṃ assamaṃ pāvīsi, tassā 25
ti tassā Hiriyā, susambandhasiraṃ ti susambandhasīsaṃ⁷, kusāmayā
ti usīrādīmissakakusatiṇamayaṃ, sugandhaṃ ti usīrena c' eva aññena ca
sugandhatiṇena missakattā sugandhaṃ, aṇinūpasevitaṃ ti upari atthaṇena
aṇinena upasevitaṃ, atricchakocchaṃ ti evarūpaṃ kocchāsaṇaṃ paṇṇasāla-
dvāre attharivā, sukha-yidam āsanaṃ ti sukhaṃ nisīda idam āsanaṃ, yaṃ ti 30
yāvadatthaṃ, icchamānāyā 'ti sudhaṃ icchantiyā, navehi pattehi ti taṃ
khaṇaṃ nēva pokkharapito ābhatehi allapadumīnipattehi, sayāṃ⁸ ti sahatthena,

¹ so all three MSS., read sukhedaṃ. ² Bds -jutimādhara. ³ Bds -am. ⁴ Cks
te-. ⁵ Bds enaṃ. ⁶ Cks ti. ⁷ Bds sutthasampannasīsaṃ. ⁸ Cks sāyaṃ.

sahūdakan ti dakkhipodakasahitaṃ, sudhābhihāsīti sudham abhihari,
turito ti somanassavegena turito, 'handā 'ti vavassaggatthe¹ nipāto, jītāvi-
nīti jāyappattā hutvā, anumatā ti idāni yathāruciṃ gacchā 'ti anuññatā, udī-
ritā ti tīdasapuram gantvā Sakkassa santike ayaṃ sudhā ti udīrayi, sura-
5 kaññān ti devadhītarāṃ, uttaman ti pavaraṃ. sāpañj - - tā ti pañjalīhi²
devehi ca manussehi ca pūjitā, yadā ti yadā nisīdanatthāya Sakkena dāpīte
nave kañcanapīṭhasamkhāte kocche sā upāvisi tadā taṃ ta. nisinnam Sakko ca
sesadevatā ca paricchattakapupphādīhi pūjayimsu.

Evaṃ Sakko taṃ pūjetvā cintesi: kena nu kho kāraṇena
10 Kosiyo sesānam adatvā imissā va sudham adāsīti. So tassa
kāraṇassa jānanatthāya puna Mātalim³ pesesi.

Tam attham āvikaronto Satthā:

83. Tam eva saṃsī punar⁴ eva Mātalim
ṣahassanetto tīdasānam indo:
15 gantvāna vākyam mama brūhi Kosiyaṃ
[Āsāya Saddha-Siriya ca Kosiyaṃ] (cfr. v. 84)
Hiri sudham kena-m-alattha⁵ hetunā ti g. ā. 274.

Ta. saṃsī'ti abhāsi⁶, vākyam mamā 'ti mama vākyam Kosiyaṃ brūhi,
Āsāya Saddhā-Siriya cā 'ti Āsāto ca Saddhāto ca Sirito ca Hiri yeva
20 kena hetunā sudham alattha.

So tassa vacanam sampaticchitvā Vajayantaratham āruya
agamāsi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

84. Tam suplavattham⁷ udatārayi ratham
25 daddallamānam upakiriyasādisam
jambonadisam tapaneyyasannibham
alamkatam kañcanacittasantikam⁸. 275.
85. Suvannacand' ettha bahū nipātītā
hatthigavassā kikiyyagghadīpiyo⁹
30 eṇeyyakā lamghamay⁷ ettha pakkhiyo
mig' ettha veluriyamayā¹⁰ yudhāyutā. 276.
86. Tatth' assarājaharayo ayojayaṃ
dasasatāni susunāgasādise¹¹

¹ Bā upasagg-. ² Cks añj-. ³ Cs -lī, Ck Bā -li. ⁴ Bā -nad. ⁵ Bā aladdhā.

⁶ Ck ahāsi. Ck ahāsi. ⁷ Bā sulabbhavatthum. ⁸ so Cks; Bā -sannibham. ⁹

Bā kimpurisa in the place of kiki. ¹⁰ Cks -yā-. ¹¹ Cks -sā.

alamkate kañcanajāluracchade

āveḷine saddagame¹ asaṃgite. 277.

87. Taṃ yānaseṭṭhaṃ abhiruyha Mātali

dasa diṣā imā abhinādayittha

nabhañ ca selañ ca vanaspatīni ca

sasāgaram pavyathayittha mediniṃ. 278.

88. Sa khippani eva upagamma assamañ

pāvāramekaṃsakato katañjali

bahussutaṃ vaddhaṃ vinītavantam

icc-abravī Mātali devabrāhmaṇaṃ: 279.

89. Indassa vākyam nisāmehi Kosiya,

dūto ahaṃ, pucchati taṃ purindado:

Asāya Saddhā- Sīriyā ca Kosiya

Hirī sudhaṃ kena-m-alattha hetunā ti. 280.

Ta. taṃ suplavatthan² ti taṃ Vejayanteratham sukheṇa plavanatthaṃ, 15
udatārayīti uttāresi, ukkhipitvā gamanasajjam akāsi, upakīriyasādisaṃ
ti upakaraṇabhaṇḍehi sadisaṃ, yathā tassa aggisikhāsamānavappānī³ jalanti tatthi
eva jalitaṃ ti a., jambunadisaṃ ti jambunadasamkhātāratassuvaṇṇamayam
isaṃ, kañcanacittasantikaṃ⁴ ti kañcanamayena sattaratanacittena aṭṭha-
maṅgalena samannāgataṃ, suvaṇṇacandettā⁵ ti suvaṇṇamayā candakā 20
ettha rathe, hatthīti suvaṇṇarajatamaṇimayā hatthi⁶, gavādisu pi es' eva nayo,
laṃghimayettha pakkhiyo⁷ ti ettha rathe laṃghamayā nānāratanamayā
pakkhiyo⁷ paṭipāṭiyā ca ṭhitā, yudhāyutā ti attano attano yūdhena⁸ saddhiṃ
yuttā hutvā dassitā, assarājaharayo⁹ ti harivaṇṇamanomayaassarājāno, su-
sunāgasādisa¹⁰ ti balasampattiyā taruṇanāgasadisa⁹, kañcanajāluracchade 25
ti kañcanajālamayena uracchadālamkāreṇa samannāgate, āveḷine ti āveḷasaṃ-
khātehi¹¹ kaṇṇālamkārehi yutte, saddagame ti patodappahāraṃ vinā sadda-
matten' eva gamanasile, asaṃgite ti nissaṅge sīghajave, evarūpe assarāje
tattha yojesuṃ ti a., abhinādayitthā¹² ti yānasaddena ekaninnādaṃ akāsi,
vanaspatīni cā¹² ti vanaspatīni ca vanasaṇḍe cā¹² ti a., pavyathayitthā¹² ti 30
kampayittha, ta. akāsaṭṭhaviṃśanākampanena nabhakampanaṃ veditabbaṃ, pā-
vāramekaṃsakato ti ekaṃsakatapavaradibbavattho, vaddhaṃ ti guṇavuddhaṃ,
vinītavantam ti vinītena ācāravattena samannāgataṃ, icc-abravīti rathaṃ
ākāse ṭhapetvā otaritvā evaṃ abravī, devabrāhmaṇaṃ ti devasamaṃ¹²
brāhmaṇaṃ. 35

¹ Cks -hame. ² Bds -tthun. ³ Bā adds upakaraṇāni. ⁴ Bds -sannibhan. ⁵
so all three MSS. ⁶ Bā -ino. ⁷ Bā pakkhigaṇāpi. ⁸ Cks Bā yu-. ⁹ Cks
rājā-. ¹⁰ Bds -sā. ¹¹ Cks -li-. ¹² Bā seṭha.

So tassa vacanaṃ sutvā:

90. Addhā Sirī maṃ paṭibhāti Mātali

Saddhā aniccā pana devasārathi

Āsā visaṃvādikasammata hi me

5 Hirī ca ariyaṃhi guṇe paṭiṭṭhitā ti g. ā. 281.

Ta. addhā ti sippādisampanne pi asampanne pi bhajanato addhā ti maṃ paṭibhāti, aniccā ti Saddhā pana taṃ taṃ p' ettha¹ [vatthum pahāya aññasmimh aññasmimh² uppajjamānato³ hutvā abhāvākarena⁴ aniccā ti maṃ paṭibhāti, visaṃ - - matā ti Āsā pana yasmā dhanatthikā nāvāya samuddaṃ pakkhanditvā
10 vinaṭṭhapābhatā⁵ enti tasmā visaṃvādikā ti maṃ paṭibhāti, ariyaṃhi guṇe ti Hirī pana hirōttappabhāvasaṃkhātē⁶ parisuddhe ariyaguṇe paṭiṭṭhitā ti.

Idāni tassā guṇaṃ vaṇṇento āha:

91. Kumāriyo yā c' imā gottarakkhitā

jiṇṇā ca yā yā ca sabhattuitthiyo

15 tā chandarāgaṃ purisesu uggataṃ
hiriyaṃ nivārenti sacittam attano. 282.

92. Saṃgāmasīse sarasattisaṃyutte

parājītānaṃ patataṃ palāyinaṃ

hiriyaṃ nivattanti jahitva⁷ jīvitaṃ

20 te sampaṭicchanti punā hirīmanā. 283.

93. Velā yathā sāgaravegavārini⁸

hir' āyaṃ hi⁹ pāpajanaṃ nivāraṇī,

taṃ sabbaloke Hirim ariyapūjitaṃ

Indassa taṃ vedaya devasārathīti. 284.

25 Ta. jiṇṇā ti vidhavā, sabhattū 'ti sassāmikā tarpuṭṭhiyo, attano ti tā sabbāpi parapurisesu attano chandarāgaṃ uggataṃ viditvā ayuttam etaṃ amhākaṃ ti hiriyaṃ sacittam nivārenti, hirī pāpakammaṃ na karoti¹⁰, patataṃ palāyinaṃ ti patantānaṃ ca palāyantānaṃ ca antare, jahitvā jīvitaṃ ti ye hirīmanto 'honti attano jīvitaṃ cajitvā hiriyaṃ nivātantī, te ti evaṃ nivattā¹¹
30 ca pana te hirīmanā puna attano sāmikaṃ sampaṭicchanti amittahattatho mocetvā gaṇhanti, pāpajanaṃ nivāraṇīti pāpato janaṃ nivāraṇī, āyaṃ eva vā

¹ Bds omit pettha. ² Bđ only one aññ-. ³ Bds uppajjanato. ⁴ Bđ -va-. Bs abhātā-. ⁵ Cks -ṭṭhā-. ⁶ Bds -ppasabhāva-. ⁷ Bđ -tvā. ⁸ Bđ -dhārini. ⁹ so Cks; Bđ omits hi; read -ya hi? ¹⁰ omits hirī, and reads karonti. ¹¹ Bđ te hi evaṃ nivattā, Cks te ti evaṃ ti vatvā.

pātho, taṇ ti taṇ Hirim, ariyapūjitaṇ ti ariyehi Buddhādīhi pūjitaṇ.
Indassa taṇ vedayā 'ti yasmā evaṇ mahāguṇā ariyapūjita c' esā tasmā taṇ
evaṇ uttamā nāṃ' esā ti Indassa kathehi.

Taṇ sutvā Mātali.

94. Ko te imaṇ Kosiya diṭṭhim odahi 5
Brahmā Mahindo atha vā Pajāpati,
Hir' āyaṇ devesu hi seṭṭhasammata
dhītā Mahindassa mahesi jāyathā 'ti g. ā. 285.

Ta. diṭṭhaṇ¹ ti Hiri mahāguṇā ariyapūjita ti laddhim, odahiti hadaye
pavesesi, seṭṭhasammataṇ ti tava santike sudhāya laddhakālato paṭṭhāya 10
Indassa santike kañcānāsaṇaṇ labhivā sabbadevatāhi pūjyamānā uttama-
sammata jāyatha.

Evaṇ tasmim kathente yeva Kosiyaṇ taṇ khaṇaṇ
ñeva cavanadhammo² jāto. Atha naṇ Mātali „Kosiya āyu-
saṃkhāro te³ ossaṭṭho dānadhammo⁴ pi samatto⁵, kin te ma- 15
nussalokena, devalokaṇ gacchāmā“ 'ti ta. netukāmo hutvā

95. Hand' ehi dāni tidivaṇ samakkama⁶
rathaṇ samāruya mamāyitaṇ imaṇ',
Indo ca taṇ Inda-sagotta kaṃkhati,
ajj' eva tvaṇ Indasahavyataṇ vajā 'ti g. ā. 286. 20

Ta. mamāyitaṇ ti piyaṇ manāpaṇ, Indasagottaṇ ti purimabhava
Indena sagottaṇ⁸, kaṃkhatīti tavāgamaṇaṇ icchanto kaṃkhati.

Iti tasmim Kosiyaṇ saddhim kathente yeva Kosiyo ca-
vitvā opapātiko devaputto hutvā āruya dibbarathe aṭṭhāsi.
Atha naṇ Mātali Sakkassa santikaṇ nesi. Sakko taṇ disvā 25
tuṭṭhamānaso attano dhītaraṇ Hirideviṇ tassa aggamaheṇim
katvā adāsi, aparimāṇaṇ assa issariyaṇ ahosi.

Taṇ atthaṇ viditvā „anomasattānaṇ kammaṇ nāma evaṇ vi-
sujjhatīti“ S. osānagāthaṇ āha:

96. Evaṇ samijjhanti apāpakammino, 30
atho suciṇṇassa phalaṇ na nassati,

¹ so all three MSS. ² Bds nassanadham-. ³ C^k no? B^d omits te. ⁴ Bds ca-
vanadham-. ⁵ B^d sampatto. ⁶ Bds apakkama. ⁷ B^d idam. ⁸ B^d samānago-.

ye keci-m-addakkhu sudhāya bhojanam
sabbe va te Indasahavyatam gatā ti. 287.

Ta. apāpakammīno ti apāpakammā¹ sattā evaṃ visujjhanti, ye keci-m-addakkhun ti ye keci sattā tasmīṃ Himavantapadese tadā Kosiyena Hiriyā
5 diyyamānaṃ 'sudhābhojanam addasaṃsu, sabbevate ti sabbe pi tam dānam anumoditvā cittaṃ pasādetvā Indasahavyatam gatā ti.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe p' etaṃ adānābhiraṭṭam
thaddhamacchariyam² samānaṃ ahaṃ damesim evā“ 'ti vatvā j. s.:
„Tadā Hiridevatā Uppalavaṇṇā ahoṣi, Kosiyo dānapati bhikkhu,
10 Pañcasikho Anuruddho, Mātali Ānando, Suriyo Kassapo, Cando Moggallāno, Nārado Sāriputto, Sakko aham evā“ 'ti. Sudhābho-
janajātakaṃ³.

4. Kuṇālaajātaḥ.

Evaṃ makkhāyatīti. Idam S. Kuṇāladahe v. anabbhiratipīḷite
15 pañcasate bhikkhū ā. k. Tatrāyaṃ anupubbikathā: Sākiya-Koliyā*
kira Kapilavatthunagarassa ca Koliyanagarassa ca antare Rohiṇim
nāma nadim eken' eva āvaraṇena bandhāpetvā sassāni kārenti. Atha
Jetthamūlamāse sassesu milāyantesu ubhayanagaravāsinaṃ⁴ pi kamma-
karā⁵ sannipatiṃsu. Tattha Ko-vāsino vadiṃsu: „idam udakam ubhato⁶
20 nīharyamānaṃ⁷ n' eva tumhākaṃ na amhākaṃ pahossati⁸, amhākaṃ
pana sassam ekaudaken' eva nippajjissati, idam udakam amhākaṃ
dethā“ 'ti. Ka-vāsino vadiṃsu: „tumhesu koṭṭhake pūretvā ṭhitesu
mayam rattasuvannaṇilamaṇikālakahāpaṇe gahetvā na sakkhissāma
pacchipasibbakādihatthā tumhākaṃ gharadvāre vicarituṃ, amhākaṃ pi
25 sassam eken' eva udakena nippajjissati, idam udakam amhākaṃ dethā“
'ti. „Na mayam dassāmā“ 'ti. „Mayam pi na dassāmā“ ti. Evaṃ
katham⁹ vaddhetvā eko uttāya ekassa pahāram adāsi so pi aññassā
'ti evaṃ aññamaññaṃ paharitvā rājakuḷānaṃ jātim ghaṭetvā¹⁰ kalaham
vaddhesuṃ¹¹. Koliyakammakarā vadanti: „tumhe Ka-vāsike¹² gahetvā

¹ Bā -a. ² Bā -ri. ³ Bā -kaṃ, asīti nipātavaṇṇanā nipīṭitā. 4. K. = Kuṇālo, s. = sakūḷo. Ka = Kapilavatthu. Ko. = Koliyanagara. Bhi. = bhikkhave. P. = Puṇṇamukho, ph. = phussakokilo. * cfr. Dhammapada p. 351. Weber's Ind. Studien Bd. 5 p. 412. Senart's Mahāvastu T. 1 p. 33S. ⁴ Bā -vāsikānaṃ. ⁵ Bā kasikamma-. ⁶ Bā -yato. ⁷ C* niha-, C* tiha-, Bā har-. ⁸ Bā pahoti. ⁹ Bā kalaham. ¹⁰ Bā ghaṭetvā ghaṭetvā. ¹¹ Bā pavatte-. ¹² Bā -vāsino sākiyadūrake.

gacchatha, ye soṇasigālādayo viya attano bhaginihi saddhiṃ vasiṃsu
 etesaṃ hatthiassādayo vā phalakāyudhāni vā ambhākāṃ kiṃ karissan-
 tīti¹. Sākiyakammakarā vadanti: „tumhe dāni kuṭṭhino dāra-
 gahetvā gacchatha, ye anāthā niggaṭikā² tiracchānā viya kolarukkhe
 vasiṃsu etesaṃ hatthiassādayo vā phalakāyudhāni vā ambhākāṃ kiṃ
 karissantīti. Te gantvā tasmim kamme niyuttaamaccānaṃ kathesuṃ,
 amaccā rājakulānaṃ kathesuṃ, tato Sākiyā „bhaginihi saddhiṃ sa-
 vāsikānaṃ³ thāmaṃ ca balaṃ ca dassessāmā“⁴ ti yuddhasajjā nikkha-
 miṃsu. Koliyāpi „kolarukkavāsānaṃ⁵ thāmaṃ ca balaṃ ca dasses-
 sāmā“⁶ ti yuddhasajjā nikkhamiṃsu. Apare pañācariyā: Sākiya-
 Koliyānaṃ dāsīsu udakattāya nadim gantvā cumbaṭāni bhūmiyaṃ
 nikkhipitvā sukhakathāya⁷ nisinnāsu ekissā cumbaṭaṃ ekā saka-
 saṇṇāya gaṇhi, taṃ nissāya „tava cumbaṭaṃ mama cumbaṭaṃ“ ti
 kalahe pavatte kamena ubhayanagaravāsino dāsakammakarā c’ eva
 sevakabhojakāmaccauparājāno⁸ cā ti sabbe yuddhasajjā nikkhamiṃsū
 ti vadanti, imambā pana nayā purimanayo va bahūsu aṭṭhakathāsu
 āgato yuttarūpo cā ti sv-eva⁹ gahetabbo. Te pana sāyanhe¹⁰ yuddha-
 sajjā nikkhamissantīti. Tasmim samaye Bh. Sāvatthiyaṃ¹¹ viharanto
 paccūsasamaye lokāṃ volokento ime evaṃ yuddhasajje nikkhamante¹²
 addasa, disvā¹³ „mayi gate esa kalaho vūpamissati nu kho no“ ti
 upadhārento „aḥam ettha gantvā kalahavūpasamatthaṃ tīpi jātakāni
 kathessāmi, tato kalaho vūpasamissati, aṭṭha sāmaggidīpanattāya dve
 jātakāni kathetvā Attadaṇḍasuttaṃ dessessāmi“¹⁴, desanaṃ sutvā
 ubhayanagaravāsino adḍhateyyāni adḍhateyyāni kumārasatāni dasses-
 santi¹⁵, ahaṇ te pabbajessāmi, mahanto samāgamo bhavissatīti¹⁶ san-
 tiṭṭhānaṃ katvā¹⁷ sarīrapaṭijaggaṇaṃ katvā Sāvatthiyaṃ piṇḍāya caritvā
 piṇḍapātapaṭikkanto sāyaṇhasamaye Gandhakuṭito nikkhamitvā, kassaci
 anārocetvā¹⁸ sayam eva pattacīvaraṃ ādāya dvinnāṃ senānaṃ antare
 ākāse pallamkāṃ ābhujitvā¹⁹ tesāṃ saṃvegajananatthaṃ disvā andha-
 kāraṃ kātum kesaraṃsiyo vissajjento nisīdi, aṭṭha tesāṃ saṃviggā-
 mānasānaṃ attānaṃ dassento chabbannabuddharasmiyo vissajjesi.
 Ka-vāsino Bh-taṃ disvā „ambhākāṃ nātiseṭṭho S. āgato, diṭṭho nu
 kho ambhākāṃ kalahakaraṇabhāro“²⁰ ti cintetvā „na kho pana sakkā
 S-rī āgate amhehi parassa sarīre satthaṃ pātetum. Ko-vāsino amhe

¹ Bā -thā ti niggaṭitā. ² Cks vasitakānaṃ. ³ Bā koliyarukkhanagaravāsīnaṃ.

⁴ Ck sukhatāya ⁵ Bā sevakagāṃbho-. ⁶ Bā so va. ⁷ Bā -hasamaye. ⁸ Cks

-tthim. ⁹ Bā nikkhante. ¹⁰ Bā adds ca. ¹¹ Suttanipāta p. 173, Cks dass-

¹² Cks dassanti. ¹³ Bā add pātova. ¹⁴ Cks -ci-. ¹⁵ Bā ābhujj-. ¹⁶ Cks -hain-.

- hanantu vā pacantu vā¹ ti āyudhāni chaḍḍesuṃ. Ko-vāsino pi tath' eva akaṃsu. Atha Bh. otaritvā ramaṇiye padese vālikāpuḷine pañ-
 ñattavarabuddhāsane nisīdi anopamāya Buddhasiriya virocamaṇo, te pi
 rājāno² Bh-taṃ vanditvā nisīdiṃsu. Atha ne S. jānanto va „kasmā
 5 āgat' attha mahārājā³ ti pucchitvā „n' eva bhante nadidassanattāya
 na⁴ kīlanattāya⁵ imasmiṃ pana thāne saṃgāmaṃ paccupatthāpetvā
 āgat' amhā⁶ ti. „Kiṃ nissāya vo kalaho mahārājā⁷ ti. „Udakaṃ
 nissāya⁸ bhante⁹ ti. „Udakaṃ kiṃ agghati mahārājā¹⁰ ti. „Appaṃ¹¹
 bhante¹² ti. „Paṭhavī nāma kiṃ agghati m.¹³ ti. „Anagghā bh.¹⁴ ti.
 10 „Khattiyā kiṃ agghantīti¹⁵. „Khattiyā nāma anagghā bh.¹⁶ ti.
 „Appagghaṃ udakaṃ nissāya kasmā mahagghe khattiye nāsetha m.¹⁷
 ti „kalahasmiṃ hi assādo nāma n' atthi, kalahavasena hi mahārāja
 ekāya rukkhadevatāya kālasīhena saddhiṃ baddhāghāto¹⁸ sakalam pi
 imaṃ kappam anuppatto yevā¹⁹ ti vatvā Phandanajātakaṃ kathesi.
 15 Tato „parapattiyena nāma mahārāja na bhavitabbaṃ, parapattiyā²⁰
 hutvāpi ekassa sasassa²¹ kathāya tiyojanasahassavittathe Himavante
 catuppadagaṇā²² mahāsamuddaṃ pakkhandino ahesuṃ, tasmā para-
 pattiyena na bhavitabbaṃ²³ ti vatvā Daddabhaj. kathesi. Tato „kadāci
 mahārāja dubbalo pi mahabbalassa randhe²⁴ passati, kadāci mahabbalo
 20 pi dubbalassa²⁵, laṭukikāpi sakunikā hatthināgaṃ ghātesitī²⁶ vatvā
 Laṭukikaj. kathesi. Evaṃ kalahavūpasamanattāya tiṇi jātakāni
 kathetvā sāmaggiparidīpanattāya dve jātakāni kathesi: „sāmaggānaṃ
 hi mahārāja koci otāraṃ²⁷ nāma passituṃ na sakkotīti²⁸ vatvā Rukkha-
 dhammaj. kathesi, tathā „sāmaggānaṃ mahārāja koci vivaraṃ²⁹ passi-
 25 tuṃ nāsakkhi, yadā pana aṇṇamaṇṇaṃ vivādaṃ akaṃsu atha ne eko³⁰
 nesādaputto jīvitakkhayaṃ pāpetvā ādāya gato, vivāde assādo nāma
 n' atthīti³¹ vatvā Vaṭṭakaj. kathesi. Evaṃ imāni pañca jātakāni ka-
 thetvā avasāne Attadaṇḍasuttaṃ kathesi. Rājāno pasanna „sace S.
 nāgamissa mayaṃ aṇṇamaṇṇaṃ vadhitvā lohitanadiṃ pavattayissāma,
 30 S-ran nissāya no jīvitam laddham, sace pana S. āgāraṃ ajjhāvasissa
 dvīpasahassadvayaparivāraṃ³² catumahādīparajjaṃ³³ hatthagataṃ abha-
 vissa atirekasahassā³⁴ khə pan' assa puttā abhaviṃsaṃsu³⁵ tato khatti-
 yaparivāro abhaviṃsa³⁶, taṃ kho pan' esa sampattiṃ pahāya nikkha-

¹ Cks rājā. ² Cks omit na. ³ Bds add api ca kho pana. ⁴ Cks omit ni-. ⁵
 Bds appagghaṃ. ⁶ Bā bandhā-. ⁷ Bds -yo. ⁸ Bds sasakassa. ⁹ Bds -pādayo.
¹⁰ Bā anattu. ¹¹ Bā adds anattam passati. ¹² Bā okāraṃ. ¹³ Bā vivādaṃ.
¹⁴ Cks omit ne eko. ¹⁵ Bā dīpaparivāraṃ, Bds dvisahassadīpa parivāraṃ. ¹⁶
 Bā adds assa. ¹⁷ Bds -am. ¹⁸ Cks abhaviṃsa. ¹⁹ Bā -ro ca ācāriṃsa.

mitvā sambodhiṃ patto, idāni pi khattiyaparivāro va vicaratū“ ti
 ubhayanagaravāsino adḍhateyyāni adḍhateyyāni¹ kumārasatāni adāmsu,
 Bh. te pabbājetvā mahāvanam agamāsi, punadivasato paṭṭhāya tehi
 parivuto ekadā Kapilapure² ekadā Koliyanagare ti dvīsu nāgaresu
 piṇḍāya carati, ubhayanagaravāsino mahāsakkāram karimsu. Tesam
 garugāravena na attano ruciya pabbajitānam anabhirati uppajji,
 purāṇadutiyaikāyo pi tesam anabhiratijānanatthāya tam tam vatvā
 sāsanaṃ pesesi³, te atirekataram ukkaṇṭhimsu. Bh. āvajjanto tesam
 anabhiratibhāvaṃ nātvā „ime bhikkhū mādisena Buddhena saddhiṃ
 ekato vasantā ukkaṇṭhanti, kathamrūpā nu kho tesam dhamma-
 kathā⁴ sappāya“ ti upadhārento Kuṇāladhammadesanaṃ passi. Ath’
 assa etad ahoṣi: „ahaṃ⁵ ime bhikkhū Himavantaṃ netvā Kuṇāla-
 kathāya tesam mātugāmosaṃ pakāsetvā anabhiratiṃ haritvā⁶ sotā-
 pattimaggam dassāmiti“ so pubbaṇhasamayaṃ nivāsetvā pattacivaraṃ
 ādāya Kapilavatthuṃ piṇḍāya caritvā pācchābhattaṃ piṇḍapāṭapaṭik-
 kanto bhattakiccavelāyam eva te⁷ pañcasate bhikkhū āmantetvā
 „diṭṭhapubbo vo bhi. ramaṇīyo Himavantapadeso“ ti pucchi. „No
 h’ idam⁸ bhante“ ti. „Gacchissatha pana Himavantacārikaṃ“ ti⁹.
 „Bhante aniddhimantā¹⁰ mayam, katham gamissāmā“ ti. „Sace pana
 vo koci gahetvā gaccheyya gaccheyyāthā“ ti. „Āma bhante“ ti.
 S. sabbe pi ne attano iddhiyā gahetvā ākāse uppatitvā Himavantaṃ
 gantvā gaganatale ṭhito va ramaṇīye Himavantapadeso Kañcanapabba-
 tam¹¹ Manip. Hīṅgulap. Añjanap. Sānup. Phalikapabbatan ti nānāvidhe
 pabbate pañca mahānadiyo¹² Kaṇṇamuṇḍakam Rathakāram Sīhappa-
 pātām Chaddantaṃ Tiyaḅḅalaṃ¹³ Anotattaṃ Kuṇāladahan ti sattadahe
 dassesi, Himavanto nāma mahā¹⁴ pañcayojanasatubbedho tiyojanasa-
 hassavitthato, tassa imaṃ ramaṇīyaṃ ekadesaṃ¹⁵ attano ānubhāvena
 dassesi, ta. katanivāsāni¹⁶ sīhavyagghahatthikulādāni catuppādāni pi
 ekadesato dassesi¹⁷, ta. āramāraṇeyyakādāni pupphaphalūpage ruk-
 khe nānāvidhe sakuṇasaṃghe jalathalajapupphāni Himavantassa pu-
 ratthimapasse suvaṇṇatalaṃ pacchimapasse hīṅgulatalaṃ dassesi,
 imesaṃ rāmaṇeyyakādānaṃ¹⁸ diṭṭhakālato paṭṭhāya tesam bhikkhūnam
 purāṇadutiyaikāsu chandarāgo pahīno¹⁹. Atha S. te bhikkhū gahetvā

¹ Cks only one ad-. ² Bā -lavatthupure. ³ Cks --sum. ⁴ Bā s dhammi-. ⁵ Cks omit ahaṃ. ⁶ Bā s vinodetvā. ⁷ Cks omit te. ⁸ Bā hetam. ⁹ Bā adds vutte. ¹⁰ Bā -to. ¹¹ Bā adds ratanap. ¹² Bā adds satta mahāsārā. ¹³ Bā kīyaṅgalaṃ. ¹⁴ Bā add pathavīto. ¹⁵ Bā ekam-. ¹⁶ Bā -vāsānāni. ¹⁷ Bā -ti. ¹⁸ Bā -ṇiyakānaṃ. ¹⁹ Bā bahino.

ākāsato otarivā Himavantassa pacchimapasse satthiyojanike silātale¹ sattayojanikassa kappatthikasālarukkhassa heṭṭhā tiyojanāya² manosi-
lāya³ tehi bhikkhūhi parivuto chabbannabuddharasmiyo vissajjento
5 raṃ nicchārento te bhikkhū āmantesi: „bhi, imasmim Himavante tum-
behi aditthapubbani pucchathā“ ti. Tasmim khaṇe dve citrakokilā
ubhosu koṭṭisu daṇḍakam mukhena ḍasitvā⁴ majjhe attano sāmikam
nisidāpetvā aṭṭha eittakokilā purato aṭṭha pacchato aṭṭha dakkhiṇato
aṭṭha vāmato aṭṭha heṭṭhato⁵ aṭṭha upari chāyam katvā evaṃ taṃ
10 citrakokilam parivāretvā ākāsenāgacchanti. Te bhikkhū taṃ sakuna-
saṃgham disvā S-raṃ pucchimsu: „ke nāṃ⁶ ete bhante sakunā“ ti.
„Bhi, mama esa⁷ porāṇako vaṃso, mayā ṭhapitapaveṇi⁸ maṃ pubbe
evaṃ parivārimsu⁹, tadā paṇ⁷ esa sakunagaṇo mahā abosi, aḍḍhuḍ-
ḍhāni dijakaṇṇāsahassāni maṃ⁹ parivārimsu, anupubbena¹⁰ parihāyitvā
15 idāni ettako jāto“ ti. „Kathamrūpe¹¹ pana bhante vanasaṇḍe etā
dijakaṇṇā tumhe paricarimsu“ ti. Atha nesaṃ S. „tena hi bhi, su-
nāthā“ ti satim upatthapāpetvā atītam āharitvā dassento āha:

Evam akkhāyati evaṃ anusūyati: sabbosadhadharanidhare
nekapupphamalyavitate¹² gajagavajamahisarurucamarapasada-
20 khaggagokannasihavyagghadīpiacchakokataracchauddārakākada-
limigabilārasasakannikānucarite¹³ ākiṇṇanelamaṇḍalamahāvāra-
hanāgakuḷakaneṇusaṃghādhivutthe¹⁴ issammigasākhammigasa-
rabhammigaeṇimigavātammigapasadamigapurisallukimpurisa-
yakkharakkhasanisevite¹⁵ amajjamañjarīdharabrahmaṭṭhapup-
25 phapuphitaggaṇepādapagaṇavitate¹⁶ kuraracakoravāraṇa-
mayūraparābhūtajivajivakacelāvakaḥhiṃkāraḥkaravīkamattavibhaṇ-
gasatasampaghuṭṭhe¹⁷ añjanamanosilaharitalāhiṇḍulakahemara-
jatakanakadhātusatavinaddhapatimaṇḍitappadese¹⁸ — evarūpe
khalu kho ramme vanasaṇḍe Kuṇālo nāma sakuno paṭivasati

¹ Bā mano. ² Bās -nikāya. ³ Bā -silatalāya. ⁴ Bās gahetvā. ⁵ Bā heṭṭhā.

⁶ Ck eka, Bā esa mama. ⁷ Cks pameṇi. ⁸ Ck -cār-. ⁹ Cks mama. ¹⁰ Bā
adds pana. ¹¹ Bā katham evarūpe. ¹² Ck -malyā-, Bā -malla-. ¹³ Bā -cāma-
ri-taracchayo-udārikadali-, Cks kappakā-. ¹⁴ Bā -nānakulakareṇu-vuṭṭhe. ¹⁵
Bās -pūrisālū-. ¹⁶ Bā -pahaṭṭhapupphapussitagga-vitate. ¹⁷ Bā -kurura-, Cks
-cakura-, Bās -sarabhūta-, Cks -karavira-, Bā satatānisam-. ¹⁸ Bā -kanakāne-
kadhātusata.

ativiya citto ativiya cittapattacchadano, tass' eva khalu bho K-assa s-assa adḍhuḍḍhāni itthisahassāni paricārikā dijakañṇāyo. Atha khalu bho dve dijakañṇāyo kaṭṭham mukhena ḍasitvā taṃ K-am s-am majjhe nisīdāpetvā uḍḍenti, „mā naṃ K-am s-am addhānapariyāyapathe kilamatho ubbāhetthā“¹ 'ti. Pañ- 5 casatadijakañṇāyo² heṭṭhato heṭṭhato ḍenti³, „sac' āyaṃ K. s. āsanā paripatissati⁴ mayan taṃ pakkhehi paṭiggahessāmā“⁵ 'ti⁶. Pañcasatā dijakañṇāyo uparūpari⁷ ḍenti, „mā naṃ K-am s-am ātapo paritāpīti“⁸. Pañcasatā dijakañṇāyo ubhatopasse ḍenti⁹ „mā naṃ K-am s-am sītaṃ vā uṇhaṃ vā tiṇaṃ vā rajo vā 10 vāto vā ussāvo vā upapphusīti“¹⁰. Pañcasatā dijakañṇāyo purato purato ḍenti¹¹, „mā naṃ K-am s-am gopālakā vā pasupālakā vā tiṇahārakā vā kaṭṭhahārakā vā vanakammikā vā kaṭṭhena vā kaṭhalena¹² vā pāṇinā vā leḍḍunā vā daṇḍena vā satthena vā sakkharāhi¹³ vā pahāraṃ adamsu¹⁴, māyaṃ K. s. 15 gacchehi vā latahi vā rukkhehi vā¹⁵ thambhehi vā pāsāṇehi vā balavantehi vā pakkhihi saṃgāmesīti¹⁶“¹⁷. Pañcasatā dijakañṇāyo pacchato ḍenti¹⁸ saṇhāhi sakhilāhi mañjūhi¹⁹ madhurāhi vācāhi samudācarantiyo, „māyaṃ²⁰ K. s. āsane pariyukkaṇṭhīti“²¹. Pañcasatā dijakañṇāyo²² disodisaṃ ḍenti²³ nekarukkhavividha- 20 vikatiphalam āharantiyo, „māyaṃ K. s. khudāya parikilamitthā“²⁴ 'ti. Atha khalu bho dijakañṇāyo taṃ K-am s-am ārāmen' eva ārāmaṃ uyyānen' eva uyyānaṃ nadittitthen' eva n-am pabbatasikharen' eva p-am ambavanen' eva a-am jambuvanen' eva j-am labujavanen' eva l-am nālikerasañjādiyen' eva²⁵ 25 n-im²⁶ khippam eva abhisambhonti ratatthāya²⁷. Atha khalu bho K. s. tāhi dijakañṇāhi divasaṃ²⁸ paribbūḷho²⁹ evaṃ apa-

¹ B^s -ethā. ² B^d adds mukhe. ³ C^k naccenti, B^d heṭhako ḍenti. ⁴ C^k -tis-sati. ⁵ B^d -mi, omitting ti. ⁶ C^k evarūpari. ⁷ so C^k for -tāpayīti? B^d -tāpeti. ⁸ C^k naccenti, B^d naḍenti. ⁹ C^k naccenti. ¹⁰ B^d kathaḷāya. ¹¹ C^k -āyā. ¹² C^k addamsu. ¹³ B^d adds sakkhehi vā. ¹⁴ C^k -messasīti. ¹⁵ C^k naccenti. ¹⁶ B^d maññāhi. ¹⁷ C^k mā saṃ, B^d yā maṃ. ¹⁸ C^k omit di-. ¹⁹ so C^k; B^d -sañcāriyeneva. ²⁰ B^d -sañcāri. ²¹ B^d rati-. ²² C^k -se ²³ C^k -he.

sādeti: „nassatha tumhe vasaliyo, vinassatha tumhe vasaliyo coriyo dhuttiyo asatiyo lahucittiyo katassa appatikārikāyo anilo viya yenakāmaṅgamāyo“ ti.

Tatrāyaṁ atthavaṇṇanā: bhi. yo vaṇṇasaṇḍo evaṁ akkhāyati evaṁ ca
 5 anusūyati kin ti kathiyati: sabbosadhadharaṇidhare ti vitthāro, ta. sabbosa-
 dhadharaṇidhare ti sabbosadhadharaṇimhi mūlatacapattapupphādisabbosa-
 dhadharāya¹ dharaṇiyā samannāgato ti a., sabbosadhayutto vā dharaṇidharo²,
 so hi padeso sabbosadhadharaṇidharo ti evaṁ akkhāyati evaṁ ca anusūyati,
 tasmiṁ vanasaṇḍe ti vuttam hoti, sesapadayojanāya pi es' eva nayo, neka-
 10 pupphamalyavitate ti nekehi³ pilandhanatthāya⁴ uppannapupphēhi c' eva
 pilandhanamalyēhi ca vitate, rurū 'ti suvaṇṇavaṇṇā migā, uddārā ti upadra-
 migā⁵, bilārā ti mahābilārā nelamaṇḍalaṁ vuccati taruṇā bhīmīkaccācamāṇḍa-
 laṁ⁶, mahāvarāhā ti mahāhatthino, ākiṇṇanelamaṇḍalamahāvarāhena gocari-
 kādibhedena dasavidhena nāgakuleṇa c' eva kaṇṇerasaṁghena⁷ ca adhivutthe⁸ ti
 15 a., issammigā⁹ ti kālasīhā, vātammiḡā ti pasatammigā¹⁰ ti citramigā,
 purisallū¹¹ ti vaḷavāmukhayakkhīniyo, kimpurisā ti devakinnaracandakinnara-
 dumakinnaradaṇḍamānavakakontasakuṇakappaṇapāpurādibhedā kinnarā, amajja-
 mañjaridharabrahmaṭṭhapupphapupphitagganekapādapagaṇavitate
 ti makuladharehi c' eva mañjaridharehi ca supupphitehi ca aggamatapupphēhi¹²
 20 c' anekehi pādapagaṇēhi ca vitate, vāraṇā nāma hatthiliṅgasakuṇā, celāpakā
 ti¹³ pi eke¹⁴ sakunā yeva, hemaṇ ca kaṇṇanaṇ cā 'ti dve suvaṇṇajātiyo,
 etehi añjanādīhi nekadhātusatehi anekehi vaṇṇadhāturājīhi¹⁵ vinaddhapatimaṇḍi-
 tappadesa, bho ti dhammālapanamattam etaṁ, citto ti mukhatuṇḍake¹⁶ heṭṭhā-
 udarabhāge pi¹⁷ citro¹⁸ va, aḍḍhuḍḍhānīti¹⁹ tīpi sahaṇṇāni pañcasatānīti a.,
 25 addhānapariyāyapathe ti addhānasamīkhāte gamanamagge, ubbāhetthā²⁰ ti
 bādhayittha²¹, upapphusīti upagantvā phusi, pahāraṁ adamsū 'ti ettha mā
 nan ti padassa sāmivasen' attho vedītabbo, saṁgāmesīti saṁgami, saṁhū-
 hīti maṭṭhāhi²², sakhilāhīti²³ piyāhi, mañjūhīti sakhilāhi²⁴, madhurā-
 hīti madhurassarāhi, samudācarantiyo ti gandhakaraṇavasena paricarantiyo
 30 nekarukkhavividhaviṭṭhaphalan ti nekehi rukkhehi vividhaviṭṭhaphalaṁ,
 ārāmeneva ārāman ti pupphārāmaḍḍisu aññātarena ārāmen' eva aññam ārā-
 maṁ nentīti a., uyyānādisu pi es' eva nayo, nālikīrasañjādiyenā²⁵ ti nāli-
 kīraṇanen' eva aññam nālikīraṇanaṁ abhisambhotīti evaṁ netvā tattha naṁ

¹ Cks -rā. ² Cks -re. ³ Bā anek-. ⁴ Bā phalatthāya. ⁵ so Cs; Ck upadrañ-
 chā? Bds uddā. ⁶ so Cs; Ck bhīmījakaccāca-, Bā taruṇabhīgacchāpa-, Bs
 bhīmīgacchāja-. ⁷ Bā kareṇu-. ⁸ Bā -vuṭṭhe. ⁹ Bds issammigā etc. ¹⁰ Bds
 pasada-. ¹¹ Cks -u, Bā -sālu. ¹² Bā -pupphitehi. ¹³ Cks -phakā ti. ¹⁴ Bā
 etc. ¹⁵ Bds -rāsīhi. ¹⁶ Bā hi. ¹⁷ Bds uparibhogēhi. ¹⁸ Cks -e. ¹⁹ Bā adds
 aḍḍhacatuṭṭhāni. ²⁰ Bā -ethā. ²¹ Bā bāhittha. ²² Cks mayāhi, Bā maṭṭhāhi.
²³ Cks saddhimlābhīti. ²⁴ Cks salīlāhi. ²⁵ so Cs; Bā -sañjāriyenevā.

khippam̐ ñeva ratatthāya¹ pāpuṇanti, divasaṃ² paribbūho ti sakaladivasam̐
vūho³, apasādetitī tā kira tam̐ evaṃ divasaṃ pi paricaritvā nivāsaruḅbe
otāretvā parivāretvā rukkhāsākhāsu nisīditvā app-eva nāma madhuravacanāṃ
labheyyamā⁴ 'ti patthayantiyo iminā uyyojitakāle attano vasaṇaṭṭhānāṃ gamis-
sāmā⁵ 'ti vasanti, Kuṇālarājā pana tā uyyojento nassathā⁶ 'ti ādi vacanehi 5
apasādeti, ta.⁴ vinassathā⁷ 'ti sabbatobhāgena nassatha gehe dhanadhaññādīnāṃ
nāsanena coriyo bahumāyatāya dhuttiyo naṭṭhasatitāya⁸ ṣasatiyo anavaṭṭhitacitta-
tāya lahucittāyo katavināsanena mittadūbhitāya appatikāriyo ti.

Evaṃ ca pana vatvā „iti kho bhi. ahaṃ tiracchānagato pi
itthīnam akataññutam̐ bahumāyataṃ anācāratam̐⁹ dussīlataṃ ca jānāmi. 10
tadā p' ahaṃ⁶ tāsāṃ vase avattitvā tā yeva attano vase vattemitī“
imāya kathāya⁷ tesāṃ bhikkhūnaṃ anabhiratiṃ haritvā S. tuṇhi ahoṣi.
Tasmīṃ khaṇe dve kālakokilā sāmikāṃ daṇḍakena ukkhipitvā heṭṭhā-
bhāgādisu catasso catasso hutvā tam̐ padesaṃ āgamimsu, tāpi disvā
te S-raṃ pucchimsu. S. „pubbe bhi. mama sabāyo Puṇṇamukho 15
nāma phussakokilo⁸ ahoṣi, tassāyaṃ vaṃso“ ti vatvā purīmanayen'
eva tehi bhikkhūhi pucchito āha:

Tass' eva⁹ khalu bho Himavato pabbatarājassa puratthima-
disābhāge susukhumasunipūṇagiriṇṇapabbhavā¹⁰ haritupayantiyo¹¹ ti.

Ta. suṭṭhusukhumasaṇḥasakhilatāya¹² susukhumasunipūṇā¹³ giri¹⁴ etā- 20
saṃ pabbhavā¹⁵ ti giriṇṇapabbhavā¹⁶ Himavantato sandamānā, haritūṇamissa-
oghatāya harita-Kuṇāladahaṃ upagamanena upayantiyo ti sukhumasunipūṇa-
giriṇṇapabbhavā¹⁷ haritupayantiyo¹⁸ evarūpā nadiyo yasmiṃ santitī a. Idāni yaṃ
Kuṇāladahaṃ tā upayanti ta.¹⁹ pupphāni vaṇṇento āha:

Uppalakumudapadumanaḷinasatapattasogandhikamandālaka- 25
sampattivirūḷhasucigandhamanuññapāvakappadese²⁰ ti.

Ta. uppalaṇ ti nīluppalaṇ, naḷinaṇ ti setapadumaṇ, satapattan ti
paripūṇṇasatapattapadumaṇ, sampattitī etehi sampattivirūḷhehi abhinavajātehi
sucigandhena c' eva manuññena ca hadayaḇandhanasamatthatāya pāvakena²¹ ca 30
padeseṇa samannāgato ti a. Idāni tasmīṃ dahe rukkhādayo vaṇṇento āha:

¹ Bā rati. ² Cks -sa. ³ Bā paribbūho. ⁴ Bā adds nassathā ti gacchatā. ⁵
Cks -ra. ⁶ Bā pāhami. ⁷ Bā gāthāya. ⁸ Cks Bā pu-. ⁹ Cks evaṃ. ¹⁰ Ck
-ppahāvā, Bā -patava. ¹¹ Ck bhari-. C^s bharitūpasantiyo, Bā tassa susukhuma-
sunipūṇā in the place of tattha. ¹² Bā -salilatāya. ¹³ Cks -ṇo. ¹⁴ Cks giri,
Bā giri. ¹⁵ Cks pabhāvo, Bā pabhavo. ¹⁶ Cks -bhāvā. ¹⁷ Ck -bhāvā. ¹⁸ Ck
haritūlayantiyo, C^s haritūlapayantiyo. ¹⁹ Bā -yantiyo tāni. ²⁰ Cks -dālava-
²¹ Bā māva-.

Kuravakamucalindaketakacetasa vajulapunnāgavakulatilakapiyakahasanasālasalālacampakāsokanāgarukkhātirītibhūjapattaloddacandanoghavane kālāgalupadmakapiyaṅgudevadārūkacocagahane¹ kakudhakuṭajajaṃkolakaccikārakaṇṇikārakanaṇaverako-
 5 raṇḍakoviḷārakiṃsukayodhivanaṃmallikamaṇaṇaṇamanavajja-
 bhaṇḍisurucirabhaginimālādimalyadhare jātisumanamadhugan-
 dhikadhanukārikatālīsatagarauśirakoṭṭhakacchavitate atinuttaka-
 saṃkusumitalatāvitatapatimaṇḍitappadese haṃsapilavakādambakāraṇḍavābhinadīte vijjādharasiddhasamaṇatāpasagaṇādhivutthe
 10 varadevayakkharakkhasadānavagandhabbakinnaramahoragānu-
 cīṇṇappadese² —

Evarūpe khalu bho ramme vanasaṇḍe Puṇṇaṃ mukho nāma
 phussakokilo pativasati ativiya madhuragiro vilasitanayana-
 mattakkho, tass' eva khalu bho P-assa ph-assa aḍḍhuḍḍhāni
 15 itthisatāni paricārīkā dijakaṇṇāyo. Atha khalu bho dve dija-
 kaṇṇāyo kaṭṭhaṃ mukhena ḍasitvā taṃ P-aṃ ph-aṃ majjhe
 nisidāpetvā udḍenti, „mā naṃ P-aṃ ph-laṃ addhānapariyāya-
 pathe kilamatho ubbāhetthā³“ 'ti. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo heṭṭhato
 ḍenti,⁴ „sac' āyaṃ P. ph.⁵ āsanā paripatissati⁶ mayaṃ taṃ
 20 pakkhehi paṭiggaheṣṣāma⁷“ 'ti. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo uparūpari
 ḍenti⁸, „mā naṃ P-aṃ ph-aṃ ātāpo paritāpīti⁹“. Paṇṇāsa
 dijakaṇṇāyo ubhatopasse ḍenti¹⁰, „mā naṃ P-aṃ ph-aṃ sītaṃ
 vā uṇhaṃ vā tiṇaṃ vā rajo vā vāto vā ussāvo vā upapphu-
 sīti¹¹“. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo purato¹² ḍenti¹³, „mā naṃ P-aṃ
 25 ph-aṃ gopālakā vā pasupālakā vā tiṇahārakā vā kaṭṭha-
 hārakā vā vanakammikā vā kaṭṭhena vā kaṭṭhalena¹⁴ vā pāṇinā
 vā leḍḍunā vā daṇḍena vā satthena vā sakkharāhi vā pahāraṃ
 adamsu, māyaṃ P. ph. gacchehi vā latāhi vā rukkehi vā
 thambhehi vā pāsāṇehi vā balavantehi vā pakkhīhi¹⁵ saṃ-
 30 gāmesīti¹⁶“. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo pacchato¹⁷ ḍenti saṇḍāhi sa-

¹ Bā kurā- ketakavidisamaṇṇulapunnāgabahūla- piyaṇkāhasanasaralālacampakāsoka-
 kālāgalupaduka- dāruṇatecagahane. ² Bā tatthevayakkha-. ³ Bā -ethā. ⁴ Cks
 naccenti. ⁵ Bā adds sakūpo. ⁶ Cks -paṭi-. ⁷ Cks repeat pu-. ⁸ Cks naccenti.

⁹ Ck kalena, Bā kathaḷāya. ¹⁰ Cks -ehi, Bā -ihī. ¹¹ Cks repeat pa-.

khilāhi mañjūhi¹ madhurāhi vācāhi samudācarantiyo, „māyaṃ
P. ph. āsane pariyukkaṇṭhīti²“. Paññāsa dijakaññāyo diso-
disaṃ ḍenti nekarukkhavividhavikaṭiphalaṃ āharantiyo, „mā-
yaṃ P. ph. khudāya parikilamitthā“³ 'ti. Atha khalu bho dija-
kaññāyo taṃ P-aṃ ph-aṃ ārāmen' eva ārāmaṃ uyyānen' eva⁵
uyyānaṃ nadītitthen' eva n-aṃ pabbatasikharen' eva p-aṃ
ambavanen' eva a-aṃ jambuvanen' eva j-aṃ lambujavanen'
eva l-aṃ nālīkerasañjādiyen' eva³ n-iṃ⁴ khippam eva abhi-
sambhonti⁵ ratatthāya⁶. Atha khalu bho P. ph. tāhi dija-
kaññāhi divasaṃ paribbūho⁷ evaṃ pasaṃsati: „sādhū sādhū¹⁰
bhaginiyo, etaṃ kho bhaginiyo tumhākaṃ patirūpaṃ⁸ kula-
dhītānaṃ⁹ yaṃ tumhe bhattāraṃ paricareyyāthā¹⁰“ 'ti. Atha
khalu bho P. ph. yena Kuṇālo s. ten' upasaṃkami, addassuṃ¹¹
kho K-assa s-assa paricārikā dijakaññāyo taṃ P-aṃ ph-aṃ,
dūrato āgacchantaṃ disvāna yena P. ph. ten' upasaṃkamimsu¹²,¹⁵
upasaṃkamitvā taṃ P-aṃ ph-aṃ etad avocuṃ: „ayaṃ samma
P-kha Kuṇālo s. ativiya pharusō ativiya pharusavāco, app-eva
nāma tavam¹³ pi āganna piyavācaṃ labheyyāma¹⁴“ 'ti. „App-
eva nāma bhaginiyo“ ti vatvā yena K. s. ten' upasaṃkami,
upasaṃkamitvā K-ena s-ena saddhiṃ paṭisammoditvā eka-²⁰
mantaṃ nisiṇṇo kho P. ph. taṃ K-aṃ s-aṃ etad avoca:
„kissa tvaṃ samma K-la itthīnaṃ sujātānaṃ kuladhītānaṃ
sammāpaṭipannānaṃ micchāpaṭipanno¹⁴, amanāpabbhāṇinaṃ pi
kira samma K-la itthīnaṃ manāpabbhāṇinā bhavitabbaṃ ki-
maṅga pana manāpabbhāṇinaṃ“ ti. Evaṃ vutte¹⁵ K. s. taṃ²⁵
P-aṃ ph-aṃ evaṃ apasādesi: „nassa tvaṃ samma jamma
vasala, vinassa tvaṃ samma jamma vasala, ko nu tayā viyatto
jāyāyācitenā¹⁶“ 'ti, evaṃ apasādito vā¹⁷ pana P. ph. tato h'

¹ Bā mañjūhi. ² Cks pariu-. ³ Ck -jātadiyeneva, Cs -jādiy-, Bds -sañcāri-
keneva. ⁴ Ck -sañjātādi, Bds -sañcāraṃ. ⁵ Bā -bhenti. ⁶ Bā rati. ⁷ Cks
divasapari-, Bā divasāmpari-. ⁸ Cks -pa. ⁹ Ck -dhītā. ¹⁰ Bā paṭi-. ¹¹ Ck
addassu, Cs addasāsu, Bā addasāsum. ¹² Bā omits upa-. ¹³ Bā taṃ. ¹⁴ Bā
adds si. ¹⁵ Bā -o. ¹⁶ so Cks; Bā jāyājīnenā. ¹⁷ Bā ca.

eva¹ paṭinivatti. Atha khalu bho P-assa ph-assa aparena samayena nacirass' eva² kharo ābādho uppajji lohitaṭṭapakkhandikā pabāḷhā vedanā vattanti³ maraṇantikā. Atha khalu bho P-assa kokilassa paricārikānaṃ dijakaññānaṃ etad ahosi:
 5 „ābādhiko ayaṃ P. ph., app-eva nāma imambhā ābādhā⁴ vuṭṭhaheyyā“ 'ti, ekaṃ adutiyaṃ ohāya yena K. s. ten' upasaṃkamimsu. Addasā⁵ kho K. s. tā dijakaññāyo dūrato va āgacchantiyo, disvāna tā dijakaññāyo etad avoca: „kahaṃ pana tumhākaṃ⁶ vasaliyo bhattā“ ti, „ābādhiko samma K-la P. ph.,
 10 app-eva nāma tamhā ābādhā⁷ vuṭṭhaheyyā“ 'ti⁸, evaṃ vutte K. s. tā dijakaññāyo evaṃ apasādesi: „nassatha tumhe vasaliyo, vinassatha tumhe vasaliyo coriyo dhuttiyo asatiyo lahu-cittiyo“ katassa appatikārikāyo anilo viya yena kāmamaṅgamaṃyo“ ti vatvā yena P. ph. ten' upasaṃkami upasaṃkamitvā taṃ
 15 P-aṃ ph-aṃ etad avoca: „haṃ¹⁰ samma P-khā“ 'ti, „haṃ samma K-lā“ 'ti. Atha khalu bho K. s. taṃ P-aṃ ph-aṃ pakkhehi ca tuṇḍakena ca pariggahetvā vuṭṭhāpetvā nānābhēsajjāni pāyāpesi¹¹, atha khalu bho P-assa ph-assa so ābādho paṭippassambhīti.

20 Ta. piyākā ti setapupphā, hasanā ti hakāro sandhikaro, asanāyavā¹², tiriṭṭi ekarukkhaṇṇi, caṇḍanā ti rattasurabbhicandanaṃ, oghavane ti etesaṃ oghena ghaṭṭāya¹³ samannāgate vane, devadārurakkhehi¹⁴ ti devadārurakkhehi c' eva kadālīhi ca gahane, kaccikārā ti ekā rukkhaṇṇi, kaṇṇikārā ti mahāpupphā, kaṇṇikārā ti khuddakapupphā, kiṃsukā ti vi-
 25 ghātākā¹⁵, yodhikā ti yudhikā¹⁶, vanamallikamaṇaṅganamanavajja-bhaṇḍisurucirabhaṇḍinimālaṃalyadhare ti mallikānaṃ ca anaṅgaṇaṇaṃ anavajjānaṃ ca bhaṇḍinaṃ surucirānaṃ ca bhaṇḍinaṃ pupphehi malyadhārāya-māne, dhanukārīti dhanupātālī, tālisā ti tālisapattarukkā, kacchavitate¹⁷ ti etehi sumanādīhi vitatanadikacchapabbatakacche¹⁷, saṃkusumitalatā¹⁸ ti
 30 tesu tesu ṭhānesu suṭṭhukumaṭaṭimuttakehi¹⁹ c' eva nānāvīdhalatāhi ca²⁰ vitatapaṭimaṇḍitappadesa, tāpasasamaṇaṇādhivutthe ti etesaṃ vijjā-dharādīnaṃ gaṇehi adhivutthe, P-mukho ti²¹ mukhaparipuṇṇatāya P-kho²²,

¹ Bds yeva. ² Bā adds accayena. ³ Bā pav-. ⁴ Bā adds naṃ, B° na. ⁵ Bā -sa. ⁶ Bā tumhaṃ. ⁷ Bds add na. ⁸ Bā si. ⁹ Bā -āyo. ¹⁰ Cks haṃ. ¹¹ Ck yāyā-. ¹² so Cks for asano yeva? Bā āsanāyeva. ¹³ Bds satatagha-. ¹⁴ Cks -cova-. ¹⁵ Bā vāttaghaṭākā. ¹⁶ Ck yutikā, C° suyūthikā. ¹⁷ Bā gaccha-. ¹⁸ Cks -late. ¹⁹ Bā adhi-. ²⁰ Cks -latā omitting ca. ²¹ Cks omit p-mukho ti. ²² Cks -khā.

parehi puṭṭhatāya phussakokilo, vilasitanayano¹ ti vilasitanetto, mattak-
kko ti yathā mattānaṃ akkhāni rattāni honti evaṃ rattakkho pamāṇayuttanetto
vā, bhaginiyo ti ariyavohārena ālapanāṃ, paricareyyāthā 'ti sakaladivasaṃ
gahetvā vicareyyātha, iti so piyakathaṃ kathetvā uyyojeti², kadāci pana K. s.
saparivāro P-mukhaṃ dassanāya gacchati kadāci P. K-lassa santikaṃ gacchati, 5
tenāha: atha khalu bho ti, sammā 'ti vayassa, āgammā 'ti paṭicca upanissāya,
labheyyāma 'ti K-assa' santikaṃ piyavacanaṃ labheyyāma, appevanāmā 'ti
api nāma labheyyāma, vakkhāmi naṃ ti, sujātānaṃ ti samānajatīkānaṃ, nassā
'ti palāya, jammā 'ti lāmaka, vyatto ti ko nu³ sadiso añño vyatto nāma
atthi, jāyāyācitenā⁴ 'ti jāyājitenā⁵, ayam vā pāṭho, evaṃ itthiparājitenā tayā 10
sadiso ko nāma vyatto atthīti, taṃ puna evarūpassa vacanassa ābhaṇanattāyā⁶
apasādeti, tato hevā⁷ 'ti kuddho m. K. ti cintetvā tato yeva paṇinivatti, so
nivattitvā saparivāro attano vasanaṭṭhānaṃ eva agamāsi, appeva nāmā 'ti
saṃsaya-parivittakko imamaḥ ābādhā vuṭṭhaheyya vā na vā ti evaṃ cintetvā taṃ
ohāya pakkamimsu, tumhaṃ⁸ ti tumhakaṃ, app-eva nāmā 'ti tamhā ābādhā 15
vuṭṭhaheyya vā na vā, ambhakaṃ āgatakāle mato bhavissati, mayam hi idān' esa
marissatīti ūtvā tumhakaṃ pādapari-cārikā bhavitum āgatā ti, ten' upasaṃ-
kamīti imā itthiyo sāmikassa matakāle āgatā paṭikkulā bhavissāmā 'ti taṃ pahāya
āgatā⁹ gantvā mama sahāyaṃ pupphaphalādīni nānābhesajjāni saṃharitvā āro-
gaṃ¹⁰ karissāmīti cintetvā nāgabalo M. ākūse¹¹ uppatitvā yena so ten' upa- 20
saṃkami, han ti nipāto, jivasi sammā 'ti pucchanto evaṃ āha, itaro pi 'ssa
jivāmīti vadanto haṃ sammā 'ti āha, pāyāpesīti pāyesī, paṭippassambhīti
vūpasanto.

Tāpi dijakaññāyo tasmim aroge jāte āgatā. K. pi P-khaṃ
katipāhaṃ phalāphalāni¹² khādāpetvā tassa balappattakāle 25
„samma tvaṃ idāni ārogo¹⁰, attano paricārikāhi saddhim vasa,
aham pi attano vasanaṭṭhānaṃ gamissāmīti“ ā. Atha naṃ so
„imā¹³ maṃ bālhaḡilānaṃ pahāya palātā¹⁴, na me etāhi dhut-
tīhi¹⁵ attho“ ti ā. Taṃ sutvā M. „tena hi te samma itthīnaṃ
pāpabhāvaṃ ācikkhissāmīti“ P-aṃ gahetvā Himavantapasse 30
manosilātaṃ netvā sattayojaniyasālamūle manosilāsane¹⁶ nisīdi,
ekasmiṃ passe P. saparivāro nisīdi. Sakala-Himavante deva-
ghosana-cari¹⁷: „ajja K. sakuṇarājā Himavati¹⁸ manosilāsane
nisīditvā Buddhalīlāhāya dh. desessati, taṃ suṇāthā“ 'ti param-

¹ Bā -nā. ² Bā -si. ³ Bā adds tayā. ⁴ Bā jāyājinenā. ⁵ Ck Bā jāyā-. ⁶
Ck āhanattāyā, C^s ābhanat-, Bā abhaṇat-, B^s abhaṇanat-. ⁷ Bā yevā. ⁸ Ck
tiyahan, C^s tuyhan. ⁹ Bā adds ti ahaṃ, B^s ahaṃ. ¹⁰ Bā a-. ¹¹ Bā -ena.
¹² Bā -lena. ¹³ Bā adds samma. ¹⁴ Bā palāyanti. ¹⁵ Bā vasalīhi. ¹⁶ Bā
-lātale. ¹⁷ Bā devatā-. ¹⁸ Bā -vante.

parāghosena chakāmāvacarā devā ñatvā¹ yebhuyyena² sanni-
 patimsu, bahū nāgasupaṇṇagijjhā aṭaviyam pi³ devā⁴ taṃ
 atthaṃ ugghosimsu. Tadā Ānando nāma gijjharājā dasasa-
 hassagijjhaparivāro Gijjhapabbate paṭivasati, so pi taṃ kolā-
 5 halaṃ sutvā „dh. suṇissāmīti“⁵ sapaṇivāro jāgantvā ekamantaṃ
 nisīdi. Nārado pi pañcābhīṇṇātāpaso dasasahassatāpasapari-
 vuto Himavantapadesa viharanto taṃ devaghosanaṃ sutvā
 „sahāyo kira me K. itthīnaṃ agunaṃ kathessati“⁶, mayāpi taṃ
 desanaṃ sotuṃ vaṭṭatīti⁷ tāpasasahassena⁸ saddhiṃ iddhiyā
 10 ta. gantvā ekamantaṃ nisīdi. Buddhānaṃ desanāsannipāta-
 sadiso mahāsamāgamo ahosi. Atha M. jātissaraññāpēna itthi-
 dosapaṭisamyuttaṃ atītabhave diṭṭhakāraṇaṃ P-am⁹ kāya-
 sakkhiṃ katvā kathesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

15 Atha khalu bho K. s. taṃ P-am ph-am gilānāvutṭhitaṃ acira-
 vutṭhitaṃ gelaṇṇā⁹ etad avoca: „diṭṭhā mayā samma P-kha Kaṇhā¹⁰
 dveṇṇikā¹¹ pañcapatikā ya¹² chaṭṭhe purise cittaṃ paṭibaddhaṃ ti¹³
 yā yadidāṃ kavandhe piṭhasappimhīti“¹⁴. Bhavati ca paṇ' uttar'
 ettha¹⁵ vākyam:

20 1. Ath' Ajjuno Nakulo Bhīmaseno
 Yudhiṭṭhilo Sahadevo¹⁶ ca rājā
 ete paṭi pañca-m-aticca¹⁷ nārī
 akāsi¹⁸ khujjavāmanena pāpan ti. 288.

„Diṭṭhā mayā samma P-kha Saccatapāvī nāma samaṇī su-
 25 sānamajjhe vasanti“¹⁹ catutṭhabhattaṃ pariṇāmayamānā, sā²⁰ tulāputta-
 kena²¹ pāpam akāsi. Diṭṭhā mayā s. P-kha Kākāti²² nāma devī
 samuddamajjhe vasanti bhariyā Venateyyassa²³ Naṭakuverena²⁴ pāpam
 akāsi. Diṭṭhā mayā s. P-kha Kuraṅgavī²⁵ lomasundarī²⁶ Eḷa-

¹ Bā sutvā. ² Bā adds tattha. ³ Bā -ṇṇāvijjādharādīnaṃ pi, Bā -vijjhātāṭavisa-
 yampi. ⁴ Bā devatā. ⁵ Cks sūssāmīti. ⁶ Bā adds mahasamāgamo bhavissati.
⁷ Bā -dasasahassena. ⁸ Bā -khassa. ⁹ Bā s. gelaṇṇātaṃ, Cks gelaṇṇātaṃ. ¹⁰ Bā
 adds devī. ¹¹ Bā dvī-. ¹² so Cks for yassā? Bā yo, Bā raṃ. ¹³ so Cks;
 Bā -bandhi. ¹⁴ Bā pitha-, Cks piṭṭha-. ¹⁵ Cā pha-, Bā ma-. ¹⁶ Bā siha-.
¹⁷ Bā paticca. ¹⁸ Bā akāri. ¹⁹ all three MSS. -i. ²⁰ Cks omit sā. ²¹ so C;
 Ck tulāputtamkena, Bā sūravuttakena, Bā surādhu-. ²² Bā kākavanti; se III
 p. 90. ²³ Bā nevat-. ²⁴ -kupparena. ²⁵ Bā kuruṅgadevī. ²⁶ Cks -sudarī.

kamāraṃ¹ kāmayaṃānā Chalaṅgakumāra - dhanantevāsina² pāpam
akāsi, Evaṃ h' etaṃ³ mayā nātaṃ : Brahmaddattassa mātaraṃ ohāya
Kosalārājā⁴ Pañcālacaṇḍena⁵ pāpam akāsi. Etā ca aṇṇā ca akaṃsu
pāpam, tasmāhaṃ itthinam na vissase na-ppasaṃse, mahī yathā jagati-
samānarattā vasundharā itaritarāpatitthā sabbasahā⁶ aphandana⁷ 5
akuppā tath' itthiyo⁷, tāyo na vissase naro

2. Sīho yathā lohitamaṃsabhojano
vālāmigo⁸ pañcahattho⁹ suruddho
pasayhakhādī parahimsane rato
tath' itthiyo¹⁰, tāyo na vissase naro. 289.

10

Na khalu¹¹ s. P-kha vesiyo nāriyo gamaniyo¹², na h' etā bandha-
kiyo¹³ nāma, vadhikāyo nāma etāyo yadidaṃ vesiyo nāriyo gamaniyo
ti, corā viya veṇikatā madir' iva diddhā¹⁴ vāṇijā¹⁵ viya vācāsanthu-
tiyo¹⁶ issāsīṅgam iva parivattāyo uraga-m-iva dujjivhāyo sobbham
iva paṭicchannā pātālam iva duppurā rakkhasī viya duttonā¹⁷ Yamo 15
v' ekantahāriyo sikhī-r-iva¹⁸ sabbabhakkhā nadī-r-iva sabbavāhi¹⁹ anilo
viya yenakāmaṃcarā²⁰ Neru viya avisesakārā visarukkho²¹ viya nicca-
phalitāyo²² ti. Bhavati ca pan' uttar' ettha vākyaṃ :

3. Yathā coro yathā diddho²³ vāṇijo va²⁴ vikatthani²⁵
issāsīṅgam ivāvattā²⁶ dujjivhaurago yathā²⁷ 290.
4. Sobbham iva paṭicchannā pātālam iva duppurā
rakkhasī viya duttonā Yamo v' ekantahāriyo²⁸ 291.
5. Yathā sikhī nadī vāto Neru nāvasamākatā²⁹
visarukkho viya pañcadhā³⁰ nāsayanti ghare bhogaṃ
ratanān' antakaritthiyo³¹ ti.. 292.

25

Ta. gilānāvutthitan ti paṭhamam gilānam pacchāvutthitam³², diṭṭhā
mayā ti atīte kira Brahmaddatto Kāsirājā sampannabalavāhanatāya Kosalarājāṃ
gahetvā Kosalarājānam māretvā tassa aggamahesiṃ sannisinnagabbhaṃ gahetvā

¹ Cks elamārakaṃ, Bđ elakakumāraṃ. ² C^s Bđ -raṇḍha-. ³ Bđ evaṇhi-. ⁴ so Cks;
Bđs -jaṃ ⁵ C^s sabbāsaha, Ck sabbāsahā. ⁶ Ck athanānā. ⁷ Ck tali-, tathī-, B^s
dati-. ⁸ C^s valā-. ⁹ Bđ pañcāvuddho, B^s -vudho, Ck pañcahatthe. ¹⁰ Ck rat-
thitthiyo, C^s tthitthiyo, Bđ tattitttiyo. ¹¹ Bđ adōs kho. ¹² so all three MSS.
¹³ Cks na hetāvakavandhakiyo. ¹⁴ so C^s; Ck madirā viya visagiddhā, Bđ madirā
varitthā. ¹⁵ Bđ -o. ¹⁶ Ck vācāyasatthutthiyo. ¹⁷ Ck dutto, C^s dhutto. ¹⁸ all
three MSS. sikhī-. ¹⁹ all three MSS. -i. ²⁰ Cks -māvacarū. ²¹ Bđ -ā. ²²
Cks -liniyo. ²³ Bđ riṭho. ²⁴ Bđ ti. ²⁵ Ck vitatthati, Bđ vikattani. ²⁶ Bđ
isiṅgamiva parivattā. ²⁷ Bđ dujjivhā. ²⁸ avisesa - - - wanting in C^s. ²⁹ so C^s;
Ck -samāpakā ti, Bđ -samāgatā. ³⁰ so C^s; Ck pañcadā, Bđs niccaphalo. ³¹ Ck
ratanatthakaritthiyo, Bđ ratanānantaritthiyo. ³² Ck pañcā-, Bđ paccānuvā-

Bārāpasinṃ gantvā taṃ attano aggamahesiṃ akāsi, sā¹ aparabhāge dhītaraṃ vijāyi, rañño pana² pakatiyā dhītā vā putto vā n' atthi, so tussitvā: bhadde varaṃ gaṇhā³ 'ti ā, sā gaṇhitaṃ katvā ṭhapesi, tassā pana kumārīkāya Kaṇhā ti nāmaṃ karimṃsu, ath' assā veyappattāya mātā⁴: amma pitarā te varo dinno, 5 taṃ ahaṃ gaṇetvā ṭhapesiṃ. tava ruccanakaṃ varaṃ gaṇhā 'ti ā.⁵ sā: mayhaṃ⁶ avijjamānaṃ⁷ n' atthi, patiṃ gahaṇatthāya⁸ me sayamvaraṃ kārehitī kilesa-bahulatāya hirottappaṃ bhinditvā mātaraṃ ā, sā rañño ārocesi, rājā: yathā-rucciṃ⁹ paṭigaṇhātū 'ti vatvā sayamvaraṃ ghoṣāpesi. rājaṅgaṇe sabbālaṃkāri-patimaṇḍitā bahupurisā sannipatiṃsu, Kaṇhā pupphasamuggaṃ ādāya uttara-10 sihapāṇjare ṭhitā oloketi ekam pi na rocesi, tadā Paṇḍurāḍagottato¹⁰ Ajjuno Nakulo Bhīmaseno Yuddhiṭṭhilo Sahadevo¹¹ ti ime pañca Paṇḍurāḍaputtā¹² Takkaṣilāya disāpāmokkhaṣa ācariyassa santike sippaṃ gaṇetvā¹³ desacārittaṃ jānissāmā 'ti vicarantā Bārāpasinṃ pattā¹⁴ antonagare kolābalaṃ sutvā pucchitvā taṃ atthaṃ ṇatvā mayam pi gamissāmā 'ti kañcanarūpasamānarūpā pañca¹⁵ 15 pi ta. gantvā paṭipāṭiyā aṭṭhaṃsu, Kaṇhā te disvā pañcasu ṭhitesu paṭibaddha-cittā hutvā pañcannam pi sisesu mālācumbatākāni khipitvā: amma ime pañca jane vāremūti¹⁶ ā, sā rañño ārocesi, rājā varassa dinnattā na labhissasitī¹⁷ avatvā anattamano va kiṃjātikā kassa puttā ti pucchitvā Paṇḍurāḍaputrabhāvaṃ¹⁸ 20 ṇatvā tesam sakkāraṃ katvā taṃ pādapariṇāsiṃ adāsi, sā sattabhūmakapāsūde te¹⁹ kilesavasena saṅgaṇhi, eko paṇ' assā paricāriko khujjo pīṭhasappi atthi, sā pañca rāḍaputte kilesavasena saṅgaṇhitvā tesam bahiṃkkhantakāle okāsaṃ labhitvā kilesena anuḍayhamānā khujjena saddhiṃ pāpaṃ karoti, tena ca sad-dhiṃ kathenti: mayhaṃ tayā sadiso piyo n' atthi rāḍaputte māretvā tesam galalohitena tava pāde makkhāpessāmīti²⁰ vadati, itaresu pi jeṭṭhabhātikena 25 missibhūtakāle: imehi catūhi janehi tvam eva mayhaṃ piyataro mayā jīvitaṃ pi tav' atthāya pariccattaṃ mama pītu accayena tuyhaṃ yeva r. dāpessāmīti²¹ va-dati, itarehi saddhiṃ missibhūtakāle pi es' eva nayo, te ayaṃ²² anhe piyāyati issariyaṃ ca no etaṃ nissāya jātan ti tassā ativiya tussanti, sā ekadivasaṃ ābādhikā abosi, atha naṃ te parivāretvā eko sīsaṃ sambāhanto nisīdi sesā 30 ekekaṃ hatthaṃ ca pādāṃ ca, khujjo pana pādāmūle nisīdi, sā sīsaṃ sambāha-mānassa jeṭṭhabhātikassa Ajjunakumārassa: mayhaṃ tayā piyataro n' atthi jīvamānā tuyhaṃ jīviṣṣāmi pītu accayena tuyhaṃ r. dāpessāmīti sīseṇa saṅgaṇhi dadamānā taṃ saṅgaṇhi, itaresam pi hatthapādehi tath' eva saṅgaṇhi adāsi, khujjassa pana: tvaṃ nīva mama piyo tav' atthāya ahaṃ jīviṣṣāmīti jīvāya 35 saṅgaṇhi adāsi, te sabbe pi pubbe kathitabhāvena tāya saṅgaṇāya tam atthaṃ jāniṃsu, tesu sesā attano dinnasaṅgaṇāyo²² jāniṃsu, Ajjunakumāro pana tassā

¹ Bā tā, Cks omit sā. ² Cks omit pana. ³ Bā -hāhi. ⁴ Bā adds taṃ āha. ⁵ Bā omits āha. ⁶ Bā adds aññāṃ. ⁷ so Cks; Bā adds dhanāṃ. ⁸ Bā gaṇhana-. ⁹ Bā -itaṃ. ¹⁰ Ck paṇḍarājā bhoggano, Cs paṇḍarāja bho. ¹¹ Bā siha-. ¹² Cks paṇḍa-. ¹³ Bā ugga-. ¹⁴ Bā patvā. ¹⁵ Bā adds paṇḍurāḍaputtā. ¹⁶ Bā's jane va me dehiti. ¹⁷ Cks -titi. ¹⁸ Ck -da ti. ¹⁹ Bā -māti. ²⁰ Bā pāpessāmīti. ²¹ Cks te saṃ. ²² Bā -āyeva.

hatthapāḍajivhāvikāre disvā: yathā mayhaṃ evaṃ sesānaṃ pi imāya saññāya
 dinnā¹ bhavissati khujjena cāpi saddhīm etissā santhavena² bhavitabban ti
 cintetvā bhātaro gahetvā bahi nikkhamitvā pucchi: diṭṭhā vo pañcapatikā mama
 sīsavikāraṃ dassentīti, āma diṭṭhā ti, kāraṇaṃ jānāthā 'ti, na jānāma 'ti, idaṃ
 nāma³ ettha kāraṇaṃ: tumhākaṃ hatthapāḍehi dinnasaññāya kāraṇaṃ jānāthā 'ti⁴ 5
 ambhākam pi ten' eva kāraṇena adāsīti, khujjassa jivhāvikārena saññānāssa
 kāraṇaṃ jānāthā 'ti, na jānāma 'ti, atha nesaṃ ācikkhitvā imināpi saddhīm
 etāya pāpakammaṃ katan ti⁵, tesu asaddhahantesu khujjaṃ pakkositvā pucchi,
 so sabbaṃ pavattiṃ kathesi, te tassa vacaṇaṃ sutvā tassā vigatachandarāgā: aho
 mātugāmo nāma pāpo dussīlo, amhādisse nāma jātisampane sobhaggappatte pa- 10
 hāya evarūpena jeguechapaṭikkūlena khujjena saddhīm pāpakammaṃ karoti, ko
 nāma paṇḍitajātiko evaṃ nillajjāhi pāpadhammāhi itthihi saddhīm ramissatīti
 anekapariyāyena mātugāmaṃ garaḥitvā alaṃ no gharāvāsenā 'ti pañca janā
 Himavautam pavisitvā kasiṇaparikkammaṃ katvā āyupariyosāne yathākammaṃ
 gatā, K. sakunārājā Ajjunakumāro ahoṣi, tasmā⁶ attanā diṭṭhakāraṇaṃ dassento 15
 diṭṭhā mayā ti ādim ā.

Ta. dveṇṇikā⁷ ti Kosalarañño⁸ Kāsirañño ca vasen' etaṃ vuttam,
 pañcapatikā yā 'ti pañcapatikā, yakāro nipātamatto, paṭibaddhantiyā⁹ ti
 paṭibaddhamanā¹⁰, kavandhe¹¹ ti¹² tassa kira gīvāya¹³ onamitva¹⁴ uraṃ
 allinā tasmā chinnaśiso viya khāyati, pañcamaticcā¹⁵ 'ti ete pañca atikka- 20
 mitvā, khujjavāmanena¹⁶ 'ti khujjena vāmanakena¹⁷, aparāni pi diṭṭhapubbāni
 dassento puna diṭṭhā ti ādim āha, ta. paṭhamavatthusmīm tāva ayaṃ vibhāvanā:
 atīte kira Bārāṇasīm nissāya Saccatapāvi¹⁸ nāma setasamaṇi susāne paṇḍa-
 sālāṃ karetvā ta. vasamānā cattāri¹⁹ bhattāni atikkamitvā bhuñjati, sakalanā-
 gare Cando viya Suriyo viya ca pākāṭā ahoṣi, B-sivāsino khipitvāpi²⁰ khali- 25
 tvāpi namo Saccatapāviyā²¹ ti vadanti, ath' ekasmīm chaṇakāle paṭhamadivase
 tāva suvaṇṇakārā gaṇabandhane²² ekasmīm padese maṇḍapaṃ karetvā²³ maccha-
 mānsasurāgandhamālādīni netvā²⁴ surāpānaṃ ārabhiṃsu, ath' eko suvaṇṇakāro
 surādhiṭṭhako²⁵ chaḍḍento: namo Saccatapāviyā²⁶ ti vatvā ekena paṇḍitena: ambho
 andhabāla calacittāya itthiyā namo karosi aho bālo sīti vutte: samma mā evaṃ 30
 avaca mā nirayasamvattanikaṃ kammaṃ²⁷ karīti ā., atha naṃ so: dubbuddhi
 tuṇhi hohi²⁸ sahasseṇa abbhutaṃ kara²⁹ ahan te³⁰ Saccatapāviṃ³¹ ito sattame
 divase alaṃkatapaṭiyattaṃ imasmīm ṭhāne nisīnno suravittam³² gāhāpetvā suraṃ

¹ so Bā; Cks -ā. ² Bā sandhavana. ³ Bās add āma jānāma ti. ⁴ Bā adds
 vatvā. ⁵ Bā tattha. ⁶ Bās adds ca. ⁷ Bās divi-. ⁸ so Ck; Bā paṭibandhiyā,
 Cs paṭibaddhantibaddhayā. ⁹ Cks paṭibaddhamanā, Bā -bandhamanā. ¹⁰ Cks
 tav-, Bā kaphante. ¹¹ Cks pi. ¹² Bās givā. ¹³ Bā -etvā. ¹⁴ Ck pañcapatima-
 ticcā, Cs pañcapatimaticcā, Bā pañcapaticcā. ¹⁵ Bās add idaṃ vatvā. ¹⁶ Ck
 -pāpi, Cs -pāci, Bā -pāvi. ¹⁷ Bā adds divasāni. ¹⁸ Cks omit pi. ¹⁹ all
 three MSS. pāpiyā. ²⁰ Bā gaṇabandhena. ²¹ Bā katvā. ²² Bā āharetvā. ²³
 Cks -vittihako for vittako? ²⁴ Ck -pāciyā? Bā -pāpiyā. ²⁵ Cks omit ka-. ²⁶
 Bā adds ti. ²⁷ Bā karoti. ²⁸ Bā tam. ²⁹ Bā -pāpi. ³⁰ so Cks for -vittakam?
 Bā -dhiṭṭhakam.

- pivissāmi mātugāmo dhuvasiḷo n' atthīti ā, so na sakkhissasīti vatvā tena saddhiṃ sahasseṇa abbhutaṃ akāsi, so¹ aññesaṃ suvaṇṇapakārānaṃ ārocetvā punadivase pāto va tāpasavesena susānaṃ pavisitvā tassā vasaṇaṭṭhānaṃ avi-
 5 dhiko tāpaso bhavissati ahaṇ tāva susānapasse vasāmi ayaṃ majjhe susānassa bhavitabbam ass' antareva² santadhammena vandissāmi naṇ ti upasāṇikamitvā vandi, so n' eva olokesi na pi ālapi, dutiyadivase pi tath' eva akāsi, tatiya-
 divase pana vanditakāle adhomukho va gacchā 'ti ā, catutthadivase kacci³
 bhikkhāya na kilamasīti paṭisaṇthāraṃ akāsi, sā paṭisaṇthāro me laddho ti
 10 tuṭṭhā pakkāmi, pañcamadivase bahutaraṃ paṭisaṇthāraṃ labhivā thokaṃ nisi-
 ditvā gatā, chaṭṭhadivase pana taṃ āgantvā vanditvā nisiṇṇaṃ: bhagīni kiṇ nu
 kho ajja Bārāṇasīyaṃ mahāgītavādītasaddo ti vatvā: ayya tumhe na jānātha
 nagare chaṇo ghuṭṭho ta. kilāntānaṃ esa saddo ti vutte: ettha nāṃ' esa saddo
 ti ajānanto viya hutvā: bhagīni kaṭibhattāni atikkamasīti pucchi, cattūri ayya⁴
 15 tumhe pana kati atikkamethā 'ti, satta bhagīnīti, idaṃ so musā abhāsi⁵, deva-
 sikaṃ h' esa⁶ rattin' bhuṇṇati, so⁷: kati te⁸ bhagīni vassāni pabbajitāyā 'ti
 pucchitvā tāya dvādassa vassānīti vutte tumhākaṃ kati hīti vutto⁹ idaṃ¹⁰
 chaṭṭhaṃ vassan ti ā, aha nāṃ: atthi pana te bhagīni santadhammādhigamo
 ti pucchitvā n' atthi ayya 'ti¹¹ tumhākaṃ pana¹² atthīti vutte mayam pi n'
 20 atthīti vatvā: bhagīni mayaṃ n' eva kāmasukhaṃ labhāma na nekkhammasukhaṃ
 kiṃ amhākaṃ yeva uṇho nirayo mahājanassa kiriyāṃ karoma ahaṃ gihī¹³ bha-
 vissāmi atthi me¹⁴ mātu santakaṃ¹⁵ dhanāṃ na sakkomī dukkhaṃ anubhavitum
 ti ā, sā tassa vacaraṇaṃ sutvā attano calacittatāya¹⁶ tasmīṃ paṭipaddhacittā hutvā:
 ayya ahaṃ pi ukkaṇṭhitā sace maṃ na chaḍḍetha¹⁷ ahaṃ pi gihīni bhavissā-
 25 mīti ā, aha nāṃ so pi: ehi na taṃ chaḍḍessāmi bhariyā me bhavissasīti
 taṃ nagaraṃ pavesetvā saṇivasitvā surāpānaṃaṇḍapaṃ gantvā tāya surāvittha-
 kaṃ¹⁸ gāhāpetvā suraṃ pivi, itaro sahasajito¹⁹, sā taṃ paṭṭa puttadhītāhi
 vaḍḍhi, tadā K. putto²⁰ ahoṣi, so taṃ kārānaṃ āharitvā dassento diṭṭhā ti
 ādim ā.
 30 Dutiyavattusmiṇi²¹ atītakathāya catukkanipāte Kākāṭijātakavaṇṇana²²
 vitthāritā, tadā pana K. Garuḷo ahoṣi, tasmā attanā diṭṭham pakāseṇto diṭṭhā
 mayā ti ādim ā, tatiyavattusmiṇi²³ atīte Brahmaḍatto Kosalarājānaṃ vadhitvā
 r. gahetvā tassa aggamaheṣiṇ gabbhinīṃ²⁴ ādāya Bārāṇasīṃ paccāgantvā tassā
 gabbhinibhāvaṃ jānanto pi taṃ aggamaheṣiṇ akāsi, sā paṭipakkagabbhā²⁵ su-
 35 vaṇṇarūpakasadiṣaṇ puttāṃ vijāyitvā: vuddhippattāṃ pi naṃ Bārāṇasirājā esa

¹ Bā adds taṃ. ² Cs -tare, Bās -passabbhantare. ³ Bā kiñci. ⁴ Bā ayyāni.

⁵ Cks bhāsi. ⁶ Bā so sadā. ⁷ Bā adds taṃ. ⁸ Cks omit te. ⁹ Bā kati vassāni
 ti vutte. ¹⁰ Bā adds me. ¹¹ Cks omit natthi and ti. ¹² Bā pi. ¹³ Cks -i,
 Bā gihī. ¹⁴ Bā adds na. ¹⁵ Cks -ti-. ¹⁶ Bā bāla-. ¹⁷ Bā -essatha. ¹⁸ Cs
 -cittakam, Bā -dhiṭṭhakam. ¹⁹ Cs -mājito, Bā -ssena jito. ²⁰ Bās surādhuttako.

²¹ Bās tatiya-. ²² cfr. III p. 90, Bā kākavati-. ²³ Bās catukka-. ²⁴ Bās
 sag-. ²⁵ Bā paṭipūṇa-.

me paccāmittassa putto kiṃ iminā ti mārāpessati mā me putto parahatthena
maratū 'ti cintetvā: amma imaṃ mama ¹ dāraṃ pilotikaṃ attharitvā āmakasusāne ²
nipajjāpetvā ehitā ā, dhātī ³ tathā katva nahātvā ⁴ paccāgami, Kosalarājāpi ma-
ritvā puttassa ārakkhadavatā hutvā nibbatti, tassānubhāvena ekassa elāpālassa
tasmiṃ padese elakā varentassa ⁵ ekā elikā taṃ kumārāṃ disvā sinehaṃ uppā- 5
detvā khīraṃ pāyetvā thokaṃ caritvā puna gantvā dve tayo ⁶ cattāro vāre pā-
yesi, elakapālo tassā kiriyāṃ disvā taṃ thānaṃ gantvā taṃ dāraṃ disvā
puttasinehaṃ paccupaṭṭhāpetvā attano bhariyāya adāsi, sā pana aputtikā, ten'
assā thaṇṇaṃ n'atthi, aha naṃ elikā khīraṃ eva pāyesi, tato paṭṭhāya devasikaṃ
dve tisso elikā maranti, elakapālo: imasmiṃ paṭijaggiyamāne sabbā elikā marissanti 10
kiṃ noṇimā ti taṃ ekasmiṃ mattikabhājane nipajjāpetvā aparena pīḍahitvā māsa-
cūṇṇena mukhaṃ nibbivaraṃ limpitvā ⁷ nadiyā vissajjesi, taṃ enaṃ vuyhamānaṃ
heṭṭhātitthe rājanivesane jinnapaṭisaṃkhārako eko caṇḍālo sapajāpatiko mukhaṃ ⁸
dhovanto disvā vegena gantvā āharitvā tīre ṭhapetvā kiṃ etthā 'ti vivaritvā
olokento dāraṃ passi, bhariyāpi 'ssa aputtikā, tassā ⁹ tasmiṃ puttasiṃho 15
nibbatti, aha naṃ gehaṃ netvā paṭijaggi, taṃ sattaṭṭhavarassakālato paṭṭhāya
mūtāpitaro rājakulaṃ gacchantā ādāya gacchanti, soḷasavassakālato paṭṭhāya so
ca ¹⁰ bahulaṃ gantvā jinnapaṭisaṃkhāranaṃ ¹¹ karoti, raṇṇo, ca aggaṃahesiyā
Kuraṇḍagavī ¹² nāma dhītā ahoṣi uttamarūpadharā, sā tassa diṭṭhakālato paṭ-
ṭhāya tasmiṃ paṭibaddhacittā hutvā aññattha anabhiratā tassa kammakaraṇaṭṭhā- 20
naṃ eva āgacchati, tesāṃ abhinnaḍassanena ¹³ aññamaññaṃ paṭibaddhacittānaṃ
antorājakule yeva paṭicchannokāse ajjhācāro pavatti, gacchante kāle paricāri-
kāyo ¹⁴ raṇṇo ārocesuṃ, rājā kujjhītvā amacce sannipādetvā: iminā caṇḍāla-
puttena imaṃ ¹⁵ nāma kataṃ imassa kattabbaṃ jānāthā 'ti ā, amaccā: mahā-
parādhō esa nānāvidhā ¹⁶ kammakaraṇā ¹⁷ karetvā paccā naṃ maretuṃ vaṭṭa- 25
titi vadimsu, tasmiṃ khaṇe kumārassa pitā ārakkhadavatā tass' eva kumārassa
mātu sarīre adhimucceti, sā devānubhāvena ¹⁸ rājānaṃ upasaṃkamitvā: mahārāja
nāyaṃ kumāro caṇḍālo esa mama kucchismiṃ nibbatto Kosalarāṇṇo putto ahaṃ
putto me mato ti tumhākaṃ musā avacaṃ ahaṃ etaṃ tumhākaṃ paccāmittassa
putto ti dhātīyā ¹⁹ datvā āmakasusāne chaḍḍāpesiṃ aha naṃ eko elāpālako 30
paṭijaggi so attano elikāsu marantiṃ nadiyā pavāhesi aha naṃ vuyhamānaṃ
amhākaṃ ²⁰ gehe jinnapaṭisaṃkhārako caṇḍālo disvā posesi sace na saddahatha
te sabbe pakkosāpetvā pucchathā 'ti, rājā dhātīm ²¹ ādiṃ katvā sabbe pakkosā-
petvā pucchitvā tath' eva taṃ pavattinā sutvā jātisampanno kumāro ti tuṭṭho
taṃ nahāpetvā alaṃkārāpetvā tass' eva dhītaraṃ adāsi, tassa pana elakānaṃ 35

¹ C^s Bā omitt mama. ² Bā āgamaka-. ³ C^s ccāti? C^s dhāti, Bā jāti. ⁴ Bā netvā.

⁵ Bā -ke carentassa. ⁶ C^s tatiye in the place of dve tayo. ⁷ Bā vili-. ⁸

Bā makaci. ⁹ Bā tasmā. ¹⁰ Bā sveva. ¹¹ Bā gehajinnapaṭisaṃkhā. ¹² Bā

kuruṇḍadevī. ¹³ Bā abhinnaṃvad-. ¹⁴ Bā addh sutvā, B^s natvā. ¹⁵ Bā idaṃ.

¹⁶ Bā -a. ¹⁷ Bā -naṃ. ¹⁸ Bā devatā-. ¹⁹ Bā -yo. ²⁰ Bā tum-. ²¹ C^s

dhāti, Bā -tiyo.

māritattā Eḷakamāro¹ ti nāmaṃ kariṃsu², ath' assa rūjā sasenavāhanaṃ datvā: gaccha attano pitu santakaṃ r. gaṇhā 'ti tam³ uyyojesi, so hi Kuraṅgaviṃ⁴ ādāya gantvā rajje patitṭhāsi, ath' assa Bārāṇasirājā anuggahitasippo ayan ti sippasikkhāpanatthaṃ Chalaṅgakumāraṃ nāma ācariyaṃ⁵ katvā pesesi, so tassa

5 ācariyo me ti senāpatitṭhānaṃ adāsi, aparabhāge Kuraṅgavi⁴ tena saddhiṃ anūcāram akāsi, senāpatino pi paricārako⁶ Dhanantevāsi nāma attbi, so tassa hatthe Kuraṅgaviyā⁷ vatthālāṃkārādini pesesi, sā tenāpi saddhiṃ pāpam akāsi, K. tam kārāṇaṃ āharitvā dassento diṭṭhā mayā ti ādim āha.

Ta. Iomasundarīti romarājīyā maṇḍitaudarā⁸, Chalaṅgakumāra-

10 dhanantevāsinā ti Eḷakamārakaṃ⁹ patthayamānāpi Chalaṅgakumārasenāpatinā¹⁰ ca tass' eva¹¹ paricārikaṇa dhanantevāsinā ca saddhiṃ pāpaṃ akāsi, evaṃ anūcārā¹² itthiyo dussilā pāpadhammā, tenāhaṃ tū¹³ na-ppasamsāmīti. idam M. attitaṃ āharitvā dassesi, so hi tadā Chalaṅgakumāro ahoṣi, tasmā attanā diṭṭhakārāṇaṃ āharī.

15 Pañcamavatthusmim pi attīte Kosalarājā Bārāṇasirajjāṃ gahetvā B-siraṇṇo aggamahesiṃ gabbhiṇim pi aggamhesiṃ katvā sakanagaraṃ eva gato, sā aparabhāge puttāṃ vijjāyī, rūjā aputtakattā tam puttasiṇehena positvā¹⁴ sabbasippāni sikkhāpetvā vayappattāṃ attano pitu santakaṃ r. gaṇhā ti pesesi, so tatttha gantvā r. karesi, ath' assa mātā puttāṃ passitukāṃ¹⁵ amhīti Kosalarājānaṃ

20 āpucchitvā mahāparivārā Bārāṇasiṃ gacchantī¹⁵ dvinnāṃ raṭṭhānaṃ antare ekasmiṃ nigame nivāsaṃ gaṇhi, ta. eko Pañcūlacāṇḍo nāma brāhmaṇakumāro attbi abhirūpo, so tassā paṇṇākaraṃ upanesi¹⁶, sā tam disvā va paṭibaddha-cittā tena saddhiṃ pāpakammaṃ¹⁷ katvā katipāhaṃ tath' eva vitānāmetvā B-siṃ gantvā puttāṃ disvā khippāṃ nivattitvā puna tasmim yeva nigame ni-

25 vāsaṃ gahetvā katipāhaṃ tena saddhiṃ anūcārāṃ caritvā Kosalanagaraṃ gatā, sā tato paṭṭhāya nacirass' eva tam tam kārāṇaṃ vatvā puttassa santikaṃ gacchissāmīti¹⁸ rūjānaṃ āpucchitvā gacchantī ca āgacchantī ca tasmim nigame addhamāsamattam tena saddhiṃ anūcārāṃ carīti, sampuṇṇamukhaṭṭhiyo nāma¹⁹ dussilā musāvādiniyo ti, idam pi attitaṃ dassento²⁰ evaṃ h' etan ti²¹

30 ādim āha.

Ta. Brahmādatassa mātaraṃ ti Bārāṇasirajjāṃ karentassa Brahmādatassa kumārassa mātaraṃ, tadā kira K. Pañcūlacāṇḍo ahoṣi, tasmā tam attanā nātaṃ kārāṇaṃ dassento evaṃ ā. Etūcā 'ti samma Puṇṇamukha etā ca pañca itthiyo pāpaṃ akāṃsu, na aññā ti saññaṃ mā kari, atha kho etā ca

35 aññā ca bahū pāpakammakārikā ti, imasmiṃ ṭhāne ṭhatvā loke aticāriniṇaṃ vatthūni kathetabbāni, jagatāsi yathā jagatisaṃkhātā mahā samānaratṭā ti paṭigbhābhāvena sabbesu samaratṭā²² hutvā sā vasundharā itaritarāpatitṭhā

¹ Bds eḷakakumāro. ² Bd akāṃsu. ³ Cks omit tam. ⁴ Bds kuraṅgadevī. ⁵ Ck ācā. ⁶ Ck Bā -iko. ⁷ Bā kuraṅgadeviyā. ⁸ Cks -udārā. ⁹ Bds eḷakumārakaṃ. ¹⁰ Cks -kumārāṇse-. ¹¹ Bā -sseva. ¹² Cks -ra. ¹³ Cks tam. ¹⁴ Bds -etvā. ¹⁵ Ck -ati, Bā -auto. ¹⁶ Bds -nūmesi. ¹⁷ Bā pāpaṃ. ¹⁸ Bds gacchāmīti. ¹⁹ Bds nāmetā. ²⁰ Bds add mahāsatto. ²¹ Ck hetanatti, Cs hetananti. ²² Bds samāna-.

ti¹ uttamānañ ca adhamānañ ca paṭiṭṭhā hoti tathā² itthiyo pi kilesavasena
 sabbesam uttamādhamañ paṭiṭṭhā honti, itthiyo hi okāsañ labhamānā³ ke-
 naci⁴ saddhiñ pāpañ⁵ karonti nāma, sabbasahā ti yathā ca sū⁶ sabbam eva
 sahati na phandati⁷ na kuppati⁸ tathā itthiyo sabbe pi purise⁹ lokassā-
 davasena¹⁰ sahati, sace tāsā koci puriso citte paṭiṭṭhito va hoti tassa¹¹ rak- 5
 khanatthañ na phandanti¹² na kolāhalañ karonti¹³ nāma, yathā ca sū na
 kuppati na calati evaṃ itthiyo methunadhammena na kuppanti na calanti na
 sakkā tena pūretuñ, vālamigo ti duṭṭhamigo, pañcahattho¹⁴ ti mukhassa
 c' eva catunnañ ca caraṇānañ vasen' etañ vuttañ, suruddho ti suluddo su-
 pharuso, tath' itthiyo ti yathā sīhassa mukhañ c' eva¹⁵ cattāro hatthapādū 10
 ti pañcāvudhāni tathā itthiñān rūpasaddagandharasapoṭṭhabbāni pañcāvudhāni,
 yathā so attano bhakkhañ gaṇhanto tehi pañcahi pi gaṇhāti tathāpi¹⁶ kilesa-
 bhakkhañ gaṇhamānā rūpādīhi āvudhehi paharivā gaṇhanti, yathā so kakkhaḷo
 pasayha khādati evaṃ etāpi kakkhaḷā pasayha khādikā¹⁷, tathā h' etā thirasiḷe
 pi purise attano balena pasaybhakārañ katvā silavināsañ pāpenti, yathā so 15
 parahiṃsane rato evaṃ tāpi kilesavasena parahiṃsane¹⁸ ratū, tayo¹⁹ ti tā
 evaṃ aguṇasamañnāgatā, tāsū²⁰ na vissase naro, gamaniyo²¹ ti gaṇikāyo,
 i. v. h.: samma P-kha yān' etāni itthiñān vesiyo ti ādīni nāmāni na etāni
 tāsā sabhāvato vuttāni²², na h' etā vesiyo nāma nāriyo nāma na²³ gamaniyo
 nāma na vandhakiyo²⁴ nāma, sabhāvanāmato pana vadhikāyo²⁵ nāma etāyo yā 20
 etā vesiyo nāriyo²⁶ gamaniyo ti vuccanti²⁷, vadhikāyo ti²⁸ sāmīkaghātikāyo,
 sv-āyam attho Mahābhāsajātakena dīpetabbo, vuttañ h' etañ:

Māyā c' esā maricīva soko rogo c' upaddavo (supra p. 387)

kharā ca bandhanā c' etā maccupāso²⁹ guhāsayo²⁹

tāsū yo vissase poso so naresu narūdhamo ti, 25

veṇikātā ti kataveniyo, yathā hi molūh bandhivā aṭaviyañ ṭhitacoro janān
 vilumpati evaṃ etāpi kilesavasān³⁰ netvā dhanān³¹ vilumpanti, madiriva
 diddha³² ti viśamissasurā vīya, yathā sū³³ vikārañ dasseti evaṃ eva tāpi
 aññesu purisesu sūratā kiccākkiccan ajānantiyo aññasmiñ kattabbe aññam eva
 karonti vayovikārañ³⁴ dassenti, vācāsanthutiyo³⁵ ti yathā vāñjo attano 30
 bhaṇḍassa vaṇṇam eva bhaṇati evaṃ etāpi attano agūṇaṃ paṭicchādetvā guṇam
 eva pakāseti, parivattāyo³⁶ ti yathā issāmīgassa³⁷ siṅgañ parivattitvā
 ṭhitān evaṃ lahucittatāya pi³⁸ parivattā yeva honti, uragamivā³⁹ ti urago

¹ Cks omit ti. ² Bā katham. ³ Cks -nañ. ⁴ Cks na kenaci. ⁵ Cks add na.

⁶ Cks omit sū. ⁷ Ck pandati, Bā omits ph-. ⁸ Bā adds na calati. ⁹ Bā

sabbesu purisesu. ¹⁰ Cks nalo. ¹¹ Bā tassā, Ck omits tassa. ¹² Bā -ati.

¹³ Bā -oti. ¹⁴ Bā pañcāvudho. ¹⁵ Cks mukhe ceva. ¹⁶ Bā tathā tāpi. ¹⁷

Bā -itā. ¹⁸ Bā -sāya. ¹⁹ Cks ta-. ²⁰ Bā omits tā-. ²¹ so Bā; Ck gamani,

Cs gamaniyo. ²² Bā sabhāvanāmāni. ²³ Cks vess-. ²⁴ Bā ba-. ²⁵ Bā vadhitāyo.

²⁶ Ck adds na. ²⁷ Cks -antīti. ²⁸ Ck omits ti. ²⁹ Bā -ā. ³⁰ Bā -vanam. ³¹

Bā janam. ³² Bā -rāvaritthā. ³³ Bā yathassā. ³⁴ Cs yovi-, Bā viparītākārañ.

³⁵ Cks -satthu-, Bā -saṇha-. ³⁶ Bā vipa-. ³⁷ Bā isimi-. ³⁸ Bā vi.

- viya musāvādītāya dujjivhā nāma, sobbhamivā 'ti yathā paṭicchanno¹ gūtha-kūpo evaṃ vatthālāṃkārapaṭicchannā hutvā vicaranti, yathā ca² kacavarādi-paṭicchanno āvāto akkanto pādadukkhāṃ janeti evaṃ etāpi vissūseṇa upaseviyamānā, pātālāṃmivā 'ti yathā mahāsamudde pātālāṃ duppūraṃ evaṃ etāpi
- 5 methunena vijāyauena alamkārenā 'ti tīhi duppūrā, ten' evāha: tiṇṇaṃ bhi. dhammānaṃ atitto mātugāmo ti ādi, rakkhāsī viyā 'ti yathā rakkhāsī nāma māṃsagiddhatāya dhanena na sakkā tosetuṃ bahum pi dhanāṃ paṭikkhipitvā māṃsam eva pattheti evaṃ etāpi methunagiddhatāya bahunāpi dhanena na tussanti dhanāṃ agapetvā methunam eva patthenti, Yamo vā 'ti yathā Yamo
- 10 ekantaharo³ na kiñci pariharati evaṃ etāpi jātisampannādisu na kiñci pariharanti sabbaṃ kilesavasena silavināsaṃ pāpetvā dutiyacittavūre nirayaṃ upanenti, sikkhivā 'ti yathā sikkhī sucim pi asucim pi sabbaṃ bhakkhayati tath' eva tāpi hinuttame sabbe sevanti, nadiupamāya pi es' eva nayo, yen akāmaṃ carā ti bhummatthe karaṇavacanaṃ, yattha etāsaṃ kāmo hoti tattha' eva dhāvanti,
- 15 Nerū 'ti Himavati eko suvaṇṇapabbato taṃ upagatā⁴ 'kākāpi suvaṇṇavaṇṇāpi⁵ honti, yathā so evaṃ etāpi nibbisesakarā⁶ attānaṃ upagataṃ ekasādisaṃ katvā passanti, visarukkho ti ambasādiso kimpakkarukkho, so nīcam eva phalati vaṇṇādisampaṇno ca⁷ hoti, tena taṃ nīrūsaṃkā paribhuñjitvā maranti, evaṃ etāpi⁸ rūpādivasena⁹ nīccaphalitā¹⁰ ramaṇīyā viya khāyanti, seviyamānā pa-
- 20 mādaṃ uppādetvā¹¹ apāyesu pāteṇi, tena vuttaṃ:
 Āyatim¹² dosaṃ nānūyā¹³ yo kāme paṭisevati
 vipākante hananti naṃ kimpakkam iva bhakkhitan ti
 yathā vā visarukkho nīccaphalito¹⁴ sadā anattā va¹⁵ hoti evaṃ etāpi silādivi-nāsavasena¹⁶ yathā visarukkhaṃ mūlam pi t'aco pi pattam pi pupphaṃ pi
- 25 phalam pi visam evā 'ti nīccaphalo tath' etāsaṃ¹⁷ rūpaṃ pi -pe- poṭṭhabbaṃ pi visam evā 'ti visarukkho viya nīccaphalī tājyo ti, punaruttaraṃ¹⁸ ti gāthābandhanena taṃ atthaṃ pākāṭataṃ¹⁹ kātuṃ evaṃ āha, ta. ratanaṃ nta-karittthiyo²⁰ ti sāmīkehi dukkhasambhatānaṃ ratanānaṃ antarāyakaṃ itthiyo tāni paresaṃ datvā anācāraṃ caranti.

- 30 Itoparaṃ nānappakārena attano dhammakathāvilāsaṃ dassento āha, cattār' imāni samma P-kha yāni kīce jāte anattahacārāni²¹ bhavanti tāni²² parakule na vāsetabbāni: goṇaṃ dhenuṃ yānaṃ bhariyaṃ cattārī etāni paṇḍito yāni gharā vipavāsaya²³

¹ Bds padarapaṭi-. ² Cks omit ca. ³ Bd -māro. ⁴ Ck -a. ⁵ Bd -āva. ⁶ Bd -kāra. ⁷ Cks va. ⁸ Bd ekāpi, omitting evaṃ. ⁹ Bds -dīdassanavasena. ¹⁰ Bd -latāya. ¹¹ Cks apā-. ¹² Ck ayati, Bd āyati. ¹³ Cks na añ-. ¹⁴ Bds -lattā. ¹⁵ Ck anattā va, Cs anattā vaho, Bd an attā ca. ¹⁶ Bd -sanavasena. ¹⁷ Bd tathevatāsu. ¹⁸ Bds punamaru-. ¹⁹ Bd -taṃ. ²⁰ Bd -nantika-. ²¹ Bd anattahacārī. ²² Cks omit kīce jāte anattahacārī tāni. ²³ Cks gharāni nippa-.

6. Goṇaṃ dhenuṃ ca yānaṃ ca¹
 bhariyaṃ nātikule na vāsaye,
 bhajanti² rathaṃ ajānakā³,
 ativāhena hananti puṅgavaṃ, 293.
 7. Dohena hananti vacchakaṃ,
 bhariyā nātikule padussatīti. 294.

Cha imāni samma P-kha yāni⁴ kicce jāte anattacarāni bhavanti:
 agūṇaṃ dhanuṃ nātikule⁵ ca bhariyā cāraṃ⁶ nāvā⁷ akkhabhaggaṇ
 ca⁸ yānaṃ dūremitto pāpasahāyako⁹ ca kicce jāte anattacarāni¹⁰
 bhavanti. Atṭhahi khalu samma P-kha ṭhānehi itthi sāmikaṃ ava- 10
 jānāti¹¹: daliddatā āturaṭā jīṇṇakatā surasoṇḍakatā muddhatā¹² pa-
 mattatā sabbakiccesu anuvattanatā sabbadhammaṃ¹³ anuppādena¹⁴,
 imehi khalu s. P-kha atṭhahi ṭhānehi itthi sāmikaṃ avajānāti. Bha-
 vati ca pan' uttar' ettha¹⁵ vākyam:

8. Daliddaṃ āturaṃ cāpi jīṇṇakaṃ surasoṇḍakaṃ 15
 pamattaṃ muddhapattaṃ ca¹⁶ rattaṃ¹⁷ kiccesu¹⁸ hāpanaṃ
 sabbakāmapādānena¹⁹ avajānanti sāmikaṃ ti. 295.

Navahi khalu s. P-kha ṭhānehi itthi padosaṃ āharati²⁰: āramagu-
 manasilā ca hoti uyyānasilā²¹ ca hoti nādititthagamanasilā ca hoti
 nātikulagamanasilā ca hoti parakulagamanasilā ca hoti adāsadussā- 20
 maṇḍanānuyogaṃ²² anuyuttasilā ca hoti majjapāyini ca hoti nillokanasilā
 ca hoti padvāraṭṭhāyini²³ ca hoti, imehi khalu s. P-kha navahi ṭhānehi
 itthi padosaṃ āharatīti. Bhavati ca pan' uttar' ettha²⁴ vākyam:

9. Arāmasilā²⁵ uyyānaṃ²⁶ nadī nātiparakulaṃ²⁸
 dussamaṇḍanam²⁷ anuyuttā yā c' itthi majjapāyini²⁹ 296. 25
 10. yā ca nillokanasilā yā ca padvāraṭṭhāyini²⁹

navahi etehi ṭhānehi padosaṃ āharat' itthiyo³⁰. 297.

Cattālīsāhi khalu s. P-kha ṭhānehi itthi purisaṃ accāvadati³¹ vijam-
 bhati vinamati vilasati vilajjati nakhena nakhaṃ ghaṭṭeti pādena
 pādaṃ akkamati³¹ kaṭṭhena paṭhaviṃ likhati dāraṃ ullaṅgheti 30

¹ read: gavaṇ ca -- yāna ca? ² Bā bhuñjanti, C^k bhajanti for bhañj-? ³ Bā
 ayā. ⁴ Bā adds vatthūni. ⁵ C^k -lā. ⁶ so C^k for cāra? Bā vāraṃ, C^s pāraṃ.
⁷ C^s nāvā. ⁸ Bā arikkha bhaṅgaṇa. ⁹ C^s pāpasbhācako. ¹⁰ Bā -karāni.
¹¹ Bā add bhavati ca manuttareṭṭha vākyam. ¹² Bā muṭhatā, B^s muddatā ¹³
 Bā sabbadhane. ¹⁴ so Bā; C^k anuppāpadena, C^s anuppāpāna. ¹⁵ C^s panu-
¹⁶ Bā -ttaraṇa. ¹⁷ C^k rathanam. ¹⁸ Bā sabbaki-. ¹⁹ so C^s; Bā paṇḍhānena.
²⁰ Bā -anti. ²¹ Bā -gamanasilā. ²² Bā ādāya-. ²³ C^s paṇḍadvā-, Bā padvāyini.
²⁴ Bā ma-. ²⁵ Bā add ca hoti. ²⁶ so all three MSS. ²⁷ Bā ādāyadu-. B^s adā-
 sadu-. ²⁸ Bā -na-. ²⁹ C^s -ṭṭhā-, ³⁰ Bā -rant- ³¹ Bā ajjharati. ³² Bā -mi.

olaṅgheti¹ kilāti kilāpeti cumbati cumbāpeti bhuñjati bhuñjāpeti²
 dadāti³ āyāceti⁴ katam anukaroti uccam bhāsati nīcam bhāsati avic-
 cam bhāsati viviccam bhāsati naccena gītena vāditenā roditenā vilasi-
 tena vibhūsitena jagghati pekkhati paṭicāleti guṇhabhaṇḍakam sañ-
 5 cāleti ūrum vivarati ūrum pidahati thanam dasseti kaccam dasseti
 nābhīm dasseti akkhim nikhanati⁵ bhamukam ukkhipati oṭṭham pali-
 khati⁶ jivham palikhati⁷ jivham nillāleti⁸ dussam muñcati dussam
 bandhati⁹ sirasam muñcati sirasam¹⁰ bandhati, imehi khalu s. P-kha
 cattālīsāhi¹¹ ṭhānehi itthi purisam accāvadati¹². Pañcavīsāhi khalu
 10 s. P-kha ṭhānehi itthi paduṭṭhā veditabbā bhavati: sāmikassa pavāsam
 vaṇṇeti pavuttham¹³ na-ssarati āgataṃ nābhinandati avañṇam tassa
 bhaṇati vaṇṇam¹⁴ tassa na bhaṇati anattam tassa carati attham
 tassa na carati akiccam tassa karoti kiccam tassa na karoti parida-
 hitvā sayati parammukhī nipajjati parivattakajātā¹⁵ kho pana hoti
 15 kumkumiyajātā¹⁶ dīgham assasati dukkham vediyati uccārapassāvam
 abhiñham gacchati vilomam ācarati parapurisassaddam sutvā kamma-
 sotam vivarati tam odahati¹⁷ nihatabhogā kho pana hoti paṭivissakehi
 santhavam karoti nikkhantapādā kho pana hoti visikhānucārini atī-
 cārini kho pana hoti sāmike agāravā paduṭṭhamanasamkappā¹⁸, imehi
 20 khalu s. P-kha pañcavīsāhi¹⁹ ṭhānehi itthi paduṭṭhā veditabbā bhava-
 titi²⁰. Bhavati ca pan' uttar' ettha vākyam:

11. Pavāsam assa [vaṇṇeti] gataṃ nānusocati,
 disvā paṭim āgataṃ nābhinandati,
 bhattāra²¹ vaṇṇam na kadāci bhāsati,
 25 ete paduṭṭhāya bhavanti lakkhaṇā. 298.
 12. Anattam tassa²² carati²³ asaṇṇatā,
 attham ca hāpeti akiccekārinī,
 paridahitvā sayatī²³ parammukhī,
 ete paduṭṭhāya bhavanti lakkhaṇā. 299.

¹ Bā ulaṅghāpesu. ² Ck bhojā-, Cs bhujā-. ³ Ck dadati. ⁴ Bds yā-. ⁵ Cs
 -ṇati, Bā nikkhaṇati. ⁶ Bā ṇpalikkhati. ⁷ Bā omits jivham pa-. ⁸ Bā nille-
 lati. ⁹ Bā paṭib-. ¹⁰ Ck sirasam. ¹¹ Bā -sehi. ¹² Bā aghācarati. ¹³ Bds
 -ṭṭham, Cs pavussam. Ck pavuccasam. ¹⁴ Ck omit tassa bh. v. ¹⁵ Ck parā-.
¹⁶ Bā kukupiya-, Bā kukammiya-. ¹⁷ Ck omit tita. ¹⁸ Bā adds abhiñham
 dvāre tiṭṭhati kaccāni āṅgāni thanāni dasseti disodisam gaṇtvā pekkhati. ¹⁹
 Bds -vīsati. ²⁰ Bds -antitī. ²¹ so all three MSS. ²² so Ck for anattamassa,
 Bā anattam tasseva. ²³ all three MSS. -ti.

13. Parivattakājātā¹ ca bhavati² kumkumī,
dīghañ ca assasati dukkha vediti³,
uccārapassāvañ abhinha⁴ gacchati, etc etc. 300.
14. Vilomam ācarati akiccekārinī⁵,
saddam nisāmeti parassa bhāsato. 5
nihatabhogā ca karoti santhavam, etc etc. 301.
15. Kicchena laddham kasirābhatam dhanam
vittam vināseti dukkhenā sambhatam,
paṭivissakehi ca karoti santhavam, etc etc. 302.
16. Nikkhaṇṭapādā visikhānucārinī 10
niccam sasāminhi paduṭṭhamānasā
aticārinī hoti tath' ev' agāravā⁶, etc etc. 303.
17. Abhikkhaṇam tiṭṭhati dvāramūle
thanāni kacchāni ca⁷ dassayanti,
disodisam pekkhati bhantacittā, etc etc. 304. 15
18. Sabbā nadī vaṃkagatī⁸ sabbe kaṭṭhamayā vanā
sabbittiyo kare pāpam labhamāne⁹ nivātake. 305.
19. Sace labhettha khaṇam vā raho vā
nivātakam¹⁰ vāpi labhettha tādisam
sabbā ca itthi kareyyum no¹¹ pāpam 20
aññam aladdhā¹² piṭhasappināpi [saddhim]. 306.
20. Narānam āramakarāsu nārisu
anekacittāsu aniggahāsu ca,
sabb' attanā¹³ piṭikarāpi vesiya¹¹,
na vissase, tiṭṭhasamā hi nāriyo ti. 307. 25

Ta. goṇam dhenun ti līṅgavipallāsena vuttam, nātikule padussatīti
ta. sū nibbhayā hutvā taruṇakālato paṭṭhāya vissāsikehi dāsādīhi saddhim anā-
cāram carati, nātakā natvāpi niggaham na karonti attano akittim pariharamānā
ajānantā viya honti, anattacārini¹⁴ anāsiṃsitabbaatthā¹⁶, akiccekārinī^{17a},
agūḍan ti jiyārahitam, pāpasahāyako ti dummitto, daliddatā ti dalidda- 30
tāya, sesapadesu pi es' eva nayo, ta daliddo alaṃkāradīnam abhāvato kilesena
saṃgaṇhitum na sakkotīti tam avajānātīti¹⁸, gilāno pi¹⁹ vatthukāmakesakāme²⁰
saṃgaṇhitum na sakkotīti, jarājīṇṇo kāyikavācasikkhiḍḍāratisamatto na hoti,

¹ C^k parāvattaka-, C^s parāvattakā-, B^d parivattaka-. ² read: hoti. ³ B^ds vedayati.
⁴ read: -ha. ⁵ C^k B^ds atikeca-. ⁶ B^ds apetagā. ⁷ C^ks vi. ⁸ C^k -ta, B^ds -natī.
⁹ C^ks -nā. ¹⁰ C^ks -kā. ¹¹ so B^d; C^ks omit no. ¹² C^ks alattha. ¹³ B^ds
-tthanā. ¹⁴ B^ds cesiyā. ¹⁵ so all three MSS. for anattacārini-? ¹⁶ so C^s
for -atthāni?; C^k -attāni. B^d anācaritabbāni anattāni. ¹⁷ so all three MSS.
for -karānīti? ¹⁸ B^d -nāti. ¹⁹ B^d ti, C^ks piya. ²⁰ B^d adds hi

- surāsoṇḍo tassā hatthe¹ pilandhanādīni pi surāgharaṃ nēva paveseti, muddho²
andhabālo ratikusalo³ na hoti, pamatto dāsisoṇḍo⁴ hutvā gharadāsīhi⁵ saddhīm
sainvasati, bhariyaṃ pana akkosati paribhāsati tena taṃ⁶ avajānāti⁷ sabbakiccesu
anuvattantaṃ ayaṃ nittejo mam eva anuvattatīti taṃ akkosati paribhāsati, yo pana⁸
5 sabbadhaṇaṃ anupādeti kuṭumbaṃ pañicchāpeti tassa bhariyā sabbaddhana-
sāraṃ hatthe katvā taṃ dāsaṃ viya avajānāti icchamānā ko tayā attho ti
gharato pi taṃ nikkāḍḍhiṣṣati⁹, muddhapattanti muddhabhāvappattanti, rattan
ti pamattaṃ, padosaṃ māharatīti sāmike padosaṃ āharati dussati pāpakammaṃ
karotīti a., ārāmagamanasilā ti sāmikaṃ¹⁰ anūpucchā va abhiṇhaṃ pupphā-
10 rāmādīsu aññataraṃ gantvā ta. anācāraṃ caritvā ajja mayā ārāmarukkhadeva-
tāya¹¹ balikkammaṃ katan ti ādīni vatvā bālasāmikaṃ saññāpeti, paṇḍito pana
addhā esā ta. anācāraṃ caratīti puna tassā gantuṃ na deti, evaṃ sabbattha
attho veditabbo, parakulan ti sandiṭṭhasambhattādīnaṃ gehaṃ, taṃ sū¹²
asukakule me vadḍhi payojitā atthi tāvakālikaṃ diṇṇaṃ¹³ atthi taṃ sodhe-
15 mīti ādīni vatvā gacchati, nillokanasilā ti vātapānanatarādīhi olokanasilā¹⁴,
padvāraṭṭhāyiniṭti attano aṅgapaccaṅgāni dassenti padvāre tiṭṭhati, accāva-
datīti¹⁵ atikkamma carati atikkamma vadati¹⁶ sāmikassa santike ṭhitā ca¹⁷
aññassa nimittaṃ dassetīti a., vijambhatīti¹⁸ ahaṃ taṃ disvā vijambhissāmi¹⁹
tāya saññāya okāsassa atthitaṃ vā natthitaṃ vā¹⁹ jāneyyāsīti paṇḍamaṃ eva
20 katasamketā vā hutvā akatasamketā vāpi evaṃ esa mayi bājhiṣṣatīti sāmikassa
passe ṭhitā va vijambhatī²⁰ vijambhanaṃ²⁰ dasseti, vinamatiṭti kiñcid eva
bhūmiyaṃ pāetvā taṃ ukkhipanti viya onamitvā piṭṭhiṃ dasseti, vilasatīti
gamanādīhi iriyāpāthehi alamkārena vilāsaṃ dasseti, vilajjatiṭti vilajjanti viya
vatthena sarīraṃ chādeti kavātaṃ vā bhittaṃ vā alliyati, nakkena²¹ ti pādana-
25 khena pādanakhaṃ hatthanakhena hatthanakhaṃ²¹ ghaṭṭeti, kaṭṭhenā²¹ ti
daṇḍakena, dārakaṃ ti attano vā puttaṃ aññassa vā puttaṃ gahetvā ukkhi-
pati vā ukkhipāpeti vā, kiṭatīti sayam kiṭati dārakaṃ kiṭāpeti, cumbanādīsu pi
es²² eva nayo, dadātīti tassa kiñcid eva phalaṃ vā pupphaṃ vā deti, yāca-
tīti taṃ eva paṭiyāceti, anukarotīti dārakena kataṃ anukaroti, uccan ti
30 mahāsaddavasena vā thomanavasena²² vā uccan, nīcan ti mandasuddavasena²³
vā amanāpavacanena vā²⁴ paribhavavacanavasena²⁵ vā nīcan, avīccan ti
bahujanamajjhe apañicchanne²⁶, vivīccan ti raho pañicchannam, naccenā²⁷ ti
eteḥi naccādīhi nimittaṃ karoti, ta. roditena nimittakarapeṇa²⁷ rattin deve vas-
sante vātapānena hatthiṃ āropetvā seṭṭhiputtana nītāya purohitabrāhmaṇiyā
35 vatthuṃ kathetabbam, jagghatīti mahāhasitaṃ hasati²⁸, evaṃ pi nimittaṃ

¹ Bā -a. ² Ck -e, Bā adds ti. ³ Ck -le. ⁴ Bā -isu soṇḍo. ⁵ Cks ahi-. ⁶ Bā
naṃ. ⁷ Bā -jānāni. ⁸ Cks so, omitting pana. ⁹ Bā naṃ nikkāḍḍhati. ¹⁰ Bā adds
āpucchā vā. ¹¹ Bā -me-. ¹² Bā tassā. ¹³ Bā dvinnakaṃ. ¹⁴ Bā ullo-. ¹⁵ Bā
accācaratīti. ¹⁶ Bā omits a. vadati. ¹⁷ Bā va. ¹⁸ Cks vijamh-. ¹⁹ Bā atthi-
bhāvaṃ vā in the place of atthitaṃ --. ²⁰ Ck vijamh-. ²¹ Bā omits hattha --.
²² Ck thomasavasena. ²³ Ck mandasavanavasena. ²⁴ Cks omit amanāpa --. ²⁵
Cks -bhavanavasena, Bā -bhāsavacana-. ²⁶ Bā -am. ²⁷ Cks -kūraṇe. ²⁸ Cks -anti.

karoti, kacchan ti upakacchakaṃ, palikkhatīti¹ dantehi likhati sirasaṃ ti kesavattim eva, kesānaṃ mocanabandhane pi² parapurisūnaṃ nimittam karoti³ aniyāmetvā vā³ kocid eva sārājjissatīti pi karoti⁴ yeva⁵, veditabbā bhavattīti⁶ ayaṃ mayi paduṭṭhā kuddhā kujjhivā pana micchā caratīti paṇḍitena veditabbā bhavati⁷, pavāsaṃ ti asukagāme payuttadhaṇaṃ nassati gaccha taṃ sādhehi vyavahāraṃ⁸ karohīti ādīni vatvā tasmiṃ gate anācāraṃ caritukāma pavāsaṃ vaṇṇeti, anattthaṃ ti avaḍḍhiṃ, akieccan ti akattabbayuttakaṃ, paridāhitvā ti gāḷhaṃ nivāsetvā, parivattakajātā⁹ ti ito e' ito ca parivattamānā, kum-kumiyajātā ti kolāhalajātā pādamūle nīpanne upaṭṭhāpeti dīpaṃ jālāpeti nānappakāraṃ kolāhalaṃ karoti tassa kilesaratim nāseti dukkhaṃ vedayatīti sīsaṃ 10 me rujjatīti ādīni vadati, vilomamācaratīti āhāraṃ sītaṃ icchantassa uṇhaṃ detīti ādīnaṃ vasena paccanīkavutti hoti, nihatabhogā ti sāmikena dukkhaṃ¹⁰ sambhatānaṃ bhogānaṃ surālolatādīhi viṇāsikā, santhavaṃ¹¹ ti kilesavasena santhavaṃ¹¹ karoti, nikkhanta-pādā ti jārassa upadhāraṇaṭṭhāya nikkhanta-pādā, sāmike paṭimhi agāraṇa¹² eva ca paduṭṭhamānaśatāya ca aticārīnī hoti, 15 sabbiṭṭhiyo ti ṭhapetvā vipassanāya tanukatakilesā sesā sabbā itthiyo pāpaṃ kareyyuṃ, labhamāne ti¹² labhamāne saṃvijjamāne ti a, nivātake ti raho mantanake paribhedake khaṇaṃ¹³ vā raho vā ti pāpakaraṇaṭṭhāya okāsaṃ vā paṭicchanaṭṭhānaṃ vā kareyya¹⁴, no ti ettha no ti nipātamaṭṭhaṃ, alattā¹⁵ ti aladdhā ayaṃ eva vā pāṭho, aññaṃ sampanna-purisaṃ¹⁶ alabhitvā pīṭhasappi- 20 nāpi tato patikkīṭṭhatarenāpi¹⁷ pāpakaṃ kareyy' eva, āramakārāsū ti¹⁸ abhiratikārīkāsu¹⁹, aniggahāsū 'ti niggahena vinetuṃ asakkhūneyyāsu, tittasamā ti yathā tittānaṃ uttamādhamesu na kiñci²⁰ nahāyantaṃ vāreti tathā etāpi raho va khaṇe vā nivātake vā sati na kiñci²⁰ patikkhipanti.

Tathā hi: Atīte pana Bārāṇasīyaṃ Kaṇḍari²¹ nāma rājā uttama- 25 rūpadharo, tassa devasikaṃ amaccā²² gandhakarāṇḍakasahassaṃ āharanti, ten' assa nivesane paribhaṇḍaṃ katvā gandhakarāṇḍake phāletvā gandhadārūni katvā āhāraṃ pacanti²³, bhariyā pan' assa²⁴ abhirūpā ahoṣi nāmena Kinnarā²⁵ nāma, purohito pi 'ssa samavayo Pañcāla- caṇḍo nāma buddhisampanno²⁶ ahoṣi, rañño pana pāsādaṃ nissāya 30 antopākāre jamburukkho nibbatti, tassa sākā pākāramatthake olambanti, tassa chāyāya jeguccho dussaṇṭhāno pīṭhasappi vasati, ath' ekadivasaṃ Kinnarā devī vātapānena oloketi taṃ disvā patibaddha-

¹ Bā upalikkh-. ² Bā hi. ³ Bās omit niyāmetvā vā. ⁴ C^k piyakaroti. ⁵ Bās add paduṭṭhā. ⁶ Bā -antīti. ⁷ Bā -anti. ⁸ Bās voh-. ⁹ C^k parā-. ¹⁰ C^s Bā -a. ¹¹ Bā saṇṭha-. ¹² C^k -no pi, C^s -no ti. ¹³ C^k mattanakkhataṃ, C^s man-tanakkhaṇa. ¹⁴ Bās -yyuṃ. ¹⁵ Bā aladdhā. ¹⁶ C^s Bā -nnaṃ. ¹⁷ Bās paṭik-kūlata-. ¹⁸ C^k adds āramakārāsu, C^s -karāsu. ¹⁹ Bās anabhi-. ²⁰ so all three MSS. for kañci? ²¹ Bā kinnaro. ²² Bā -ccasahassaṃ. ²³ Bās paccati. ²⁴ Bā pissa. ²⁵ Bā -rī. ²⁶ C^k vuddhi-.

- cittā hutvā rattim rājānam ratiyā saṅgaṇhitvā tasmiṃ niddam okkante saṅkam utthāya nānaggarasabhojanam suvaṇṇasarakke pakkhipitvā ucchaṅge,¹ katvā sātakarajjuyā vāṭapānena otaritvā jambun āruhya sākāya oruḥa pīṭhasappim bhojetvā pāpam katvā āgatataggen²
- 5 eva pāsādam āruḥa gandheli sarīram ubbaṭṭetvā raṇṇā saddhim nipajji, eten³ upāyena nibaddham ten⁴ eva saddhim pāpam karoti, rājāpi na jānāti. So ekadivasam nagaram padakkhiṇam katvā nivesanam pavisanto jambucchāyāya sayitam paramakāruṇāppattam pīṭhasappim disvā purohitam āha: „pass⁵ etam⁶“ manussapetan⁷ ti. „Āma devā⁸“
- 10 ‘ti. „Api nu kho samma evarūpam paṭikkulam kāci itthi chandarāgavasena upagaccheyyā“⁹ ‘ti. Tam katham sutvā pīṭhasappi mānam janetvā „ayam rājā kiṃ kathesi, attano deviyā mama santikam āgamanam na jānāti maṇṇe“¹⁰ ti jamburukkhassa aṇḍalim paggaḥetvā „suṇa sāmi jamburukkhe nibbattadevate, tṭapetvā tam¹¹ aṇṇo etam
- 15 kāraṇam na jānātīti“¹² ā. Purohito tassa kiriyam disvā cintesi: „addhā raṇṇo aggama hesi jamburukkhenaṅgantvā¹³ iminā saddhim pāpam karotīti“¹⁴ so rājānam pucchi: „mahārāja deviyā te rattibhāge sarīrasamphasso kīdiso hotīti“. „Samma aṇṇam na passāmi, majjhimayāme pan¹⁵ assā sarīram sītalam hotīti“¹⁶. „Tena hi deva tīṭṭhatu aṇṇa
- 20 itthi, aggama hesi te Kinnarā devī iminā saddhim pāpam karotīti“. „Samma kiṃ vadesi, evarūpā paramavilāsappattā¹⁷ kiṃ iminā paramajegucchena saddhim abhiramissatīti“. „Tena hi nam deva parigaṇhāhīti“. So „sādhū“¹⁸ ‘ti rattim bhuttasāyamāso tāya saddhim nipajjitvā „parigaṇhissāmi tan“¹⁹ ti pakatiyā niddūpagamanavelāya niddupagato
- 25 viya ahosi, sāpi utthāya tath²⁰ eva akāsi, rājā tassā anupadam yeva gantvā jambucchāyam nissāya aṭṭhāsi. Pīṭhasappi deviyā kujjhitvā „tvam²¹ aticirāyitvā āgatā“²² ti²³ hatthena kaṇṇasakkhaliyam²⁴ pahari, atha nam „mā²⁵ kujji sāmi, raṇṇo niddūpagamanam olokesi“²⁶ ti vatvā tassa gehe pādapariṇālikā viya ahosi, tena²⁷ pan²⁸ assā pahā-
- 30 rena sihanukhakunḍalam kaṇṇato galitvā raṇṇo pādamūle pati, rājā „vaṭṭissati²⁹ ettakan“³⁰ ti tam gaḥetvā gato, sāpi tena saddhim aticaritvā purimaniyāmen³¹ eva gantvā raṇṇā saddhim nipajjitum ārabhi. Rājā paṭikkhipitvā punadvase „Kinnarā devī mayā dinnam³² sabbā-
- 35 lāmākāram alamkaritvā etū“³³ ‘ti āṇāpesi, sā „sihakunḍalam me suvaṇṇakārassa santike“³⁴ ti vatvā nāgami, puna pesite pana ekakunḍalā va

¹ all three MSS. ucca-. ² Bā ekam. ³ Bā hitam. ⁴ Bā -na-. ⁵ Cks hoti. ⁶ Bā -sasampannā. ⁷ Bā adds ajja. ⁸ Bā āgacchati. ⁹ Bā -saṅkhā-. ¹⁰ Bā adds maṇ. ¹¹ Cks te. ¹² Bā vatt-. ¹³ Cks -a.

āgamāsi, rājā pucchi „kahan te kuṇḍalan“ ti „suvannakārassa san-
 tike“ ti suvaṇṇakāraṃ pakkositvā¹ „kiṃkāraṇā imassā² kuṇḍalan na
 desīti“³ ā., „nāhaṃ gaṇhāmi devā“ ti, rājā kujjhivā „pāpe caṇḍali“⁴
 mādisena te suvaṇṇakārena bhavitabban“ ti vatvā „taṃ kuṇḍalan
 purato khipitvā purohitam ā.: „samma saccaṃ tayā vuttaṃ, gaccha 5
 sīsam assā chedāpehīti“. So taṃ rājagehe yeva ekasmiṃ padese ṭha-
 petvā rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva mā Kinnarādeviyā⁵ kujjhi“, sabbā
 itthiyo evarūpā yeva, sace pi itthinaṃ dussīlabhāvaṃ passitukāmo⁷
 dassessāmi te etāsaṃ pāpakaṃ c' eva bahumāyābhāvaṃ ca, ehi aññā-
 takavesena janapadaṃ carāmā“⁸ ti. Rājā „sādhū“⁹ ti mātaraṃ r. 10
 paticchāpetvā tena saddhiṃ cārikaṃ pakkāmi, te saṃyojanamaggaṃ
 gantvā mahāmagge nisinnānaṃ eko kuṭumbiko puttass' atthāya maṇ-
 galaṃ katvā ekaṃ kumārikaṃ paṭicchannayāne nisīdāpetvā mahantena
 parivārena gacchati, taṃ disvā purohito¹⁰ ā.: „sace icchasi imaṃ ku-
 mārikaṃ tayā saddhiṃ pāpaṃ karetuṃ sakkā“¹¹ ti, „kiṃ kathesi, 15
 mahāparivārā na sakkā sammā“¹² ti, purohito „tena hi passa devā“
 'ti purato gantvā¹⁰ maggato avidūre sāniṃ¹¹ parikkhipitvā rājānaṃ anto-
 sāniyaṃ katvā sayam maggapasse rodanto nisīdi, atha naṃ kuṭumbiko
 disvā „tāta kasmā rodasīti“ pucchi, „bhariyā me garubhārā, taṃ kula-
 gharaṃ netuṃ maggapapaṭipanno 'smi, tassā antarāmagge yeva gabbho 20
 cali. esā antosāniyaṃ kilamati, kāci 'ssā itthi santike n' atthi, mayāpi
 ta, gantuṃ na sakkā, na jānāmi kiṃ bhavissatīti“, „ekaṃ itthiṃ
 ladhuṃ vaṭṭatīti, mā rodi, bahū itthiyo, ekā gamissatīti“, „tena hi
 ayam eva kumārikā gacchatu, etissāpi maṇḍalam bhavissatīti“, so
 cintesi: „saccaṃ vadati, suṇisāya pi maṇḍalam eva iminā nimittena, sā 25
 puttadhītāhi vadḍhissatīti“ taṃ eva pāpesi¹³, sā ta. pavisitvā rājānaṃ
 disvā paṭibaddhacittā hutvā pāpaṃ akāsi, rājāpi 'ssā aṅgulimuddikaṃ
 adāsi, atha naṃ katakiccaṃ nikkhamitvā āgataṃ pucchimsu: „kiṃ
 vijātā“ ti, „suvannavannaṃ puttā“ ti, kuṭumbiko taṃ ādāya pāyāsi,
 purohito pi raṇṇo santikaṃ gantvā „ditthā“¹³ te deva kumārikāpi evaṃ 30
 pāpā kimaṅga pana aññāpi, api pana te kiñci dinnā“ ti, „āma aṅguli-
 muddikā dinnā“ ti, „nāssa taṃ dassāmīti“ vegena gantvā yānakaṃ
 gaṇhitvā „kiṃ etan“ ti vutte „ayam me“¹⁴ brāhmaṇiyā ussīsake
 ṭhapitamuddikaṃ gahetvā āgatā“ ti „dehi amma muddikaṃ“ ti, sā taṃ

¹ Bā -sāpetvā. ² Bā imissā. ³ Bā detīti. ⁴ Bā -le. ⁵ Cks -im. ⁶ Bā -ittha.

⁷ Bā nātukāmo. ⁸ Bā adds rājānaṃ. ⁹ Bā sakkomī. ¹⁰ Bā gantvā, Cks omit
 gantvā. ¹¹ Ck sāniṃ, Bā sādhaṇa. ¹² Bā pesesi. ¹³ Cks -an. ¹⁴ Bā ayameva.

dadamānā brāhmaṇaṃ hatthe¹ nakkena vijjhivā „gaṇha corā“² ti
 adāsi. Evaṃ brāhmaṇo nānāvidhehi upāyehi aññā bahū aticāriniyo
 rañño dassetvā „idha tāva ettakaṃ hoti“³, aññattha gaṇissāma devā“⁴
 ti ā. Rājā sakala-Jambudīpe cari, te pi „sabbā itthiyo evarūpā bha-
 5 vissanti, kin no etāhi, nivattamā“⁵ ti⁶ Bārāṇasim eva paccāgantvā
 „evaṃ⁷ mahārāja itthiyo nāma. evaṃ pāpadhammā pakati etāsaṃ.
 khama⁸ deva Kinnarādeviyā“⁹ ti purohitena yācito khamitvā rājanive-
 sanato naṃ¹⁰ nikkadḍhāpesi, tñanato pana taṃ¹¹ apānetvā aññāṃ
 aggamaheśim akāsi, taṃ ca pīṭhasappim nikkadḍhāpetvā jambusākhāṃ¹²
 10 chedāpesi. Tada K. Pañcālacaṇḍo ahoṣi. iti attanā diṭṭhakāraṇaṃ eva
 āharitvā dassento

21. Yaṃ ve¹⁰ disvā Kaṇḍari-Kinnarānaṃ¹¹

sabbitthiyo na ramanti agāre

taṃ tādisaṃ maccaṃ cajivā bhariyā¹²

15 aññāṃ disvā purisaṃ pīṭhasappin ti g. ā. 308.

T. a.: Yaṃ ve Kaṇḍarissa¹³ rañño Kinnarāyo ca deviyā ti imesaṃ
 Kaṇḍari-Kinnarānaṃ virūgakāraṇaṃ ahoṣi taṃ disvā jānitabbaṃ sabbitthiyo
 attano sāmīkānaṃ na ramanti agāre, tathā hi aññāṃ pīṭhasappipurisaṃ disvā
 taṃ rājānaṃ tādisaṃ ratikusalaṃ maccaṃ cajivā¹⁴ bhariyā tena manussapetena
 20 saddhīṃ pāpaṃ akāsi

Aparo: atīte Bako nāma Bārāṇasirājā dhammena r. kāresi, tadā
 Bārāṇasiyā pācīnadvāravāsino ekassa daliddassa Pañcapāpā nāma
 dhītā ahoṣi, sā kira pubbe pi ekā daliddadhītā mattikaṃ madditvā gehe
 bhittim limpāti, ath¹ eko pācekebuddho attano pabbhāraparibhaṇḍa-
 25 karaṇatthaṃ „kahaṃ mattikaṃ labhissāmi“² cintevā „Bārāṇasiyaṃ
 laddhuṃ sakkā“³ ti⁴ pārupitvā pattahattho nagaraṃ pavisitvā tassā
 avidūre aṭṭhāsi, sā kujjhivā oloketi⁵ „samaṇa mattikam pi na
 labhasīti“⁶ vatvā⁷ mahantaṃ mattikāpiṇḍaṃ āharitvā patte tñāpesi, so
 tāya mattikāya pabbhāre paribhaṇḍaṃ akāsi⁸, tassā mattikāpiṇḍa-

¹ Bā - pahattham. ² Bā hotu. ³ Cks nivattitvā. ⁴ Cs imā, Bā omits evaṃ. ⁵
 Bā - atha. ⁶ Cks omit naṃ. ⁷ Cks omit taṃ. ⁸ Cks add agge. ⁹ Ck - kameva,
 Cs - kameva. ¹⁰ Bā yañca. ¹¹ Bā kinnari-. ¹² read: -ttha
 bhariyā. ¹³ Bā yañca kinnarikassa. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Bā adds cī-
 varaṃ. ¹⁶ Bā add paduṭṭhena manasā mattikampi bhikkhatitī avoca pāceka-
 buddho niccālo ya ahoṣi atha sū pācekebuddhaṃ niccālitam disvā puna cittaṃ
 pasūdetvā oloketvā. ¹⁷ Bā adds sukhumaṃ. ¹⁸ Bā add sū nacirasseva tato
 cavitvā tasmiṃ yeva nagare bahidvārāgāme duggatitthiyā kucchimhi paṭisaṇḍhiṃ
 gaṇhi sū dasamāsaccayena mātukucchito nikkhami.

phalena sarīraṃ phassasampannaṃ ahoṣi, kujjhivā olokitattā pana
 hatthapādamukhaakkhināsāni pāpāni virūpāni ahesuṃ, tena naṃ Pañ-
 capāpā t' eva¹ sañjānimsu. Ath' ekadivasam Bārāpasirājā rattim
 aññātakavesena nagaraṃ parigaṇhanto taṃ padesaṃ gato, sāpi gāma-
 dārikāhi saddhim kiṇṇānti ajānitvā va rājānaṃ hatthe gaṇhi, so tassā
 hatthasamphassena sabhāvena saṇṭhātum² nāsakkhi, dibbaphassena³
 puṭṭho viya ahoṣi, so phassarāgaratto tathārūpaṃ⁴ pi taṃ hatthe ga-
 hetvā „kassa dhītāsīti“ pucchitvā „dvāravāsino“ ti rutte assāmika-
 bhāvaṃ pucchitvā „ahan te sāmiko bhavissāmi, gaccha mātāpitara
 anujānāpehīti“ ā., sā mātāpitara upagantvā „eko maṃ puriso iccha-
 tīti“ vatvā „so pi duggato bhavissati“ sace tādisaṃ pi icchati, sādhu-
 'ti rutte gantvā mātāpitūhi anuññātabhāvaṃ ārocesī, so 'tasmim yeva
 gehe tāya saddhim vasitvā pāto va rājanivesanaṃ pāvisi, tato paṭṭhāy'
 eva rājā aññātakavesena nibaddhaṃ ta. gacchati aññaṃ itthim olo-
 ketum na icchati. Ath' ekadivasam tassā pitu lohitaṃ pakkhandikā⁵
 uppajji, asambhinnakhīrasappimadhusakkharāyutto pāyāso tassa⁶ bhe-
 sājjaṃ. taṃ te daliddatāya uppādetum na sakkonti, tato Pañcapāpāya
 mātā dhītarāni ā.: „kiṃ amma tava sāmiko pāyāsaṃ uppādetum
 sakkhissatīti“, „amma mama sāmikena amhehi pi duggatatarena bha-
 vitabbaṃ, evaṃ sante pi pucchissāmi naṃ, mā cintayīti“ vatvā tassā-
 gamanavelāya dummaṇā⁷ hutvā nisīdi, atha naṃ rājā āgantvā „kiṃ
 dummaṇāsīti“ pucchitvā taṃ atthaṃ sutvā „bhaddhe idaṃ atissara-
 bhesajjaṃ kuto labhissāmīti“ vatvā cintesi: „na sakkā mayā nicca-
 kālaṃ evaṃ caritum, antarāmagge parissayo pi datṭhabbo, sace kho
 pana etaṃ antepuraṃ nessāmi etissā phassasampadaṃ ajānantā 'am-
 bhākaṃ rājā yakkhiṇiṃ gahevā āgato' ti kelim karissanti, sakala-
 nagaravāsino etissā samphassaṃ jānāpetvā garaṃ mocessāmīti“,
 atha naṃ ā.: „bhaddhe mā cintayī, āharissāmi te pitu pāyāsaṃ“ ti
 vatvā tāya saddhim abhiramitvā rājanivesanaṃ gantvā punadivase
 tādisaṃ pāyāsaṃ pacāpetvā paṇṇāni aggahetvā⁸ dve puṭe katvā ekas-
 mīm⁹ pāyāsaṃ pakkhipitvā ekasmiṃ cūlāmaṇiṃ ṭhapetvā bandhitvā
 rattibhāge gantvā „bhaddhe mayaṃ daliddā, kicchena sampāditam,
 tava pitaraṃ 'ajja imambā puṭā pāyāsaṃ bhuñja¹⁰ sve imambā' ti
 vadeyyāsīti“ ā.: sā tathā akāsi, ath' assā pitā ojasampannattā
 pāyāsassa thokam eva bhuñjitvā titto jāto, sesaṃ mātu datvā sayam¹¹

¹ Bā tveva-. ² Bā sandhāretum. ³ Bā -samphassena. ⁴ Bā tathāvirū-. ⁵ Bā
 -tīti. ⁶ Bā va etassa. ⁷ Ck -no. ⁸ Bā āharāpetvā. ⁹ Ck omīti ek-. ¹⁰
 Bā -atu.

pi bhuñji, tayo pi sukhita ahesum, cūlāmaṇiputaṁ punadivasatthāya
 ṭhapesum, rājā nivesanaṁ gantvā mukhaṁ dhovitvā „cūlāmaṇiṁ me
 āharathā“ ¹ti vatvā „na passāma devā“ ²ti vutte „sakalanagaraṁ
 vicinathā“ ³ti ā., vicinivā na passimsu, „tena hi bahinagare dalidda-
 5 gehesu bhattachapaṇṇapute upādāya vicinathā“ ⁴ti vicinivā ⁵tasmim
 ghare cūlāmaṇiṁ disvā „tassā mātāpitaro corā“ ⁶ti bandhitvā na-
 yimsu, atha ⁷assā pitā „sāmi na mayā corā, aññenāyaṁ maṇi ābhato“
 ti vatvā „kenā“ ⁸ti vutte „jāmatarā me“ ⁹ti ācikkhitvā „kahaṁ so“
 ti pucchite „dhītā me jānātīti ā., tato tāya saddhiṁ kathesi: „amma
 10 sāmikaṁ ¹⁰te jānāsīti“, „na jānāmīti“, „evaṁ sante ambhakaṁ jīvitaṁ
 n' atthīti“ ¹¹ti, „tāta so andhakāre āgantvā“ ¹²andhakāre yeva yāti, tena
 assa rūpaṁ na jānāmi, hatthasamphassena pana naṁ jānitum sakko-
 mīti“, so rājapurisānaṁ ārocesi, te pi rañño ārocesum, rājā ajānanto
 viya hutvā „tena hi taṁ itthiṁ rājaṅgaṇe“ ¹³antosāpiyaṁ ṭhapetvā
 15 sāpiyā hatthappamāṇaṁ chiddaṁ katvā nagaravāsino sannipādetvā
 hatthasamphassena coraṁ gaṇhathā“ ¹⁴ti ā., rājapurisā tathā katum
 tassā santikaṁ gantvā rūpaṁ disvā va vipphaṇṇasāro viya hutvā āhamsu“
 „ayaṁ ¹⁵pisācīti“ ¹⁶ti jigucchitvā phusitum ¹⁷na ussahimsu, ānetvā
 pana ¹⁸rājaṅgaṇe antosāpiyaṁ ṭhapetvā sakalanagaravāsino sannipāte-
 20 sum, sā āgatāgatassa chiddena pasāritum hatthum gaṇetvā va „no
 eso“ vadati, purisā tassā dibbaphassasadiṣṭhe phasse bajjhitvā apa-
 gantum na sakkhimsu, „sacāyaṁ daṇḍārāhā daṇḍaṁ datvāpi dāsa-
 kammakarabhāvaṁ upagantvāpi etaṁ ghare karissāmā“ ¹⁹ti cintayimsu,
 atha te rājapurisā daṇḍeli koṭṭetvā pabbājesum ²⁰ti, uparājaṁ ādikatvā
 25 sabbe ummattakā viya ahesum, atha ²¹rājā: „kiñci“ ²²ahaṁ bha-
 veyyan“ ²³ti hatthaṁ pasāresi, taṁ hatthe gaṇetvā va „coro me
 gaṇito“ ²⁴ti mahāsaddaṁ kari, rājā te purise pucchi: „tunhe etāya
 hatthe gaṇitā kim cintayitthā“ ²⁵ti, te yathābhūtaṁ ārocesum, atha
 ne rājā ā.: „ahaṁ ²⁶attano gehaṁ ānetum evaṁ kāresiṁ“ ²⁷ti, etissā
 30 phassaṁ ²⁸ajānantā maṁ paribhaveyyun ²⁹ti, ti vatvā ³⁰„tasma“ ³¹mayā
 sabbe tunhe jānāpitā, vadatha ³²idāni kass esā gehe bhavitum yuttā“
 ti, „tunhākaṁ devā“ ³³ti, aṭṭha naṁ abhisiñcitvā aggamaheṣiṁ aññāsīti ³⁴ti,

¹ Bā C^s -hantā. ² Bā -ro. ³ C^s -ro, Bā me jānamātarā. ⁴ C^s yan. ⁵ C^s natthi. ⁶ C^k āgañjitvā, C^s agañchitvā. ⁷ C^k adds sā, C^s sa. ⁸ C^s ahaddhi. ⁹ Bā dhidhi. ¹⁰ C^k jisā-, C^s pisāmiti, Bā phisācīti. ¹¹ C^s phusitā, Bā phassi-. ¹² Bā add naṁ. ¹³ Bā palāpesum. ¹⁴ Bā adds naṁ. ¹⁵ C^s kañci. ¹⁶ Bā add etaṁ. ¹⁷ Bā evamāsi. ¹⁸ C^s -ā, C^k omits ph-. ¹⁹ C^s -bhā-. ²⁰ Bā cintevā. ²¹ C^s tassa. ²² Bā -etha. ²³ Bā akāsi.

mātāpitunnāṃ pi 'ssā issariyaṃ dāpesi, tato paṭṭhāya pana' sammatto
 n' eva vinicchayaṃ paṭṭhapesi na aññāṃ itthiṃ oloketi, tā tassā²
 antaraṃ pariyesimsu, sā ekadivasaṃ dvinnāṃ³ aggamaheṣibhāvassa
 supine nimittaṃ disvā rañño ārocesi, rājā supinapāṭhake pakko-
 sāpetvā „evarupe supine diṭṭhe kiṃ hotīti“ pucchi, te itarāsaṃ 5
 itthiṇaṃ santikā lañcaṃ gahetvā „mahārāja deviyā sabbasetahatthino
 khandhe nisinnabhāvo tumbhākaṃ maraṇassa pubbanimittaṃ hatthik-
 khandhagatāya candaparāmasanaṃ tumbhākaṃ paccāmittarājānaya-
 nassa⁴ pubbanimittan“ ti vatvā „idāni kiṃ kātābbaṃ“ ti vutte
 „deva imaṃ māretuṃ na sakkā, nāvāya pana naṃ ṭhapetvā 10
 nadiyaṃ vissajjetuṃ vaṭṭatīti“ vadimsu, rājā āhāravatthālāṃkārehi
 saddhiṃ rattibhāge⁵ naṃ nāvāyaṃ ṭhapetvā nadiyaṃ vissajjāpesi, sā
 nadiyā vuyhamānā heṭṭhānadiyā nāvāya udakakīlaṃ kilāntassa Pā-
 vāriyarañño abhimukhaṃ⁶ pattā, tassa senāpati nāvāṃ disvā „ayaṃ
 nāvā mayhan“ ti ā, rājā „nāvāya bhaṇḍaṃ mayhan“ ti vatvā āga- 15
 tāya nāvāya taṃ disvā „kā nāma tvaṃ piśācisadisā“ ti pucchi, sā
 sītaṃ katvā Bakassa rañño aggamaheṣibhāvāṃ kathetvā taṃ⁷ sabbāṃ
 pavattiṃ tassa kathesi, sā pana Pañcapāpā ti sakala-Jambudīpe pā-
 kaṭā⁸, atha naṃ rājā hatthe gahetvā ukkhipi, saha gahaṇe' eva
 phassarāgaratto aññāsu itthiṃsu¹⁰ itthisaññāṃ pi akatvā taṃ agga- 20
 mahesiṭṭhāne ṭhapesi, sā tassa pāṇasamā ahoṣi, Bako taṃ pavattiṃ
 sutvā „nāhaṃ tassa aggamaheṣiṃ¹¹ kātuṃ dassāmiti“ senāṃ saṃ-
 kaḍḍhitvā¹² tassa paṭititthe¹³ nivesanaṃ katvā paṇṇaṃ pesesi: „bhari-
 yaṃ vā me detu yuddhaṃ vā“ ti, so¹⁴ yuddhasajjo ahoṣi, ubhinnaṃ
 amaccā „mātugāmaṃ nissāya maraṇakīccāṃ n' atthi, purimasāṃikattā 25
 esā Bakassa pāpuṇāti nāvāya laddhattā Pāvāriyassa¹⁵, tasmā eke-
 kassa gehe sattasattadivasaṃ hotū“ 'ti mantetvā dve pi rājāno saññā-
 pesuṃ, te ubho pi attamaṇā hutvā titthapaṭititthe¹⁶ nagarāṇi māpetvā
 vasimsu, sā dvinnāṃ pi tesāṃ mahesittāṃ¹⁷ kāresi, dve pi tassā sam-
 mattā¹⁸ ahesuṃ, sā pana ekassa ghare sattāhaṃ vasitvā nāvāya 30
 itarassa gharaṃ gacchati¹⁹, nāvāṃ pājetvā nentena ekena mahallaka-
 khañjakena²⁰ vattena saddhiṃ nadimajjhe pāpaṃ karoti. Tadā K.

¹ Bds add tāya. ² Cs tātassāṃ, Cks tā yassā. ³ Bds add rājūnaṃ. ⁴ Bd -rā-
 jassa. ⁵ Cks -gāya. ⁶ Bd -khathānaṃ. ⁷ Bd -ca-. ⁸ Cks omit taṃ. ⁹ Cks
 add ahesuṃ. ¹⁰ Cks omit itthiṃsu. ¹¹ all three MSS. -si. ¹² Bds -ḍḍhi. ¹³
 Bds tassa pana nadititthe. ¹⁴ Bds add yuddhaṃ dassāmi na bhariyaṃ ti vatvā.
¹⁵ Ck -riyayassa, Bds riyassāti. ¹⁶ Bds titthapaṭitthēna. ¹⁷ Bd aggamaheṣitaṃ.
¹⁸ Cks samaggā. ¹⁹ Bd ghare gacchanti. ²⁰ Cks -ke, Bds -khujjakena.

sakuṇarājā Bako ahosi, tasmā idam attanā diṭṭhakam¹ āharitvā dassento ā.:

22. Bakassa ca² Pāvārikassa raṇṇo

accantakāmānugatassa bhariyā

5 avācarī³ baddhavasānugassa⁴,

kaṁ vā itthī⁵ nāticare tadanān ti. 309.

Ta. accantakāmānugatassā 'ti accantaṁ kāmāṁ anugatassa, avācarī⁵ anācārīṇ carī, baddhavasānugassā⁴ 'ti baddhassa⁶ attano vasānugatassa attano pesanakārassa santike ti a., karaṇatthe vā⁷ sāmivacanāṁ, tena
10 saddhiṁ pāpam akāsīti vuttam hoti, tadanān ti katarāṁ⁸ aññāṁ purisaṁ nāticareyyā 'ti a.

Aparam⁹ pi: atīte Brahmādatassa bhariyā Piṅgiyānī¹⁰ nāma¹¹ sihapāñjarāṁ vivaritvā olokeṇti maṅgalassagopakam disvā raṇṇo nidokkamanakāle¹² vātapānenā oruyha tena saddhiṁ aticaritvā puna
15 pāsādaṁ abhiruya gandhehi sarīraṁ ubbaṭṭetvā raṇṇā saddhiṁ nipajji, ath' ekadivasam rājā „kin nu kho deviyā aḍḍharattasamaye niccam sarīraṁ sītalaṁ hoti, parigaṇhissāmi naṁ“ ti ekadivasam niddupagato viya hutvā taṁ utthāya gacchantiṁ anugantvā assabandhena saddhiṁ aticarantiṁ disvā nivattitvā sayanaṁ abhirūhi¹³, sāpi aticaritvā
20 āgantvā cullasayane¹⁴ nipajji, punadivase rājāmaccamajjhe yeva taṁ pakkosāpetvā taṁ kiccaṁ āvikaritvā „sabbā va itthiyo pāpadhammā“ ti tassā vadhabandhanachejjabhejjārahaṁ dosaṁ¹⁵ khamitvā tñhānā cāvetvā aññāṁ aggamaheṣiṁ akāsi. Tada Kuṇālarājā Brahmādatto ahosi, tena taṁ attanā diṭṭhakam āharitvā dassento pi:

25 23. Piṅgiyānī¹⁶ sabbalokissarassa

raṇṇo piyā Brahmādatassa bhariyā

avācarī baddhavasānugassa¹⁷,

taṁ vāpi sā nājjhaga kāmakāminīti g. ā. 310.

Ta. taṁ ti sā evaṁ aticaranūti taṁ va assabandham taṁ vā¹⁸ aggamahe-
30 siṭṭhānaṁ ti ubhayam pi na ajjhaga¹⁹, ubhayato bhaṭṭhā ahosi, kāmakāminīti kāme patthayamānā, evaṁ pāpadhammā itthiyo ti.

¹ Bā diṭṭham. ² Bās anācārī. ³ Bā paṭhavasānugata-. ⁴ so C^s; C^k kaṁ vāsi itthi, Bā kaṁ vāpi itthi, read: kaṁ vāpi thī? ⁵ Bās anācārīti. ⁶ Bā paṭhassa. ⁷ Bās taṁ. ⁸ Bā adds taṁ. ⁹ Bā -rā. ¹⁰ C^s piṅgiyāti, C^k pigiyāti, Bā piyaṅgiyāni. ¹¹ Bā adds aggamaheṣi. ¹² so C^k; Bā niddupagamana-. ¹³ Bā -rūyhi. ¹⁴ C^k tulla-, Bā cūlasayanake. ¹⁵ C^k -bandhanajje bhejjārahaṁhosam, Bā -bandhachajjabhajjā-, C^s -raharām-. ¹⁶ Bā piyaṅgiyāni. ¹⁷ Bās anācārī paṭha vasānugatassa. ¹⁸ C^k omīti assa -. ¹⁹ Bā nājjhagamā.

Atītavatthumhi itthīnaṃ dosaṃ kathetvā aparena pi pariyāyena
tāsaṃ dosaṃ eva kathento āha:

24. Khuddānaṃ lahucittānaṃ akataññuna dūbbhinaṃ¹
nādevasatto puriso thīnaṃ saddhātum arahati. 311.
25. Na tā² pajānanti kataṃ na kiccaṃ
na mātaraṃ pitaraṃ bhātaraṃ vā,
anariyā samatikkantadhammā
sassa³ eva³ cittassa vasaṃ vajanti. 312. 5
26. Cīrānūvuttham⁴ pi piyaṃ manāpaṃ
anukampakaṃ⁵ pāṇasamaṃ pi sautaṃ⁶
āvāsu⁷ kiccesu ca naṃ jahanti,
tasmāham itthīnaṃ na vissasāmi. 313. 10
27. Thīnaṃ hi cittaṃ yathā vānarassa⁸
kannappakannaṃ yathā rukkhachāyā,
calācalaṃ hadayaṃ itthiyānaṃ⁹
cakkassa¹⁰ nemi viya¹¹ parivattati. 314. 15
28. Yadā tā passanti samekkhamānā¹²
ādeyyarūpaṃ¹³ purisassa vittaṃ¹⁴
saṇhāhi vācāhi nayanti-m-etaṃ¹⁵
kambojakā jalajenēva assaṃ. 315. 20
29. Yadā na passanti samekkhamānā¹²
ādeyyarūpaṃ¹⁶ purisassa vittaṃ¹⁴
samantato naṃ parivajjayanti
tiṇṇo nadīpāragato va kullaṃ. 316.
30. Silesūpaṃā sikhī-r-iva¹⁷ sabbabbhakkhā
tikkhāmayā¹⁸ nadi-r-iva¹⁹ sīghasotā
sevanti h' etā piyaṃ appiyaṃ ca²⁰
nāvā yathā orakūlaṃ paraṃ ca. 317. 25
31. Na tā²¹ ekassa na dvīnaṃ āpaṇo va²² pasārito,
yo tā mayhan ti maññeyya vātaṃ jālena bādhaye²³. 318. 30

¹ Bā -naṃ mittadubbhinaṃ. ² Ck so taṃ. ³ Cks sassaṃ. ⁴ Ck -nūttam,
Bā -vuṭṭhaṃ. ⁵ Bā -kammaṃ. ⁶ Bā bhattaṃ, Ck santa, Cs santiṃ. ⁷ Cs Bā
avāsu. ⁸ Bā bārāṇassa, Bs vāra-. ⁹ Bā itthīnaṃ. ¹⁰ Cks omit ca-. ¹¹ so
Bā; Ck nevīvara, Cs nemīva. ¹² Bā sapekkha-. ¹³ Cks a-. ¹⁴ Cks ci-. ¹⁵
Cs Bā enaṃ. ¹⁶ Cs a-. ¹⁷ read: sikhīva? ¹⁸ so Ck; Cs tikkhamayā, Bā
tikkhāmānā. ¹⁹ Cs Bā nadīrīva; read: nadīva? ²⁰ so Cs; Ck yamampiyaṇa,
Bā yamappiyanti. ²¹ Bā etā. ²² Cks so. ²³ Bā bandhaye.

32. Yathā nadī ca pantho ca pānāgāraṃ sabhā papā
evam lokitthiyo nāma. velā tāsam na vijjati¹. 319.
33. Ghatāsanasaṃhā h' etā kaṇhasappasirūpanā.
gāvo bahitiṇassēva² omasanti varaṃ varaṃ. 320
34. Ghatāsanam kuṇjaraṃ kaṇhasappam;
muddhābhisittam pamadā ca sabbā
ete na so³ niccayatto bhajetha.
tesam bhavē⁴ dubbidu sabbabhāvo. 321.
35. Nāccantavaṇṇā na bahūna⁵ kantā
na dakkhiṇā pamadā sevittabbā,
na parassa bhariyā na dhanassa hetu
et' itthiyo paṇca na sevittabbā ti. 322.

Ta. khuddānaṃ⁶ [ti khuddānaṃ⁶. Kaṇaverajātaka⁷ viya baddhacore pi
sūrajanam sandhāy⁸ etaṃ vuttaṃ, lahuṇṇittānaṃ ti taṃ muhuttam eva pari-
vattanacittānaṃ, Culladhammagajātakaṃ⁹ etaṃ kathetabbam⁹, akatuṇṇitū¹⁰ pana
etāsam Ekanipāte Takkāriyājātakena dīpetabbā, nādevasatto ti na adevasatto
devena asatto anāsatto¹¹ ayakkhagahitako abhūtāvajjhito¹² puriso thīnaṃ sīla-
vantataṃ¹³ saddhātum¹⁴ nārahati¹⁵ bhūtāvajjito¹⁶ pana saddaheyya, katan ti
attano kataṃ upakāraṃ, kiccā ti attanā katabbakiccaṃ, na mātarā ti
sabbē pi hūtake chaḍḍetvā yasmim paṭibaddhacittā¹⁷ honti taṃ nēva anubandha-
nato ete mātādayo na jānanti¹⁸ nāma mahāpanthakamātā¹⁹ viya, anarya ti
nillajjā, sassā²⁰ 'ti sakassa, avāsū²¹ 'ti āpadāsu²², kiccesū²³ 'ti tesu tesu karaṇi-
yesu, kannappakannaṃ ti otiṇṇotiṇṇam, yathā hi visame padese rukkhac-
chāyā ninnam pi orohati thalam pi abhirūhati²⁴ tathā etāsam pi cittaṃ na
kiñci uttamādhamaṃ vajjeti, calācalaṃ ti ekasmim yeva apatiṭṭhitaṃ, nemiti
sakaṭassa gacchato cakkānemi viya, ādeyyarūpan²⁵ ti gahetabbajātikaṃ,
vittā ti dhanam, nayanatīti attano vasaṃ nenti, jalajenā²⁶ ti jalajāta-
sevālena, Kambojakaraṭṭha-vāsino kira yadā aṭavito asse gaphitukāmā honti tadā
ekasmim thāne vatim parikkhipitvā dvāraṃ yojetvā assānaṃ udakapānatitthe
sevālaṃ madhunā makkhetvā sevālasambaddhāni²⁷ tīre²⁸ tiṇāni ādih katvā yāva
parikkhepadvārā makkhenti, assā pāṇiyam pivitvā rasagedhena madhumakkhitāni
tiṇāni carantā²⁹ anukkamena taṃ thānaṃ pavasanti, iti te³⁰ yathā jalajena

¹ in B^d the second hemistich comes before the first. ² C^{ks} bahu-. ³ C^{ks} B^d
ro, B^s yo. ⁴ B^ds have. ⁵ C^k bahunā, B^d bahuuna. ⁶ B^ds luddā-. ⁷
C^{ks} -ru-, B^s kajavedā-. ⁸ B^d dīpetabbam. ⁹ so C^{ks}; B^ds na devasattoti na
devasatto devena anāsatto. ¹⁰ so C^s; C^k abhūtāvajjhito, B^d abhūtapavattito. ¹¹
B^ds -vantatavādaṃ. ¹² B^d sandhā-. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C^k -e, B^d
bhūta vitto. ¹⁵ B^ds -āti. ¹⁶ C^{ks} -patthaka-? B^d -paṇhaka. ¹⁷ C^k B^d apa-. ¹⁸
B^ds -rūyhati. ¹⁹ C^{ks} a-. ²⁰ C^k -savaddhāni, C^s -saṃvaddhāni, B^d sambandhāni,
B^s -saṃbandhanā. ²¹ B^d omits tīre. ²² B^ds khādantā. ²³ C^k se, B^d yathā te.

palobhetvā asse¹ vasaṃ² nenti tathā etāpi dhanam divā tassa gahapatthāya
 saṇhāhi vācāhi purisaṃ vasaṃ nentitī a., kullaṇ ti taraṇatthāya gahitaṃ yaṃ
 kiñci, silesūpamā ti purisaṇaṃ cittabandhanena silesasadisā, tikkhāmāyā
 ti tikkhāmāyā³, sīghasotā nadirivā⁴ ti yathā pabbateyyā nadī sīghasotā⁵
 ti a., āpaṇo ti yathā ca pasāritāpaṇo yesaṃ mūlaṃ atthi tesam yeva upakāro
 tath' etāpi, yo tā ti yo puriso tā itthiyo, bādhaye⁶ ti yo vātaṃ pi jālena
 bādheyya⁶, velā tāsāṃ na vijjatitī yathā etāsāṃ nadinaṃ asukavelāyaṃ ev'
 ettha gantabbā ti velā n' atthi rattim pi divāpi icchiticchitakkhaṇe upagantabbā
 n' eva asuken' evā⁷ ti pi mariyādā n' atthi atthikathikena upagantabbā n' eva
 (- ?) tathā etāpiti a., ghatāsanaṃ aṃ ti yathā aggi indhanena tappatī etāpi
 kilesaratiyā, kaṇha -- ti kodhanatāya upanāhitāya ghoravisatāya dūjivhatāya
 mittadūbhītāya ti pañcahi kāraṇehi kaṇhasappasirasadisā, tattha bahularāgatāya
 ghoravisatā piṇṇatāya dūjivhatā⁸ aticāritāya mittadūbhītā veditabbā, gāvo
 bahitipassa⁹ ti yathā gāvo khāditaṭṭhānaṃ chaḍḍetvā bahimanāpassa¹⁰
 tiṇassa varaṃ varaṃ omasanti khādanti evam etāpi niddhanaṃ chaḍḍetvā
 aṇṇaṃ sadhanaṃ eva gacchantī¹¹ a., muddhābhiṣṭitan ti rājānaṃ, pa-
 maḍā ca sabbā ti sabbā tā itthiyo, ete¹² ti ete pañca jane, niccayatto¹³
 ti niccaṃ saṇhāto upaṭṭhitasati, appamatto va hutvā ti a., dubbidū ti dūjjāno,
 sabbabhāvo ti ajjhāsayo, cirapariciṇṇo pi hi aggi dahati ciravissāsiko pi
 kuṇjaro ghāteṭi ciraparicito pi sappo ḍasati ciravissāsiko pi rājā anatthakāro¹⁴
 hotī, evaṃ cirapariciṇṇāpi itthiyo vikāraṃ dassentīti, naccantavaṇṇā ti
 abhirūpavati, na bahūna¹⁵ kantā ti aḍḍhakāsigaṇikā viya na bahunnaṃ piyā
 manāpā, na dakkhiṇā ti naccagītakusalā, tathārūpā hi¹⁶ bahumittā honti
 tasmā na sevittabbā, na dhanassa hetū ti yā dhanahetu yeva bhajati sū
 apariggahāpi na sevittabbā, sū hi dhanam alabhamānā kujjhati.

Evam vutte mahājano M-assa „aho sukathitan“ ti sādhu-
 kāram adāsi, so etehi kāraṇehi itthinaṃ agunaṃ kathetvā
 tuṇhi ahosi.

Tam sutvā Ānando gijjharājā „samma Kuṇālarājā aham
 pi attano nāṇabalena itthinaṃ agunaṃ kathessāmīti“ vatvā
 agunakathaṃ ārabhi.

Tam dassento Bhagavā¹⁷ āha: Atha khalu bho A. gijjharājā
 K-ssa sakunassa ādimajjhakathāpariyosānaṃ¹⁸ veditvā tāyaṃ velāyaṃ
 imā gāthāyo abhāsi:

¹ Ck -ā, Cs -a, Bā -am. ² Bā -e. ³ all three MSS. tikkhāmāyā ti tikkhina-
 māmāyā. ⁴ Ck sīghamāyā, Bā Cs add evaṃ sīghamāyā. ⁵ Bā bandh-. ⁶ Ck
 baddh-, Bā bandh-. ⁷ Cks -kenavā. ⁸ Cs -tāya. ⁹ Cks bahu-. ¹⁰ Cks -manā-
 pamanāpassa. ¹¹ Bā bhaj-. ¹² Cks etā. ¹³ Cs -yatto, Ck niccaṃ yatto, Bā
 -yato. ¹⁴ Cs Bā -karo. ¹⁵ Ck bahu, Bā bahunnaṃ. ¹⁶ Cs Bā add bahūhi pat-
 thitā. ¹⁷ Bā satthā. ¹⁸ Bā -gāthā pari-.

36. Puṇṇam pi ce 'maṃ paṭhaviṃ dhanena
dajj' itthiyā puriso sammatāya
laddhā khaṇaṃ atimaññeyya tam pi,
tāsaṃ vasaṃ asatīnaṃ na gacche. 323.
- 5 37. Uṭṭhāhakaṇ ce pi alīnavuttiṃ
koṃarabbhattāraṃ piyaṃ maṇāpaṃ
āvāsu¹ kiccesu ca naṃ jahanti,
tasmā hi itthīnaṃ na vissasāmi. 324.
38. Na vissase icchati maṃ ti poso.
16 na vissase rodati me sakāse,
sevanti h' etā piyaṃ appiyaṃ ca
nāvā yathā orakūlaṃ paraṃ ca. 325.
39. Na vissase sākhapurāṇasanthataṃ,
na vissase mittapurāṇacoraṃ,
15 na vissase rājā sakhā² mamaṃ ti,
na vissase itthi dasanna mātaraṃ. 326.
40. Na vissase rāmakarāsu nārisu
accantasīlāsu asaṇṇatāsu,
accantapemānugat' assa bhariyā
20 na vissase, titthasamā hi nāriyo. 327.
41. Haneyyu³ chindeyyum pi chedayeyyum⁴
kaṇṭham⁵ pi chetvā⁶ rudhiraṃ pipeyyum⁷,
mā dīnakāmāsu⁸ asaṇṇatāsu
bhāvaṃ kare Gaṅgatiṭṭhūpamāsu. 328.
- 25 42. Musā tāsaṃ yathā saccaṃ saccaṃ tāsaṃ tathā⁹ musā,
gāvo bahiṭṭassēva¹⁰ omasanti varaṃ varaṃ. 329.
43. Gaten' etā palobhenti pekkhiteṇa mihiteṇa¹¹ ca
atho pi dunnivatthena mañjunā bhaṇiteṇa ca. 330.
44. Coriyo kaṭṭhinā h' etā vālā ca lapasakkharā¹²,
30 na tā kiñci na jānanti yaṃ manussesu vañcanaṃ. 331.
45. Asā lokitthiyo nāma, velā tāsaṃ na vijjati,
sārattā ca pagabbhā ca sikhī sabbaghaso yathā. 332.
46. N' attā itthīnaṃ piyo nāma appiyo pi na vijjati,
sevanti h' etā piyaṃ appiyaṃ ca
35 nāvā yathā orakūlaṃ paraṃ ca. 333.

¹ Cks apassu. ² Cks rāja-, Bā rājā sukhā. ³ Cks -um, Bā -umpi. ⁴ Bā chindā-peyyumpi. ⁵ Bā -e. ⁶ Ck jatvā. ⁷ Bā piveyyum. ⁸ Bā dīna-. ⁹ Bā yāthā. ¹⁰ Cks bahu-. ¹¹ Bā mitena, read: smitena or mhitena. ¹² Bā capala.

17. N' atth' itthīnaṃ piyo nāma appiyo pi na vijjati,
dhanatā pativellanti latā va dumanissitā. 334.
18. Hatthibandhaṃ assabandhaṃ gopurisaṃ ca caṇḍalāṃ¹
chavaḍḍhakaṃ [pupphachaḍḍakaṃ]
sadhanaṃ anupatanti nāriyo. 335.
19. Kulaputtam pi jahanti akiñcanaṃ chavakasamaṃ²
sadisam api³ gacchanti [anupatanti] dhanahetu⁴ nāriyo ti. 336.

5

Ta, ādimajjhakathāpariyosānaṃ⁵ ti kathāya⁶ ādimajjhapariyosānaṃ,
laddhā khaṇaṃ ti okāsaṃ labhivā, icchati maṃ ti maṃ esā icchatīti pi
puriso itthīnaṃ na vissaseyya, sākḥapurāṇasanthataṃ ti hiyyo vā pare vā¹⁰
santhataṃ purāṇapaṇṇasanthataṃ⁷ na vissase, appoṭhetvā⁸ apaccavekkhitvā na
paribhuñjeyya, tatra hi dīghajātiko vā pavisitvā tiṭṭheyya paccāmīto vā satthaṃ
nikkhiṇeyya, mittapurāṇapacorāṇaṃ ti panthadūbhanaṭṭhāne ṭṭhitaṃ corāṃ
purāṇamitto me ti⁹ na vissaseyya, corā¹⁰ hi ye¹¹ saṃjānanti te yeva mārenti,
sakhā mamaṃ ti so hi khippam eva kuṇḍhati, tasmā rājānaṃ sakhā me ti na¹⁵
vissase, dasannamātaraṃ ti ayaṃ mahallikā idāni maṃ na aticariṇissati attā-
naṃ rakkhissatīti¹² na vissasitabbā, rāmakarāsū¹³ ti bālānaṃ ratikarāsū,
accantaṣīlāsū¹⁴ ti atikkantaṣīlāsū, accanta--gatassāpīti sace pi accanta-
anugatapeṇā assa tathāpi naṃ na vissase, kiṃkāraṇā: titthasamā hi nāriyo
ti sambandho, titthaṃ viya sabbasādhāraṇā ti a., haneyyun ti kuḍḍhā vā²⁰
aññapurisasārattā vā hutvā sabbesaṃ taṃ hananādikaṃ kareyyuṃ, mā dīna-
kāmasū¹⁵ ti hīnājñāsayaṣū¹⁶ kiliṭṭhāsayaṣū, bhāvaṃ ti evarūpaṃ sinehaṃ
mā kari¹⁷, Gaṅgātittthūpamāsū¹⁸ ti sabbasādhāraṇaṭṭhena Gaṅgātittthasadiṣṣu,
musā ti musāvādo tūsaṃ saccasadiṣo va, gatenā¹⁹ ti ādisu pekkhitaṃ palo-
bhanena²⁰ Ummadantijātakaṃ dunnivatthena Naḷinijātakaṃ mañjunā bhaṇitena²⁵
'tuvaṭṭam kho ayyaputta āgaccheyyāsīti' Nandattherassa vatthuṃ kathetabbam,
coriyo ti sambhatassa²¹ vināsaṇena coriyo, kaṭṭhinaṃ ti thaddhahadayaṃ, vālā
ti dutṭhā appaken²² eva kuṇḍhanasīlā, lapasakkharā²³ ti nīratthakalapanaṇa
sakkharā viya madhurā, asā ti asatiyo lāmikā, sārattā ti sabbasārattā²⁴, pa-
gabbhā ti kāyapagabbhiyādīhi pagabbhū, yathā ti yathā sikkhī sabbaghaso evaṃ³⁰
tāpi sabbaghasā, pativellantiṭṭ parissajanti upagūhanti veṭṭenti, latā vā²⁵ ti
yathā latā rukkhaniṣṣitā rukkhāṃ veṭṭeti evam etā purisaṃ parissajantiyo pi
dhanam²⁶ parissajanti nāma, hatthibandhādisu gopuriso ti vuccati gopālako,
chavaḍḍhakaṃ ti chavānaṃ ḍāhakaṃ susānagopāṇaṃ²⁷ ti vuttaṃ hoti, puppha-
chaḍḍakāṇaṃ ti vaccaṭṭhānasodhakaṃ, sadhanaṃ ti etesu pi sadhanaṃ anu-³⁵

¹ so all three MSS. ² so Bs; Bā chavakasama, Cks caṭaka. ³ read: abhi? ⁴
add va? ⁵ Bds -gāthāpari-. ⁶ Bds gāthāya. ⁷ Bā sākḥā in the place of paṇṇa.
⁸ so Cks; Bā -ṭetvā. ⁹ Bds add taṃ. ¹⁰ Bā -o. ¹¹ Cks yene, Bs yeye? ¹²
Cks -sīti. ¹³ Ck Bā dīna-. ¹⁴ Ck lita-, Cs lina-, Bā hina-. ¹⁵ Cks tare. ¹⁶
Cks -ne. ¹⁷ Bā adds dhanassa. ¹⁸ Bds lapanasa-. ¹⁹ Cks -dārattā. ²⁰ Bā
omits pari --. ²¹ Bds susānapālan.

gacchanti yeva, akiñcanan ti adhanam, chavakasaman¹ ti sunakhamam-
sakhādakacandālena samam sadisan tena nibbisesam pi purisam bhajanti gac-
chanti², kasmā³: yasmā anupatanti dhanahetu nāriyo.

Evam attano nāne thatvā Ānando gijjharajā itthīnam
5 agunam kathetvā tūhi ahosi. Tassa vacanam sutvā Nārado
pi attano nāne thatvā tāsam agunam kathesi.

Tam dassento Satthā āha: Atha khalu bho Nārado deva-
brāhmaṇo Ānandassa g-assa ādimajjhakathāpariyosānam⁴ viditvā tāyam
velāyam imā gāthāyo abhāsi:

- 10 50. Cattāro me na pūrenti, te me supātha⁵ bhāsato:
samuddo brāhmaṇo rājā itthi cāpi dijampati. 337.
51. Saritā sāgaram yanti yā kāci pathaviṃ sitā⁶
tā samuddam na pūrenti, unattā⁷ hi na pūrati. 338.
52. Brāhmaṇo ca adhiyānam vedam akkhānapaṇcamaṃ⁸
15 bhiyyo pi sutam iccheyya, unattā hi na pūrati. 339.
53. Rājā ca pathaviṃ sabbam samamuddam sapabbatam
ajjhāvase vijinitvā anantaratanocitam,
pāram samuddam pattheti, unattā hi na pūrati. 340.
54. Ekamekāya itthiyā aṭṭhaṭṭha patino siyā
20 sūrā ca balavantā⁹ ca sabbakāmarasāharā,
kareyya navame chandam, unattā hi na pūrati. 341.
55. Sabbitthiyo sikhi-r-iva sabbabhakkhā,
sabbitthiyo nadi-r-iva sabbavāhi,
sabbitthiyo kaṇṭhakānam¹⁰ pasākhā,
25 sabbitthiyo dhanahetū vajanti. 342.
56. Vātam jalena¹¹ paro¹² parāmase
osiñciyā¹³ sāgaram ekapāṇinā
sakena tālena¹⁴ haneyya ghosanam
yo sabbabhāvam pamadāsu ossajeyya¹⁵. 343.
30 57. Corīnam bahubuddhīnam yāsu saccam sudullabham (¹⁴/₂₃)
thīnam bhāvo durājāno macchassēvōdake gataṃ. 344.

¹ C^s caṭṭakasan, C^s vaṭṭakasadisan, B^d chavakasama sadisan. ² C^s bhaga-, read: abhig-? ³ C^s tasmā. ⁴ B^d gāthāpariyosāne. ⁵ B^d supātha mama. ⁶ B^d -vissitā. ⁷ C^s unantā. ⁸ B^d -ānam-, C^s -kkhāma-. ⁹ B^d -to. ¹⁰ C^s kaṭṭa-. ¹¹ B^d jā-; read: jaleneva? ¹² B^d naro. ¹³ B^d -ceyya, C^s -ciyasa. ¹⁴ B^d hatthena. ¹⁵ C^s bbassajeyya, B^d uyujje; read ossaje.

54. Analā mudusambhāsā duppūrā tā nadīsamā (II ³²⁶/₁₃, IV ⁴⁷¹/₂₁)
 sīdanti, nam viditvāna ārakā parivajjaye. 345.
55. Āvaṭṭanī mahāmāyā brahmacariyavikopānā (II ³³⁰/₁₀, IV ⁴⁷¹/₁₉)
 sīdanti, nam viditvāna ārakā parivajjaye. 346.
56. Yam etā upasevanti chandasā vā dhanena vā 5
 jātavedo va saṇ ṭhānaṃ khippaṃ anuḍahanti nan ti. 347.

Ta. dijam patitī dijaseṭṭhakam¹ Kuṇḍalam ālapati, saritā ti ādi ṭha-
 pītamātīkāya bhājanattanā vuttam, ūnattā ti udakapatiṭṭhānassa hi mahantattā
 ūnā yeva, adhiyānan ti sajjhāyitvā, vedamakkhānapañcamaṇ² ti
 itihāsapañcamaṇ vedacatukkaṇ, ūnattā ti so hi ajjhāsaya mahantatāya sikkhi- 10
 tabbassa na pūratī, ratanocitan ti nānāratanehi eitaṃ paripuṇṇaṃ, ūnattā
 ti so hi taṇhāmahanatāya na pūratī, siyā ti siyūṃ, ayam eva vā pāṭho,
 sabbakāmarasāharā ti sabbesaṃ kāmarasānaṃ āharapākā, navame ti aṭṭhahi
 atittibhāvadassanattānaṃ vuttam, sū pana dasame pi³ tato uttaritare pi chandaṃ
 karot' eva, ūnattā ti sū hi kāmataṇhāmahanatāya na pūratī, kaṇṭakānaṃ 15
 pāsākhā ti sambādhamagge⁴ kaṇṭakasākhāsadisā, yathā hi sākhā laggitvā ākaḍ-
 ḍhati evaṃ etāpi rūpādīhi kaḍḍhanti, yathā sākhā hatthādīsu vijjhītvā dukkhaṃ
 uppādeti evaṃ etāpi puṭṭhamattā va sarīrasamphassena vijjhītvā mahāvīnāsaṃ pū-
 pentī, vajantitī parapurisaṃ vajanti, parāmase ti gaṇheyya, osiñciyā ti
 mahāyitūṃ otiṇṇo ekena pāṇinā sakalasamudde⁵ udakaṃ osiñceyya⁶ gahetvā chaḍ- 20
 ḍeyya, sakenā 'ti ekena attano hatthena tam eva hatthaṃ hanitvā⁷ ghosaṃ
 uppādeyya, sabbabhāvan ti tvaṃ me⁸ iṭṭho kanto piyo manāpo ti vucca-
 māno yo⁹ puriso evaṃ ev' etan ti saddahanto attano ajjhāsayaṃ pamadāsu
 ossaḍḍeyya¹⁰ so jālādīhi vātagaṇāpādīni kareyyā 'ti a., gatan ti gamanaṃ,
 analā ti tīhi dhammehi alan ti vacanarahitā, duppūrā ti yathā mahānadi 25
 udakena evaṃ kilesaratīyā duppūrā, sīdanti nam -- nā ti tattha¹¹ nan ti
 nipūtamattam, itthiyo allinā catūsu apāyesu sīdanti viditvā, āvaṭṭanīti yathā
 āvaṭṭanī mahājanassa hadayaṃ mohetvā attano vase vatteti evaṃ etāpīti¹² a..
 vikopānā ti nāsanaṭṭhena ca garahanaṭṭhena ca brahmacariyassa kopikā,
 chandasā vā¹³ ti piyasamvāsavasena vā, dhanena vā ti dhanahetu vā, 30
 saṇṭhānan ti yathā jātavedo attano ṭhānaṃ yaṃ yaṃ padesaṃ allīyati taṃ
 taṃ¹⁴ ḍahati tathā etāpi yaṃ yaṃ purisaṃ kilesavasena allīyanti taṃ taṃ
 anuḍahanti mahāvīnāsaṃ pūpentī.

Evam Nāradena itthinaṃ aguṇe* pakāsite puna M. vise-
 setvā tāsāṃ aguṇaṃ pakāsesi. 35

¹ Bā - jethakaṇ. ² Bā bedamakkhāna-, Ck^s devakkhāmanap-. ³ Bās add vīsa-
 time pi. ⁴ Ck^s sakhādha-, Bā sampāva-. ⁵ Bā -a. ⁶ Ck^s -eyyā, Bā -eyyūṃ. ⁷
 Bā haritvā. ⁸ Bā tvaṃ eva. ⁹ Bā so. ¹⁰ Bā uss-. ¹¹ Bās ettha. ¹² Ck^s
 -pi attho. ¹³ Ck^s ehandavāsāvā. ¹⁴ Ck^s only one taṃ.

Taṃ dassetum Satthā āha: Atha khalu bho K. s. Nāradda-
devabrāhmaṇassa ādimajjhakathāpariyosānaṃ veditvā tāyaṃ velāyaṃ
imā gāthāyo abhāsi:

- 5 61. Sallape nisitakhaggapāṇinā
paṇḍito api pisācadosinā.
uggatejaauragam¹ pi āside,
eko ekapamadam² hi nālape³. 348.
- 10 62. Lokacittamathanā hi nāriyo
naccagītabhaṇitamihitāvudhā⁴,
bādhayanti anupaṭṭhitāsati
dīpe rakhasigaṇo va⁵ vāṇije. 349.
- 15 63. N⁶ atthi tāsāṃ vinayo na saṃvaro.
majjamaṃsaniratā asaṇṇatā
tā gilanti purisassa pābhatam
sāgare va makaraṇaṃ timiṅgilo. 350.
- 20 64. Pañcakāmaguṇasātagocarā
uddhatā aniyatā asaṇṇatā
osaranti pamadā pamādinam
loṇatoyavatiyaṃ va āpakā⁷. 351.
- 25 65. Yaṃ naraṃ uparamanti⁸ nāriyo
chandasā ca⁹ ratiyā dhanena vā
jātavedasadisam pi tādisaṃ
rāgadosavatiyo⁹ dahanti naṃ. 352.
- 30 66. Aḍḍham¹⁰ ātvā purisaṃ mahaddhanaṃ
osaranti sadhanaṃ sah¹¹ attanā,
rattacittam ativeṭṭhayanti naṃ¹¹
sāla¹² māluvalatā kānane. 353.
- 35 67. Tā upenti vividhena chandasā
citrabimbamukhiyo alamkatā.
ūhasanti pahasanti nāriyo
Saṃvaro va sati¹³ māyakovidā. 354.
68. Jātarūpamaṇiruttabhūsitā
sakkatā patikulesu nāriyo

¹ Bā -aṃ ura-. ² Ck^s ekam-, Bā^s ekāya-. ³ Ck^s pamadā hi-, Bā^s ekāya pamudāya
nālape, B^s ekāya pamadā hi-. ⁴ so C^s for -tamhi- or -tasmi-, C^k -haṇitami-
hita udhā, Bā^s -tapita-. ⁵ C^k gaṇeva? Bā^s gaṇāva. ⁶ Bā^s āpagaṇ, B^s āpagā. ⁷
Bā^s upalāpentī. ⁸ Bā^s vā. ⁹ Bā^s -vadhiyo. ¹⁰ Bā^s uddham, read: aḍḍha ātvā?
¹¹ Ck^s nā. ¹² Bā^s -aṇi. ¹³ so C^k; C^s e sati? Bā^s va saṃtataṇi.

- rakkhitā aticaranti sāmikam
dānavam va hadayantarassitā¹. 355.
69. Tejavāpi hi naro vicakkhaṇo
sakkato bahujanassa pūjito
nārinam vasagato na bhāsati 5
Rāhunā upagato va candimā. 356.
70. Yam kareyya kupito diso disam
duṭṭhacitto vasam āgataṃ ari
tena bhiyyo vyasanam nigacchati
nārinam vasagato apekkhavā. 357. 10
71. Kesalūnanakhachinnatajjitā
pādapāṇikasadaṇḍatālītā²
hīnam eva³ upagatā hi nāriyo
tā ramanti kuṇape va makkhikā. 358.
72. Tā kulesu visikhantaresu vā
rājadhāninigamesu vā puna 15
odḍitam Namucipāsavākaram
cakkhumā parivajje sukhattiyo⁴. 359.
73. Ossajjiva⁵ kusalam tapogunam
yo anariyacarītāni-m-ācari⁶ 20
devatāhi nirayam nimissati
chedagāmanimaniyam va vāṇijo. 360.
74. So idha⁷ garahito parattha ca
dummatī⁸ upagato sakammunā
gacchati aniyato galāgalam 25
duṭṭhagadrabharatho va uppathe. 361.
75. So upeti nirayam Patāpanam
sattisimbalivanaṃ ca-m-āyasam⁹
āvasitvā[na] tiracchānuyoniyam¹⁰
petarājavisiyam na muñcati¹¹. 362. 30
76. Dibbakhiddharatiyo ca¹² Nandane
cakkavatticaritaṃ ca mānuse
nāsanti pamadā pamādinam³
duggatiṃ ca paṭipādayanti nam. 363.

¹ Bds -yantaniissitā. ² all three MSS. -kasā-. ³ read: ev'. ⁴ Bds -jjeyya sukhattiko, C^s -jje sukhanyo. ⁵ all three MSS. ossajjivā. ⁶ C^{ks} omit yo, Bds have yo anariyesu ca-. ⁷ read: idhā. ⁸ B^d dummedho. ⁹ B^d āyasam, B^s āyasam, C^k mānasayam, C^s māsayam. ¹⁰ C^{ks} -yo. ¹¹ C^{ks} muccati. ¹² C^{ks} va

77. Dibbakhiddharatiyo na dullabbhā
cakkavatticaritaṇ ca mānuse
sovaṇṇavyamhanilayā¹ va² accharā
ye caranti pamadāh' anattbhikā. 364.
78. Kāmadhātusamatikkamā gati
rūpadhātuyā bhāvo na dullabho
vītarāgavisayūpapattiyā
ye caranti pamadāh' anattbhikā. 365.
79. Sabbadukkkhasamatikkamaṇ sivaṇ
accantaṇ acalitaṇ asaṇkhataṇ
nibbuthehi sucihi³ na dullabhaṇ⁴
ye caranti pamadāh' anattbhikā ti. 366.

- Ta. sallape ti sace mayā saddhiṇ sallapessasi sīsaṇ te pāṭessāmiti⁵
vatvā khaggaṇ ādāya t̥hitenāpi⁶ sallapītamatte yeva taṇ khādītva jīvitavināsaṇ
15 pāṭessāmiti dosinā hutvā t̥hiteṇa piṣāṇenāpi saddhiṇ sallape, upagataṇ dāsi-
tvā⁷ nāṭessāmiti t̥hitaṇ⁸ uggatejaṇ uragaṇ⁹ āside va, eko pana hutvā raho
ekāya¹⁰ pamadāya na hi sallape¹¹, lokacittamathanā ti lokassa cittaghā-
tikā¹², dīpe rakkhasigapa¹³ ti yathā yakkhadīpe rakkhasigano¹³ manussena¹⁴
vesena¹⁵ vāpije palobhetvā¹⁷ attano vasagate katvā khādanti evaṇ imāpi kāmā-
20 guṇehi attano vase katvā satte mahāvināsaṇ pāpentiti a., vinayo ti ācāro,
saṇivarō ti mariyādā, pābhataṇ ti dukkhasambhataṇ dhaṇaṇ gilanti nāṇenti,
aniyatā ti aniyatacittā, loṇatoyavatiyaṇ ti loṇatoyavantaṇ samuddaṇ¹⁷
ti a., āpakā¹⁸ ti āpaga, ayam eva vā pāṭho, yathā samuddaṇ nadiyo oṣa-
ranti evaṇ pamādināṇ pamadā ti a., chandasā ti pemeṇa, ratiyā ti pañca-
25 kāmagaṇaratiyā, dhaṇena vā ti dhaṇaṇetu vā, jātavedasadisana ti gaṇa-
sampaṭtiyā aggaṇ iṇa jalantaṇ¹⁹ pi. rūgadosavatiyo ti rūgadosēhi vadhiṇā,
rājadosagatiyo²⁰ ti pi pāṭho, oṣarantīti madhuravacaṇena taṇ bandhantiyo
upagacchanti, sadhanaṇ²¹ ti sadhana²², ayam eva vā pāṭho, vatthālaṇkāratthāya
kiñci attano dhaṇaṇ datvāpi oṭarantīti a., saṇattana²³ ti attabhāvena sad-
30 dhiṇ attano²⁴ bhāvaṇ pi tass' eva pariccajantiyo viya honti, ativeṭha-
yanti ti dhaṇagahaṇaṭṭhāya ativiya veṭhenti pīṇenti, vividhena chandasā ti
nānāvīdhena ākāreṇa, citrabimbamukhiyo ti alaṇkārapavasena citrasarīrā
vicitraṇmukhiyo va hutvā, ūhasanti ti mahāhasitaṇ hasanti, paṇasanti ti
maṇḍahasitaṇ hasanti, Saṇivarō vā²⁴ ti māyākārapurisa viya asurinda viya

¹ Ck -vyamhi-, Bā suvaṇṇabyamhi-. ² Bds ca. ³ Cks -ihi, Bā -ibhi, Bs -īhi. ⁴ Cks -ā. ⁵ Bds phāle-, Ck pūthe-. ⁶ Bā adds sallape. ⁷ Ck taḍayitvā. ⁸ Bā taṇ. ⁹ Cks omīti uragaṇ. ¹⁰ Cks ekāya. ¹¹ Cks ālape. ¹² Bā lokacittassā-
ghāṭakā. ¹³ Bā -ā. ¹⁴ Cks manumhena. ¹⁵ Bā veseva, Cks omīti vesena. ¹⁶ Bds upalāpetvā. ¹⁷ Ck vatta-. ¹⁸ Bds āpagaṇ, Cks -kaṇ. ¹⁹ Bds jalitaṇ. ²⁰ Cks -dosavā. ²¹ Cks -nā. ²² Cks -nāhi. ²³ Bā Cs attā. ²⁴ Cks cā.

ca¹, dānavam va hadayantarassitā² ti yathā kuto nu āgacchatha bho tayo
 janā ti Karaṇḍakajātaka³ hadayantarassitā² antoudaragatāpi⁴ dānavam aticāri
 evam aticaranti, arakkhiyo⁵ h' etā ti dīpeti, na bhāsati ti na viroceti Hārta-
 Lomasakassapa-Kusa-rājāno viya, tenā⁶ ti tato⁶ amittena katayyasana⁷ atirekatara-
 vyasanam ti a., apekkhāvā ti sataṇho, kesa--tajjitā ti ākaḍḍhitvā lūna- 5
 kesā⁷ nakhehi chinuagattā⁸ tajjitā pādādihi ca tālitā va hutvā yo⁹ keḷivasena¹⁰
 ete pi vippakāre karoti¹¹ tādisam hīnam eva upagatā nāriyo ramanti na¹² ete
 vippakāre pariharanti madhurasamācāre¹³, kiṃkārapā: ramanti kuṇape va
 makkhikā ti yasmā jegucche hatthikuṇapādimhi makkhikā viya tā hīne yeva
 ramantīti a., oḍḍitan ti na etā itthiyo nāma atha kho imesu thānesu Na- 10
 mucino Kilesamārassa miḡapakkhigahaṇattham luddakehi oḍḍitam pāsā ca vā-
 karaṇ cā¹⁴ ti¹⁴ maññamāno paññācakkhunā ca¹⁵ cakkhumā¹⁶ dibbamānusakena¹⁷
 sukkena atthiko parivajjeyya, ossajjitvā ti devamanussesu mahāsampattidā-
 yakaṃ tapogūṇaṃ chaḍḍetvā¹⁸ yo puriso anariyesu¹⁹ pañcasu kāmagaṇesu
 kāmāratīcaritāni ācarati, devatāhi nirayaṃ nimissati²⁰ so sadevalokena 15
 parivattetvā²¹ nirayaṃ gaṇhissati, chedagāmimaṇiyaṃ va vāṇijo ti yathā
 bālavāṇijo mahagghabhaṇḍam datvā chedagāmīlāmakaṃ maṇikaṃ gaṇhati tathā-
 rūpo ayaṃ hoti ti a., so ti so itthīnaṃ vasaṃ gato, aniyato ti ettakaṃ kālāṃ
 apāyesu paccissati, gaḷḷagaḷaṇ ti devalokā ca²² manussalokā ca²² galitvā apā-
 yam eva gacchati²³ a., yathā kiṃ: duṭṭha--uppathe ti yathā kūṭagadra- 20
 bhayuttaratho maggā okkamitvā uppathe yeva gacchati tathā, sattisimbali-
 vanam ti sattisadisehi kaṇṭakehi yuttam āyasaṃbalivanam, petarājavisaayan
 ti petavisayaṃ ca kālakaṇṭhakaasuravisayaṃ ca²⁴, pamādinam ti pamattānaṃ,
 te hi pamadāsu pamattā tāsam sampattīnaṃ mūlabhūtaṃ kusalam na karonti,
 iti tesam pamadā sabbā tā nāsanti nāma, paṭipādanti nan ti tathā- 25
 vidham purisaṃ tā pamādavasena²⁵ eva akusalam karetvā duggatim paṭipādentī
 nāma, sovaṇṇavyamhanūlayā ti suvaṇṇamayavimānavāsīniyo, pamadā-
 hanatthikā ti ye²⁶ purisā pamadāhi anattikā hutvā brāhmacariyaṃ caranti, sa-
 matikkamā ti kāmādhātusamatikkamena yā gati, rūpadhātuyā bhāvo ti
 yo kāmādhātusamatikkamagatisamkhāto rūpadhātusambhavo²⁶ tesam na dullabho, 30
 vitarāgavisayūpapattiyā ti yā²⁷ vitarāgavisaye suddhāvāsalo ke uppatti
 sāpi tesam na dullabhā ti a., accantan ti anattitā²⁸ avināsadhammakam²⁹,
 acalitan ti kilesehi akampitam, nibbutehi ti nibbutakilesehi, sucīhiti
 parisuddhehi evarūpaṃ nibbānam pi na dullabham.

¹ Cks yeva vā. ² Bā -yantaniṣṣitā. ³ = Samugga- Vol. III p. 527. ⁴ Cks attano.
⁵ Bā -itā. ⁶ Bā tamhā. ⁷ Cks -sa. ⁸ Ck jīṇṇa. ⁹ Cks ye. ¹⁰ Bā kilesa-
¹¹ Cks -onti. ¹² so Cks; Bā naṃ. ¹³ Bā add ti. ¹⁴ Cks vākarajjaṇcāti, Bā
 vākuñce. ¹⁵ Ck ma, Bā omits paññā-. ¹⁶ Bā adds puriso. ¹⁷ Bā omits dibba.
¹⁸ Bā adds yo ti. ¹⁹ Bā add aparissuddhesu. ²⁰ Cks -atia. ²¹ Bā niva-. ²² Bā
 vā. ²³ Bā -issati. ²⁴ Bā asurā ca petañca. ²⁵ Cks yo. ²⁶ Bā -tuyā bhāvo.
²⁷ Ck sā, Bā omits yā. ²⁸ Cks antātītam. ²⁹ Bā -tam.

Evam M. amatamahānibbānam pāpetvā desanaṃ niṭṭha-
pesi. Himavante kinnaramahoragādayo ākāse tñitadevatā ca
„aho Buddhalīhāya kathitaṃ“ ti sādhu-kāram adamsu. Ānando
gijjharājā Nārado devabrāhmaṇo Puṇṇamukho ca phussakokilo
5 attano attano parisam ādāya yathāthānam eva gamimsu. M.
sakatthānam eva gato. Itare pana antarantarā¹ āgantvā² Ma-
hāsattassa santike ovādaṃ gahe tvā tasmim ovāde tñatvā sagga-
parāyanā ahesuṃ.

S. i. d. ā. j. samodhānento osānagāthā abhāsi:

10 so. Kuṇālo 'ham tadā āsim, Udāyi phussakokilo,
Ānando gijjharājāsi, Sāriputto ca Nārado,
evam dhāretha jātakaṃ ti. 367.

Te pana bhikkhū gamanakāle Satthu ānubhāvena gantvā āgamana-
kāle attano attano ānubhāvena āgatā, tesam S. mahāvane kammaṭṭhānam
15 kathesi, te taṃ divasaṃ eva arahattaṃ pāpuṇṇimsu. Mahā devatā-
samāgamo aho si, atha³ Bh. Mahāsamayasuttaṃ kathesi ti. Kuṇāla-
jātakaṃ. Asītinipātaṃ⁴.

5. Mahāsutasomajātaka.

Kasmā tuvaṃ ti. Idam S. J. v. Aṅgulimālattheraṃ
20 ā. k. Tassa uppatti ca pabbajjā ca⁵ Aṅgulimālasuttavaṇṇanāya vutta-
nayaena vitthārato veditabbā. So pana saccakiriyaṃ mūlhagabbhāya
itthiya sotthibhāvaṃ katvā tato paṭṭhāya sulabhapiṇḍo hutvā vivekaṃ
anubrūhanto aparabhāge arahattaṃ patvā abhiññāto asītimahātheraṇaṃ
abbhantaro⁶ aho si. Tasmim kāle dh. k. s.: „āvuso aho Bhagavatā
25 tathārūpaṃ luddaṃ lohitapāṇiṃ mahācoraṃ Aṅgulimālaṃ adaṇḍena
asatthena dametvā nibbisevaṇaṃ karontena dukkaraṃ kataṃ, aho
Buddhā nāma dukkarakārīkā“ ti. S. Gandhakuṭṭiyaṃ nisinnō⁷ va
dibbasotena kathaṃ sutvā „ajja mama gamanaṃ bahūpakāraṃ bha-
vissati, mahādharmadesanā pavattissatīti“ nātvā anopamāya Buddha-
30 līhāya dhammasabhaṃ⁸ gantvā paññattāsane nisīditvā „k. n. bh. e.
k. s.“ ti p. „i. n.“ ti v. „anacchariyaṃ bhi, idāni paramābhisam-

¹ Bā anantarantā. ² Bā gantvā. ³ Bā athassa. ⁴ Cks omit asīti-. ⁵ Cfr. Morris, B. & Cariyā-Piṭaka p. 100. ⁶ Bā add upasampadā ca. ⁷ Bā -re yeva. ⁸ Bā tñito. ⁹ Bā -bhāyaṃ.

bodhiṃ pattaṇa mayā etassa vinayanāṃ, sv-āhaṃ pubbacariyaṃ caranto padesañāṇe t̥hito pi etaṃ damesin¹ ti vatvā¹ a. ā. :

A. Kururaṭṭhe Indapattanagare Koravyo nāma rājā dhammena r. kāresi². B. tassa aggamaheṣiṃ kucchimiṃ nibbatti³, sutavittakatāya⁴ pana taṃ Sutasomo ti sañjānimsu, ⁵ tam enaṃ rājā vayappattaṃ⁵ disāpāmokkhācariyassa santike sippaṃ gahaṇatthāya Takkaṣilaṃ pesesi, so ācariyabhāgaṃ ādāya nikkhamitvā maggaṃ paṭipajji. Bārāṇasiyaṃ⁶ Kāsirañño putto Brahmaḍattakumāro pi tath' eva vatvā pitarā pesito, nikkhamitvā tam eva maggaṃ paṭipajji. Sutasomo⁷ maggaṃ ¹⁰ gantvā nagaradvāre sālāya phalake vissamanatthāya nisīdi. Brahmaḍattakumāro pi gantvā tena saddhiṃ ekaphalake nisīdi. Atha naṃ Sutasomo paṭisanthāraṃ karonto „samma magga-kilanto kuto āgacchasīti“ pucchitvā „Bārāṇasito“ ti vutte „kassa putto“ ti⁸ „Brahmaḍattassa“ ti⁹ „konāmo“ ti⁸ „Brah- ¹⁵ maḍattakumāro nāma“ ti¹⁰ „kena kāraṇena āgato sīti“ pucchi. So „sippagahaṇāya“¹¹ ti vatvā tam pi maggakilanto ti ten' eva nayena itaraṃ pucchi. So pi sabbaṃ ācikkhi. Te ubho pi „mayā khattiyā ekācariyass' eva santike sippagahaṇāya¹² gacchāma“ ti aññaṃaññaṃ mittabhāvaṃ katvā nagaraṃ pavī- ²⁰ sitvā ācariyakulaṃ gantvā ācariyaṃ abhivādetvā attano jātīm āvikatvā sippagahaṇāya¹³ āgatabhāvaṃ kathesuṃ. So „sādhū“ ti sampaticchi. Te ācariyabhāgaṃ datvā sippaṃ paṭṭha-pesuṃ, na kevalaṃ ca te yeva aññe pi tadā Jambudīpe ekasatamattā rājaputtā tassa santike sippaṃ gaṇhanti¹⁴. Suta- ²⁵ somo tesāṃ jeṭṭhantevāsiko¹⁴ hutvā sippaṃ upadisanto nacirass' eva nipphattiṃ pāpuṇi, so aññesaṃ¹⁵ santikaṃ agantvā¹⁶ „sa-

¹ Bds add tuṇhi ahoṣi tehi yacito. ² Bds add tadā ambhākaṃ. ³ Bds add dasamāse atikkante suvaṇṇavaṇṇaṃ puttaṃ vijjāyi. ⁴ Bds -vittatāya. ⁵ Bds add disvā nikkhasahassaṃ datvā. ⁶ Bds tadā Bā-. ⁷ Bds atha Su-. ⁸ Bds sīti. ⁹ Cks -assa, omitting ti, Bds read: kāsirañño putto ti. ¹⁰ Bds nāma, omitting ti. ¹¹ Cks -ṇāyā, Bds sippugahaṇatthāya. ¹² Bds sippugahaṇatthāya. ¹³ Bds -tā āgacchanti. ¹⁴ Cks jeṭṭhācariyo. ¹⁵ Bds -assa. ¹⁶ Cks āg-.

hāyo me“ ti vatvā Brahmadattakumāram eva gantvā¹ tassa
 piṭṭhiācariyo hutvā khippaṃ sikkhāpesi, itaresaṃ pi kamena²
 sippaṃ niṭṭhitaṃ. Te anuyogaṃ datvā ācariyaṃ vanditvā
 Sutasomaṃ parivāretvā nikkhamiṃsu, atha ne Sutasomo mag-
 5 gadhure³ ṭhatvā uyyojento „tumhe attano attano pitunnaṃ sip-
 paṃ dassetvā rajjesu paṭiṭṭhaheṣṣatha⁴, paṭiṭṭhitā pana mam⁵
 ovādaṃ kareyyāthā“ ‘ti ā. „Kiṃ ācariyā“ ‘ti. „Pakkha-
 divasesu uposathikā hutvā mā ghātaṃ⁶ kareyyāthā“ ‘ti. Te
 „sādhū“ ti sampaticchiṃsu. B. hi aṅgavijjāpāṭhakattā⁷, „anā-
 10 gate Bārāṇasikumāraṃ⁸ nissāya mahābhayaṃ uppajjissatīti“
 ṇatvā ca te evaṃ⁹ ovaditvā uyyojesi. Te sabbe pi attano
 attano janapadaṃ gantvā pitunnaṃ sippaṃ dassetvā rajje
 paṭiṭṭhāya paṭiṭṭhitabhāvaṃ c’ eva ovāde vattanabhāvaṃ ca
 jānāpetuṃ paṇṇākārena saddhiṃ paṇṇāni pahiṇiṃsu. M. taṃ
 15 pavattiṃ ṇatvā „appamattā hothā“¹⁰ ti paṇṇāni pahiṇi. Tesu
 Bārāṇasirājā maṃsaṃ vinā bhattaṃ na bhuñjati, uposatha-
 divasatthāya pi ‘ssa maṃsaṃ gaheṭvā ṭhapenti¹¹, ath’ ekadiva-
 saṃ evaṃ ṭhapitamaṃsaṃ bhattakāraṃkaṃsaṃ pamādena rāja-
 gehe koleyyasunakhā khādiṃsu, bhattakāraṃkaṃsaṃ adisvā
 20 kahāpanamuṭṭhiṃ ādāya caranto maṃsaṃ uppādetuṃ asak-
 konto „sace amaṃsakabhattaṃ upanāmessāmi jīvitaṃ me n’
 atthi, kin nu kho karissāmi“ cintetvā „atth’ eso upāyo“ ti
 vikāle¹² āmakasusānaṃ gantvā taṃmuhuttamatassa¹³ purisassa
 ūrumaṃsaṃ āharitvā supakkaṃ pacitvā bhattaṃ upanāmesi,
 25 rañño maṃsakhaṇḍaṃ jivhagge ṭhapimattam eva sattarasaharaṇi-
 sahassāni phari, sakalasarīraṃ khobhetvā aṭṭhāsi, kiṃkāraṇā:
 pubbe¹⁴ sevitatāya¹⁵, so kira atītānantare attabhāve yakkho
 hutvā bahuṃ manussamaṃsaṃ khādi¹⁶, ten’ assa taṃ piyaṃ

¹ Cks omit gantvā, Bds read brahmadattassa kumārasseva santikaṃ gantvā. ²
 Bds anukka-. ³ Bds maggantare. ⁴ Bd paṭiṭṭhahissanti. ⁵ Bd ghātaṇaṃ. ⁶
 Bd -pātakusalattā, Bs -pākaṭattā ⁷ Bds -pasīyaṃ brahmadattakumāraṃ. ⁸
 so Cks; Bds tesaṃ in the place of ca te evaṃ. ⁹ Cks hontū. ¹⁰ Bds -eti. ¹¹
 Bd kāle. ¹² Cks -mattassa, Bds muhuttaṃ matassa. ¹³ Cks -ā. ¹⁴ Bd sevana-
 tāya. ¹⁵ Bd khāditapubbo.

ahosi, so „sac’ āhaṃ tuṇhi yeva paribhuñjissāmi na me ayaṃ
 imaṃ maṃsaṃ kathessatīti“ cintetvā saha kheḇena bhūmiyaṃ
 pātesi¹, „niddosaṃ deva khādāhīti“ ca vutte manusse paṭikka-
 māpetvā „aham etassa niddosabhāvaṃ jānāmi, kiṃ maṃsam
 etan“ ti „purimadivasesu paribhogamaṃsam eva devā“ ’ti 5
 „nanu aññasmiṃ kāle ayaṃ raso n’ atthīti“ „ajja supakkaṃ
 devā“ ’ti „nanu pubbe pi evam eva pacasīti“, atha naṃ tuṇhi-
 bhūtaṃ ṇatvā „sabhāvaṃ vā kathehi² jīvitaṃ vā te n’ atthīti“
 ā., so abhayaṃ yācitvā yathābhūtaṃ kathesi, rājā „mā saddam
 akāsi, pakatiyā pacanamāṃsaṃ tvaṃ³ khādītva mayhaṃ manussa- 10
 maṃsam eva pacāhīti“ ā., „nanu dukkaraṃ devā“ ’ti, „mā bhāyi,
 na dukkaran“ ti, „nibaddhaṃ⁴ kuto labhissāmīti“, „nanu ban-
 dhanāgāre bahumanussā“ ti, so tato paṭṭhāya tathā akāsi, apara-
 bhāge bandhanāgāre manussesu khīṇesu „idāni kiṃ karomīti“
 ā., „antarāmagge sahasabbhaṇḍikaṃ khipitvā yo taṃ gaṇhati⁵ 15
 taṃ ‘coro’ ti gahetvā mārehīti“, so tathā katvā⁶ aparabhāge
 sahasabbhaṇḍikaṃ olokontam pi adisvā „idāni kiṃ karomīti“
 ā., „yāmaḇherivelāya⁷ nagaraṃ ākulaṃ hoti, tvaṃ ekasmiṃ
 gharasandhimhi vā⁸ catukke vā ṭhatvā manussaṃ paharitvā⁹
 maṃsaṃ gaṇhā“ ’ti, so tato paṭṭhāya thūlamaṃsaṃ ādāya 20
 gacchati, tesu tesu ṭhānesu kaḇebarāni dissanti, „mama mātā
 na paññāyati, pitā na paññāyati, bhātā bhaginī na paññāyati“
 manussānaṃ paridevanasaddo suyyati, nāgarā bhītatasitā hutvā
 „ime manusse siho nu kho khādati vyaggho nu kho yakkho
 nu kho“ ti olokontā pahāramukhaṃ disvā „eko manusso khā- 25
 dati maññe“ ti¹⁰ mahājano rājaṅgaṇe sannipatitvā upakkosi¹¹,
 rājā „kiṃ tātā“ ti pucchi, „deva imasmiṃ nagare manussa-
 khādako coro atthi, gaṇhāpethā“ ’ti, „āhaṃ kathaṃ jānissāmi,
 kiṃ ahaṃ nagaraṃ rakkhanto carāmīti“, mahājano „rājā

¹ Bā pādesi. ² Bās add no ce kathesi. ³ Cās taṃ. ⁴ Cās khaṇḍaṃ, Bā nibandhaṃ. ⁵ Bā -hissati. ⁶ Bās akāsi. ⁷ Bās paṭhamapacchīmayāme yadā majhimayāme-. ⁸ Bās add vīthiyaṃ vā. ⁹ Bās -sse māretvā. ¹⁰ Bā -titi paññanti. ¹¹ Bā -sisu.

nagarena anattthiko, Kālabatthisenāpatissa ācikkhissāmā¹ 'ti
 vatvā¹ tassa kathetvā „coraṃ pariyesitum vaṭṭatīti“ vadimsu,
 so „sattāhaṃ āgametha, pariyesitvā coraṃ dassāmiti“ mahā-
 janaṃ uyyojetvā purise ānāpesi „tātā nagare kira manussa-
 5 khāḍako coro atthi, tumhe tesu tesu ṭhānesu niliyitvā taṃ
 gaṇhathā“ 'ti, te „sādhū“ 'ti vatvā tato paṭṭhāya nagaraṃ
 parigaṇhanti, bhattakārako pi ekasmiṃ gharasandhimhi paṭi-
 channo hutvā ekaṃ itthiṃ māretvā ghanaghanamaṃsaṃ ādāya
 pacchiṃ pūretum ārabhi, atha naṃ te purisā gahetvā pothetvā²
 10 pacchābāhaṃ bandhitvā „gahito manussakhāḍako coro“ ti
 mahāsaddaṃ karimsu, mahājano³ parivāresi, atha naṃ suṭṭhu
 vadhitvā⁴ maṃsapacchiṃ gīvāya bandhitvā senāpatissa dasse-
 sum, senāpati⁵ disvā „kin nu kho esa imaṃ maṃsaṃ khādati
 udāhu aññena maṃsena missetvā vikkīṇāti udāhu aññassa
 15 vacanena māretīti“⁶ cintetvā taṃ atthaṃ pucchanto⁷ paṭha-
 maṃ gātham āha:

1. Kasmā tuvaṃ rasaka edisāni

karosi kammāni sudāruṇāni,

hanāsi⁸ itthi purise ca mūlho

20

maṃsassa hetu adu⁹ dhanassa kāraṇa ti. 368.

Ta. ra'sakā 'ti bhattakārakaṃ ālapati, itoparaṃ uttānasambandhāni va-
 canapaṭivacanāni Pālivasen¹⁰ eva veditabbāni¹⁰.

2. Na attahetu na dhanassa kāraṇa

na puttadārassa sahāyañātināṃ,

25

bhattā ca me bhagavā bhūmipālo

so khādati¹¹ maṃsaṃ bhadante¹² edisaṃ¹³. 369.

3. Sace tuvaṃ bhettur atthe payutto

karosi kammāni sudāruṇāni

¹ Bā gahitvā. ² Cks poth-. ³ Bā atha naṃ mahā-. ⁴ Cks vadi-, Bds bandhi.

⁵ Bds add taṃ. ⁶ Bds -sīti. ⁷ Bds add sutasomajātake. ⁸ Ck hanāti, Bā

hanasi. ⁹ Cks ā-. ¹⁰ Bds add bhattakārako āha. ¹¹ all three MSS. -ti. ¹²

Ck bhante, Bā bhaddante. ¹³ Bds -santi atha naṃ senāpati āha.

pāto va antepuraṃ pāpunītvā
lapeyyāsi me rājino sammukhe taṃ¹. 370.

4. Tathā karissāmi ahaṃ bhadante²
yathā³ tuvaṃ bhāsasi Kālahatthi,
pāto va antepuraṃ pāpunītvā
vakkhāmi te rājino sammukhe taṃ ti. 371.

Ta. bhagavā ti gāravādivacanam etaṃ, sacce tuvaṃ ti saccaṃ nu kho
bhaṇati⁴ udāhu maraṇamukhe⁵ musā ti⁶ vīmaṃsanto evaṃ ā, ta. su-
dāruṇāniti manussaghātakammāni, sam mukhetan ti sammukhe tathā evaṃ
vadeyyāsi so sampaticchanto g. ā.

Atha naṃ senāpati gāḷhabandhanam eva sayāpetvā vi-
bhātāya rattiyā amaccehi ca saddhiṃ mantetvā sabhesu eka-
vādesu⁷ jātesu sabbatṭhānesu ārakkhaṃ tṭhapetvā nagaram
hatthagataṃ katvā rasakassa pi gīvāya maṃsapacchiṃ ban-
dhītvā ādāya rājanivesanaṃ pāyāsi, sakalanagaraṃ viravi⁸, 15
rājā hiyyo⁹ bhuttapātārāso sāyamāsam pi alabhitvā „rasako
idāni āgacchissati idāni āgacchissatīti“ nisinno va rattim vīti-
nāmetvā „ajjāpi rasako nāgacchati“¹⁰, nāgarānaṃ ca mahāsaddo
suyyati, kin nu kho etaṃ“ ti vātapānena olokento taṃ tathā-
rūpaṃ ānīyamānaṃ disvā „pākaṇaṃ idaṃ kāraṇaṃ jātan“ ti 20
cintetvā dhiṭṭiṃ¹¹ upatṭhapetvā pallaṃke nisīdi, Kālahatthi pi
naṃ upasaṃkamitvā anuyūñji, so pi 'ssa kathesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

5. Tato ratyā vivasane¹² suriyass' uggamanam pati
Kālo rasakam ādāya rājānaṃ upasaṃkami,
upasaṃkamitvā rājānaṃ idaṃ vacanam abravi¹³: 372.
6. Saccaṃ kira mahārāja rasako pesito tayā
hanatī¹⁴ itthi purise tuvaṃ maṃsāni khādasi¹⁵. 373.

¹ Bds tanti atha naṃ rasako āha. ² Bd bhadd-. ³ Ck yameva, Cs yame. ⁴
Ck bhaneti, Cs bhati, Bd bhaṇasi. ⁵ Bds -bhayena. ⁶ Bd musā bhaṇasīti. ⁷
Bds -chandesu. ⁸ Bd vivari. ⁹ Bds hiyo, Cs bhiyo. ¹⁰ Bd -tīti. ¹¹ Bd sati.
¹² Ck rattā-. ¹³ Bd -viti tattha bhikkhave tato tadā kāle ratyāvivassāne suriyugga-
manam pati kālo rassakam ādāya rājānaṃ upasaṃkamitvā idaṃ vacanam abravi
avoca. ¹⁴ Bd hanati. ¹⁵ Bd -sīti tattha mahārāja kira rassako tayā pesito
saccaṃ ayaṃ rassako itthi ca purise ca hanati tvaṃ maṃsāni manussamaṃsāni
khādasi saccaṃ kira tato rājā āha.

7. Evam evam¹ tatthā Kāla rasako pesito mayā.
mama atthaṃ karontassa kim etaṃ paribhāsasīti. 374.

Ta. Kālā 'ti Kālahatthi, evamevaṃ ti tejavantena senāpatinā anuyutto²
musā vattuṃ asakkonto evam āha, ta. tathā ti idaṃ purimass' eva vevacanāni,
5 mama tthaṃ ti mama vaḍḍhīm, karontassā 'ti karontaṃ, kimetaṃ ti kasmā
evam paribhāsasi aho dukkaraṃ kerosi tvaṃ nāma aññaṃ coraṃ agahetvā mama
pesanakūrakam³ gaphāsīti tassa bhayaṃ janento kathesi⁴.

Taṃ sutvā senāpati „ayaṃ saken' eva mukhena paṭijānāti,
aho sāhasiko, ettakaṃ nāma kālaṃ manussā⁴ etena khādītā⁵,
10 vāressāmi nan⁶ ti cintetvā āha: „mahārāja mā evaṃ kari,
mā⁷ manussamaṃsaṃ khādīti⁸“. „Kālahatthi kiṃ kathesi,
nāhaṃ ito viramituṃ sakkomīti⁹“. „Mahārāja¹⁰ sace na vira-
missasi attānaṃ ca paṭṭhaṇ ca nāsessasīti¹¹. „Evaṃ nassante¹²
pi ahaṃ n' eva viramituṃ sakkomīti¹³. Tato senāpati tassa
15 saññāpanāya¹⁴ vatthuṃ āharitvā dassesi¹⁵: atītasmiṃ hi mahā-
samudde cha mahāmacchā ahesuṃ, tesu Ānando Timando¹⁶
Ajjhohāro¹⁷ ti ime tayo janā¹⁸ pañcayojanasatikā, Tītimīti¹⁹
Miṇḍalo Timirapiṇḍalo²⁰ ti ime²¹ saḥassayojanikā²¹, te sabbe
pi pāsāpasevālabhakkhā²² ahesuṃ, tesu Ānando samuddassa
20 ekapasse vasati, taṃ²³ bahū macchā dassanāya upasaṃ-
kamanti, ekadivasam „sabbesam dipadacatuppadānaṃ rājā
paññāyati, amhākaṃ rājā²⁴ n' atthi, mayam p' etaṃ²⁵ rājā-
naṃ karissāmā²⁶ 'ti cintetvā sabbe ekacchandā hutvā Ānandaṃ
rājānaṃ karimṃsu, macchā tato paṭṭhāya tassa sāyapātaṃ²⁶
25 upaṭṭhānaṃ gacchanti. Ath' ekadivasam Ānando ekasmiṃ pab-
bate pāsāpasevālaṃ khādanto ajānitvā sevālo²⁷ ti saññāya eka-

¹ Bā eva. ² Cs -e. ³ Cs -ga-. ⁴ Bā tattha bho kālahatthi evameva tathā
rassako me mayā pesito mama atthaṃ karontassa rassakassa etaṃ rassakaṃ
kiṃ paribhāsasi in the place of tattha -- kathesi. ⁵ Bā -ssamaṃsaṃ. ⁶ Bā
-taṃ. ⁷ Cks omit mā. ⁸ Bā khādāsīti. ⁹ Cks -mi. ¹⁰ Cks omit ma-. ¹¹
Cks -tīti, Bā nassissasīti. ¹² Bā -o. ¹³ Bā -natthāya. ¹⁴ Bā add mahārāja
¹⁵ Bā panando. ¹⁶ Cs ajjho, Ck ajjhāro. ¹⁷ Bā macchā. ¹⁸ Ck timīti. ¹⁹
Bā piṇḍalo timirapiṇḍalo mahātimirapiṇḍalo. ²⁰ Bā adds tayo macchā. ²¹
Bā add honti. ²² Ck -na-. ²³ Cks omit taṃ. ²⁴ Cks omit rājā. ²⁵ Cks
pekaṃ. ²⁶ Bā sāyaṃ pāto. ²⁷ Bā -laṃ.

macchaṃ¹ khādi, tassa taṃ maṃsaṃ chādesi, so² „kin nu kho
 idaṃ ativiya madhuraṃ“ ti nīharitvā olokeno macchakhaṇḍaṃ
 disvā „ettakaṃ kālāṃ ajānitvā na khādiṃ.“³ ti cintetvā „sā-
 yam pi pāto pi macchānaṃ upatṭhānaṃ katvā⁴ gamanakāle
 ekadve⁵ macche khādissāmi, pākataṃ katvā khādiyamānesu 5
 hi⁶ eko pi maṃ na upasaṃkamissati, sabbe palāyissantīti“
 paṭicchanno hutvā pacchā⁷ osakkitosakkitaṃ paharitvā⁸ khādi,
 macchā parikkhayaṃ gacchantā⁹ cintayīṃsu: „kuto nu kho
 ñātinaṃ bhayaṃ uppajjissatīti“, ath' eko paṇḍitamaccho¹⁰
 „mayhaṃ Ānandassa kiriyaṃ¹¹ na ruccati, parigaṇhissāmi¹² 10
 naṃ“ ti macchesu upatṭhānaṃ gātesu Ānandassa kaṇṇapattena
 paṭicchanno aṭṭhāsi, Ānando macche uyyojetvā¹³ pacchato gac-
 chante¹⁴ khādi, so maccho taṃ disvā itaresaṃ ārocesi, te
 sabbe pi bhūtā¹⁵ palāyīṃsu, Ānando tato paṭṭhāya maccharasa-
 lobhena¹⁶ aññāṃ gacraṃ na gaṇhāti, so jighacchāya¹⁷ kila- 15
 manto¹⁸ „kahaṃ nu kho gatā“ ti¹⁹ te macche pariyesanto
 ekaṃ pabbataṃ disvā „mama bhayena imaṃ pabbataṃ nissāya
 vasanti maññe²⁰, pabbataṃ parikkhipitvā upadhāressāmiti“
 naṅguṭṭhena sisena ca ubho passāni²¹ parikkhipitvā gaṇhi,
 „sace idha vasissantī²² palāyissantīti“ pabbataṃ parikkhipantaṃ 20
 attano naṅguṭṭhaṃ disvā „ayaṃ maccho maṃ vañcetvā pabba-
 taṃ nissāya vasatīti“ kuddho paṇṇāsajojanamattaṃ naṅguṭṭhaṃ
 gaṇhi²³, aññāṃ macchan ti²⁴ saññāya²⁵ gahetvā murumurā-
 yanto²⁶ khādi, dukkhā²⁷ vedanā uppajji, lohitagandhena macchā
 sannipatitvā luñcitvā luñcitvā²⁸ khādantā²⁹ yāvasīsam āgamīṃsu, 25

¹ Bds ekaṃ-. ² Bds khādantassa in the place of ch. so. ³ Bds khādāmi. ⁴ Bds āgantvā. ⁵ Bds ekaṃ-. ⁶ Bds -ne, omitting hi. ⁷ Bds macchaṃ. ⁸ Bds add khādissāmiti tathā katvā. ⁹ Bds viditvā. ¹⁰ Bds -to-. ¹¹ Bds kārāyaṃ, Bds karaṇaṃ. ¹² Cks omit pari. ¹³ Bds -taṃ. ¹⁴ Bds bītatasitā. ¹⁵ Bds -rassa-giddhena. ¹⁶ Cks jigacchāsāyaṃ, Cks jigacchāsāyaṃ. ¹⁷ Cks kilento, Cks kilanto. ¹⁸ Bds adds jigacchāya piḷito. ¹⁹ Bds adds ti taṃ. ²⁰ Bds passesu, Bds ubhosu passesu. ²¹ Bds vasantī. ²² Bds khaṇḍaṃ. ²³ Cks maccha, omitting ti. ²⁴ Bds adds dajhaṃ. ²⁵ Bds murumurāpento. ²⁶ Bds dukkha. ²⁷ Bds omits l. l. ²⁸ Bds adds bluñjetvā.

mahāsarīratāya nivattitum asakkonto tatth' eva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi, pabbatākāro¹ aṭṭhirāsi ahoṣi, ākāsacārino tāpasaparibbājikā manussānaṃ kathayimṣu, sakala-Jambudīpe manussā jānimṣu. Taṃ vatthum āharitvā dassento Kālahatthi ā:

5 8. Ānando sabbamacchānaṃ khāditvā rasagiddhimā parikkhīṇāya parisāya attānaṃ khādiyā mato². . 375.

9. Evaṃ pamatto rasagārave rato bālo yadī āyatiṃ nāvabujjhati vidhamma putte caji³ nātake ca parivattiyā⁴ attānaṃ eva khādati. 376.

10. Idan te sutvāna vihetu⁵ chando, mā bhakkhasi⁶ rāja manussamaṃsaṃ, mā tvaṃ imaṃ kevalaṃ vārijo va dipadādhipa suññaṃ akāsi raṭṭhan ti. 377.

15 Ta. sabbamacchānaṃ ti sabbesaṃ macchānaṃ jeṭṭhako, khāditvā ti so attano paṇisaṃ khādi⁷, khādiyā ti pacchā attānaṃ khāditvā mato, āyatiṃ⁸ ti yadi anāgate uppajjanadukkhaṃ na jānāti, vidhammā 'ti vidhamitvā nāsetvā, putte cā 'ti puttadhītarō caji⁹, nātake cā 'ti sesañātake caji, vidhamma putte cajiṭvā nātake cā 'ti a., parivattiyā 'ti aññaṃ alabhanto nivattitvā
20 attānaṃ eva khādati, vihetū 'ti vigacchatu, kevalaṃ ti sakalaraṭṭhaṃ, vārijo vā 'ti Ānandamaccho viya¹⁰.

¹ B^{ds} pabbatarūsiya. ² B^d khādiyamako. ³ B^d only ca. ⁴ C^k -vattatiya, C^s -vattiya, B^d -vattaya. ⁵ B^d vigetu. ⁶ B^d bhikkhayi, C^{ks} -si. ⁷ C^k omits khādi. ⁸ C^{ks} -ti. ⁹ C^k caji. ¹⁰ B^d tattha mahārāja atītasmiṃ kāle mahāsamudde pañcasatayojaniko ānando nāma mahāmaccho sabbesaṃ macchānaṃ rājā mahāsamuddassa ekapasse ṭhito, khāditvā ti sakaṇṭhikānaṃ macchānaṃ rasagiddhimā macche khāditvā parikkhīṇā ti macchapaṇṣāya khayāṃ pattāya attanaṃ ti aññaṃ gocaraṃ agahetvā pappataṃ parikkhīpentō pañṇāsāyojanamattaṃ attano naṅguṭṭhakhaṇḍaṃ macchasaññaṃ khāditvā mato maraṇappatto hutvā idāni mahāsamudde pappata matto atthi rāsi ahoṣi, evaṃ pamatto ti evampi yathā mahāmaccho ānando evaṃ tathā tvaṃ taṇhāya rasagiddhito hutvā pamatto pamādhāvappatto, rasagārave ratto ti manussamaṃsaṃsassa rasagārave ratto atirattacitto hoti, bālo ti yadi tvaṃ bālo duppañño āyati anāgate uppajjanadukkhaṃ nāvabujjhati na jānāti ki attho, vidhamāti vidhamitvā nāsetvā, putte cā ti puttadhītarō ca, nātake cā ti sesañātake ca saḥāye ca, vidhamā ti vihamitvā aññaṃ āhāraṃ alabbhitvā jighacchāya piṇṇito sakalanagaraṃ parivattaya manussamaṃsaṃ alabbhitvā attānaṃ khādanto ānando pacchā viya attānaññeva khādati, idante sutvāna ti mahārāja te tvaṃ mayā ānitaṃ idāni udātaraṇaṃ sutvāna chando manussa-

Tam sutvā rājā „Kālahatthi tvam eva upamaṃ jānāsi aham pi jānāmīti“ manussamaṃsagiddhatāya porāṇakavatthum āharitvā dassento āha:

11. Sujāto nāma nāmena tassa atrajaoraso¹
jambupesin aladdhāna mato so tassa² saṃkhaye. 378. 5
12. Evam eva ahaṃ Kāḷa bhuttā³ bhakkhaṃ rasuttamaṃ
aladdhā mānusaṃ maṃsaṃ maññe hassāmi⁴ jīvitaṃ ti. 379.

Ta. tassā 'ti tassa Sujātassa⁵; aṭṭe kira Bārāpasiyaṃ Sujāto nāma kuṭumbiko loṇambilasevanatthāya Himavantū⁶ āgatāni pañca isisatāni attano uyyāne vasūpetvā upaṭṭhahi⁷, ghare niccapaññattā⁸ va bhikkhā ahoṣi, te pana 10 tāpasū kadāci janapade pi bhikkhūya caranti⁹, mahājambupesi pi āharitvā khādanti, tesaṃ jambupesiṃ āharitvā khādanakāle Sujāto cintesi: ajja bhadantānaṃ tayo cattāro divasā anāgacchantaṇaṃ kahaṃ nu kho gatā ti so puttakaṃ aṅguliyā¹⁰ gāhāpetvā tesaṃ bhattakiccakāle tattha agamāsi, tasmīṃ samaye mahallakāṇaṃ mukhavikkhālanaudakaṃ¹¹ datvā sabbanavako¹² jambupesiṃ khādanti, Sujāto tāpase 15 vanditvā nisīdno: kiṃ bhante khādathā 'ti pucchī, mahājambupesiṃ āvuso ti, tam sutvā kumāro pipāsāṃ uppādesi, ath' assa gaṇajetṭhako¹³ thokaṃ dāpesi, so tam khādītva vararase bajjhītva: pesim me detha pesim me dethā 'ti punappuna yāci, kuṭumbiko dhammaṃ supanto¹⁴: mā viravi¹⁵ gehaṃ gantvā khādissatthi¹⁶ naṃ vañcētvā imaṃ nissūya bhadantā ukkaṇṭheyyun ti taṃ samassāsento 20 taṃ isigaṇaṃ upucchitvā¹⁷ va gehaṃ gato, gatakālato paṭṭhāy' eva c' assa putto: pesim me dethā 'ti paridevi, isayo pi¹⁸ ciraṃ vutth' amhā¹⁹ 'ti vatvā Himavan-tam eva gatū, ārāme isayo apassantā²⁰ tassa ambajambupanasamoṇḍānaṃ pesiyo sakkharācūppasaṃyuttā²¹ adamsu, tā tassa jivhagge ṭhapitamattā halāhalavisasa-disā honti, so sattāhaṃ nirāhāro hutvā²² jīvitaṃ khaṇḍaṃ pāpuni; rājā idaṃ 25

maṃsaṃ khādanachando, vigetū ti vigacchatu viramiatu, mā bhakkhayi mahā-rūja manussamaṃsaṃ mā bhakkhayi mā khādī, mā tvaṃ imaṃ kevalanti mahā-samuddaṃ suññaṃ karonto vārijo ānando maccho idha, dvipadādhipa ti bho dhīpa-dādhipa dvipadānaṃ manussānaṃ issara mā tvaṃ kevalaṃ saccato imaṃ tvaṃ kāsikaraṭṭhaṃ nagaraṃ suññaṃ mā akāsīti attho. ¹ Bds oraso tassa atrajo. ² Bds -ā. ³ So Cks; Bd bhuttaṃ. ⁴ Bds hissāmi. ⁵ Bd tattha kālahatthi ku-
tumpiko nāmena sujāto nāma tassa atrajo putto oraso jambupesi aladdhā na alabhetvāna, mato ti tassā jambupesiyaṃ saṃkhayo so kutumpikaputto mato yathā ahaṃ evameva rasuttamaṃ aññarasānaṃ uttamaṃ manussānaṃ maṃsaṃ bhutvā bhūñcētvā aladdhā manussamaṃsaṃ jivitaṃ hissāmīti maññe maññāmi. ⁶ Bd -tato. ⁷ Bd upaṭṭhāsi. ⁸ Bd niccapañcasatamattā. ⁹ Bd adds kadāci. ¹⁰ Bd -yaṃ. ¹¹ Bd -nakāle u-. ¹² Bd saṃghana-. ¹³ Bd adds tāpaso. ¹⁴ Bd adds putta. ¹⁵ Bd vivari. ¹⁶ So all three MSS. for -siti? ¹⁷ Bd anāp-. ¹⁸ Bds add idha. ¹⁹ Ck vutthāya, Ck vatthumhā, Bd vatthamhā. ²⁰ Bds -o. ²¹ Bds -e, ²² Cks omit hu-.

kāraṇaṃ āharitvā dassento evaṃ āha, tassa saṃkhaye ti tassa jambupesiya khaye aññaṃ āhāraṃ anāharitvā mato, bhakkhaṇaṃ ti khādaniyaṃ, rasuttamaṃ ti uttamaṃ rasaṃ, hassāmīti jahissāmi, hassāmīti pi pāṭho¹.

- Tato Kāḷahatthi „ayaṃ rājā ativiya rasagiddho, aparāni²
 5 udāharaṇāni āharissāmīti“ cintetvā „mahārāja viramā³“ ’ti ā.,
 „na sakkomīti⁴“, „sace na viramissasi nātimaṇḍalato c’ eva
 rajasirito ca parihāyissasi“; — atītasmiṃ pi⁵ idh’ eva Bārā-
 ṇasiyaṃ pañcasīlarakkhakaṃ sotthiyakulaṃ⁶ ahosi, tassa ku-
 lassa eko puttako ahosi, so mātāpitunnaṃ piyo maṇāpo paṇ-
 10 dīto⁷ tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū, so samavayehi taruṇehi saddhiṃ
 gaṇabandhanena vicari, sesagaṇabandhā macchamaṃsādīni khā-
 dantā suraṃ pivanti, māṇavo maṃsādīni na khādati suraṃ pi
 na pivati, te cintayimsu⁸: „ayaṃ surāya apivanato ambhākaṃ
 mūlaṃ na deti, upāyena naṃ suraṃ pāyessāmā“ ’ti⁹ te sanni-
 15 patitvā „samma chaṇaṃ kilissāmā“ ’ti āhaṃsu, „tumhe¹⁰ su-
 raṃ pivatha ahaṃ na pivāmi, tumhe va gacchatha“ ’ti,
 „samma tava pānatthāya¹¹ khīraṃ gaṇhāpessāmā“¹² ’ti, so
 „sādhū“ ’ti sampaticchi, dhuttā uyyānaṃ gantvā padumini-
 paṇṇesu tikkhiṇaṃ suraṃ bandhāpetvā ṭhāpayimsu, atha nesaṃ
 20 pānakāle māṇavassa khīraṃ upanayimsu¹³, eko dhutto „pok-
 kharamadhuṃ bho āharā“ ’ti āharāpetvā paduminipatte puṭaṃ
 heṭṭhā¹⁴ chiddaṃ katvā¹⁵ mukhe ṭhāpetvā ākaḍḍhi, evaṃ itare
 pi āharāpetvā pivimsu, māṇavo „kim etan“ ti pucchi, „pok-
 kharamadhusaṃsāya suraṃ pivi, ath’ assa aṅgāre pakkamaṃsaṃ
 25 adaṃsu, tam pi khādi¹⁶, evaṃ assa punappunaṃ pivantassa
 mattakāle „na etaṃ pokkharamadhu, surā esā“ ti vadiṃsu, so
 „ettakaṃ kālaṃ¹⁷ madhurarasaṃ na jāniṃ¹⁸, āharatha bho
 suraṃ“ ti ā., āharitvā¹⁹ puna pi adaṃsu, pipāsā mahatī ahosi,

¹ Ck jahessumi, C^s jahessāmi, tassa saṃkhaye - - - pāṭho wanting in B^d. ² B^ds add pissa. ³ B^d -māhi. ⁴ B^d adds so manussamaṃsaṃ viramitumna. ⁵ B^d -m hi. ⁶ Ck^s sotti-. ⁷ B^d adds byatto. ⁸ B^d mantayisu. ⁹ B^d adds vatvā. ¹⁰ samma tu-. ¹¹ B^ds pivana-. ¹² Ck -pesahī, C^s -pehī, B^s -pemā. ¹³ B^ds add atha. ¹⁴ so Ck^s; B^d -pattapuṭaṃ gahetvā. ¹⁵ B^d adds aṅguli, B^s aggaṇṇa? ¹⁶ B^d -dati. ¹⁷ B^ds add evaṃ. ¹⁸ B^d jānāmi. ¹⁹ Ck^s omit ā-.

ath' assa puna yācentassa' „khīṇā“ ti vadiṃsu, so „handa
taṃ bho“ āharāpethā“ 'ti aṅgulimuddikaṃ adāsi, tato³ sakala-
divasaṃ tehi saddhiṃ pivitvā matto rattakkho kampanto⁴
vippalapanto gehaṃ gantvā nipajji, ath' assa pitā surāya
pītabhāvaṃ⁵ ātvā vigate made⁶ „tāta ayuttan te kataṃ⁵
sotthiyakule jātena suraṃ pivantena⁷, mā puna evaṃ akāsīti“
ā., „tāta ko mayhaṃ doso“ ti, „surāya pītabhāvo“⁸, „tāta kiṃ
kathesi, mayā evarūpaṃ madhurarasaṃ ettakaṃ kālaṃ aladdha-
pubban“ ti, brāhmaṇo punappuna yāci, so pi „na sakkā⁹
viramituṃ“ ti ā., atha brāhmaṇo „evaṃ sante amhākaṃ kula- 10
vaṃso ca uccijjissati dhanaṃ ca nassissatīti“ cintetvā:

13. Māṇava abhirūpo si, kule jāto si sotthiye,
na tvam arahasi tāta abhakkaṃ bhakkkhayetave ti g. ā. 380.

Ta. abhakkaṃ - - ti abhakkhittabbayuttakaṃ bhakkkhituṃ¹⁰.

Evaṃ ca pana vatvā „tāta virama sace na viramasī 15
aham vā“¹¹ ito gehā nikkhamissāmi tava vā¹² raṭṭhā pabbā-
janiyakammaṃ karissāmīti“ ā., māṇavo „evaṃ sante pi aham
suraṃ jahitūṃ na sakkomīti“ vatvā gāthādvayam ā.:

14. Rasānaṃ aññataraṃ etaṃ yasmā¹³ maṃ tvaṃ nivāraye,
so 'haṃ tattha gamissāmi yattha lacchāmi edisaṃ. 381. 20
15. So vāhaṃ nippatissāmi, na te vacchāmi santike
yassa me dassanena tvaṃ nābhinandasi brāhmaṇā 'ti. 382.

Ta. rasānaṃ ti loṇambilatittakaṭṭhakārikamadhurakasāvaṇaṃ¹⁴ sattan-
naṃ¹⁵ aññataraṃ, uttamarasabhūtaṃ etaṃ majjan nāma, so vāhaṃ ti so
aham eva, nippatissāmīti nikkhamissāmi. 25

Evaṃ ca pana vatvā „nāhaṃ surāpānā viramissāmi, yaṃ
te ruceati taṃ karohīti“ ā., atha brāhmaṇo „tayaṃ amhe
pariccajante mayam pi taṃ pariccajissāmā“ 'ti vatvā

¹ Bā yāca-. ² Cks tha, omitting bho. ³ Bās so. ⁴ Cks -ento. ⁵ Bā pivita-.
⁶ Bās matte. ⁷ Bās add na vaṭṭati. ⁸ Bās pivitabhāvenāti. ⁹ Cs Bā -o. ¹⁰
Bās -ayitūṃ. ¹¹ Bā tāta. ¹² Bā taṃ ca. ¹³ Bās kasmā. ¹⁴ Bās -kasāva-
saṅkhātānaṃ. ¹⁵ Bās add rasānaṃ.

16. Addhā aññe¹ pi dāyāde putte lacchāma māṇava,
tvañ ca jamma vinassasu
yattha pattaṃ na [taṃ] suṇomā 'ti g. ā. 383.

Ta. yattha pattan ti yattha gataṃ taṃ² asukaṭṭhāne nāma vasatīti na
5 suṇāma tattha gacchā 'ti a.

Atha naṃ vinicchayaṃ netvā aputtabhāvaṃ katvā nīharā-
pesi, so aparabhāge nippaccayo kapaṇo pilotikaṃ³ nivāsetvā
kapālahattho piṇḍāya caranto aññataraṃ kuḍḍaṃ nissāya
kālam akāsi. — Idaṃ kāraṇaṃ āharitvā Kālahatthi rañño dassetvā
10 „mahārāja sace tvaṃ amhākaṃ vacanaṃ na karissasi pabbā-
janiyakamman te karissantīti“ vatvā g. ā.:

17. Evam eva tuvaṃ rāja⁴ dipadinda suṇohi me:

pabbājessanti taṃ raṭṭhā soḍḍamāṇavakaṃ yathā ti. 384.

Evam Kālahatthinā upamāya ābhatāya pi rājā tato viramituṃ

- 15 asakkonto aparam pi udāharaṇaṃ dassetuṃ ā.:

18. Sujāto nāma nāmena bhāvitattāna sāvako

accharaṃ kāmayaṇto va na so bhuñji na so pivi. 385.

19. Kusagge udakaṃ⁵ ādāya samudde udakaṃ mine

evaṃ mānusakā kāmā dibbakāmāna santike. 386.

- 20 20. Evam eva ahaṃ Kāla bhutvā bhakkhaṃ rasuttamaṃ

aladdhā mānusaṃ māṃsaṃ maññe hessāmi jīvitan ti. 387.

Vatthuṃ heṭṭhāvuttanayen' eva.

Ta. bhāvitattānaṃ ti bhāvitacittānaṃ tesam pañcannaṃ isisatūnaṃ,
accharaṃ kāmayaṇto ti, so kira⁶ isīnaṃ mahājambupesikkhādanakāle⁷ anāga-
25 manaṃ viditvā⁸ kena nu kho kāraṇena na⁹ āgacchanti sace katthaci gatā jānissāmi
noce atha nesaṃ santike dhammaṃ suṇissāmiti uyyānaṃ gantvā¹⁰ gaṇajetṭha-
kassa santikā dhammaṃ suṇanto¹¹ suriye atthaṃgate uyyojiyamāno pi ajja idh'
eva vasissāmiti vatvā isiṇaṃ vanditvā paṇṇasālaṃ pavisitvā nipajji, rattibhāge
Sakko devarājā devasaṃghaparivuto saddhīm attano paricārīkāhi isiṇaṃ van-
30 dituṃ āgato, sakalārāmo ekobhāso ahoṣi, Sujāto kin nu kho etan ti uṭṭhāya
paṇṇasālacchiddena oloketvā Sakkaṃ isiṇaṃ vandituṃ āgataṃ devaccharā-

¹ C^{ks} -am. ² Bā omits taṃ. ³ Bāṣ jīṇṇapi-. ⁴ Bāṣ mahārāja, C^{ks} tuvaṃ rājā.

⁵ so C^{ks} for dakaṃ, Bāṣ kusaggenudakaṃ. ⁶ Bāṣ add tesam. ⁷ C^s -siṃ-, Bā

-siyā-. ⁸ Bāṣ disvā. ⁹ Bāṣ kinnu kāraṇaṃ na, C^{ks} omit na. ¹⁰ Bāṣ add isayo

vanditvā. ¹¹ Bāṣ add nisīno va.

parivuttam diṣṣā accharāṇaṃ sahadassanen' eva rāgaratto ahoṣi, Sakko nisīditvā
dhammakathaṃ sutvā sakaṭṭhānam eva gato, kuṭṭimbiko punadvase isigaṇaṃ
vanditvā pucchī: bhante ko nāma' esa rattibhāge tumhākaṃ vandanatthāya āgato
ti. Sakko āvuso ti, taṃ parivāretvā nisinnā katamā¹ ti, devaccharā nāma' etā ti, so
isigaṇaṃ vanditvā gehaṃ gantvā gatakulato paṭṭhāya accharaṃ me detha accharaṃ me
dethā ti vilāpi, bhūtakā parivāretvā bhūtapaviṭṭho² nu kho ti accharaṃ paharissu, so
nāhaṃ etaṃ³ accharaṃ kathaṃ devaccharaṃ kathaṃti vatvā ayaṃ accharā ti
alambkaritvā āṇavaṃ bhariyaṃ pi gaṇikaṃ pi oloketvā⁴ nāyaṃ accharā yakkhiṇi
esā ti devaccharaṃ me dethā 'ti vippalapanto nirāhāro⁵ jīvitakkhayaṃ pāpuṇi,
tena vuttam: accharaṃ kāmāgato va na so bhūñji na so pīvīti, samudde
udakaṃ mine ti samma Kālabhatthi yo kusaggena udakaṃ gahe tvā ettakaṃ
siyā⁶ samudde udakaṃ ti tena saddhīṃ upamāya mineyya so kevalaṃ mineyy'
eva kusagge⁷ udakaṃ pana jīviya parittam eva yathā taṃ evaṃ mānusakā
kāmā dibbakāmānaṃ santi ke. tasmā so Sujāto aññaṃ itthiṃ na olokesi, accharaṃ
eva parittanto mato, evamevā⁸ 'ti yathā so dibbakāmānaṃ alabhanto jīvaṃ jahi
evaṃ ahaṃ pi uttamarasaṃ manussamaṃsaṃ alabhanto jīvaṃ⁹ jahissā-
mīti vadati.

Tam sutvā Kāḷahaṭṭhi „ayam rājā ativiya rasagiddho, saññāpessāmi nan“ ti. „sakajātimamśam⁹ khāditvā ākāśacara-suvannamahisāpi tāva natthā“ ti dassetum gāthādvayam āha: 20

21. Yathāpi te dhataratthā haṁsā vehāsayaṁgamā¹⁰

avuttiparibhogena¹¹ sabbe abbhatthataṃ gatā 388.

22. *Evam eva tuvaṁ rāja dipadinda sunohi me:*

abhakkhaṃ rāja bhakkhesi tasmā pabbājayanti taṃ ti. 389.

Ta. avuttiparibhogena¹² 'ti attano anājivabhūtena¹³ paribhogena, 25
abbhatthatan ti sabbe maraṇaṃ eva pattā: attā kira Cittakūṭe Suvanna-
guhāya navutihaṃsasahassāni vasaṃti, te vassike cattāro māse na nikkhamanti,
sace nikkhameyyuṃ udakapunnēhi pakkhehi¹⁴ ābhinētuṃ¹⁵ asakkontā samudde
yeva pateyyuṃ¹⁶, tasmā na nikkhamanti, upakaṭṭhe pana vassakāle jātassarato
sayaṃjātasālīṃ āharitvā guhaṃ¹⁷ pūretvā sālīṃ khādantā vasaṃti, tesāṃ pana 30
guhaṃ paviṭṭhakāle guhādvāre eko rathakkappaṃaṇo uṇṇanābhimakkaṭṭakā¹⁸
ekekasmīṃ māse ekekaṃ jālaṃ¹⁹ bandhati²⁰, tassa ekekaṃ suttāṃ gorajjuppa-
mānaṃ²¹, haṃsā naṃ²² jālaṃ chindissatīti²³ ekassa taruṇaṃhaṃsassa dve

1 *Cks* nisinnō, *Bds* nisinnā kā nāmetā. 2 *Ck* bhūtāvāṭṭho, *Bs* -āvaṭṭo. 3 *Bā*
evanī. 4 *Bds* -ento. 5 *Bds* add hutvā tattheva. 6 *Bds* mahā. 7 *Bā* -ena. 8
Cks omīti jī-. 9 *Bds* -jātikānāni mānāsīni. 10 *Bā* vehāyasañ-. 11 *Ck* ā-, *Bā*
atutta-, *Bs* abhutta-. 12 *Bds* abhutta-. 13 *Bds* sajātibhū-. 14 *Cks* sapattehi. 15
Bds uppatitūhi. 16 *Cks* pā-. 17 *Bds* guhāyāni. 18 *Bds* unṇū-. 19 *Bā* addi na.
20 *Cks* vinati for vinamati?. 21 *Bds* add hoti. 22 *Bā* tañ. 23 *Bds* -ssantīti.

koṭṭhāse denti, so vigate deve purato hutvā¹ jālaṃ chindati, ten' eva maggena
 sesā gacchanti, ath' ekasmiṃ kāle pañca māse vassāratto² ahosi, haṃsā khīṇa-
 gocarā kin nu kho kattabban ti mantetvā³ jīvantaṃ aṇḍāni labhissamā⁴ 'ti paṭha-
 maṃ aṇḍāni khādīṃsu tato potake tato jipṇaṃse, pañcamāsaccayena vassaṃ
 5 apagataṃ, makkaṭako pañcajālāni vibandhati⁵, haṃsā sakajātikanāṃ maṃsaṃ
 khādītva appatthamā jātā, dviguṇakoṭṭhāsālābhitaruṇaṃso⁶ jālaṃ⁷ paharītva
 cattāri bhindī⁸, pañcamāṃ bhinditum jñāsakkhi, tatth' eva laggi, ath' assa sīsaṃ
 chindītva⁹ makkaṭo lohitaṃ pivi, añño pi añño pi āgantvā jālaṃ pahari, so pi
 tatth' eva laggo ti evaṃ sabbesaṃ makkaṭako lohitaṃ pivi, tadā dhatarattha-
 10 kulaṃ ucchinnaṃ ti vadanti¹⁰. tena vuttaṃ: sabbe abbatthataṃ gatā ti, eva m-
 eva¹¹ ti yathā te haṃsā abhakkaṃ sajātimaṃsaṃ khādīṃsu tathā tvaṃ pi
 khādasi sakalanagaraṃ bhayappattaṃ virama mahārāja 'ti, tasmā pabbā-
 jayanti taṃ ti yasmā abhakkaṃ sajātimaṃsaṃ bhakkesi tasmā¹¹ nagara-
 vāsino taṃ ratthā pabbājenti.

15 Rājā aparaṃ pi upamaṃ vattukāmo ahosi, nāgarā pana
 utthāya „sāmi senāpati kiṃ karosi¹², kiṃ manussamaṃsa-
 khādakacoraṃ gahetvā carasi¹³, sace na viramati ratthato
 naṃ pabbājehiti¹⁴“ nāssa kathetum adamsu, rājā ba-
 hunnaṃ kathaṃ sutvā bhito pana¹⁵ vattum nāsakkhi, puna
 20 pi naṃ senāpati „kiṃ mahārāja viramitum sakkhissasīti“ va-
 tvā „na sakkomīti“ vutte sabbaṃ¹⁶ orodhajanaṃ ca¹⁷ putta-
 dhītaro ca sabbālaṃkārapaṭimaṇḍitaṃ¹⁸ passe tṭhapetvā „ma-
 hārāja imaṃ nāṭimaṇḍalam eva amaccaganaṃ ca rajjasirīṇ ca
 olokehi, mā nassi, virama manussamaṃsato“ ti ā., rājā „na
 25 mayhaṃ etaṃ¹⁹ manussamaṃsato piyataran²⁰“ ti vatvā „tena
 hi mahārāja imamaṃ nāgarā ca ratthā ca nikkhamathā“ 'ti
 vutte²¹ „Kālahatthi, na me rajjen' attho²², nikkhamāmi, ekaṃ
 pana²³ khaggaṃ ca rasakaṃ ca²⁴ dehīti“ ā., ath' assa khaggaṃ
 ca manussamaṃsapacanabhājanaṃ ca pacchiṃ ca ukkhipāpetvā
 30 rasakaṃ ca datvā ratthā pabbājaniyakammaṃ karīṃsu. So²⁵

¹ Bds gantvā. ² Bs -vuttho, Bā -vutho. ³ Bds add mayam. ⁴ Bs vinandhati, Cks vini. ⁵ Bā -paṇkoṭṭhāsaṃ. ⁶ Bds -le. ⁷ Bā -ati. ⁸ Bā vijhitvā. ⁹ Bā omits va-. ¹⁰ Cks -etan. ¹¹ Bds add 'ime. ¹² Bds -oma. ¹³ Bā vicarissasi. ¹⁴ Bds add vutte. ¹⁵ Cs Bā pu-. ¹⁶ Bds sabbesaṃ. ¹⁷ Bds -dhānaṇca. ¹⁸ so Cks; Bā -te, Bs -to. ¹⁹ Bds ete. ²⁰ Bā -rā. ²¹ Bds add rājā āha. ²² Bds add nāgarā. ²³ Bds add me. ²⁴ Bds add bhājanaṇca. ²⁵ Bds add khaggaṇca.

rasakaṃ' ādāya nagarā nikkhamitvā araṇṇiṃ pavisitvā ekas-
 miṃ nigrodhamūle vasanaṭṭhānaṃ katvā ta. vasanto aṭavimagge
 ṭhatvā manusse māretvā āharitvā rasakassa deti, so pi 'ssa
 maṃsaṃ pacitvā² upanāmeti, evaṃ ubho pi jīvanti³. „ahaṃ
 are⁴ coro porisādo“ ti vatvā tasmiṃ pakkhante koci saka- 5
 bhāvena saṇṭhātuṃ⁵ na sakkoti, sabbe bhūmiyaṃ patanti, tesu
 yaṃ icchati taṃ uddhapādaṃ vā⁶ adhopādaṃ⁷ vā katvā⁸ rasa-
 kassa deti, so ekadivasam araṇṇe kañci manussaṃ alabhitvā
 āgato rasakena „kiṃ devā“ 'ti vutte „uddhane ukkhalim ārope-
 hīti“ ā. „maṃsaṃ kahaṃ devā“ 'ti, „labhissāṃ' ahaṃ maṃ- 10
 san“ ti. so „n' atthi dāni me jīvitā“ ti kampamāno uddhane
 aggim katvā ukkhalim āropesi, atha naṃ porisādo ḷasinā pa-
 haritvā māretvā maṃsaṃ pacitvā khādi. Tato paṭṭhāya ekako
 jāto sayam eva pacitvā khādi⁹. „Porisādo maggaṃ paṭipanne¹⁰
 hanatīti“ sakala-Jambudīpe pākāṭaṃ¹¹ ahoṣi. Tadā eko sam- 15
 pannaṃ vibhavo brāhmaṇo pañcahi sakaṭasatehi vohāraṃ karonto
 pubbantato aparantaṃ sañcarati, so cintesi: „porisādo nāma
 kira coro magge¹² manusse māreti, dhaṇaṃ datvā¹³ aṭaviṃ
 atikkamissāmīti“ so aṭavimukhavāsinaṃ manussānaṃ¹⁴ „maṃ
 aṭaviṃ¹⁵ atikkamethā“ 'ti sahaṃsaṃ datvā tehi saddhiṃ mag- 20
 gaṃ paṭipajji, gacchanto ca¹⁶ sabbasatthaṃ¹⁷ purato katvā
 nahātānulitto sabbālaṃkārapatimaṇḍito setaṇṇayutte sukha-
 yānake nisinno tehi ativāhikapurisehi parivuto¹⁸ sabbapacchato
 agamāsi¹⁹, porisādo rukkaṃ āruya purise upadhārento „se-
 samanussesu kim imesu²⁰ khāditabbaṃ atthīti²¹“ vigatacchando 25
 hutvā brāhmaṇaḍiṭṭhakālato²² paṭṭhāya taṃ khāditukāmatāya
 upaḷaṭitakhelo²³ ahoṣi, so tasmiṃ attano santikaṃ āgate²⁴

¹ Bds -añca. ² Bds add rājānaṃ. ³ Bds add manussagahaṇakāle. ⁴ Ck māre, Bā araṇṇa, Bs araṇṇaṃ. ⁵ Bā sandhāretuṃ. ⁶ Bds omit vā. ⁷ Bā adhoṣisaṃ, Bs -siraṃ. ⁸ Bds add āharitvāva. ⁹ Bds -ati. ¹⁰ Cks omit pa-, Bā reads magge maggaṃ paṭipanne, Bs maggapanne. ¹¹ Bds -o. ¹² Bds antarāmagge. ¹³ Bā adds taṃ. ¹⁴ Bds add āha tumbe. ¹⁵ Bā -ito. ¹⁶ Bds add brahmaṇo. ¹⁷ Bā -sakaṭaṃ. ¹⁸ Bds add sayam. ¹⁹ Ck Bā ā-. ²⁰ Bds add mayā. ²¹ Bds add sabbesu. ²² Cks omit brāhmaṇa. ²³ Bds paggharita-. ²⁴ Bds add rukato oruya.

„aham are¹ coro porisādo“ ti nāma² sāvetvā khaggaṃ parivattento vālukāya akkhīni pūrento viya pakkhandi, eko pi utṭhātuṃ³ samattho nāma nāhosi, sabbe urena bhūmiyaṃ nipajjimsu, so sukhayānake nisinnaṃ brāhmaṇaṃ pāde gāhetvā
 5 pitṭhiyaṃ adhosīsakaṃ olambetvā sīsaṃ gopphakehi paharanto ukkhipitvā pāyāsi⁴, purisā utṭhāya „bho purisa cara⁵, mayaṃ brāhmaṇassa hatthato sahassaṃ⁶ gaṇhimha, ko nāma amhākaṃ purisākāro⁷ sakkonto vā asakkonto vā, thokaṃ anubandhāmā“
 'ti⁸ anubandhimsu, porisādo pi nivattitvā olokeno kiñci adisvā
 10 saṇikaṃ pāyāsi, tasmiṃ khaṇe eko sūrapuriso vegena taṃ pāpunī, so taṃ disvā ekaṃ vatīṃ laṃghento⁹ khadirakhānukaṃ akkamitvā khānuṃ piṭṭhipādena nikkhami, so¹⁰ lohiteṇa gaḷantena¹¹ laṃghamāno yāti, atha naṃ so puriso disvā „kho mayā esa viddho, kevalaṃ tumhe pacchato etha, gaṇhissāmi nan“
 15 ti ā, te dubbalabhāvaṃ ñatvā taṃ anubandhimsu, so tehi anubandhanabhāvaṃ ñatvā brāhmaṇaṃ vissajjetvā attānaṃ sotthim akāsi, ativāhikā¹² brāhmaṇassa laddhakālato paṭṭhāya „kiṃ amhākaṃ coreṇā“ 'ti tato nivattimsu, porisādo pi attano nigrodhamūlaṃ gantvā pārohanataraṃ¹³ pavisitvā nipanno „ayyo
 20 rukkhadevate, sace me sattāhabbhantare yeva vaṇaṃ phāsukaṃ kātuṃ sakkhissasi sakala-Jambudīpe ekasatakhattiyānaṃ gala-lohiteṇa te khandhaṃ dhovitvā¹⁴ antehi parikkhipitvā¹⁵ pañca-madhuramaṃsena balikammaṃ karissāmīti“ āyācanaṃ akāsi¹⁶,
 tassa pana annapānaṃ alabbhantassa sarīraṃ sukkhi¹⁷, anto-
 25 sattāhe yeva vaṇo phāsuko ahosi, devatānubhāvena¹⁸ tassa phāsukabhāvaṃ sallakkhesi, so katipāhaṃ manussamaṃsaṃ khāditvā bale¹⁹ gahetvā cintesi: „bahūpakārā me devatā, āyācanā²⁰ muccissāmīti²¹“ * so khaggaṃ ādāya rukkhamūlato

¹ C^k abam māre, C^s āmare, B^d abam hare. ² B^d add tikkhāttuṃ. ³ B^d thātuṃ. ⁴ B^d add tadā. ⁵ so B^d; C^k bho tissa pussa. ⁶ B^d kahāpana. ⁷ so C^k; B^d asappurisakaro. ⁸ B^d add vatvā. ⁹ B^d -anto. ¹⁰ C^k omīti so. ¹¹ B^d paggharantena. ¹² B^d -kapurisā. ¹³ so C^s; C^k pa-, B^d po-. ¹⁴ B^d dhovissāmi. ¹⁵ B^d -pāpetvā. ¹⁶ B^d kari. ¹⁷ B^d sussetva. ¹⁸ B^d so deva-. ¹⁹ B^d -am. ²⁰ B^d -namassā. ²¹ B^d muñc-.

nikkhamitvā „rājāno ānessāmīti“ pāyāsi, atha naṃ purimabhavē
 yakkhakāle ekato manussamaṃsakhādako sahāyako yakkho
 anuvicaranto taṃ disvā „ayaṃ mama atītabhavē sahāyo“ ti
 ūtvā „samma maṃ sañjānāsīti“ pucchi, „na jānāmīti“, ath'
 assa purimabhavē katakāraṇaṃ² kathesi, so³ sañjānitvā paṭi- 5
 santhāram akāsi, „kuhiṃ⁴ nibbatto sīti“ puttḥho nibbattaṭṭhānaṃ
 ca raṭṭhato⁵ pabbājita-kāraṇaṃ ca idāni vasaṇaṭṭhānaṃ ca⁶
 khānuviddhakāraṇaṃ ca⁷ devatāya āyācanamocanattaṃ⁸ ga-
 manakāraṇaṃ ca ārocetvā⁹ „tayāpi mama taṃ¹⁰ kiccaṃ
 nittharitaṃ ubho pi gacchāma samma“ 'ti ā., „samma“¹¹ 10
 gaccheyyāma¹², ekaṃ pana me kammaṃ atthi, ahaṃ kho pana
 agghapadalakkhaṇaṃ¹³ nāma mantaṃ jānāmi, so balaṃ ca
 javaṇaṃ ca tejussattaṃ ca¹⁴ karoti¹⁵, taṃ mantaṃ gaṇhā¹⁶ 'ti ā.,
 so „sādhū“ 'ti sampatīcchi, yakkho pi 'ssa taṃ datvā pak-
 kāmi, porisādo mantaṃ uggaḥetvā tato paṭṭhāya vātajavo 15
 atisūro ahoṣi, so sattāhabbhantare yeva ekasatārājāno uyyānā-
 dīni gacchante disvā vātavegena pakkhanditvā¹⁷ nāmaṃ sāvetvā
 vagganto nadanto bhayappatte katvā pāde gaḥetvā adhosire¹⁸
 katvā paṇhiyā sīsaṃ paharanto vātavegena netvā hatthatalesu
 chiddāni katvā rajjuyā¹⁹ nigrodharukkhe olambesi, agga-pādaṇ- 20
 gulhi bhūmiyaṃ phusaṃānāhi²⁰ vāte paharante milātakaraṇḍa-
 kadāmāni²¹ viya parivattantā²² olambimsu, Sutasomaṃ pana
 „piṭṭhiācariyo me“ 'ti ca „Jambudīpo mā tuccho ahoṣīti“ pi nānesi,
 so²³ „balikammaṃ karissāmīti“ aggaṃ katvā sūlaṃ tacchento²⁴
 nisīdi, rukkhadevatā²⁵ disvā „mayhaṃ kir' esa balikammaṃ 25
 karoti, vaṇo pi 'ssa mayā²⁶ phāsukaṃ kataṃ n' atthi, idāni

¹ Bā sañjā-, Bs mayam jānāmīti. ² Bā kataṃ. ³ Bds add taṃ. ⁴ Bds ka-
⁵ Bā raṭṭhā. ⁶ Ck adds devatānaṃ. ⁷ Bds khānūnā-. ⁸ Bā āyācanā-. ⁹ Bds add
 samma. ¹⁰ Bds mametaṃ. ¹¹ Bds add na. ¹² Bds -maham. ¹³ Bds C's anag-
 ghaṇ-. ¹⁴ so Ck; Bā tejussadattaṃ. ¹⁵ Bā -hi. ¹⁶ Bds add ahaṃ are porisādo ti.
¹⁷ Bā -sise. ¹⁸ Bā adds ānupetvā, Bs ādhunetvā. ¹⁹ Ck Bds -nehi; Bds add
 te. ²⁰ Bā -kor-. ²¹ Ck -entā. ²² Bā sutasoma pana mama piṭṭhi ācariyo
 hoti sace gaṇhissāmi sakalajambudīpe tuccho bhavissatīti taṃ nānesīti so imehi.
²³ Bā sūle tacchanto. ²⁴ Bds add taṃ kiriyam. ²⁵ Bds add kiñci.

mahāvināsaṃ karissati, kin nu kho kattabban¹ ti cintetvā „ahaṃ
 etam vāretuṃ na sakkhissāmīti“ cātummahārājikānaṃ santikaṃ
 gantvā² kathetvā „nivāretha naṃ“ ti ā., tehi³ „na mayam⁴
 sakkhissāmā“ ti vutte⁵ Sakkaṃ upasaṃkamitvā tam atthaṃ
 5 kathetvā „nivarehi naṃ“ ti ā., so pi „nāhaṃ sakkomi nivāre-
 tuṃ, samatthaṃ pana ācikkhissāmīti“ vatvā „ko nāmā“ ti
 vutte „sadevake loke⁶ añño n’ atthi, Kururaṭṭhe pana Inda-
 pattanagare Korabyarājaputto Sutasomo nāma, taṃ nibbiseva-
 naṃ damessati rājūnaṃ ca jīvitam dassati, taṃ ca manussa-
 10 maṃsā⁷ oramāpessati, sakala-Jambudīpe amataṃ⁸ abhisiñ-
 cissati, sace pi rājūnaṃ⁹ jīvitam dātukāmo Sutasomaṃ ānetvā
 balikammaṃ kātum vadehīti¹⁰, so „sādhū“ ti¹¹ khippaṃ
 āgantvā pabbajitavesena tassa avidūre pāyāsi, so padasaddena
 „rājā nu kho koci palāto“ ti¹² olokeno taṃ disvā „pabbajitā
 15 nāma khattiyā va, imaṃ gahetvā ekasataṃ pūretvā balikammaṃ
 karissāmīti“ utthāya asihattho¹³ anubandhi, tiyojanaṃ anu-
 bandhitvāpi pāpunītuṃ nāsakkhi, gatthehi¹⁴ sedā muccimsu¹⁵,
 so cintesi: „ahaṃ pubbe hatthim pi assam pi ratham pi dhā-
 vantaṃ anubandhitvā gaṇhāmi, ajj’ imaṃ pabbajitaṃ sakāya
 20 gatiyā¹⁶ gacchantam sabbatthāmena dhāvanto pi gaṇhitum na
 sakkomi, kin nu kho kāraṇaṃ“ ti, tato „pabbajitā¹⁷ nāma va-
 canakārakā hontīti¹⁸ tiṭṭhā“ ti naṃ¹⁹ vatvā „ṭhitaṃ gahe-
 ssā-
 mīti“ cintetvā „tiṭṭha samaṇā“ ti ā., „ahaṃ tāva ṭhito, tvaṃ
 pana ṭhātum vāyamā“ ti ā.²⁰, atha naṃ „bho pabbajitā²¹ nāma
 25 jīvitahetu pi alikaṃ na bhaṇanti²², tvaṃ pana musā kathe-
 sīti“ vatvā g. ā.:

¹ Bds add tamatthaṃ. ² Cks te. ³ Bds add porisādassa kammaṃ nivāretuṃ.

⁴ Bds add ko sakkhissasīti pucchitvā sakko devarājā ti sutvā. ⁵ Bds add sadiso.

⁶ Cks -sah. ⁷ Bds add viya dhammaṃ. ⁸ Cks -ānaṃ. ⁹ Bds vaṭṭatīti vadehīti

āha. ¹⁰ Bds add sampañcchitvā. ¹¹ Bds bhavissatīti. ¹² Bds āvudha-. ¹³ Cks

gatte. ¹⁴ Bds muñc-. ¹⁵ Bds pakatiyā. ¹⁶ Bds so p-to. ¹⁷ Bds -karo hoti. ¹⁸

Bds vacanaṃ. ¹⁹ Bds dhāvitum vāyamamakāsati. ²⁰ Bds -to. ²¹ Bds -ati.

23. Tīṭṭhāhīti mayā vutto so tvaṃ gacchasi yammukho¹,
 aṭṭhito ṭhito 'mhīti² lapasi
 brahmacāri³ idam te samaṇa ayuttam,
 asiṇ ca me maññasi kaṃkapattan ti⁴. 390.

Tattha sammukho ti parammukho⁵.

5

Tato devatā gāthadvayam āha:

24. Ṭhito 'ham asmi saddhammesu rāja,
 na nāmagottam parivattayāmi,
 coraṇ ca loke aṭṭitam vadanti
 apāyikaṃ nerayikaṃ ito cutam⁶. 391. 10
25. Sace pi sahasi⁷ rāja sutam gaṇhāhi khattiya,
 tena yaṇṇam yajitvāna evam saggaṃ gamissasīti. 392.

Ta. saddhammesū 'ti sakesu kusalakammaṇapathesu⁸, na nāmagottan ti yathā tvaṃ pubbe⁹ Brahmaḍatto hutvā¹⁰ taṃ nāmaṃ jahitvā porisādo hutvā idāni kammūsapādo jāto khattiyakule¹¹ jāto¹² abhakkham¹³ bhakkhesi nāmaṃ 15 tathā nāmagottam parivattayāmi, coraṇcā 'ti akusalakammaṇapathesu ṭhitam coram aṭṭitam nāma vadanti, ito eutan ti ito cutam hutvā apāye niraye nibbattamānaṃ. so hi niraye patanto na paṭiṭṭhānaṃ labhati nāma, sutan ti¹⁴ bho porisāda musāvādi tayā mayham sakala-Jambudīpe rājāno ānetvā bali-kammaṃ karissāmīti paṭissutam idāni ye vā te vā dubbalarājāno ānesi Jambudī- 20 patale jeṭṭhakaṃ Sutasomarājānaṃ sace tvaṃ nānessasi vacanan te musā nāma hoti tasmā Sutasomaṃ gaṇhāhīti.

Evam vatvā devatā pabbajitavesaṃ antaradhāpetvā sakena vaṇṇena ākāse suriyo viya jalamānā aṭṭhāsi, so tassā katham sutvā rūpaṃ ca oloketvā „kāsi tvaṃ“ ti ā., „imasmim rukke 25 nibbattadevatā“ ti, so „diṭṭhā me attano devatā“ ti tussitvā „sāmi devarāja, mā Sutasomassa kāraṇā cintayi, attano ruk-

¹ Bds pammu-. ² so Cks; Bd aṭṭhito tvaṃ ṭhito smiṭṭi. ³ so Cks; Bd -rini. ⁴ Cks asiṇca me vañṇaṇasi-, Bd kaṇkha-. ⁵ Bd tattha samaṇa tīṭṭhāhīti tīṭṭhāhi idam vacanaṃ mayā vutto so tvaṃ pammukho, parammukho hutvā gacchasi brahmacarini aṭṭhito tvaṃ ṭhito amhi iti lapasi me asiṇca kaṇkham pattam maññasi. ⁶ Bd -o. ⁷ Bds sace tvaṃ saddhasi. ⁸ Bds dasaku-, adding ṭhito asmi bhavāmi. ⁹ Bds add daharakāle. ¹⁰ Bd adds pitari kālaṇkate bārāpasīrajjaṃ labhitvā bārāpasīrajā jāto. ¹¹ Cks omit khattiya. ¹² Bd adds pi. ¹³ Bd manussamaṇassaṃ. ¹⁴ the wording of the previous passages is quite different in Bds.

- khaṃ pavisa⁴ " 'ti ā., devatā tassa passantass' eva rukkhaṃ pāvisi, tasmiṃ khaṇe suriyo atthaṃgamito cando uggato, porisādo vedavedaṅgakusalo nakkhattacāraṃ jānāti, so nabhaṃ oloketvā „sve Phussanakkhattaṃ bhavissati, Sutasomo nahā-
- 5 yitum uyyānaṃ gamissati, tattha taṃ gaṇhissāmi, ārakkho pana¹ mahā bhavissati, samantā tiyojanaṃ sakala-Jambudīpavāsino rakkhantā carissanti, asaṃvihite ārakkhe paṭhamayāme yeva Migāciruyyānaṃ² gantvā maṅgalapokkharaniṃ ota-
- 10 ritvā ṭhassāmīti³ cintetvā⁴ gantvā pokkharaniṃ oruyha paduminipattena⁵ sīsaṃ paṭicchādetvā aṭṭhāsi, tassa tejena macchakacchapādayo osakkitvā udakapariyante vaggavaggā hutvā vicariṃsu, „kuto pan' assāyaṃ tejo“ ti pubbayogato, so hi Kassapadasabalassa kāle khīrasalākabbattaṃ upaṭṭhāpesi⁶,
- 15 tena mahāthāmo ahosi, aggisālaṃ kāretvā bhikkhusaṃghaṃ sītavinodanattaṃ aggiṇ ca dārūni ca dārucchedanavāsīpharasuṇ ca adāsi, tena tejavā ahosi, evaṃ tasmiṃ antouyyānaṃ⁷ gate yeva balavapaccūse⁸ samantā tiyojane ārakkhaṃ gaṇ-
- 20 himsu, rājāpi pāto va bhuttaṭātarāso alaṃkatahatthikkhandhagato caturaṅginiyā senāya⁹ nagarā nikkhami, tasmiṃ khaṇe¹⁰ Takkasilato Nando nāma brāhmaṇo catasso satārahagāthā¹¹ ādāya viśaṃyojanasataṃ¹² maggaṃ atikkamma taṃ nagaraṃ patvā dvāragāme vasitvā suriye uggate nagaraṃ pavisanto rājānaṃ pācīnadvārena nikkhamantaṃ disvā hatthaṃ ussā-
- 25 tappadese ṭhitassa brāhmaṇassa pasāritahatthaṃ disvā hatthinā taṃ¹⁴ upasaṃkamitvā evaṃ āha¹⁵:

26. Kasmin nu raṭṭhe tava jātibhūmi,
atha kena atthena idhānupatto,

¹ Bds panassa. ² Bds migājinaṃ-. ³ Bds vasissāmīti. ⁴ Bds adds tattha. ⁵ Bds paduma-. ⁶ Bds paṭhāpesi. ⁷ Bds -ne. ⁸ Bds -sasamaye. ⁹ Bds add parivuto. ¹⁰ Bds tadā in the place of t. kh. ¹¹ Bds -āyo. ¹² Bds viśati-, Bds viśanti-. ¹³ Bds pasāretvā. ¹⁴ Bds hatthināgaṃ. ¹⁵ Bds pucchi, omitting evaṃ.

akkhāhi me brāhmaṇa etam atthaṃ,
kim icchasi demi tay-ajja patthitan ti¹. 393.

Atha naṃ so² āha:

27. Gāthā catasso dharanīmahessara³

sugambhiratthā varasāgarūpamā,

tav' eva⁴ atthāya idhāgato 'smi,

suṇohi gāthā paramatthasaṃhitā ti⁶ 394.

vatvā⁵ „mahārāja imā Kassapadasabalena desitā catasso satā-
rahā gāthā⁷, tumhe sutavittakā ti sutvā tumhākaṃ desetum
āgato mhi⁸“ āha, rājā tuṭṭhamānaso hutvā „ācariya suṭṭhu te
kataṃ⁹, mayā pana nivattitum na sakkā¹⁰, ajja Phussayogena
sisam nahāyituvāso¹⁰, āgantvā sossāmi, tvaṃ mā ukka-
ṭhīti“ vatvā „gacchatha brāhmaṇassa asuke gehe sayanaṃ
paññāpetvā ghāsacchādanam saṃvidahathā“ 'ti amacce āṇā-
petvā uyyānaṃ pāvisi, taṃ atthārasahatthena pākārena pa-
rikkhittam ahosi, taṃ aññamaññaṃ ghaṃsantā¹¹ hatthī pa-
rikkhipimsu, tato assā tato rathā tato dhanuggahādayo pattīti
khubhitamahāsamuddo¹² viya uttiṇṇabalakāyo¹³ ahosi, rājā
olārikāni ābharaṇāni muñcitvā¹⁴ massukammaṃ kāretvā ubbaṭṭi-
tasarīro pokkharanīyā¹⁵ rājavibhavena nahātvā paccuttaritvā¹⁶
udakagahaṇasāṭake¹⁶ nivāsetvā atthāsi, ath' assa gandhamālā-
laṃkāre¹⁶ upaharimsu¹⁷, so porisādo cintesi: „rājā alaṃkata-
kāle bhāriko bhavissati, sallahukakāle yeva naṃ gaṇhissāmīti“

¹ Bā adds tattha bho brahmaṇa tava jātibhūmi kismi rathe atthi, yena atthena
tvaṃ payojanena hetubhūtena idha imasmim nagare anupatto bho brahmaṇa
mayā pucchito so tvaṃ etamatthaṃ etaṃ payojanaṃ me mayhaṃ akkhāhi,
kathehi tayā paṭhitaṃ vatthum te tuyhaṃ dadāmi kiṃ vatthum icchasi taṃ
bhagavantaṃ pucchāmi. ² Bā adds gātham. ³ Bā C^s mahi-. ⁴ C^s tameva ⁵
Bā add tattha dharanī mahissara bhūmipāla kassapadasabalena desitā catusatā-
rahā catasso gāthā kimbhūtā sugambhīratthavarā sagarūpamā tava eva atthāya
idha thāne anupatto asmi bhavāmi suṇohīti kassapadasabalena desitā para-
matthasaṃhitā imā satārahā gāthāyo suṇohīti attho. ⁶ Bā adds ca pana. ⁷
Bā -āyo. ⁸ Bā āgataṃ. ⁹ Bā sakkomi. ¹⁰ Bā nhāyitum āgatombhīti ahaṃ
punadivase. ¹¹ Bā saṃghaṭṭantā samantā. ¹² Bā saṃkh-. ¹³ Bā unnā-
detvā ba-. ¹⁴ Bā om-. ¹⁵ Bā add anto. ¹⁶ Bā -ena. ¹⁷ Bā upanayimsu.

so nadanto vagganto vijju¹ viya matthakupari khaggaṃ parivattento² „aham are³ coro porisādo“ ti nāmaṃ sāvetaṃ aṅgulim nālāṭe ṭhapetvā udakā nikkhami⁴, tassa saddaṃ sutvā va hatthārohā hatthīhi assārohā assehi rathikā⁵ rathehi⁶ bhas-
 5 simsu, balakāyo gahitāni⁷ āvudhāni chaḍḍetvā udarena⁸ nipajji, porisādo Sutasomaṃ ukkhipitvā gaṇhi, sesarājāno pāde ga-
 hetvā adhosiraṃ⁹ katvā paṇhiyā sīsaṃ paharanto gacchati, Bodhisattaṃ pana upagantvā onato ukkhipitvā khandhe nisī-
 dāpesi¹⁰, so „dvārena gamanaṃ papañco“ ti¹¹ sammukhaṭṭhā-
 10 nen' eva¹² atṭhārasahatthaṃ pākāraṃ laṃghitvā purato pi gaḷitamadamattavāraṇakumbhe¹³ okkamitvā¹⁴ pabbatakūṭāni pātento viya vātajavāni¹⁵ assaratanāni¹⁶ piṭṭhe akkamanto pātetvā rathavare¹⁷ rathasīse¹⁸ akkamitvā bhamarikam bha-
 manto viya nīlaphalakāni¹⁹ nigrodhapattāni maddanto viya
 15 ekavegen' eva²⁰ tiyojanamattaṃ²¹ gantvā „atthi nu kho koci Sutasomass' atthāya pacchato āgacchanto“ ti avaloketvā kañci²² adisvā saṇikaṃ gacchanto Sutasomassa kesehi uda-
 bindūni attano upari patantāni²³ disvā „maraṇassa abhāyanto nāma n' atthi, Sutasomo pi maraṇabhayena rodati maññe“²⁴
 20 ti cintetvā āha:

28. Na ve rudanti matimanto sapaññā
 bahussutā ye bahuthānacintino, (cfr. IV ⁴⁶⁷/₁₂)
 dīpaṃ hi etaṃ paramaṃ narānaṃ
 yaṃ paṇḍitā sokaṇudā bhavanti. 395.

25 29. Attānaṃ ñāti²⁴ uda²⁵ puttadāraṃ
 dhaññaṃ²⁵ dhanaṃ rajataṃ jātārūpaṃ

¹ Cks macchaṃ. ² Bā matthak khaggaṃ paribhamanto. ³ Bā hare. ⁴ Bā uttari. ⁵ Bā rathārohā. ⁶ Bā adds sabbe. ⁷ Bā gahitagahitāni. ⁸ Bā urena, adding bhūmiyaṃ. ⁹ Bā -sisakaṃ. ¹⁰ Cks -petvā. ¹¹ Bā bhavissatīti. ¹² Bā -neyeva. ¹³ Bā paggalitapāde matta-. ¹⁴ Bā ak-. ¹⁵ Bā -naṃ. ¹⁶ Bā -dhure. ¹⁷ Bā -sesu. ¹⁸ Cks -kā. ¹⁹ Bā ekaṃ-. ²⁰ Bā adds maggaṃ. ²¹ Bā ki-. ²² Bā ure patitāni. ²³ Bā omits maññe. ²⁴ so all three MSS. for attāna ñāti? ²⁵ Bā udāhu.

kimo nu¹ tvaṃ Sutasomānutappe,
Koravyaseṭṭha vacanaṃ suṇoma te² ti. 396.

Ta. yaṃ paṇḍitā ti yaṃ tumhādisā paṇḍitā aññesam pi sokanudā bhavanti evaṃ sokavinodanaṃ aññesam pi dīpaṃ samudde bhinnanāvānaṃ dīpo viya paṭiṭṭhā hoti tasmā tumhādisā matimantā (add na) rudanti a., kimo nu 5
tvaṃ ti samma Sutasoma tumhādisa maraṇabhayaena rodante aññe andhabālā kiṃ karissanti api ca taṃ pucchāmi imesu puttādisu kimo nu tvaṃ Sutasomānu-
tappe ti kiṃ eva anusocasi kiṃ cintesi ti a.³

Sutasoma āha:

30. Na⁴ vāham attānaṃ anutthunāmi⁵ 10
na puttadāraṃ na dhanāṃ na raṭṭhaṃ,
sataṃ ca dhanimo carito purāṇo,
taṃ saṅgaraṃ⁶ brāhmaṇassaṇutappe. 397.
31. Kato mayā saṅgaro brāhmaṇena
raṭṭhe sake issariye ṭhiteṇa, 15
taṃ saṅgaraṃ brāhmaṇassa-ppadāya⁷ (supra p. 24, 15.)
saccānurakkhī punar āvajjissan ti. 398.

Ta. anutthunāmiti ahaṃ na⁸ te⁹ rudāmi, imesam pi puttādīnaṃ
atthāya na anutthunāmi na socāmi, api ca kho sataṃ paṇḍitānaṃ carito purāṇa-
dhammo atthi, saṅgaraṃ katvā saddhānuppattaṃ nāma¹⁰ etaṃ saṅgaraṃ brāh- 20
maṇassa ahaṃ anusocāmiti a., saccānurakkhīti saccāṇaṃ anurakkhanto¹⁰, so
brāhmaṇo Takkaṣilato Kassapadasabalena¹¹ desitā catasso gāthāyo ādāya āgato,
tassāhaṃ āgantukavattaṃ karetvā nahātvā āgato suṇissāmi, yāva mamāgamanā
āgamehīti saṅgaraṃ katvā āgato, tvaṃ tā gāthā sotuṃ adatvā va maṃ gacchi,
sace maṃ vissajjesi taṃ dhammaṃ sutvā saccānurakkhī punar āvajjissan 25
ti vadati.

Atha porisādo āha:

32. Na vāham¹² etaṃ abhisaddahāmi:
sukhī naro maccumukhā pamutto
amittahatthaṃ punar āvajjeyya¹³, 30
Koravyaseṭṭha na hi maṃ upehi. 399.

¹ Bā kimiva. ² Bds -metan. ³ so C^{ks}; the comment in Bā is more diffuse and quite different from the above. ⁴ Bā nevā-, C^k tāvā-. ⁵ Bds anuttarāmi. ⁶ Bds saṅkaraṃ. ⁷ Bā -ṇaṃ sampadāya. ⁸ C^s tā va. ⁹ C^s ne. ¹⁰ The comment in Bā is quite different. ¹¹ B^s -lassa. ¹² Bā nevā-. ¹³ C^k -deyya.

33. Mutto tuvaṃ porisādassa hatthā (cfr. supra p. 25.^{27.})
gantvā sakam mandiraṃ kāmakāmi
madhuraṃ piyaṃ jivitaṃ laddha rāja
kuto tuvaṃ ehisi me sakāsan ti. 400.

5 Ta. sukhīti sukhappatto hutvā, maccumukhā pamutto ti mādisassa
corassa hatthato muttatāya maraṇamukhā pamutto nāma hutvā, na hi maṃ
upehīti¹ na hi maṃ upagamissasi, mandiraṃ ti rājadhānigeḥaṃ gantvā,
kāmakāmiti ālapanam etaṃ, kāmam kāmayaṃāno ti a, kuto ti kena nāma
kāraṇena².

10 Taṃ sutvā Mahāsatto siho viya asambhīto āha:

34. Mataṃ vareyya³ parisuddhasīlo
na⁴ jivitaṃ garahito pāpadhammo,
na hi taṃ naraṃ tāyate duggatīhi⁵
yassāpi hetū alikaṃ bhaṇeyya. 401.

15 35. Sace pi vāto girim āvaheyya (IV ⁴⁶²/₁₆)
cando ca suriyo ca chamā pateyyuṃ
sabbā va najjo paṭisotaṃ vajeyyūṃ
na tv-ev' ahaṃ rāja musā bhaṇeyyan ti. 402.

Ta. mataṃ vareyyā 'ti maraṇam iccheyya, icchatu⁶ patthetū 'ti a., na
20 hi jivitaṃ ti pāpadhammo pana garahito jivitaṃ na vareyya mā icchatu,
jivitaṃ hi tassa anāyatabhadrakattā⁷ dujjivitaṃ nāma, yassā 'ti yassa attādino
atthāya dussīlo alikaṃ bhaṇeyya etaṃ attādivatthuṃ na taṃ purisaṃ duggatīhi
na tāyate⁸ na rakkhati, girimāvaheyyā 'ti samma porisāda mayā saddhiṃ
ekācariyakule sikkhito evarūpo sahāyako hutvā ayaṃ⁹ jivitaḥetu musā na ka-
25 thetīti¹⁰, kim pana na saddahasi: sace hi puratthimādhedho vāto utthāya ma-
hantaṃ pabbataṃ tulapicu viya ākāse āvaheyya taṃ saddhātappaṃ ahaṃ ca
musā na bhaṇeyyan ti idaṃ pana na tv-eva saddhātappaṃ¹¹.

Evaṃ vutte pi so na saddhahi yeva, atha¹² Bodhisatto
„ayaṃ mayhaṃ na saddahati¹³, sapathena¹⁴ pi naṃ saddahā-
30 pessāmīti“ cintetvā „samma porisāda, khandhato tāva maṃ
otārehi, sapatham pi katvā taṃ saddahāpessāmīti“ vutte tena¹⁵
otāretvā bhūmiyaṃ ṭhapito sapatham karonto āha:

¹ Cks upesīti. ² The comment in Bā very different. ³ Ck -yyam. ⁴ Cks add hi. ⁵ Bā -tibhi. ⁶ Cks icchetu. ⁷ Cs -ti-. ⁸ Ck nānārayate, Cs natārayate. ⁹ Bā ahaṃ. ¹⁰ Bā emīti. ¹¹ The comment quite different in Bā. ¹² Bā add kho. ¹³ Bā -hi. ¹⁴ Cks -the. ¹⁵ Bā adds taṃ.

36. Asin̄ ca sattin̄ ca parāmasāmi,
 sapatham pi te samma ahaṃ karomi,
 tayā pamutto anaṇo¹ bhavitvā
 saccānurakkhī punar āvajissan ti. 403.

Tass' attho: sace icchasi evarūpehi āvudhehi susaṃvihitārakkhe khatti- 5
 yakule nibbatti nāma mā hotū 'ti asin̄ vā sattin̄ vā parāmasāmi aññāṃ vā yaṃ
 icchasi taṃ sapatham pi te samma ahaṃ karomi yathā ahaṃ tayā mutto gantvā
 brāhmaṇassa anaṇo hutvā saccam anurakkhanto punāgamiṣṣan² ti.

Tato porisādo „ayaṃ Sutasomo khattiyehi akattabbam
 sapatham karoti. kim me iminā, etambhā³ ahaṃ pi khattiya- 10
 rājā, mam' eva bāhulohitaṃ⁴ gahetvā devatāya balikammaṃ
 karissāmi, ayaṃ ativiya kilamatīti“ cintetvā āha:

37. Yo⁵ te kato saṅgaro⁶ brāhmaṇena
 raṭṭhe sake issariye ṭhiteṇa
 taṃ saṅgaram⁶ brāhmaṇassa-ppadāya⁷ 15
 saccānurakkhī punar āvajassū 'ti g. ā. 404.

Ta. punarāvajassū 'ti puna āgaccheyyāsi.

Atha naṃ Mahāsatto „samma mā cintayi, catasso satā-
 rahā gāthā sutvā dhammakathikassa pūjaṃ katvā pāto vāga-
 missan²“ ti vatvā g. ā.: 20

38. Yo⁸ me kato saṅgaro⁶ brāhmaṇena
 raṭṭhe sake issariye ṭhiteṇa
 taṃ saṅgaram brāhmaṇassa-ppadāya
 saccānurakkhī punar āvajissan ti. 405.

Atha naṃ porisādo „mahārāja tumhe⁹ khattiyehi akattab- 25
 bam sapatham karittha, taṃ¹⁰ anusareyyāthā“ 'ti vatvā „samma
 porisāda, tvaṃ maṃ daharakālato paṭṭhāya jānāsi¹¹, hassena¹²
 pi me musā na kathitapubbam, sv-āhaṃ¹³ idāni rajje ṭhito¹⁴
 dhammādhammaṃ jānanto kiṃ musā kathessāmi, saddaha

¹ all three MSS. an-. ² B^d -ssāmi. ³ so C^{ks}; B^d esa etu gāmā, B^s esa etu
 vā mā vā. ⁴ so C^{ks}; B^d bahu-. ⁵ C^k so. ⁶ B^d saṅka-. ⁷ B^d -naṃ sap-.

⁸ C^s so. ⁹ C^{ks} tvaṃ. ¹⁰ C^{ks} -ritvā tvaṃ. ¹¹ C^k B^d ja-. ¹² B^d s^o hāsena.

¹³ C^k suvāhaṃ, B^d sohaṃ. ¹⁴ B^d pati-.

- mayham, aham te balikammaṃ pāpuṇissāmīti“ saddahāpito
 „tena hi gaccha mahārāja, tumhesu anāgatesu balikammaṃ na
 bhavissati, devatāpi tumhehi vinā na sampaticchati, mā me
 balikammassa jantārāyaṃ karitthā“ 'ti M-aṃ uyyojesi, so
 5 Rāhumukhā pamuttacando viya nāgabalo thāmasampanno
 khippam eva nagaraṃ pāpuṇi, senāpi 'ssa „Sutasomarājā paṇḍito
 madhuradhammakathiko ekadvekathā kathetuṃ labhanto porisādaṃ
 dametvā sīhamukhā muttamattavāraṇo¹ viya āgamiṣsa-
 tīti“ ca² „rājānaṃ porisādassa datvā āgatā ti no³ garahissatīti“
 10 ca cintetvā bahinagare yeva nivīṭṭhā⁴ naṃ⁵ dūrato va āgacchan-
 taṃ disvā paccuggantvā vanditvā „kiñcitthā⁶ mahārāja porisā-
 sādēna na kilamitthā“ 'ti paṭisanthāraṃ katvā „porisādēna
 mayham mātāpitūhi pi dukkarataraṃ kataṃ, tathārupo nāma
 caṇḍo sāhasiko mama dhammakathaṃ sutvā maṃ vissajjesīti“
 15 vutte rājānaṃ alaṃkaritvā hatthikkandhaṃ āropetvā pari-
 vāretvā⁸ nagaraṃ pavisiṃsu⁹, taṃ disvā sabbe nāgarā tus-
 siṃsu, so pi dhammasoṇḍatāya mātāpitāro adisvā va „pacchāpi
 ne¹⁰ passissāmīti“ rājanivesanaṃ pavisitvā rājāsane nisajja¹¹
 brāhmaṇaṃ pakkosāpetvā massukammāni 'ssa ānāpetvā taṃ
 20 kappitakesamassuṃ nahātānulittaṃ vatthālaṃkārapatimaṇḍitaṃ
 katvā ānetvā dassitakāle¹² sayāṃ pacchā nahātvā tassa attano
 bhojanaṃ dāpetvā tasmiṃ bhutte sayāṃ bhūñjitvā taṃ mahā-
 rahe pallaṃke nisīdāpetvā dhammagarukatāy' assa¹³ gandha-
 mālādīhi pūjaṃ katvā sayāṃ nīcāsane¹⁴ nisīditvā „tumhehi
 25 mayham ābhataḥ gāthā suṇāma¹⁵ ācariyā“ 'ti yāci.

Tam atthaṃ dīpento Satthā āha:

39. Mutto ca so porisādassa hatthā
 gantvāna taṃ brāhmaṇaṃ etad avoca¹⁶:

¹ Bā -pattaṃ vā-. ² Bā ime. ³ Bā mahājano. ⁴ Bā yeva khandhavāraṃ
 katvā atthāsi. ⁵ Bā taṃ. ⁶ so Ck; Bā kiñci. ⁷ Bā -ito. ⁸ Bā omits pari-
⁹ Bā pavisi. ¹⁰ Bā nesaṃ. ¹¹ Bā nisīditvā. ¹² so Ck; C^o assita-, B^o
 desita-. ¹³ Bā -gurutā. ¹⁴ Bā nivesane. ¹⁵ Bā supo-. ¹⁶ so all three MSS.
 for et' avoca?

supoma gāthāyo satārahāyo
yā me sutā assu hitāya brahme ti. 406.

Ta. etadavocā 'ti etañ avoca.

Brāhmaṇo Bodhisattena yācitakāle gandhehi hatthe ub-
baṭṭetvā pasibbakā manoramaṃ potthakaṃ nīharitvā ubhoḥi 5
hatthehi gahetvā „tena hi mahārāja Kassapadasabalena desitā
rāgamadādinimadanā¹ ālayasamugghātavaṭṭupacchedataṇhak-
khayatthāya² virāganirodhaamatamahānibbānasampāpikā³ ca-
tasso satārahā gāthā supāhīti⁴ vatvā potthakaṃ olokento āha:

10. Sakid eva⁵ Sutasoma sabbhi hotu⁶ samāgamo, 10

sā naṃ⁷ saṃgati pāleti nāsabbhi bahusaṃgamo. 407.

11. Sabbhir eva samāsetha

sabbhi kubbetha santhavaṃ, (Saṃyuta-N. I p. 17.)

sataṃ saddhammam aññāya seyyo hoti na pāpiyo. 408.

12. Jiranti ve rājarathā sucittā, (Dhp. v. 151, Saṃyutta-N. I. p. 71.) 15

atho sarīram pi jaraṃ upeti,

sataṃ ca dhammo na jaraṃ upeti,

santo have sabbhi pavedayanti. 409.

13. Nabhā⁸ ca dūre paṭhavi ca dūre,

pāraṃ samuddassa tad āhu dūre,

tato have dūratarāṃ vadanti

sataṃ ca dhammaṃ⁹ asataṃ ca rājā 'ti. 410. 20

Ta. sakidevā⁵ 'ti ekavāram eva, sabbhīti sappurisehi, sā naṃ ti sā
sabbhi saṃgati samāgamo ekavāraṃ¹⁰ pavatto¹¹ pi taṃ puggalaṃ pāleti rak-
khati, nāsabbhīti asappurisehi pana bahū¹² suciram pi kato saṃgamo 25
ekatṭhāne nivāso¹³ na pāleti, na thāvaro hotīti a., samāsethā 'ti saddhiṃ
nisideyya, sabbe pi iriyāpathe paṇḍiten' eva saddhiṃ pavatteyyā 'ti a., san-
thavaṃ ti mittasanthavaṃ, sataṃ saddhammaṃ ti paṇḍitānaṃ Buddhā-
dīnaṃ sattatīmasabodhapakkhiyadhammasaṃkhātāṃ saddhammaṃ seyyo hoti¹⁴,
etaṃ dhammaṃ ūtatvā vaḍḍhi yeva hotīti, hāni nāma n' atthīti a., rājarathā 30

¹ so C^s B^s; C^s -nimadanā, B^d -nippidanā. ² C^s omits tthāya. ³ ālaya -
nirodha wanting in B^d. ⁴ B^d -yo-. ⁵ B^s sakim deva. ⁶ B^s -ti. ⁷ C^k sa
taṃ. ⁸ B^s -am. ⁹ B^d -o. ¹⁰ C^k -ra. ¹¹ B^s pavattento. ¹² C^k -u. ¹³ B^d
-e. ¹⁴ B^d ti.

ti rājūnaṃ ārohaniyarathā, sucittā ti¹ suparikammakatā, sabbhi paveda-
dayāntīti Buddhādayo santo sabbhīti saṃkhaṃ gataṃ sobhanaṃ uttamaṃ
nibbānaṃ pavedenti², so nibbānasaṃkhāto santadhammo³ jaraṃ na upeti na
jīrati, nabha⁴ ti ākāso, dūre ti paṭhavi hi sappatiṭṭhā⁵ saṅgahaṇā⁶ ākāso
5 nīrālambo appatiṭṭho, iti ubho ete ekā baddhāpi⁷ visamīyogaṭṭhena anupalitta-
ṭhena ca⁸ dūre nāma honti, pāraṇ ti orimatīrato paratīraṃ, tadāhū ti
taṃ āhu.

Iti brāhmaṇo catasso satārahā gāthā Kassapadasabalena
desitaniyāmena desetvā tuṇhi ahosi, tā⁹ sutvā M. „saphalaṃ
10 me āgamanan“ ti tuṭṭhacitto „imā gāthā n' eva sāvaka-
bhāsita na isibhāsita na kavikatā¹⁰, sabbaññunā va bhāsita,
kin nu kho agghantīti¹¹“ cintetvā „imāsaṃ sakalam pi cakka-
vālaṃ yāva Brahmaloḥ sattaratanapuppaṃ katvā dadamāno
n' eva anucchavikaṃ kātuṃ sakkoti, ahaṃ kho paṇ' assa tiyo-
15 janasate Kururaṭṭhe sattayojanike Indapattanagare rajjaṃ
dātuṃ pahomi, atthi¹² khv-assa rajjaṃ kāretuṃ bhāgyan“ ti
aṅgavijjānubhāvena olokento nāddasa, tato senāpatiṭṭhānādīni¹³
cintetvā¹⁴ ekagāmabhojanam pi tassa¹⁵ bhāgyaṃ adisvā dhana-
lābhassa olokento koṭṭidhanato paṭṭhāya oloketvā catunnaṃ
20 kahāpanasahassānaṃ bhāgyaṃ disvā „ettakena naṃ pūjessā-
mīti“ catasso saḥassatthavikā dāpetvā „ācariya tumhe aṇṇe-
saṃ khattiyānaṃ imā gāthā desetvā kiṃ¹⁶ labhathā“ 'ti pucchi,
„ekekāya¹⁷ sataṃ sataṃ mahārāja, ten' eva¹⁸ satārahā nāma
jātā“ ti āha, atha naṃ Mahāsatto „ācariya tvaṃ attanā¹⁹ ga-
25 hetvā vicaraṇabhaṇḍassa²⁰ anagghaṃ²¹ na jānāsi, ito paṭṭhāya
tā²² saḥassārahā nāma hontū“ 'ti vatvā gātham āha:

44. Sahassiyo imā gāthā na imā gāthā satārahā,

cattāri tvaṃ saḥassāni khippaṃ gaṇhāhi brāhmaṇa 'ti²³. 411.

Ath' assa ekaṃ sukhayānakaṃ datvā „brāhmaṇaṃ sotthinā

¹ Cks omit ti. ² Bā adds thomenti. ³ Bds sataṃdh-. ⁴ Bds -an. ⁵ Bā sampa-. ⁶ so Bds; Ck yagaganam, Cs yagahaṇam. ⁷ Bā bandh-. ⁸ Cks vi. ⁹ Bā taṃ. ¹⁰ Bā na kenaci bhāsita. ¹¹ Bā agghanti, Cks agghatīti. ¹² Bds add nu. ¹³ Ck -dinaṃ. ¹⁴ Bds olokento. ¹⁵ Bā -bhojanassāpi. ¹⁶ Bā kitta-
kaṃ dhanam. ¹⁷ Bā adds gāthāya. ¹⁸ Bā add tā. ¹⁹ so Cks; Bā -no dhanam
²⁰ so Cks; Bā vikiṇṭabh-. ²¹ so Cks; Bā agghaṃ. ²² Bā ekekā gāthā. ²³
Bds add an explanation of this verse.

geham pavesethā¹ "ti purise ānāpetvā taṃ uyyojesi, tasmiṃ
 khane Sutasomena raññā satārahā yathā sahaṣṣārāhā katvā
 pūjitā", sādhu sādhu 'ti mahāsādhukārasaddo ahosi, tassa
 mātāpitaro taṃ saddaṃ sutvā „kiṃsaddo nāṃ' eso" ti puc-
 chitvā yathābhūtaṃ sutvā² dhanalolatāya³ Mahāsattassa⁴ kuj-
 jhiṃsu, so pi brāhmaṇaṃ uyyojetvā tesaṃ santikaṃ gantvā
 vanditvā aṭṭhāsi, ath' assa pitā⁵ „tāta evarūpassa sāhasika-
 corassa hatthato mutto sīti" paṭisanthāram pi akatvā attano
 dhanalolatāya⁴ „saccaṃ kira tāta tayo catasso gāthā sutvā
 cattāri sahaṣṣāni dinnānīti" pucchitvā „saccaṃ" ti vutte 10

15. Asītiyā⁶ navutiya⁷ ca gāthā,
 satārahā cāpi bhaveyyu⁸ gāthā,
 paccattam eva Suttasoma jānāhi
 sahaṣṣiyo nāma kuth' atthi⁹ gāthā ti āha. 412.

16. Pa. paccattamevā 'ti attanā jānāhi, kudhāttatthi kuhīṃ atthi¹⁰. 15

Atha naṃ Mahāsatto „nāhaṃ tāta dhanena vaddhiṃ
 icchāmi sutena icchāmi" saññāpento āha:

17. Icchāmi vo 'haṃ sutavuddhiṃ attano,
 santo ca maṃ suppurisā bhajeyyūṃ,
 ahaṃ savantihi mahodadhīva
 na hi tāta tappāmi subhāsitenā. 413.

20

18. Aggi yathā tipakattṭhaṃ dāhanto
 na tappatī sāgaro vā nadīhi¹¹
 evaṃ pi te paṇḍitā rājasettṭha
 sutvā na tappanti subhāsitenā 414.

25

19. Sakassa dāsassa yadā suṇomi
 gāthā ahaṃ atthavatī janinda

¹ Bā sampādetthā, B^s sampāpethā. ² Bā add ti nagaravāsino. ³ Bā add attano.

⁴ Bā -lobhatāya. ⁵ C^k mahāsaddantassa. ⁶ Bā add kathaṃ. ⁷ C^k add vā.

⁸ C^k -uṃ, Bā -yya. ⁹ C^k kuthātthi, Bā kā atthi. ¹⁰ C^k hattī; Bā tattha

tāta sutasoma gāthā asitārahā navutārahā satārahā cāpi gāthā bhavēyya, tāta
 sutasoma paccattameva attanā va jānāhi, sahaṣṣārāhā nāma gāthā kā kassa
 puggalassa santike atthīti. ¹¹ C^k nadīhi, Bā nadibhi.

tam eva sakkacca nisāmayāmi,
na hi tāta dhammesu mam' atthi tittiti. 415.

Ta. vo ti nipātamattaṃ, santo ti ete ca maṃ bhajeyyūti ti icchāmi.
savantihīti nadihi, sakassā 'ti tiṭṭhatu Nandabrāhmaṇo yadā ahaṃ attano
5 dāsassāpi¹ suṇomi².

Evañ ca pana vatvā „mā maṃ tāva³ dhanahetu pari-
bhāsi⁴, ahaṃ 'dhammam sutvā āgamiṣāmi⁵ sapaṭhaṃ katvā
āgato, idān' ahaṃ porisādassa santikaṃ gamissāmi⁶. idam vo
rajjam gaṇhathā“ 'ti niyyādentō

10 40. Idam te ratṭhaṃ sadhanaṃ sayoggam ($\frac{282}{19}$)
sakāyuraṃ sabbakāmūpapaṇṇaṃ,
kiṃ kāmahetu paribhāsase maṃ,
gacchāṃ' ahaṃ porisādassa kante⁶ ti g. ā. 416.

Ta. kante⁶ ti santike.

15 Tasmim samaye pitu rañño hadayaṃ uṇhaṃ ahosi, so
„tāta Sutasoma kin nāṃ' etaṃ kathesi, caturaṅginiyā senāya
coraṃ gaheṣṣāmi⁷“ vatvā g. āha:

50. Attānuraṅkhāya bhavanti h' ete
hatthārohā rathikā pattikā ca
20 assārohā yeva dhanuggahāse,
senam payuñjāma, hanāma sattun ti. 417.

Ta. hanāmā 'ti sace evaṃ payojitā⁷ senā taṃ gaḥetum na sakkonti
atha naṃ sakalaratṭhavāsino gaḥetvā gantvā hanāma sattun mārema⁸ taṃ
attano⁹ paccāmittan ti a

25 Atha naṃ mātāpitāro assupunṇamukhā „tāta mā¹⁰ gan-
tum¹¹ labbhā“ ti yāciṃsu, soḷasasahassā nāṭakittihiyo pi sesa-
parijano pi „amhe anāthe katvā kuhiṃ gacchasi devā“ 'ti
parideviṃsu, sakalanagare koci sakabhāvena saṇṭhātum¹²
asakkonto „porisādassa kira¹³ paṭiññāṃ datvā āgato, idāni

¹ Bds add santike. ² Bds add tāta dhammesu mama titti na hi atthiti. ³ Bds
tāta. ⁴ Bds -sasi. ⁵ Ck -iti. ⁶ so Cks for ūatte? cfr. p. 26.6; Bds unte, Bs
ante? ⁷ Ck -kaṃ, Cs -kā. ⁸ Bds hanema. ⁹ Bds ambūkari. ¹⁰ Bds adds gaccha.
¹¹ Bds add na. ¹² Bds sandhāretum. ¹³ Bds pana kira ahaṃ.

catasso satārahā¹ gāthā sutvā dhammakathikassa sakkāraṃ
katvā mātāpitāro vanditvā puna kira corassa santikaṃ ga-
missatitī² sakalanagaraṃ ekakolāhalaṃ ahosi, so mātāpitunnaṃ
vacanaṃ sutvā

51. Sudukkaraṃ porisādo akāsi:

5

jīvaṃ gahetvāna avassajī maṃ,

taṃ tādisaṃ pubbakiccaṃ saranto

dubbhe ahaṃ tassa kathaṃ janindā 'ti g. ā. 418.

Ta. jīvaṃ gahetvānā 'ti jīvagāhaṃ³ gahetvā, taṃ tādisaṃ ti taṃ
tena kataṃ tathārūpaṃ⁴. pubbakiccaṃ ti purimaupakāraṃ, janindā 'ti 10
pitaraṃ ālapatī.

So mātāpitāro assāsetvā⁵ „amma tāta tumhe mayhaṃ mā
cintayittha, katakalyāṇo ahaṃ, chakāmaggissariyaṃ⁶ na dulla-
bhaṃ“ ti mātāpitāro vanditvā sesajanaṃ anusāsetvā pakkāmi.

Taṃ atthaṃ pakāseto Satthā gātham āha:

15

52. Vanditvā⁶ so pitaraṃ mātaraṃ ca

anusāsetvā negamaṃ [ca] balaṃ ca

saccavādī saccānurakkhamāno⁷

agamāsī so yena⁸ so porisādo ti. 419.

Ta. saccānurakkhamāno ti saccāṃ anurakkhamāno, agamāsīti taṃ 20
rattin nivesane yeva sayitvā⁹ punadvase aruṇuggamanavelāya mātāpitāro
vanditvā sesajanaṃ anusāsetvā assumukhena nānappakāraṃ paridevanta itthā-
gārādījanaṃ anugato nagarā nikkhamma taṃ janaṃ nivattetuṃ asakkonto
mahāmagge dappakena tiriyaṃ lekhaṃ katvā „imaṃ¹⁰ mayi sasnehā¹¹ mā¹²
atikkamimsū“ 'ti āha, mahājano tejavato silavantassa ānaṃ atikkamituṃ asak- 25
konto mahāsaddena paridevamāno taṃ sīhaviṃ jambhītena gacchantaṃ olokento¹³
thatvā tasmiṃ dassanūpacāraṃ atikkamante ekarāvaṃ ravanto nagaraṃ pāvisi,
so pi āgatamaggen' eva tassa santikaṃ gato, tena vuttaṃ: agamāsī so yatha
so porisādo ti.

Tato porisādo cintesi¹⁴: „sace, mama sahāyo Sutasomo 30
āgantukāmo āgacchatu vā mā vā¹⁵ rukkhadevatā me yaṃ¹⁶

¹ Bā sahassārāhā. ² Bā jīvamānaṃ. ³ Ck^s tathānūrū-. ⁴ Bā^s anusāsetvā. ⁵
Bā^s -masaggissariyaṃ. ⁶ so all three MSS. ⁷ read: saccānurakkhamāno saccavādī?
⁸ Bā^s yattha. ⁹ Bā^s vasitvā. ¹⁰ Bā adds sace. ¹¹ Bā sineho atthi. ¹² Ck^s
maṃ. ¹³ Bā^s -etvā. ¹⁴ Ck^s gacchanto pana in the place of tato porisādo cintesi.
¹⁵ Bā omits vā mā vā. ¹⁶ Bā yaṃ mayhaṃ.

icchatu taṃ karotu, ime rājāno māretvā pañca madhuramaṃsena
balikammaṃ karissāmīti¹ citakaṃ katvā aggim jāletvā „aṃ-
gāraṃ tāva hotū“² 'ti tassa sūlaṃ tacchantassa nisinnakāle³
āgato⁴, atha naṃ porisādo disvā tuṭṭhacitto „samma gantvā
5 kattabbakiccaṃ te katan“⁵ ti pucchi, Mahāsatto „āma mahārāja
Kassapadasabalena desitā me gāthā sutā⁶, dhammakathikassa
sakkāro ca kato, tasmā gantvā kattabbakiccaṃ nāma hotīti“⁷
dassetuṃ gātham āha:

53. Kato mayā saṃgaro brāhmaṇena
10 raṭṭhe sake issariye ṭhiteṇa,
taṃ saṃgaraṃ brāhmaṇassa-ppadāya⁸
saccānurakkhī punar āgato 'smi,
yajassu yaññaṃ hantvāna mama maṃsaṃ⁹
khādāhi vā maṃ samma porisādā¹⁰ 'ti. 420.

15 Ta. yajassū 'ti maṃ māretvā devatāya vā yaññaṃ yajassu maṃsaṃ vā
me khādāhīti a.

Taṃ sutvā porisādo „ayaṃ rājā na bhāyati, vigatama-
raṇabhayo hutvā katheti, kissa nu kho esa ānubhāvo“¹¹ ti
cintetvā „aññaṃ n' atthi: ayaṃ 'Kassapadasabalena desitā
20 me gāthā sutā' ti vadati, tasmaṃ etenānubhāvena bhavitabbaṃ,
aham p' etaṃ kathāpetvā tā gāthā sossāmi, evaṃ aham pi
nibbhayo bhavissāmīti“¹² sannipṭṭhānaṃ katvā gātham āha:

54. Na hāyate khāditaṃ¹³ mayhaṃ pacchā,
citakā ayaṃ tāva sadhūmikā va¹⁴,
25 niddhūmake pacitaṃ sādhu pakkāṃ,
supāma¹⁵ gāthāyo satārahāyo ti. 421.

Ta. khāditaṃ¹⁶ ti khādanaṃ, tava khādanaṃ¹⁷ mayhaṃ pacchā vā
pure vā na parihāyati, pacchāpi¹⁸ hi tvaṃ mayā khāditaḥ va, pacitaṃ ti
niddhūmake nījjāle aggimhi pakkamaṃsaṃ sādhu pakkāṃ nāma hoti.

¹ Bds add sutasomo. ² Cks gato. ³ Bds sutvā. ⁴ Bds -pasampadāya. ⁵ so Bds;
Cks omit hantvāna mama maṃsaṃ; read: hantvāna me maṃsaṃ yajassu yaññaṃ?

⁶ Cks khāda maṃ porisādā. ⁷ Bds -taṃ. ⁸ Bds ca. ⁹ Bds -no. ¹⁰ Bds -tan.

¹¹ Bds tāva khādeyyaṃ. ¹² Cks paccāya pi.

Tam sutvā Mahāsatto „ayam porisādo pāpadhammo, imam
thokam niggaheṭvā lajjāpetvā kathessāmīti“ cintevā āha:

53. Adhammiko tvaṃ porisādak' āsi

raṭṭhāto bhaṭṭho udarassa hetu,

dhammañ c' imā abhivadanti gāthā,

dhammo adhammo ca kuhiṃ sameti. 422.

5

54. Adhammikassa luddassa niccaṃ lohitaṇṇaṃ

n' atthi saccaṃ kuto dhammañ¹, kiṃ sutena karissasīti. 423.

Ta. dhammañcā 'ti imā ca gāthā navālokuttaradhammañ abhivadanti,
kuhiṃ sameti² kattha samāgacchati², dhammo hi sugatiṃ vā agatiṃ³ vā 10
pāpeti adhammo duggatiṃ, kuto dhammañ¹ ti vacīsaccamattam⁴ pi n' atthi
kuto dhammo, kiṃ sutena⁵ 'ti tvaṃ etena sutena kiṃ karissasi, mattikābhā-
janaṃ viya sīhavasūya abhājanam tvaṃ dhammassa.

So evaṃ kathite n' eva kujjhi, kasmā: Mahāsattassa
mettānubhāvena⁶ mahantena, atha naṃ „kiṃ puna samma 15
Sutasoma aham eva adhammiko“ ti vatvā gātham āha:

55. Yo maṃsaṃhetu migavaṃ careyya

yo cāhane⁶ purisaṃ attahetu

ubho pi te pecca samā bhavanti,

kasmā no adhammikaṃ brūsi⁷ maṃ tvaṃ ti. 424.

20

Ta. kasmā no ti ye Jambudīpatale rājāno alaṃkatapaṭṭiyattū mahābala-
parivārā rathavaragatā migavaṃ carantā tikhiṇehi sarehi mige vijjhittvā mārenti
te avatvā kasmā tvaṃ maṃ yeva adhammikaṃ vadesi⁸, yadi te niddosā aham
pi niddoso yevā 'ti dīpeti.

Tam sutvā Mahāsatto laddhiṃ bhindanto gātham āha: 25

56. Pañca pañca na khā⁹ bhakkhā khattiyena pajānatā,

abhakkham rāja bhakkhesi, tasmā adhammiko tuvaṃ ti. 425.

Tass' attho: samma porisāda¹⁰ khattiyadhammaṃ jānantena pañca pañca
'ti hatthiūdayo das' eva sattā maṃsamayena¹¹ na kho¹² bhakkhā na kho¹³ 30
khāditabbayuttakā, na kho t' eva vā paṭho, aparo nayo: khattiyena khattiya-
dhammaṃ jānantena pañcanakhesu sattesu sasako sallako godho¹³ sāmi¹⁴ kummo

¹ Bā -o. ² Cks -si. ³ Bds nibbānaṃ. ⁴ Ck -saccaṃ tampi. ⁵ Bds mettā-
bhāvanāya. ⁶ Bā gāhane. ⁷ Cks brūhi. ⁸ Bā -asi. ⁹ so all three MSS. ¹⁰
Bds add khattiyena nāma. ¹¹ so Cks; Bā maṃsavaseṇa. ¹² Bā omits kho. ¹³
Cks -ā. ¹⁴ so Cks; Bds sāci.

ti ime pañe' eva sattā bhakkhitabbayuttakā na aññe, tvaṃ pana abhakkhaṃ purisamañsaṃ bhakkhesi, tenāpi adhammiko ti.

Iti so niggahaṃ patvā aññaṃ nissaraṇaṃ adisvā attano pāpaṃ paṭicchādentō gātham āha:

- 5 59. Mutto tvaṃ porisādassa hatthā
gantvā sakaṃ mandiraṃ kāmakāmī
amittahatthaṃ punar āgato si,
nakkhattadhamme kusalo si rājā 'ti. 426.

10 Ta. nakkhattadh'amme ti tvaṃ nakkhattadhammasaṃkhāte nīti-
satthe¹ na kusalo si², attano atthānatthaṃ na jānāsi, akāraṇa' eva te loke
paṇḍito ti kitti patthaṇa³, ahaṃ pana te paṇḍitabhāvaṃ na passāmi⁴, atibāle
sīti vadati.

Atha naṃ Mahāsatto „samma khattadhamme kusalena
nāma mādisen' eva bhavitabbaṃ, ahaṃ taṃ jānāmi, na puna

- 15 tathattāya⁵ paṭipajjāmīti⁶ vatvā gātham āha:
60. Ye khattadhamme kusalā bhavanti
pāyena⁶ te nerayikā bhavanti,
tasmā ahaṃ khattadhammaṃ pahāya
saccānurakkhī punar āgato 'smi,
20 yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisāda⁷ 'ti. 427.

Ta. kusalā ti tathattāya paṭipajjanakusalā, pāyena⁶ 'ti yebhuyyena nera-
yikā, ye pana tattha na nibbattanti te sesūpāyesu nibbattanti.

Porisādo āha:

61. Pāsādavāsā paṭhavigavāssaṃ⁸
25 kāmītthiyo kāsikacandanaṃ ca
sabbhaṃ tahiṃ labbhati sāmitāya⁹,
saccena kiṃ passasi ānisaṃsaṃ ti. 428.

30 Ta. pāsādavāsā ti samma Sutasoma tava tiṇṇaṃ utūnaṃ anucchavikā
dibbavimānakappā tayo nivāsapāsādā, paṭhavigavāssaṃ¹⁰ ti paṭhavi ca gāvo
ca assā ca bahū, kāmītthiyo ti kāmavatthubhūtā itthiyo, kāsikacandanaṃ

¹ Bā natti-. ² Bds yo. ³ Cks -patthavā, Bā patthaṇo. ⁴ Bā adds na jānāmi.

⁵ Cks only tāya. ⁶ Cks pāse. ⁷ read: maṃ khāda posāda yajassu yaññaṃ?

⁸ Bds -ā. ⁹ Bā labhasi sāmikāya. ¹⁰ Bā -ssā.

eā¹ ti kāsikavatthañ ca lohitacandanañ ca, sabbañ tahiñ ti etañ¹ ca aññañ
ca upabhogaparibhogañ sabbañ tahiñ² attano nagare sāmīyā labhasi, sāmī
huvā yathā icchasi tathā paribhujitum labhasi, so tvañ sabbañ etañ pahāya
saccānurakkhī idhāgacchanto saccena kim ānisaṃsañ³ passasi.

Bodhisatto āha:

5

62. Ye kec' ime atthi rasā pathavyā
saccañ tesañ sādhutarañ rasānañ,
sacce t̥hitā samaṇabrāhmaṇā ca
taranti jātimaṇassa pārañ ti. 429.

Ta. sādhutarañ ti yasmā sabbe pi rasā sattānañ saccakūle yeva papitā 10
honti tasmā saccāñ tesañ sādhutarañ⁴, yasmā vā viratisaccavācīsacce t̥hitā
jātimaṇassaṃkhātassa tebhūmakavāṭṭassa pārañ amatamahānibbānañ taranti
pāpuṇanti tasmā tañ sādhutarañ ti.

Evam assa Mahāsatto sacce ānisaṃsañ kathesi, tato
porisādo vikaṣitapadumapunnacandasassirīkam ev' assa mu- 15
khañ oloketvā „ayañ Sutasomo⁵ aṅgārakitakañ mañ sasūlañ⁶
tacchantañ passati, cittutrāsamattam pi 'ssa n' atthi, kin nu
kho esa⁷ satārāhānañ gāthānañ ānubhāvo udāhu saccassa
aññass' eva vā kassacīti⁸ cintetvā „pucchissāmi tāva nañ“
ti pucchanto gātham āha: 20

63. Mutto tvañ porisādassa hatthā
gantvā sakañ mandirañ kāmakāmī
amittahatthañ punar āgato si,
na ha⁹ nūna te maraṇabhayañ janinda,
alīnacitto c' asi¹⁰ saccavādīti. 430. 25

Mahāsatto pi 'ssa ācikkhanto āha:

64. Katā me kalyāṇā anekarūpā,
yaññā yit̥thā¹⁰ ye vipulā pasatthā,
visodhito paralokassa maggo,
dhamme t̥hito ko maraṇassa bhāye. 431. 30

65. Katā me kalyāṇā anekarūpā,
yaññā yit̥thā ye vipulā pasatthā,

¹ Cks evañ. ² Ck tahi, Bđ hi. ³ Cks -anusāṃsañ. ⁴ Bds add rasānañ. ⁵
Cks omī oloketvā ayañ sutasomo. ⁶ Bđ mañsasūlañ. ⁷ Bđ assa. ⁸ Bđ hi.
⁹ Bđ asi. ¹⁰ Bđ dīthā.

anānutappaṃ paralokaṃ¹ gamissaṃ,
yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisāda. 432.

66. Pitā ca mātā ca upatṭhitā me,
dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
5 viṣodhito paralokassa maggo,
dhamme tṭhito ko maraṇassa bhāye. 433.

67. Pitā ca mātā ca upatṭhitā me,
dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
anānutappaṃ paralokaṃ gamissaṃ,
10 yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisādo. 434.

68. Nātisu mittesu katā me kārā²,
dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ -pe-. 435.

69. Nātisu mittesu katā me kārā²,
dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
15 anānutappaṃ -pe- 436.

70. Dinnam me dānam bahudhā bahunnam,
santappitā samaṇā brāhmaṇā ca,
visodhito paralokassa maggo -pe- 437.

71. Dinnam me dānam bahudhā bahunnam,
20 santappitā samaṇā brāhmaṇā ca,
anānutappaṃ paralokaṃ gamissaṃ,
yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisādā³ ti. 438.

Ta. kalyāṇā ti kalyāṇakammā, anekarūpā ti dānūdivasena⁴ neka-
vidhā, yañña ti dasavidhadānavatthupariccāgavasena ativipulā paṇḍitapasatthā
25 yaññaṇāpi yitṭhā pavattitā, dhamme tṭhito ti evaṃ dhamme patiṭṭhito mādiso ko
nāma maraṇassa bhāyeyya, anānutappaṇ ti ananuttappamāno, dhammena me
issariyaṃ pasatthan ti dasavidharājadhammaṃ akopetvā dhammen⁵ eva mayā
rajjam pasamsitaṃ⁶, kārā⁷ ti nātisu nātikiccāni mittesu ca mittakiccāni,
dānam ti savatthukacetanā, Bahudhā ti bahūhi ākārehi, bahunnam ti na
30 pañcannam na dasannam satassa pi saḥassassa pi⁸, dinnam eva, santappitā
ti gahitagahitabhājauāni pūretvā suṭṭhu tappitā⁹.

¹ so all three MSS. ² B^d katūpakārā. ³ B^d annādi-. ⁴ B^d pasāsi-. ⁵ B^d
katūpakārā, C^s karo. ⁶ C^k saḥassam pi, B^d adds sataḥassassa pi. ⁷ B^d santa-

Taṃ sutvā porisādo „ayaṃ Sutasomarājā sappuriso nāṇa-
samipanno¹, sac' āhaṃ² etaṃ khādeyyaṃ muddhā me sattadhā
phaleyya paṭhavi vā pana me vivaraṃ dadeyyā“³ ti bhītatasi-
to „samma na tvaṃ mayā khāditabbayuttarūpo“⁴ ti vatvā gā-
tham āha:

5

12. Visaṃ pajānaṃ puriso adeyya
āsīvisaṃ jalitaṃ uggatejaṃ,
muddhāpi tassa vipateyya sattadhā
yo tādisaṃ saccavādiṃ adeyyā⁵ 'ti. 439.

Ta. visaṃ ti tatthi⁶ eva mūraṇasamatthaṃ⁷ balāhalavisaṃ, jalitaṃ ti 10
attano visatejen⁸ eva jalitaṃ tena uggatejaṃ aggekkhandhaṃ viya vicarantaṃ
āsīvisaṃ vā pana so gīvāya gaṇheyya.

Iti so Mahāsattaṃ „halāhalavisasadiṣo me tvaṃ, ko taṃ
khādissatīti“⁹ vatvā tā gāthāyo sotukāmo taṃ yācitvā tena
dhammagāravajananatthaṃ „evārūpānaṃ anavajjadhammānaṃ“¹⁰ 15
gāthānaṃ tvaṃ abhājanan¹¹ ti paṭikkhitto pi „sakala-Jambudīpe
iminā sadiṣo paṇḍito n' atthi, ayaṃ nāma mama hatthā muṇ-
citvā gantvā tā gāthā sutvā dhammakathikassa sakkāraṃ katvā
nalāṭeṇa maccuṃ ādāya punāgato, ativiya sādthurūpā gāthā
bhavissantīti“¹² suṭṭhutaṃ saṃjātasavanādaro hutvā yācanto 20
gātham āha:

13. Sutvā dhammaṃ¹³ vijānanti narā kalyāṇapāpakāṃ,
api gāthā sunītvāna dhamme me ramatī mano ti. 440.

Tass' attho: samma Sutasoma narā nāma dhammaṃ sutvā kalyāṇam pi
pāpam pi jānanti, app-eva¹⁴ tā gāthā sutvā mama pi kusalapathadhamme¹⁵ mano 25
rameyyā¹⁶ 'ti.

Atha Mahāsatto „sotukāmo dāni porisādo, kathessāmi
'ssa nan“¹⁷ ti cintetvā „tena hi samma sādhukaṃ suṇāhīti“¹⁸
taṃ ohitasotaṃ katvā Nandabrāhmaṇeṇa kathitaniyāmen¹⁹ eva
gāthānaṃ thutiṃ katvā chakāmāvacaradevesu²⁰ ekakolāhalaṃ 30

¹ Bds add madhuradhammakathiko. ² Cks svāhaṃ. ³ Cks Bā ma-. ⁴ Bā omits
dhammānaṃ. ⁵ Cks -a. ⁶ Bds add nāma. ⁷ Bā kusalakammāpatha. ⁸ Bā
chasu - - vesu.

katvā devatāsu sādhuḥkāraṁ dadamanāsu¹ Mahāsatto porisā-
dassa dhammaṁ kathesi:

74. Sakideva Sutasoma sabbhi hotu² samāgamo,
sā naṁ saṅgati pāleti nāsabbhi bahusaṅgamo. 441.
- 5 75. Sabbhir eva samāsetha sabbhi kubbetha santhavaṁ,
sataṁ saddhammam aññāya seyyo hoti na pāpiyo. 442.
76. Jiranti ve rājarathā sucittā,
atho sarīram pi jaraṁ upeti,
sataṁ ca dhammo na jaraṁ upeti,
10 santo have sabbhi pavedayanti. 443.
77. Nabhā³ ca dūre paṭhavī ca dūre,
pāraṁ samuddassa tad āhu dūre,
tato have⁴ dūratarāṁ vadanti
sataṁ ca dhammaṁ asataṁ ca rājā 'ti. 444.
- 15 Tassa tena sukathitattā c' eva attano paṇḍitabhāvena ca
„gāthā sabbaññūbuddhakathitā viyā“ 'ti cintentassa sakala-
sarīraṁ pañcavaṇṇāya pītiyā phari⁵, Bodhisatte muducittāṁ
ahosi, setacchattadāyakaṁ pitaram viya naṁ amaññi, so „aham
Sutasomassa⁶ dātabbahiraññasuvaṇṇe⁷ na passāmi, ekekāya
20 pan' assa⁸ gāthāya ekekaṁ⁹ varaṁ dassāmīti“ cintetvā
gātham āha:
78. Gāthā imā atthavatī suvyañjanā ($\frac{161}{10}$)
subhāsītā tuyhaṁ janinda sutvā
ānandicitto¹⁰ sumano patīto,
25 cattāri te samma vare dadāmīti. 445.

Ta. ānandīti ānandajūto¹¹, sesāni tass' eva vevacanāni, cattāro pi h'
ete tuṭṭhākārū yeva.

Atha naṁ Mahāsatto „kiṁ nāma tvaṁ varaṁ dassasīti“
apasādentō āha:

¹ C^s Bā -deve. ² Bds hoti. ³ Bds -am. ⁴ C^s bhava. ⁵ C^s pūri, Bds pari-
pūri. ⁶ C^s sutasomo massa. ⁷ Bds dātabbaṁ kiñci hivaṇṇaṁ. ⁸ Bā pana.
⁹ C^s -kā. ¹⁰ Bā ānantivitto, C^s ānandacitto. ¹¹ C^s -di-.

79. Yo n' attano maraṇaṃ bujḥasi tvaṃ
hitāhitaṃ vinipātāṃ ca saggaṃ
giddho rase duccarite nivittḥo
kiṃ tvaṃ¹ varaṃ passasi pāpadhamma². 446.
80. Ahañ ca taṃ dehi varan ti vajjaṃ
tvañ cāpi datvāna avākareyya,
sandiṭṭhikaṃ kalaham imaṃ vivādaṃ
ko paṇḍito jānam upabbajeyyā 'ti. 447.

Ta. yo ti yo tvaṃ maraṇadhammo aham asmīti attano maraṇaṃ na jānāsi³ na bujḥasi⁴ pāpadhammam eva karosi, hitāhitaṃ ti idaṃ me kam- 10
maṃ hitaṃ idaṃ ahitaṃ idaṃ vinipātaṃ nessati⁵ idaṃ saggaṃ ti na jānāsi,
rase ti manussamaṃsarase, vajjan ti vadeyyaṃ⁶, avākareyyā 'ti vācāya
datvā dehi me varan ti vuccamāno⁷ avākareyyāsi na dadeyyāsi⁸, upabba-
jeyyā 'ti ko imaṃ kalaham paṇḍito upagaccheyya.

Tato porisādo „nāyaṃ mayhaṃ saddahati, saddahāpessāmi 15
nan“ ti gātham āha:

81. Na taṃ varaṃ arahati jantu dātum
yaṃ vāpi datvāna avākareyya,
varassu samma avikampamāno,
pāṇaṃ cajitvāna pi dassam evā 'ti. 448. 20

Ta. avikampamāno ti anolīyamāno

Atha Mahāsatto „ayaṃ ativiya sūro hutvā kathesi“, ka-
rissati me vacanaṃ gaṇhissāmi¹⁰, sace pana 'manussamaṃsaṃ
na khāditaḥpan' ti paṭhamam eva varaṃ varissaṃ¹¹ ativiya
kilamissati, paṭhamam aññe tayo vare gahetvā pacchā etaṃ 25
gaṇhissāmīti“ cintetvā āha:

82. Ariyassa ariyena sameti sakkhi¹²
paññassa paññānavatā¹³ sameti,
passeyya taṃ vassasataṃ arogaṃ,
etaṃ varānaṃ paṭhamam varāmīti. 449. 30

¹ Bā taṃ. ² Bā -o, B^s -e. ³ C^k omits na, Bā omits jānāsi. ⁴ Bā adds na jānā. ⁵ Bā omits nessati. ⁶ Bā^s add na. ⁷ Bā adds na. ⁸ Bā omits na da-.
⁹ Bā -eti. ¹⁰ Bā -miti. ¹¹ Bā^s vāreyissaṃ. ¹² Bā sakhi. ¹³ C^k -navatā.

Ta. ariyassā 'ti ācāriyassa, sakkhīti¹ sakkhidhammo ti² mitta-dhammo, paññāṇavatā³ ti nāṇasampanna⁴, sametīti Gaṅgodakam viya Yamunodakena saṃsandati dhātuso⁵ hi sattā saṃsandanti, passeyya taṃ ti porisādaṃ ciraṃ jīvitam icchanta⁶ paṭhamam attano jīvitavaram yācati paṇḍi-
 5 tassa hi pana⁷ mama jīvitam dehīti vattum ayuttam api ca so mayham eva⁸ ārogyam icchatīti cintetvā tussissatīti⁹ pi evam āha.

So taṃ sutvā va „ayam issariyā dhamsetvā⁹ idāni mam-sarī khādītukāmassa evam mahāanattakārassa mahācorassa mayham eva jīvitam icchati, aho mama hitakāmo“ ti tuṭṭha-
 10 mānaso taṃ¹⁰ vañcetvā varassa gahitabhāvaṃ ajānitvā va taṃ varam dadamāno gātham āha:

ss. Ariyassa ariyena sameti sakkhi¹¹
 paññassa paññāṇavatā sameti,
 passe pi¹² mam vassasataṃ arogaṃ¹³,
 15 etaṃ varānaṃ paṭhamam dadāmīti. 450.

Ta. varānaṃ ti catunnam varānaṃ paṭhamam.

Tato Bodhisatto āha:

ss. Ye khattiyā ye¹⁴ idha bhūmipālā
 muddhābhisittā katanāmadheyyā
 20 na tādise bhūmipatī adesi,
 etaṃ varānaṃ dutiyam varāmīti. 451.

Ta. katanāmadheyyā ti muddhani abhisittatā¹⁵ va muddhābhisittā katanāmadheyyā ti, na tādise ti tādise khattiye na adesi mā khādīti.

Iti so dutiyam varam gaṇhanto parosatānaṃ khattiyānaṃ
 25 jīvitavaram gaṇhi, porisādo pi 'ssa dadamāno āha:

ss. Ye khattiyā ye¹⁶ idha bhūmipālā
 muddhābhisittā katanāmadheyyā
 na tādise bhūmipatī ademi¹⁷,
 etaṃ varānaṃ dutiyam dadāmīti. 452.

¹ Bā sakkhīti. ² Bās omit ti. ³ Bā nāna-. ⁴ Bā -yo. ⁵ Bā adds viya. ⁶ Ck pi, Bā omits pana. ⁷ Bās add esa. ⁸ Cks -sīti. ⁹ Bās -yam thapetvā. ¹⁰ Cks omit taṃ. ¹¹ Bā sakkhi. ¹² Bā passapi. ¹³ Bā ārogyam. ¹⁴ Bā se. ¹⁵ Cks -ttatā. ¹⁶ Bās se. ¹⁷ Cks adesi.

Kim pana te tesam saddam supanti na¹ supantīti na²
 sabbam supanti, porisādena hi rukkhassa dhūmajālupaddava-
 bhayena³ paṭikkamitvā aggi kato, aggino ca rukkhassa ca
 antare nisīditvā Mahāsatto tena saddhim kathesi, tasmā sab-
 bam asutva upaḍḍhupadḍham suṇimsu, te „idāni Sutasomo 5
 porisādam damessati, mā bhāyathā“ ’ti aññamaññaṃ samassā-
 sesum, tasmim khane Mahāsatto imam gātham āha:

56. Parosataṃ khattiyā te gahitā
 talāvutā assumukhā rudantā,
 sake te⁴ raṭṭhe paṭipādayāhi, 10
 etaṃ varānaṃ tatiyaṃ varāmīti. 453.

Ta. parosatan ti atirekasataṃ, te gahitā ti tayā gahitā, talāvutā
 ti hatthatalesu āvutā.

Iti Mahāsatto tatiyaṃ⁵ varaṃ gaṇhanto tesam khatti-
 yānaṃ sakaraṭṭham⁶ niyyātanavaraṃ gaṇhi, kimkāraṇā: so 15
 akhādanto pi verabhayena⁷ sabbe te dāse katva araṇṇe yeva
 vāsāpeyya⁸ māretvā vā chaḍḍeyya paccantaṃ vā netvā vikki-
 neyya, tasmā tesam sakaraṭṭhaniyyātanavaraṃ gaṇhi, itaro pi
 ’ssa⁹ dadamāno imam¹⁰ gātham āha:

57. Parosataṃ khattiyā me gahitā 20
 talāvutā assumukhā rudantā,
 sake te⁴ raṭṭhe paṭipādayāmi,
 etaṃ varānaṃ tatiyaṃ dadāmīti. 454.

Catuttham pana gaṇhanto Bodhisatto imam gātham āha:

58. Chiddan te raṭṭham vyādhitaṃ¹¹ bhayāhi, 25
 puthū narā lenam anuppavitṭhā,
 manussamaṃsaṃ viramehi rāja¹²,
 etaṃ varānaṃ catuttham varāmīti. 455.

¹ Ck omits supanti na. ² Ck tam. ³ Cks -lā-. ⁴ Cks na. ⁵ Bā -ya. ⁶ Bā -e.
⁷ Bā veri-. ⁸ Bā vāseyya. ⁹ Cks omits ssa. ¹⁰ Cks idam. ¹¹ Cs vya-, Bā
 byādhikāya. ¹² Ck Bā -jā.

Ta. chiddan ti na¹ ghanāvāsā², tattha gāmādinā³ uṭṭhitattā savivara⁴,
vyādhita⁵ bhayāhīti porisādo idāni āgamissatīti tava bhayena kampamānā⁶,
lenamanuppaviṭṭhā ti dārake hatthesu gahe⁷tvā tipagahanādinilliyanaṭṭhāna⁸
paviṭṭhā, manussamaṁsa⁹ ti duggandha¹⁰jeguccapaṭikkūla¹¹ manussamaṁsa¹²
5 pajaha nissakkatthe¹³ vā upayoga¹⁴, manussamaṁsato viramāhīti attho.

Evam vutte porisādo pāṇi¹⁵ paharivā hasanto „samma
Sutasoma, kin nām' etaṁ kathesi, kath' āha¹⁶ tuyha¹⁷ etaṁ
varam dadeyyāmi¹⁸, sace pi gaṇhitukāmo añña¹⁹ gaṇhā²⁰ 'ti
vatvā²¹ gātham āha:

- 10 so. Addhā hi so bhakkho mama²² manāpo,
etassa hetum pi²³ vana²⁴ paviṭṭho,
so 'ha²⁵ katha²⁶ etto upārameyya²⁷,
añña²⁸ varāna²⁹ catuttha³⁰ varassū 'ti. 456.

Ta. vana³¹ ti rajja³² pahāya ima³³ vana³⁴ paviṭṭho.

- 15 Atha na³⁵ Mahāsatto „tva³⁶ manussamaṁsassa piyattā³⁷
'tato viramitu³⁸ na sakkomīti³⁹ vadasi, yo hi piya⁴⁰ nissāya
pāpa⁴¹ karoti aya⁴² bālo⁴³ 'ti vatvā gātham āha:

- so. Na ve piya⁴⁴ me ti janinda tādiso (III ²⁵⁰/₃)
attā⁴⁵ nira⁴⁶katvā piyāni sevati,
20 attā va seyyo paramā va seyyo,
labbhā piyā ocitatthena pacchā ti. 457.

- Ta. tādiso ti janinda tādiso yuvā abhirūpo mahāyaso ida⁴⁷ nāma me
piya⁴⁸ ti piyavattuhū⁴⁹ ālago⁵⁰ attāna⁵¹ nira⁵²katvā sabbasugatihi c' eva sukha-
visesehi ca nuditvā⁵³ nira⁵⁴ye pāietvā na ve piyāni sevati, paramā va seyyo
25 ti purisassa hi paramhā⁵⁵ piyavattumbā attā va varataro⁵⁶, labbhā piyā ti
piyā nāma visayavasena⁵⁷ c' eva puñña⁵⁸ ca ocitatthena vadā⁵⁹hitatthena dī⁶⁰ṭṭha-
dhamme c' eva parattha⁶¹ ca devama⁶²nussasampatti⁶³ṁ patvā sakkā laddhu⁶⁴.

Evam vutte porisādo bhayappatto hutvā „aha⁶⁵ Suta-
somena ga⁶⁶hitavara⁶⁷ vi⁶⁸sajjāpetum pi manussamaṁsato vira-

¹ Bds omit na. ² Bds gharā-. ³ Bds byādhitā, Cks vyadhitaṁ. ⁴ Bds kampitā.
⁵ all three MSS. gahaṇā-. ⁶ Cks nissakkanatthe. ⁷ Bds tumhākaṁ. ⁸ Bds dassāmi.
⁹ Ck pavatvā, Bds gaṇhāhi ti vatvā. ¹⁰ Bds hetumhi. ¹¹ Bds piyatarattā. ¹²
Ck navesiyaṁ. ¹³ Bds attānaṁ. ¹⁴ Cs -ūhi laggo, Bds -vattulo tena tattha. ¹⁵
Bds cavetvā. ¹⁶ Bds omits pa-. ¹⁷ Bds add kimkāraṇā. ¹⁸ Cks visayāvasena.
¹⁹ Cs Bds add hi.

mitum pi na sakkomi, kin nu kho karissāmiti¹ assupunṇehi
nettehi gātham āha:

91. Piyam me mānusaṃ maṃsaṃ
Sutasoma vijānāhi¹,
n' amhi sakko nivāretum
aññaṃ tuvaṃ² samma varaṃ varassū 'ti. 458. 5

Ta. vijānāhīti tvam pi jānāhi²

Tato Bodhisatto āha:

92. Yo ve piyam me ti piyānukaṃkhī³
attaṃ niraṃkatvā piyāni sevati
soṇḍo va pītvāna visassa⁵ thālaṃ
ten' eva so hoti dukkhī parattha. 459. 10
93. Yo c' idha saṃkhāya piyāni hitvā
kicchena pi⁶ sevati ariyadhammaṃ
dukkhito va pītvāna yathosadhāni
ten' eva so hoti sukhī paratthā 'ti. 460. 15

Ta. yo ve ti samma porisāda yo idam me piyam ti pāpakiriyāya attānaṃ
niraṃkatvā yāni vatthūni sevati so surāpemeṇa viṣamissaṃ suraṃ pītvā⁷ soṇḍo
viya tena pāpakammeṇa parattha nīrayādisu dukkhī hoti, saṃkhāyā 'ti jānītvā
tuletvā piyāni hitvāpi⁸ adhammapaṭisaṃyuttāni piyāni chaḍḍetvā. 20

Evaṃ vutte porisādo kapaṇaṃ paridevanto⁹ gātham āha:

94. Ohāy' ahaṃ pītaṃ mātaraṃ ca
manāpīke kāmaguṇe ca pañca
etassa hetumhi vanaṃ pavīṭṭho,
tan te varaṃ kin ti-m-ahaṃ dadāmi. 461. 25

Ta. etassā 'ti manussamaṃsaṃ dasseti¹⁰, kintimahaṇ ti kiṃ katvā¹¹
ahaṃ taṃ varaṃ demi.

Tato Mahāsatto imaṃ gātham āha:

95. Na paṇḍitā diguṇaṃ¹² āhu vākyam,
saccapaṭiñṇā ca¹³ bhavanti santo, 30

¹ Bā -nāhi. ² Ck^s tvaṃ. ³ Ck^s jānāsi. ⁴ Bā^s -nurakkhī. ⁵ Bā^s viṣamissa. ⁶
so all three MSS. ⁷ Ck^s pītvā, Bā^s pīvitvā. ⁸ Bā^s hitvāti. ⁹ Bā^s kalunaṃ. ¹⁰
Ck^s dassē, Bā^s manussamaṃsassa. ¹¹ Bā^s kinti vatvā. ¹² Bā^s dvi-. ¹³ Ck^s -ññāya.

varassu samma iti mañ avoca,
icc-abravī tvañ na hi te sametīti. 462.

Ta. diguṇan¹ ti samma porisāda paṇḍitā nāma ekañ vatvā puna tañ
visahvādentō dutiyañ vacanañ na vadanti², iti mañ avocā 'ti samma Suta-
5 soma varassu varan ti evañ mañ avocā 'ti³, iccabravīti tasmā⁴ yañ tvañ
iti abravi te idāni na sameti.

Puna so rodanto yeva gātham āha:

96. Apuññālābham ayaśaṃ akittim
pāpañ bahuñ duccaritañ kilesaṃ
10 manussamañsassa kate⁵ upāgā,
tan te varañ kin ti-m-ahañ dadeyyan ti. 463.

Ta. pāpañ ti kammaṭṭhaṃ apattañ⁶, duccaritañ ti kammaṭṭha-
pattañ, kilesaṃ ti dukkhañ, manussamañsassa kate⁵ ti manussamañ-
sassa hetu, upāgā ti upagato 'mhi, tan te ti tañ tuyhañ, kath' āhañ varañ
15 demī, mā mañ mārayi, anukampañ kāruṇiñ mayi karohi, aññañ varañ
gañhā 'ti āha.

Atha Mahāsatto āha:

97. Na tañ varañ arahati jantu dātum
yañ vāpi datvāna avākareyya,
20 varassu samma avikampamāno,
pāpañ jahitvāna⁷ pi dassam evā 'ti. 464.

Evañ tena paṭhamañ vuttagāthañ āharitvā dassetvā vara-
dāne ussāhañ janento⁸ gātham āha:

98. Pāpañ cajanti santo nāpi dhammañ⁹,
25 saccappaṭiññā ca¹⁰ bhavanti santo,
datvā varañ khippam avākarohi¹¹
etena sampajja surājasettha. 465.
99. Cajē dhanāñ yo pana aṅgahetu¹²
aṅgañ caje jīvitañ rakkhamāno,

¹ Bā dvi-. ² Bā kathenti. ³ Bā abhāsi, B° abhāsasi. ⁴ Bā kasmā. ⁵ Bds
bhavo. ⁶ so Cks; Bā appattañ. ⁷ Cks jahe-, Bds cajitvāna. ⁸ Bā ussāhento.
⁹ Cks sata nesa dhammo. ¹⁰ Bā va. ¹¹ Bā khippamevāk-. ¹² Bā dhanāñ
aṅgavarassa hotu, C° omits yo pana.

aṅgadhanam¹ jīvitaṃ cāpi sabbaṃ
caje naro dhammam anussaranto ti. 466.

Ta. pāṇan ti jīvitaṃ, santo taṃ ca² api jīvitaṃ cajanti, na dhammaṃ
khippamavākaroḥīti idha khippaṃ mayhaṃ dehīti attho, etenā 'ti etena
dhammena c' eva saccena ca sampajja sampanno upapanno hobi, surāja-
setṭhā 'ti taṃ saṃgaṇhanto³ ālapati, caje dhanan ti samma porisāda paṇ- 5
ḍito puriso hatthapādādimhi aṅge chejjaṃāne⁴ tassa rakkhanatthāya⁵ bahum
pi dhanam cajeyya, dhammanussaranto ti aṅgadanajīvitaṃ paricajanto
pi satam dhammaṃ na vitikkamissāmi evaṃ dhammaṃ anussaranto.

Evaṃ Mahāsatto imehi kāraṇehi taṃ sacce patiṭṭhāpento
idāni attano garubhāvaṃ dassetuṃ 10

100. Yassāpi⁶ dhammaṃ puriso vijaññā
ye c' assa kaṃkhaṃ vinayanti santo
taṃ hi 'ssa dīpaṃ ca parāyanaṃ ca
na tena mittiṃ jarayetha⁷ pañño ti gātham āha. 467.

Ta. yassā 'ti yamhā purisā, dhamman ti kusalākusalajotakaṃ kāraṇaṃ, 15
vijaññā ti jāneyya⁸, taṃ hissā 'ti taṃ ācariyakulaṃ etassa puggalassa
patiṭṭhānatthēna⁹ dīpaṃ uppanne bhaye gantabbatthānatthēna¹⁰ parāyanaṃ ca,
na tena mittin ti tena ācariyapuggalena saha¹¹ paṇḍito kenaci kāraṇena
mettiṃ na jarayetha¹² na vināseyya.

Evaṃ ca pana vatvā „samma porisāda guṇavantassa 20
ācariyassa vacanaṃ nāma bhindituṃ na vaṭṭati, ahaṃ ca ta-
runakāle pi tava piṭṭhiācariyo hutvā bahum¹³ sikkhāpesiṃ,
idāni Buddhalīlāya satārahā gāthā kathesiṃ, tena me va-
canaṃ kātuṃ arahasīti“ āha, taṃ sutvā porisādo¹⁴ „Sutasomo
mayhaṃ ācariyo c' eva paṇḍito ca¹⁵, varo c' assa mayā dinno, 25
kiṃ sakkā kātuṃ, ekasmiṃ attabhāve maraṇaṃ nāma dhuvāṃ,
manussamaṃsaṃ na khādissāmi, dassāmi 'ssa varan“ ti assu-
dhārāhi pavattamānāhi utṭhāya Sutasomanarindassa pādesu
patitvā varaṃ dadamāno imaṃ gātham āha:

¹ Ck aham dhanam. ² Bds nāma in the place of taṃca. ³ Bḍ paggaṇhanto.
⁴ Bḍ chijj-. ⁵ Ck -ṇatthāya. ⁶ Cks yassāhi. ⁷ Bds ji-. ⁸ Bḍ vijā-. ⁹ Cks
-ṭṭhatthēna. ¹⁰ Cks gantabbatthēna, Bḍ gandhappatthāna-. ¹¹ Ck sahāsaha, Bds
sahasā. ¹² Bḍ jiyaretha, Bs jirayetha. ¹³ Bḍ adda sikkhā, Bs sikkham. ¹⁴
Bḍ adda ayaṃ. ¹⁵ Cks omit paṇḍito ca.

varassu samma iti mañ avoca,
icc-abravī tvañ na hi te sametīti. 462.

Ta. diguṇaṇ¹ ti samma porisāda paṇḍitā nāma ekañ vatvā puna tañ
visañvādentō dutiyañ vacanañ na vadanti², iti mañ avocā 'ti samma Suta-
5 soma varassu varan ti evañ mañ avocā 'ti³, iccabravīti tasmā⁴ yañ tvañ
iti abravī te idāni na sameti.

Puna so rodanto yeva gātham āha:

96. Apuññālābham ayasañ akittim
pāpañ bahum ducaritañ kilesañ
10 manussamañsassa kate⁵ upāgā,
tan te varañ kin ti-m-ahañ dadeyyan ti. 463.

Ta. pāpañ ti kammaṭṭhañ apattañ⁶, ducaritañ ti kammaṭṭha-
pattañ, kilesañ ti dukkhañ, manussamañsassa kate⁵ ti manussamañ-
sassa hetu, upāgā ti upagato 'mhi, tan te ti tañ tuyhañ, kath' āhañ varañ
15 demī, mā mañ mūrayi, anukampañ kāruññāñ mayi karohi, aññāñ varañ
gañhā 'ti āha.

Atha Mahāsatto āha:

97. Na tañ varañ arahati jantu dātum
yañ vāpi datvāna avākareyya,
20 varassu samma avikampamāno,
pāpañ jahitvāna⁷ pi dassam evā 'ti. 464.

Evañ tena paṭhamañ vuttagātham āharitvā dassetvā vara-
dāne ussāhañ janento⁸ gātham āha:

98. Pāpañ cajanti santo nāpi dhammañ⁹,
25 saccappaṭiññā ca¹⁰ bhavanti santo,
datvā varañ khippam avākaroḥi¹¹
etena sampajja surājasettha. 465.
99. Cajē dhanāñ yo pana aṅgahetu¹²
aṅgañ caje jīvitañ rakkhamāno,

¹ Bā dvi-. ² Bā kathenti. ³ Bā abhāsi, Bā abhāsasi. ⁴ Bā kasmā. ⁵ Bā
bhavo. ⁶ so Ck; Bā appattañ. ⁷ Ck; jahe-, Bā cajitvāna. ⁸ Bā ussāhento.
⁹ Ck; sata nesa dhammo. ¹⁰ Bā va. ¹¹ Bā khippamevāk-. ¹² Bā dhanāñ
aṅgavarassa hotu, Cā omits yo pana.

aṅgadhanam¹ jīvitam cāpi sabbam
caje naro dhammam anussaranto ti. 466.

Ta. pāṇan ti jīvitam, santo tañ ca² api jīvitam cajanti, na dhammam
khippamavākarohīti idha khippam mayham dehīti attho, etenā 'ti etena
dhammena c' eva saccena ca sampajja sampanno upapanno hobi, surāja-
setṭhā 'ti tam saṃgaṇhanto³ ālapati, caje dhanan ti samma porisāda paṇ- 5
ḍito puriso hatthapādādimhi aṅge chejjamāne⁴ tassa rakkhanatthāya⁵ bahum
pi dhanam cajeyya, dhammananussaranto ti aṅgadhanajīvitam paricejjanto
pi satam dhammam na vītikkamissāmīti evam dhammam anussaranto.

Evaṃ Mahāsatto imehi kāraṇehi tam sacce patitṭhāpentō
idāni attano garubhāvaṃ dassetuṃ 10

100. Yassāpi⁶ dhammam puriso vijaññā
ye c' assa kamkham vinayanti santo
tam hi 'ssa dīpañ ca parāyanañ ca
na tena mittim jarayetha⁷ pañño ti gātham āha. 467.

Ta. yassā 'ti yamhā purisā, dhamman ti kusalākusalajotakam kāraṇam, 15
vijaññā ti jāneyya⁸, tam hissā 'ti tam ācariyakulam etassa puggalassa
patitṭhānatṭhena⁹ dīpaṃ uppanne bhaye gantabbatṭhānatṭhena¹⁰ parāyanañ ca,
na tena mittin ti tena ācariyapuggalena saha¹¹ paṇḍito kenaci kāraṇena
mettim na jarayetha¹² na vināseyya.

Evañ ca pana vatvā „samma porisāda guṇavantassa 20
ācariyassa vacanam nāma bhindituṃ na vaṭṭati, ahañ ca ta-
runakāle pi tava pitṭhiācariyo hutvā bahum¹³ sikkhāpesim,
idāni Buddhalīlāyā satārahā gāthā kathesim, tena me va-
canam kātuṃ arahasīti“ āha, tam sutvā porisādo¹⁴ „Sutasomo
mayham ācariyo c' eva paṇḍito ca¹⁵, varo c' assa mayā dinno, 25
kim sakkā kātuṃ, ekasim attabhāve maraṇam nāma dhuvam,
manussamaṃsam na khādissāmi, dassāmi 'ssa varan“ ti assu-
dhārāhi pavattamānāhi utṭhāya Sutasomanarindassa pādesu
patitvā varaṃ dadamāno imam gātham āha:

¹ Ck abam dhanam. ² Bds nāma in the place of tañca. ³ Bḍ paggaṇhanto.
⁴ Bḍ chijj-. ⁵ Ck -natthāya. ⁶ Cks yassāhi. ⁷ Bds ji-. ⁸ Bḍ vijā-. ⁹ Cks
-tṭhatṭhena. ¹⁰ Cks gantabbatṭhena, Bḍ gandhappatṭhāna-. ¹¹ Ck sahāsaha, Bds
sahasō. ¹² Bḍ jiyaretha, Bs jīrayetha. ¹³ Bḍ adds sikkhā, Bs sikkham. ¹⁴
Bḍ adds ayaṃ. ¹⁵ Cks omit paṇḍito ca.

101. Addhā hi so bhakkho mamañ manāpo,
etassa hetum pi vanañ pavitt̃ho,
sace vā¹ mañ yācasi etam atthañ
etam pi te samma varañ dadāmiti. 468.

- 5 Atha nañ Mahāsatto „evam atthu² samma, sīle patit̃thi-
tassa maraṇaṃ pi nāma varañ, gaṇhāmi mahārāja tayā din-
nañ varañ, ajja³ pat̃thāya ācariyapathe⁴ patit̃thito 'si, evaṃ
sante pi tañ yācāmi: sace te mayi sineho atthi pañcasīlāni
gaṇha mahārāja“ 'ti āha, „sādhū samma deli me sīlānīti“,
10 „gaṇha mahārāja“ 'ti, so Mahāsattañ pañcapatit̃thitena van-
ditvā ekamantañ nisīdi, Mahāsatto pi tañ sīle⁵ patit̃thāpesi,
tasmiñ khaṇe tattha sannipatitā bhummadevā „Mahāsatte
pītiñ janento⁶ Avīceto yāva bhavaggā añño porisādañ ma-
nussamañsato nivāretuñ samattho nāma n' atthi, aho Suta-
15 somena dukkarañ⁷ katan“ ti mahantena saddena vanaghaṭaṃ
unnādetto sādhu-kāraṃ adāṃsu, tesāñ saddaṃ sutvā cātumma-
hārājikā ti evaṃ yāva Brahmalo-kā ekako-lāhalañ ahosi, rukkhe
laggitārājāno pi tañ devatānañ sādhu-kārasaddaṃ suṇiṃsu,
rukkha-devatāpi vimāne⁸ t̃hitā va sādhu-kārañ adāsi, iti deva-
20 tānañ saddo sūyati rūpañ na dissati, devatānañ sādhu-kāra-
saddaṃ sutvā rājāno cintayiṃsu: „Sutasomañ nissāya⁹ jīvi-
tañ laddhañ, dukkarañ katañ Sutasomena porisādañ da-
mento“ ti Bodhisattassa thutiñ karīṃsu, porisādo Mahāsat-
tassa pāde vanditvā ekamantañ at̃thāsi, atha nañ Mahāsatto
25 „samma khattiye mocehīti“ āha, so cintesi: „ahañ etesañ
paccāmitto, ete mayā mocitā 'gaṇhatha, nō paccāmittaṇ' ti
mañ ḥiñseyyum pi, mayā jīvitañ cajantañpi na sakkā Su-
tasomassa hatthato gahitañ sīlañ bhindituñ, iminā saddhiñ
yeva gantvā mocessāmi, evaṃ me abhayañ bhavissatīti“, atha
30 Bodhisattañ vanditvā „Sutasoma ubho pi gantvā khattiye
mocessāmā“ ti¹⁰ gāthaṃ āha:

¹ Bā Cs ca. ² Bds āha. ³ Bā ajjato. ⁴ Bā bhariya. ⁵ Bā nañ sīlesu. ⁶ Bā
-etvā. ⁷ Bds -ratarāñ. ⁸ Bā sakavi-. ⁹ Bds add no. ¹⁰ Bā adds vatvā.

162. Satthā ca me hosi sakhā ca me si,
vacanam pi te samma ahañ akāsiñ,
tuvam¹ pi me samma karoḥi vākyam,
ubho pi gantvāna pamocayāmā² 'ti. 469.

Ta. satthā ti saggamaggassa desitattā satthā, tarupakālato paṭṭhāya 5
sakhā³ ca.

Atha nañ Bodhisatto

163. Satthā ca te homi sakhā ca ty-amhi,
vacanam pi me samma tuvañ akāsi,
ahañ pi te samma karomi vākyam, 10
ubho pi gantvāna pamocayāmā⁴ 'ti⁵ vatvā 470.

te upasañkamitvā āha:

164. Kammāsapādena viheṭṭhitattā⁶
talāvutā assumukhā rudantā,
na jātu dubbhetha imassa rañño, 15
saccappaṭiññañ me paṭissuñāthā⁷ 'ti. 471.

Ta. kammāsapādenā 'ti idañ Mahāsatto ubho pi gantvāna pamoca-
yāmā ti sampatīcchitvā khattiyā nāma mānattahaddhā honti muttamattā iminā
viheṭṭhit⁸ amhā 'ti porisādañ potheyyūm pi haneyyūm pi na kho pañ⁹ esa tesu
dubbhissati ahañ ekako va gantvā paṭiññañ tāva nesañ gaṇhāmīti cintetvā 20
tattha gantvā te hatthatale āvūṇitvā aggapādaṅgulīhi¹⁰ bhūmiyañ¹¹ phusamānāsu
rukkaśākhāsu olambite¹² vātappahāraṇakāle nāgadantesu¹³ olambitakaraṇḍakadu-
māni¹⁴ viya samparivattante addasa, te pi tañ disvā idāni 'mha arogā ti ekappa-
hāren¹⁵ eva mahāravañ ravinsu, atha te Mahāsatto mā bhāyathā¹⁶ ti assāsetvā
mayā porisādato¹⁷ tumhākañ abhayañ gahitañ tumhe pana me vacanañ karoṭhā 25
'ti vatvā evaṃ āha, tattha na¹⁸ jātū 'ti ekañsen¹⁹ eva na dubbhetha.

Tato te āhañsu:

165. Kammāsapādena viheṭṭhit²⁰ amhā
talāvutā assumukhā rudantā,
na jātu dubbhema imassa rañño, 30
saccappaṭiññañ te paṭissuñāmā²¹ 'ti. 472.

¹ all three MSS. tvañ. ² Cks -āya. ³ Bds add evañ. ⁴ so Cks for viheṭṭhit²²
attha? Bds vihedhitamhā, Bs viheṭṭhitamha. ⁵ Bds -lisu. ⁶ Bds bhūmi. ⁷ Cks
-tesu, Bds olaggite. ⁸ Bds -dante. ⁹ Bds olaggitakor-. ¹⁰ Bds -yitthā. ¹¹ Bds
-do damito. ¹² Ck pana. ¹³ Bds paṭissuñomā.

Ta. paṭissuṇāma¹ 'ti evaṃ paṭiññaṃ adhiṇvāsema sampajicchāma api ca kho pana mayaṃ kilantā kathetuṃ na sakkoma tumhe sabbasattānaṃ saraṇaṃ tumhe va kathetha mayaṃ vo vacanaṃ sutvā paṭiññaṃ dassāma² 'ti.

Atha naṃ² Bodhisatto „tena hi me³ paṭiññaṃ dethā“
5 'ti vatvā⁴

106. Yathā pitā vā athavāpi mātā
anukampakā atthakāmā pajānaṃ
evam eva no⁵ hotu ayaṃ ca rājā,
tumhe ca vo hotha yath' eva puttā⁶ ti. 473.

10 Te pi sampajicchamānā imaṃ gātham āhaṃsu:

107. Yathā pitā vā athavāpi mātā
anukampakā atthakāmā pajānaṃ
evam eva no hotu ayaṃ ca rājā,
mayam pi hessāma tath' eva puttā ti. 474.

15 Ta. tumhe ca vo ti vokāro nipātamattaṃ.

Iti Mahāsatto tesaṃ paṭiññaṃ gahetvā porisādaṃ pakko-
sivā „ehi⁷, khattiye mocehīti“ āha, so khaggaṃ gahetvā ekassa
rañño bandhanaṃ chindi, rājā sattāhaṃ nirāhāro vedanāmatto⁸
sahabandhanacchedā mucchito bhūmiyaṃ pati, taṃ disvā Ma-
20 hāsatto kāruṇṇaṃ katvā „samma porisāda, mā evaṃ chindīti“
ekaṃ rājānaṃ ubho hi hatthehi dāhaṃ gahetvā ure katvā
„idāni bandhanaṃ chindā“ 'ti āha, atha porisādo khaggena
chindi, Mahāsatto pi thāmasampannatāya taṃ ure nipajjāpetvā
orasaputtaṃ viya muducittena otāretvā bhūmiyaṃ nipajjāpesi,
25 evaṃ sabbe pi te bhūmiyaṃ nipajjāpetvā vaṇe dhovitvā dāra-
kānaṃ kaṇṇato suttaṃ viya saṇikaṃ rajjuyo nikkadḍhitvā
pubbalohitaṃ dhovitvā vaṇe niddose katvā „samma porisāda,
ekaṃ rukkhatacaṃ pāsāṇe ghaṃsitvā āharā“ 'ti āharāpetvā
saccakiriyaṃ katvā tesaṃ hatthatalāni makkhesi, taṃ khaṇaṃ
30 yeva vaṇo phāsukaṃ⁹ ahosi, porisādo taṇḍule¹⁰ gahetvā vāra-

¹ Bā paṭissuṇomā. ² Bā ne. ³ Bā omits me. ⁴ Bā adds gāthamāha. ⁵ Bā no.

⁶ Bā mayaṃ pi hessāma yatheyateva puttā in the place of tumhe --. ⁷ Bā add samma. ⁸ Bā -patto. ⁹ so all three MSS. ¹⁰ Bā -laṃ.

nañ¹ paci, ubho janā parosatañ khattiye vāraṇaṃ² pāyesuṃ³,
 iti te sabbe santappitā, suriyo pi atthaṃgato, punadivase pi pāto
 ca majjhantike cā sāyañ ca vāraṇaṃ¹ eva pāyetvā tātiyādivase
 sasitthakaṃ yāguṃ pāyesuṃ, tāvatā³ arogā⁴ ahesuṃ, atha te
 Mahāsatto „gantūṃ sakkhissathā“ ’ti pucchitvā „gacchāmā“⁵
 ’ti vutte „ehi samma porisāda, sakaraṭṭhaṃ gacchāmā“ ’ti
 āha, so rodamaṇo tassa pādesu patitvā „tvaṃ samma rājāno
 gahetvā gaccha, ahaṃ idh’ eva mūlaphalāni khādanto vasissā-
 mīti“ āha, „samma idha kiṃ karissasi, ramaṇiyan te raṭṭhaṃ,
 Bārāṇasiyaṃ rajjaṃ karohīti“⁶, „samma kiṃ kathesi, na sakkā¹⁰
 mayā tattha gantūṃ, sakalanagaravāsino pi⁶ me verikā⁷, te
 ‘mayhaṃ iminā mātā khādītā mayhaṃ pitā’ ti maṃ paribhā-
 sissanti, ‘gaṇhath’ imaṃ coraṇ’ ti ekaleḍḍunā⁸ va⁹ maṃ jīvita
 voropessanti, ahañ ca tumhākaṃ santike sīle patiṭṭhito, jīvita-
 hetum pi na sakkā mayā paraṃ māretum, nāhaṃ gacchāmi,¹⁵
 ahaṃ manussamaṃsato viratattā¹⁰ kittakaṃ jīviṃssāmi, idāni
 mama tumhākaṃ dassanaṃ n’ atthīti“ roditvā „gacchatha
 tumhe“ ti āha, ath’ assa Mahāsatto piṭṭhiṃ parimajjitvā¹¹
 „samma¹² Sutasomo nāmāhaṃ, mayā hi tādiso kakkhaḷo¹³ vi-
 nīto, Bārāṇasivāsikesu kiṃ vattabbaṃ¹⁴ atthi, ahaṃ taṃ tattha²⁰
 patiṭṭhāpessāmi¹⁵, attano rajjaṃ dvidhā bhinditvā dassāmīti“,
 „tumhākaṃ pi nagare mama verino atthi yevā“ ’ti vutte „iminā
 mama vacanaṃ karontena dukkaraṃ kataṃ, yena ten’ upāyena
 porāṇakayase patiṭṭhāpetabbo esa mayā“ ti cintetvā tassa palo-
 bhanatthāya nagarasampattiṃ vaṇṇento āha:²⁵

108. Catuppadaṃ sakunaṃ cāpi maṃsaṃ
 sūdehi randhaṃ sukataṃ suniṭṭhitaṃ
 sudhaṃ va Indo paribhūñjiṇā¹⁶
 hitvā kath’ eko ramaṇi araṇṇe. 475.

¹ Cks taraṇaṃ. ² so Cks; Bā pāhesuṃ. ³ Bā yāvatā. ⁴ Ck -ā. ⁵ Ck kare-.
 Bā kare-. ⁶ Bā hi. ⁷ Bā verino. ⁸ Bā ekeka-. ⁹ Cs Bā vā. ¹⁰ Bā -maṃ-
 sassa viramitattā. ¹¹ Ck -manditvā, Cs -madditvā. ¹² Bā adda porisāda mā
 cintayī. ¹³ Bā add pharuso. ¹⁴ Cks omit vattabbaṃ. ¹⁵ Bā add sace. ¹⁶
 Ck -sāna, Bā -yāni.

100. Tā khattiyā vellivilākamajjhā¹
alamkatā samparivārayitvā
Indaṃ va devesu pamodayiṃsu
hitvā kath' eko ramasī araṇṇe. 476.
- 5 110. Tambūpadhāne² bahugonakamhi
sucimhi³ sabbasayanamhi saṇṇate⁴
sayanassa majjhamhi sukhaṃ sayitvā
hitvā kath' eko ramasī araṇṇe. 477.
- 10 111. Pāṇissaraṃ kumbhathūnaṃ nisīthe
atho pi ve⁵ nippurisam hi turiyaṃ
bahūṃ sugītaṃ ca suvāditaṃ ca
hitvā kath' eko ramasī araṇṇe. 478.
- 15 112. Uyyānasampannaṃ⁶ pahūtamalyaṃ⁷
migācirūpetapuraṃ⁸ surammaṃ
hayehi nāgehi ratheh' upetaṃ
hitvā kath' eko ramasī araṇṇe. 479.

Ta. sukatan ti nānappakārehi sutṭhukataṃ, suniṭṭhitan ti sambhāra-
yojanaṇa⁹ taṃ¹⁰ sutṭhuyojitāṃ, katheko ti kathaṃ eko, ramasīti mūla-
phalāni khādanto kathaṃ ramissasi, ehi mahārāja gamissāmā 'ti, vellivilāka-
20 majjhā¹¹ ti ettha vellīti¹² rūsi¹³ vilākamajjhā ti vilaggamajjhā uttattaghana-
suvanṇarāsippabhū c' eva¹⁴ tanudīghamajjhā ca¹⁵ 'ti dasseti, devesū 'ti
devaloke accharā Indaṃ va ramaṇiye Bārūpasinagare pubbe taṃ pamodayiṃsu
'ti, tā hitvā idha kiṃ karissasi, ehi samma gacchāmā 'ti, tambupadhāne¹⁶
ti rattupadhāne sabbasayanamhīti sabbattharapatthate sayane, saṇṇate¹⁷
25 ti anekabhūmike¹⁸ dassetvā attharatṭālaṃkatayutte¹⁹ tuvaṃ²⁰ pubbe sayīti attho,
sukhaṃ ti tādīsassa sayanassa majjhamhi sukhaṃ sayitvā idāni kathaṃ araṇṇe
ramissasi, ehi gacchāma sammā 'ti, nisīthe ti rattibhāge²¹, hitvā ti eva-
rūpaṃ sampattīṃ chaḍḍetvā, uyyānasampannaṃ pahūtamalyaṃ²² ti
mahārāja tava uyyānasampannaṃ nānāvidhapupphaṃ²³, migācirūpetapuraṃ²⁴

¹ Bā veli-. ² Bā kambupadāne. ³ Bā subhamhi. ⁴ Bā saṅgo. ⁵ Bā atho
nisīve, B s nisīpe. ⁶ Cks -nna. ⁷ Ck pahuta-, Cs bahūta-, Bā bahuta-. ⁸ Bā
Bā migājinūpetam-. ⁹ Bā nānāsambh-. ¹⁰ Bā omīti taṃ. ¹¹ Bā veli-. ¹²
so Bā; Cks rahi. ¹³ Cks -bhāvova, Bā -suvanṇarāsivannarāsippabhū ceva. ¹⁴
Cks vā. ¹⁵ Bā kampu-. ¹⁶ Bā saṅgo. ¹⁷ Cks -kā. ¹⁸ so B s; Cs atthathattā-
aṃkayutte, Ck attharatṭālaṃkayutte, Bā addharatṭālaṃkata-. ¹⁹ Bā tatthatuvaṃ.
²⁰ Bā add nisīde ti pi pātho. ²¹ Bā bahuta-, B s uyyānaṃ-. ²² Cks nānā-
vidhehi pupphaṃ.

suramman ti taṃ uyyānaṃ Migācīraṇ¹ nāma nāmena upetaṃ puram pi te
suṭṭhu rammaṃ hitvā ti evarūpaṃ manoramaṃ chaḍḍetvā.

Iti Mahāsatto „app-eva nāma esa pubbe upabhuttaupa-
bhogarasam² saritvā gantukāmo bhaveyyā“ ‘ti paṭhamam bho-
janena palobhesi dutiyaṃ kilesena³ tatiyaṃ sayanena catuttham⁴ 5
naccagītavāditena pañcamam uyyānena c’ eva nagarena cā ‘ti
imehi ettakehi palobhetvā „ehi mahārāja, ahaṃ taṃ ādāya
gantvā Bārāṇasiyaṃ patitṭhāpetvā pacchā sakaraṭṭham gac-
chāmi⁴, sace Bārāṇasirajjaṃ na labhissāma⁵ upaḍḍharajjan te
dassāmi, kiṃ te araṇṇāvāsena, mama vacanam karohi⁶“ āha, 10
so tassa katham⁶ sutvā gantukāmo hutvā „Sutasoma⁷ mayham
atthakāmo anukampako paṭhamam kalyāṇe patitṭhāpetvā ‘idāni
porāṇakayase⁸ patitṭhāpessāmi⁹’ vadati, sakkhissati c’ esa
patitṭhāpetum, iminā saddhiṃ yeva gantum vaṭṭati, kiṃ me
araṇṇēna⁹“ ‘ti cintetvā tuṭṭhacitto tassa guṇam nissāya vaṇṇam 15
kathetukāmo „samma Sutasoma kalyāṇamittasaṃsaggato sādhu-
taram pāpamittasaṃsaggato ca pāpataram nāma n’ atthīti“
vatvā āha:

113. Kālapakkhe yathā cando hāyat’ eva suve suve
kālapakkhūpamo rāja asataṃ hoti samāgamo. 480. 20
114. Yathāham rasakam āgamma¹⁰ sūdakaṃ¹¹ purisādhamaṃ¹²
akāsim pāpakaṃ kammaṃ yena gacchāmi duggatiṃ. 481.
115. Sukkapakkhe yathā cando vaḍḍhat’ eva suve suve
sukkapakkhūpamo rāja sataṃ hoti samāgamo. 482.
116. Yathāham tavam āgamma Sutasoma vijānāhi¹³ 25
kāhāmi kusalam kammaṃ yena gacchāmi suggatiṃ. 483.
117. Thale yathā vārijanindavaṭṭam¹⁴
anaddhaneyyam aciraṭṭhitikaṃ¹⁵

¹ Bā^s migājinaṃ. ² Bā^s -paribhoga-. ³ Bā^s -savasena. ⁴ Bā^s gamissāmi. ⁵
Bā^s labhissasi. ⁶ Bā^s vacanam. ⁷ Ck^s -ma. ⁸ Bā^s add ca. ⁹ Bā^s -avāsena. ¹⁰
Ck^s yathā bhārasmā gamma, Bā^s yathā harassakam-. ¹¹ Bā^s suddhamkā. ¹² Ck^s
purisāda-. ¹³ Bā^s pajānāhi. ¹⁴ Bā^s vutṭham. ¹⁵ Ck^s Bā^s -itikaṃ, C^s -ītikaṃ.

evam pi ce hoti asataṃ samāgamo
anaddhaneyyo udakaṃ thale va. 484.

118. Sare yathā vārijanindavaṭṭaṃ¹
ciraṭṭhitikaṃ² naraviriyasetṭha

5 evam pi ce hoti sataṃ samāgamo
ciraṭṭhitiko udakaṃ sare va. 485.

119. Avyāyiko hoti sataṃ samāgamo,
yāvam pi tiṭṭheyya tath' eva hoti,
khippaṃ hi veti asataṃ samāgamo,

10 tasmā sataṃ dhammo asabbhi ārakā ti. 486.

Ta. suve suve ti divase divase, anaddhaneyyan ti na addhānakkamaṃ,
sare ti samudde, naraviriyasetṭhā 'ti naresu viriyena setṭha, udakaṃ
sare vā 'ti samudde vaṭṭaudakaṃ viya, avyāyiko ti avigacchanako, yāvam
pi tiṭṭheyyā 'ti yattakaṃ kālāṃ jīvitaṃ tiṭṭheyya tattakaṃ kālāṃ tath' eva
15 hoti, na jīratī sappurisehi mittabhāvo.

Iti so porisādo sattahi gāthāhi Mahāsattass' eva vaṇṇaṃ
kathesi, so porisādaṇ ca te rājāno ca gahetvā paccanta-
gāmaṃ agamāsi, paccantavāsino Mahāsattaṃ disvā nagaraṃ
gantvā³ ācikkhiṃsu, amaccā balakāyaṃ ādāya gantvā parivāra-
20 yiṃsu, Mahāsatto tena parivārena Bārāṇasirajjaṃ agamāsi,
antarāmagge janapadavāsino⁴ paṇṇākāraṃ datvā anugamaṃsu⁵,
mahanto parivāro ahosi, tena saddhiṃ Bārāṇasiṃ sampāpuṇi,
tadā porisādassa putto rājā hoti, senāpati Kālāhatthi yeva,
nāgarā rañño ārocayiṃsu: „mahārāja Sutasomo kira porisādaṃ
25 dametvā ādāya idhāgacchati, nagaram assa⁶ pavisitum na
dassāmā“ 'ti siḅhaṃ nagaradvārāni pidahitvā āvudhahatthā
atṭhaṃsu, Mahāsatto dvārapidahitabhāvaṃ ñatvā porisādaṇ ca
parosataṇ ca rājāno ohāya kaṭihi ca amaccehi saddhiṃ āgantvā
„ahaṃ Sutasomo⁷ rājā, dvāraṃ vivarathā“ 'ti āha, purisā
30 gantvā rañño ārocesum, so „khippaṃ vivarathā“ 'ti vivarā-
pesi, Mahāsatto nagaraṃ pāvisi, rājā ca Kālāhatthi ca⁸ paccug-

¹ Bds vutṭhaṃ. ² Ck Bā -ikaṃ ³ Bds add amaccānaṃ. ⁴ Bā adds bodhisattassa.

⁵ C^s -miṃsu, Bā gacchiṃsu. ⁶ Cks nagarassa. ⁷ Bā -ma. ⁸ Bā cassa.

gamanam katvā ādāya pāsādam āropayimsu, so rājāsane nisi-
ditvā porisādassa aggamahesiṇ ca sesāmacce ca pakkosāpetvā
Kālahatthim āha: „Kālahatthi kasmā rañño nagaram pavisitum
na dethā“¹ ti, „so rajjam karonto imasmim nagare bahumanusse
khādi, khattiyehi akattabbam kari, sakala-Jambudīpaṃ chiddam
akāsi evarūpo pāpadhammo, tena kāraṇenā² ti, idāni so eva-
rūpaṃ karissatīti“³, „mā cintayittha, ahaṃ taṃ dametvā sīlesu
patitthāpesim, jivitaheṭṭu pi kañci⁴ na viheṭṭhessati, n' atthi
vo tato bhayaṃ, evaṃ mā karittha, puttehi nāma mātāpitara
paṭijaggitabbā, mātāpitiposakā⁵ hi saggaṃ gacchanti, itare
nirayaṃ“⁶, evaṃ so nicāsane nisinnassa puttārājassa ovādaṃ
datvā „Kālahatthi tvaṃ rañño saḥāyo c' eva sevako ca, rañ-
ñāsi⁷ mahante issariye patitthāpito, tayāpi rañño atthaṃ cari-
tum vaṭṭatīti“⁸ senāpatim pi anusāsivā „devi tuvaṃ pi kula-
gehā āgantvā tassa santikā⁹ mahesiṭṭhānaṃ¹⁰ patvā puttadhītāhi
vuddhippattā, tayāpi tassa atthaṃ caritum vaṭṭatīti“¹¹ deviyā
ovādaṃ datvā tam eva vatthum matthakaṃ pāpetum dham-
maṃ desento āha:

120. Na so rājā⁶ yo ajeyyaṃ jināti,
na so sakhā yo sakhāraṃ⁷ jināti, 20
na sā bhariyā⁸ yā patino vibhethi⁹,
na te puttā¹⁰ ye na bharanti jinṇaṃ. 487.
121. Na sā sabhā yattha na santi santo,
na te santo¹¹ ye na bhaṇanti dhammaṃ,
rāgaṃ ca dosaṃ ca pahāya moham 25
dhammaṃ bhaṇantā va bhavanti santo. 488.
122. Nābhāsamānaṃ¹² jānanti missaṃ bālehi paṇḍitaṃ,
bhāsamānaṃ ca jānanti desentāṃ amataṃ padaṃ. 489.
123. Bhāsaye jotaye dhammaṃ, paggaṇhe isinaṃ dhajam,
subhāsitaḍḍhajā isayo, dhammo hi isinaṃ dhajo ti. 30 490.

¹ Bā kiñci. ² Bā -tuposakā. ³ Bā raññāpi. ⁴ Bā -ke. ⁵ Bā aggama-. ⁶
read: rājā na so? ⁷ Bā sakhāna. ⁸ read: bhariyā na sā? ⁹ Bā viroti, C^ks
pihoti. ¹⁰ read: puttā na te? ¹¹ read: santo na te? ¹² C^ks nabh-.

evam pi ce hoti asataṃ samāgamo
anaddhaneyyo udakaṃ thale va. 484.

118. Sare yathā vārijanindavaṭṭaṃ¹
ciraṭṭhitikaṃ² naraviriyaṣeṭṭha
5 evam pi ce hoti sataṃ samāgamo
ciraṭṭhitiko udakaṃ sare va. 485.

119. Avyāyiko hoti sataṃ samāgamo,
yāvam pi tiṭṭheyya tath' eva hoti,
khippaṃ hi veti asataṃ samāgamo,
10 tasmā sataṃ dhammo asabbhi ārakā ti. 486.

Ta. suve suve ti divase divase, anaddhaneyyan ti na addhānakkamaṇi,
sare ti samudde, naraviriyaṣeṭṭhā 'ti naresu viriyena seṭṭha, udakaṃ
sare vā 'ti samudde vaṭṭaudakaṃ viya, avyāyiko ti avigacchanako, yāvam
pi tiṭṭheyyā 'ti yattakaṃ kālāṃ jīvitaṃ tiṭṭheyya tattakaṃ kālāṃ tath' eva
15 hoti, na jīraṭi sappurisehi mittabhāvo.

Iti so porisādo sattahi gāthāhi Mahāsattass' eva vaṇṇaṃ
kathesi, so porisādaṇ ca te rājāno ca gahetvā paccanta-
gāmaṃ agamāsi, paccantavāsino Mahāsattaṃ disvā nagaraṃ
gantvā³ ācikkhiṃsu, amaccā balakāyaṃ ādāya gantvā parivāra-
20 yiṃsu, Mahāsatto tena parivārena Bārāṇasirajjaṃ agamāsi,
antarāmagge janapadavāsino⁴ paṇṇākāraṃ datvā anugamaṃsu⁵,
mahanto parivāro ahosi, tena saddhiṃ Bārāṇasiṃ sampāpuṇi,
tadā porisādassa putto rājā hoti, senāpati Kālahatthi yeva,
nāgarā rañño ārocayiṃsu: „mahārāja Sutasomo kira porisādaṃ
25 dametvā ādāya idhāgacchati, nagaram assa⁶ pavisitum na
daseṃmā“ 'ti siḅhaṃ nagaradvārāni pidahitvā āvudhabatthā
atṭhaṃsu, Mahāsatto dvārapidahitabhāvaṃ ñatvā porisādaṇ ca
parosataṇ ca rājāno ohāya kaṭihi ca amaccehi saddhiṃ āgantvā
„ahaṃ Sutasomo⁷ rājā, dvāraṃ vivarathā“ 'ti āha, purisā
30 gantvā rañño ārocesum, so „khippaṃ vivarathā“ 'ti vivarā-
pesi, Mahāsatto nagaraṃ pāvisi, rājā ca Kālahatthi ca⁸ paccug-

¹ Bds vuṭṭhaṇi. ² Ck Bā -ikaṃ. ³ Bds add amaccānaṃ. ⁴ Bā adds bodhisattassa.

⁵ C* -miṃsu, Bā gacchiṃsu. ⁶ Cks nagarassa. ⁷ Bā -ma. ⁸ Bā cassa.

gamanam katvā ādāya pāsādam āropayimsu, so rājāsane nisi-
 ditvā porisādassa aggamahesiṇ ca sesāmacce ca pakkosāpetvā
 Kālahatthim āha: „Kālahatthi kasmā rañño nagaram pavisitum
 na dethā“¹ ti, „so rajjam karonto imasmim nagare bahumanusse
 khādi, khattiyehi akattabbam kari, sakala-Jambudīpam chiddam
 akāsi evarūpo pāpadhammo, tena kāraṇenā² ti, idāni so eva-
 rūpam karissatīti“, „mā cintayittha, aham tam dametvā silesu
 patiṭṭhāpesim, jīvitahetu pi kañci³ na vihetṭhessati, n' atthi
 vo tato bhayam, evam mā karittha, puttehi nāma mātāpitaro
 paṭijaggitabbā, mātāpitiposakā⁴ hi saggam gacchanti, itare
 nirayam“, evam so nīcāsane nisinnassa puttārājassa ovādam
 datvā „Kālahatthi tvam rañño sahāyo c' eva sevako ca, rañ-
 ñāsi⁵ mahante issariye patiṭṭhāpito, tayāpi rañño atthañ cari-
 tum vaṭṭatīti“ senāpatim pi anusāsivā „devi tuvam pi kula-
 gehā āgantvā tassa santikā⁶ mahesiṭṭhānam⁷ patvā puttadhītāhi
 vuddhippattā, tayāpi tassa attham caritum vaṭṭatīti“ deviyā
 ovādam datvā tam eva vatthum matthakam pāpetum dham-
 mam desento āha:

120. Na so rājā⁸ yo ajeyyam jināti,
 na so sakhā yo sakhāram⁹ jināti, 20
 na sā bhariyā¹⁰ yā patino vibhethi¹¹,
 na te puttā¹² ye na bharanti jinnam. 487.
121. Na sā sabhā yattha na santi santo,
 na te santo¹³ ye na bhaṇanti dhammam,
 rāgañ ca dosañ ca pahāya moham 25
 dhammam bhaṇantā va bhavanti santo. 488.
122. Nābhāsamānam¹⁴ jānanti missam bālehi paṇḍitam,
 bhāsamānañ ca jānanti desentam amatañ padañ. 489.
123. Bhāsaya jotaya dhammam, paggaṇhe isinañ dhajam,
 subhāsitaḍḍhajā isayo, dhammo hi isinañ dhajo ti. 30 490.

¹ Bā kiñci. ² Bā -tuposakā. ³ Bā raññāpi. ⁴ Bā -ke. ⁵ Bā aggaṇa-. ⁶
 read: rājā na so? ⁷ Bā sakhāna. ⁸ read: bhariyā na sā? ⁹ Bā viroti, Cks
 pihoti. ¹⁰ read: puttā na te? ¹¹ read: santo na te? ¹² Cks nabh-.

Ta. ajeyyan ti ajeyyā nāma mātāpitaro, te jinanto rājā nāma na hoti, sace tvaṃ pitu santakaṃ rajjāṃ labhitvā tassa paṇṣattu hosi¹ akiccekārī nāma bhavissasi, sakkhāraṃ² jinātiti kuṭṭhena jināti, sace tvaṃ Kālahatthi raññā saddhimi mittadhammaṃ na pūresi adhamme hutvā niraye nibbattissasi, na vibhetāti³ na bhāyati⁴, sace tvaṃ rañño na bhāyasi ariyadhamme⁵ ṭhitā nāma na hosi⁶, jināṇa ti mahallakaṃ, tasmīṃ kāle abharantā⁷ puttā nāma na honti, santo ti paṇḍitā, ye na bhaṇanti dhammaṃ ti ye pucchitā sabhāvaṃ na vadanti na te paṇḍitā nāma, dhammaṃ bhaṇantā ti ete rāgādayo pabhāya parassa hitānukampakā hutvā sabhāvaṃ bhaṇantā paṇḍitā nāma honti, nābhāsamānaṃ⁸ ti na abhāsamānaṃ, amataṃ padaṃ ti amatamahānibbānaṃ desantaṃ paṇḍitaṃ ti jānanti, ten' eva porisādo maṃ ṇatvā pasanno⁹ cattāro vare datvā paṇcasu silesu patitṭhito, bhāsaya ti paṇḍito puriso dhammaṃ bhāseyya joteyya⁹, Buddhādayo hi isayo, yasmā dhammo tesāṃ dhaḍḍa subhāsitaḍḍajaṃ nāma, subhāsitaṃ gaṇhanti¹⁰, bālā pana subhāsitaṃ gaṇhantā nāma n' atthāti.

Imassa dhammakathaṃ sutvā rājā ca senāpati ca tuṭṭhā „gacchāma mahārājānaṃ¹¹ ānessāma¹²“ 'ti¹³ nagare bheriṃ cārāpetvā nāgare sannipādetvā „tumhe mā bhāyathā¹⁴, rājā kira dhamme patitṭhito, etha¹⁵ naṃ ānemā“ 'ti mahājānaṃ ādāya Mahāsattaṃ purakkhatvā¹⁶ rañño santikaṃ gantvā vanditvā kappake upaṭṭhāpetvā kappitakesamassuṃ nabātapasādhitaṃ¹⁷ rājānaṃ ratanarāsimhi patitṭhāpetvā abhisinicitvā nagaraṃ pavesesum, porisādarājā parosātānaṃ khattiyānaṃ Mahāsattassa ca mahāsakkāraṃ kāresi, „Sutasomanarindena kira porisādo¹⁸ dametvā rajje patitṭhāpito“ ti sakale-Jambudīpe mahākolāhalaṃ udapādi, Indapattanagaravāsino „rājāno āgacchantū¹⁹“ 'ti dūtaṃ paṇiṃsu, so tattha māsamattaṃ vasitvā „samma gacchāma mayaṃ, tvaṃ appamatto hohi²⁰, nagaraḍḍvāre²¹ ca nivesanadvāre²² cā 'ti paṇca dānasālā²³ kārehi²⁴, dasarājadhamme²⁵ akopetvā agatigamaṇaṃ pariharā“ 'ti porisādaṃ ovadi, parosātāhi rājadhānihi balakāyo yebhuyyena

¹ Bā ahoṣi. ² Bā uakkhānaṃ. ³ Cks viheti. ⁴ Cks bhāsati. ⁵ Cks bhari-. ⁶ Bā hoti, adding akiccekārī nāma bhavissati. ⁷ Ck arahantā, Cs aharantā. ⁸ Bā -acitto. ⁹ Bā kathyeyya. ¹⁰ Bā paggaṇhanti. ¹¹ Bā -ja, omitting naṃ. ¹² Bā ānemā. ¹³ Bā adda vatvā. ¹⁴ Bā -ittha. ¹⁵ Bā atha. ¹⁶ Bā purato katvā. ¹⁷ Ck -ditaṃ, Bā nātānūlitaṃ pasobhitaṃ. ¹⁸ Bā -daṃ. ¹⁹ Bā -atū. ²⁰ Bā hohiti. ²¹ Bā -resu. ²² Ck nivāsana-. ²³ Bā -lāyo. ²⁴ Cks -esi. ²⁵ Bā -esu.

sannipati, so tena balakāyena parivuto Bārāṇasito nikkhami,
 porisādo pi nikkhamitvā upaḍḍhapathā nivatti, Mahāsatto avā-
 hanānaṃ rājūnaṃ vāhanaṃ datvā sabbe uyyojesi, te pi¹ tena
 saddhiṃ sammoditvā yathārahaṃ² vandanāliṅganādini katvā
 attano attano janapadaṃ³ gamiṃsu, Mahāsatto pi nagaraṃ 5
 patvā mahantena issariyena Indapattavāsīhi devanagaraṃ viya
 alaṃkatanagaraṃ pavisitvā mātāpitara vanditvā paṭisanthāraṃ⁴
 katvā mahātalaṃ abhirūhi⁵, so dhammena rajjaṃ karento⁶
 cintesi: „rukkhadevatā mayhaṃ bahūpakārā, balikammalābham
 assa⁷ karissāmīti“ so tassa nigrodhassa avidūre mahantaṃ taḷā- 10
 kaṃ karetvā bahūni kulāni pesetvā gāmaṃ nivesesi, gāmo mahā
 ahosi asītimattaāpaṇasaḥassapatimaṇḍito, tam pi rukkhamaṇi
 sākhaṇṭatato paṭṭhāya samatalaṃ karetvā parikkhittaṃ vedikaṃ
 toraṇadvārayuttaṃ akāsi, devatā paṣīdi⁸, kammāsapāḍassa da-
 mitaṭṭhāne nivittaṭṭhā pana so gāmo Kammāsadammanigamo⁹ 15
 nāma jāto, sabbe pi rājāno Mahāsattassa ovāde ṭhatvā dānādini
 puññaṃ katvā saggapadaṃ¹⁰ pūrayiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā „nāhaṃ bhikkhave idān’
 eva Aṅgulimālaṃ damemi, pubbe p’ esa mayā damito yevā“ ’ti vatvā
 jātakaṃ samodhānesi: „Tadā porisādarājā Aṅgulinālo ahosi, Kālahatthi 20
 Sāriputto, Nandabrāhmaṇo Anando, rukkhadevatā Kassapo, Sakko
 Anuruddho, sesarājāno Buddhapaṇḍita, mātāpitara mahārājakulāni, Suta-
 somarājā kira ahaṃ evā“ ’ti. Mahāsutasomajātakaṃ¹¹. Asī-
 tinipāṭavaṇṇanā niṭṭhitā¹².

¹ Bā adds rājāno. ² Bā mahāsattaṃ. ³ Bā -de. ⁴ Bā madhura- ⁵ Bā
 -rūhi. ⁶ Bā karonto. ⁷ Cā assa. ⁸ Bā abhippasīdati. ⁹ Cā -dhamma-.

¹⁰ Bā saggapūraṃ. ¹¹ Bā omits mahā and adds niṭṭhitaṃ. ¹² Cā adds paṭi-
 sandhimānusiḥo bhogavāsanaṭṭhakataye dānasīlamayā puññaṃ mama hotu bhavā-
 bhavā, iminā puññaṃ kammena yāva Buddhō bhavāmahaṃ mahosadho va nāpeta
 jotisetthiva bhoginā vessantaro va dānena hotu mayhaṃ bhāvabhavā. Bā adds
 an index of all the Jātakas contained in Visatīnipāṭa — Asītinipāṭa.

Formerly published :

Dhammapadam, Ex tribus codicibus hauniensibus palice edidit, latine vertit, excerptis ex commentario palico notisque illustravit V. Fausbøll. Hauniæ 1855. 8 Danish crowns.

Five Jātakas, containing a Fairy Tale, a Comical Story, and Three Fables. In the Original Pāli Text, with a Translation and Notes, by V. Fausbøll. Copenhagen 1861. 3 Danish crowns.

Two Jātakas. The original Pāli Text, with an English Translation and Critical Notes. By V. Fausbøll. 1870. (From the Journal of the R. A. S.). 1 Danish crown.

The Dasaratha-Jātaka, being the Buddhist Story of King Rāma. The Original Pāli Text with a Translation and Notes by V. Fausbøll. Copenhagen 1871. 1 crown 33 ører Danish.

Ten Jātakas. The Original Pāli Text with a Translation and Notes, by V. Fausbøll. Copenhagen 1872. 4 Danish crowns.

The Sutta-Nipāta, being a collection of some of Gotama Buddha's dialogues and discourses. Edited by V. Fausbøll. Part 1. Text. London. Published for the Pāli Text Society. 1885.

Smaahistorier fra Østerland. Efter det Persiske ved V. Fausbøll. Kbh. 1852. 50 Ører.

Vægter-Versene i deres ældre og yngre Skikkelse, udgivne af V. Fausbøll. Med Afbildninger af Vægtene fra forskjellige Tider. Kbh. 1862. 2det Oplag. ibidem, eodem. 20 Ører. (Med Melodier).

Beretning om de vidtbekjendte Molboers vise Gjerninger og tapre Bedrifter. Ved V. Fausbøll. Kbh. 1862. 3dje Udgave. Kbh. 1887. (Illustreret.)

Bidrag til en Ordbog over Gadesproget og saakaldt Daglig Tale, oplyst med over 5000 Exempler, hentede fra trykte Kilder, og med Henviisning til beslægtede Ord og Talemaader i andre Sprog. Ved V. Kristiansen. Kbh. 1866. 2 Kroner.

